mgr Amadeusz Małolepszy

Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym w polskim procesie karnym

Rozprawa doktorska przygotowana
w Katedrze Postępowania Karnego i Kryminalistyki
pod kierunkiem prof. zw. dr. hab. Tomasza Grzegorczyka

Łódź 2019

SPIS TREŚCI

WSTĘP ... **16**

ROZDZIAŁ 1 MODEL KONTROLI POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO **21**

1.1. UWAGI OGÓLNE ... **21**
1.2. ZASADA KONTROLI (ZASKARŻALNOŚCI ORZECZEŃ) ... **22**
1.2.1. Zasada kontroli w procesie karnym ... 24
1.3. ZASADA DWUINSTANCYJNOŚCI POSTĘPOWANIA SĄDOWEGO ... **27**
1.4. PRAWO DO KONTROLI LEGALNOŚCI POZBAWIENIA WOLNOŚCI ... **30**
1.5. NADZÓR A KONTROLA POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO ... **32**
1.5.1. Nadzór nad postępowaniem przygotowawczym ... 32
1.5.2. Kontrola postępowania przygotowawczego ... 37
1.5.2.1. Kształtowanie się sądowej kontroli postępowania przygotowawczego ... 38
1.6. ZAŻALENIE JAKO ŚRODEK INICJUJĄCY KONTROLĘ POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO ... **45**
1.7. SPECYFIKA KONTROLI ZAŻALENIOWEJ W TOKU POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO ... **49**
1.7.1. Umiejscowienie w systematyce kodeksowej ... 49
1.7.2. Dualizm organów rozpoznających zażalenie ... 51
1.7.3. Ukształtowanie przepisów regulujących tryb rozpoznawania zażalenia ... 55
1.7.4. Różnorodność podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia ... 56

ROZDZIAŁ 2 PODMIOTY UPRAWNIONE DO WNIESIENIA ZAŻALENIA ... **60**

2.1. LEGITYMACJA PROCESOWA DO WNIESIENIA ZAŻALENIA ... **60**
2.1.1. *Gravamen* ... 62
2.1.1.1. Normatywne ujęcie gravamen ... 64
2.1.1.2. Naruszenie praw i szkodzenie interesom ... 65
2.1.1.3. Źródło naruszenia praw i interesów ... 66
2.2. STRONY POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO ... **67**
2.2.1. Podejrzany ... 67
2.2.1.1. Świadek koronny ... 69
2.2.2. Pokrzywdzony ... 72
2.3. PROKURATOR ... **81**
2.4. OSOBY NIEBĘDĄCE STRONAMI ... **84**
2.4.1. Osoba podejrzana ... 89
2.4.2. Właściciel lub osoba kierująca przedsiębiorstwem w imieniu właściciela ... 92
2.4.3. Osoba, instytucja samorządowa, państwowa lub społeczna, które zawiadomiły organy ściągania o przestępstwie ... 94
2.4.3.1. Instytucja samorządowa, państwowa i społeczna zawiadamiająca o przestępstwie ... 95
2.4.3.2. Osoba, która zawiadomiła o przestępstwie ... 98
2.4.3.2.1. Naruszenie praw przez czyn zabroniony ... 100

2.4.3.2.2. Zawiadomienie jako przesłanka przyznania prawa do zażalenia 103
2.5. PRZEDSTAWICIEL PROCESOWY JAKO PODMIOT UPRAWNIONY DO WNIESIENIA ZAŻALENIA 107
2.5.1. Przedstawiciel ustawowy oraz osoba sprawująca pieczę nad uprawnionym do wniesienia zażalenia 107
2.5.2. Obrońca i pełnomocnik 111
2.6. USTAWOWE GWARANCJE LEGITYMACJI DO WNIESIENIA ZAŻALENIA 116
2.6.1. Pouczenie o prawie do wniesienia zażalenia 116
2.6.2. Dostęp do akt sprawy podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia 119

ROZDZIAŁ 3 ORGANY UPRAWNIONE DO ROZPOZNAWANIA ZAŻALEŃ W TOKU POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO 123

3.1. SĄD JAKO ORGAN POWOŁANY DO ROZPOZNAWANIA ZAŻALENIA W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM 123
3.1.1. Właściwość funkcjonalna sądu do rozpoznania zażalenia w postępowaniu przygotowawczym 125
3.1.1.1. Właściwość funkcjonalna sądu rejonowego, okręgowego i apelacyjnego 125
3.1.1.2. Właściwość funkcjonalna wojskowego sądu garnizonowego, wojskowego sądu okręgowego i Sądu Najwyższego 128
3.1.2. Właściwość rzeczowa sądu rozpoznającego zażalenie 129
3.1.2.1. Właściwość ruchoma 132
3.1.3. Właściwość miejscowa sądu powołanego do rozpoznania zażalenia w toku postępowania przygotowawczego 134
3.1.4. Wyjątki od właściwości funkcjonalnej, rzeczowej i miejscowej sądu powołanego do rozpoznania zażalenia 135
3.1.4.1. Wyjątki od właściwości rzeczowej 137
3.1.4.1.1. Sąd rejonowy lub okręgowy jako wyłącznie właściwy do rozpoznania zażalenia 137
3.1.4.1.2. Połączenie spraw jako wyjątek od właściwości rzeczowej z art. 329 § 1 k.p.k. 137
3.1.4.2. Wyjątki od właściwości miejscowej 138
3.1.4.2.1. Sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się (toczy się) postępowanie przygotowawcze 138
3.1.4.2.2. Sąd właściwy do rozpoznania sprawy, a sąd rejonowy, w którego okręgu toczy się (prowadzi się) postępowanie przygotowawcze 141
3.1.4.2.3. Sąd rejonowy właściwy dla miejsca dokonania czynności faktycznej 142
3.1.4.2.4. Właściwość z delegacji – art. 37 k.p.k. 144
3.1.4.3. Właściwość z łączności spraw 146
3.1.4.4. Instancja pozioma 146
3.1.5. Skład sądu rozpoznającego zażalenie w toku postępowania przygotowawczego 150
3.2. PROKURATOR JAKO ORGAN ROZPOZNAJĄCY ZAŻALENIE W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM 152
3.2.1. Prokurator nadrzędny i prokurator bezpośrednio przełożony 154
3.2.1.1. Prokurator bezpośrednio przełożony 155
3.2.1.2. Prokurator nadrzędny 157
3.2.2. Prokurator nadzorujący postępowanie przygotowawcze 159

3.2.3. Prokurator jako „pośredni organ odwoławczy” 161
3.2.4. Prokurator jako organ odwoławczy w ustawach szczególnych 162
3.2.5. Prokurator jako organ odwoławczy w k.k.w. 164
3.3. ORGAN ROZPOZNAJĄCY ZAŻALENIE W RAMACH ART. 463 K.P.K. 164
3.3.1. Forum do dokonania autokontroli w przypadku zażalenia na decyzję sądu 169
ROZDZIAŁ 4 PRZEDMIOTOWY ZAKRES ZAŻALENIA 170
4.1. SPOSÓB UKSZTAŁTOWANIA KATALOGU DECYZJI PROCESOWYCH I CZYNNOŚCI, NA KTÓRE PRZYSŁUGUJE ZAŻALENIE 170
4.2. ZAŻALENIE NA CZYNNOŚĆ PIERWSZOINSTANCYJNĄ LUB ROZPOZNAWANĄ PO RAZ PIERWSZY 174
4.2.1. Charakter decyzji wydanej przez organ *a quo* w ramach autokontroli 179
4.2.2. Decyzje procesowe zatwierdzane przez prokuratora lub przez sąd 179
4.3. BRAK SUBSTRATU (PRZEDMIOTU) ZASKARŻENIA 181
4.4. ZAŻALENIE NA POSTANOWIENIA I ZARZĄDZENIA ZAMYKAJĄCE DROGĘ DO WYDANIA WYROKU 185
4.4.1. Zaskarżalność postanowień o odmowie wszczęcia i umorzeniu postępowania przygotowawczego 187
4.4.1.1. Zaskarżalność postanowienia o umorzeniu i postanowienia o zastosowaniu środka zabezpieczającego w postaci przepadku 188
4.5. ZAŻALENIA NA POSTANOWIENIA W PRZEDMIOCIE ŚRODKÓW ZAPOBIEGAWCZYCH 188
4.5.1. Zaskarżalność postanowienia o zastosowaniu środka zapobiegawczego wydanego na skutek zażalenia 190
4.6. ZAŻALENIE NA INNE DECYZJE WSKAZANE W USTAWIE 191
4.6.1. Sygnalizacja 191
4.6.2. Zawieszenie postępowania 192
4.6.3. Właściwość sądu 194
4.6.4. Odmowa, cofnięcie i ustanowienie obrońcy lub pełnomocnika z urzędu 195
4.6.5. Sprostowanie oczywistej omyłki pisarskiej 196
4.6.6. Odmowa udostępnienia akt postępowania przygotowawczego 196
4.6.7. Odtworzenie akt postępowania przygotowawczego 197
4.6.8. Świadek anonimowy 197
4.6.9. Obserwacja podejrzanego w zakładzie leczniczym 198
4.6.10. Przeszukanie, zatrzymanie rzeczy, dowody rzeczowe 199
4.6.11. Kontrola i utrwalanie rozmów telefonicznych 200
4.6.12. List żelazny 201
4.6.13. Kary porządkowe 203
4.6.14. Zabezpieczenie majątkowe 204
4.5.14.1. Tymczasowe zajęcie mienia ruchomego 204
4.6.15. Zażalenie na postanowienie co do dowodów rzeczowych 205
4.6.16. Zażalenie na postanowienie w przedmiocie wystąpienia do państwa członkowskiego UE o wykonanie postanowienia o zatrzymaniu dowodów lub mające na celu zabezpieczenie mienia 205

4.7. ZAŻALENIE NA CZYNNOŚCI INNE NIŻ POSTANOWIENIA I ZARZĄDZENIA 206
4.7.1. Zażalenie na zatrzymanie 208
4.7.2. Zażalenie na bezczynność organu 211
4.8. ZAŻALENIE NA POSTANOWIENIA I ZARZĄDZENIA ORAZ NA INNE CZYNNOŚCI UWAGI *DE LEGE FERENDA* 212
4.8.1. Zażalenie na odmowę lub ograniczenie kontaktu obrońcy z tymczasowo aresztowanym podejrzanym (art. 73 k.p.k.) 212
4.8.2. Zażalenie na odmowę przyznania prawa do tłumacza 214
4.8.3. Postanowienie o przedstawieniu zarzutów 215
4.8.4. Zaskarżalność postanowień wydanych na podstawie art. 327 i 328 k.p.k. 217
4.8.5. Odmowa wydania europejskiego nakazu aresztowania 220
4.8.6. Ekshumacja 220
4.8.7. Zaskarżalność decyzji o niedopuszczeniu strony lub jej przedstawiciela procesowego do czynności w toku postępowania przygotowawczego 223

ROZDZIAŁ 5 KONTROLA WARUNKÓW FORMALNYCH ZAŻALENIA I SKUTKI JEGO WNIESIENIA NA ETAPIE POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO . 225

5.1. WSTĘPNA KONTROLA ZAŻALENIA 225
5.2. TERMIN DO WNIESIENIA ZAŻALENIA 231
5.2.1. Ogłoszenie lub doręczenie orzeczenia jako początek biegu terminu do wniesienia zażalenia 235
5.2.1.1. Doręczenie za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej 237
5.2.1.2. Doręczenie postanowienia lub zarządzenia wraz z uzasadnieniem 238
5.2.1.3. Odroczenie sporządzenia uzasadnienia postanowienia a bieg terminu do wniesienia zażalenia 241
5.2.1.4. Doręczenie postanowienia lub zarządzenia wraz z tłumaczeniem 242
5.2.1.5. Wniesienie zażalenia pomimo braku doręczenia lub ogłoszenia orzeczenia 244
5.2.2. Bieg terminu do wniesienia zażalenia dla obrońcy lub pełnomocnika 247
5.2.3. Bieg terminu do zaskarżenia czynności innych niż postanowienia lub zarządzenia ... 251
5.2.4. Upływ terminu jako warunek dopuszczalności zażalenia 254
5.2.5. Uzupełnienie zażalenia 257
5.3. WARUNKI FORMALNE PISMA PROCESOWEGO ZAWIERAJĄCEGO ZAŻALENIE 258
5.3.1. *Gravamen* jako wymóg formalny zażalenia 259
5.3.2. Forma pisemna 260
5.3.2.1. Dopuszczalność złożenia zażalenia w formie ustnej 262
5.3.3. Zarzuty 264
5.3.4. Uzasadnienie jako element formalny zażalenia 266
5.3.5. Odpisy 269
5.4. SKUTKI WNIESIENIA ZAŻALENIA 270
5.4.1. Wstrzymanie wykonalności zaskarżonej decyzji procesowej 270
5.4.2. Wniesienie zażalenia a bieg postępowania przygotowawczego 274
5.4.3. Wniesienie zażalenia a nadzór służbowy 274
5.4.4. Wniesienie zażalenia a stosowanie art. 253 § 1 k.p.k., art. 254 § 1 k.p.k., art. 327 § 1 k.p.k. i art. 286 k.p.k. 276

5.4.5. Obowiązek informacyjny organu *a quo* ... 278
5.5. ODPOWIEDŹ NA ZAŻALENIE ... 279
5.6. DOSTĘP DO AKT POSTĘPOWANIA ZAŻALENIOWEGO ... 280
ROZDZIAŁ 6 POSTĘPOWANIE ZAŻALENIOWE PRZED ORGANEM ODWOŁAWCZYM ... 283
6.1. WZGLĘDNA DEWOLUTYWNOŚĆ ZAŻALENIA, SAMOKONTROLA ORGANU *A QUO* ... 283
6.1.1. Zakres autokontroli i forma rozstrzygnięć organu *a quo* ... 284
6.1.2. Czynności sprawdzające organu *a quo* ... 288
6.1.3. Termin na dokonanie autokontroli i przekazanie sprawy organowi *ad quem* ... 291
6.2. COFNIĘCIE ZAŻALENIA I JEGO SKUTKI ... 295
6.3. JAWNOŚĆ WEWNĘTRZNA ROZPOZNAWANIA ZAŻALEŃ W TOKU POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO ... 297
6.3.1. Udział strony oraz obrońcy i pełnomocnika w posiedzeniu zażaleniowym ... 302
6.3.2. Udział osoby pozbawionej wolności w posiedzeniu zażaleniowym ... 303
6.3.3. Udział organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze w posiedzeniu zażaleniowym ... 305
6.3.4. Prawo udziału w posiedzeniu zażaleniowym jako pochodna prawa do udziału w posiedzeniu sądu pierwszej instancji ... 308
6.4. JAWNOŚĆ ZEWNĘTRZNA POSIEDZEŃ ZAŻALENIOWYCH ... 309
6.5. TERMIN DO ROZPOZNANIA ZAŻALENIA ... 312
6.6. POSTĘPOWANIE DOWODOWE ORGANU *AD QUEM* ... 314
6.7. ZBIEG ZAŻALEŃ ... 315
6.8. ROZSTRZYGNIĘCIA ORGANÓW ODWOŁAWCZYCH PO ROZPOZNANIU ZAŻALENIA W POSTĘPOWANIU PRZYGOTOWAWCZYM ... 319
6.8.1. Rodzaje rozstrzygnięć po rozpoznaniu zażalenia w postępowaniu przygotowawczym ... 319
6.8.1.1. Orzeczenie pozostawiające zażalenie bez rozpoznania ... 320
6.8.1.2. Orzeczenia utrzymujące w mocy zaskarżoną decyzję ... 321
6.8.1.3. Orzeczenia uchylające zaskarżoną decyzję ... 324
6.8.1.4. Orzeczenia zmieniające zaskarżoną decyzję ... 327
6.8.2. Orzeczenia po rozpoznaniu zażalenia na czynności inne niż postanowienia lub zarządzenia ... 331
6.8.3. Orzeczenia dodatkowe ... 334
6.8.4. Uzasadnienie postanowień organu odwoławczego ... 335
6.9. KOSZTY POSTĘPOWANIA ZAŻALENIOWEGO ... 337
PODSUMOWANIE ... 340
BIBLIOGRAFIA ... 345
PUBLIKACJE ELEKTRONICZNE I INNE ... 359
ORZECZENIA TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO I ETPCZ ... 361
ORZECZENIA SĄDU NAJWYŻSZEGO ... 362
ORZECZENIA SĄDÓW POWSZECHNYCH ... 364

WYKAZ AKTÓW PRAWNYCH..... 365
WYKAZ PROJEKTÓW ZMIAN K.P.K. I INNYCH USTAW 369
WYKAZ UCHWAŁ ORGANÓW SAMORZĄDÓW ZAWODOWYCH..... 370

WYKAZ SKRÓTÓW

1. Źródła prawa:

Konstytucja RP	-	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)
KPCz	-	Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.)
KPP	-	Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C z 2007 r. Nr 303, str. 1 ze zm.)
MPPOiP	-	Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167)
k.c.	-	ustawa z dnia 23.04.1964 r. Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.)
k.k.	-	ustawa z dnia 6.06.1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.)
k.k.s.	-	ustawa z dnia 10.09.1999 r. Kodeks karny skarbowy (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1958 ze zm.)
k.k.w.	-	ustawa z dnia 6.06.1997 r. Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 676 ze zm.)
k.p.a.	-	ustawa z dnia 14.06.1960 r. Kodeks postepowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2096 ze zm.)
k.p.c.	-	ustawa z dnia 17.11.1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.)
k.p.k. z 1928 r.	-	Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19.03.1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. RP z 1928 r. Nr 33, poz. 313)
k.p.k. z 1969 r.	-	ustawa z dnia 19.04.1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 96 ze zm.)
k.p.k.	-	ustawa z dnia 6.06.1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.)
k.r.o.	-	ustawa z dnia 25.02.1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 682 ze zm.)
o.p.	-	ustawa z dnia 29.08.1997 r. Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 900 ze zm.)
p.p.s.a.	-	ustawa z dnia 30.08.2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1302 ze zm.)
u.o.p.	-	ustawa z dnia 28.01.2016 r. Prawo o prokuraturze (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 740)
u.ś.k.	-	ustawa z dnia 25.06.1997 r. o świadku koronnym (t.j. Dz.U. z 2016 poz. 1197)

reg. prok. z 2010 r. - rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24.03.2010 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 144)

reg. prok. z 2014 r. - rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11.09.2014 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2014 r. poz. 1218)

reg. prok. - rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7.04.2016 r. Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1206 ze zm.)

2. Nowelizacje i projekty zmian k.p.k.:

nowelizacja z 2003 r. - ustawa z dnia 10.01.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 17, poz. 155 ze zm.). Weszła w życie 1.07.2003 r.

nowelizacja z 2007 r. - ustawa z dnia 29.03.2007 r. o zmianie ustawy o prokuraturze, ustawy – Kodeks postępowania karnego i innych ustaw (Dz.U. Nr 64, poz. 432). Weszła w życie dnia 12.07.2007 r.

nowelizacja z 2010 r. - ustawa z dnia 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 206, poz. 1589). Weszła w życie 8.06.2010 r.

nowelizacja z 2013 r. - ustawa z dnia 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247). Weszła w życie 1.07.2015 r.

nowelizacja z 2015 r. - ustawa z dnia 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 396). Weszła w życie 1.07.2015 r.

nowelizacja z 2016 r. - ustawa z dnia 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 437 ze zm.). Weszła w życie 15.04.2016 r.

nowelizacja z 2017 r. - ustawa z dnia 23.03.2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 768). Weszła w życie 27.04.2017 r.

projekt zmian k.p.k. z 2019 r. - projekt z 21.02.2019 r. ustawy – o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw. Druk sejmowy nr 3251 (Sejm VIII kadencji)

3. Czasopisma i publikatory:

AUL	-	„Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica”
AUW PPiA	-	„Acta Universitatis Wroclaviensis. Przegląd Prawa i Administracji”
BSP	-	„Białostockie Studia Prawnicze”
CzPKiNP	-	„Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych”
Dz.U.	-	Dziennik Ustaw
Dz.Urz. UE	-	Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej
Dz.Urz. MS	-	Dziennik Urzędowy Ministra Sprawiedliwości
ETPCz	-	Europejski Trybunał Praw Człowieka
GSP	-	„Gdańskie Studia Prawnicze”
GSP-PO	-	„Gdańskie Studia Prawnicze-Przegląd Orzecznictwa”
IN	-	„Ius Novum”
KZS	-	„Krakowskie Zeszyty Sądowe”
KSAG	-	„Kwartalnik Sądowy Apelacji Gdańskiej”
M.P.	-	Monitor Polski
NP	-	„Nowe Prawo”
OSA	-	„Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych”
OSNKW	-	„Orzecznictwo Sądu Najwyższego Izba Karna i Wojskowa”
OSP	-	„Orzecznictwo Sądów Polskich”
OSPiKA	-	„Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych”
OSAŁ	-	„Orzecznictwo Sądu Apelacyjnego w Łodzi”
OTK ZU	-	„Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego. Zbiór Urzędowy”
Pal.	-	„Palestra”
PiP	-	„Państwo i Prawo”
Prok. i Pr.	-	„Prokuratura i Prawo”
Prok. i Pr. Orzecz.	-	„Prokuratura i Prawo dodatek Orzecznictwo”
PS	-	„Przegląd Sądowy”
RPEiS	-	„Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny”
SPiA	-	„Studia Prawnicze i Administracyjne”
WPP	-	„Wojskowy Przegląd Prawniczy”
ZNUJ	-	„Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego”
ZNUŁ	-	„Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Łódzkiego”

4. Komentarze:

J. Bafia, *Komentarz…*	-	J. Bafia, J. Bednarzak, M. Flemming, S. Kalinowski, H. Kempisty, M. Mazur, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. M. Mazur, Warszawa 1971
K.T. Boratyńska, *Komentarz…*	-	K.T. Boratyńska, A. Górski, A. Sakowicz, A. Ważny, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K.T. Boratyńska, Warszawa 2014

J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III	-	J. Bratoszewski, L. Gardocki, Z. Gostyński, S.M. Przyjemski, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom III*, red. Z. Gostyński, R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2004
M. Gabriel-Węglowski, *Regulamin prokuratury…*	-	M. Gabriel-Węglowski, *Regulamin prokuratury. Komentarz do § 121-272 i 329-345 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury*, Warszawa 2013.
T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2008	-	T. Grzegorczyk, *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008
T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014	-	T. Grzegorczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*. *Tom I*, Warszawa 2014
W. Grzeszczyk, *Komentarz…*	-	W. Grzeszczyk, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 2012
P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. II	-	P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II*, Warszawa 2011
P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. I	-	P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, Warszawa 2011.
S. Kalinowski, M. Siewierski, *Kodeks…*	-	S. Kalinowski, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, Warszawa 1966
J. Nisenson, M. Siewierski, *Kodeks…*	-	J. Nisenson, M. Siewierski, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Orzecznictwo. Przepisy związkowe*, Częstochowa 1947
L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 k.p.k….*	-	J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 Kodeksu postępowania karnego*, red. L.K. Paprzycki, LEX el./2015
L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 k.p.k….*	-	J. Grajewski, L.K. Paprzycki, S. Steinborn, *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 Kodeksu postępowania karnego*, red. L.K. Paprzycki, LEX el./2015
L. Peiper, *Komentarz…*	-	L. Peiper, *Komentarz do kodeksu postępowania karnego i do przepisów wprowadzających tenże kodeks*, Kraków 1929
J. Skorupka, *Komentarz…*	-	Z. Brodzisz, D. Gruszecka, I. Haÿduk-Hawrylak, W. Jasiński, J. Kosonoga, B. Nita-Światłowska, K. Nowicki, Z. Pachowicz, R. Ponikowski, W. Posnow, J. Skorupka, S. Szołucha, A. Światłowski, D. Świecki, J. Zagrodnik, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2016

J. Skorupka, *Komentarz...*, 2019	-	Z. Brodzisz, D. Gruszecka, I. Haÿduk-Hawrylak, W. Jasiński, J. Kosonoga, B. Nita-Światłowska, K. Nowicki, Z. Pachowicz, R. Ponikowski, W. Posnow, J. Skorupka, S. Szołucha, A. Światłowski, D. Świecki, J. Zagrodnik, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, wyd. 31, Legalis 2019
R.A. Stefański, *Komentarz…*	-	J. Kosonoga, J. Skorupka, R.A. Stefański, S. Zabłocki, *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017
R.A. Stefański, *Komentarz…*, t. II	-	R.A. Stefański, *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2018
S. Steinborn, *Komentarz…*	-	J. Grajewski, P. Rogoziński, S. Steinborn, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów,* red. S. Steinborn, LEX/el.2016
D. Świecki, *Komentarz…*, t. I	-	B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. D. Świecki, Warszawa 2013
D. Świecki, *Komentarz…*, t. II	-	B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II*, red. D. Świecki, Warszawa 2013
D. Świecki, *Komentarz…*, 2019	-	B. Augustyniak, K. Eichstaedt, M. Kurowski, D. Świecki, *Kodeks postępowania karnego. Tom I i II. Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX el./2019

5. Podręczniki:

K.T. Boratyńska, *Postępowanie…*	-	K.T. Boratyńska, Ł. Chojniak, W. Jasiński, *Postępowanie karne*, red. K.T. Boratyńska, Warszawa 2016
M. Cieślak, *Polska…*	-	M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984
K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie…*	-	K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie karne*, Warszawa 2015
J. Grajewski, *Przebieg…*	-	J. Grajewski, *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2008
T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*	-	T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie postępowanie karne*, Warszawa 2014
K. Marszał, *Proces…*	-	R. Koper, K. Marszał, J. Zagrodnik, K. Zgryzek, *Proces karny*, red. K. Marszał, J. Zagrodnik, Warszawa 2017
J. Skorupka, *Proces…*	-	D. Gruszecka, K. Kremens, K. Nowicki, J. Skorupka, *Proces karny*, red. J. Skorupka, Warszawa 2017
S. Śliwiński, *Proces…*	-	S. Śliwiński, *Proces karny. Zasady ogólne*, Warszawa 1948

S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…* - S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2016

6. Księgi pamiątkowe i jubileuszowe:

Księga Profesora Z. Dody - *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci prof. Zbigniewa Dody*, red. A. Gaberle, S. Waltoś, Kraków 2000

Księga Profesora S. Lelentala - *Aktualne problemy prawa karnego kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi w 45. roku pracy naukowej i dydaktycznej*, red. K. Indecki, Łódź 2004

Księga Profesora T. Nowaka - *Współczesny polski proces karny. Księga ofiarowana Profesorowi Tadeuszowi Nowakowi*, red. S. Stachowiak, Poznań 2002

Księga Profesora J. Skupińskiego - *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga Jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, red. A. Błachnio-Parzych, J. Jakubowska-Hara, J. Kosonoga, H. Kuczyńska, Warszawa 2013

Księga Profesora S. Stachowiaka - *Skargowy model procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, red. A. Gerecka-Żołyńska, P. Górski, H. Paluszkiewicz, P. Wiliński, Warszawa 2008

Księga Profesor Z. Świdy - *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdy*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009

Księga Profesora J. Tylmana, 2011 - *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, red. T. Grzegorczyk, Warszawa 2011

Księga Profesora J. Tylmana, 2014 - *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, red. T. Grzegorczyk, Warszawa 2014

Księga Profesora S. Waltosia - *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, red. J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll, Kraków 2000

Księga SSN S. Zabłockiego - *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, red. P. Hofmański, Warszawa 2014

Księga Profesor M. Zbrojewskiej - *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015-2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorczyk, R. Olszewski, Warszawa 2017

7. Materiały pokonferencyjne:

T. Grzegorczyk, *Z problematyki…*	-	*Z problematyki funkcji procesu karnego*, red. T. Grzegorczyk, J. Izydorczyk, R. Olszewski, Warszawa 2011
P. Hofmański, *Węzłowe…*	-	*Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010
S. Lelental, *Czynności dochodzeniowo-śledcze…*	-	*Czynności dochodzeniowo-śledcze i działania operacyjne Policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym*, red. S. Lelental, J. Kudrelek, I. Nowicka, Szczytno 2008
S. Steinborn, K. Woźniewski, *Proces karny w dobie przemian. Zagadnienia ogólne…*	-	*Proces karny w dobie przemian. Zagadnienia ogólne*, red. S. Steinborn, K. Woźniewski, Gdańsk 2018

8. Inne publikacje:

Z. Doda, *Zażalenie…*	-	Z. Doda, *Zażalenie w procesie karnym*, Warszawa 1985
Z. Doda, A. Gaberle, *Kontrola…*	-	Z. Doda, A. Gaberle, *Kontrola odwoławcza w procesie karnym*, Warszawa 1997
K. Dudka, *Wybór orzecznictwa…*	-	K. Dudka, H. Paluszkiewicz, D. Szumiło-Kulczycka, *Kodeks postępowania karnego. Wybór orzecznictwa z komentarzem*, Warszawa 2015
K. Eichstaedt, *Czynności sądu…*	-	K. Eichstaedt, *Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym w polskim prawie karnym*, Warszawa 2008
P. Wiliński, *Obrońca i pełnomocnik…*	-	*Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, red. P. Wiliński, Warszawa 2015
P. Wiliński, *Proces karny…*	-	P. Wiliński, *Proces karny w świetle Konstytucji*, Warszawa 2011
S. Zabłocki, *Postępowanie odwoławcze…*		S. Zabłocki, *Postępowanie odwoławcze, kasacyjne i wznowieniowe w procesie karnym*, Warszawa 1999
System Prawa Karnego Procesowego. Tom III	-	*System Prawa Karnego Procesowego. Zasady procesowe. Tom III*, red. P. Wiliński, Warszawa 2014
System Prawa Karnego Procesowego. Tom VI	-	*System Prawa Karnego Procesowego. Strony i inni uczestnicy postępowania karnego. Tom VI*, red. C. Kulesza, Warszawa 2016
System Prawa Karnego Procesowego. Tom X	-	*System Prawa Karnego Procesowego. Postępowanie przygotowawcze. Tom X*, red. R.A. Stefański, Warszawa 2016

9. Inne skróty:

ABW	-	Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego
AW	-	Agencja Wywiadu
art.	-	artykuł
arg.	-	argument
CBA	-	Centralne Biuro Antykorupcyjne
dot.	-	dotyczy
kom.	-	komentarz
op. cit.	-	opus citatum
nb.	-	numer boczny
NIK	-	Najwyższa Izba Kontroli
np.	-	na przykład
pod.	-	podobnie
przyp.	-	przypis
red.	-	redaktor
s.	-	strona
SA	-	sąd apelacyjny
SG	-	Straż Graniczna
SL	-	Straż Leśna
SN	-	Sąd Najwyższy
SO	-	sąd okręgowy
SR	-	sąd rejonowy
TK	-	Trybunał Konstytucyjny
t.	-	tom
t.j.	-	tekst jednolity
z.	-	zeszyt
zd.	-	zdanie (fragment przepisu)
zob.	-	zobacz

WSTĘP

Postępowanie przygotowawcze stanowi pierwszy etap procesu karnego, którego zasadniczym celem jest przygotowanie sprawy dla oskarżyciela i dla sądu rozpoznającego sprawę po wniesieniu przez oskarżyciela aktu oskarżenia[1]. Jest to samodzielne, niesądowe stadium, które nie jest wymiarem sprawiedliwości[2]. „Przygotowawcze" funkcje tego postępowania różnią się tym od „rozpoznających" funkcji postępowania sądowego, że praktycznie rzecz biorąc, w samym postępowaniu przygotowawczym nie można rozstrzygnąć meritum procesu, nie można tu w szczególności ustosunkować się *expressis verbis* do przedmiotu procesu, a zatem rozstrzygnąć o winie i karze. Można natomiast stwierdzić niedopuszczalność dalszej drogi procesowej ze względów natury ściśle procesowej, materialnej lub faktycznej i tym samym dalszy bieg procesu uniemożliwić[3].

Ustawodawca w k.p.k. przesądził, że kontrola nad postępowaniem przygotowawczym będzie inicjowana zażaleniem, a co do zasady, przeprowadzał ją będzie sąd. Problematyka zażaleń jest jednym z bardziej zawiłych zagadnień regulowanych przez obowiązujący k.p.k.[4] Specyfika postępowania przygotowawczego, w szczególności poddanie go zasadom tajności i inkwizycyjności, ingerencja w konstytucyjnie chronione prawa i wolności obywatelskie sprawiają, że zażalenie zyskuje na tym etapie inny wymiar, aniżeli w postępowaniu jurysdykcyjnym.

W postępowaniu przygotowawczym, umożliwiając kontrolę decyzji kończących ten etap procesu w inny sposób aniżeli przez wniesienie aktu oskarżenia, zażalenie swoją funkcją zbliżone jest do apelacji. Natomiast w pozostałych wypadkach staje się dla osób znajdujących się w orbicie działań organów śledczych, podstawowym środkiem pozwalającym na wywołanie kontroli nad tymi działaniami. Zażalenie stanowi więc ważny element cechujący współczesne postępowanie przygotowawcze, a wręcz jest dla tego etapu warunkiem *sine qua non*.

---

[1] J. Tylman [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 620; M. Cieślak, *Polska…*, s. 56; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*, s. 485. Szerzej o celach postępowania przygotowawczego zob.: J. Tylman [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 125-175 i powołana tam literatura.

[2] Wyrok TK z 2.04.2001 r., SK 10/00, OTK ZU 3/2001 poz. 52; wyrok TK z 11.06.2002 r., SK 5/02, OTK ZU 4/2002 poz. 41.

[3] L. Schaff, *Zakres i formy postępowania przygotowawczego*, Warszawa 1961, s. 12.

[4] G. Skrzypek, *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym. Wybrane zagadnienia*, „Prokurator" 2004 r., nr 2, s. 66.

Problematyka dotycząca zażalenia w procesie karnym jest poruszana przez wielu przedstawicieli doktryny procesu karnego, w tym była przedmiotem monograficznego opracowania (Z. Doda, *Zażalenie w procesie karnym*, Warszawa 1985). Niniejsza praca ma na celu wyodrębnienie problematyki związanej z zażaleniem na etapie postępowania przygotowawczego. Na tym polu istnieje wiele wątpliwości interpretacyjnych, chociażby z uwagi na konieczność odpowiedniego stosowania niektórych przepisów oraz ich rozmieszczenie w różnych działach i rozdziałach kodeksu, jak też w ustawach szczególnych. Biorąc pod uwagę ważną funkcję pełnioną przez zażalenie na wstępnym etapie procesu karnego, polegającą na wywołaniu kontroli sądu w celu ochrony konstytucyjnych praw i wolności obywatelskich, instytucja ta zasługuje na pogłębioną analizę.

Metodą badawczą przyjętą w opracowaniu jest metoda dogmatyczno-prawna. Zawarte w pracy tezy i poglądy przedstawiono w oparciu o treść obowiązujących przepisów prawa, prezentowanych poglądów przedstawicieli doktryny procesu karnego oraz orzecznictwo Sądu Najwyższego, Trybunału Konstytucyjnego i sądów powszechnych. W odniesieniu do niektórych z omawianych instytucji ukazano ich rys historyczny. Niejednokrotnie wykorzystano teksty uchylonych aktów prawnych, jak też wyrażone ongiś poglądy przedstawicieli doktryny, poddając je ocenie pod kątem ich przydatności we współczesnym procesie karnym. Wiele bowiem z tez wypowiedzianych pod rządami k.p.k. z 1928 r. oraz k.p.k. z 1969 r. pozostaje bowiem aktualnych także dziś.

W pracy nie zamieszczono natomiast rozważań natury prawnoporównawczej, skupiając się na analizie polskiego procesu karnego. Założeniem było przedstawienie rodzimego modelu kontroli postępowania przygotowawczego. Zażalenie jako środek odwoławczy jest znany w wielu procedurach karnych np. niemieckiej (*Beschwerde*), słowackiej (*sťažnosť*), czeskiej (*stížnost*), rosyjskiej (*жалоба*). Rozważania prawnoporównawcze, uwzględniające odrębności systemowe, a przede wszystkim odmienności w zakresie przebiegu, organów prowadzących i sposobów podejmowania decyzji na wstępnym etapie procesu karnego, dla ich zobrazowania wymagałoby oddzielnego opracowania.

W Rozdziale I zawarto uwagi ogólne odnoszące się do filarów obowiązującego modelu kontroli postępowania przygotowawczego, wywodzących się z norm konstytucyjnych oraz międzynarodowych. Przedstawione tam rozważania dotyczą zasady zaskarżalności orzeczeń pierwszoinstancyjnych, zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego, a także prawa do sądowej kontroli pozbawienia wolności. Zwrócono także uwagę na ogólne zasady procesu karnego, wśród których wymienia się zasadę kontroli. Ze względu na istniejący, obok

kontroli odwoławczej, nadzór prokuratorski, zaprezentowano różnice między tymi pojęciami niepozwalające na ich utożsamianie. W ujęciu historycznym przedstawiono drogę do współczesnego modelu postępowania zażaleniowego w postępowaniu przygotowawczym, jak też, wyodrębniono specyficzne cechy tegoż modelu, stanowiące punkt wyjścia do dalszych rozważań, a przede wszystkim: umiejscowienie w systematyce kodeksu przepisów dotyczących zażalenia, dualizm organów rozpoznających zażalenie, ukształtowanie przepisów regulujących tryb rozpoznawania zażalenia oraz wielość podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia.

Ostatniej cesze poświęcony jest Rozdział II pracy. Dynamika postępowania przygotowawczego oraz wielość czynności podejmowanych w jego toku powoduje, że w orbicie działań organów pozasądowych może znaleźć się wiele osób. Przede wszystkim będą to strony tj. pokrzywdzony i podejrzany, ale nie tylko. Niektóre z czynności dowodowych lub procesowych mogą obejmować osoby trzecie, które zostały wyposażone przez ustawodawcę w prawo do zaskarżania zarówno decyzji procesowych, jak i czynności faktycznych (realnych). Powoduje to wielość podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia w toku postępowania przygotowawczego. Ustawodawca, nie zawsze jednak posługuje się precyzyjnymi kryteriami pozwalającymi na określenie legitymacji procesowej, co prowadzi do wątpliwości interpretacyjnych, które zostały wyeksponowane w poszczególnych podrozdziałach. Odrębne uwagi poświęcono prokuratorowi, który łączy w sobie dwie role. Z jednej strony jest on gospodarzem tego etapu procesu karnego, z drugiej natomiast, działając na prawach strony, będzie uprawnionym do wniesienia zażalenia. Odrębnie omówiono problematykę ustawowych gwarancji legitymacji do wniesienia zażalenia upatrywanych przede wszystkim w pouczeniu o prawie do wniesienia zażalenia oraz w dostępie do akt sprawy. Akcent położono nie tyle na omówieniu tych instytucji, co na pojawiające się problemy, które mogą prowadzić do ograniczenia prawa do wniesienia zażalenia.

Rozdział III pracy dotyczy organów uprawnionych do rozpoznawania zażalenia w toku postępowania przygotowawczego. Większość uwag poświęcona jest sądowi, albowiem to ten organ sprawuje kontrolę nad wstępnym etapem procesu karnego. W poszczególnych podrozdziałach skupiono uwagę na pojawiających się, lub mogących się pojawiać wątpliwościach, związanych z różną terminologią stosowaną przez ustawodawcę dla określenia właściwości miejscowej oraz rzeczowej organu powołanego do rozpoznania zażalenia. Oddzielnie omówiono problematykę instancji poziomej. Z uwagi na to, że nadal, choć w niedużym stopniu, zachowane zostały kompetencje prokuratora do rozpoznawania zażaleń, także temu organowi poświęcono odrębne rozważania. Obok zagadnień ustrojowych

w pracy zwrócono też uwagę na uprawnienia prokuratora nadrzędnego do rozpoznawania zażaleń na zarządzenia związane z wykonywaniem tymczasowego aresztowania. Stanowią one co prawda przedmiot odrębnej regulacji – k.k.w., jednakże są ważnym elementem toczącego się postępowania przygotowawczego, dające odrębną od kontroli stosowania środków zapobiegawczych przez sąd, możliwość wniesienia zażalenia.

Rozdział IV pracy poświęcony jest zakresowi przedmiotowemu zażalenia. Poruszono w tej części problematykę dotyczącą: zażaleń na postanowienia i zarządzenia zamykające drogę do wydania wyroku, jak również zażaleń na postanowienia i zarządzenia kończące postępowanie w sprawie, zażaleń na postanowienia w przedmiocie środków zapobiegawczych, a także zażaleń na decyzje procesowe wskazane w ustawie procesowej, a dotyczące postępowania przygotowawczego. W rozdziale tym znalazły się także zagadnienia natury ogólnej stanowiące przedmiot dyskursu przedstawicieli doktryny procesu karnego dotyczące braku substratu zaskarżenia oraz zaskarżalności czynności pierwszoinstancyjnej czy wydanej po raz pierwszy. Oddzielne podrozdziały poświęcono analizie problematyki związanej z zaskarżalnością czynności faktycznych (realnych), a także zażaleniem na bezczynność organu. Całość wieńczą rozważania *de lege ferenda*, których przedmiotem są takie czynności jak: odmowa lub ograniczenie kontaktu obrońcy z tymczasowo aresztowanym podejrzanym, odmowa przyznania prawa do tłumacza, postanowienie o przedstawieniu zarzutów, postanowienia w przedmiocie podjęcia na nowo lub wznowienia postępowania przygotowawczego, odmowa wydania europejskiego nakazu aresztowania, ekshumacja i niedopuszczenie strony lub jej przedstawiciela procesowego do czynności w toku postępowania przygotowawczego.

W rozdziale V pracy przedstawione zostały zagadnienia związane z warunkami formalnymi zażalenia jako środka odwoławczego i skutkami jego wniesienia. Kolejne podrozdziały dotyczą kwestii terminu do wniesienia zażalenia, a w szczególności początkiem jego biegu w przypadku zaskarżania czynności innych niż postanowienia i zarządzenia bądź w przypadku bezczynności organu. Poruszana jest w nich także problematyka zarzutów, formy (w tym elektronicznej), uzasadnienia środka odwoławczego, odpowiedzi na zażalenie, czy dostępu do akt postępowania zażaleniowego. Odrębny podrozdział poświęcono skutkom wniesienia zażalenia, a przede wszystkim konsekwencjom w zakresie wykonalności zaskarżonej decyzji procesowej oraz ograniczeniom uprawnień organów prowadzących postępowanie przygotowawcze.

Ostatni rozdział pracy poświęcony jest zagadnieniom związanym z postępowaniem zażaleniowym przed organem odwoławczym. W poszczególnych podrozdziałach poruszono zagadnienia jawności wewnętrznej i zewnętrznej, terminu do rozpoznania zażalenia, postępowania dowodowego, jak również zbiegu zażaleń oraz formy i rodzaju rozstrzygnięć organów odwoławczych podejmowanych po rozpoznaniu zażalenia. Oddzielny podrozdział poświęcono tematyce względnej dewolutywności zażalenia i czynności podejmowanych przez organ *a quo* po wpłynięciu do niego środka odwoławczego.

ROZDZIAŁ 1

MODEL KONTROLI POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

1.1. Uwagi ogólne

Normy zawarte w Konstytucji RP wpływają na kształt rozwiązań prawnych właściwych dla poszczególnych dziedzin prawa. Konstytucja wywiera wpływ co najmniej na: a) naczelne zasady procesowe; b) prawa i wolności uczestników postępowania; c) standardy rzetelności postępowania[1]. Wpływ ten określa się mianem promieniowania Konstytucji RP na system prawny, co wymaga istotnej zmiany metod i stylu tworzenia i stosowania prawa, wymaga wyjścia poza wąską i czysto formalną perspektywę oceny tworzonego lub interpretowanego aktu prawnego i uwzględnienia podstawowych zasad i wartości systemu prawnego[2]. Rolą Konstytucji z perspektywy procesu karnego jest pełnienie m.in. funkcji gwarancyjnej, polegającej na zagwarantowaniu niewzruszalności reguł funkcjonowania społeczeństwa, a także na potwierdzeniu istniejących praw i wolności oraz wytyczeniu nieprzekraczalnych ich granic[3]. Jest to istotne szczególnie tam, gdzie konieczne jest wypracowanie właściwego, w świetle norm konstytucyjnych modelu, odpowiadającego i realizującego nadrzędne wartości. Chodzi tu głównie o sytuacje, w których może dojść bądź dochodzi do ingerencji w sferę praw i wolności obywatelskich.

Zasady zawarte w Konstytucji RP oraz zasady kształtujące proces karny oddziałują w mniejszym lub większym stopniu na kształt modelu kontroli postępowania przygotowawczego. Nie sposób opisać każdej z nich. Ramy niniejszego opracowania zawężają problematykę do rozważań na temat zażalenia, dlatego też dalsze uwagi poświęcono przede wszystkim konstytucyjnym zasadom zaskarżalności orzeczeń i dwuinstancyjności postępowania, jak również konstytucyjnemu prawu do kontroli legalności pozbawienia wolności, stanowiących wyznaczniki w zakresie ukształtowania postępowania odwoławczego i ochrony praw obywatela.

---

[1] Zob. szerzej na ten temat: P. Wiliński, *Proces karny…*, s. 15-40.
[2] J. Skorupka, *Prokonstytucyjna wykładnia przepisów prawa dowodowego w procesie karnym*, [w:] *Księga Profesor M. Zbrojewskiej*, s. 351.
[3] P. Wiliński, *Proces karny…*, s. 25.

1.2. Zasada kontroli (zaskarżalności orzeczeń)

W art. 78 Konstytucji RP przewidziano konstytucyjną zasadę kontroli, stanowiącą element rzetelnego procesu[4] i sprawiedliwości proceduralnej[5]. Zgodnie z nią każda ze stron ma prawo do zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Zasada ta dotyczy postępowań toczących się przed sądem, jak i przed niesądowym organem władzy publicznej, bez względu na to czy wydana decyzja odnosi się do głównego, czy ubocznego nurtu postępowania.

Zasada wyrażona w art. 78 Konstytucji RP stanowi skierowany do ustawodawcy postulat takiego kształtowania procedury, aby w miarę możliwości przewidziane w niej było prawo wniesienia przez stronę środka zaskarżenia[6]. Nie przesądzono jaki mechanizm ma realizować wspomnianą zasadę. Ustawodawca posługuje się ogólnym sformułowaniem „zaskarżenie", nie precyzując charakteru i właściwości środków prawnych służących urzeczywistnieniu tego prawa. Dzięki temu zakres tego pojęcia obejmuje rozmaite, niekiedy specyficzne środki prawne, których wspólną cechą jest umożliwienie stronie uruchomienia weryfikacji podjętego w pierwszej instancji (lub po raz pierwszy) orzeczenia.

Z art. 78 Konstytucji RP nie wynika czy środek odwoławczy ma mieć charakter dewolutywny bądź suspensywny. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego podniesiono, że dewolutywność sprzyja zobiektywizowaniu i urealnieniu kontroli prawidłowości wydanych orzeczeń czy decyzji, a z art. 78 Konstytucji RP płynie postulat do ustawodawcy, takiego ukształtowania przebiegu postępowania, aby w miarę możliwości przewidziane w nim było prawo wniesienia przez stronę środka zaskarżenia o charakterze dewolutywnym[7]. Przeniesienie sprawy wertykalnie – do drugiej instancji pozwala na niezależną, obiektywną ocenę, choć może doznawać wyjątków np. w postaci tzw. instancji poziomej, które to rozwiązanie, w świetle wypowiedzi Trybunału Konstytucyjnego, jest zgodne ze standardami wyznaczonymi przez Konstytucję RP i akty prawa międzynarodowego.

Bezpośrednio z norm konstytucyjnych nie można wywieść, jakie elementy powinien zawierać środek odwoławczy. Decyduje o tym ustawodawca, biorąc pod uwagę specyfikę danego postępowania i kształtuje procedurę odwoławczą tak, aby zapewnić realizację konstytucyjnego prawa do zaskarżenia. Konieczne jest tu uwzględnienie rodzaju sprawy rozstrzyganej w danym postępowaniu, struktury i charakteru organów podejmujących rozstrzygnięcie, jak i wreszcie konsekwencji oddziaływania innych zasad i norm

[4] P. Wiliński [w:] *Rzetelny proces karny*, red. P. Wiliński, Warszawa 2009, s. 339.
[5] Wyrok TK z 8.10.2013 r., K 30/11, OTK ZU 7/A/2013 poz. 98.
[6] Wyrok TK z 3.07.2002 r., SK 31/01, OTK ZU 4/A/2002 poz. 49.
[7] Wyrok TK z 16.11.1999 r., SK 11/99, OTK ZU 7/A/1999 poz. 158.

konstytucyjnych[8]. To od jego woli zależy, co i w jakim zakresie będzie podlegało kontroli, jak również takie elementy jak termin do wniesienia środka, koszty postępowania, podstawy uchylenia bądź zmiany orzeczenia oraz wymagania formalne środka odwoławczego. Z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego można wywieść, że środek ten powinien: umożliwiać merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy w postępowaniu odwoławczym, a zatem być efektywny[9]; być realnie dostępny tj. spełnienie wymogów formalnych dla strony nie może być bardzo trudne[10]; umożliwiać merytoryczne rozstrzygnięcie sprawy w postępowaniu odwoławczym[11], by zapewnić obiektywną i rzeczywistą kontrolę nad orzeczeniami wydanymi w pierwszej instancji[12].

Zasada zaskarżalności wyrażona w art. 78 Konstytucji RP nie ma charakteru absolutnego. Dopuszczalne są wyjątki. Warunkiem jest, by były one zawarte w ustawie przy czym nie mogą powodować przekreślenia zasady ogólnej, a także prowadzić do naruszenia innych norm konstytucyjnych, zaś samo wprowadzenie wyjątku musi być podyktowane szczególnymi okolicznościami, uzasadniającymi pozbawienie strony postępowania środka odwoławczego[13]. Innymi słowy muszą być zgodne z konstytucyjną zasadą proporcjonalności wyrażoną w art. 31 ust. 1 Konstytucji RP. Wyjątki mogą dotyczyć zakresu podmiotowego poprzez powołanie organu rozpoznającego zażalenie, który nie będzie organem wyższego rzędu bądź poprzez wyłączenie niektórych zainteresowanych z kręgu osób uprawnionych do zaskarżenia. Ograniczenia mogą także mieć charakter przedmiotowy polegający na wyłączeniu zaskarżalności niektórych decyzji, które zapadły w pierwszej instancji. Nie każda bowiem decyzja musi być zaskarżalna. Badaniu podlega jej charakter, szczególnie przez pryzmat wpływu na prawa i obowiązki stron, ingerencję w prawa i wolności obywatelskie a także należy zbadać, czy zachodzi konieczność takiego ukształtowania procedury, aby była zgodna z zasadami sprawiedliwości proceduralnej. Dopuszczalne jest bowiem, że niektóre decyzje niepodlegające zaskarżeniu, dzięki gwarancjom zapewnionym stronie w toku toczącego się postępowania, podlegają weryfikacji bez konieczności sięgania po środek odwoławczy (np. postanowienie o przedstawieniu zarzutów).

[8] *Ibidem*.
[9] Postanowienie TK z 13.01.2005 r., Ts 147/2004, OTK ZU 6/B/2005 poz. 228.
[10] Wyrok TK z 12.03.2002 r., P 9/01, OTK ZU 2/A/2002 poz. 14.
[11] Wyrok TK z 12.06.2002 r., P 13/01, OTK ZU 4/A/2002 poz. 42.
[12] Wyrok TK z 13.01.2004 r., SK 10/03, OTK ZU 1/A/2004 poz. 2.
[13] Wyrok TK z 14.04.2013 r., P 27/12, OTK ZU 4/A/2013 poz. 41.

Konkretny model środków odwoławczych musi być zatem oceniony w kontekście całokształtu norm danego postępowania. W szczególności konieczne jest zarówno: a) odniesienie do rodzaju sprawy rozstrzyganej w danym postępowaniu; b) struktury tego postępowania; c) istnienia możliwości kwestionowania rozstrzygnięcia na dalszych etapach postępowania (w tym w sposób pośredni); d) charakteru organów podejmujących rozstrzygnięcie; e) konsekwencji oddziaływania innych zasad i norm konstytucyjnych, w szczególności zaś konstytucyjnej zasady prawa do sądu[14]. Eksponuje się zatem to, że prawo do zaskarżenia nakłada na ustawodawcę obowiązek nie tylko formalnego przyznania stronie uprawnienia do wniesienia środka zaskarżenia, ale także stworzenia gwarancji prawnych merytorycznej oceny przez inny organ prawidłowości rozstrzygnięcia sprawy, w tym kontroli poprawności wykładni przepisów stanowiących podstawę rozstrzygnięcia[15].

1.2.1. Zasada kontroli w procesie karnym

Wyodrębnienie zasady kontroli w ramach postępowania karnego może stanowić przedmiot polemiki, szczególnie gdy weźmiemy pod uwagę, że zasada ta jest wyrażona normatywnie w art. 78 Konstytucji RP i jako norma nadrzędna obowiązuje na gruncie procesu karnego. W demokratycznym państwie prawnym, w którym respektowana jest zasada nadrzędności norm konstytucyjnych, rekonstrukcja zasad odnoszących się do procesu karnego musi uwzględniać, obok funkcji, celów i wiodących wartości procesu karnego, także wartości wyrażone przez normy konstytucyjne. Katalog zasad rekonstruowanych na gruncie procesu karnego ulega więc poszerzeniu o te, które wyrażają uniwersalne wartości odnoszące się do wszelkich stosunków prawnych, bez względu na ich charakter i usytuowanie[16]. Wśród zasad, które wynikają z Konstytucji RP są zarówno te, które odnoszą się *stricte* do postępowania karnego (np. prawo do obrony, domniemanie niewinności), jak i te mające charakter ogólny odnoszący się do każdej obowiązującej procedury (np. prawo do sądu, dwuinstancyjność postępowania sądowego). W takim ujęciu konstytucyjna zasada kontroli może być zaliczona do zasad ogólnych i jako taka nie musi być wyszczególniona wśród zasad rządzących postępowaniem karnym. Mimo to na gruncie postępowania karnego wyodrębnia się ją najczęściej jako zasadę kontroli instancyjnej[17], zasadę instancyjności[18] lub zasadę kontroli procesu[19] i umieszcza wśród naczelnych zasad procesowych[20] bądź jako naczelna zasada

[14] P. Wiliński, *Proces karny…*, s. 153.
[15] G. Artymiak, *„Instancja pozioma" jako jedna z propozycji usprawnienia postępowania karnego – uwagi de lege lata i de lege ferenda,* [w:] *Księga Profesora J. Tylmana 2011,* s. 594.
[16] J. Skorupka, *Prokonstytucyjna wykładnia przepisów…*, s. 352.
[17] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 816.
[18] J. Skorupka [w:] J. Skorupka, *Proces…*, s. 180.
[19] S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny…*, s. 326.

procesowa o charakterze „organizacyjnym”[21] albo jako zasada prowadzenia procesu[22]. Zasada kontroli słusznie określana jest jako idea, w myśl której instytucje prawa karnego procesowego powinny zapewnić zarówno społeczeństwu, jak i uczestnikom postępowania niezbędne środki wzajemnego oddziaływania gwarantujące zgodny z prawem przebieg postępowania karnego, w szczególności w realizacji środków przymusu procesowego, czynności postępowania dowodowego oraz opartej na prawidłowych ustaleniach faktycznych działalności decyzyjnej podejmowanej przez państwowe organy procesowe[23]. Innymi słowy, konstytucyjna zasada kontroli statuuje przede wszystkim kontrolę orzeczeń i decyzji procesowych, czyli kontrolę *stricte* procesową natomiast na gruncie postępowania karnego, szczególnie w stadium przygotowawczym, kontrola powinna być ujmowana szerzej niż tylko w aspekcie procesowym.

Ongiś, M. Cieślak wskazywał, że zagadnienie kontroli kształtuje się niejednakowo w zależności od tego, kto sprawuje kontrolę (podmiotowy punkt widzenia) i w stosunku do kogo (przedmiotowy punkt widzenia). Tenże Autor z podmiotowego punktu widzenia wyróżnił trzy typy kontroli: 1) kontrolę ze strony kierowniczych organów procesowych; 2) kontrolę ze strony innych uczestników procesu (kontrola wzajemna); 3) kontrolę ze strony osób nie będących uczestnikami procesu (kontrola społeczna). Z przedmiotowego punktu widzenia wyróżnił zaś kontrolę w stosunku do: 1) kierowniczych organów procesowych; 2) pozostałych uczestników procesu; 3) osób nie będących uczestnikami procesu[24]. Zestawiając podmiot i przedmiot kontroli tworzą się układy procesowe, które różnią się od siebie skutkiem kontroli, przebiegiem kontroli oraz zakresem praw i obowiązków podmiotów uczestniczących w kontroli. Wspomniane układy procesowe trafnie porządkuje S. Waltoś wyróżniając kontrolę: 1) judykacyjną, 2) społeczną i 3) administracyjną, przy czym Autor ten dzieli kontrolę judykacyjną na dwie podgrupy: 1) kontrolę instancyjną i 2) nadzór prokuratora[25]. Z uwagi na temat opracowania tym ostatnim dwóm zagadnieniom zostaną poświęcone dalsze rozważania.

---

[20] *Ibidem*.
[21] M. Cieślak, *Polska…*, s. 376.
[22] J. Skorupka [w:] J. Skorupka, *Proces…*, s. 180.
[23] R. Kmiecik [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom III*, s. 1653.
[24] M. Cieślak, *Polska…*, s. 376.
[25] S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny…*, s. 326. Podobne typy kontroli wyróżnił M. Cieślak odnosząc je do kontroli sprawowanej przez kierownicze organy procesowe w stosunku do kierowniczych organów procesowych (kontrola procesowa) – M. Cieślak, *Polska…*, s. 377.

Kontrola instancyjna realizowana jest najpełniej w postępowaniu z udziałem sądu, ponieważ kontrola sprawowana przez organy niesądowe ma silne akcenty kontroli administracyjno-nadzorczej, a niekiedy jest z nią wręcz spleciona[26]. Tak właśnie przedstawia się kontrola postępowania przygotowawczego, gdzie z jednej strony sąd sprawuje kontrolę instancyjną nad decyzjami prokuratora, z drugiej zaś prokurator będący gospodarzem tego etapu postępowania sprawuje nadzór wewnętrzny.

Kontrola instancyjna pełni następujące funkcje: 1) korekcyjną – umożliwia poprawienie błędnych rozstrzygnięć bądź przez ich eliminację (uchylenie), bądź przez wprowadzenie stosownych zmian; 2) stymulacyjną – skłania organy procesowe do dbałości o prawidłowość podejmowanych decyzji; 3) precedensową – umożliwia organom procesowym wyższego rzędu tworzenie wzorców sposobów rozstrzygania problemów prawnych dla organów niższego rzędu, co przyczynia się do ujednolicenia wykładni i stosowania prawa[27]. Spoglądając na kontrolę instancyjną w toku postępowania przygotowawczego wydaje się, że możliwa jest do wyodrębnienia także funkcja gwarancyjno-ochronna przejawiająca się tym, że dzięki niej osoby znajdujące się w orbicie postępowania przygotowawczego dysponują mechanizmem pozwalającym na obronę przed arbitralnością organów prowadzących ten etap procesu karnego. Szczególnej ochronie będą polegały takie konstytucyjne prawa jak prawo wolności i nietykalności osobistej (art. 41 Konstytucji RP), wolności i tajemnicy komunikowania się (art. 49 Konstytucji RP), nienaruszalności mieszkania (art. 50 Konstytucji RP), czy własności (art. 64 ust. 3 Konstytucji RP). Przy czym chodzi tu nie tylko o podejrzanego, w którego prawa ingeruje się w największym stopniu, lecz także o pokrzywdzonego. Ponadto kontrola instancyjna służy także zabezpieczeniu przed nadmierną ingerencją w prawa i interesy osób, które zostały „wplecione" w proces karny na skutek działań podejmowanych przez organy prowadzące postępowanie przygotowawcze np. osoba podejrzana, osoba której odebrano rzeczy podczas przeszukania, osoba której należy rzeczy zwrócić, właściciel przedsiębiorstwa. Dla nich zażalenie jest jedynym sposobem na zakwestionowanie legalności i zasadności czynności podejmowanych wobec nich przez organy ścigania.

[26] A. Gaberle, *Funkcje kontroli instancyjnej w procesie karnym (zagadnienia podstawowe)*, [w:] *Księga Profesora Z. Dody*, s. 25.
[27] Z. Doda, A. Gaberle, *Kontrola…*, s. 42; Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 18-19; A. Gaberle, *Funkcje kontroli…*, s. 33.

Podstawową funkcją postępowania kontrolnego jest dążenie do uzyskania stanu uznawanego za prawidłowy, czyli zadanie korygowania błędnych rozstrzygnięć poprzez ich uchylenie lub zmianę (funkcja korekcyjna). Kształt tego zadania zależy od szeregu czynników wyznaczających zakres, sposób (tryb) i założone efekty przeprowadzanej kontroli, a zatem zwłaszcza od: a) liczby instancji kontrolnych; b) warunków dopuszczalności wdrażania kontroli, a szczególnie od tego, które (wszystkie czy tyko określone) decyzje podlegają kontroli, oraz kto i kiedy ma prawo inicjowania kontroli; c) zakresu uprawnień instancji kontrolujących, w tym dopuszczalnego zakresu kontroli i prawa dokonywania własnych ustaleń dotyczących przedmiotu postępowania; d) regulacji postępowania kontrolnego, a w szczególności uprawnień stron tego postępowania[28].

1.3. Zasada dwuinstancyjności postępowania sądowego

Prawo do zaskarżania orzeczeń, w sposób wyrażony w art. 78 Konstytucji RP, łączy się z prawem do sądu i zasadą dwuinstancyjności postępowania sądowego (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP). Uznanie bowiem danej kwestii za „sprawę", nawet jeżeli ma w ramach danego postępowania charakter wpadkowy, skutkuje koniecznością zagwarantowania zaskarżalności takiego rozstrzygnięcia. Prawo do sądu nie powinno być traktowane tylko jako prawo do sądowego wymiaru sprawiedliwości, a więc merytorycznego rozstrzygnięcia w zakresie praw jednostki, ale także jako prawo do sądowej kontroli takich rozstrzygnięć[29]. Trzeba zatem odróżnić czynności wykonywane przez sąd związane ze sprawowaniem funkcji wymiaru sprawiedliwości (rozstrzyganie w przedmiocie zasadności zarzutu stawianego w postępowaniu karnym) od wykonywania czynności z zakresu ochrony prawnej (np. sądowa kontrola postępowania przygotowawczego) niebędących ostatecznym rozstrzygnięciem sporu prawnego, w odniesieniu do których nie stosuje się art. 176 ust. 1 Konstytucji RP[30]. Oznacza to, że dla rozdzielenia wskazanych funkcji sądu nie wystarczy oparcie się na opisowym kryterium rozstrzygania jakiejś sprawy przez sądy „od początku do końca", lecz raczej należy akcentować okoliczność, czy w danej kategorii spraw to właśnie sądy decydują merytorycznie (rozstrzygają, stanowią) o przypisaniu odpowiedzialności karnej lub o innych prawach i wolnościach jednostki, czy też kontrolują działania organów władzy[31].

[28] A. Gaberle, *Funkcje kontroli…*, s. 25-26.
[29] Wyrok TK z 8.10.2013 r., K 30/11, OTK ZU 7/A/2013 poz. 98.
[30] Wyrok TK z 12.05.2003 r., SK 38/02, OTK ZU 5/A/2003 poz. 38; wyrok TK z 2.04.2001 r., SK 10/00, OTK ZU 3/2001 poz. 52; wyrok TK z 14.10.2010 r., K 17/07, OTK ZU 8/A/2010 poz. 75.
[31] Wyrok TK z 12.05.2003 r., SK 38/02, OTK ZU 5/A/2003 poz. 38.

Podobnie jak w przypadku zasady zaskarżalności z art. 78 Konstytucji RP w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP nie rozstrzygnięto jaki ma być model postępowania dwuinstancyjnego, ale na ustawodawcy spoczywa obowiązek takiego ukształtowania modelu odwoławczego, by sprzeczne z istoty interesy samych stron procesowych, gwarancje procesowe, a wreszcie i interes wymiaru sprawiedliwości, w tym postulat sprawności postępowania, znalazły w nim możliwość należnej realizacji[32]. Konsekwencją istnienia art. 176 ust. 1 Konstytucji RP na gruncie postępowania karnego jest obowiązek wprowadzenia przez ustawodawcę środka odwoławczego inicjującego postępowanie przed sądem odwoławczym w przedmiocie zapadłego w sądzie karnym pierwszej instancji rozstrzygnięcia w zakresie przedmiotu tego postępowania[33]. Przepis ten wzmacnia poręczenie instancyjności jako proceduralnej zasady postępowania sądowego i decyzyjnego. Stanowi on w pewnym sensie rozwinięcie konstytucyjnego prawa do sądu, o którym mowa w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP przy czym o ile przedmiotem roszczenia z art. 45 ust. 1 Konstytucji RP jest „rozpatrzenie sprawy", o tyle zasada instancyjności dotyczy procesu decyzyjnego, a więc pierwszego rozstrzygnięcia w sprawie[34].

Dwuinstancyjność postępowania ma na celu zapobieganie pomyłkom i arbitralności w pierwszej instancji przy czym konstytucyjna zasada zakłada w szczególności: 1) dostęp do sądu drugiej instancji; 2) powierzenie rozpoznawania sprawy w drugiej instancji – co do zasady – sądowi wyższego szczebla, a w konsekwencji nadanie środkowi zaskarżenia charakteru dewolutywnego oraz 3) odpowiednie ukształtowanie procedury przed sądem drugiej instancji, tak aby sąd ten mógł wszechstronnie zbadać rozpoznawaną sprawę i wydać rozstrzygnięcie merytoryczne[35]. Istotę postępowania dwuinstancyjnego określić można jako gwarancję poddania kontroli instancyjnej rozumowania sądu pierwszej instancji zarówno w zakresie ustaleń faktycznych, jak też stosowania przepisów prawa materialnego i procesowego[36]. Kontroli rozstrzygnięć procesowych dokonują różne organy, w zależności od stadium postępowania oraz rodzaju środka zaskarżenia przysługującego skarżącemu i mogą to być: 1) organy wyższego rzędu, umiejscowione w obrębie tego samego układu ustrojowo-organizacyjnego; 2) organy umiejscowione w ramach odrębnych układów ustrojowo-organizacyjnych; 3) organy tej samej jednostki w sensie ustrojowo-organizacyjnym[37].

[32] P. Wiliński, *Dwuinstancyjność postępowania karnego w świetle Konstytucji*, [w:] *Księga Profesora J. Tylmana 2011*, s. 576.
[33] *Ibidem*, s. 567.
[34] P. Wiliński, *Proces karny…*, s. 155.
[35] Wyrok TK z 31.03.2009 r., SK 19/08, OTK ZU 3/A/2009 poz. 29.
[36] P. Wiliński, *Dwuinstancyjność postępowania karnego...*, s. 569.
[37] G. Artymiak, *„Instancja pozioma"…,* s. 593.

Zasada zaskarżalności z art. 78 Konstytucji RP doznaje w świetle art. 176 ust. 1 Konstytucji RP ograniczenia w ten sposób, że: 1) zasadę dwuinstancyjności odnosi do postępowania sądowego i 2) statuuje wertykalne umieszczenie organu odwoławczego poprzez odwołanie się do instancyjności. O ile w odniesieniu do postępowania sądowego wyjątków nie ma o tyle w zakresie wertykalnego umieszczenia organów odwoławczych dopuszczono tzw. instancję poziomą[38]. Oznacza to, że instancja odwoławcza znajduje się w strukturze organu rozstrzygającego sprawę w I instancji. Rozwiązanie to spotkało się z krytyczną oceną przedstawicieli doktryny jako rozwiązanie niezgodne z zasadą dwuinstancyjności postępowania sądowego wyrażoną w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP[39]. Kontrola zażaleniowa ukształtowana w układzie poziomym określana jest niekiedy mianem kontroli *quasi*-instancyjnej[40]. Wynika to z krytycznego poglądu wyrażanego wobec ww. rozwiązania opartego na twierdzeniu, że w świetle zasad samodzielności jurysdykcyjnej, niezawisłości sędziowskiej i niezależności sądów nie sposób akceptować sytuacji, w której prokurator lub sąd tego samego rzędu może uchylać decyzję innego sądu, działając w nieposzerzonym składzie i pełniąc tym samym z niezrozumiałych powodów funkcję instancji „nadrzędnej", wbrew stanowisku organu, który uprzednio wydał zaskarżoną decyzję. Trzeba tu też odnotować głosy aprobujące, które upatrują w instancji poziomej instrument, który usprawni postępowanie, nie ograniczając uprawnień procesowych uczestników procesu[41].

Spoglądając na „instancję poziomą" z perspektywy pojęcia dewolucji, rozumiejąc ją jako przeniesienie sprawy do wyższego instancyjnie lub innego organu[42], instancja pozioma mieści się w zakresie innego organu. Chodzi tu o szerokie ujęcie przeniesienia sprawy nie tylko do wyższego instancyjnie organu, lecz także do innego organu niekoniecznie znajdującego się wyżej w hierarchii nad tym, który wydał zaskarżoną decyzję procesową[43]. Dewolutywność wymaga by sprawa została rozpoznana przez organ, który będzie miał świeże spojrzenie i zagwarantuje obiektywną ocenę zaskarżonej decyzji procesowej. Powołanie instancji poziomej, niewątpliwie sprzyjające dynamice postępowanie, może godzić w funkcje pełnione przez system instancyjny. Z jednej strony system ten zapewnia stronie gwarancję, że po wydaniu orzeczenia rozstrzygającego jej sprawę w pierwszej instancji, może ona zwrócić się do sądu wyższego rzędu o ponowne rozpoznanie tej sprawy w celu zbadania prawidłowości rozstrzygnięcia wydanego w pierwszej instancji. Z drugiej strony system ten

[38] Postanowienie TK z 9.11.2009 r., S 7/09, OTK ZU 10/A/2009 poz. 154.
[39] Ł. Chojniak, *Glosa do wyroku TK z 13.07.2009 r. (SK 46/08)*, PiP 2010 r., nr 7, s. 125.
[40] R. Kmiecik [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom III*, s. 1678.
[41] G. Artymiak, *„Instancja pozioma"…*, s. 599-600.
[42] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 841.
[43] H. Rajzman, *Zażalenie w procesie karnym (podstawowe założenia teorii)*, PiP 1959 r., nr 12, s. 986-987.

powoduje, że sąd orzekający w pierwszej instancji musi brać pod uwagę fakt, że wydane przez niego orzeczenie może być zaskarżone do sądu wyższego rzędu, poddane jego kontroli i w jej następstwie uchylone lub zmienione[44]. Przede wszystkim ta druga funkcja może być zagrożona poprzez zaniechanie skierowania sprawy do sądu wyższego rzędu. Kontrola bez względu na to, czy będzie to system wertykalny czy horyzontalny nastąpi. Uprawnienia w przedmiocie zmiany lub uchylenia zaskarżonego orzeczenia pozostaną w gestii organu II instancji. Jednakże konstrukcja ta możliwa jest do wprowadzenia jedynie w przypadku organu niezależnego i niezwisłego, a więc sądu. W prokuraturze wobec braku przymiotu niezależności i niezawisłości prokuratorów, bez względu zatem na szczebel, instancja pozioma nie daje tu gwarancji przeprowadzenia rzetelnego postępowania odwoławczego. Należy się zgodzić z postulatem, aby odstępstwa od dewolutywności były stosowane z ostrożnością[45].

1.4. Prawo do kontroli legalności pozbawienia wolności

W aktach prawa międzynarodowego, jak również w normach konstytucyjnych nieczęsto spotyka się normy regulujące jakaś problematykę w sposób szczegółowy. Zwykle są to akty o charakterze generalno-abstrakcyjnym i jako takie mają wyznaczać standardy i kierunki ustawodawcy. W przypadku kontroli legalności pozbawienia wolności jest jednak inaczej. Zarówno akty prawa międzynarodowego, jak też Konstytucja RP przewidują kto i do jakiego organu może się zwrócić, aby zbadać legalność aresztowania lub zatrzymania.

W aktach prawa międzynarodowego wyodrębnia się dwie grupy podmiotów uprawnionych do wniesienia odwołania, tj.: pozbawionych wolności przez aresztowanie lub zatrzymanie – w celu zbadania legalności aresztowania lub zatrzymania (art. 9 ust. 4 MPPOiP, art. 5 ust. 4 KPCz) oraz osoby, których prawa i wolności zostały naruszone (art. 2 ust. 3 lit. a) MPPOiP, art. 13 KPCz, art. 47 KPP). Cechą odróżniającą jest interes prawny w zaskarżeniu (*gravamen*). O ile w przypadku osoby pozbawionej wolności poprzez aresztowanie lub zatrzymanie naruszenie praw wynika z istoty detencji, to w przypadku pozostałych podmiotów podjęta decyzja lub czynność musi powodować naruszenie ich praw i wolności, co skarżący powinien wykazać.

[44] K. Marszał, *Instancyjność postępowania karnego w świetle artykułu 176 ustęp 1 Konstytucji Rzeczypospolitej*, [w:] *Księga Profesora S. Waltosia*, s. 701.
[45] P. Wiliński, *Proces karny…*, s. 153 i powołana tam literatura.

W pierwszej grupie każda osoba pozbawiona wolności przez aresztowanie lub zatrzymanie ma prawo do dostępnego i skutecznego środka odwoławczego umożliwiającego wywołanie kontroli zasadności i legalności pozbawienia wolności[46]. Nie przesądzono jaki to ma być środek np. zażalenie, skarga. Ustawodawca krajowy nie powinien jednakże takiej osoby pozbawiać tego prawa lub go ograniczać.

Drugą grupę uprawnionych stanowią osoby, których prawa i wolności zostały naruszone. Przy czym środek jaki ma służyć w celu ochrony tychże praw i wolności nie jest oznaczony jednolicie. O środku odwoławczym wprost stanowi art. 13 KPCz. Artykuł ten ma zagwarantować dostępność skutecznego środka odwoławczego na poziomie krajowym, pozwalającego postawić zarzut naruszenia praw i wolności zapisanych w Konwencji, niezależnie od formy, w jakiej są one zagwarantowane w wewnętrznym porządku prawnym. Gwarancje art. 13 KPCz nie mogą być przejawem dobrej woli państwa czy rezultatem znalezienia praktycznego rozwiązania w konkretnej indywidualnej sytuacji, ale muszą być rozumiane jako konsekwencja rządów prawa, jednej z podstawowych zasad społeczeństwa demokratycznego[47]. Pozostałe akty stanowią o „skutecznym środku ochrony prawnej" (art. 2 ust. 3 lit. a) MPPOiP) lub o „skutecznym środku prawnym przed sądem" (art. 47 KPP). W świetle art. 2 ust. 3 lit. a) MPPOiP państwo-strona ma obowiązek zagwarantowania wszystkim ofiarom naruszeń praw przewidzianych w Pakcie skutecznego środka ochrony prawnej zapewniającego dochodzenie tych praw. Skuteczność środka dochodzenia naruszonych praw jest kluczowym wymogiem w tym zakresie. Prawa przewidziane w Pakcie muszą przede wszystkim być chronione w ramach krajowego porządku prawnego. Ofiary naruszeń muszą mieć zagwarantowane, w ramach procedur krajowych, możliwości skutecznego dochodzenia swoich praw[48]. Mimo różnic terminologicznych nie sposób przyjąć, że pojęcia użyte w art. 2 ust. 3 lit. a) MPPOiP oraz art. 47 KPP nie obejmują swoim zakresem środków odwoławczych, o których stanowi art. 13 KPCz.

W Konstytucji RP podobnie jak w przypadku aktów prawa międzynarodowego wyeksponowano prawo pozbawionego wolności do odwołania się. Stanowi o tym wprost art. 41 ust. 2 Konstytucji RP. Pozostali uczestnicy prawo odwołania się mają zagwarantowane na mocy art. 78 Konstytucji RP. Pozbawienie wolności może być dokonane w różny sposób (zatrzymanie, aresztowanie, skazanie), z tym że zastosowane bez wyroku sądowego uprawnia

[46] Zob. szerzej: W. Sobczak [w:] *Międzynarodowy pakt praw obywatelskich (osobistych) i politycznych. Komentarz*, red. R. Wieruszewski, LEX el./2012, kom. do art. 9 MPPiO; A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2017, s. 927.
[47] A. Nowicki, *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2017, s. 927.
[48] W. Sobczak [w:] *op. cit.*, kom. do art. 2 MPPiO.

pozbawionego do odwoływania się do niezawisłego sądu w celu ustalenia legalności tego pozbawienia[49]. Prawo to, podobnie jak w przypadku aktów międzynarodowych, jest prawem bezwzględnym tj. nie można pozbawić go osoby uprawnionej. Z treści art. 41 ust. 2 Konstytucji RP wynika, że nie obejmuje on swoim zakresem sytuacji, gdy dojdzie do ograniczenia wolności osobistej rozumianej jako zakaz korzystania z pewnych możliwości, mieszczących się w wolności osobistej *sensu stricto* (np. zakaz kontaktowania się z pewnymi osobami, zakaz prowadzenia pojazdów mechanicznych itd.) lub też narzucenie wykonywania pewnych działań, których inaczej jednostka by nie podejmowała (np. konieczność wykonywania pewnego rodzaju pracy), przy pozostawieniu do dyspozycji jednostki wszelkich innych możliwości, zawartych w „wolności osobistej"[50]. Nie wyłącza to jednakże prawa do stworzenia dla takich osób trybu i warunków dopuszczalności odwołania, albowiem wymaga tego rodzaj naruszonych dóbr – wolność osobista i zobowiązania płynące z powoływanych wcześniej aktów międzynarodowych.

Przepis art. 41 ust. 2 Konstytucji RP nie wyłącza stosowania art. 45 Konstytucji RP oraz art. 78 Konstytucji RP. Gwarancje praw jednostki zawarte w tych przepisach uzupełniają się wzajemnie. W konsekwencji zatem także do rozpoznawania zażaleń na działanie czy rozstrzygnięcie prowadzące do pozbawienia wolności mają zastosowanie gwarancje przewidziane w art. 45 oraz 78 Konstytucji RP[51].

1.5. Nadzór a kontrola postępowania przygotowawczego

1.5.1. Nadzór nad postępowaniem przygotowawczym

Pojęcia nadzoru i kontroli, choć używane jako synonimy, różnią się od siebie. Ongiś M. Cieślak wyraził pogląd, że skoro nadzór jest na gruncie prawa karnego procesowego synonimem prawnej kontroli (*sensu largissimo*) ze strony powołanych do tego organów, *de lege lata* jest metodologicznie niedopuszczalne przeciwstawianie nadzoru jakiemukolwiek innemu typowi kontroli sprawowanej przez organ procesowy, bo wszystkie te typy kontroli mieszczą się w pojęciu nadzoru. Zadaniem teorii jest więc jedynie sprecyzowanie, usystematyzowanie i określenie wzajemnego stosunku tych różnych rodzajów nadzoru (kontroli) w procedurze karnej, albowiem ich mieszanie może stać się źródłem nieporozumień i błędów bynajmniej nie obojętnych z punktu widzenia praktyki[52]. Zdaniem F. Prusaka kontrola jest natomiast czymś innym aniżeli nadzór, choć mieści się w pojęciu nadzoru. Autor

[49] W. Skrzydło, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 52.
[50] P. Sarnecki [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016, s. 213-214.
[51] P. Wiliński, *Proces karny…*, s. 196.
[52] M. Cieślak, *Pojęcie i rodzaje nadzoru w procedurze karnej na tle obowiązującego prawa*, PiP 1963 r., nr 8-9, s. 252.

ten wskazuje, że kontrola nie jest działalnością samoistną, pierwotną, ale stanowi funkcję kierowania, zarządzania, administrowania, sprawowania władzy i obejmuje: 1) ustalenie stanu rzeczywistego, a więc warunków, sposobów i poszczególnych faz działania oraz jego wyników, 2) porównanie stanu rzeczywistego z wyznacznikami obowiązującymi w danym działaniu w celu ustalenia zgodności lub odchyleń między nimi, 3) ustalenie przyczyn odchyleń między stanem rzeczywistym, a wyznaczonym, 4) wskazywanie dróg usprawnienia kontrolowanej działalności. Nadzór natomiast, w rozumieniu F. Prusaka jest pojęciem szerszym od kontroli i obejmuje nie tylko kontrolę w ścisłym znaczeniu, czyli sprawdzanie prawidłowości działania i stwierdzanie uchybień, lecz również wyciąganie odpowiednich konsekwencji tych uchybień, ich usuwanie, naprawianie i ewentualnie zapobieganie im na przyszłość[53].

Relacje między nadzorem a kontrolą powinny opierać się na następujących założeniach: 1) obie formy szeroko rozumianej kontroli powinny się uzupełniać a nie konkurować; 2) o ile nadzór nad sprawnością i praworządnością postępowania przygotowawczego, jako oparty na więzi funkcjonalnej z organami ścigania i wiążący się z odpowiedzialnością za ich działania, powinien być regułą, o tyle kontrola sądowa powinna koncentrować się przede wszystkim na aspekcie praworządności i wzmacniać nadzór prokuratury tam, gdzie okazał się on nieskuteczny[54].

Nadzór nad postępowaniem przygotowawczym jest domeną prokuratury. Wyrazem tego jest treść art. 298 § 1 k.p.k., gdzie wskazuje się, że postępowanie przygotowawcze nie tylko prowadzi, ale także nadzoruje prokurator oraz art. 15 § 1 k.p.k., w którym to wskazano, że Policja i inne organy prowadzą pod nadzorem prokuratora śledztwo lub dochodzenie. Nie wymienia się tu sądu jako organu sprawującego nadzór. Takie rozwiązanie należy uznać za słuszne. Nadzór wiąże się ze sprawdzaniem i dokonywaniem korektur na bieżąco. Determinuje to wybór organ nadzorującego, którym powinien być organ mający najwięcej informacji o działaniach podmiotu nadzorowanego. Gospodarzem postępowania przygotowawczego jest prokurator, dlatego też powinien on dysponować możliwościami bezpośredniego oddziaływania na przebieg dochodzeń lub śledztw. Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym trzeba zatem rozpatrywać w kontekście jego dominującej roli na etapie postępowania przygotowawczego[55]. Powierzenie tego rodzaju kompetencji

[53] F. Prusak, *Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym*, Warszawa 1984, s. 96.
[54] C. Kulesza, *Postępowanie przygotowawcze. Rozważania modelowe*, [w:] *Nowe uregulowania prawne w kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, red. P. Kruszyński, Warszawa 1999, s. 264.
[55] K. Miszograj, *Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym a społeczne oddziaływanie procesu karnego*, [w:] *Proces karny we współczesnym społeczeństwie,* red. A. Światłowski, Kraków 2014, s. 252.

sądowi zmuszałoby do zmiany modelu postępowania przygotowawczego i powrót do znanej k.p.k. z 1928 r. instytucji sędziego śledczego. Sprawowanie nadzoru przez prokuraturę petryfikuje pozycję procesową prokuratora i potwierdza jego supremację w postępowaniu przygotowawczym[56]. Jest to inna rola aniżeli sądu. Sąd nie nadzoruje działań prokuratury podejmowanych w toku postępowania przygotowawczego, lecz je kontroluje. Takiego charakteru nie będą też miały wytyczne, które sąd odwoławczy kieruje do organu, uchylając jego decyzję procesową. Prokurator zaś nie może sprawować nadzoru procesowego nad decyzjami, które w postępowaniu przygotowawczym dokonywane są przez sąd[57]. Prokurator może poprzez zażalenie wywołać kontrolę orzeczenia sądu, ale nie można tego utożsamiać z nadzorem, który jest niemożliwy albowiem sądy są niezależne i niezawisłe od organów ścigania.

Zagadnieniu nadzoru prokuratorskiego poświęcono Rozdział 37 k.p.k. zatytułowany: „Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym". W rozdziale tym uregulowano zakres oraz sposoby prowadzenia nadzoru (art. 326 k.p.k.), a także swoiste formy nadzoru[58] jakimi są: podjęcie umorzonego postępowania (art. 327 § 1 k.p.k.), wznowienie prawomocnie umorzonego postępowania (art. 327 § 2 k.p.k.) oraz uchylenie postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego przez Prokuratora Generalnego (art. 328 § 1 k.p.k.). Na tym nie koniec. Ustawodawca bowiem w innych przepisach k.p.k. wyposażył prokuratora w uprawnienia, które mają charakter nadzorczych np. zatwierdzanie decyzji podejmowanych przez organy nieprokuratorskie (art. 325e § 2 k.p.k., art. 331 § 1 k.p.k.), zastrzeżenie czynności do wyłącznego wykonania przez prokuratora (art. 311 § 3 i 5 k.p.k., art. 308 § 4 k.p.k.), zatwierdzanie dokonanych czynność faktycznych (art. 220 § 3 k.p.k.). Nadal jednakże nie daje to pełnego obrazu normatywnego nadzoru prokuratorskiego. Część z uregulowań prawnych została umieszczona w przepisach pozakodeksowych. Zgodnie z art. 2 u.o.p. w zw. z art. 3 § 1 pkt 1 i w zw. z art. 57 § 1 u.o.p. prokuratura nałożone na nią zadanie ścigania przestępstw oraz strzeżenia praworządności sprawuje m.in. poprzez nadzorowanie postępowania przygotowawczego szczególnie, gdy jest ono prowadzone przez inny uprawniony do tego organ. Ustawa oprócz ogólnych norm nie precyzuje sposobów, czy zakresu czynności nadzorczych. Uszczegółowienie znajduje się w § 236–248 reg. prok. W przepisach tych uregulowano m.in.: zakres czynności podejmowanych w ramach nadzoru (§ 240), a także niektóre formy realizowania nadzoru tj. wgląd w akta sprawy, wytyczne,

[56] M. Rogalski [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 1061.
[57] J. Tylman [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 705.
[58] Określenia tego używa J. Tylman w monografii pt.: *Postępowanie przygotowawcze w procesie karnym*, Warszawa 1998, s. 81.

wskazówki, zatwierdzanie i korekta decyzji procesowych wydawanych przez Policję lub inny organ, udział w czynnościach procesowych, zwrócenie się do przełożonego służbowego o zmianę prowadzącego, przejęcie postępowania do swego prowadzenia, sygnalizację w przypadku dostrzeżonych w wyniku nadzoru uchybień. Innymi słowy można uznać, że nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym są to wszelkie formy oddziaływania, zarówno władcze jak i koncyliacyjne, na organ prowadzący postępowanie, mające miejsce tak w czasie prowadzenia postępowania, jak i po jego zakończeniu[59].

Wyróżnia się nadzór procesowy oraz nadzór służbowy nad postępowaniem przygotowawczym[60]. Nadzór procesowy oparty jest na powiązaniu funkcjonalnym, nie ustrojowym i jest to nadzór sprawowany nad nieprokuratorskimi organami ścigania. Nadzór ten powinien dotyczyć głównie prawidłowości oraz sprawności postępowania oraz powinien funkcjonować stale, na bieżąco[61]. W ramach wykonywanego nadzoru prokurator powinien troszczyć się o to, aby postępowanie przygotowawcze osiągnęło – możliwie szybko – cele zakreślone w art. 297 k.p.k., czuwać nad zgodnością jego przebiegu z przepisami, zwłaszcza zachowaniem praw podejrzanego, pokrzywdzonego oraz innych uczestników postępowania, udzielać organom ścigania pomocy w rozstrzyganiu kwestii prawnych[62].

Od nadzoru procesowego należy odróżnić nadzór służbowy, którego instytucja nie jest znana k.p.k. Nadzór służbowy stosowany jest zarówno w ramach prokuratury i zagadnienia te zostały unormowane w przepisach ustawy Prawo o prokuraturze oraz Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury, jak również nadzór służbowy istnieje wewnątrz struktur nieprokuratorskich organów i uregulowany jest wówczas w przepisach poświęconych określonej formacji np. Policji, CBA, ABW.

Nadzór służbowy definiowany jest w doktrynie jako nieuregulowana prawem procesowym kontrola organu przełożonego nad podwładnym, połączona z wyciąganiem konsekwencji wobec organu dopuszczającego się uchybienia[63]. Jego przedmiotem jest sam tok postępowania i styl pracy organów procesowych. Jest zawsze uruchamiany z urzędu[64]. Zgodnie z § 64 ust. 2 reg. prok. wyróżnia się wewnętrzny nadzór służbowy nad postępowaniem przygotowawczym sprawowany przez prokuratora bezpośrednio

[59] K. Miszograj, *Nadzór prokuratora…*, s. 257.
[60] F. Prusak, *Nadzór…*, s. 100; Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, 2019, teza 9 do art. 326 k.p.k.
[61] F. Prusak, *Nadzór…*, s. 101.
[62] J. Tylman [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 705.
[63] S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny…*, s. 512. Szerzej na temat nadzoru służbowego zob.: R.A. Stefański, *Nadzór służbowy prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym*, [w:] *Księga Profesor M. Zbrojewskiej*, s. 391-414; M. Rogalski [w:] *op. cit.*, s. 1121-1131.
[64] R.A. Stefański, *Nadzór…,* s. 392.

przełożonego oraz zwierzchni nadzór służbowy nad postępowaniem przygotowawczym sprawowany przez prokuratora nadrzędnego. Wewnętrzny nadzór służbowy może być prowadzony dla celów statystycznych i badawczych, jak również dotyczy efektywności i jakości pracy prokuratora[65], a może też bezpośrednio dotyczyć prowadzonych przez nadzorowanego prokuratora postępowań[66]. Z tą ostatnią sferą wiążą się takie uprawnienia nadzorującego jak: 1) polecenia co do kierunków postępowania (§ 65 ust. 1 pkt 2 reg. prok.) lub sposobu prowadzenia postępowania (§ 71 ust. 8 reg. prok.); 2) udzielanie bezpośrednich konsultacji prokuratorowi prowadzącemu lub nadzorującemu, w szczególności w zakresie kierunków prowadzonego postępowania i efektywnego wykonywania czynności procesowych (§ 71 ust. 1 reg. prok.); 3) objęcie sprawy zwierzchnim nadzorem (§ 71 ust. 3, ust. 4 i ust. 6 reg. prok.). Ujawnione w toku nadzoru służbowego nieprawidłowości, jeżeli mają charakter oczywistej i rażącej obrazy przepisów prawa mogą stanowić podstawę zawiadomienia przełożonego dyscyplinarnego (§ 72 reg. prok.).

W doktrynie zwrócono uwagę na problem realności sprawowanego przez prokuraturę nadzoru procesowego nad postępowaniem przygotowawczym. Prokurator nie może podjąć skutecznego nadzoru, gdyż o wielu czynnościach podejmowanych przez Policję nie jest zawiadamiany np. o czynnościach sprawdzających (art. 307 k.p.k.) o prowadzonym przez Policję dochodzeniu (art. 325e k.p.k.), lub też poprzez zbyt małą aktywność prokuratora w zakresie bezpośredniego prowadzenia śledztw i powierzanie dużej części czynności Policji[67]. Dla zapewnienia realności nadzoru prokuratorskiego i władczego charakteru podejmowanych działań nie wystarczy, że w art. 326 § 4 k.p.k. nałożono obowiązek wykonania przez organ niebędący prokuratorem postanowienia, zarządzenia lub polecenia wydanego przez prokuratora sprawującego nadzór pod rygorem zwrócenia się przez tegoż prokuratora, w razie niewykonania, do przełożonego funkcjonariusza prowadzącego postępowanie o wszczęcie postępowania służbowego. Obserwowana od lat tendencja do wzmocnienia roli Policji w postępowaniu przygotowawczym nie powinna jednak odbywać się kosztem zmniejszenia roli prokuratora jako czynnika nadzorczego odpowiedzialnego za prawidłowy i sprawny przebieg

[65] Kontrola wydajności pracy, kontrola poziomu pracy podległych prokuratorów (§ 65 ust. 1 reg. prok.).
[66] Żądanie relacji z przebiegu czynności w poszczególnych sprawach, zapoznawanie się z aktami prowadzonych postępowań (§ 65 ust. 1 reg. prok.), zawiadamianie prokuratora nadrzędnego o wszczęciu śledztwa i istotnych dla przebiegu postępowania czynnościach i zdarzeniach w sprawach dużej wagi lub w sprawach zawiłych (§ 70 ust. 1 reg. prok.), zwracanie się do kierownika jednostki podległej o informację dotyczącą postępowania przygotowawczego lub sądowego w każdej sprawie (§ 70 ust. 2 reg. prok.).
[67] Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…,* 2019, teza 1 do art. 236 k.p.k. Tak też: M. Rogalski [w:] *op. cit.,* s. 1065.

postępowania[68]. Nadal bowiem istnieje niebezpieczeństwo nadmiernie samodzielnego, pozbawionego właściwej kontroli, policyjnego postępowania przygotowawczego w zdecydowanej większości spraw[69].

W ramach nadzoru procesowego prokuratorowi przyznano prawo, które łączy ze sobą elementy nadzoru i kontroli. Chodzi tu o prawo do zmiany i uchylania postanowień i zarządzeń wydawanych przez prowadzącego postępowanie (art. 326 § 3 pkt 4 k.p.k.)[70]. Czynności te określane są mianem prewencyjnej formy kontroli[71]. Zgodnie z § 242 reg. prok. nadzór ten rozciąga się także na przypadki rozpoznawania zażalenia przez prokuratora określone w art. 465 § 3 k.p.k., art. 466 § 1 k.p.k. oraz art. 467 § 1 k.p.k. Oznacza to, że nadzór procesowy wkracza w sferę kontroli odwoławczej. Zaciera się tym samym i tak dość niewyraźną granicę pomiędzy nadzorem a kontrolą i umożliwia dokonanie korekty postanowień i zarządzeń przed rozpoznaniem środka odwoławczego.

1.5.2. Kontrola postępowania przygotowawczego

Kontrola postępowania przygotowawczego została podzielona między sąd i prokuraturę. Na przestrzeni lat ich kompetencje ukształtowane były w różnorodny sposób. O ile przed II wojną światową tokiem wstępnej fazy procesu karnego zarządzał sąd, to po wojnie sąd został wyrugowany z postępowania przygotowawczego i wszystkie czynności, włącznie z odwoławczymi, powierzono organom niesądowym. Przykre doświadczenia powojenne wprowadziły pewien pierwiastek nieufności, co do działań organów prowadzących postępowanie przygotowawcze. Obecnie maksymalizuje się rolę sądu jako sprawującego kontrolę nad działaniami organów niesądowych, jak wskazują niektórzy w doktrynie procesu karnego nie zawsze znajdując ku temu uzasadnienie[72]. Dostrzegalne są nawet próby powołania do życia nieznanego dotychczas w procesie karnym organu sądowego – sędziego do spraw postępowania przygotowawczego, czy też przywrócenie sędziego śledczego. Obecny system organów uprawionych do rozpoznawania zażalenia w toku postępowania przygotowawczego swoją genezę czerpie z kilkudziesięciu lat doświadczeń.

[68] J. Grajewski, *Niektóre problemy nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym i zakresu wpływu sądu na przebieg procesu karnego*, [w:] *Księga Profesora S. Stachowiaka*, s. 92.
[69] J. Tylman, *Postępowanie…*, s. 78.
[70] Szerzej na ten temat patrz podrozdział 5.4.3.
[71] Z. Brodzisz [w:] *op. cit.*, teza 14 do art. 326 k.p.k.
[72] D. Drajewicz, *Ingerencja sądu w postępowanie przygotowawcze*, PS 2013 r., nr 3, s. 74; K. Eichstaedt, *Rola sądu w postępowaniu przygotowawczym* [w:] S. Lelental, *Czynności dochodzeniowo-śledcze…*, s. 18.

1.5.2.1. Kształtowanie się sądowej kontroli postępowania przygotowawczego

Na gruncie polskiego procesu karnego przyjmuje się, że kontrolę nad postępowaniem przygotowawczym sprawuje sąd. Jest to jedna z funkcji tego organu, który w toku postępowania przygotowawczego dokonuje również czynności decyzyjne oraz dowodowe[73]. W doktrynie często używa się określenia „sądowa kontrola postępowania przygotowawczego"[74] bądź też wskazuje się na „sądowe czynności kontrolne w postępowaniu przygotowawczym"[75] eliminując tym samym możliwość sprawowania kontroli przez prokuraturę. Słusznie bowiem podnosi się, że obowiązku zapewnienia praworządnego przebiegu postępowania przygotowawczego nie można nałożyć (w obecnych realiach) na prokuratora.

Na działalność prokuratora w toku postępowania przygotowawczego duży wpływ mają zasady jednoosobowego kierownictwa, hierarchicznego podporządkowania, substytucji i dewolucji, które osłabiają samodzielność i podmiotowość prokuratora, czyniąc go podatnym na wpływy, co z kolei osłabia jego obiektywizm i bezstronność[76]. Układ horyzontalny kontroli odwoławczej na szczeblu prokuratury budzi poważne wątpliwości, większe aniżeli w przypadku tzw. instancji poziomej w przypadku sądów, kiedy to będzie orzekał ten sam sąd (właściwy rzeczowo), ale w innym składzie. Oznacza to, że środek odwoławczy będzie rozpoznawała osoba niezależna od sędziego, który wydał orzeczenie po raz pierwszy. Brak jest bowiem pomiędzy tymi równorzędnymi składami tego samego sądu jakiejkolwiek zależności procesowej czy służbowej, które mają miejsce w strukturze organizacyjnej prokuratury pomiędzy prokuratorem, a prokuratorem bezpośrednio przełożonym. W modelu prokuratury znajdują ponadto zastosowanie zasady hierarchicznego podporządkowania, mocno ograniczonej niezależności, a nie ma zastosowania zasada niezawisłości[77].

Na gruncie kodeksu postępowania karnego z 1928 roku do czasu wybuchu II wojny światowej to, kto będzie gospodarzem postępowania przygotowawczego ustawodawca uzależnił od jego formy. I tak, gdy miało ono postać śledztwa gospodarzem był sędzia śledczy, natomiast, gdy miało postać dochodzenia gospodarzem stawał się oskarżyciel publiczny, przez którego rozumiano wówczas prokuratora, policję państwową i inne organa administracji (art. 55 i 56 k.p.k. z 1928 r.). Nie oznaczało to pozbawienia sądu możności

[73] J. Skorupka, *Uwagi o modelu postępowania przygotowawczego i sądowego*, IN 2010 r., nr 4, s. 53; M. Kurowski, P. Sydor, *„Śledcze" czynności sądowe w postępowaniu przygotowawczym w aspekcie praktycznym*, PS 2011 r., nr 1, s. 98-99.
[74] C. Kulesza, *Postępowanie przygotowawcze. Rozważania modelowe...*, s. 264; Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 157.
[75] K. Eichstaedt [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 1191.
[76] J. Skorupka, *Uwagi o modelu…*, s. 55.
[77] S. Szołucha, *Uwagi o tzw. horyzontalnej kontroli odwoławczej w postępowaniu przygotowawczym*, AUW PPiA 2010 r., z. 82, s. 271.

działania. W dochodzeniu istotne decyzje procesowe np. o wszczęciu śledztwa, o tymczasowym aresztowaniu, o rewizji i zatrzymaniu rzeczy podejmował sędzia śledczy bądź sąd. Przy czym sądami tymi były: sąd grodzki (np. umorzenie dochodzenia – art. 247 k.p.k. z 1928 r.) i sąd okręgowy (np. rozstrzygnięcie w przedmiocie wniosku o wszczęcie śledztwa – art. 262 k.p.k. z 1928 r.). Dominacja sądu w postępowaniu przygotowawczym ukształtowała organy odwoławcze na szczeblu sądowym. Właściwym do rozpoznawania zażaleń na czynności sędziego śledczego oraz od orzeczeń sądów grodzkich był sąd okręgowy (art. 19 k.p.k. z 1928 r.), natomiast w przypadku orzeczeń sądu okręgowego właściwym do rozpoznania zażalenia był sąd apelacyjny (art. 22 k.p.k. z 1928 r.). W okresie przedwojennym nie było potrzeby rozstrzygania, kto ma rozpoznawać zażalenie na decyzje prokuratora, bądź innego organu prowadzącego dochodzenie albowiem organy te rzadko kiedy podejmowały zaskarżalne decyzje procesowe w toku postępowania przygotowawczego.

Po II wojnie światowej zarysowała się wyraźna tendencja do dążenia ku likwidacji przedwojennego modelu procesu karnego[78], co nie pozostało bez znaczenia dla sfery rozpoznawania zażaleń w toku postępowania przygotowawczego. Głównym nurtem zmian było systematyczne zwiększanie uprawnień organów pozasądowych i powierzanie im prowadzenia postępowania przygotowawczego, nawet w zakresie rozpoznawania zażaleń na podejmowane na tym etapie procesu karnego decyzje. Znamiennym w tej drodze był dekret z dnia 13.06.1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (tzw. mały kodeks karny)[79], a także dekret z dnia 16.11.1945 r. o postępowaniu doraźnym[80], na mocy którego postępowanie przygotowawcze prowadzone o przestępstwa wynikające z tegoż dekretu zostało przekazane prokuraturze, a w zakresie w jakim nie prowadzone było postępowanie przez prokuratora – nieprokuratorskim organom bezpieczeństwa publicznego, nad którymi nadzór sprawował prokurator wojskowy. Utrzymano jednakże zaskarżalność postanowień i zarządzeń prokuratora do sądu okręgowego, co regulował art. 60 m.k.k.[81].

Sytuacja ta uległa zmianie wraz z wejściem w życie ustawy z dnia 27.04.1949 r. o zmianie ustawy kodeks postępowania karnego[82]. Nowelizacja ta przyniosła podporządkowanie całego postępowania przygotowawczego prokuratorowi i zminimalizowanie występowania w nim czynnika sądowego. Jedną z ważniejszych zmian

[78] J. Tylman [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 29; S. Waltoś P. Hofmański, *Proces…*, s. 120-129.
[79] Dz.U. Nr 30, poz. 192 – dalej: m.k.k.
[80] T.j. Dz.U. z 1949 r. Nr 33, poz. 244 ze zm.
[81] Zob. szerzej: J. Nisenson, M. Siewierski, *Kodeks…*, s.137-138.
[82] Dz.U. Nr 32, poz. 238.

było to, że zlikwidowano sędziego śledczego, zaś prowadzenie śledztwa jako jedynej formy postępowania przygotowawczego powierzono prokuratorowi, który uzyskał prawo wydawania wszystkich decyzji procesowych, łącznie z postanowieniami w sprawie środków zapobiegawczych. Organem powołanym do rozpoznawania zażaleń, zgodnie z art. 464 k.p.k. z 1928 r. w brzmieniu nadanym mu przez art. 1 pkt 106 wskazanej wyżej ustawy, był prokurator określonego szczebla tj. sądu okręgowego, apelacyjnego, Sądu Najwyższego. Zażalenie kierowano zawsze do prokuratora jednostki wyższej nad tą, która wydała postanowienie lub zarządzenie. Sąd pozostał organem odwoławczym w przypadku zażaleń na postanowienia prokuratora dotyczące tymczasowego aresztowania, kar porządkowych nakładanych na świadka w związku z niestawiennictwem (art. 117, 118 oraz 121 k.p.k. z 1928 r. w brzmieniu z 1949 r.) oraz aresztowania osoby odmawiającej wydania rzeczy (art. 154 § 2 k.p.k. z 1928 r. w brzmieniu z 1949 r.). O właściwości rzeczowej decydowało to, czy postanowienie wydawał prokurator sądu okręgowego czy apelacyjnego. W przypadku tego pierwszego zażalenie przysługiwało do sądu apelacyjnego, a w przypadku drugiego do Sądu Najwyższego (arg. z art. 464 § 3 k.p.k. z 1928 r. w brzmieniu z 1949 r.).

Ostatecznie sąd został wyrugowany z postępowania przygotowawczego na mocy ustawy z dnia 20.07.1950 r. o zmianie przepisów postępowania karnego[83]. W art. 1 pkt 35 ustanowiono, że zażalenia na czynności prokuratora, referendarza śledczego i asesora prokuratury dokonane w śledztwie rozstrzyga prokurator nadrzędny nad prokuratorem prowadzącym lub nadzorującym śledztwo, zaś zażalenie na czynności prowadzącego dochodzenie rozstrzyga prokurator sprawujący nadzór nad dochodzeniem.

W ten sposób ukształtował się monolityczny system organów odwoławczych rozpoznających zażalenie w toku postępowania przygotowawczego. Taki stan rzeczy obowiązywał, aż do uchwalenia kodeksu postępowania karnego z 1969 r. Kodyfikacja ta przywróciła, w bardzo ograniczonym zakresie, sądową kontrolę postępowania przygotowawczego utrzymując prymat kontroli prokuratorskiej. Rzeczona regulacja przewidywała, obowiązującą do 2007 r. zasadę, że zażalenie na postanowienie (zarządzenie) wydane w toku postępowania przygotowawczego rozpoznawał prokurator nadrzędny, zaś w wypadkach przewidzianych w ustawie sąd (art. 413 § 2 k.p.k. z 1969 r.). Przy czym decyzje procesowe podlegające zaskarżeniu do sądu nie stanowiły obszernego katalogu. W stanie prawnym na dzień 1.04.1971 r. były one 4 i dotyczyły: zarządzenia obserwacji psychiatrycznej, zastosowania i przedłużenia tymczasowego aresztowania oraz postanowienia

[83] Dz.U. Nr 38, poz. 348 ze zm.

o warunkowym umorzeniu postępowania. Sądem właściwym rzeczowo był z reguły sąd właściwy do rozpoznania sprawy[84]. Nie przewidywano zażaleń, które rozpoznawałby sąd wyższego rzędu, gdyż w toku postępowania przygotowawczego wszystkie decyzje włącznie ze stosowaniem tymczasowego aresztowania podejmował prokurator. Takie rozwiązanie było krytykowane w literaturze[85].

Kolejne nowelizacje k.p.k. z 1969 r. nie przyniosły większych zmian w zakresie zaskarżalności decyzji procesowych w toku postępowania przygotowawczego pod kątem organów rozpoznających środki odwoławcze. Zasadniczych zmian nie przyniosło także uchwalenie kodeksu postępowania karnego z 1997 r. Do nowelizacji z 2007 r. obowiązywał bowiem system kontroli prokuratorskiej z wyjątkami na rzecz kontroli sądowej. Wynikało to z ówczesnego brzmienia art. 465 § 2 k.p.k., zgodnie z którym zażalenie na postanowienie prokuratora wydane w toku postępowania przygotowawczego rozpoznawał prokurator nadrzędny, zaś w wypadkach przewidzianych w ustawie sąd. Prymat prokuratury został utrzymany również przez przyjęcie, w niektórych wypadkach, pośredniej kontroli sądowej. Otóż postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania lub o jego umorzeniu zanim zostały przekazane do sądu były poddawane kontroli przez prokuratora nadrzędnego. Tenże, gdy nie dostrzegał podstaw do uwzględnienia zażalenia kierował je do sądu (art. 306 § 2 k.p.k. w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2007 r.). To rozwiązanie po dziś dzień znajduje zwolenników[86].

Od niedawna na gruncie kodeksu postępowania karnego przyznano prymat sądowej kontroli nad postępowaniem przygotowawczym. Nie pozbawiono jednakże tych uprawnień prokuratora, przy czym znacznie je ograniczono. Nadal zatem obowiązuje dualizm w systemie organów rozpoznających zażalenie w postępowaniu przygotowawczym. Od nowelizacji z 2007 r., zgodnie z art. 465 § 2 k.p.k. postanowienia (zarządzenia) prokuratora poddane są kontroli sądu. Uzasadnieniem tej zmiany było znaczne ograniczenie nadzoru instancyjnego prokuratora nadrzędnego i przekazanie przysługujących mu zadań procesowych do kompetencji sądu[87]. Zrezygnowano z pośredniej kontroli postanowień o odmowie wszczęcia bądź umorzeniu postępowania przygotowawczego poddając te decyzje permanentnej kontroli sądowej. Nowelizacją z 2007 r. poszerzono również kontrolę sądową o

[84] H. Kempisty [w:] J. Bafia, *Komentarz…*, s. 547.
[85] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 161-163; B. Budner, *Granice uprawnień pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym*, AUL 1979 r., z. 62, s. 80-81.
[86] D. Stachurski, *Jak zapewnić rzetelną kontrolę postępowania przygotowawczego?*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 4, s. 60.
[87] Uzasadnienie rządowego projektu nowelizacji z 2007 r. – druk sejmowy numer 1113 z 2.11.2006 r. (Sejm V kadencji), s. 6, www.sejm.gov.pl.

niektóre postanowienia dotychczas zaskarżalne wyłącznie do prokuratora nadrzędnego (np. postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego art. 293 § 2 k.p.k.). Prokurator nadrzędny utracił część swoich kompetencji odwoławczych nie tylko na rzecz sądu, lecz również na rzecz powołanego tą nowelizacją prokuratora bezpośrednio przełożonego (np. art. 302 § 3 k.p.k.).

Od 2007 roku pojawia się wyraźna tendencja ustawodawcy do pomniejszania roli prokuratora jako organu kontrolnego w postępowaniu przygotowawczym, szczególnie w zakresie jego kompetencji do rozpoznawania zażaleń na etapie postępowania przygotowawczego. Obowiązujące *status quo* utrzymują również trzy duże nowelizacje k.p.k. z 2013, 2015 i 2016 r., które dokonały się w ostatnim czasie, pozostawiając dotychczasową treść art. 465 § 2 k.p.k. Zatem prymat kontroli sądu nad czynnościami procesowymi w toku postępowania przygotowawczego jest utrzymany i nic nie wskazuje na to, aby był możliwy powrót do rozwiązań powojennych.

O silnej tendencji zachowania i dalszego rozwijania funkcji kontrolnej sądu w toku postępowania przygotowawczego świadczą też pojawiające się propozycje dalszego ograniczenia działań niesądowych organów prowadzących postępowanie przygotowawcze. Chodzi tu głównie o koncepcję wprowadzenia do k.p.k. sędziego do spraw postępowania przygotowawczego, a nawet przywrócenia sędziego śledczego.

Propozycje powołania do życia na gruncie polskiego k.p.k. sędziego do spraw postępowania przygotowawczego zgłoszono w Poselskim projekcie zmian k.p.k. z 12.07.2012 r.[88] W projekcie tym zakładano dodanie po art. 27 k.p.k. art. 27a k.p.k. definiującego sędziego do spraw postępowania przygotowawczego jako organu sądowego powołanego do kontroli legalności działania organów prowadzących postępowanie przygotowawcze oraz utrwalającego niektóre dowody dla sądu. Pomijając na tym etapie rozważań analizę zasadności powierzenia kontroli odwoławczej nie sądowi jako ciału kolegialnego, lecz sędziemu[89] należy zwrócić uwagę na uregulowania modelowe określające kompetencje do rozpoznawania zażaleń w postępowaniu przygotowawczym. Zgodnie z proponowanym brzmieniem art. 465 k.p.k. zakładano, iż zażalenie na postanowienia prokuratora oraz nieprokuratorskich organów prowadzących postępowanie przygotowawcze będzie przysługiwało do sędziego do spraw postępowania przygotowawczego, zaś zażalenie na

[88] Poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych. Druk sejmowy numer 945 z 12.07.2012 r. (Sejm VII kadencji), www.sejm.gov.pl, dalej – Poselski projekt zmian z 12.07.2012 r.

[89] Zob. szerzej: D. Świecki, *Model postępowania przygotowawczego i sądowego. Opinia*, „Biuletyn Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego" 2010 r., nr 1, s. 125.

postanowienia wydane przez tego ostatniego będzie rozpoznawał sąd okręgowy w składzie trzech sędziów (instancja pozioma). Przypomina to kształtem wysuwaną ongiś przez P. Kruszyńskiego koncepcję sędziego śledczego o funkcjach jurysdykcyjno-kontrolnych, który miałby m.in.: przeprowadzać – na wniosek stron – określone czynności antycypujące rozprawę (przesłuchanie podejrzanego, świadków i biegłych); wydawać decyzję w kwestiach dotyczących ograniczeń wolności osobistych i praw majątkowych obywateli; rozpoznawać zażalenia na najważniejsze decyzje prokuratora; decydować o oddaniu pod sąd[90].

Celem proponowanych zmian było powierzenie kontroli nad postępowaniem przygotowawczym wyodrębnionemu organowi sądowemu. Miałby on zastąpić dotychczasowy system organów odwoławczych oparty o sąd i prokuraturę. Umiejscowienie sędziego do spraw postępowania przygotowawczego na szczeblu sądu okręgowego, gdzie utworzono by wydziały do spraw postępowania przygotowawczego *de facto* wyłącza z orzekania sąd rejonowy. Wszelkie czynności sądowe, zgodnie z proponowanym brzmieniem art. 329 k.p.k. miałyby być powierzone sądowi okręgowemu skupiającemu sędziów bardziej doświadczonych niż sędziowie sądów rejonowych. Intencją projektodawców było zerwanie z „anachronicznym" modelem postępowania przygotowawczego, dostosowanie polskiego modelu do modeli zachodnioeuropejskich i wzmocnienie w ten sposób gwarancji ochrony praw jednostki, a także zapewnienie poszanowania praworządności przez organy prowadzące postępowanie przygotowawcze[91].

Projekt ten został krytycznie oceniony przez Krajową Radę Prokuratury[92] oraz Krajową Radę Sądownictwa[93]. Głównymi zarzutami było: 1) oparcie propozycji na zabiegu legislacyjnym polegającym na zastąpieniu w przepisach obecnie obowiązujących, a dotyczących postępowania przygotowawczego wyrażenia „sąd" wyrażeniem „sędzia do spraw postępowania przygotowawczego", 2) braki kadrowe w sądach okręgowych; 3) powołanie do życia instancji poziomej, 4) brak szczególnych kompetencji sędziego do spraw postępowania przygotowawczego poza tymi, które obecnie ustawodawca powierzył sądowi jako ciału kolegialnemu. Pomimo tych krytycznych uwag w doktrynie koncepcja

[90] P. Kruszyński, *Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym w świetle postulatów de lege ferenda*, Pal. 1989 r., nr 8-9, s. 68-73.
[91] Uzasadnienie Poselskiego projektu zmian z 12.07.2012 r., s. 24.
[92] Opinia Krajowej Rady Prokuratury z dnia 14.02.2013 r. do Poselskiego projektu zmian z 12.07.2012 r. wraz z autopoprawkami,http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/1BFA7BAD9F57ACD6C1257B1A0042DAA3/%24File/945-004.pdf (dostęp: 2.06.2019 r.).
[93] Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 10.01.2013 r. do Poselskiego projektu zmian z 12.07.2012 r., http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/6E5CB0C3B1664910C1257AFA0041E4D5/%24File/945-003.pdf (dostęp: 2.06.2019 r.).

wprowadzenia sędziego do spraw postępowania przygotowawczego została oceniona pozytywnie[94].

Na aprobatę zasługuje także koncepcja przeniesienia orzekania w sprawach dotyczących postępowania przygotowawczego na szczebel okręgowy. Dla uzyskania takiego „przeniesienia" rozpoznawania zażaleń w toku postępowania przygotowawczego przed oblicze sędziów sądu okręgowego wystarczyłaby jednakże nowelizacja art. 329 § 1 k.p.k. poprzez zastąpienie „sądu powołanego do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji" „sądem okręgowym". Należy zgodzić się z projektodawcami, że sędziowie sądów okręgowych mają doświadczenie orzecznicze w sprawach karnych bądź doświadczenie w innym zawodzie prawniczym. Powierzenie tych czynności w obecnym stanie prawnym młodym sędziom o niewielkim doświadczeniu życiowym i orzeczniczym jest, co najmniej kontrowersyjne[95]. Jako słuszne należy także ocenić założenia o powołaniu do życia w ramach sądów okręgowych wydziałów do spraw postępowania przygotowawczego, które skupiałyby wyspecjalizowanych sędziów i chroniły przed dokonywaniem czynności z zakresu postępowania przygotowawczego nijako „przy okazji" orzekania w „normalnych" sprawach karanych[96].

Inaczej natomiast rzecz wygląda, gdy mowa jest o sędzim śledczym. Tu proponowane zmiany mają na celu powrót do przedwojennego modelu postępowania przygotowawczego. Dyskusja na ten temat trwa bez mała od momentu usunięcia sędziego śledczego z polskiego procesu karnego[97]. Koncepcja sędziego śledczego eliminuje kompetencje prokuratora do rozstrzygania w przedmiocie środków odwoławczych. Postępowanie przygotowawcze prowadziłby wówczas sąd jako gospodarz tego etapu procesu, a zatem podejmowałby wszelkie decyzje w ramach prowadzonego przez siebie postępowania. Jednocześnie tenże sąd kontrolowałby wydawane na tym etapie postępowania postanowienia i zarządzenia. Kumulowałby zatem funkcje ścigania i orzekania (kontroli odwoławczej). Nastąpiłoby przeniesienie do struktur sądowych tego, co ongiś obowiązywało w ramach prokuratury.

[94] J. Skorupka, *Uwagi o modelu...*, s. 54.
[95] Uzasadnienie Poselskiego projektu zmian z 12.07.2012 r., s. 32.
[96] *Ibidem.*
[97] Zob. np.: A. Murzynowski, *Problem wprowadzenia instytucji sędziego śledczego*, PiP 1982 r., nr 3-4, s. 16-30; E. Szwedek, *Czy powrót sędziego śledczego?*, NP 1981 r., nr 6, s. 152-155; S. Waltoś, *Model polskiego procesu karnego de lege ferenda*, PiP 1981 r., nr 3, s. 31 i n.; C. Kulesza, *Sędzia śledczy w polskim modelu postępowania przygotowawczego (uwagi de lege ferenda)*, PiP 1988 r., nr 12, s. 93-104; C. Kulesza, *Sędzia śledczy w modelu postępowania przygotowawczego na tle prawnoporównawczym*, Białystok 1991; T. Grzegorczyk, *Kilka refleksji na temat sugestii wprowadzenia instytucji sędziego śledczego*, [w:] P. Hofmański, *Węzłowe…*, s. 105-114; J. Skorupka, *Uwagi o modelu…*, s. 51-56; P. Kruszyński, *Sędzia śledczy na tle modeli postępowania przygotowawczego – uwagi de lege ferenda*, [w:] *Konferencja. Nowy model postępowania przygotowawczego – sędzia śledczy*, red. P. Zieliński, Warszawa 2010, s. 31-34; P. Kruszyński, M. Warchoł, *Pozycja sędziego śledczego na tle modelu postępowania przygotowawczego*, Pal. 2008 r., nr 3-4, s. 49 i n.

Rozwiązanie to nie wydaje się być właściwe. Organ prowadzący i zaangażowany w postępowanie przygotowawcze nie powinien być bowiem jednocześnie organem kontrolującym to postępowanie, gdyż pozbawia się go w ten sposób odpowiedniego dystansu do sprawy, szczególnie w przypadku uprawnień kontrolnych.

1.6. Zażalenie jako środek inicjujący kontrolę postępowania przygotowawczego

Wśród czynności procesowych szczególną rolę odgrywają decyzje procesowe. Rozstrzygają one między innymi o zakresie, toku i sposobie prowadzenia, a także o losach i wynikach procesu karnego. O ich doniosłości decyduje również fakt, że wywołują one istotne konsekwencje w sferze praw i obowiązków uczestników postępowania[98]. Słusznie wskazuje S. Śliwiński, że czynności organów wymiaru sprawiedliwości mogą polegać na błędzie faktycznym lub prawnym, który może zdarzyć się w różnych okresach postępowania i różne może mieć ujemne następstwa. Sposób naprawienia owego błędu nie może być oddany na łaskę losu, lecz musimy w przepisach ustawy znaleźć dokładne określenie sposobu naprawienia owego błędu, stąd przepisy o środkach odwoławczych[99].

Środkami odwoławczymi są takie środki zaskarżenia, które służą od decyzji nieprawomocnych lub od czynności innych niż decyzje, wywołując ich kontrolę przez organ inny niż ten, który dokonał czynności lub wydał decyzję procesową, z reguły instancyjnie wyższy lub usytuowany jako inny organ kontrolny[100]. Aktualnie środkami zaskarżenia są: apelacja, służąca od wyroków wydanych w I instancji oraz zażalenie służące do zaskarżania niektórych postanowień i zarządzeń oraz innych niedecyzyjnych czynności[101]. Kontrola zażaleniowa dotyczy rozległej materii. Przedmiotem postanowień i zarządzeń są bowiem różnorodne kwestie od ubocznych (wpadkowych), poprzez kwestie dopuszczalności dowodów, aż po rozstrzygnięcia wiążące się z zasadniczym nurtem procesu. Ich kontrola staje się nie mniej ważna niż kontrola wyroków. Na gruncie postępowania przygotowawczego istnieje pewien układ racji przemawiający za zażaleniem, które ma umożliwić korygowanie decyzji, które wywierają istotny wpływ na tok postępowania zasadniczego oraz umożliwić korygowanie decyzji, które bezpośrednio dotykają sfery chronionych prawnie praw i interesów uczestników postępowania[102]. Poprzez zażalenie ten, kto uważa się za zainteresowanego w uchyleniu lub zmianie określonej czynności procesowej organu

[98] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 12.
[99] S. Śliwiński, *Proces…*, s. 10.
[100] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 819.
[101] *Ibidem*, s. 819 i 820.
[102] Zaprezentowane twierdzenie oparto na tezach wyrażonych przez Z. Dodę, który wskazał na istniejący układ racji zażalenia, gdzie odniósł się do obu etapów procesu karnego. Część z nich dotyczącą *stricte* postępowania przed sądem pominięto – zob. Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 15-16.

procesowego, urzeczywistnia przyznawane mu przez ustawę prawo żądania od organu procesowego wyższego rzędu, aby tego uchylenia lub zmiany dokonał, przy czym organ procesowy, którego działalność miałaby zostać w toku procesu przedmiotem takiej skargi, nie musi być w ogólności hierarchicznie podległy organowi, do którego skarga jest adresowana. Podległość ta ma charakter czysto procesowy i jest ustalana przez ustawę procesową[103].

Zażalenie jest środkiem odwoławczym o charakterze względnie dewolutywnym i względnie suspensywnym. Dewolutywność względna ma miejsce wtedy, gdy środek rozpoznaje organ wyższy (inny), jedynie jeżeli żądania skarżącego nie będą uwzględnione przez organ, którego czynności środek dotyczy. Natomiast o suspensywności względnej mówimy wówczas, gdy wstrzymanie wykonalności zaskarżonej decyzji procesowej uzależnione jest od organu procesowego[104].

Zażalenie jest oświadczeniem woli o charakterze postulującym[105]. Jako wyrażające określone żądanie nie powinno być „dorozumiane", raczej powinno przybrać postać czynności prawnej wyraźnej. Wola skarżącego powinna być zatem oświadczona w sposób zdecydowany, niebudzący wątpliwości ani organu procesowego, ani pozostałych uczestników postępowania[106]. Oświadczenie woli skarżącego powinno być wolne od wad, a więc nie może być złożone pod wpływem błędu, groźby czy przymusu, zaś stwierdzenie tych wad powoduje, że staje się ono bezskuteczne np. w przypadku, gdy strona stwierdzi, że środek odwoławczy złożony został bez jej wiedzy[107].

Przy czym wadę oświadczenia należy oceniać na podstawie całokształtu złożonego oświadczenia woli, nie zaś wyłącznie na podstawie oznaczenia czynności procesowej. Reguluje to wprost art. 118 k.p.k. Zgodnie z § 1 znaczenie czynności procesowej ocenia się według treści złożonego oświadczenia natomiast w § 2 ww. przepisu ustanowiona została zasada, że niewłaściwie oznaczenie czynności procesowej, a zwłaszcza środka zaskarżenia, nie pozbawia czynności znaczenia prawnego. Innymi słowy, decydującym jest nie literalne brzmienie, lecz faktyczna treść złożonego oświadczenia woli[108].

Nie ma wobec tego znaczenia, że skarżący zatytułuje pismo procesowe jako „skarga", „apelacja", „odwołanie" itd., gdy faktycznie będzie ono zażaleniem, jednakże rodzi się pytanie według jakich kryteriów należy oceniać, czy mamy do czynienia z zażaleniem, czy też inną czynnością procesową? Jest to istotne z uwagi na skutki prawne jakie zgodnie z

[103] H. Rajzman, *Zażalenie w procesie karnym*…, s. 986.
[104] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 819.
[105] K. Woźniewski [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 859.
[106] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 404.
[107] *Ibidem*, s. 408.
[108] Tak: postanowienie SN z 15.11.2006 r., II KK 178/2006, LEX nr 324225.

przepisami k.p.k. ma wywołać określona czynność procesowa. Dlatego też kwalifikacji oświadczenia woli uczestnika należy dokonywać z jednoczesnym uwzględnieniem normatywnych regulacji trybu zaskarżania decyzji, przeciwko której skierowane jest to oświadczenie[109]. Sama zatem treść jest li tylko uzewnętrznieniem zamierzeń skarżącego, zaś o tym czy i jakie zostaną na tej podstawie podjęte czynności przez organ zależy od analizy przepisów. Decydującym zdaje się być w tym wypadku oznaczenie zaskarżanej decyzji, które stanowi niezbędny element formalny środka odwoławczego (art. 427 § 1 k.p.k.), gdyż to przede wszystkim rodzaj zaskarżonej czynności stanowi o dopuszczalności zażalenia jako środka odwoławczego.

Obok zażalenia w toku postępowania przygotowawczego występuje inny środek odwoławczy – sprzeciw od orzeczenia referendarza sądowego. Referendarz sądowy w toku postępowania przygotowawczego jest uprawniony w świetle art. 81 k.p.k. do wyznaczenia obrońcy z urzędu w sytuacji, gdy podejrzanego nie stać na ustanowienie obrońcy z wyboru (art. 78 § 1 i 1a k.p.k.) oraz, gdy zachodzi przypadek obrony obligatoryjnej (art. 79 § 1 i 2 k.p.k.). W takiej sytuacji wydawane jest postanowienie bądź zarządzenie, od którego w terminie 7 dni od doręczenia może być wniesiony sprzeciw. Wniesienie sprzeciwu powoduje, że zaskarżona decyzja procesowa traci moc, a sprawa ponownie zostanie rozpoznana przez sąd. Środek ten w przeciwieństwie do zażalenia prowadzi od razu do utraty mocy prawnej decyzji procesowej przez samo jego wniesienie w terminie i przez uprawnioną do tego osobę.

Trzeba też wspomnieć, że w ustawach szczególnych dotyczących przede wszystkim pozaprokuratorskich organów prowadzących postępowanie przygotowawcze mowa jest o środku, który określany jest mianem zażalenia. Takie środki prawne przewiduje np. art. 15 ust. 7 ustawy z dnia 6.04.1990 r. o Policji[110], art. 23 ust. 7 ustawy z dnia 24.05.2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu[111]. Ich rozpoznanie powierzone jest zazwyczaj właściwemu miejscowo prokuratorowi. Nie można jednak utożsamiać tego zażalenia ze środkiem odwoławczym. Charakter tej instytucji pod względem przedmiotowym oraz podmiotowym przypomina bardziej skargę mającą na celu wywołanie nadzoru (szerzej patrz podrozdział 1.5.1) aniżeli kontroli odwoławczej. Użycie w tym wypadku pojęcia zażalenia nie wydaje się zatem trafne. Lepszym byłoby określenie tego środka jako skarga.

[109] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 177.
[110] T.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 161 ze zm. – dalej: ustawa o Policji.
[111] T.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2387 ze zm. – dalej: ustawa o ABW.

Taki układ może prowadzić do kumulacji środków odwoławczych. Przykładem może być zażalenie na sposób prowadzenia czynności zatrzymania procesowego na podstawie art. 15 ust. 1 pkt 2 ustawy o Policji z zażaleniem, o którym stanowi art. 246 k.p.k. Pierwsze z nich na mocy art. 15 ust. 7 ustawy o Policji wnosi się do właściwego miejscowo prokuratora. Natomiast zażalenie, o którym stanowi art. 246 k.p.k. wnoszone jest do sądu. W każdym z ww. środków odwoławczych można podnieść zarzuty dotyczące prawidłowości przeprowadzenia czynności zatrzymania. Problem pojawia się wówczas, gdy zatrzymany wniesie do prokuratora pismo procesowe zatytułowane „skarga na czynności Policji". Czy w takiej sytuacji środek ten powinien rozpoznawać prokurator w myśl ustawy o Policji, czy też właściwym byłoby przekazanie tego środka sądowi do rozpoznania? Słusznym wydaje się pogląd, że w takim wypadku decydującym powinno być to, który ze środków „idzie dalej", o tym zaś rozstrzyga cel, do jakiego zmierza skarżący tj. skutek, który chce osiągnąć poprzez wniesiony środek[112]. W przytoczonym stanie faktycznym, jeżeli w owej „skardze" znajdzie się żądanie zwolnienia wówczas takie oświadczenie woli powinno być zakwalifikowane jako zażalenie w świetle przepisów k.p.k. Gdyby, zaś takiego wniosku nie było nic nie stoi na przeszkodzie, aby prokurator rozstrzygnął w przedmiocie prawidłowości czynności Policji podczas zatrzymania.

Ocenianie w ten sposób złożonego oświadczenia woli może prowadzić do odwrotnego skutku w postaci błędnego odczytania intencji skarżącego i dlatego też wydaje się, że w takich sytuacjach pierwszeństwo powinny mieć środki „dalej idące" i zapewniające większe gwarancje procesowe. Wówczas nawet omyłkowe odczytanie woli nie powoduje umniejszenia uprawnień przysługujących skarżącemu, a nawet przyznać prymat oświadczeniu, od którego uwzględnienia zależy dalsze rozpoznawanie sprawy. Dlatego też jako słuszny i aktualny należy uznać pogląd wyrażony na gruncie k.p.k. z 1969 r., mówiący o tym, że jako zażalenie należy traktować bowiem i takie oświadczenia, z których niedwuznacznie przebija wola zaskarżenia decyzji podlegających zażaleniu, choćby pozornie na plan pierwszy wysuwało się żądanie zmierzające do innego celu[113].

[112] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 178.
[113] *Ibidem*, s. 177.

1.7. Specyfika kontroli zażaleniowej w toku postępowania przygotowawczego

1.7.1. Umiejscowienie w systematyce kodeksowej

Umiejscowienie przepisów regulujących materię zażaleniową zależy od przedmiotu kontroli zażaleniowej oraz stadium procesu, którego kontrola ta ma dotyczyć. Z. Doda wyszczególnił trzy sposoby ukształtowania przepisów dotyczących kontroli zażaleniowej w procesie karnym: 1) kontrola zażaleniowa powinna być ukształtowana w ten sposób, że charakter procesowy ma wyłącznie kontrola decyzji sądowych, zaś zaskarżanie i korygowanie decyzji organów niesądowych jest problemem służbowo-nadzorczym; 2) kontrola zażaleniowa ukształtowana odrębnie w odniesieniu do decyzji wydawanych w postępowaniu przygotowawczym, odrębnie w odniesieniu do decyzji wydawanych w postępowaniu jurysdykcyjnym; 3) kontrola zażaleniowa unormowana w sposób integralny w odniesieniu do decyzji podlegających zaskarżeniu w tym trybie, a więc bez względu na to, kiedy (w jakim stadium procesu) i przez kogo (przez jaki organ procesowy) zostaną one wydane[114].

W polskim procesie karnym przyjęto drugi ze wskazanych sposobów ukształtowania przepisów dotyczących kontroli zażaleniowej. Zasadniczo, każdy z dotychczas obowiązujących kodeksów postępowania karnego przewidywał odrębne jednostki redakcyjne, w których umieszczono przepisy dotyczące zażalenia wspólne dla wszystkich stadiów procesu karnego. W k.p.k. z 1928 r. była to Księga VIII Rozdział I art. 448-456[115]. Do wejścia w życie k.p.k. z 1969 r. umiejscowienie przepisów pozostało bez zmian merytorycznych, choć zmieniła się ich numeracja[116]. W k.p.k. z 1969 r. zażaleniu poświęcony został Dział IX Rozdział 41 i przepisy art. 409-414[117]. Od wejścia w życie k.p.k. z 1997 r. regulacje dotyczące zażalenia znajdują się w Dziale IX „Postępowanie odwoławcze" Rozdziale 50 k.p.k. zatytułowanym „Zażalenie i sprzeciw". Nie jest to jednak jedyna grupa przepisów regulujących kontrolę zażaleniową. W obowiązującym kodeksie w Dziale IX poświęconym postępowaniu odwoławczemu, obok wskazanego Rozdziału 50, do zażalenia odnosi się także Rozdział 48 zatytułowany „Przepisy ogólne". Warto tu zaznaczyć, że w k.p.k. z 1928 r. w systematyce kodeksowej nie przewidywano odrębnej jednostki obejmującej unormowania wspólne dla funkcjonujących wówczas środków odwoławczych. Przepisy te wyodrębniono w k.p.k. z 1969 r. i taki układ kodeksowy obowiązuje do dziś[118]. Wskazane powyżej grupy

[114] *Ibidem*, s. 23-24.
[115] Za: L. Peiper, *Komentarz…*, s. 303-310.
[116] W 1947 r. były to art. 463-472, zaś w 1966 r. art. 353-359 za: J. Nisenson, M. Siewierski, *Kodeks…* oraz S. Kalinowski, M. Siewierski, *Kodeks…*.
[117] Za: J. Bafia, *Komentarz…*, s. 537-549.
[118] Takiego wyodrębnienia nie ma na gruncie k.p.w. oraz k.k.s., ale nie oznacza to, że przepisy ogólne dot. środków odwoławczych z k.p.k. nie mają tam zastosowania. Są one odpowiednio stosowane bądź poprzez

przepisów można określić zasadami ogólnymi kontroli zażaleniowej, co nie oznacza, że wyczerpują one regulację tejże kontroli na etapie postępowania przygotowawczego.

Ustawodawca nie wyodrębnia przepisów dotyczących zażalenia na etapie postępowania przygotowawczego. Nie oznacza to jednak, że nie przewiduje rozwiązań szczególnych dla tego stadium procesu karnego. Tego rodzaju przepisy znajdują się w Dziale VII k.p.k. regulującym postępowanie przygotowawcze oraz innych Działach i Rozdziałach k.p.k., w szczególności w Dziale V „Dowody" oraz Dziale VI „Środki przymusu". Dostosowuje się w ten sposób zasady ogólne kontroli zażaleniowej do specyfiki wstępnego stadium postępowania karnego. Modyfikacje prowadzą zazwyczaj do poszerzenia katalogu zaskarżalnych decyzji procesowych podejmowanych przez organy pozasądowe oraz przyznania uprawnień do wniesienia środka odwoławczego tym uczestnikom, których praw lub interesów dotyczy wydana decyzja procesowa.

Istniejące rozproszenie unormowań regulujących kontrolę zażaleniową na etapie postępowania przygotowawczego często wymaga sięgnięcia do regulacji umieszonych w całym k.p.k. Takie rozproszenie oznacza, że zastosowanie ich wprost nie zawsze będzie odpowiadało specyfice postępowania przygotowawczego. Może to prowadzić do wątpliwości interpretacyjnych, a w konsekwencji również problemów w procesie stosowania prawa. Wydaje się, że dla uniknięcia takich sytuacji powinno się w ramach przepisów dotyczących postępowania przygotowawczego zawrzeć regulację dotyczącą postępowania zażaleniowego wyłącznie na tym etapie procesu. Jednakże poza uproszczeniem legislacyjnym trudno dostrzec różnice w rozpoznawaniu zażalenia na etapie postępowania przygotowawczego, a rozpoznawaniu zażalenia na etapie jurysdykcyjnym, które pozwalałby na dokonanie takiego wyodrębnienia, nadto też różnorodność decyzji i podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia powodowałaby także zbyt kazuistyczne ujęcie.

Postępowanie zażaleniowe jest odrębnym od apelacyjnego postępowaniem odwoławczym co wyraźnie ustawodawca podkreślił poprzez brak odpowiedniego stosowania przepisów o apelacji do postępowania zażaleniowego. Tego rodzaju nadrzędność spotykana jest natomiast w innych procedurach. W art. 397 § 2 k.p.c. ustawodawca nakazuje stosować odpowiednio przepisy o postępowaniu apelacyjnym do postępowania toczącego się na skutek zażalenia. Z kolei na gruncie art. 197 § 2 p.p.s.a. do postępowania zażaleniowego stosuje się odpowiednio przepisy o skardze kasacyjnej, natomiast w art. 239 o.p. i art. 144 k.p.a. do zażaleń odpowiednio stosowane są przepisy dotyczące odwołań. Prowadzi to do wniosku, że

---

enumeratywne wymienienie przepisów, jak w art. 109 § 2 k.p.w., bądź przez ogólne odesłanie, jak to ma miejsce w art. 113 § 1 k.k.s.

w powołanych procedurach jeden ze środków odwoławczych traktowany jest jako modelowy. Takiego rozwiązania można upatrywać w tym, że wymienione regulacje nie przewidują w swojej systematyce, tak jak czyni to k.p.k., rozdziału obejmującego cechy wspólne dopuszczalnych na ich gruncie środków odwoławczych i dlatego tak ważnym było stworzenie, poprzez odesłanie wewnątrzustawowe, modelowego trybu postępowania. W przeciwnym wypadku mogłoby dojść do sytuacji, w której żadne przepisy nie normowałyby rozpoznawania zażalenia. Na gruncie k.p.k. sytuacja ta wydaje się być rozstrzygnięta w ten sposób, że postępowanie apelacyjne oraz zażaleniowe, są od siebie niezależne poza wspólnymi, wyodrębnionymi ustawowo cechami.

1.7.2. Dualizm organów rozpoznających zażalenie

Ustawodawca przyjmuje dualistyczny model organów odwoławczych powołanych do rozpoznawania zażaleń na etapie postępowania przygotowawczego. Są nimi sąd oraz prokurator. Trzeba tu jednak poczynić pewną uwagę. Otóż prokurator jest powołany do rozpoznawania zażaleń od niewielkiej ilości decyzji procesowych. Znakomita ich część, w tym decyzje ingerujące w prawa i wolności konstytucyjne zostały poddane kontroli sądowej. Tak wyraźna przewaga sądu jako organu kontrolującego przebieg postępowania przygotowawczego powoduje, że określając model organów odwoławczych na wstępnym etapie procesu karnego należałoby stwierdzić, że jest to model sądowo-prokuratorski.

To czy zażalenie na określone decyzje procesowe w toku postępowania przygotowawczego ma rozpoznawać sąd bądź prokurator zależy od woli ustawodawcy. Ta jest jednakże ograniczona. Ograniczenia wynikają z aktów prawa międzynarodowego i Konstytucji RP, gdzie zdecydowano np. o tym, że to sąd ma być organem właściwym do badania zasadności i legalności pozbawienia wolności co wyrażono w art. 41 ust. 2 Konstytucji RP, a także w art. 5 ust. 4 KPCz i art. 9 ust. 4 MPPOiP. Niektóre rozwiązania, krytykowane w doktrynie[119] są poprawiane w wyniku nowelizacji, inne natomiast są efektem orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego[120].

[119] Zob. np.: T. Razowski, *Organ właściwy do rozpoznania zażalenia na postanowienie prokuratora o zabezpieczeniu majątkowym*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 3, s. 161-169 [dot. art. 293 § 2 k.p.k.]; T. Grzegorczyk, *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym po nowelizacji k.p.k.*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 3, s. 10-12 [dot. art. 159 k.p.k. oraz art. 236 k.p.k.].

[120] Zob.: wyrok TK z 10.07.2007 r., SK 50/06, OTK ZU 7/A/2007 poz. 75 [o sądowej kontroli postanowień o umieszczeniu podejrzanego w zakładzie leczniczym na obserwacji psychiatrycznej]; wyrok TK z 3.07.2008 r., K 38/07, OTK ZU 6/A/2008 poz. 102 [o kontroli sądowej postanowień dotyczących przeszukania i zatrzymania rzeczy].

Na etapie postępowania przygotowawczego fundamentem dla działań ustawodawcy będzie art. 78 Konstytucji RP, mniej art. 176 ust. 1 Konstytucji RP. Nie powtarzając rozważań na temat tych dwóch przepisów trzeba przyjąć, że to ten pierwszy będzie punktem wyjścia przy kształtowaniu organów odwoławczych rozpoznających zażalenie, gdyż postępowanie przygotowawcze nie jest postępowaniem sądowym w rozumieniu art. 176 ust. 1 Konstytucji RP. Jednakże sam przepis art. 78 Konstytucji RP nie daje odpowiedzi na to, który organ powinien być funkcjonalnie powołany jako organ odwoławczy – sąd czy prokurator. Niewykluczone jest także i to, że mógłby to być organ odrębny od tych dwóch.

Poszukując schematów, którymi powinien posiłkować się ustawodawca warto odwołać się do poglądu Z. Dody, który wskazał, że problematyka istniejących układów instancyjnych powinna być rozpatrywana z dwóch punktów widzenia *primo* jako układ określony przez odpowiednie rozwiązania ustrojowo-organizacyjne *secundo* jako układ określony przez pryzmat rozwiązań procesowych. Ogólna zasada, z której wynika właściwość funkcjonalna organu odwoławczego jest dewolutywność rozumiana jako przeniesienie sprawy do wyższego instancyjnie lub innego organu[121]. Tenże Autor przez instancję zażaleniową rozumiał taki organ procesowy, któremu w określonym układzie procesowym ustawa powierza rozpoznawanie i rozstrzyganie zażaleń na oznaczone decyzje[122].

Różnorodność podmiotów prowadzących postępowanie przygotowawcze oraz podejmujących czynności procesowe na tym etapie procesu karnego wymusza zbudowanie systemu, który z jednej strony zapewni kontrolę odwoławczą, a z drugiej będzie odpowiadał specyfice postępowania przygotowawczego. Na tym etapie postępowania nie sposób przyjąć, bez żadnych modyfikacji, obowiązującej w sądownictwie zasady kierowania środków odwoławczych do sądu wyższego rzędu nad tym, który dokonał zaskarżonej czynności. Tak pojmowana dewolutywność, wszak mająca zastosowanie do czynności sądowych w toku postępowania przygotowawczego, nie może mieć pełnego przełożenia we wstępnym etapie procesu. Zgodnie bowiem z zasadą wyrażoną w art. 298 § 1 k.p.k. postępowanie przygotowawcze prowadzone lub nadzorowane jest przez organy niesądowe, których schemat organizacyjny przypomina szczeblowy układ znany w sądownictwie. Ustawy ustrojowe wyodrębniają jednostki nadrzędne, które obok zadań własnych sprawują nadzór i kontrolę nad jednostkami niższego rzędu. Jednakże żadna z nich nie została przez ustawodawcę funkcjonalnie powołana do rozpoznawania zażaleń na decyzje procesowe podejmowane w toku postępowania przygotowawczego. Nie można zatem, pomimo istnienia pewnych

[121] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 148-149.
[122] *Ibidem*, s. 150.

organizacyjnych podobieństw, analogicznie przenieść modelu obowiązującego w sądownictwie i powiedzieć, że w ramach postępowania przygotowawczego zażalenia na decyzje procesowe funkcjonariusza policji będzie rozpoznawał komendant (komisariatu, powiatowy, wojewódzki, czy główny), inspektora sanitarnego powiatowy (wojewódzki, graniczny, główny) inspektor sanitarny, inspektora handlowego wojewódzki inspektor inspekcji handlowy itp.

Przyjęty na gruncie k.p.k. dualistyczny układ organów stanowi konsekwencje historycznego ukształtowania modelu postępowania odwoławczego. Jak to zostało już wskazane układ ten oscylował między kompetencjami prokuratury, a kompetencjami sądu. Widoczne jest to, że im bardziej demokratyzował się ustrój tym bardziej zwiększał się udział sądu w toku postępowania przygotowawczego. Złe doświadczenia lat powojennych nakazywały sprowadzenie prokuratury głównie do roli organu prowadzącego to postępowanie przygotowawcze i je nadzorującego nie zaś organu odwoławczego. Słusznie podnosi bowiem A. Ludwiczek, że w odczuciu społecznym sąd, a nie prokuratura, jest gwarantem prawidłowego procedowania. Przy czym nie chodzi o wartościowanie tego, czy jeden organ jest lepszy od drugiego, lecz sąd jest niezależny od innych władz, a sędziowie korzystają z przymiotu niezawisłości, czego nie spełnia organizacja prokuratury[123]. Odnotować w tym miejscu należy pogląd D. Drajewicza, zdaniem którego im większa jest niezależność prokuratora tym mniejszy powinien być zakres udziału sądu w postępowaniu przygotowawczym, przy czym niezależność nie może oznaczać dowolności jego zachowań[124]. Pogląd ten, przy obecnej pozycji sądu w toku postępowania przygotowawczego, jawi się jako dość kontrowersyjny. Wydaje się bowiem, że tendencja powinna być raczej odwrotna, czyli im więcej niezależności posiada prokurator tym bardziej jego decyzje powinny podlegać kontroli sądowej. W ten sposób można zapewnić odpowiednią reakcję na przypadki nadużywania przyznanych uprawnień i prerogatyw przez niesądowe organy.

Gwarancja nienaruszalności fundamentalnych praw jednostki wymaga, by w demokratycznym państwie prawa decyzje procesowe ingerujące w wolności i prawa konstytucyjne jednostki ze względu na swą dolegliwość podlegały kontroli niezawisłego i niezależnego sądu[125]. Z uwagi zaś na to, że w toku postępowania przygotowawczego dochodzi niejednokrotnie do ingerencji w prawa i wolności konstytucyjne zasadą musi być

[123] A. Ludwiczek, *Wpływ sądu na postępowanie dowodowe w postępowaniu przygotowawczym*, [w:] S. Lelental, *Czynności dochodzeniowo-śledcze…*, s. 38; K. Eichstaedt, *Rola sądu…*, s. 19.
[124] D. Drajewicz, *Ingerencja sądu…*, s. 74.
[125] P. Wiliński, *Proces karny…*, s. 115; T. Grzegorczyk, *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym…*, s. 6; Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 162.

sądowa kontrola decyzji procesowych. Wynika to wprost z art. 77 ust. 2 Konstytucji RP, który nakłada na ustawodawcę obowiązek takiego kształtowania przepisów proceduralnych, by w przypadku naruszeń wolności lub praw nie zamykać nikomu drogi sądowej. Powołana norma dotyczy tylko praw i wolności zagwarantowanych konstytucyjnie, a nie każdych praw i stanowi tym samym dopełnienie, czy wręcz uściślenie ogólnie wyrażonego prawa do sądu ujętego w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP[126].

Ukształtowanie organów rozpoznających zażalenie w toku postępowania przygotowawczego i podzielenie tych kompetencji między sąd i prokuraturę spotkało się z krytyczną oceną. Jednym z takich głosów jest głos D. Stachurskiego, który wskazuje na trzy aspekty podważające rzetelność kontroli sądowej postanowień prokuratorskich. I tak, powołany Autor podnosi, że wpływ na działanie sądu ma przede wszystkim: 1) aspekt ambicjonalny – prokurator bardziej liczy się z opinią prokuratora nadrzędnego niż z opinią sądu, 2) aspekt organizacyjny – sądy dążą w celu stawienia czoła statystykom do jak najszybszego zakańczania spraw, 3) aspekt funkcji procesowych – prokurator jako gospodarz postępowania przygotowawczego powinien podlegać w pierwszej kolejności prokuratorowi nadrzędnemu[127]. Z zaprezentowanym stwierdzeniem nie sposób się zgodzić. Wyłączenie kontroli sądowej i powierzenie jej ponownie prokuraturze nie wydaje się możliwe. Choć dzisiejsza prokuratura w niczym nie przypomina tej, która funkcjonowała w czasach powojennych, to jednak historyczne doświadczenia jak i międzynarodowe zobowiązania nie dają podstaw do przekazania temu organowi pełnej kontroli nad postępowaniem przygotowawczym. Mogłoby to prowadzić do braku ochrony jednostki przed skutkami arbitralnych decyzji organów ścigania podejmowanych w toku postępowania przygotowawczego[128], a nawet sugeruje się, że powrót do tzw. horyzontalnego modelu kontroli postępowania przygotowawczego były sprzeczny z art. 77 ust. 2 oraz art. 78 Konstytucji RP[129]. Przyjęty na gruncie obowiązującego k.p.k. model postępowania zażaleniowego, gdzie dominującą rolę ma sąd jest zgodny z dotychczasową linią orzeczniczą Trybunału Konstytucyjnego, a także głosami doktryny wskazującymi, że decyzje naruszające prawa i wolności konstytucyjnie chronione powinny podlegać wyłącznie kontroli sądowej nie zaś wyłącznej kontroli prokuratorskiej[130].

[126] Zob.: wyrok TK z 14.03.2005 r., K 35/04, OTK 3/A/2005 poz. 23.
[127] D. Stachurski, *Jak zapewnić rzetelną kontrolę…*, s. 60.
[128] Zob.: wyrok TK z 3.07.2008 r., K 38/07, OTK ZU 6/A/2008 poz. 102.
[129] S. Szołucha, *Uwagi o…*, s. 269-272.
[130] T. Grzegorczyk, *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym…*, s. 10.

Przekazanie kompetencji do rozpoznania zażaleń sądowi nie oznacza wyłączenia prokuratora z kontroli postępowania przygotowawczego. To jak duży wpływ będzie miał prokurator na postępowanie zażaleniowe zależy od przyjętego przez ustawodawcę trybu wnoszenia i rozpoznawania zażalenia. Biorąc pod uwagę ewolucję jaką przechodził proces karny można wyszczególnić dwa sposoby zapewnienia sądowej kontroli decyzji zapadających w toku postępowania przygotowawczego. Pierwszy opierający się na tym, że zażalenie wnosi się do sądu za pośrednictwem organu wydającego zaskarżone postanowienie (zarządzenie), który to organ w ramach autokontroli może dokonać korekty decyzji procesowej. Drugim sposobem jest tryb obowiązujący do 2007 r., polegający na tym, że pierwszym organem rozpoznającym zażalenie był prokurator nadrzędny, który gdy nie przychylał się do zażalenia kierował je do sądu. Każdy z powyższych modeli zapewnia sądową kontrolę. Pierwsza droga skraca postępowanie zażaleniowe, gdyż zażalenie od razu trafia na wokandę sądową, ale wyłącza uprawnienia prokuratora nadrzędnego do merytorycznej kontroli decyzji procesowej. Druga zaś wydłuża ją o czas potrzebny na zweryfikowanie zażalenia przez prokuratora nadrzędnego, przy czym uwzględnienie zażalenia nie powoduje przesłania go do sądu, co w ogólnym rozrachunku może przyczynić się do skrócenia postępowania odwoławczego.

1.7.3. Ukształtowanie przepisów regulujących tryb rozpoznawania zażalenia

Rozpoznawanie zażalenia na etapie postępowania przygotowawczego nie doczekało się szczególnych, obowiązujących tylko na tym etapie uregulowań prawnych. Modelowym rozwiązaniem jest rozpoznawanie zażaleń na postanowienia sądu. Wynika to stąd, że po pierwsze część zażaleń dotyczy postanowień sądowych, po drugie zasady te są odpowiednio stosowane w odniesieniu do zaskarżalnych decyzji organów niesądowych. Takie ukształtowanie postępowania zażaleniowego oznacza, że w toku postępowania przygotowawczego będzie dokonywana kontrola zażalenia pod kątem wymogów formalnych oraz warunków dopuszczalności zażalenia (art. 429 k.p.k. i art. 430 k.p.k.). Możliwa będzie również autokontrola organu, którego decyzja została zaskarżona (art. 463 § 1 i 2 k.p.k.) oraz wstrzymanie wykonalności zaskarżonej decyzji procesowej (art. 462 k.p.k.). Strona będzie mogła wnieść odpowiedź na zażalenie (art. 428 § 1 k.p.k.), jak również cofnąć wniesiony środek odwoławczy (art. 431 k.p.k. i art. 432 k.p.k.), a także przy spełnieniu warunków ustawowych będzie uprawniona do wzięcia udziału w posiedzeniu, na którym będzie rozpoznawane zażalenie (art. 464 k.p.k.). Organ odwoławczy powinien rozpoznać je w granicach zaskarżenia poddając rozwadze wszystkie wnioski i zarzuty (art. 433 k.p.k.) i utrzymać w mocy, zmienić lub uchylić zaskarżone orzeczenie (art. 437 k.p.k.).

Powyższe regulacje wymagają „dostosowania" ich do specyfiki postępowania przygotowawczego. Wyznacznikiem interpretacyjnym, ale jednocześnie czynnikiem utrudniającym tę interpretację są cechy charakterystyczne wyłącznie dla wstępnego etapu procesu karnego. W szczególności można wymienić tu: tajność, ograniczoną w znacznym stopniu kontradyktoryjność, dualizm organów rozstrzygających zarówno w pierwszej jak i drugiej instancji, powierzenie prokuratorowi roli gospodarza, ingerowanie w prawa i wolności obywatelskie. Wszystko to sprawia, że rozwiązań zawartych w k.p.k. dotyczących rozpoznawania zażalenia nie da się bezrefleksyjnie stosować wprost, nawet gdy jego przedmiotem jest decyzja sądu.

1.7.4. Różnorodność podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia

W art. 78 Konstytucji RP *expressis verbis* stronom przyznano prawo do zaskarżania orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji. Przepis ten jest zbliżony w swej treści do powoływanego wcześniej art. 13 KPCz. Literalne brzmienie art. 78 Konstytucji RP prowadzi do stwierdzenia, że wyklucza on innych uczestników postępowania, niebędących stronami. Tak jednak nie jest. Pojęciu strony należy przypisywać autonomiczne znaczenie: nie musi ono pokrywać się ze sposobem jego rozumienia w przepisach poszczególnych procedur. Za „stronę" należy więc uznać, po pierwsze, każdego uczestnika postępowania, w którym wydano orzeczenie lub decyzję, tzn. każdego, kto formalnie został dopuszczony do udziału w tym postępowaniu jako dotyczącym jego praw, obowiązków czy sytuacji prawnej, a także; po drugie, każdego, o czyich prawach rozstrzyga dane orzeczenie lub decyzja, nawet gdyby zainteresowany nie został dopuszczony do udziału w postępowaniu w pierwszej instancji[131]. Nadto prawo zaskarżenia orzeczeń i decyzji wydanych w pierwszej instancji nie jest bezwzględne. W art. 78 zd. II Konstytucji RP przewiduje się bowiem, że możliwe są wyjątki od tej zasady. Wyjątki mogą zostać ukształtowane w różny sposób. I tak, dopuszczalne jest: 1) pozbawienie stron możliwości zaskarżenia orzeczenia, 2) ograniczenie tego prawa bądź 3) rozszerzenie katalogu podmiotów uprawnionych do zaskarżenia na innych niż strony uczestników postępowania. Warto też zwrócić uwagę na to, że prawo zaskarżenia powinno przysługiwać wszystkim „stronom" postępowania na równych zasadach; wynika to zarówno z ogólnych konsekwencji zasady równości, jak i z – dotyczącej niektórych procedur – zasady „równości broni". Jednakże ogólna pozycja procesowa poszczególnych uczestników postępowania („stron") nie zawsze jest jednakowa; odnosi się to zwłaszcza do uczestników „dodatkowych" (pokrzywdzony, interwenient uboczny czy organizacja społeczna

[131] L. Garlicki, K. Wojtyczek [w:] *Konstytucja Rzeczpospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II*, red. L. Garlicki, M. Zubik, s. 879.

występująca jako *amicus curiae* itp.). Odpowiednio dopuszczalne wydaje się zatem także różnicowanie ujęcia „prawa do zaskarżenia", odnoszące je przede wszystkim do podstawowych stron postępowania. Nawet w tym zakresie możliwe jest też ustanawianie zróżnicowań, o ile jest to uzasadnione koniecznością „ochrony innych istotnych wartości"[132].

Na gruncie postępowania karnego prawo do zaskarżenia decyzji procesowych uzależnione jest od dwóch warunków. Pierwszy łączy się z rozwiązaniami kompetencyjnymi tj. chodzi o to, czy i w jaki sposób ustawa określa uczestników procesu uprawnionych do zaskarżania poszczególnych decyzji. Drugi wiąże się ze sprawą „uciążliwości" decyzji, jako warunku zaskarżania określonych decyzji przez takich lub innych uczestników procesu (*gravamen*)[133]. Warunki te są ze sobą sprzężone i dookreślone w przepisach ustawy, występując niejednokrotnie obok siebie. Organ badając legitymację procesową do wniesienia zażalenia nie może oprzeć się wyłącznie na normach kompetencyjnych upoważniających określonego uczestnika do wniesienia środka odwoławczego, lecz musi zbadać również to, czy tenże uczestnik ma interes w zaskarżeniu decyzji procesowej. Negatywne ustalenia prowadzą w konsekwencji do odmowy przyjęcia środka odwoławczego jako wniesionego przez osobę nieuprawnioną (art. 429 § 1 k.p.k.).

Rozważając problematykę legitymacji procesowej do wniesienia zażalenia na gruncie postępowania karnego w pierwszej kolejności należy odwołać się do, wyrażonej w art. 425 § 1 k.p.k., zasady kontroli instancyjnej[134] stanowiącej, że od orzeczenia wydanego w pierwszej instancji przysługuje środek odwoławczy stronom oraz innym osobom wskazanym w przepisach ustawy. Umieszczenie wskazanego przepisu w systematyce kodeksowej, tj. Dziale IX „Postępowanie odwoławcze" Rozdziale 48 „Przepisy ogólne", pozwala na stwierdzenie, że odnosi się on do apelacji jak i zażalenia. Stronami postępowania są ci jego uczestnicy, którzy działają w procesie we własnym imieniu, mając interes prawny w określonym rozstrzygnięciu o przedmiocie procesu[135]. Na mocy przepisu szczególnego możliwe jest przyznanie legitymacji procesowej do wniesienia środka odwoławczego innym niż strony uczestnikom postępowania i to właśnie po te szczegółowe rozwiązania ustawodawca najczęściej sięga regulując kwestie zażalenia. Jedno z nich zamieszczono w Rozdziale 50 k.p.k. W art. 459 § 3 k.p.k. wskazano podmioty uprawnione do wniesienia zażalenia. Zgodnie z tym przepisem zażalenie przysługuje stronom, a także osobie, której postanowienie bezpośrednio dotyczy,

[132] *Ibidem*, s. 880.
[133] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 97.
[134] D. Świecki, *Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych. Komentarz i orzecznictwo*, Warszawa 2013, s. 20.
[135] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 272. Szerzej na temat pojęcia i rodzajów stron wypowiedział się I. Nowikowski [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom VI*, s. 53-118.

chyba że ustawa stanowi inaczej. Powtórzenie zawartego w art. 425 § 1 k.p.k. uprawnienia strony do wniesienia środka odwoławczego *prima facie* stanowi *superfluum* ustawowe. Tłumacząc sens tej wypowiedzi warto odwołać się do słusznego poglądu wyrażonego przez Z. Dodę, który na gruncie przepisu art. 374 k.p.k. z 1969 r. stanowiącego odpowiednik dzisiejszego art. 425 k.p.k., przyjął, że z przepisu tego wynika zasada, że jeżeli od określonego orzeczenia przysługuje środek odwoławczy, to przysługuje on stronom. Przy czym w świetle zasad logiki taka wypowiedź wcale nie implikuje tezy, że środek odwoławczy przysługuje tylko stronom[136].

Dalsza część art. 459 § 3 k.p.k. rozszerza katalog podmiotów określonych w art. 425 § 1 *in fine* k.p.k., przyznając prawo do wniesienia zażalenia osobie, której postanowienie bezpośrednio dotyczy. To jednak nie rozstrzyga w przedmiocie legitymacji do wniesienia zażalenia. W art. 459 § 3 k.p.k. nie zawarto bowiem zamkniętego katalogu podmiotów legitymowanych do wniesienia zażalenia. Ustawodawca poprzez użycie określenia „chyba że ustawa stanowi inaczej" dozwala na ustanowienie wyjątków. Te zaś są ujmowane w różny sposób, zwłaszcza w postępowaniu przygotowawczym. Niekiedy modyfikacji podlega wyłącznie sposób w jaki decyzja procesowa ma oddziaływać na sferę praw lub interesów osoby legitymowanej do wniesienia zażalenia, tj. inny niż wskazany w art. 459 § 3 k.p.k. (np. art. 302 k.p.k., art. 236 k.p.k.) a czasem ustawodawca wprost wymienia podmioty, które są uprawnione do środka odwoławczego (np. art. 270 k.p.k.). Powoduje to, że przy ustalaniu legitymacji procesowej do wniesienia zażalenia, w szczególności na etapie postępowania przygotowawczego, nie wystarczy odwołanie się do reguły ogólnej wyrażonej w art. 425 § 1 i 459 § 3 k.p.k., lecz trzeba brać pod uwagę także przepisy regulujące daną czynność procesową lub instytucję procesową, pod kątem ewentualnych odstępstw od zasad ogólnych.

W doktrynie zaproponowano usunięcie z art. 459 § 3 k.p.k. wyrażenia „chyba, że ustawa stanowi inaczej" i tym samym przyznanie legitymacji do wniesienia zażalenia wyłącznie stronom oraz osobie, której postanowienie bezpośrednio dotyczy. Rozwiązanie to pozwoliłoby ustalić precyzyjnie, kto jest uprawniony do zaskarżenia decyzji procesowych, a równocześnie umożliwiłoby uniknięcie szeregu powtórzeń w tekście prawnym[137]. Postulat ten nie wydaje się być dostatecznym remedium. Nie pozwala bowiem uniknąć problemów związanych z *gravamen*, a także odbiera ustawodawcy możliwość odmiennego określania

[136] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 116.
[137] P. Czarnecki, *Zakres przedmiotowy i podmiotowy zażalenia w polskim procesie karnym*, BSP 2018 r., nr 1, z. 23, s. 42.

katalogu podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia tak jak uczyniono to np. w art. 306 k.p.k.

Ustalenia kręgu uprawnionych do wniesienia zażalenia dokonuje organ pierwszej instancji dając temu wyraz w pouczeniu załączonym do decyzji procesowej. Jednakże już samo doręczenie decyzji może sugerować, że organ kwalifikuje daną osobę jako uprawnioną do wniesienia zażalenia, choć nie zawsze musi pokrywać się to ze stanem wynikającym z przepisów kodeksowych. Weryfikacji, czy środek odwoławczy wniósł legitymowany do tego podmiot dokonuje ten sam organ w trybie art. 429 § 1 k.p.k., a także organ odwoławczy na podstawie art. 430 § 1 k.p.k.

Mało precyzyjne zasady określające uprawnionych do wniesienia zażalenia powodują, że warto zastanowić się, czy w przypadku błędnego doręczenia bądź pouczenia o możliwości zaskarżenia doręczonej bądź ogłoszonej decyzji procesowej adresat uzyskuje legitymację do wniesienia zażalenia? Odpowiedź na to pytanie nie może być pozytywna. Legitymacja do wniesienia zażalenia jest określona przez przepisy k.p.k. lub ustawy szczególne. Pouczenie nie może w takim wypadku stanowić źródła uprawnień. Nie można też ich wywieźć z ogólnej zasady wyrażonej w art. 16 § 1 k.p.k.[138]. Brak lub mylne pouczenie o nieprzysługujących uprawnieniach nie wywoła bowiem ujemnych skutków procesowych dla uczestnika postępowania lub innej osoby, której to dotyczy, choć nie oznacza to, że adresat pouczenia nie będzie mógł wnieść zażalenia. Nie wywoła ono jednak skutków prawnych. Organ *a quo* na podstawie art. 429 § 1 k.p.k. wyda w takiej sytuacji zarządzenie o odmowie przyjęcia środka odwoławczego, jako wniesionego przez osobę nieuprawnioną. Na to zarządzenie przysługuje zażalenie do sądu. Zakładając, że organ *a quo* dokonał prawidłowej oceny, decyzja sądu nie powinna być inna aniżeli utrzymująca w mocy zarządzenie.

Warto tu też postawić pytanie, czy pominięcie uprawnionego do wniesienia zażalenia poprzez brak pouczenia lub niedoręczenie mu decyzji procesowej będące efektem nieprawidłowej wykładni przepisów prawa bądź ustaleń poczynionych przez organ prowadzący postępowanie karne, pozbawia taki podmiot prawa do zaskarżenia decyzji procesowej? Wydaje się, że nie. W prezentowanym układzie procesowym nie można bowiem mówić o pozbawieniu nadanego ustawowo uprawnienia. Wniesienie zażalenia jest dopuszczalne, a w przypadku złożenia go po terminie brak doręczenia lub pouczenia stanowić będzie okoliczność uzasadniającą przywrócenie terminu do dokonania czynności, gdyż do jego uchybienia doszło bez winy uprawnionego podmiotu (art. 126 § 1 k.p.k.).

[138] Zob.: J. Kosonoga [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, s. 233; S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 9 do art. 16 k.p.k.; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 130-131.

ROZDZIAŁ 2

PODMIOTY UPRAWNIONE DO WNIESIENIA ZAŻALENIA

2.1. Legitymacja procesowa do wniesienia zażalenia

Z przepisów art. 425 § 1 k.p.k. oraz art. 459 § 3 k.p.k. wynika, że strony są podmiotami uprzywilejowanymi w zakresie zaskarżania decyzji procesowych niezależnie od etapu na jakim znajduje się proces karny. Potrzeba przyznania stronom postępowania przygotowawczego prawa zaskarżania decyzji procesowych stanowi ochronę przed bezzasadnym naruszeniem ich praw i interesów ze strony prowadzącego postępowanie przygotowawcze[1]. Traktowane jest ono także jako prawo podmiotowe[2]. Takie ukształtowanie katalogu podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia harmonizuje z zasadą równości broni. Wynika z niego bowiem, że jeżeli określoną decyzję można zaskarżyć w trybie zażalenia to w zasadzie może to uczynić każda strona, co odróżnia od asymetrycznego ukształtowania legitymacji do zażalenia[3].

Uprawnienie stron postępowania przygotowawczego do wniesienia zażalenia ma silne umocowanie w przepisach ogólnych[4] i dlatego też, nawet gdy przepis nie wymienia ich jako uprawnionych do wniesienia zażalenia to takie uprawnienie jest im przyznane. Powstaje pytanie, czy w takim układzie strona może zaskarżyć decyzję, której nie jest adresatem? W tym wypadku decydującym będzie wykazanie przez skarżącego *gravamen*. Z reguły strona nie będąc adresatem decyzji procesowej nie będzie miała interesu prawnego w jej zaskarżeniu, choć mogą pojawić się przypadki, gdy interes prawny w zaskarżeniu będzie możliwy do wykazania np. pokrzywdzony skarżący postanowienie o nałożeniu na świadka kary pieniężnej za niestawiennictwo w sytuacji, gdy świadek jest osobą wspólnie zamieszkującą z pokrzywdzonym bądź jego krewnym, zaś pokrzywdzonemu znane są powody niestawiennictwa.

Inaczej rzecz wygląda w przypadku uczestników niebędących stronami, których legitymacja procesowa do wniesienia zażalenia wynika: wprost z przepisów ustawy bądź z zakresu podmiotowego zaskarżalnej decyzji bądź z uciążliwości decyzji procesowej względem tegoż uczestnika. Ustawodawca w wielu przepisach przyznaje prawo do wniesienia

---

[1] B. Budner, *Granice uprawnień pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym*, AUL 1979 r., z. 62, s. 80.
[2] C. Kulesza, *Legalizm i oportunizm ścigania a prawa pokrzywdzonego w świetle nowelizacji polskiego ustawodawstwa karnego z 2013 r.*, [w:] *Księga Profesora J. Tylmana,* 2014, s. 123.
[3] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 108.
[4] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1033.

zażalenia uczestnikom postępowania niemającym statusu strony (np. art. 302 § 1 i 2 k.p.k., art. 306 § 1 k.p.k., art. 306 § 1a pkt 2 i 3 k.p.k., art. 236 k.p.k.).

Zakres podmiotowy decyzji procesowej może natomiast przesądzić o katalogu uprawnionych do zaskarżenia, gdy podmiot, którego dotyczy postanowienie lub zarządzenie jest oznaczony w sposób zindywidualizowany np. postanowienie o zwolnieniu radcy prawnego lub adwokata z obowiązku zachowania tajemnicy (art. 180 § 2 k.p.k.), postanowienie o nałożeniu kary pieniężnej na dziekana właściwej rady (art. 20 § 1a k.p.k.), postanowienie o potrzebie obserwacji w zakładzie leczniczym (art. 203 k.p.k.). Czy zatem można przyjąć, że skierowanie decyzji procesowej do konkretnego podmiotu, niebędącego stroną, wyłącza prawo stron do zaskarżenia? Odpowiedź na to pytanie zależy przede wszystkim od treści przepisu. We wspomnianych wyżej artykułach ustawodawca, statuując legitymację do wniesienia zażalenia, odwołuje się do wyrażenia ogólnego – „przysługuje zażalenie". Uprawnionym do tego jest więc ten, kogo dotyczy wydana decyzja procesowa, chociażby nie był stroną postępowania przygotowawczego. Natomiast odwołanie się do ogólnych zasad pozwala przyjąć, że obok osoby niebędącej stroną zażalenie może być wniesione przez stronę. Podobnego wniosku nie można wywieść w odwrotnym układzie procesowym. Jeżeli podmiot, do którego kierowana jest decyzja procesowa ma przymiot strony wówczas wniesienie zażalenia przez osobę nieposiadającą takiego statusu bez wyraźnego upoważnienia ustawowego będzie niemożliwe.

Przyznanie zażalenia stronie oznacza, że podmiot wnoszący zażalenie, w chwili jego składania musi mieć status strony[5]. W którym zatem momencie mamy do czynienia ze stroną, a w którym jest to inny uczestnik postępowania? W przypadku podejrzanego, sprawę rozstrzyga moment wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów lub przystąpienia do przesłuchania go w tym charakterze (art. 71 § 1 k.p.k.). Jednak pozostaje otwarta kwestia osoby podejrzanej i jej uprawnień do wniesienia zażalenia. Niejednoznaczna jest także sytuacja pokrzywdzonego.

Nabycie statusu pokrzywdzonego nie wymaga wydania postanowienia czy zarządzenia. To, kto będzie pokrzywdzonym wynika z przepisów prawa materialnego oraz przepisów prawa procesowego i może powodować wątpliwości interpretacyjne np. przyznanie pokrzywdzonemu prawa do zaskarżania decyzji o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego pomimo, że nie jest on jeszcze stroną.

[5] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 101.

Nie sposób też pominąć problematyki organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze, którego nie wymienia się wśród stron tego etapu procesu karnego. W świetle art. 299 § 3 k.p.k. prokurator nabywa prawa strony, ale wyłącznie w toku czynności sądowych podejmowanych w ramach postępowania przygotowawczego. Powoduje to, że prokurator prawo do zaskarżenia decyzji nabędzie tylko wtedy, gdy postanowienie lub zarządzenie wyda sąd. Wówczas jako strona w rozumieniu art. 299 § 3 k.p.k., uzyska legitymację do wniesienia środka odwoławczego. Na wcześniejszym etapie, legitymacja do wniesienia zażalenia oznaczałaby, że prokurator mógłby zaskarżać własne decyzje lub decyzje organów nieprokuratorskich.

2.1.1. *Gravamen*

Istotnym elementem przy rozważaniach dotyczących legitymacji procesowej do wniesienia zażalenia jest *gravamen*. Zakwalifikowanie osoby do wskazanego normatywnie – *in abstracto* – kręgu uprawnionych do wniesienia zażalenia nie jest wystarczające dla dopuszczalności tego środka odwoławczego. O tym bowiem, czy dany uczestnik procesu może – *in concreto* – zaskarżyć decyzję, rozstrzyga relacja między treścią konkretnej decyzji, a sferą praw i interesów tego uczestnika[6]. Ramy niniejszego opracowania nie pozwalają na szerokie zaprezentowanie problematyki związanej z *gravamen*, dlatego też została ona ograniczona do najważniejszych elementów znajdujących zastosowanie przy zażaleniu w toku postępowania przygotowawczego.

Pojęcie *gravamen* pochodzi z języka łacińskiego i oznacza urazę, żal, powód skargi[7]. W doktrynie definiuje się go jako uciążliwość, ciężar decyzji dla określonego uczestnika, dający mu prawo odwołania się od niej pokrzywdzonemu tą decyzją procesową[8]. Może ono być oceniane według kryterium obiektywnego bądź subiektywnego. Według pierwszego ujęcia to czy decyzja szkodzi interesom bądź narusza prawa skarżącego powinno wynikać z treści zaskarżonej czynności lub decyzji procesowej oraz statusu skarżącego w toczącym się postępowaniu przygotowawczym. Skarżący nie musi zatem wykazywać istnienia uciążliwości albowiem *gravamen* jawi się jako domniemanie faktyczne, wynikające z samego faktu zaskarżenia decyzji procesowej[9]. W ujęciu subiektywnym natomiast to czy zaskarżone rozstrzygnięcie narusza prawa lub interesy skarżącego zależy wyłącznie od jego przekonania nawet wówczas, gdy obiektywnie taka uciążliwość nie ma miejsca. Wtedy *gravamen* nie

[6] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 124.
[7] W. Kopaliński, *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 2000, s. 199.
[8] Zob. np. T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 827; Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 124; M. Syta, *Gravamen jako przesłanka zażalenia w postępowaniu przygotowawczym*, Prok. i Pr. 2004 r., nr 4, s. 37.
[9] S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*, s. 551; M. Płachta, *Gravamen w procesie karnym*, NP 1979 r., nr 2, s. 89-90.

powinien być oparty na domniemaniu, lecz być wykazany przez skarżącego w złożonym środku odwoławczym[10].

Na gruncie postępowania przygotowawczego często dochodzi do ingerencji w prawa i wolności konstytucyjne uczestników tego etapu procesu karnego (np. zastosowanie środków zapobiegawczych, przeszukanie, zarządzenie kontroli rozmów telefonicznych). Podejmowane są też rozstrzygnięcia, które nie ingerują tak daleko w sferę praw jednostki (np. rozstrzygnięcie o kosztach, zawieszenie postępowania). O ile w przypadku pierwszych nietrudno o obiektywne wykazanie istnienia *gravamen*, gdyż już charakter samej decyzji wskazuje na istotne naruszenie praw lub interesów strony, o tyle w przypadku pozostałych nie zawsze będzie to tak oczywiste. Przyjęcie zatem jednolitej koncepcji postrzegania *gravamen* na etapie postępowania przygotowawczego jest utrudnione. Nie pozwala na to wspomniana różnorodność podejmowanych decyzji jak i to, że działaniem organów postępowania przygotowawczego mogą być objęte osoby inne aniżeli strony. Ścieranie się rozmaitych interesów procesowych oraz kolizji praw podejrzanego, pokrzywdzonego, a czasem i osób trzecich nie sprzyja poprzestaniu na odwołaniu się wyłącznie do obiektywnego bądź subiektywnego kryterium *gravamen*.

Z tych względów słusznym wydaje się przyjęcie, że g*ravamen* to subiektywne wprawdzie, ale uzasadnione prawnie przekonanie skarżącego, że dane rozstrzygnięcie lub ustalenie narusza jego prawa (szkodzi jego interesom). Daje się ono zatem stwierdzić według obiektywnych kryteriów. Chodzi przy tym o interesy prawne danego podmiotu, a nie o konsekwencje określonych rozstrzygnięć zawartych w orzeczeniu, które faktycznie mogą utrudnić realizację przez daną stronę jej innych uprawnień[11]. Warto tu też przytoczyć pogląd H. Rajzmana, który wskazał, że *gravamen* musi się mieścić w tenorze czynności, w szczególności – rozstrzygnięciu, nie w samych jego motywach; za *gravamen* dostatecznie widoczne z tenoru uważać jednak trzeba zawsze wszelkie tego rodzaju załatwienie pewnej kwestii, które – chociaż samo sformułowanie owego załatwienia wydaje się korzystne dla osoby (instytucji, zrzeszenia), której interesy w danym postępowaniu obrażą – w istocie sprowadza sytuację prawną dla niej niekorzystną[12]. Uciążliwość zawierająca sama w sobie element subiektywny na etapie postępowania przygotowawczego nie może być zatem dominująca. W tym stadium większość decyzji procesowych podejmowana jest w określonym celu np. dowodowym, dla zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub zapewnienia

[10] K. Dudka [w:] K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie*…, s. 445.
[11] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1407. Podobnie: W. Jasiński [w:] K.T. Boratyńska, *Postępowanie…*, s. 555.
[12] H. Rajzman, *Zażalenie w procesie karnym (podstawowe założenia teorii)*, NP 1959 r., nr 12, s. 991.

ochrony życia bądź zdrowia uczestnika. Wiele z nich jest podejmowanych przez prokuratora i osoby objęte nimi nie mają możliwości przedstawienia swoich racji zanim wydane zostanie postanowienie lub zarządzenie. *Gravamen* staje się tu tym co pozwala ocenić, czy działania organów były proporcjonalne i nie wkroczyły w nadmiernym stopniu w prawa i interesy stron albo prawa osób niebędących stronami. Środek odwoławczy pozwala zatem na zaprezentowanie przez skarżącego swojego stanowiska opartego głównie na subiektywnym odczuciu natomiast ocena czy doszło do naruszenia praw powinna być przeprowadzona według kryterium obiektywnego.

2.1.1.1. Normatywne ujęcie *gravamen*

W Kodeksie postępowania karnego do wejścia w życie art. 374 § 3 k.p.k. z 1969 r. *gravamen* nie był ujęty w przepisie prawa. Nie oznacza to jednak, że nie stanowił on jednego z warunków dopuszczalności środka odwoławczego. Przed k.p.k. z 1969 r. interes w zaskarżaniu przyjmowano w doktrynie[13] oraz orzecznictwie[14], wskazując, że przesłanką wszelkich środków odwoławczych jest naruszenie praw odwołującego się, zaś brak takiego naruszenia odbiera legitymację do złożenia środka odwoławczego. Aktualnie *gravamen* wyraża wprost art. 425 § 3 k.p.k., który swoją treścią odpowiada art. 374 § 3 k.p.k. z 1969 r. Przepis ten stanowi, że odwołujący się może skarżyć jedynie rozstrzygnięcia lub ustalenia naruszające jego prawa lub szkodzące jego interesom. Na gruncie postępowania przygotowawczego ustawodawca odwołuje się do *gravamen* przy czym w wielu sytuacjach ogranicza go do naruszenia praw np. art. 236 § 1 k.p.k., art. 240 k.p.k., art. 302 § 1 i 2 k.p.k., art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. Różne ujęcie *gravamen* na gruncie wskazanych wyżej przepisów oznacza, że „naruszenie praw", o którym mowa w art. 302 § 1 i 2 k.p.k. nie może oznaczać tego samego, co łącznie mieści się w określeniu „naruszenie praw" i „szkodzenie interesom" w rozumieniu art. 425 § 3 k.p.k.[15]. Uwagę tę należy odnieść także do zażaleń przewidzianych m.in. w art. 236 § 1 k.p.k. oraz w art. 306 § 1 pkt 3 i § 1a pkt 3 k.p.k.

Ograniczenie *gravamen* wyłącznie do naruszenia praw odnosi się do osób niebędących stronami postępowania przygotowawczego. Podejrzany i pokrzywdzony natomiast stosownie do art. 425 § 3 k.p.k. będą mogli skarżyć rozstrzygnięcia naruszające ich prawa lub szkodzące ich interesom. Wyjątkiem od tej zasady, obowiązującym na gruncie postępowania przygotowawczego, jest zaskarżanie czynności innych niż postanowienia i zarządzenia.

[13] S. Czerwiński, M. Przyjemski, *Kodeks postępowania karnego. Tekst obowiązujący od 1.IX.1932 r.*, Warszawa 1932, s. 230; J. Nisenson, M. Siewierski, *Kodeks…*, s. 232; S. Kalinowski, M. Siewierski, *Kodeks…*, s. 531.
[14] Postanowienie SN 7 sędziów z 20.02.1937 r., III K 1745/36, LEX nr 363645; postanowienie SN z 24.03.1938 r., II K 2484/37, LEX nr 356307.
[15] W. Grzeszczyk, *Praktyczne aspekty gravamen w procesie karnym*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 11, s. 11.

Strona w takim wypadku może objąć zażaleniem wyłącznie te czynności, które naruszają jej prawa (art. 302 § 2 k.p.k.). Samo naruszenie interesów, choćby uzasadnione, jeżeli nie jest wynikiem naruszenia praw nie będzie stanowiło „uciążliwości" wymaganej do skutecznego wniesienia środka odwoławczego. Przykładowo decyzja o umorzeniu postępowania przygotowawczego może dotykać istotnych praw faktycznie podejrzanych, gdy kwestionują oni podstawę umorzenia albo kwalifikację prawną czynu np. prokurator umorzył postępowanie z powodu znikomej społecznej szkodliwości czynu lub uznał, iż brak jest dowodów popełnienia przestępstwa, podczas gdy faktycznie podejrzany uważa, iż czynu nie popełniono[16]. Wymienione zarzuty dotykają sfery interesów prawnych i przez to zróżnicowana jest pozycja podejrzanego i osoby podejrzanej, bo o ile ten pierwszy będzie mógł zaskarżyć postanowienie o umorzeniu (art. 306 § 1a pkt 1 k.p.k.) o tyle osoba podejrzana tego prawa jest pozbawiona z uwagi na brak *gravamen*, gdyż nie może ona skarżyć decyzji naruszających jej interesy (art. 302 § 2 k.p.k.).

Ograniczenie *gravamen* wyłącznie do sytuacji, w których niewystarczające jest, aby decyzja procesowa naruszała interes strony jest uzasadnione. Zgodzić należy się z tezą Sądu Najwyższego wyrażoną w jednym z judykatów, że rozszerzenie prawa zaskarżania na decyzje procesowe naruszające interes strony doprowadziłoby do nadmiernego i nieuzasadnionego rozszerzenia granic zaskarżania, dawałoby bowiem bliżej nieokreślonej ilości osób w bliżej niesprecyzowanym terminie prawo do skargi na wszelkie postanowienia i zarządzenia dotyczące toku postępowania przygotowawczego[17]. Zdaniem M. Syty w ramach postępowania przygotowawczego ochrona praw i interesów zapewniona została poprzez nadzór prokuratorski, którego zadaniem jest czuwanie nad prawidłowym i sprawnym przebiegiem tego etapu procesu karnego[18] i dlatego też nie ma potrzeby zwiększania katalogu uprawnionych do wnoszenia zażalenia.

2.1.1.2. Naruszenie praw i szkodzenie interesom

Trud zdefiniowana nieostrych pojęć „naruszenie praw" oraz „szkodzenie interesom", do których odwołuje się ustawodawca, podjęto w doktrynie procesu karnego[19]. Nie sposób jest określić precyzyjny i zupełny katalog desygnatów tychże nazw, jednak wypracowane poglądy pozwalają określić ramy ułatwiające kwalifikację pojęciową. „Naruszenie praw" ma

[16] A. Czapigo, *Osoba podejrzana jako podmiot uprawniony do wniesienia zażalenia na postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego*, WPP 2009 r., nr 2, s. 52 i powołana tam literatura; postanowienie SA w Krakowie z 29.01.1992 r., II AKz 19/92, LEX nr 27656.
[17] Postanowienie SN z 22.07.2004 r., WZ 49/04, OSNKW 10/2004 poz. 93.
[18] M. Syta, *Gravamen…*, s. 48.
[19] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 141-142; W. Grzeszczyk, *op. cit.*, s. 11; M. Syta, *Gravamen…*, s. 47; D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. II, s. 321.

miejsce, gdy dane rozstrzygnięcie wywołuje niekorzystne następstwa w sferze prawa zarówno materialnego (karnego, cywilnego), jak i procesowego przez wadliwe zastosowanie lub niezastosowanie określonych przepisów, co w konsekwencji może prowadzić do ograniczenia lub zwiększenia obowiązków skarżącego. Decyzja musi bezpośrednio wywoływać skutki w sferze praw skarżącego, nie wystarczy tu samo zagrożenie wystąpienia takiego naruszenia[20]. Niedogodności procesowe związane z podjętym rozstrzygnięciem wpływające wyłącznie pośrednio na sferę praw lub interesów skarżącego nie uprawnia do przyjęcia *gravamen*[21]. „Szkodzenie interesom" dotyczy niekorzystnego wpływu rozstrzygnięcia na interesy skarżącego, które zasługują na ochronę prawną. Interesy te mogą być rozmaite zarówno związane z prawem materialnym czy procesowym, a także interesy majątkowe oraz dotyczące pewnych aspektów sytuacji życiowej i społecznej skarżącego, jak również interesy procesowe sprzężone z realizacją przez danego uczestnika określonej funkcji procesowej.

2.1.1.3. Źródło naruszenia praw i interesów

Na gruncie postępowania przygotowawczego zgodnie z art. 302 § 1 i 2 k.p.k. przedmiotem zaskarżenia mogą być postanowienia lub zarządzenia, a nawet czynności niebędące orzeczeniami. Odwołujący się może więc skarżyć jedynie rozstrzygnięcia uciążliwe dla niego w świetle części dyspozytywnej orzeczenia, jak i uzasadnienia, nie może zaś kwestionować tych spośród rozstrzygnięć, które nie naruszają jego praw, ani nie szkodzą jego interesom. W takiej sytuacji wolno skarżyć orzeczenie (uzasadnienie) tylko w części. Jeśli uprawniony skarży całe orzeczenie lub określone rozstrzygnięcie, to tym samym podważa także uzasadnienie określonych rozstrzygnięć[22]. Przy dokonywaniu ustalenia co do *gravamen*, zaskarżane rozstrzygnięcie należy oceniać przez pryzmat praw i interesów wyznaczonych przez procesowy status skarżącego np. obrońca lub pełnomocnik może skarżyć decyzje procesowe tylko w takim zakresie w jakim naruszają one prawa i interesy ich mandantów[23].

Rozstrzygnięcie jest immanentną częścią postanowienia bądź zarządzenia. Co zatem w sytuacji zaskarżalnych czynności faktycznych? Na gruncie postępowania przygotowawczego można je zaskarżyć, o ile doszło do naruszenia praw osoby, wobec której czynności te zastosowano. Dotyczy to stron jak i osób niebędących stronami (art. 302 § 2 k.p.k.). Niedopuszczalne jest zatem zaskarżenie czynności faktycznych tylko z tego powodu, że doszło do naruszenia interesu danej osoby.

[20] J. Grajewski, *Przebieg…*, s. 282.
[21] Z. Doda, A. Gaberle, *Kontrola…*, s. 72.
[22] M. Syta, *Gravamen…*, s. 44; W. Grzeszczyk, *op. cit.*, s. 10.
[23] M. Syta, *Gravamen…*, s. 43; W. Grzeszczyk, *op. cit.*, s. 12.

Istnienie rozstrzygnięcia nie jest warunkiem *sine qua non* do uznania, że skarżący ma interes w zaskarżeniu decyzji procesowej. W doktrynie wskazuje się, że w niektórych sytuacjach procesowych może dojść do naruszenia praw lub interesów skarżącego poprzez brak rozstrzygnięcia, które powinno się znaleźć w decyzji procesowej. Przykładem jest tu brak orzeczenia co do dowodów rzeczowych pomimo umorzenia postępowania przygotowawczego (art. 323 § 1 k.p.k.)[24]. Nie oznacza to jednak, że niewydanie decyzji procesowej jako takiej (w podanym przykładzie postanowienia o dowodach rzeczowych) uzasadnia naruszenie praw lub interesów i upoważnia do wniesienia zażalenia, choć w odczuciu zainteresowanego do takiego naruszenia dochodzi. Zażalenie zastępuje tu wniosek o podjęcie przez organ procesowy określonej decyzji procesowej i nie prowadzi do kontroli odwoławczej.

2.2. Strony postępowania przygotowawczego

2.2.1. Podejrzany

Podejrzany na podstawie art. 299 § 1 k.p.k. jest obok pokrzywdzonego stroną postępowania przygotowawczego. Podejrzanym zgodnie z art. 71 § 1 k.p.k. jest osoba, co do której wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów albo której bez wydania takiego postanowienia postawiono zarzut w związku z przystąpieniem do przesłuchania w charakterze podejrzanego. O podejrzanym można także mówić, nawet jeżeli nie zostanie wydane postanowienie o przedstawieniu zarzutów, gdy organ przystąpi do przesłuchania osoby podejrzanej w tym charakterze w ramach czynności niecierpiących zwłoki (art. 308 § 2 k.p.k.).

Uprawnienie podejrzanego do zaskarżenia decyzji procesowych oraz czynności innych niż postanowienia i zarządzenia wynika z przymiotu strony (art. 299 § 1 k.p.k.). Przepisy k.p.k. tylko niekiedy *expressis verbis* wymieniają podejrzanego jako legitymowanego do wniesienia zażalenia na określoną decyzję procesową np. zażalenie na postanowienie w przedmiocie dowodów rzeczowych (art. 323 § 2 k.p.k.). Najczęściej ustawodawca posługuje się określeniem „oskarżony" wskazując osoby legitymowane do wniesienia zażalenia. Wymuszone jest to systematyką kodeksu. Wiele bowiem instytucji procesowych może być stosowanych zarówno w toku postępowania przygotowawczego jak i przed sądem I instancji. Dzięki art. 71 § 3 k.p.k. przepisy, w których użyto w znaczeniu ogólnym określenia „oskarżony" znajdą zastosowanie również do podejrzanego. W doktrynie używa się pojęcia oskarżony *sensu largo*[25].

[24] M. Syta, *Gravamen…*, s. 42.
[25] W. Posnow [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 223.

W niektórych wypadkach, pomimo braku zastrzeżenia ustawowego, charakter pewnych decyzji procesowych i ich oddziaływanie na uczestników postępowania wskazuje, że będą mogły one być zaskarżalne wyłącznie przez podejrzanego. Takimi decyzjami są: art. 81 § 1a k.p.k. (zażalenie na odmowę wyznaczenia obrońcy z urzędu) i art. 78 § 2 k.p.k. (zażalenie na cofnięcie ustanowienia obrońcy), art. 203 k.p.k. (zażalenie na postanowienie o umieszczeniu podejrzanego na obserwacji), art. 247 § 6 k.p.k. (zarządzenie o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu podejrzanego lub osoby podejrzanej). Choć przepisy te nie zakładają wyłączeń podmiotowych to spoglądając na ich przedmiot głównym zainteresowanym odwołaniem się (mającym *gravamen*) od nich będzie podejrzany, albowiem dotykają one bezpośrednio jego praw i interesów.

Posiadanie *gravamen* w zaskarżeniu nie omija podejrzanego. Pomimo tego, że jest stroną postępowania nie zawsze będzie miał on interes prawny legitymujący go do wniesienia środka odwoławczego. Tytułem przykładu można wskazać tu zaskarżenie postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego[26]. Na podstawie art. 306 § 1a pkt 1 k.p.k. podejrzanemu, jako stronie, przysługuje prawo do wniesienia zażalenia. Wątpliwym jest jednak, czy w takiej sytuacji podejrzany będzie miał *gravamen* w zaskarżeniu decyzji procesowej. Nie dochodzi tu do naruszenia praw albowiem jest to rozstrzygnięcie korzystne dla podejrzanego. Może natomiast naruszać jego interesy. Podejrzany może bowiem wnosić o uznanie, że czynu opisanego w zarzucie nie popełnił albo nie stanowił on czynu zabronionego. Jest to istotne albowiem w pewien sposób uznaje się jego niewinność, co w odbiorze zewnętrznym może mieć kapitalne znaczenie np. podejrzany jest osobą publiczną prowadzącą dobrze rozwinięte przedsiębiorstwo, zaś tocząca się sprawa była szeroko opisywana w mediach, co przełożyło się na utratę wiarygodności wśród kontrahentów.

Pewne problemy mogą powstawać także przy wielości podmiotowej po stronie podejrzanych. W przypadku częściowego umorzenia postępowania w zakresie niedotyczącym podejrzanego, ten nie będzie miał interesu prawnego w zaskarżeniu takiej decyzji. Rację ma Sąd Najwyższy, który wskazuje, że granice dopuszczalności zażalenia wyznaczone są zakresem, w jakim uzyskał on taki status w toczącym się postępowaniu przygotowawczym. Zakres ten jest natomiast w każdym wypadku wyznaczony treścią zarzutów, które podejrzanemu przedstawiono[27]. Podnieść także należy, że współpodejrzany nie będzie uprawniony do wniesienia zażalenia na postanowienie co do zawieszenia postępowania

[26] M. Syta, *Zażalenia na postanowienia zamykające drogę do wydania wyroku, podejmowane w toku postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 1, s. 48-49.
[27] Zob.: postanowienie SN z 26.08.2010 r., I KZP 13/10, OSNKW 9/2010 poz. 79 z aprobującą glosą C. Kąkola, LEX el./2011.

wobec innego podejrzanego w przypadku wyłączenia jego sprawy do odrębnego rozpoznania[28].

Pozostając przy problematyce legitymacji podejrzanego należy wspomnieć o rozbieżnościach w określaniu przez ustawodawcę uprawnień do zaskarżenia czynności faktycznych godzących w konstytucyjne prawa i wolności obywatelskie. I tak, w przypadku przeszukania, zatrzymania, podsłuchu, otwarcia korespondencji przewidziano *expressis verbis* zaskarżalność tej czynności faktycznej, to zaniechano tego w przypadku podobnych czynności określonych w art. 74 § 2 k.p.k. Na tę dysproporcję zwracano uwagę w doktrynie[29] wskazując, że k.p.k. generalnie nie przewiduje zaskarżenia przez oskarżonego decyzji o przeprowadzeniu badań i postulowano *de lege ferenda* uregulowanie tej kwestii. Wydaje się jednak, że zaprezentowany pogląd wymaga doprecyzowania. W kodeksie nie ma przepisu, który przyznawałby wprost prawo do zaskarżenia decyzji z art. 74 k.p.k. Niemniej nie oznacza to braku legitymacji podejrzanego do wniesienia środka odwoławczego. Legitymacja ta wynika bowiem z art. 302 § 2 k.p.k. w zw. z art. 467 § 1 k.p.k. Przy czym powołane przepisy znajdą zastosowanie jedynie w toku postępowania przygotowawczego, natomiast gdyby art. 74 § 2 k.p.k. został wykorzystany w postępowaniu przed sądem, wówczas oskarżony nie ma skąd wywieźć prawa do wniesienia środka odwoławczego. Nie zmienia to jednak wymowy zaprezentowanych rozważań, a wręcz utwierdza w przekonaniu o słuszności postulatu o przyznaniu podejrzanemu (oskarżonemu) *expressis verbis* legitymacji do wniesienia zażalenia na czynności i decyzje podejmowane w ramach art. 74 § 2 k.p.k. Powyższe należy też odnieść do osoby podejrzanej, która niedookreślona jednoznacznie jako strona postępowania przygotowawczego powinna mieć zagwarantowany dostęp do mechanizmu odwoławczego w sytuacji, w której ingeruje się w jej prawa i wolności obywatelskie.

2.2.1.1. Świadek koronny

Podejrzany w toku postępowania przygotowawczego może być dopuszczony do składania zeznań w charakterze świadka koronnego (art. 2 u.ś.k.). W ustawie z dnia 25.06.1997 r. o świadku koronnym w dwóch przepisach przewidziano *expressis verbis* legitymację świadka koronnego do wniesienia zażalenia. Stanowią o tym art. 10 ust. 5 u.ś.k. oraz art. 11 ust. 3 u.ś.k. Przepisy te uprawniają prokuratora do podjęcia lub wznowienia uprzednio zawieszonego lub umorzonego postępowania przygotowawczego. Może się to stać,

[28] Zob.: postanowienie SA w Warszawie z 10.02.1994 r., II AKz 64/94, LEX nr 26471.
[29] A. Lach, *Granice badań oskarżonego w celach dowodowych. Studium w świetle reguły nemo se ipsum accusare tenetur i prawa do prywatności*, Toruń 2010, s. 124-125 i powołana tam literatura.

gdy podejrzany narusza warunki, od których uzależnione jest zachowanie przez niego statusu świadka koronnego np. zeznał nieprawdę lub zataił prawdę co do istotnych okoliczności sprawy albo odmówił zeznań przed sądem (art. 10 ust. 1 pkt 1 u.ś.k.), popełnił nowe przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, działając w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa lub przestępstwa skarbowego (art. 11 ust. 1 pkt 1 u.ś.k.). Odwołanie się przy oznaczeniu legitymacji procesowej do określenia „świadek koronny", a nie „podejrzany" wynika stąd, że dopiero po uprawomocnieniu się tych decyzji świadek powróci do roli podejrzanego[30]. Dzięki temu zachowana została spójność pojęciowa tekstu prawnego. Oznacza to także, że wyłącznie podejrzany, wobec którego podjęto lub wznowiono postępowanie przygotowawcze, mający status świadka koronnego ma prawo do wniesienia środka odwoławczego.

Świadek koronny, choć nie jest to wyrażone *expressis verbis*, może zaskarżać także postanowienia i zarządzenia dotyczące realizacji programu ochrony świadka koronnego. Regulują to przepisy art. 17 ust. 4 u.ś.k. (postanowienie w przedmiocie zastosowania ochrony lub pomocy), art. 18 ust. 4 i 5 u.ś.k. (zarządzenia Komendanta Centralnego Biura Śledczego Policji w przedmiocie formy ochrony lub pomocy dla świadka) oraz art. 18b ust. 4 (postanowienie w przedmiocie cofnięcia albo zakończenia ochrony lub pomocy). Brak wyraźnego wskazania, że to świadek koronny jest wyłącznie uprawnionym od zaskarżenia wynika stąd, iż ochrona lub pomoc może być udzielona także osobie najbliższej dla niego i jej także przysługuje prawo do wniesienia zażalenia.

Ustawodawca nie przewidział natomiast legitymacji procesowej podejrzanego do zaskarżenia postanowienia sądu w przedmiocie dopuszczenia dowodu z zeznań świadka koronnego. Postanowienie to może zaskarżyć wyłącznie prokurator (art. 5 ust. 6 u.ś.k.). W orzecznictwie trafnie przyjęto, że takie ukształtowanie legitymacji procesowej podyktowane jest tym, że nieustanowienie świadka koronnego utrudnia jedynie oskarżycielowi publicznemu oskarżanie[31]. Innymi słowy, tylko prokurator, jako wnioskodawca, ma interes prawny w zaskarżeniu postanowienia sądu, gdyż dowód w postaci zeznań świadka koronnego niejednokrotnie może stanowić podstawowe źródło informacji o popełnionych przestępstwach lub przestępstwach skarbowych. Czy jednak w takim układzie procesowym podejrzany nie powinien mieć przyznanego prawa do wniesienia zażalenia? Na gruncie art. 5 ust. 6 u.ś.k. powstaje bowiem sytuacja, w której podmiot decyzji sądu jest pozbawiony możliwości jej zaskarżenia. Niektórzy przedstawiciele doktryny dopatrują się w tym naruszenia zasady

[30] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2008, s. 1453.
[31] Zob.: postanowienie SN z 10.05.2005 r., II KK 531/04, OSNKW 10/2005 poz. 95.

równości stron[32] inni natomiast wskazują, że brak jest racjonalnych argumentów do utrzymywania takiego rozróżnienia[33].

Nadanie podejrzanemu statusu świadka koronnego nie powinno być ujmowane ani jako uprawnienie podejrzanego (gdyż nie może on żądać przyznania mu statusu), ani jako jego obowiązek (skoro uzyskanie to oparte jest na zasadzie dobrowolności), a tylko wówczas rysowałaby się podstawa do przyznaniu mu możliwości zaskarżenia decyzji odmownej[34]. Przyznanie prawa do zaskarżenia podejrzanemu byłoby powieleniem uprawnień prokuratora. Po pierwsze podejrzany mógłby skarżyć wyłącznie decyzję odmawiającą dopuszczenia dowodu z zeznań świadka koronnego, do czego ma prawo prokurator. Po drugie zarzuty stawiane rozstrzygnięciu sądu byłby oparte na identycznej podstawie, co zarzuty prokuratora. Po trzecie należy wskazać, że podejrzany nie będzie miał *gravamen* albowiem postanowienie sądu odmawiające dopuszczenia dowodu z zeznań świadka koronnego nie godzi w jego prawa i interesy. Nie dochodzi tu do naruszenia prawa do obrony, ani innych gwarancji procesowych. Złożone przez podejrzanego wyjaśnienia, stanowiące podstawę do wniesienia wniosku przez prokuratora podlegają zniszczeniu i uznaje się je za niebyłe (art. 6 u.ś.k.). W tej sytuacji tym, co przemawiałoby za przyznaniem podejrzanemu prawa do zaskarżenia decyzji procesowej byłoby umożliwienie uzyskania dla siebie korzyści w postaci wyłączenia jego sprawy do odrębnego postępowania i zawieszenia go, a następnie umorzenia go po uprawomocnieniu się orzeczenia kończącego postępowanie (art. 7 u.ś.k.), a także korzyści w postaci ochrony dla siebie oraz osób najbliższych, gdy istnieje zagrożenia życia lub zdrowia (art. 14-19 u.ś.k.).

Przyznanie legitymacji do wniesienia zażalenia przez podejrzanego ma też i drugą odsłonę. Otóż zainteresowanym zaskarżeniem decyzji może być inny podejrzany, którego zeznania świadka koronnego obciążają. Przedmiotem zaskarżenia będzie wówczas decyzja o dopuszczeniu dowodu z zeznań świadka koronnego. Jednak i w tej sytuacji nie ma konieczności dopuszczenia zażalenia. Słusznie bowiem wskazano w judykaturze[35], a pogląd ten zyskał aprobatę w doktrynie[36], że podejrzany i jego obrońca mają pełny i bezpośredni dostęp do zeznań świadka koronnego. Możliwe jest zatem pozbawienie określonej osoby takiego statusu poprzez wykorzystanie innych, aniżeli zaskarżenie, uprawnień procesowych

[32] K. Cesarz, *Dowód z zeznań świadka koronnego na tle prawa do sądu (wybrane zagadnienia)*, PS 2004 r., nr 4, s. 68; M. Adamczyk, *Zasada równości stron a świadek koronny*, [w:] P. Hofmański, *Węzłowe problemy…*, s. 859.
[33] B. Kurzępa, *Świadek koronny w polskim procesie karnym*, Prok. i Pr. 1999 r., nr 9, s. 39.
[34] M. Gabriel-Węglowski, *Ustawa o świadku koronnym. Komentarz. Zarys instytucji w Europie*, Warszawa 2011, s. 102.
[35] Zob.: postanowienie SN z 10.05.2005 r., II KK 531/04, OSNKW 10/2005 poz. 95.
[36] A. Ważny, *Ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2013, s. 81-82.

np. wnioski dowodowe, wyjaśnienia, podważenia podstaw, które doprowadziły do dopuszczenia dowodu z zeznań świadka koronnego.

W doktrynie pojawiły się głosy krytyczne odnoszące się do braku legitymacji procesowej pokrzywdzonego do zaskarżenia postanowienia o dopuszczeniu dowodu z zeznań świadka koronnego. Stanowisko to uzasadniono tym, że zaniechanie kontynuowania postępowania przygotowawczego wobec podejrzanego, który stał się świadkiem koronnym, uniemożliwia pokrzywdzonemu dochodzenie roszczeń związanych z przestępstwem tego sprawcy[37]. Wydaje się, że przyznanie legitymacji pokrzywdzonemu nie jest niezbędne. Pokrzywdzony w toku postępowania karnego będzie mógł dochodzić roszczeń, tym bardziej, że często to działanie grupy, a nie *in concreto* świadka koronnego powodują pokrzywdzenie. Nadto samych pokrzywdzonych może być zbyt wielu i zaskarżanie przez nich decyzji procesowej może niekorzystnie wpłynąć na sprawność postępowania przygotowawczego. Nie powinno umknąć uwadze to, że instytucja świadka koronnego jest narzędziem walki z przestępczością zorganizowaną. Z uwagi na społeczną szkodliwość tego zjawiska i unikatowość informacji uzyskanej od świadka koronnego, zasadnym wydaje się przedłożenie interesu wspólnego nad interes indywidualny pokrzywdzonego.

2.2.2. Pokrzywdzony

W ostatnich latach dostrzegalne jest zwiększenie roli pokrzywdzonego oraz wzmocnienia jego ochrony w ramach postępowania karnego. Głównym źródłem tego trendu jest prawo europejskie[38], będące przyczynkiem do uchwalania nowych oraz nowelizacji już obowiązujących przepisów prawa krajowego. Ukazuje to, jak ważnym dla procesu karnego jest ofiara przestępstwa, której zapewnia się coraz szersze możliwości ochrony praw lub interesów naruszonych czynem zabronionym, co zresztą jest też jednym z celów postępowania karnego (art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k.). Pokrzywdzony we wstępnym etapie postępowania karnego jest naturalnym sprzymierzeńcem organu ścigania[39], ale wyposażony w legitymację do wniesienia zażalenia może aktywnie bronić swoich interesów i czuwać nad przebiegiem postępowania przygotowawczego[40]. Poprzez prawo do wniesienia środka

[37] B. Kurzępa, *Świadek koronny w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz orzecznictwa europejskiego*, [w:] *Europejskie standardy ochrony praw człowieka a ustawodawstwo polskie*, red. E. Dynia, C. Kłak, Rzeszów 2005, s. 357-364.

[38] Np.: Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25.10.2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz.Urz. UE L z 2012 r. Nr 315, s. 57) – dalej: Dyrektywa nr 2012/29 z 25.10.2012 r. w sprawie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE z dnia 13.12.2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony (Dz.Urz. UE L z 2011 r. Nr 338, s. 2).

[39] J. Zagrodnik [w:] K. Marszał, *Proces…*, s. 232.

[40] E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Uprawnienia pokrzywdzonego przestępstwem*, Warszawa 2009, s. 21.

odwoławczego pokrzywdzony zyskuje możliwość realnego wpływu na tok postępowania przygotowawczego[41]. Prawa pokrzywdzonego do wniesienia zażalenia wiązane są także z funkcją ścigania, po części realizowaną przez pokrzywdzonego wywodząc stąd, że powinien być on uprawniony do wnoszenia zażaleń m.in. odnośnie do stosowania środków zapobiegawczych[42].

Legitymację do zaskarżania decyzji procesowych w toku postępowania przygotowawczego przyznawano pokrzywdzonemu już na gruncie k.p.k. z 1928 r. pomimo, że w kodeksie tym do 1932 roku nie wyodrębniano pokrzywdzonego jako strony postępowania przygotowawczego. Pokrzywdzony mógł wnieść zażalenie na zarządzenie prokuratora o odmowie ścigania lub umorzeniu dochodzenia, a także zażalenie na umorzenie śledztwa przez sędziego śledczego w sprawach nie należących do właściwości sądu grodzkiego[43]. Prawo do zaskarżania decyzji procesowych na etapie postępowania przygotowawczego utrzymano w k.p.k. z 1969 r. Pokrzywdzony miał przyznaną legitymację, jako strona postępowania przygotowawczego, do zaskarżenia decyzji procesowych zamykających drogę do wydania wyroku bądź w wypadkach konkretnie wskazanych przez ustawę.

Obowiązujący kodeks przyznaje pokrzywdzonemu legitymację procesową do zaskarżania decyzji zapadających w postępowaniu przygotowawczym bez ograniczenia przedmiotowego. Pokrzywdzony może wnieść zażalenie na zasadach ogólnych bądź, gdy tak stanowi przepis szczególny. Na zasadach ogólnych legitymacja do wniesienia zażalenia będzie mu przysługiwała na postanowienia i zarządzenia kończące postępowanie w sprawie oraz na inne postanowienia i zarządzenia w wypadkach przewidzianych w ustawie (art. 459 § 1 i 2 k.p.k. w zw. z art. 466 § 1 k.p.k.), jak również na czynności niebędące postanowieniami lub zarządzeniami, jeżeli naruszają one jego prawa (art. 302 § 2 k.p.k.). Na mocy przepisów szczególnych pokrzywdzonemu będzie przysługiwało prawo do zaskarżenia tam, gdzie ustawodawca *expressis verbis* wymienia go jako uprawnionego do wniesienia zażalenia (np. art. 306 § 1 pkt 1 k.p.k., art. 323 § 2 k.p.k.) jak również wtedy, gdy ustawodawca dopuszcza w ogóle zaskarżalność decyzji procesowej i wówczas pokrzywdzony, jako strona, na mocy art. 459 § 3 k.p.k. będzie mógł skorzystać z przyznanego prawa (np. art. 22 § 2 k.p.k., art. 159 k.p.k., art. 252 § 1 k.p.k.). Trzeba też odnotować, że w niektórych wypadkach pokrzywdzony

[41] W. Sych, *Wpływ pokrzywdzonego na tok postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym*, Kraków 2006, s. 157-158.
[42] M. Syta, *Gravamen...*, s. 50 i powołana tam literatura; W. Grzeszczyk, *op. cit.*, s. 18; R. Koper, *Karnoprocesowy status pokrzywdzonego w aspekcie stosowania tymczasowego aresztowania*, Prok. i Pr. 2019 r., nr 1, s. 20-22.
[43] S. Śliwiński, *Proces…*, s. 327.

został pozbawiony prawa do wniesienia zażalenia. Dzieje się tak, gdy przepis ściśle określa katalog osób uprawnionych do tej czynności procesowej np. art. 184 § 5 k.p.k., na mocy którego prawo do zaskarżenia decyzji o nadaniu statusu świadka anonimowego przysługuje wyłącznie prokuratorowi, świadkowi i oskarżonemu (podejrzanemu) lub wspomniane już postanowienie o dopuszczeniu dowodu z zeznań świadka koronnego.

Pokrzywdzony jest stroną postępowania przygotowawczego (art. 299 § 1 k.p.k.). Staje się nią z samego faktu pokrzywdzenia. Na tym etapie procesu karnego nie wymaga się dodatkowych oświadczeń o działaniu w tym charakterze. Nie jest też wydawana decyzja procesowa organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze nadająca status pokrzywdzonego[44]. Zgodzić się trzeba z twierdzeniem, że przyznanie określonemu podmiotowi statusu pokrzywdzonego w procesie karnym jest pewnym założeniem hipotetycznym, weryfikowanym dopiero przez prawomocny wyrok skazujący. Organ procesowy, wydając postanowienie o wszczęciu, stawia hipotezę, że: przestępstwo zostało popełnione, naruszyło ono określone dobro prawne albo zagroziło temu dobru, jest to dobro przysługujące konkretnemu podmiotowi, a więc podmiot ten jest pokrzywdzony. W efekcie hipoteza ta pozwala na realizację praw pokrzywdzonego w procesie karnym i jego udział w postępowaniu[45]. Spoglądając na to zagadnienie przez pryzmat legitymacji do wniesienia zażalenia trzeba stwierdzić, że wniesienie tego środka odwoławczego wymaga dokonania weryfikacji statusu procesowego pokrzywdzonego. Za każdym razem prokurator bądź sąd muszą bowiem dokonać oceny czy zażalenie zostało wniesione przez osobę uprawnioną. Negatywny wynik tych rozważań skutkuje odmową przyjęcia środka odwoławczego, na którą przysługuje zażalenie (art. 429 § 2 k.p.k.). Orzeczenie to może, a nawet powinno rzutować na możliwość dalszego uczestniczenia określonego podmiotu w postępowaniu przygotowawczym.

[44] Należy tu odnotować, że w przeszłości pojawiały się projekty zmian k.p.k. przewidujące, że organ prowadzący postępowanie przygotowawcze wydawałby postanowienie odmawiające nadania osobie statusu pokrzywdzonego, na które służyłoby zażalenie do sądu. Projekt ten w trakcie konsultacji społecznych spotkał się z krytyką i ostatecznie został wycofany przez wnioskodawców – Druk sejmowy nr 1439 z 7.03.2013 r. – projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz *Opinia Krajowej Rady Prokuratury z 24.05.2013 r. i Opinia Prokuratora Generalnego z 24.05.2013 r.*, http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/03081219B25AB561C1257B880033CF04/%24File/1439.pdf (dostęp: 2.06.2019 r.).

[45] H. Paluszkiewicz [w:] K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie…*, s. 73. O „hipotetycznie" pokrzywdzonym pisał także S. Śliwiński wskazując, że jest to osoba, która na podstawie stanu faktycznego poddanego ocenie prawnej, choćby nieudowodnionego była pokrzywdzona przestępstwem – S. Śliwiński, *Proces…*, s. 361.

Sytuacji tej nie ułatwia, a wręcz dodatkowo komplikuje, katalog podmiotów, które mogą być pokrzywdzonym. Zgodnie z art. 49 § 1 i 2 k.p.k. pokrzywdzonym może być osoba fizyczna, prawna, niemająca osobowości prawnej instytucja państwowa lub samorządowa i dodana w wyniku nowelizacji z 2013 r. inna jednostka organizacyjna, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną. Z katalogiem tym wiąże się zagadnienie zdolności prawnej i zdolności do czynności prawnej. Zdolność prawna i zdolność do czynności prawnych osób fizycznych i osób prawnych nie budzi wątpliwości. Natomiast w przypadku jednostki organizacyjnej, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną owa zdolność jest samodzielną, odrębną od osobowości prawnej, cechą normatywną tych jednostek przyznawaną przez ustawodawcę, co wskazuje na istnienie *de facto* zamkniętego kręgu tego rodzaju jednostek organizacyjnych[46]. Wśród nich można wymienić m.in. wspólnoty mieszkaniowe, spółki handlowe osobowe, spółki kapitałowe w organizacji. Nie mają natomiast zdolności prawnej np. spółka cywilna, spółka handlowa osobowa w organizacji, spółdzielnia w organizacji, stowarzyszenia zwykłe[47]. Rozwiązanie zawarte w art. 49 § 2 pkt 2 k.p.k. przyjęto tak w doktrynie[48], jak i w orzecznictwie[49] z aprobatą, gdyż porządkuje ono sytuację prawną tzw. „ułomnych osób prawnych" na gruncie procesu karnego. Wcześniej ich pozycja procesowa wypracowana została w orzecznictwie i opierano ją głównie o odpowiednie stosowanie do tychże podmiotów przepisów o osobach prawnych (art. 33^1 § 1 k.c.)[50]. Aktualnie sygnalizowany problem, wydaje się być rozstrzygnięty i zaprezentowana wykładnia traci na znaczeniu. Nie oznacza to rozbratu z przepisami prawa cywilnego i ustaw szczególnych. Tam bowiem znajduje się źródło zdolności prawnej danej jednostki, jak również wskazanie osób uprawnionych do reprezentacji i działania w imieniu tych podmiotów (szerzej na ten temat zob. podrozdział 2.5.). Wymaga zatem od organów każdorazowego zbadania, czy określona jednostka organizacyjna będąca nawet ofiarą przestępstwa może mieć status pokrzywdzonego na gruncie postępowania karnego.

[46] Z. Świderski [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2009, s. 367.
[47] *Ibidem*.
[48] R. Olszewski, *Zasadnicze zmiany dotyczące procesowych uprawnień oskarżonego i pokrzywdzonego w nowelizacji z 27 września 2013 r.*, [w:] *Księga Profesora J. Tylmana*, 2014, s. 260-261.
[49] Zob.: postanowienie SA w Katowicach z 5.01.2016 r., II AKz 717/15, LEX nr 2023131, gdzie Sąd Apelacyjny uznał, że spółka jawna jest inną jednostką organizacyjną, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną i w świetle art. 49 § 2 pkt 2 k.p.k. należy traktować ją jako pokrzywdzonego.
[50] Zob.: postanowienie SN z 21.07.2011 r., I KZP 7/11, OSNKW 8/2011 poz. 67; wyrok SA w Szczecinie z 12.03.2015 r., II AKa 21/15, LEX nr 1999330; postanowienie SA w Katowicach 23.10.2013 r., II AKz 621/13, LEX nr 1422293.

Zakwalifikowanie do katalogu podmiotów z art. 49 § 1 lub 2 k.p.k. nie jest wystarczające. Musi być bowiem spełniona przesłanka bezpośredniego naruszenia lub zagrożenia dobra prawnego przez przestępstwo. Oznacza to, że między czynem stanowiącym przestępstwo i naruszeniem (zagrożeniem) dobra danego podmiotu nie ma ogniw pośrednich. Dobrem prawnym jest dobro chronione przez naruszony przepis prawa karnego. Mogą to być zarówno dobra majątkowe, jak i osobiste. Zatem ustalenie, czy i kto jest pokrzywdzonym musi odbywać się na podstawie normy prawa materialnego. Może się bowiem okazać, że dany czyn nie godzi w żadne dobro prawne konkretnego podmiotu, naruszając jedynie dobro ogółu[51]. Przy czym od tej zasady przewiduje się odstępstwa, które zostały zawarte w art. 49 k.p.k., wynikają z praktyki stosowania prawa, a także mogą wynikać z przepisów szczególnych. I tak: 1) za pokrzywdzonego uważa się zakład ubezpieczeń w zakresie, w jakim pokrył szkodę wyrządzoną pokrzywdzonemu przez przestępstwo lub jest zobowiązany do jej pokrycia (art. 49 § 3 k.p.k.); 2) w sprawach o przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową prawa pokrzywdzonego mogą wykonywać organy Państwowej Inspekcji Pracy, o ile w zakresie swego działania ujawniły przestępstwo lub wystąpiły o wszczęcie postępowania (art. 49 § 3a k.p.k.); 3) w razie śmierci pokrzywdzonego prawa, które by mu przysługiwały, mogą wykonywać osoby najbliższe lub osoby pozostające na jego utrzymaniu, a w przypadku ich braku lub nieujawnienia – prokurator, działając z urzędu (art. 52 § 1 k.p.k.); 4) zgodnie z art. 39 ustawy z dnia 21.08.1997 r. o ochronie zwierząt[52] w sprawach o przestępstwa i wykroczenia przewidziane w ww. ustawie prawa pokrzywdzonego może wykonywać organizacja społeczna, której statutowym celem działania jest ochrona zwierząt. Organizacja ta nie jest pokrzywdzonym w rozumieniu art. 49 k.p.k., ale realizuje jego prawa wynikające z przepisów kodeksu[53]. Może tym samym skorzystać z prawa do zaskarżenia decyzji procesowych podjętych w toku postępowania przygotowawczego niezależnie od tego, czy w postępowaniu działa pokrzywdzony[54]; 5) w orzecznictwie przyznaje się status pokrzywdzonego m.in.: posiadaczowi rachunku bankowego, gdy uprawnienie do zwrotu zdeponowanych środków pieniężnych na każde żądanie nie zostanie zrealizowane przed skorygowaniem przez bank stanu konta, w przypadku gdy osoba nieuprawniona, działając w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, doprowadziła do wypłaty

[51] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 285-286. Tak też: K.T. Boratyńska [w:] K.T. Boratyńska, *Postępowanie…*, s. 153; J. Zagrodnik [w:] K. Marszał, *Proces…*, s. 230; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*, s. 185.
[52] T.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 122.
[53] D. Tarnowska, *Prawo Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami do wystąpienia w procesie karnym jako oskarżyciel posiłkowy subsydiarny*, PS 2010 r., nr 6, s. 67.
[54] Zob.: wyrok SN z 16.01.2014 r., V KK 370/13, OSNKW 5/2014 poz. 42.

środków pieniężnych z jego konta przez wprowadzenie w błąd przedstawiciela banku[55]; właścicielowi rzeczy (dysponent prawa majątkowego), w przypadku przestępstwa paserstwa umyślnego, ale tylko w szczególnych okolicznościach wynikających z danej sprawy[56]; posiadaczowi rzeczy, któremu odebrano władztwo nad rzeczą w wyniku kradzieży[57].

Status pokrzywdzonego w procesie karnym jest skomplikowany co potwierdza to, że pokrzywdzony jest podmiotem, co do którego zachodzi największa liczba sytuacji związanych z kumulowaniem ról procesowych w postępowaniu karnym[58]. Charakter wstępnego stadium procesu karnego nie niesienie za sobą tak wielu możliwości kumulacji ról procesowych jak w przypadku postępowania przed sądem I instancji, ale nie wyklucza, iż takowe mogą mieć miejsce. Przykładowo pokrzywdzony będzie legitymowany do wniesienia zażalenia na postanowienie dotyczące świadka *incognito*, ale tylko w sytuacji, gdy sam stałby się świadkiem anonimowym. Sytuacja ta, choć niepożądana, jest jednakże dopuszczana przy znacznej liczbie pokrzywdzonych[59]. Pokrzywdzony, na gruncie art. 184 § 5 k.p.k. nie jest wymieniony w katalogu podmiotów uprawnionych do skarżenia decyzji w przedmiocie nadania statutu świadka *incognito*. Natomiast w sytuacji skumulowania ról takie prawo uzyska, albowiem będzie ono pochodną nadania statusu świadka anonimowego, nie zaś statusu strony postępowania przygotowawczego.

Do kumulacji ról procesowych dochodzi także wówczas, gdy pokrzywdzony jest jednocześnie zawiadamiającym o popełnionym przestępstwie. Wpływ na legitymację procesową do wniesienia zażalenia ma to taki, że pokrzywdzony może skarżyć postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania na podstawie art. 306 § 1 pkt 1 k.p.k., nie zaś na podstawie art. 306 § 1 pkt 2 i 3 k.p.k. Nie musi zatem, jak to jest wymagane w przypadku osoby zawiadamiającej wykazywać, że wskutek przestępstwa doszło do naruszenia jego praw. Rozwiązanie to jest konieczne, albowiem pokrzywdzony stanie się stroną w rozumieniu art. 299 § 1 k.p.k. dopiero po podjęciu decyzji o wszczęciu postępowania. Jednocześnie trzeba tu zastrzec, że dzięki rozwiązaniu z art. 306 § 1 pkt 1 k.p.k. zawiadomienie nie staje się wymogiem, by pokrzywdzony skorzystał z prawa do zaskarżenia decyzji o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego. Mamy tu do czynienia z domniemanym

[55] Postanowienie SN z 28.04.2016 r., I KZP 3/16, OSNKW 6/2016 poz. 37 z aprobującą glosą D. Krakowiaka, LEX el./2016 oraz częściowo krytycznymi A. Jezuska, OSP 2017 r., nr 2, s. 113-130 i S. Tarapaty, P. Zakrzewskiego, OSP 2017 r., nr 2, s. 131-139.
[56] Zob.: uchwała SN z 26.06.2014 r., I KZP 8/14, OSNKW 10/2014 poz. 74; postanowienie SA w Katowicach z 26.11.2015 r., II AKa 456/15, LEX nr 1950304.
[57] Wyrok SA w Gdańsku z 29.10.2014 r., II AKa 358/14, LEX nr 1713034. Odmiennie: wyrok SA w Katowicach z 28.04.2011 r., II AKa 87/11, LEX nr 1001375.
[58] R. Olszewski, *Kumulacja procesowych ról uczestników polskiego postępowania karnego*, Łódź 2013, s. 66.
[59] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 640.

pokrzywdzonym w rozumieniu art. 49 § 1 k.p.k., bez względu na to, czy był on zawiadamiającym, jeżeli tylko w toku czynności sprawdzających (art. 307 k.p.k.) ustalono taką osobę, a tym bardziej, jeżeli to on złożył zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przeciwko niemu[60]. Warto w tym miejscu zaznaczyć, że pokrzywdzony niebędący jednocześnie zawiadamiającym o popełnieniu przestępstwa nie ma legitymacji do wniesienia zażalenia na zaniechanie, o którym mowa w art. 306 § 3 k.p.k. Przepis ten zapewnia prawo do złożenia środka odwoławczego dla osoby lub instytucji, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, milczy natomiast w zakresie uprawnienia pokrzywdzonego. Rozwiązanie to było poddawane krytyce w doktrynie procesu karnego[61], jednakże nie doczekało się zmian ustawowych.

Z kumulacją ról procesowych możemy też mieć do czynienia na linii pokrzywdzony-podejrzany. Takie sytuacje będą możliwe np. w przypadku bójki, gdy jeden z podejrzanych, pomimo umorzenia postępowania będzie składał zażalenie wskazując w nim, że powinien być pokrzywdzonym. Powstaje tu zagadnienie, czy kumulacja roli pokrzywdzonego i podejrzanego wywiera wpływ na możliwość korzystania z prawa do zażalenia przyznanego w ustawie pokrzywdzonemu. Z. Doda wyraził słuszny pogląd, że ilekroć ustawa przewiduje możliwość wniesienia zażalenia przez pokrzywdzonego, tylekroć podmiot, który jest pokrzywdzonym w rozumieniu art. 40 § 1 k.p.k. [obecnie art. 49 § 1 k.p.k. – przyp. AM], może z tego uprawnienia czynić użytek, choćby *in concreto* występował także w roli podejrzanego[62].

Rozważając zagadnienie legitymacji pokrzywdzonego do wniesienia zażalenia nie sposób pominąć problematyki związanej z sytuacją, gdy po tej stronie procesowej występuje wiele podmiotów. Nie są to zagadnienia z kategorii akademickich. Coraz częściej słyszy się o przestępstwach popełnianych na szkodę wielu osób np. sprawa piramidy finansowej Amber Gold, wyłudzanie pieniędzy metodą „na wnuczka" lub „na policjanta". Czasem są to setki, a nawet tysiące pokrzywdzonych. Przepisów proceduralnych regulujących tę materię jest niewiele. Ograniczają się do art. 131 § 2 i 3 k.p.k. stanowiącego o możliwości zawiadomienia pokrzywdzonych o przysługujących im uprawnieniach oraz doręczeniu postanowień poprzez ogłoszenie w prasie, radiu lub telewizji i art. 56 § 1 k.p.k., na mocy którego sąd może ograniczyć liczbę oskarżycieli posiłkowych występujących w sprawie, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania. Co natomiast w sytuacji, gdy w toku

[60] *Ibidem*, s. 1047.
[61] W. Sych, *op. cit.*, s. 204-205.
[62] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 106.

postępowania przygotowawczego każdy z ujawnionych pokrzywdzonych, zawiadomionych w sposób określonych w art. 131 § 2 k.p.k. wniósłby zażalenie? Przepisy k.p.k. w tej materii milczą. Organ nie ma prawa odmówić przyjęcia zażalenia bądź pozostawić go bez rozpoznania tylko z tej przyczyny, że wpłynęły inne środki odwoławcze dotyczące tej samej decyzji procesowej bądź podnoszące te same zarzuty, chyba że zażalenie wniosła osoba nieuprawniona, jest ono niedopuszczalne z mocy ustawy lub wniesiono je po terminie. Nie ma potrzeby bliższego określania wpływu przytoczonej okoliczności na tempo prowadzonego postępowania przygotowawczego.

Poszukując rozwiązania warto odwołać się do koncepcji W. Sycha, który zaproponował by w takiej sytuacji ustanowić dla wszystkich bądź dla określonych grup pełnomocnika z urzędu. Stanowiłoby to kompromis pomiędzy przyznanymi uprawnieniami dla pokrzywdzonego bez narażenia na zarzut arbitralnego ograniczania uprawnień osób pokrzywdzonych[63]. Celem przedstawionej koncepcji jest ograniczenie liczby uczestników postępowania zapewniając jednocześnie gwarancję fachowej reprezentacji interesów i praw pokrzywdzonych. Należy jednak zwrócić uwagę na możliwości techniczno-organizacyjne pełnomocnika mającego udzielić pomocy prawnej kilkudziesięciu osobom. Zapewnienie należytych warunków do udzielenia pomocy prawnej mogłoby napotkać wiele problemów np. spotkanie się, odbycie rozmowy. Zachodziłaby zatem konieczność ograniczenia liczby osób tak, aby umożliwić udzielenie im należytej pomocy prawnej. Doprowadziłoby to do tego, że zmniejszając ilość pokrzywdzonych nadal pozostawałaby znaczna ilość pełnomocników, działających niezależnie od siebie i występujących w imieniu mocodawców, dla których zostali wyznaczeni.

Z praw przysługujących zmarłemu w toku postępowania przygotowawczego pokrzywdzonemu, w tym z prawa do wniesienia zażalenia będą mogły na podstawie art. 52 § 1 k.p.k. skorzystać osoby najbliższe w rozumieniu art. 115 § 11 k.k., tj. małżonek, wstępny, zstępny, rodzeństwo, powinowaty w tej samej linii lub stopniu, osoba pozostająca w stosunku przysposobienia oraz jej małżonek, osoba pozostająca we wspólnym pożyciu oraz osoba pozostająca na utrzymaniu pokrzywdzonego. W wypadku braku tych osób lub nieujawnienia ich, prawa pokrzywdzonego wykonuje prokurator, działając z urzędu. Odwołanie się w art. 115 § 11 k.k. do kryterium pozostawania we wspólnym pożyciu powoduje wątpliwości, kto jest taką osobą. W tej materii wypowiedział się w uchwale z 25.02.2016 r. Sąd Najwyższy[64] wskazując, że „zawarty w art. 115 § 11 k.k. zwrot „osoba pozostająca we wspólnym pożyciu"

[63] W. Sych, *op. cit.*, s. 194.
[64] Zob.: uchwała składu 7 sędziów SN z 25.02.2016 r., I KZP 20/15, OSNKW 3/2016 poz. 19.

określa osobę, która pozostaje z inną w takiej relacji faktycznej, w której pomiędzy nimi istnieją jednocześnie więzi duchowe (emocjonalne), fizyczne oraz gospodarcze (wspólne gospodarstwo domowe). Ustalenie istnienia takich relacji, tj. „pozostawania we wspólnym pożyciu", jest możliwe także wtedy, gdy brak określonego rodzaju więzi jest obiektywnie usprawiedliwiony. Odmienność płci osób pozostających w takiej relacji nie jest warunkiem uznania ich za pozostających we wspólnym pożyciu w rozumieniu art. 115 § 11 k.k.". Teza ta została w większości zaaprobowana w doktrynie procesu karnego[65]. W art. 52 § 1 k.p.k. ustawodawca jako uprawnionego do wykonywania praw pokrzywdzonego powołał także osobę pozostającą na jego utrzymaniu. Jest to efekt implementacji Dyrektywy nr 2012/29/UE z 25.10.2012 r. w sprawie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw, dokonanej na mocy ustawy z 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka[66]. Osobą pozostającą na utrzymaniu będzie osoba inna niż ta wskazana w art. 115 § 11 k.k., chodzi tu o faktyczne utrzymywanie. Utrzymywanie powinno mieć charakter stały i systematyczny. Pokrzywdzony nie musi nawet z tą osobą wspólnie zamieszkiwać. Utrzymywanie określonej osoby przez pokrzywdzonego oznacza, że środki i pomoc jej dostarczana przez pokrzywdzonego stanowią główne źródło utrzymania, a więc takie, bez którego osoba ta nie byłaby w stanie się utrzymać, nawet prowadząc życie na podstawowym poziomie[67].

Legitymację procesową na podstawie art. 52 § 1 k.p.k. może uzyskać wiele osób. Czy skorzystanie z przyznanych uprawnień przez jedną z tych osób wyłącza uprawnienia pozostałych? Na tym tle w doktrynie zarysowały się dwa stanowiska. Jedno wskazujące na to, że każda osoba może działać niezależnie od pozostałych[68]. Drugie natomiast przyjmuje, że wstąpienie jednej z osób wskazanych w art. 52 § 1 k.p.k. do postępowania jako tzw. strona nowa lub zastępcza w miejsce zmarłego pokrzywdzonego eliminuje uprawnienia pozostałych[69]. Na gruncie postępowania przygotowawczego i legitymacji procesowej do wniesienia zażalenia zasadnym wydaje się przyjęcie drugiej koncepcji. Skarżąc decyzję procesową strona zastępcza lub nowa ma tyle praw ile miałby pokrzywdzony, a zatem może

[65] Aprobująco wypowiedzieli się: D. Chorążewicz, T. Snarski, *Glosa do uchwały SN z dnia 25 lutego 2016 r., I KZP 20/15*, GSP-PO 2016 r., nr 3, s. 82-92; A. Skowron, *Glosa do uchwały SN z 25 lutego 2016 r., I KZP 20/15*, LEX el./2016; P. Daniluk, *Glosa do uchwały SN z dnia 25 lutego 2016 r., I KZP 20/15*, Pal. 2017 r., nr 1-2, s. 156-161; M. Popiół, M. Tokarska, *Glosa do uchwały SN z dnia 25 lutego 2016 r., I KZP 20/15*, Pal. 2017 r., nr 1-2, s. 170-173; J. Nowak, *Glosa do uchwały SN z dnia 25 lutego 2016 r., I KZP 20/15*, OSP 2017 r., nr 4, poz. 32. Krytycznie wypowiedział się: J. Kędzierski, *Glosa do uchwały SN z dnia 25 lutego 2016 r., I KZP 20/15*, Pal. 2017 r., nr 1-2, s. 162-169.

[66] Dz.U. z 2015 r. poz. 21.

[67] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 4 do art. 52 k.p.k.; R.A. Stefański [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, s. 728-729; S. Szołucha [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 200-201.

[68] I. Nowikowski [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom VI*, s. 106-110 i powołana tam literatura. Zob. także: postanowienie SN z 26.10.2011 r., I KZP 11/11, OSNKW 10/2011 poz. 89.

[69] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 274.

skarżyć decyzję procesową tylko w takim zakresie w jakim narusza ona prawa pokrzywdzonego. Interesy lub prawa osoby będącej stroną zastępczą lub nową nie mają tu znaczenia, a to na tym polu można spodziewać się wielości podstaw do zaskarżenia. Wystarczającym jest zatem, aby prawa do wniesienia zażalenia realizowała tylko jedna uprawniona osoba, wyłączając tym samym prawo do zaskarżenia decyzji przez inne osoby.

2.3. Prokurator

Prokurator jest gospodarzem wstępnego etapu procesu karnego (*dominus litis*) i to on spełnia w nim nadrzędną rolę wobec nieprokuratorskich organów, którym powierza przeprowadzanie poszczególnych czynności w ramach śledztwa lub prowadzenie całego postępowania przygotowawczego, a także wobec uczestników postępowania przygotowawczego. I choć nie jest on stroną postępowania przygotowawczego, a wydawane przez niego lub przez sąd postanowienia i zarządzenia nie dotyczą jego bezpośrednio, to jednak prokurator na gruncie k.p.k. ma legitymację do wniesienia zażalenia.

Źródłem uprawnień prokuratora jest art. 299 § 3 k.p.k. Na mocy tego przepisu prokuratorowi nadaje się prawa strony w toku czynności sądowych podejmowanych w ramach postępowania przygotowawczego. Regulacja ta jest konsekwencją znacznego poszerzenia udziału sądu na tym etapie postępowania[70], a w związku z tym również podporządkowania zasadzie kontradyktoryjności i zapewnia stronom równych praw w postępowaniu przed sądem[71]. Przepis ten nie był znany kodyfikacji z 1969 r. Był on bowiem zbędny, albowiem większość decyzji podejmowana była przez prokuratora, zaś zażalenie na nie było rozpoznawane także przez prokuratora. Przyznanie wówczas legitymacji do złożenia zażalenia wiązałoby się z przyznaniem prokuratorowi prawa do zaskarżania własnych decyzji. Niemniej, w bardzo okrojonym zakresie, sąd dokonywał czynności w toku postępowania przygotowawczego (decydował o przedłużeniu tymczasowego aresztowania art. 222 § 2 k.p.k. z 1969 r. oraz o przepadku sumy poręczenia lub przedmiotu poręczenia art. 230 § k.p.k. z 1969 r.). Pomimo braku wyraźnego przepisu w ustawie, przyznawano prokuratorowi prawo do zażalenia na decyzje sądu. Postrzegano to jako konsekwencję tego, że ustawodawca uprawnił go, jako „wnioskodawcę", do uruchamiania postępowań zmierzających do rozstrzygnięcia określonych kwestii, a zatem powinien mieć prawo do zaskarżania decyzji wydanych na skutek swojego wniosku[72]. Ta w pełni zasadna teza znajduje dziś odzwierciedlenie w art. 299 § 3 k.p.k. W toku postępowania przygotowawczego prokurator,

[70] J. Grajewski, *Przebieg…*, s. 60.
[71] J. Tylman [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 662.
[72] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 102.

jako organ wyłącznie właściwy, będzie inicjował większość czynności sądowych np. zwolnienie z tajemnicy (art. 180 § 2 k.p.k.), umieszczenie na obserwacji w zakładzie leczniczym (art. 203 § 2 k.p.k.), zarządzenie kontroli i utrwalania treści rozmów telefonicznych (art. 237 § 1 k.p.k.), zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania (art. 250 § 2 k.p.k.), zastosowanie aresztu jako kary porządkowej (art. 290 § 1 k.p.k.). Powinien mieć zatem prawo zaskarżenia decyzji sądowych podjętych w przedmiocie wniosku.

Przyznanie praw strony, jak stanowi art. 299 § 3 k.p.k., nie czyni z prokuratora strony postępowania przygotowawczego. Dochodzi tu jedynie do pozbawienia prokuratora, na czas rozpoznawania zażalenia, pozycji kierowniczego organu postępowania przygotowawczego, jako że to nie on wydaje decyzję procesową. Ma tu miejsce swoista kumulacja roli organu procesowego oraz roli strony[73]. Dzięki tej regulacji na etapie postępowania zażaleniowego dochodzi do zrównania pozycji prokuratora w odniesieniu do pozostałych uczestników postępowania. Równość nie polega tu wyłącznie na prawie do wniesienia zażalenia. Prokurator nie tylko będzie skarżył decyzje sądu, ale przed niezależnym i niezawisłym sądem będzie musiał bronić swoich racji, korzystając wyłącznie z praw przyznanych stronie, wtedy gdy wydana przez niego decyzja procesowa zostanie zaskarżona. Po zakończeniu czynności odwoławczych prokurator powróci do roli gospodarza postępowania przygotowawczego.

W art. 299 § 3 k.p.k. ustawodawca wprost wymienia prokuratora. Oznacza to, że nieprokuratorski organ prowadzący postępowanie przygotowawcze nie będzie miał prawa do zaskarżenia decyzji procesowych. Prokurator nie może bowiem przyznanych mu na mocy art. 299 § 3 k.p.k. uprawnień strony powierzyć innemu organowi jako czynności postępowania przygotowawczego, gdyż są to czynności, które przynależą do prokuratora, choć nie są czynnościami decyzyjnymi i jako takie nie podlegają one przekazaniu[74]. Gdyby ustawodawca chciał, aby było inaczej wówczas użyłby określenia „oskarżyciel publiczny" lub uczyniłby to podobnie jak w art. 325i § 3 k.p.k. lub w art. 122 § 1 pkt 1 k.p.k., gdzie wyraźnie wskazuje się, jakie uprawnienia prokuratora przysługują nieprokuratorskim organom prowadzącym postępowanie. Ma to swoje uzasadnienie w tym, że większość czynności przed sądem w toku postępowania przygotowawczego dokonywana jest na wniosek prokuratora i dlatego też on jako wnioskodawca jest legitymowany do skarżenia decyzji procesowych będących konsekwencją jego aktywności.

[73] R. Olszewski, *Kumulacja ról procesowych...*, s. 213.
[74] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1066; W. Jasiński [w:] K.T. Boratyńska, *Postępowanie…*, s. 395.

Legitymacja do wniesienia zażalenia dotyczy prokuratora, czyli osoby, która została powołana na to stanowisko przez Prokuratora Generalnego (art. 74 § 1 u.o.p.). Ustawa nie precyzuje, że ma to być konkretny prokurator, który prowadził, nadzorował lub też zwrócił się z wnioskiem do sądu o wydanie decyzji w toku postępowania przygotowawczego[75]. Jedynie w § 321 ust. 1 reg. prok., znalazła się wzmianka, że do udziału w posiedzeniu wyznacza się jako referenta sądowego prokuratora, który w danej sprawie prowadził lub nadzorował postępowanie przygotowawcze. Nie przesądza to jednakże o legitymacji procesowej do wniesienia zażalenia. Dlatego też zażalenie może być wniesione przez prokuratora jednostki organizacyjnej prokuratury każdego szczebla, niezależnie od zajmowanego stanowiska, nie wyłączając Prokuratora Generalnego. Ustawodawca upoważnił do wnoszenia środków odwoławczych także asesora prokuratury, ale z tym zastrzeżeniem, że sporządzony przez niego środek odwoławczy podlega aprobacie prokuratora bezpośrednio przełożonego polegającej na akceptacji projektu decyzji (art. 173 § 2 u.o.p.). Asystent prokuratora bądź aplikant prokuratorski nie są natomiast uprawnieni do wnoszenia środków odwoławczych mogą oni sporządzić wyłącznie projekt takiego pisma (art. 175 § 3 u.o.p., art. 183 § 1 u.o.p.).

Prokurator, działając z urzędu może wykonywać prawa pokrzywdzonego także w przypadku śmierci pokrzywdzonego i w braku lub w wyniku nieujawniania osób najbliższych lub osób pozostających na utrzymaniu pokrzywdzonego (art. 52 § 1 k.p.k.). W przypadku zaskarżania decyzji na gruncie postępowania przygotowawczego przepis ten nie znajdzie zastosowania. W doktrynie słusznie bowiem przyjmuje się, że wskazane uprawnienie prokuratora jest nadawane mu „w ostateczności" i prokurator nie może działać w sposób sprzeczny z decyzjami podejmowanymi przez samego siebie lub innego prokuratora poprzez podważanie wydanych decyzji, w szczególności przez ich zaskarżenie[76].

Prokurator zgodnie z art. 425 § 4 k.p.k. będzie zwolniony z obowiązku wykazywania interesu w zaskarżaniu – *gravamen*. Co prawda na gruncie postępowania przygotowawczego nie ma mowy o oskarżycielu publicznym, gdyż jest on stroną postępowania przed sądem I instancji, ale nie sposób odmówić zastosowania zwolnienia, o którym mowa w art. 425 § 3 k.p.k. do prokuratora żalącego się na decyzję sądu. Prokurator reprezentuje interes społeczny i realizuje swoim działaniem procesową funkcję ścigania. Broni zatem tego, by zostały zrealizowane cele postępowania przygotowawczego, o których stanowi art. 297 k.p.k., a także

[75] Zob. szerzej na ten temat: R.A. Stefański [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom VI*, s. 156-160 i powołana tam literatura.
[76] K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 5 do art. 52 k.p.k.; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 245.

by postępowanie to przebiegało możliwie sprawnie i nie było utrudniane przez uczestników postępowania. Ponadto jako strażnik praworządności, o czym stanowi art. 2 u.o.p., zawsze ma interes w tym, aby każde orzeczenie opierało się na zgodnych z prawdą ustaleniach prawnych i faktycznych, po przeprowadzeniu zgodnego z przepisami postępowania[77].

Tak szeroko pojęty interes w zaskarżaniu nie legitymuje prokuratora do zaskarżania własnych decyzji procesowych. Prokurator, jako gospodarz postępowania posiada szczególne kompetencje, dzięki którym, bez wszczynania postępowania odwoławczego, może dokonywać korekty zapadłych już rozstrzygnięć nie tylko własnych, lecz również i sądowych, nie wykluczając prawomocnych np. art. 253 § 1 k.p.k., art. 327 § 1 i 2 k.p.k.

Ustawy szczególne mogą też upoważnić wyłącznie prokuratora do wniesienia zażalenia na określone decyzje procesowe. Takie zawężenie znajduje się przykładowo w: art. 5 ust. 6 u.ś.k. (dopuszczenie dowodu z zeznań świadka koronnego)[78], art. 106b ust. 4 ustawy z 29.08.1997 r. Prawo bankowe[79] (udzielenie informacji stanowiącej tajemnicę bankową). Ograniczenia te mogą także wynikać z charakteru wydanej decyzji procesowej np. zażalenie na postanowienie sądu okręgowego uznającego swoją niewłaściwość do wydania europejskiego nakazu aresztowania (art. 35 k.p.k. w zw. z art. 607a k.p.k.)[80].

2.4. Osoby niebędące stronami

Ustawodawca dostrzegając, że działania organów podejmowane w toku postępowania przygotowawczego mogą naruszać nie tylko prawa lub interesy stron, lecz w równym stopniu mogą obejmować też osoby niebędące stronami, dopuszcza możliwość wniesienia przez te osoby zażalenia. W świetle art. 459 § 3 k.p.k. legitymacja przyznana została osobie, której postanowienie bezpośrednio dotyczy, chyba że ustawa stanowi inaczej. Tym przypadkiem jest art. 302 § 1 i 2 k.p.k. W art. 459 § 3 k.p.k., w przeciwieństwie do art. 302 § 1 k.p.k., nie wymaga się, by doszło do naruszenia praw, lecz by decyzja dotyczyła bezpośrednio danego podmiotu[81]. Podnosi się nawet, że osoba ta nie musi być wymieniona z imienia i nazwiska w treści wydawanej decyzji[82]. Stanowisko to jest wywodzone z orzecznictwa Sądu Najwyższego, który podniósł, że bezpośredniość, o której mowa w art. 459 § 3 k.p.k. dotyczy

[77] M. Syta, *Gravamen…*, s. 46.
[78] Rozwiązanie to jako niezapewniające równości broni poprzez pozbawienie podejrzanego prawa do wniesienia zażalenia było krytykowane w doktrynie procesu karnego – M. Kuźma, *Instytucja świadka koronnego a standard rzetelnego procesu karnego*, [w:] *Księga Profesor Z. Świdy*, s. 499-500.
[79] Ustawa z dnia 29.08.1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2187 ze zm.) – dalej: u.p.b.
[80] Zob. stan faktyczny w postanowienie SA w Łodzi z 20.07.2011 r., II AKz 380/2011, OSAŁ 4/2011 poz. 44.
[81] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1572; J. Grajewski, S. Steinborn [w:] L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 k.p.k.…*, teza 16 do art. 459 k.p.k.
[82] G. Skrzypek, *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym. Wybrane zagadnienia*, „Prokurator" 2004 r., nr 2, s. 69.

postanowienia, a nie sposobu naruszenia lub zagrożenia sfery dóbr prawnych konkretnej osoby[83]. W doktrynie zaprezentowano pogląd, że sformułowanie „osoba, której postanowienie bezpośrednio dotyczy" należy odnieść do dwóch grup podmiotów. Po pierwsze, obejmuje ono osoby, które swoje prawo do zaskarżenia wywodzą z twierdzenia, że są stroną w sprawie, natomiast w ocenie organu procesowego przymiot taki im nie przysługuje. Po drugie, obejmuje ona osoby, które ani w ocenie własnej, ani w ocenie organu procesowego nie są stronami, a mimo to ustawa przyznaje im prawo złożenia zażalenia[84]. W przypadku „osoby niebędącej stroną", do której odwołuje się art. 302 § 1 i 2 k.p.k. należy przyjąć, że będzie to uczestnik procesu, nie będący podejrzanym ani pokrzywdzonym, ani też ich procesowym przedstawicielem (obrońcą, pełnomocnikiem, przedstawicielem ustawowym)[85].

Przedstawiony sposób wykładni pojęcia „osoby, której postanowienie bezpośrednio dotyczy" pozwala przyjąć, że wśród desygnatów tej nazwy możemy umieścić „osobę niebędącą stroną", o której stanowi art. 302 § 1 i 2 k.p.k. Po co zatem ten ostatni przepis? Czy nie wystarczyłby sam art. 459 § 3 k.p.k.? Przepis art. 302 § 1 i 2 k.p.k. należy odczytywać wraz z art. 299 § 2 k.p.k. Gdyby nie on to osoby niebędące stronami nie miałyby wyraźnej legitymacji do zaskarżania decyzji procesowych. Relację art. 302 § 1 k.p.k. i art. 459 § 3 k.p.k. określa się w judykaturze w ten sposób, że ten pierwszy „stanowi swego rodzaju *lex specialis* do przepisów ogólnego postępowania odwoławczego – art. 425 k.p.k. oraz do przepisów art. 459 § 1 k.p.k. Owa „specjalność" nie wyłącza stosowania powołanych przepisów ogólnych, ale rozszerza podmiotowy zakres zaskarżania w postępowaniu przygotowawczym na osoby niebędące stronami[86]. Nadto upoważnia osoby niebędące stronami do zaskarżania decyzji procesowych innych niż te wskazane w art. 459 § 1, 2 i 3 k.p.k., w tym takich, gdzie *explicite* nie przewiduje się zaskarżalności decyzji[87]. Jednocześnie rolą, jaką ma do spełnienia art. 302 § 1 i 2 k.p.k. jest ograniczenie katalogu podmiotów wyrażonych w art. 459 § 3 k.p.k. Chodzi tu o doprecyzowanie, że na gruncie postępowania przygotowawczego strony mogą skarżyć decyzje naruszające ich prawa jak też i ich interesy,

[83] Postanowienie SN z 4.08.2010 r., III KK 53/10, LEX nr 603782; postanowienie SN z 18.07.2000 r., IV KZ 63/00, OSNKW 7-8/2000, poz. 70 z glosą aprobującą R. Kmiecika, *Glosa do postanowienia SN z dnia 18.07.2000 r., IV KZ 63/00*, OSP 2001 r., nr 1, poz. 11.
[84] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 319.
[85] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1026.
[86] Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 704; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1033; M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. I, s. 932; S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 321.
[87] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 321; Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 704; S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 3 do art. 302 k.p.k.

o tyle osoby niebędące stronami mogą skarżyć jedynie decyzje naruszające ich prawa[88], przy czym zaskarżana decyzja nie musi dotyczyć ich w sposób bezpośredni tak jak wymaga tego art. 459 § 3 k.p.k. Kryterium to będzie przydatne w tych przypadkach, gdzie ustawodawca nie wymienia *expressis verbis* uprawnionych do wniesienia zażalenia, posługując się określeniem typu „przysługuje zażalenie", a z natury rzeczy wynika, że dana decyzja procesowa nie narusza praw osoby niebędącej stroną. Przykładowo można wyobrazić sobie, że zainteresowanymi wniesieniem zażalenia na zastosowanie tymczasowego aresztowania będą osoby najbliższe podejrzanemu, dla których był on jedynym żywicielem rodziny lub pracodawca podejrzanego posiadającego unikalną wiedzę i doświadczenie. O ile jednak podmioty te posiadają interes w zaskarżeniu *in concreto* w uwolnieniu podejrzanego, o tyle decyzja o tymczasowym aresztowaniu nie narusza ich praw i jako osoby niebędące stronami nie będą legitymowani do wniesienia zażalenia. Można też przywołać sytuację związaną z zażaleniem na zatrzymanie dokonane na podstawie art. 246 k.p.k. w zw. z art. 75 § 3 k.p.k. w sytuacji, gdy wydane zostało zarządzenie prokuratora, ale do jego wykonania nie doszło. W takiej sytuacji zażalenie przysługuje wyłącznie faktycznie zatrzymanemu, a nie osobie, która miała być zatrzymana[89].

Uprawnienie osoby niebędącej stroną nie może być interpretowane w oderwaniu od możliwości zaskarżenia danej decyzji procesowej. O tym, czy i kto będzie mógł skorzystać z prawa do zaskarżenia pomimo tego, że nie jest stroną procesu karnego decyduje ustawodawca. Osoba niebędąca stroną nie będzie legitymowana do wniesienia zażalenia, nawet, gdyby doszło do naruszenia jej praw, jeżeli przepisy nie przewidują zażalenia w ogóle albo ograniczają zaskarżalność tylko do niektórych postanowień lub zarządzeń albo ograniczają krąg osób uprawnionych do jego wniesienia[90]. Pod rządami k.p.k. z 1969 r. wyrażono zasadny pogląd, że tam, gdzie przepis szczególny wskazuje wyraźnie jedynie strony jako podmioty uprawnione do zażalenia to nie należy przyjmować, że mamy do czynienia ze swoistym pleonazmem ustawowym. Wprost przeciwnie. Należy przyjąć, iż takie wskazanie spełnia ważną rolę, a mianowicie wyraża zastrzeżenie, zgodnie z którym zażalenie

[88] Tak: postanowienie SN z 22.07.2004 r., WZ 49/04, OSNKW 10/2004, poz. 93. Teza ta spotkała się jednak z krytyką w doktrynie procesu karnego – P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…,* t. II, kom. do art. 302 k.p.k., nb. 5.

[89] Postanowienie SN z 29.10.2012 r., I KZP 14/12, OSNKW 12/2012 poz. 125; postanowienie SA w Katowicach z 17.05.2017 r., II AKa 181/16, LEX nr 2333142; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 337; W. Posnow [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 261.

[90] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1572-1573; S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 320.

przysługuje tylko i wyłącznie stronom[91]. Przykładem takiej regulacji jest zażalenie na odmowę udostępnienia akt w toku postępowania przygotowawczego. Przysługuje ono wyłącznie stronom (art. 159 k.p.k.), chociaż odmowa udostępnienia akt może też dotyczyć osoby niebędącej stroną (art. 156 § 5 k.p.k.).

Nie bez znaczenia pozostaje także forma procesowa w jakiej działanie podejmuje organ. Zdarzają się bowiem sytuacje, kiedy to organ prowadzący postępowanie może wykonać czynność procesową w formie postanowienia lub czynności materialno-technicznej. Przykładem jest zwrócenie się do banku o udzielenie informacji na podstawie art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. b) u.p.b. Przepis ten nie przewiduje żadnej formy szczególnej. Jednakże, zwrócenie się do banku w formie postanowienia oznacza, że uprawnienie do wniesienia zażalenia przez bank będzie wynikało z art. 302 § 1 k.p.k., natomiast w przypadku zwrócenia się w drodze zwykłego pisma, podstawa prawna do zaskarżenia będzie wynikała z art. 302 § 2 k.p.k.[92].

Normatywnie, legitymacja do wniesienia zażalenia osoby niebędącej stroną wyrażana jest w dwojaki sposób. Z jednej strony konkretnie – „imiennie" – wskazuje się osoby trzecie legitymowane do zaskarżania oznaczonych decyzji. Z drugiej strony w sposób ogólny przyznaje się osobom trzecim prawo zaskarżania takich postanowień i zarządzeń, które naruszają ich prawa[93].

Przyznając ogólną legitymację ustawodawca czyni to posługując się stwierdzeniem, że na „postanowienie przysługuje zażalenie" bądź poprzez wskazanie cech pewnej grupy podmiotów. W pierwszym z przedstawionych sposobów wywieść należy uprawnienie do wniesienia zażalenia m.in. przez: osobę zwolnioną z tajemnicy odnośnie do informacji niejawnych o klauzuli „zastrzeżone" lub „poufne", tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji, a także tajemnicy adwokackiej, radcy prawnego, doradcy podatkowego, lekarskiej, dziennikarskiej, statystycznej, lub tajemnicy Prokuratorii Generalnej (art. 180 § 1 i 2 k.p.k.); świadka anonimowego na postanowienie w przedmiocie wniosku o uchylenie decyzji o nadaniu mu statusu świadka *incognito* (art. 184 § 7 k.p.k.); poręczającego (art. 270 § 3 k.p.k.). Drugi sposób określa prawo do zaskarżenia m.in. przez: osobę, której dotyczy postanowienie dotyczące kontroli i utrwalania rozmów (art. 240 k.p.k.); osobę, której prawa zostały naruszone w wyniku przeszukania, zatrzymania rzeczy (art. 236 § 1 k.p.k.); biegłego lub tłumacza na wysokość przyznanego wynagrodzenia (art. 626a k.p.k.).

[91] Ówcześnie przyjmowano też pogląd przeciwny, zgodnie z którym dopuszczano, tam gdzie zażalenie mogła złożyć strona, także zaskarżenie tej decyzji przez osobę trzecią – Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 112-113 i powołana tam literatura.
[92] Uzasadnienie uchwały SN z 30.03.2016 r., I KZP 21/15, OSNKW 5/2016 poz. 28 z glosą krytyczną M. Gabriela-Węglowskiego, LEX el./2016.
[93] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 111.

Brak imiennego wskazania prowadzi do wątpliwości, czy określony podmiot będzie legitymowany do wniesienia zażalenia, czy też nie. Można spierać się czy np. adresat korespondencji oraz abonent telefonu lub nadawca, którego wykaz połączeń lub innych przekazów informacji został wydany na podstawie art. 218 § 1 k.p.k. ma legitymację do wniesienia zażalenia. Ocenie będzie tu podlegało to, czy doszło w tym wypadku do naruszenia praw takiego podmiotu. Samo powołanie się na konstytucyjnie chronioną tajemnicę korespondencji i porozumiewania się może okazać się niewystarczające tym bardziej, że chodzi tu o ustawowo wyrażony obowiązek współpracy z organami ścigania. Dopuścić jednak należy prawo do wniesienia zażalenia przez osobę niebędącą stroną, zobowiązaną na mocy ustawy do udzielenia określonych prawem informacji organom prowadzącym postępowanie przygotowawcze, o ile osoba ta kwestionuje nałożenie obowiązków wykraczających poza zakres, który na podstawie ustawy organ prowadzący postępowanie miał prawo na nią nałożyć.

Powyższy pogląd można wywieść z uchwały[94] Sądu Najwyższego, w której przyjęto, że uprawnionym do wniesienia zażalenia na podstawie art. 302 § 1 k.p.k. jest bank w zakresie w jakim kwestionuje postanowienie prokuratora zawierające żądanie udzielenia– na podstawie art. 105 ust. 1 pkt 2 lit. b) u.p.b. – informacji stanowiących tajemnicę bankową w rozumieniu art. 104 ust. 1 tej ustawy, o ile przedmiotem zażalenia jest przekroczenie zakresu uprawnień przez prokuratora. Przy czym chodzi tu o udzielenie samej informacji, nie zaś późniejsze wykorzystanie pozyskanych informacji jako dowodów w sprawie, co wymaga uzyskania zwolnienia z tajemnicy bankowej albowiem wówczas zażalenie będzie przysługiwało na podstawie art. 180 § 1 k.p.k. osobie, która ma złożyć zeznania w charakterze świadka, a w przypadku zwolnienia z tajemnicy bankowej dokumentów na podstawie art. 180 § 1 k.p.k. w zw. z art. 226 k.p.k. legitymacja do wniesienia zażalenia będzie przysługiwała bankowi. Na podobnych zasadach dopuszczalne jest wniesienie zażalenia na postanowienie w przedmiocie kosztów przez podmiot zobowiązany do opracowania i udzielenia określonych informacji organom prowadzącym postępowanie przygotowawcze na mocy przepisów szczególnych np. usługodawca świadczący usługi drogą elektroniczną w zakresie danych dotyczących samej usługi[95].

[94] Zob.: uchwała SN z 30.03.2016 r., I KZP 21/15, OSNKW 5/2016 poz. 28.
[95] Zob.: uchwała SN z 30.09.2014 r., I KZP 18/14, OSNKW 12/2014 poz. 86.

Imiennie legitymacja osób niebędących stroną została przyznana np. świadkowi anonimowemu (art. 184 § 5 i 8 k.p.k.); właścicielowi lub osobie kierującej przedsiębiorstwem w imieniu właściciela (art. 292a § 7 i 10 k.p.k.) oraz osobie zawiadamiającej o przestępstwie (art. 306 § 1 pkt 2 i 3 k.p.k.; art. 306 § 1a pkt 2 i 3 k.p.k.).

2.4.1. Osoba podejrzana

Na etapie postępowania przygotowawczego od podejrzanego należy odróżnić podmiot będący w kręgu zainteresowania organów prowadzących to postępowanie, któremu nie przedstawiono zarzutów, a na który nałożone są pewne obowiązki procesowe mogące naruszać jego prawa i interesy. Mowa tu o osobie podejrzanej. Ze względu na brak definicji legalnej problematyka osoby podejrzanej i jej pozycji w toku postępowania przygotowawczego stanowi przedmiot wielu publikacji[96]. Na tle tak licznych wypowiedzi trudno wyodrębnić cechy charakteryzujące osobę podejrzaną[97]. Kryterium wyróżniającym osobę podejrzaną wśród innych uczestników postępowania przygotowawczego, pozwalającym odróżnić ją od podejrzanego jest brak elementu formalnego (przedstawienia zarzutów) i istnienie elementu faktycznego, czyli danych, co najmniej uzasadniających, a co najwyżej dostatecznie uzasadniających popełnienie przestępstwa[98].

Osoba podejrzana nie jest stroną postępowania przygotowawczego i nie może być traktowana jak strona. Nie ma ona zatem ani praw, ani obowiązków procesowych podejrzanego. Przeciwne stanowisko prowadziłoby do zdeprecjonowania instytucji przedstawienia zarzutów i do sprzeczności z przepisami k.p.k. wyraźnie określającymi pojęcie podejrzanego i zakres jego uprawnień oraz uprawnienia innych osób, które proces może dotknąć[99]. Ochrona praw osoby podejrzanej jest jednakże niezbędna, gdyż na gruncie postępowania przygotowawczego staje się ona podmiotem niektórych czynności procesowych niejednokrotnie ingerujących w prawa i wolności konstytucyjnie chronione. Można bowiem taką osobę np. zatrzymać (art. 244 § 1 k.p.k.), zatrzymać i przymusowo doprowadzić (art. 247 § 1 k.p.k.), poddać oględzinom, fotografować, pobierać odciski palców, włosy oraz próby

[96] Zob. np.: R.A. Stefański, *Prawo do obrony osoby podejrzanej*, [w:] T. Grzegorczyk, *Z problematyki…*, s. 298-299 i powołana tam literatura; M. Klejnowska, *Osoba podejrzana w procesie karnym*, „Prokurator" 2003 r., nr 2, s. 38-51; A. Czapigo, *op. cit.*, s. 44-47; A. Tęcza-Paciorek, *Pojęcie osoby podejrzanej i jej uprawnienia*, Prok. i Pr. 2011 r., nr 11, s. 56-60; S. Steinborn, *Status osoby podejrzanej w procesie karnym z perspektywy Konstytucji RP (uwagi de lege lata i de lege ferenda)*, [w:] *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja* Zolla, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012, s. 1785; Cz.P. Kłak, *„Osoba podejrzana" oraz „potencjalnie podejrzana" w polskim procesie karnym a zasada nemo se ipsum accusare tenetur*, IN 2012 r., nr 4, s. 56-77; A. Baj, *Czy osoba podejrzana jest stroną postępowania przygotowawczego?*, Prok. i Pr. 2016 r., nr 10, s. 83-94.

[97] Zob. szerzej na ten temat: R.A. Stefański, *Prawo do obrony…*, s. 298-299.

[98] M. Klejnowska, *Osoba podejrzana…*, s. 41; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 316; R.A. Stefański, *Prawo do obrony…*, s. 301; W. Posnow [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 222.

[99] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 337.

krwi i wydzielin organizmu (art. 74 § 3 k.p.k.; art. 192a k.p.k.), zarządzić wobec niej podsłuch telefoniczny (art. 237 § 4 k.p.k.), zarządzić jej poszukiwanie (art. 278 k.p.k.), dokonać tymczasowego zajęcia mienia ruchomego (art. 295 § 1 k.p.k.). W sytuacji podejmowania przez organy ścigania określonych czynności wobec osoby podejrzanej ustawodawca powinien wyposażyć ją w uprawnienia służące skutecznej obronie jej interesu prawnego, które są charakterystyczne dla istoty prawa do obrony[100]. Jednym z takich uprawnień jest prawo do wniesienia zażalenia.

Osoba podejrzana występuje w roli, jaka wynika z przeprowadzonej wobec niej czynności i korzysta ze środków ochrony swych interesów, które są adekwatne do istoty i charakteru danej czynności procesowej[101]. Legitymacja osoby podejrzanej do wniesienia zażalenia w toku postępowania przygotowawczego wynika z dwóch przepisów kodeksu. Pierwszym jest art. 459 § 3 k.p.k. Będzie on wchodził w rachubę tam, gdzie przepis szczególny nie przewiduje *expressis verbis* prawa osoby podejrzanej do zaskarżenia decyzji procesowej natomiast postanowienie, zarządzenie lub czynność faktyczna bezpośrednio jej dotyczy np. zarządzenia prokuratora o przymusowym doprowadzeniu (art. 247 § 6 k.p.k. w zw. z art. 246 k.p.k.), zatrzymania (art. 246 k.p.k. w zw. z art. 244 k.p.k.), postanowienia dotyczącego kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych (art. 237 § 4 k.p.k. w zw. z art. 240 k.p.k.). W takim wypadku dopuszczalne jest zaskarżenie przez osobę podejrzaną decyzji, które naruszają jej prawa.

Drugim przepisem stanowiącym źródło uprawnień osoby podejrzanej do wniesienia zażalenia jest art. 302 § 1 i 2 k.p.k. Na podstawie tego przepisu, jest ona legitymowana do zaskarżania postanowień i zarządzeń oraz czynności innych niż postanowienia i zarządzenia w postępowaniu przygotowawczym, o ile naruszają jej prawa[102]. Wyłącza się więc z zakresu przedmiotowego zaskarżenia te decyzje, które szkodzą interesom osoby podejrzanej np. postanowienie prokuratora *a quo*, który w trybie art. 463 § 1 k.p.k. w zw. z art. 465 § 1 k.p.k., uwzględniając zażalenie pokrzywdzonego, uchylił postanowienie o umorzeniu śledztwa w fazie *in rem*[103]. Innymi słowy, osoba podejrzana, jeżeli nie jest bezpośrednio podmiotem zaskarżonego rozstrzygnięcia, pomimo istniejącego interesu procesowego, nie będzie mogła zaskarżyć podjętej decyzji procesowej, gdy ta nie narusza jej praw[104].

[100] E. Kowalewska-Borys [w:] *System prawa karnego procesowego. Tom VI*, s. 712.
[101] R.A. Stefański, *Prawo do obrony…*, s. 302; W. Posnow [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 222.
[102] A. Czapigo, *op. cit.*, s. 48.
[103] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1033.
[104] Zob.: postanowienie SN z 22.07.2004 r., WZ 49/04, OSNKW 10/2004 poz. 93.

Istotnym uprawnieniem osoby podejrzanej, wynikającym z przedstawionych powyżej przepisów, jest prawo do zaskarżenia czynności faktycznych. Z uwagi na jej status wiele czynności będzie przybierało właśnie tę postać np. art. 74 § 3 k.p.k., art. 308 § 1 k.p.k. Tu może dochodzić do naruszeń praw osoby podejrzanej. Niedookreślony status procesowy wymaga gwarancji w postaci możliwości wywołania kontroli czynności organów prowadzących postępowanie przygotowawcze, ingerujących w prawa i wolności obywatelskie. Czynności te zazwyczaj mogą być podejmowane tylko w ściśle określonych granicach, w określonym trybie, a co najważniejsze muszą być uzasadnione i niezbędne dla osiągnięcia celów procesowych. Niestety, niekiedy postępowanie organów cechuje skrótowość podejmowanych działań nawet kosztem praw osób podejrzanych tylko dla osiągnięcia większej efektywności prowadzonych postępowań. Osoba podejrzana nie może ustanowić obrońcy, zaś jej reprezentowanie przez pełnomocnika uzależnione jest od decyzji prokuratora (art. 87 § 3 k.p.k.). Dlatego też tak ważnym jest, aby uczestnicy najbardziej narażeni na pogwałcenie przysługujących im praw mogli uruchomić mechanizm kontroli umożliwiający wymuszenie na organach tego, by działały w granicach i na podstawie prawa.

Na etapie postępowania przygotowawczego może dojść do sytuacji, kiedy to osoba podejrzana zmieni status procesowy i stanie się podejrzanym zanim wniesie zażalenie na określoną decyzję procesową. Może mieć to miejsce np. w przypadku zarządzenia o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu w celu przedstawienia zarzutów (art. 247 § 1 k.p.k.) lub w przypadku postępowania w niezbędnym zakresie (art. 308 § 3 k.p.k.). Podmiotem, wobec którego wydana została decyzja procesowa lub dokonane zostały czynności faktyczne, jest osoba podejrzana. Ewentualne zażalenie będzie natomiast wnoszone już przez podejrzanego. Podobnie sytuacja wygląda, gdy ogłoszenie postanowienia o kontroli i utrwalaniu rozmów telefonicznych zostanie odroczone do czasu zakończenia postępowania przygotowawczego (art. 239 k.p.k.). Wówczas objęta taką decyzją procesową osoba podejrzana, o ile dojdzie do przedstawienia jej zarzutów, będzie wnosiła zażalenie jako podejrzany.

Zmiana statusu procesowego nie powoduje utraty prawa do wniesienia środka odwoławczego, jak również nie stanowi przeszkody do jego rozpoznania. W takim układzie procesowym nie można przyjąć, że zażalenie będzie wnoszone przez osobę nieuprawnioną, gdyż przekształcenie podmiotowe z osoby podejrzanej w podejrzanego tyczy się wyłącznie statusu procesowego natomiast chodzi tu o tę samą osobę, której dotyczyła zaskarżana decyzja lub czynność faktyczna.

Zmiana charakteru nie powoduje zaś odnowienia uprawnień do zaskarżenia decyzji procesowych, z którego to prawa wcześniej nie skorzystała. Jeżeli bowiem osoba podejrzana nie wniosła zażalenia np. na czynności wykonane z jej udziałem na podstawie art. 74 k.p.k. albo na czynności, o których stanowi art. 236 k.p.k. to uzyskanie statusu podejrzanego nie powoduje odnowienia tych uprawnień. Zaskarżeniu będą podlegały jedynie te czynności faktyczne lub decyzje procesowe, które nastąpiły po przedstawieniu zarzutów. Jeżeli przed przedstawieniem zarzutów osoba podejrzana nie wiedziała o istnieniu zaskarżalnej decyzji procesowej bądź nie wniosła zażalenia w przepisanym terminie z przyczyn od siebie niezależnych np. z powodu braku pouczenia o takim prawie (art. 16 § 1 k.p.k.) to już jako podejrzany może wystąpić o przywrócenie terminu (art. 126 § 1 k.p.k.).

Osoba podejrzana pod względem legitymacji do wniesienia zażalenia znajduje się w niepewnej sytuacji procesowej. W niektórych wypadkach ustawodawca przyznaje jej prawo zaskarżenia określonych czynności faktycznych, choć *expressis verbis* nie wymienia jej w przepisie, z drugiej zaś prawo to musi być wywodzone z norm ogólnych. Wiąże się z tym ściśle obowiązek informacyjny o przysługujących prawach. Przy zatrzymaniu wymagane jest, aby zatrzymanego pouczyć o przysługującym mu prawie do wniesienia zażalenia. Analogicznego obowiązku nie odnajdziemy już w przypadku czynności, o których stanowi art. 74 § 2 k.p.k. Pouczenie jest tu zatem fakultatywne (art. 16 § 2 k.p.k.), choć zważając na status osoby podejrzanej w toku postępowania przygotowawczego zasadnym jest przyjęcie, że osoba taka powinna być pouczona o możliwości wniesienia zażalenia w trybie art. 302 § 2 k.p.k.

2.4.2. Właściciel lub osoba kierująca przedsiębiorstwem w imieniu właściciela

Niewiele jest przypadków, kiedy ustawa nadaje określonym podmiotom prawa strony. W doktrynie tego rodzaju podmioty określane są mianem *quasi*-stron, czyli podmiotów, dla których proces nie jest „ich" procesem, to dotyka jednak ich istotnych interesów prawnych[105]. Do takich niewątpliwie zalicza się zupełnie nowy podmiot wprowadzony nowelizacją z 2017 r. - właściciela przedsiębiorstwa zagrożonego przepadkiem, o którym mowa w art. 44a § 2 k.k. (art. 91b k.p.k.). Podmiot ten jest legitymowany do podejmowania wszelkich czynności procesowych, które mogą być udziałem stron procesowych, jeżeli zmierzają do zapobieżenia orzeczeniu przepadku przedsiębiorstwa stanowiącego jego własność[106].

[105] Zob. szerzej: I. Nowikowski [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom VI*, s. 67-74 i powołana tam literatura.
[106] J. Zagrodnik [w:] K. Marszał, *Proces…*, s. 217.

W toku postępowania przygotowawczego właściciel przedsiębiorstwa zagrożonego przepadkiem, o którym mowa w art. 44a § 2 k.k. jest osobą niebędącą stroną i stąd będzie on uprawniony do wniesienia zażalenia na podstawie art. 302 § 1 i 2 k.p.k. na decyzje procesowe lub czynności naruszające jego prawa. Jak to wynika z uzasadnienia projektu ustawy niezbędnym było wprowadzenie instrumentów prawnych służących ochronie praw podmiotów, których dotyczy przepadek lub poprzedzające go zabezpieczenie, co wymaga w pierwszej kolejności zapewnienia tym podmiotom możliwości przedstawienia stanowiska w trakcie postępowania w przedmiocie przepadku lub zabezpieczenia, jak również możliwości kwestionowania zapadłego w tym postępowaniu rozstrzygnięcia. Wymagania te wynikają z przepisów Dyrektywy 2014/42/UE[107] (art. 6 ust. 2 i art. 8), jak i wskazanych w uzasadnieniu standardów krajowych i międzynarodowych[108]. Służyć temu ma zażalenie przewidziane w art. 292a § 7 i § 10 k.p.k. Zgodnie z tymi przepisami podmiot, o którym mowa w art. 91b k.p.k. obok stron oraz pokrzywdzonego został wprost wymieniony wśród podmiotów legitymowanych do wniesienia zażalenia na postanowienie sądu w przedmiocie zatwierdzenia postanowienia o zabezpieczeniu, w przedmiocie zabezpieczenia oraz na postanowienie w przedmiocie wyłączenia określonych składników majątku lub praw majątkowych z zabezpieczenia. Należy też dodać, że ustawodawca w prawo do wniesienia zażalenia wyposażył nie tylko właściciela przedsiębiorstwa, ale także osobę kierującą przedsiębiorstwem w jego imieniu. Przy czym jest to samodzielny podmiot mający własne uprawnienie i tak też powinien być traktowany. Warto też dodać, że o ile właściciel przedsiębiorstwa, jako posiadający prawa strony, będzie uprawniony do skorzystania z pomocy pełnomocnika i prokurator nie będzie mógł odmówić jego dopuszczenia w toku postępowania, o tyle w przypadku osoby kierującej przedsiębiorstwem, prokurator w toku postępowania przygotowawczego będzie miał prawo na podstawie art. 87 § 3 k.p.k. odmówić dopuszczenia do udziału pełnomocnika takiej osoby (zob. szerzej na ten temat podrozdział 2.5.2.).

[107] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/42/UE z dnia 3.04.2014 r. w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa w Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE L z 2014 r. Nr 127, s. 39).

[108] Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z projektem aktu wykonawczego z 28.12.2016 r. Druk sejmowy nr 1186 (Sejm VIII kadencji), s. 29, www.sejm.gov.pl.

2.4.3. Osoba, instytucja samorządowa, państwowa lub społeczna, które zawiadomiły organy ściągania o przestępstwie

Do nowelizacji k.p.k. z 2013 r.[109] prawo zaskarżania decyzji procesowych o odmowie wszczęcia przysługiwało pokrzywdzonemu oraz instytucji samorządowej, państwowej lub społecznej, które złożyły zawiadomienie o przestępstwie, zaś na postanowienie o umorzeniu żalić mogły się jedynie strony, a więc pokrzywdzony i podejrzany. Postanowień tych nie mogła zaskarżyć osoba, która zawiadomiła o przestępstwie, a nie była żadnym z ww. podmiotów[110]. W doktrynie rozwiązanie to było poddawane krytyce[111]. Postulowano rozszerzenie katalogu uprawnionych do zaskarżenia o wszystkie osoby, które zawiadomiły organy ścigania o popełnionym przestępstwie, a nie są jednocześnie pokrzywdzonym, instytucją samorządową, społeczną bądź państwową. Jako uzasadnienie powyższego poglądu podnoszono, że istnieje grupa tzw. przestępstw bez ofiar, gdzie chronione są pewne wartości ogólne, nie znajdujące odzwierciedlenia w dobrach przynależnych pokrzywdzonemu zidentyfikowanemu jako osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nie mająca osobowości prawnej.

Obecnie na gruncie art. 306 § 1 i 1a k.p.k. krąg podmiotów uprawnionych do złożenia zażalenia uzależniony jest od rodzaju zaskarżalnej decyzji oraz od tego czy dany podmiot złożył zawiadomienie o przestępstwie. Przepis ten stanowi o dwóch rodzajach orzeczeń: 1) postanowieniu o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia oraz 2) postanowieniu o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia. Zgodnie z art. 306 § 1 k.p.k. postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego mogą zaskarżyć: 1) pokrzywdzony, 2) instytucja, o której mowa w art. 305 § 4 k.p.k. oraz 3) osoba wymieniona w art. 305 § 4 k.p.k., jeżeli w wskutek przestępstwa doszło do naruszenia jej praw. Na podstawie art. 306 § 1a k.p.k. postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego mogą zaskarżyć: 1) strona, 2) instytucja państwowa lub samorządowa, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie, 3) osoba, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie stypizowanym w art. 228-231, art. 233, art. 235, art. 236, art. 245, art. 270-277, art. 278-294 lub w art. 296-306 k.k., jeżeli

[109] Art. 1 pkt 1 ustawy z 22.03.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2013 r. poz. 480) – weszła w życie w dniu 22.07.2013 r.

[110] S. Wyciszczak, *O sposobach merytorycznego załatwienia postępowania przygotowawczego w nowym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1998 r., nr 1, s. 17; A. Baj, *O potrzebie przyznania prawa do zażalenia każdemu podmiotowi zawiadamiającemu o przestępstwie*, „Prokurator" 2010 r., nr 1-2, s. 90.

[111] A. Baj, *O potrzebie…*, s. 92; T. Razowski, *Podmioty uprawnione do wniesienia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego,* Prok. i Pr. 2007 r., nr 6, s. 52; W. Sych, *op. cit.*, s. 197-200; S. Stachowiak, *Odmowa wszczęcia śledztwa lub dochodzenia*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 7-8, s. 31; J. Zagrodnik, *Uwagi krytyczne do projektowanej koncepcji kontroli postanowień o zaniechaniu ścigania karnego*, Pal. 2007 r., nr 3-4, s. 51 i powołana tam literatura.

postępowanie karne wszczęto w wyniku jej zawiadomienia, a wskutek tego przestępstwa doszło do naruszenia jej praw. Ustawodawca dopuszcza zatem szeroki katalog podmiotów uprawnionych do zaskarżenia decyzji o odmowie wszczęcia dochodzenia lub śledztwa, natomiast katalog ten ogranicza, gdy chodzi o postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego.

Przyznanie legitymacji procesowej do zaskarżenia kilku podmiotom nie oznacza, że skorzystanie z prawa do wniesienia zażalenia przez jedno z nich wyklucza pozostałe. Często też jeden podmiot będzie kumulował wskazane w art. 306 § 1 i 1a pkt 1-3 k.p.k. role procesowe. Niekiedy natomiast, wobec nieujawnienia pokrzywdzonego lub braku jego aktywności procesowej skarżyć decyzję o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania będzie instytucja samorządowa, państwowa lub społeczna bądź osoba zawiadamiająca o przestępstwie. Legitymacja takiej osoby do złożenia zażalenia jest aktualna także w razie kolizji jej interesu, z interesem pokrzywdzonego, o ile tylko prawa tej osoby zostały naruszone[112].

Warto w tym miejscu odnotować, że po wejściu w życie nowelizacji art. 306 k.p.k. zostały przedstawione do rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy zagadnienia prawne związane z tym, czy zażalenie wniesione przez podmiot, który uprawnienie do jego wniesienia uzyskał dopiero po wejściu w życie ustawy zmieniającej art. 306 k.p.k. należy traktować jako zażalenie wniesione przez osobę nieuprawnioną? W dwóch postanowieniach z 18.12.2013 r., I KZP 21/13[113] oraz I KZP 22/13[114] Sąd Najwyższy wypowiedział się jednoznacznie, że to czy dana osoba była uprawniona musi być oceniane według stanu prawnego obowiązującego w dniu wniesienia zażalenia. Jeżeli zatem osoba, która wniosła zażalenie przed 22.07.2013 r. nie była do tego uprawniona wówczas organ powinien wydać zarządzenie o odmowie przyjęcia środka odwoławczego ewentualnie pozostawić go bez rozpoznania.

2.4.3.1. Instytucja samorządowa, państwowa i społeczna zawiadamiająca o przestępstwie

Instytucje państwowe i samorządowe mają prawny obowiązek zawiadomienia o popełnieniu przestępstwa ściganego z urzędu, jeżeli dowiedziały się o nim w związku ze swoją działalnością (art. 304 § 2 k.p.k.). Instytucje te powinny być zatem wyposażone w uprawnienie do zainicjowania kontroli decyzji o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego, niezbędne do zbadania w toku instancji, jakie okoliczności

[112] Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 715.
[113] OSNKW 2/2014 poz. 12.
[114] OSNKW 2/2014 poz. 13.

spowodowały, że wskazane, ukształtowane w jej świadomości przekonanie rzeczywistego popełnienia przestępstwa, zostało negatywnie zweryfikowane, bądź stwierdzono istnienie przeszkód prawnych do prowadzenia w jego przedmiocie stadium przygotowawczego[115]. Powyższe należy też odnieść do postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego. W art. 304 § 2 k.p.k. mowa jest tylko o instytucji państwowej lub samorządowej. Na organizacjach społecznych będzie zatem spoczywał jedynie społeczny, obywatelski obowiązek zawiadamiania o przestępstwie (art. 304 § 1 k.p.k.), co nie oznacza, że organizacje te nie powinny mieć zagwarantowanego uprawnienia do wszczęcia kontroli w razie odmowy wszczęcia lub umorzenia postępowania przygotowawczego.

Prawo do zaskarżania decyzji procesowych jest zróżnicowane w zależności od tego, czy zaskarżeniu podlega postanowienie o odmowie wszczęcia, czy też postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego. Wynika to stąd, że o ile w art. 306 § 1 pkt 2 i 3 k.p.k. zamieszczono wprost odwołanie się do art. 305 § 4 k.p.k., o tyle w art. 306 § 1a pkt 2 i 3 k.p.k. takiego odesłania nie ma. W art. 306 § 1 pkt 2 k.p.k. prawo do zaskarżenia posiadają instytucje państwowe, samorządowe lub społeczne, które złożyły zawiadomienie o przestępstwie. W przypadku postanowień o umorzeniu w art. 306 § 1a pkt 2 k.p.k. zażalenie przysługuje wyłącznie instytucji państwowej lub samorządowej, które złożyły zawiadomienie o przestępstwie. Ustawodawca tym samym pozbawił instytucję społeczną praw do zaskarżenia postanowienia umarzającego postępowanie przygotowawcze, nawet gdy złożyła ona zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa, jak również w sytuacji, gdy na mocy przepisów szczególnych jest ona uprawniona do złożenia wniosku o ściganie[116]. Legitymację do wniesienia zażalenia będzie przysługiwała tylko tym instytucjom społecznym, które na mocy przepisu szczególnego będą wykonywały prawa pokrzywdzonego[117]. W literaturze określono to rozwiązanie mianem „przeoczenia", gdyż brak jest racjonalnych argumentów przemawiających za takim rozwiązaniem[118]. Wymaga to jednak podjęcia interwencji ustawodawcy, a do tego czasu instytucja społeczna będzie nieuprawniona do wniesienia zażalenia.

---

[115] T. Razowski, *Podmioty uprawnione…*, s. 57.

[116] Na mocy art. 9 pkt 3 ustawy z dnia 5.07.2002 r. o ochronie niektórych usług świadczonych drogą elektroniczną opartych lub polegających na dostępie warunkowym (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1341) do złożenia wniosku o ściganie przestępstw określonych w art. 6 i 7 ww. ustawy jest uprawniona krajowa lub regionalna organizacja, której celem statutowym jest ochrona interesów przedsiębiorców świadczących usługi oparte lub polegające na dostępie warunkowym.

[117] Zob. podrozdział 2.2. niniejszej pracy.

[118] S. Dudziak, *Zaskarżanie postanowień o odmowie wszczęcia i umorzeniu postępowania przygotowawczego po nowelizacji art. 306 k.p.k.,* Prok. i Pr. 2013 r., nr 10, s. 81; podobnie jeszcze na etapie projektu ustawy – A. Baj, *O potrzebie przyznania…*, s. 92.

Na tym tle jako uprzywilejowana jawi się sytuacja procesowa podmiotów, które wykonują prawa pokrzywdzonego na podstawie art. 49 § 3a i 4 k.p.k. Chodzi tu o Państwową Inspekcję Pracy oraz organy kontroli państwowej. Podmioty te swoją legitymację do wniesienia zażalenia na postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania bądź o umorzeniu tego postępowania będą bowiem czerpały z dwóch źródeł. Jednym będzie art. 306 § 1 i 1a k.p.k. w pkt 1 jako wykonujące prawa pokrzywdzonego. Drugim będzie art. 306 § 1 i 1a k.p.k. w pkt 2 jako zawiadamiające o popełnionym przestępstwie. W pierwszym przypadku muszą zostać spełnione przesłanki z art. 49 § 3a i 4 k.p.k. do uznania tych podmiotów jako wykonujących prawa pokrzywdzonego. W drugim przypadku znaczenie będzie miało wyłącznie zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa innego niż stypizowanego w art. 218-221 k.k. oraz w art. 225 § 2 k.k. i niezależnie od tego czy wyrządzono szkodę w mieniu instytucji lub jednostki państwowej lub samorządowej. Sam fakt zawiadomienia na podstawie art. 306 § 1 i 1a pkt 2 k.p.k. będzie legitymował Państwową Inspekcję Pracy lub organy kontroli państwowej do zaskarżenia decyzji procesowej o odmowie wszczęcia bądź umorzeniu postępowania przygotowawczego. Stanowi to dodatkowe względem art. 49 § 3a i 4 k.p.k. uprawnienie do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu śledztwa[119].

Ustawodawca odnośnie do instytucji państwowych i samorządowych, a w przypadku decyzji o odmowie wszczęcia także do instytucji społecznych nie wprowadził szczególnych ograniczeń podmiotowych i przedmiotowych. Nie ma tu takich obostrzeń jak w przypadku osoby zawiadamiającej o przestępstwie tj. wykazania naruszenia praw bądź zawiadomienia o enumeratywnie wskazanym przestępstwie. Ponadto postępowanie karne nie musi być wszczęte na podstawie jej zawiadomienia o przestępstwie. Takowe może być złożone w każdym czasie, nawet już po wszczęciu tego postępowania. Rozwiązanie to poddawano krytyce na etapie prac sejmowych. Wskazywano, że trudno jest znaleźć racjonalne uzasadnienie zróżnicowania przez ustawodawcę uprawnień podmiotów, które złożyły zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa w zależności od tego, czy jest to instytucja państwowa, samorządowa i społeczna, czy też osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna inna niż instytucja. Sytuacje, gdy zawiadomienie składa osoba fizyczna oraz gdy czyni to instytucja, są analogiczne, dlatego też podniesiono, że takie rozwiązanie może rodzić

[119] Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka: *Komentarz…*, s. 715.

wątpliwości co do zgodności z art. 32 ust. 1 Konstytucji RP[120]. W literaturze, jeszcze przed nowelizacją art. 306 k.p.k. dokonaną ustawą z 22.03.2013 r.[121], wyrażono aktualny pogląd, że wyposażenie instytucji państwowych i samorządowych w prawo do zaskarżania decyzji o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego sprzężone jest ze spoczywającym na nich obowiązkiem prawnym zawiadomienia o popełnionym przestępstwie. Wiąże się to z większymi wymaganiami stawianymi tym instytucjom, które powinny mieć przekonanie, że przestępstwo rzeczywiście zostało popełnione i co za tym idzie mieć instrumenty prawne niezbędne do zbadania w toku instancji, jakie okoliczności spowodowały, iż negatywnie zweryfikowano bądź stwierdzono istnienie przeszkód prawnych do prowadzenia postępowania karnego[122].

Czy instytucje samorządowe, państwowe lub społeczne muszą zatem wykazywać *gravamen*? Ustawodawca nie zwolnił ich z takiego obowiązku, choć w art. 306 § 1 i 1a k.p.k. nie zawarł wymogu, aby doszło do naruszenia praw tej jednostki. Spowodowane jest to tym, że nie działają one we własnym imieniu, lecz wykonują obowiązek nałożony na nie przez art. 304 § 2 k.p.k. W takim wypadku trudno mówić o *gravamen* albowiem nie dochodzi tu do naruszenia praw lub interesów. Inaczej rzecz ma się, gdy chodzi o instytucje wykonujące prawa pokrzywdzonego tj. Państwową Inspekcję Pracy lub organy kontroli, te podmioty powinny wykazać *gravamen* w postaci naruszonych praw pracowniczych ewentualnie praw instytucji lub jednostki organizacyjnej, której wyrządzono szkodę albowiem wykonują one prawa pokrzywdzonego, a nie własne.

2.4.3.2. Osoba, która zawiadomiła o przestępstwie

Nadanie osobie zawiadamiającej o przestępstwie prawa do zaskarżania decyzji procesowych pomimo, że nie jest ona pokrzywdzonym w rozumieniu art. 49 k.p.k. stanowi *novum* w procesie karnym. Podmiot ten ma prawo zażalenia się na decyzję o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego lub o umorzeniu śledztwa bądź dochodzenia (art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. oraz art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k.). Osoba ta określana jest przez niektórych autorów *quasi*-pokrzywdzonym, gdyż z jednej strony nie jest pokrzywdzonym w rozumieniu art. 49 k.p.k., a z drugiej nie jest też „zwykłym" zawiadamiającym tj. osobą, której dóbr

[120] S. Steinborn, *Uzupełniająca opinia prawna z 5.12.2012 r. na temat projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Druk sejmowy nr 604)*, s. 11, www.sejm.gov.pl; tenże [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 3 do art. 306 k.p.k.
[121] Zob. przyp. 109.
[122] T. Razowski, *Podmioty uprawnione…*, s. 56-57.

prawnych przestępstwo objęte zawiadomieniem bezpośrednio nie dotyka[123]. Można też spotkać określenie pośrednio pokrzywdzony[124] lub domniemany pokrzywdzony[125].

Ratio legis wprowadzonych zmian było odejście od zawężenia pojęcia „pokrzywdzonego" skutkującego pozbawieniem społeczeństwa realnej kontroli nad prokuratorem, który może zaniedbywać obowiązek ochrony dóbr ogólnych. Ma to prowadzić do utraty zaufania obywateli do organów ścigania, którzy po zawiadomieniu o przestępstwie nie mają realnego wpływu na dalszy przebieg postępowania przygotowawczego, natomiast niemożność zaskarżenia postanowienia o odmowie wszczęcia rodzi w nich poczucie bezsilności. W uzasadnieniu wprowadzonych zmian podniesiono, że pozostawienie uprawnienia do zażalenia wyłącznie pokrzywdzonemu nie daje dostatecznej gwarancji realizacji zadań prokuratora jako obrońcy dóbr ogólnych, gdyż brak jest wówczas kontroli sądowej nad prokuratorem w przypadku przestępstw dotykających dóbr publicznych[126].

Wyposażenie osoby zawiadamiającej o przestępstwie w prawo do wniesienia zażalenia spotkało się z krytyką opartą na twierdzeniu, że wprowadzenie takiego uprawnienia stwarza niebezpieczeństwo, iż przy wielości zawiadamiających będą oni mogli na dłuższy czas sparaliżować rozpoznanie środka odwoławczego złożonego przez pokrzywdzonego, a tym samym utrudnić wniesienie subsydiarnego aktu oskarżenia[127]. Pogląd ten nie spotkał się z aprobatą w doktrynie. Słusznie podniesiono, że obawa poważnych opóźnień w rozpoznawaniu środków odwoławczych samych stron jest nieco demonizowana[128], a zminimalizowaniu tego rodzaju zjawisk ma służyć wymóg naruszenia praw składającego zawiadomienie w wyniku przestępstwa[129]. Nadto trzeba też wskazać, że w każdej sprawie może też wystąpić wielu pokrzywdzonych[130]. Ograniczeniem przed ewentualnym pieniactwem zapewnia art. 238 k.k., który penalizuje świadome zawiadomienie o przestępstwie lub przestępstwie skarbowym, które nie zostało popełnione[131].

---

[123] S. Dudziak, *Zaskarżanie postanowień…*, s. 77.
[124] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 2 do art. 306 k.p.k.; K.T. Boratyńska [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 552.
[125] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1048.
[126] Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego z 10.05.2012 r. Druk sejmowy nr 604 (Sejm VII kadencji), www.sejm.gov.pl.
[127] S. Dudziak, *Zaskarżanie postanowień…*, s. 85.
[128] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1049.
[129] R.A. Stefański [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 700.
[130] T. Razowski, *Podmioty uprawnione…*, s. 59.
[131] A. Baj, *O potrzebie…*, s. 93

Ustawodawca w art. 306 k.p.k. przyznanie uprawnienia do złożenia zażalenia przez osobę zawiadamiającą o przestępstwie obwarował trzema warunkami: 1) wskutek przestępstwa doszło do naruszenia praw osoby zawiadamiającej, 2) przedmiotem zawiadomienia było przestępstwo określone enumeratywnie w art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k., 3) postępowanie karne wszczęto w wyniku zawiadomienia złożonego przez tę osobę. W przypadku zaskarżalności decyzji o odmowie wystarczy spełnienie warunku wymienionego w pkt 1, natomiast gdy chodzi o umorzenie muszą być one spełnione kumulatywnie.

2.4.3.2.1. Naruszenie praw przez czyn zabroniony

Uprawnienie osoby zawiadamiającej o przestępstwie do zaskarżenia decyzji procesowej o odmowie wszczęcia bądź o umorzeniu postępowania przygotowawczego ustawodawca uwarunkował od wykazania, że w wskutek przestępstwa doszło do naruszenia jej praw. Pojęcie „naruszenia praw" nie jest tożsame z pojęciem „naruszenia dobra prawnego", do którego odwołuje się art. 49 § 1 k.p.k. Jest ono pojęciem szerszym, gdyż dotyczy praw, u podstaw których leżą wszelkiego rodzaju dobra prawne, a nie tylko dobra prawne objęte ochroną prawnokarną i wprowadzone zostało do art. 306 § 1 i § 1a k.p.k. po to, aby odróżniać osobę zawiadamiającą od pokrzywdzonego[132].

Do naruszenia praw musi dojść w wyniku przestępstwa, o którym zawiadomiono, nie zaś jakimkolwiek innym[133], a także nie chodzi tu o doznanie naruszenia samym postanowieniem[134]. Ustawodawca na gruncie art. 306 § 1 i 1a k.p.k. niesłusznie posługuje się pojęciem przestępstwa, mimo że chodzi tu – zwłaszcza przy odmowie wszczęcia śledztwa (dochodzenia) – raczej o czyn, który wedle zawiadamiającego miał wypełniać znamiona czynu zabronionego jako przestępstwo. Należy zatem przyjąć, iż w obu tych sytuacjach chodzi o czyn (zachowanie jako działanie lub zaniechanie), który był przedmiotem zawiadomienia, jako że zdaniem zawiadamiającego wypełniał on znamiona czynu zabronionego jako określone przestępstwo, gdy doszło następnie do odmowy wszczęcia lub do umorzenia postępowania przygotowawczego w tej sprawie[135].

Określając o jakie prawa chodzi trzeba wskazać, że chodzi tu o prawa przysługujące jednostce, które podlegają ochronie prawnej tj. prawo do zdrowia, prawo do dobrego imienia, prawa majątkowe[136]. Przy czym warto zaznaczyć, że nie chodzi tu o prawo w znaczeniu

[132] R.A. Stefański [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X,* s. 703; S. Dudziak, *Zaskarżanie postanowień…*, s. 80.
[133] R.A. Stefański [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 703.
[134] R.A. Stefański, *Krąg podmiotów uprawnionych do zaskarżania postanowień o zaniechaniu ścigania karnego w świetle nowych uregulowań*, Prok. i Pr. 2014 r., nr 2, s. 13.
[135] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1047.
[136] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 2 do art. 306 k.p.k.

przedmiotowym (prawo obowiązujące), np. prawo karne, cywilne, ale o prawo w znaczeniu podmiotowym[137]. Wyrażenie „naruszenie praw" użyte przez ustawodawcę w art. 306 § 1 i § 1a k.p.k. powinno być interpretowane w ten sam sposób jak na gruncie art. 236 k.p.k. lub art. 302 § 1 i 2 k.p.k. i 425 § 3 k.p.k.[138].

W art. 306 § 1 i 1a pkt 3 k.p.k. nie wskazano, czy naruszenie ma być bezpośrednie czy pośrednie. Słusznie podnosi się zatem, że w prawo do zaskarżenia decyzji procesowej wyposażone zostały również te osoby, których dotknęły dość odległe skutki przestępstwa[139]. Bardzo szeroki wachlarz możliwości wskazał S. Dudziak, który podniósł, że uprawnionym do złożenia zażalenia może być np. Skarb Państwa, jako pośrednio pokrzywdzony w wyniku pobicia człowieka bądź pracodawca, na rzecz którego pobity nie świadczył pracy, w przypadku obrazy uczuć religijnych, etnicznych lub rasowych wszyscy wyznawcy danej religii bądź znieważanej grupy ludności[140]. Nie wydaje się jednak, aby tak daleko idącą interpretację uznać za zasadną. Prowadzi ona do tego, że *de facto* każdy zawiadamiający mógłby zaskarżyć postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego. Choć w art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. nie wprowadzono ograniczenia przedmiotowego, tak jak w § 1a pkt 3, to jednak nie można założyć, że ustawodawca przyznał prawo do zaskarżenia decyzji o odmowie wszczęcia tak szerokiemu gronu osób. Z jednej strony jest to efekt semantyki zastosowanej w tych przepisach odnoszących się do pojęcia przestępstwo, a nie czyn zabroniony. Z drugiej wydaje się, że przy wykładni art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. należy kierować się zasadą *exceptiones non sunt extentendae*, a wyjątkiem jest tu prawo do wniesienia zażalenia przez osobę zawiadamiającą o przestępstwie.

W praktyce[141] można zaobserwować przypadki, gdzie jako naruszenie praw traktowane jest przegranie zawisłej przed sądem sprawy na skutek złożenia fałszywych zeznań (art. 233 § 1 k.k.) lub posłużenia się przed sądem fałszywym dokumentem (art. 270 § 1 k.k.) i oparcia rozstrzygnięcia przez sąd na tychże dowodach. W literaturze możemy odnaleźć pogląd J. Majewskiego, który przyznaje status pokrzywdzonego powodowi (pozwanemu), który w wyniku posłużenia się przez przeciwną stronę sfałszowanym dokumentem w sprawie o zapłatę, uzyskał niekorzystny lub mniej korzystny wyrok od tego,

[137] R. A. Stefański [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 705; tenże, *Krąg podmiotów uprawnionych…*, s. 16.
[138] S. Dudziak, *Zaskarżanie postanowień…*, s. 79.
[139] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 2 do art. 306 k.p.k.
[140] S. Dudziak, *Zaskarżanie postanowień…*, s. 80.
[141] Zob. np. stan faktyczny przytoczony w uzasadnieniu postanowienie TK z 28.04.2015 r., SK 58/13, OTK ZU 4/A/2015 poz. 57; postanowienie TK z 3.11.2015 r., Ts 344/14, OTK ZU 6/B/2015 poz. 648; wyrok SN z 3.10.2013 r., II KK 117/13, LEX nr 1383271.

który z punktu widzenia prawdy materialnej powinien być wydany[142]. Ten dyskusyjny pogląd został wyrażony w 2009 r., kiedy to art. 306 k.p.k. miał inne brzmienie i przyznawał legitymację do wniesienia zażalenia na odmowę wszczęcia postępowania wyłącznie pokrzywdzonemu i instytucji wymienionej w art. 305 § 4 k.p.k. Dziś do zaskarżenia decyzji o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania przygotowawczego legitymowana jest osoba zawiadamiająca o przestępstwie „bez pokrzywdzonego", o ile wskutek przestępstwa doszło do naruszenia jej praw. W przedstawionym przykładzie, wydaje się jednak, że o naruszeniu praw nie może być mowy. Podmiot w toczącym się postępowaniu ma bowiem dostępne środki prawne (np. zeznania innych świadków, opinia biegłego) umożliwiające wykazanie fałszywości zeznań lub dokumentu bez potrzeby wszczynania konkurencyjnego postępowania karnego. W przypadku sprawy zawisłej przed sądem to ten organ musi rozstrzygnąć, jakim dowodom da wiarę, a jakim nie i na jakim materiale dowodowym oprze swoje rozstrzygnięcie. Nadto zainteresowany będzie miał prawo poddać kontroli instancyjnej orzeczenie sądu i wykazywać w środku odwoławczym, że sąd popełnił błąd, dając wiarę depozycji świadków lub uznając za wiarygodne przedstawione dokumenty[143].

Na aprobatę zasługuje pogląd, że uprawnienia do wniesienia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego nie będą miały osoby, których prawa (dobra prawne) zostały jedynie zagrożone przez przestępstwo, a więc gdy nie doszło do naruszenia praw tych osób[144] np. nie będzie uprawnionym do złożenia zażalenia osoba, której skradziono dowód osobisty tylko z tego tytułu, że ktoś mógłby się nim posłużyć (art. 275 k.k.).

Powyższe uwagi zachowają swoją aktualność także przy ocenie naruszenia praw u osoby zawiadamiającej w przypadku wydania postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego. W art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. ustawodawca wprowadził co prawda katalog przestępstw, jednakże zachował warunek aby wskutek tych przestępstw doszło do naruszenia praw osoby zawiadamiającej. Trudno zgodzić się z S. Dudziakiem, który wskazał, że wyłącznie od kreatywności osób zawiadamiających zależeć będzie, czy będą w stanie wykazać swój interes prawny w złożeniu środka zaskarżenia, co przy takich, a nie innych właściwościach terminu „narusza prawa", nie będzie rzeczą szczególnie trudną[145]. Kontestując powyższą tezę można spytać, czy osoba, która obserwowała proces w charakterze

[142] J. Majewski, *Posłużenie się sfałszowanym dokumentem przez stronę postępowania cywilnego w sprawie o zapłatę a status pokrzywdzonego strony przeciwnej*, [w:] *Księga Profesor Z. Świdy*, s. 747-757.
[143] Zob.: cz. II pkt 2 i 3 uzasadnienia postanowienia TK z 28.04.2015 r., SK 58/13, OTK ZU 4/A/2015 poz. 57.
[144] S. Steinborn, [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 2 do art. 306 k.p.k.
[145] S. Dudziak, *Zaskarżanie postanowień…*, s. 82.

publiczności lub dowiedziała się o treści zeznań świadka i zawiadomiła o przestępstwie składania fałszywych zeznań albo osoba, która dowiedziała się o przyjęciu korzyści majątkowej przez urzędnika organu samorządowego, nie mając wszczętego jakiegokolwiek postępowania administracyjnego rzeczywiście będzie mogła na podstawie art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. zaskarżyć decyzję o umorzeniu? Nie można zatem automatycznie, bezrefleksyjnie uznać, iż skoro przedmiotem zawiadomienia jest wymienione w art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. przestępstwo to należy jednocześnie przyznać osobie zawiadamiającej prawo do zaskarżenia decyzji o umorzeniu postępowania przygotowawczego. Każdy bowiem czyn zabroniony narusza prawa wszystkich obywateli, bo godzi w ustalony porządek prawny. Nie da się jednakże wywieść z tej abstrakcyjnej i generalnej wartości prawa do zaskarżenia konkretnej, osadzonej w określonym stanie faktycznym decyzji procesowej.

Nieostre pojęcie użyte przez ustawodawcę może prowadzić do tego, że w identycznych okolicznościach różnie będzie intepretowany wymóg określony w art. 306 § 1 i § 1a pkt 3 k.p.k. Dlatego też dokładne ustalenie naruszenia prawa osoby zawiadamiającej o przestępstwie wpływa na pewność i spójność stosowania prawa. Kwalifikacja, czy zachodzi naruszenie praw z art. 306 § 1 i 1a pkt 3 k.p.k., należy do organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Dokonać tego musi już w momencie zawiadomienia o odmowie wszczęcia bądź umorzenia postępowania, gdyż wówczas poucza o możliwości wniesienia zażalenia na tę decyzję lub jej braku (art. 305 § 4 k.p.k.). W doktrynie wyrażono postulat, by od zawiadamiającego, w toku jego przesłuchania odbierać oświadczenie, czy przestępstwo objęte zawiadomieniem narusza jakieś jego prawa, a jeśli tak to w jaki sposób[146]. Tego rodzaju oświadczenie nie jest jednakże niezbędne. Zwykle albo w opisie stanu faktycznego, gdy zawiadomienie złożono na piśmie albo w momencie ustalania stanu faktycznego podczas przesłuchania organ odbierający zawiadomienie o przestępstwie jest w stanie ustalić, czy doszło do naruszenia praw osoby zawiadamiającej.

2.4.3.2.2. Zawiadomienie jako przesłanka przyznania prawa do zażalenia

W przypadku postanowienia o odmowie wszczęcia prawo do zaskarżenia decyzji procesowej przez osobę zawiadamiającą tyczy się każdego z czynów zabronionych. Chodzi tu zatem o te czyny, przy których hipotetycznym pokrzywdzonym w świetle prawa jest inny podmiot niż osoba zawiadamiająca (np. spółka czy spółdzielnia), albo które są czynami *erga omnes* i nie zakładają skonkretyzowanego pokrzywdzonego (np. przestępstwa przeciwko dokumentom lub przeciwko wymiarowi sprawiedliwości), które jednak pośrednio mogą

[146] *Ibidem*.

dotyczyć zawiadamiającego[147]. W przypadku umorzenia postępowania przygotowawczego prawo do zaskarżenia decyzji procesowej mają tylko te osoby, które zawiadomiły organy o enumeratywnie wskazanych w art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. przestępstwach. Są to: 1) część przestępstw przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego – art. 228-231 k.k., 2) niektóre z przestępstw przeciwko wymiarowi sprawiedliwości – art. 233, 235, 236 i 245 k.k., 3) przestępstwa przeciwko wiarygodności dokumentów – art. 270-277 k.k., 4) przestępstwa przeciwko mieniu – art. 278-294 k.k., 5) przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu – art. 296-306 k.k. Może to być zatem osoba, na rzecz której wskutek wręczenia łapówki wydana została niekorzystna decyzja administracyjna lub której z tego względu nie udzielono zamówienia publicznego; osoba, która została dotknięta niekorzystnymi konsekwencjami przekroczenia uprawnień przez funkcjonariusza publicznego; osoba, która przegrała spór sądowy i poniosła szkodę wskutek złożenia fałszywych zeznań przez świadka lub przedstawienia fałszywej opinii przez biegłego; osoba będąca stroną umowy, która została sfałszowana[148].

Ustawodawca w art. 306 § 1a pkt 2 k.p.k. przewiduje odesłanie wyłącznie do czynów zabronionych stypizowanych w kodeksie karnym. Zawiadomienie o przestępstwie pozakodeksowym będzie skutkowało niemożnością wniesienia zażalenia na decyzję o umorzeniu postępowania przygotowawczego przez denuncjatora pomimo spełnienia pozostałych przesłanek tj. naruszenia praw i wszczęcia postępowania karnego na skutek jego zawiadomienia. Takiego ograniczenia nie przewiduje się natomiast w przypadku zaskarżania postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego. W tym wypadku bank (osoba prawna) zawiadamiający o ww. przestępstwie na podstawie art. 106a ust. 1 u.p.b. nie będzie miał, na podstawie art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k., legitymacji do wniesienia zażalenia na postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego. Będzie wyłącznie posiadał prawo do zaskarżenia decyzji o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego (art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k.).

Zastrzeżenia może też wzbudzać również samo ujęcie katalogu przestępstw z kodeksu karnego. Uwzględniono w nim przestępstwa „bez pokrzywdzonego". Nie ma jednak w tej grupie innych, podobnych do tych wymienionych w art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. np. stosowanie przemocy lub groźby bezprawnej z powodu przynależności etnicznej, narodowej, politycznej, wyznaniowej lub z powodu bezwyznaniowości (art. 119 k.k.), znieważenie Narodu lub Rzeczypospolitej Polskiej (art. 133 k.k.), publiczne znieważenie znaku lub symbolu

[147] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1049.
[148] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 4 do art. 306 k.p.k.

państwowego (art. 137 k.k.), przestępstwa przeciwko środowisku (art. 181-188 k.k.), przestępstwo złośliwego przeszkadzania w wykonywaniu aktu religijnego (art. 195 k.k.), obraza uczuć religijnych (art. 196 k.k.). Można też wskazać na art. 165a k.k. (finansowanie przestępstw o charakterze terrorystycznym).

Ratio legis wprowadzonego ograniczenia podyktowane było przekonaniem, że zbyt szeroko zakreślony krąg podmiotów uprawnionych do złożenia zażalenia może stanowić pole do nadużywania tego środka w przypadkach niezasadnych, a zakres dodatkowych obowiązków sądów i prokuratur może doprowadzić do znacznych utrudnień i wydłużenia postępowań karnych[149]. Trudno zgodzić się z tymi argumentami. Wydaje się, że katalog w art. 306 § 1 pkt 3 k.p.k. został oparty na kryterium najczęściej występujących przestępstw, gdzie osoby składające zawiadomienie mają interes w tym, żeby zostało wykryte i stwierdzone przestępne działanie innej osoby, której zachowanie doprowadziło do negatywnych skutków w obszarze praw i obowiązków zawiadamiającego np. posłużenie się dowodem osobistym innej osoby w celu zawarcia umowy (art. 275 k.k.).

Podstawą do przyznania określonej osobie uprawnienia do wniesienia zażalenia na postanowienie o umorzeniu zależy od przyjętej kwalifikacji czynu. Powstaje pytanie, czy ma to być kwalifikacja prawna przyjęta w postanowieniu o wszczęciu, czy też w postanowieniu o umorzeniu, czy decydująca jest tutaj tylko i wyłącznie treść zawiadomienia o przestępstwie? Art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. odwołuje się do zawiadomienia o przestępstwie stypizowanym w wymienionych w nim przepisach k.k. W zawiadomieniu o popełnieniu przestępstwa nie wymaga się podania kwalifikacji prawnej. Na etapie postępowania przygotowawczego pojawia się ona po raz pierwszy w postanowieniu o wszczęciu (art. 303 k.p.k.). Jednakże nie jest wiążąca i może ulec zmianie w wyniku podejmowanych czynności dowodowych. Możliwe jest zatem, że kwalifikacja prawna w postanowieniu o umorzeniu będzie różniła się od tej z postanowienia o wszczęciu. Wydaje się, że problem nie będzie istniał, gdy nadal mieścić się będzie w katalogu przestępstw wskazanych w art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. W przeciwnej sytuacji powstaną wątpliwości, czy osobie zawiadamiającej przyznać prawo do zaskarżenia decyzji o umorzeniu. Literalnie wykładając art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. można powiedzieć, że interesuje nas to czy przedmiotem zawiadomienia było przestępstwo objęte katalogiem wskazanym w tym przepisie, czy na podstawie tego zawiadomienia wszczęto postępowanie karne i czy wskutek tego przestępstwa doszło do naruszenia praw osoby zawiadamiającej. Przyjęcie odmiennej kwalifikacji prawnej przez organ w postanowieniu o

[149] Uzasadnienie uchwały Senatu RP VII kadencji z dn. 7.03.2013 r. wprowadzającej poprawki do ustawy zmieniającej art. 306 k.p.k. (druk nr 1167), www. sejm.gov.pl.

umorzeniu może spowodować, że tylko na dwa pierwsze pytania odpowiedź będzie pozytywna, natomiast na trzecie już nie. Wówczas osobie zawiadamiającej nie przysługiwałoby prawo do wniesienia zażalenia. Niweczyłoby to jednak prawo do zakwestionowania ustaleń faktycznych i prawnych dokonanych w postanowieniu o umorzeniu, które w wyniku kontroli odwoławczej mogłyby okazać się błędne. Ponadto stanowiłoby to pozbawienie osoby zawiadamiającej możliwości zaskarżenia postanowienia, które narusza jej prawa. Słusznie zatem podniesiono w literaturze, że w przypadku osoby zawiadamiającej decydującym będzie nie treść zapadłej decyzji procesowej, a przestępstwo, które legło u podstaw złożonego zawiadomienia[150]. Wobec tego należy brać pod uwagę zawiadomienie o przestępstwie oraz kwalifikację przyjętą w postanowieniu o wszczęciu nie zaś późniejsze ustalenia, aby nie pozbawić osoby zawiadamiającej przyznanego jej prawa do odwołania.

Konstrukcja art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. nasuwa dalsze wątpliwości interpretacyjne albowiem ustawodawca posłużył się określeniem „jeżeli postępowanie karne wszczęto w wyniku jej zawiadomienia", przy czym wystarczy tu samo podjęcie na skutek tego zawiadomienia czynności sprawdzających, które w konsekwencji doprowadziły do powstania uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa, a w konsekwencji do wszczęcia postępowania przygotowawczego[151]. Warunku tego nie przewiduje się natomiast w przypadku zaskarżenia przez osobę zawiadamiającą postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego. Oznacza to, że jeżeli postępowanie karne wszczęto z urzędu bądź zawiadomienie złożyła instytucja państwa, samorządowa bądź jakkolwiek inny podmiot to wówczas osoba wymieniona w art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. straci uprawnienie do wniesienia zażalenia[152]. Na etapie prac legislacyjnych zgłaszano wątpliwości co do takiego rozróżnienia. Podnoszono, iż pozbawia się w ten sposób prawa do odwołania osoby, które nie złożyły zawiadomienia, zarówno, gdy tego zaniechały, zostały wyprzedzone przez inną osobę, jak również gdy nie miały takiej możliwości, ponieważ ujawniono je dopiero po wszczęciu postępowania, albo też dopiero potem uzyskały wiedzę o tym postępowaniu[153].

[150] S. Dudziak, *Zaskarżanie postanowień…*, s. 84.
[151] R.A. Stefański, *Krąg podmiotów uprawnionych…*, s. 26-27.
[152] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1049; S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 4 do art. 306 k.p.k.
[153] S. Steinborn, *Uzupełniająca opinia prawna z 5.12.2012 r. do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Druk sejmowy nr 604)*, s. 14, www.sejm.gov.pl.

Trudności powstaną w momencie, gdy zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa zostanie złożone przez wiele osób. Skąd zatem będzie wiadomo, że na skutek zawiadomienia tej akurat osoby wszczęto postępowanie karne? Zasadny jest pogląd wyrażony przez S. Steinborna, że trudno oczekiwać, aby organ prowadzący postępowanie miał *ex post* dokonywać oceny treści złożonych w sprawie zawiadomień i ustalać, które z nich spowodowały wszczęcie postępowania[154]. W doktrynie wyrażono też postulat, że z uwagi na istotne poszerzenie katalogu uprawnionych do złożenia zażalenia i warunki wskazane w art. 306 § 1 i 1a k.p.k. wymusza oznaczenie już w treści postanowienia o odmowie wszczęcia podmiotu, na wniosek którego wszczęto postępowanie[155]. Natomiast w sytuacji złożenia zawiadomienia w toku postępowania przygotowawczego osoba powinna zostać powiadomiona, że postępowanie toczy się, zaś jej zawiadomienie pozostanie bez dalszego biegu[156]. Są to jednak wyłącznie postulaty poza prawne. Przepisy k.p.k. nie przewidują wskazywania na skutek czyjego zawiadomienia wydano postanowienie o wszczęciu, a następnie postanowienie o umorzeniu. Jako zasadny jawi się zatem pogląd, że jeżeli postanowienie o wszczęciu śledztwa nie określa wskutek jakiego zawiadomienia o przestępstwie zostało wydane, należy przyjąć, że uprawnione do wniesienia zażalenia są wszystkie osoby, które złożyły zawiadomienie o przestępstwie przed wydaniem postanowienia o wszczęciu, a jednocześnie przed tym momentem dane zawiadomienie dotarło do organu procesowego; nie ulega natomiast wątpliwości, że osobom, które złożyły zawiadomienie o przestępstwie już po wydaniu postanowienia o wszczęciu śledztwa, nie przysługuje uprawnienie do złożenia zażalenia na postanowienie o umorzeniu, nawet jeżeli w chwili składania zawiadomienia jeszcze nie wiedziały o fakcie wszczęcia postępowania[157].

2.5. Przedstawiciel procesowy jako podmiot uprawniony do wniesienia zażalenia

2.5.1. Przedstawiciel ustawowy oraz osoba sprawująca pieczę nad uprawnionym do wniesienia zażalenia

W zasięgu postępowania przygotowawczego mogą znaleźć się m.in. osoby prawne, jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, a także małoletni, ubezwłasnowolnieni całkowicie lub częściowo bądź osoby nieporadne, które do funkcjonowania w życiu codziennym potrzebują pomocy drugiej osoby. Osoby te mogą pojawić się zarówno w charakterze strony (np. pokrzywdzony) jak i innego uczestnika postępowania (np. osoba zawiadamiająca o przestępstwie).

[154] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 4 do art. 306 k.p.k.
[155] M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. I, s. 936.
[156] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1049.
[157] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 4 do art. 306 k.p.k.

Ustalenie, kto jest przedstawicielem ustawowym wnoszącego zażalenie wymaga sięgnięcia poza przepisy k.p.k. Kwestie te w przypadku małoletnich i ubezwłasnowolnionych będą regulowały przede wszystkim przepisy prawa cywilnego, w tym rodzinnego i opiekuńczego. Tam, gdzie występują osoby prawne bądź inne jednostki organizacyjne będące instytucjami państwowymi lub samorządowymi niezbędnym będzie sięgnięcie do przepisów ustrojowych powołujących dane instytucje, gdzie wskazane są organy uprawnione do reprezentowania ich na zewnątrz. Natomiast w przypadku spółek odwołać należy się do przepisów prawa handlowego i w pewnym zakresie do przepisów prawa cywilnego (np. prokura), a także do statutów lub umów powołujących spółki do życia.

Zakres czynności dokonywanych przez przedstawiciela ustawowego jest pochodną czynności, do których uprawniona jest strona lub inny uczestnik. W art. 76 k.p.k. wymieniono przykładowo czynności, których może dokonać przedstawiciel ustawowy oskarżonego (podejrzanego). Wśród nich jest składanie środków zaskarżenia. Identycznej regulacji nie odnajdziemy w odniesieniu do przedstawiciela ustawowego pokrzywdzonego. Oznacza to, że u pokrzywdzonego każdorazowo niezbędne jest dokonanie stosownego w tym zakresie ustalenia, mającego podstawę w odpowiednich przepisach ustaw i ewentualnie w wynikających z nich regulacjach[158], mające na celu odpowiedzieć na pytanie czy dana osoba jest uprawniona do reprezentowania.

Dynamika postępowania przygotowawczego, a także charakter niektórych czynów zabronionych, mogą mieć wpływ na to, że do kwestii przedstawicielstwa należy podchodzić rozważnie. Najbardziej wymownym będzie odwołanie się do sytuacji, w której podejrzanymi w sprawie są rodzic bądź opiekun prawny małoletniego pokrzywdzonego. Zgodnie z art. 51 § 2 k.p.k. przedstawicielem małoletniego w takiej sytuacji może być którykolwiek z rodziców. Naturalnym wydaje się, że rodzic będący oskarżonym w sprawie nie może działać w imieniu pokrzywdzonego, gdyż trudno uznać, iż będzie on działał dla dobra dziecka, a nie dla dobra własnego. Czy natomiast w takiej sytuacji może działać drugi z rodziców? Na to pytanie należy odpowiedzieć przecząco, odwołując się do uchwały podjętej w tej materii przez Sąd Najwyższy[159]. Stanowisko jakie zajął Sąd jest następujące: „rodzic małoletniego nie może,

[158] Postanowienie SN z 7.05.2014 r., IV KK 364/13, OSNKW 12/2014 poz. 88.

[159] Uchwała SN z 30.09.2010 r., I KZP 10/10, OSNKW 10/2010, poz. 84 z glosami aprobującymi: M. Kornaka, *Glosa do uchwały SN z 30.09.2010 r., I KZP 10/10*, LEX el./2010; W. Sycha, *Glosa do uchwały SN z 30.09.2010 r., I KZP 10/10,* IN 2011 r., nr 1, s. 197-203; M. Manikowskiej, *Glosa do uchwały SN z 30.09.2010 r., I KZP 10/10*, GSP–PO 2011 r., nr 1, s. 139-146; S. Durczak-Żochowskiej, *Glosa do uchwały SN z 30.09.2010 r., I KZP 10/10*, GSP–PO 2011 r., nr 4, s. 93-104 i glosą częściowo krytyczną P. Tomasza, *Glosa do uchwały SN z 30.09.2010 r., I KZP 10/10,* LEX el./2014. Tak też: wyrok SA w Katowicach z 7.08.2014 r., II AKa 246/14, Prok. i Pr. Orzecz. 5/2015 poz. 35; M. Żbikowska, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 30.09.2015*

działając w charakterze przedstawiciela ustawowego, wykonywać praw tego małoletniego jako pokrzywdzonego w postępowaniu karnym, w tym także w postępowaniu z oskarżenia prywatnego, jeżeli oskarżonym jest drugi z rodziców". W uzasadnieniu powołanej uchwały Sąd Najwyższy trafnie odwołał się nie tylko do art. 51 § 2 k.p.k., ale także do art. 98 i 99 k.r.o. Stanowisko to jest zgodne z Dyrektywą nr 2012/29/UE z 25.10.2012 r. w sprawie praw, wsparcia i ochrony ofiar przestępstw, która w art. 24 ust. 1 lit. b) stanowi, że w toku postępowania przygotowawczego i postępowania sądowego właściwe organy wyznaczają specjalnego przedstawiciela dla dziecka będącego ofiarą, jeżeli osoby, które sprawują władzę rodzicielską, nie mogą reprezentować go ze względu na konflikt interesów między nimi, a ofiarą. Rozwiązanie to zostało uznane przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z 21.01.2014 r. (sygn. akt SK 5/12)[160] jako zgodne z art. 47 w związku z art. 51 ust. 1, z art. 48 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 i z art. 72 ust. 1 Konstytucji RP oraz nie będące niezgodnym z art. 45 ust. 1 w związku z art. 32 ust. 1 i z art. 72 ust. 3 Konstytucji RP. Jednakże w postanowieniu z 11.02.2014 r. (sygn. akt S 2/14)[161] Trybunał przedstawił Sejmowi uwagi dotyczące niezbędności podjęcia działań legislacyjnych w celu usunięcia nieprawidłowości w postępowaniach karnych w kwestii reprezentacji małoletnich pokrzywdzonych w wyniku przestępstwa rodziców. Dostrzeżono bowiem potrzebę wprowadzenia unormowań, które określałyby kompetencje osób mogących pełnić funkcję procesową kuratora, a także zwrócono uwagę na problemy pojawiające się w zakresie obowiązku współdziałania kuratora z tym z rodziców, który uczestniczy w sprawowaniu bieżącej pieczy nad dzieckiem i jego wychowaniu. W tej materii podjęto prace legislacyjne zmierzające do nowelizacji art. 99 k.r.o. m.in. w ten sposób, aby kuratorem małoletniego w postępowaniu karnym mógł być wyłącznie adwokat lub radca prawny, wykazujący się szczególną znajomością spraw dotyczących dziecka, rodzajowo odpowiadających sprawie, w której wymagana jest reprezentacja dziecka lub mający ukończone odpowiednie szkolenie dotyczące zasad reprezentacji dziecka, praw lub potrzeb dziecka[162].

---

roku, sygn. I KZP 8/15, „Acta Iuris Stetinensis" 2016 r., nr 4, s. 71-77; R.A. Stefański, *Przegląd Uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie postępowania karnego za 2015 r.*, IN 2017 r., nr 1, s. 201-204.

[160] OTK ZU 1/A/2014 poz. 2.

[161] OTK ZU 2/A/2014 poz. 19.

[162] Projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy Kodeks postępowania cywilnego z 19.03.2019 r., druk sejmowy nr 3295 (Sejm VIII kadencji), www.sejm.gov.pl.

Zaprezentowany pogląd, choć w wyroku Trybunału Konstytucyjnego bezpośrednio odnoszący się do postępowania przed sądem, będzie miał także zastosowanie w toku postępowania przygotowawczego, gdzie dla ochrony praw małoletniego jest potrzebny podmiot niezależny, ukierunkowany na reprezentacje interesów pokrzywdzonego dziecka[163]. Choć należy poczynić kilka uwag uwzględniających specyfikę tego etapu procesu karnego. Sytuacja, o której mowa w uchwale Sądu Najwyższego w postępowaniu przygotowawczym może mieć miejsce wyłącznie w fazie *in personam*. Muszą być zatem przedstawione zarzuty jednemu z rodziców. Tylko wtedy drugi z rodziców występuje w opozycji do podejrzanego. W fazie *in rem* trudno będzie wykluczyć uprawnienia do reprezentowania małoletniego dziecka przez jednego z rodziców. Gdy postępowanie toczy się w sprawie to rodzice, przynajmniej pod względem procesowym, działają obok siebie, choćby jedno z nich było jako osoba podejrzana w centrum zainteresowań organów prowadzących postępowanie przygotowawcze. Czy jednak w takiej sytuacji nie powinno się mimo to ustanawiać dla małoletniego kuratora zgodnie z art. 99 k.r.o. w zw. z art. 98 § 3 k.r.o.? Wydaje się, że patrząc przez pryzmat art. 98 § 3 k.r.o. także i w fazie *in rem* może dochodzić do sytuacji, gdy niezbędnym będzie zwrócenie się do sądu opiekuńczego o ustanowienie kuratora dla małoletniego. Przepis ten jest bowiem stosowany nie tylko w postępowaniu sądowym, lecz również w postępowaniu przed innym organem państwowym. Prokurator jako prowadzący bądź nadzorujący śledztwo jest organem państwowym i stąd w postępowaniu przygotowawczym należy stosować zasady reprezentacji małoletniego przewidziane w art. 99 k.r.o. w zw. z art. 98 § 3 k.r.o. Wyznaczony w ten sposób kurator występuje w imieniu i interesie małoletniego pokrzywdzonego i będzie mógł korzystać z wszelkich uprawnień procesowych, jakie wykonywałby w imieniu małoletniego rodzic, w tym podejmować decyzje dotyczące składania środków zaskarżenia[164].

Pewne trudności z ustaleniem przedstawiciela mogą nastąpić w przypadku jednostek samorządowych lub państwowych. Prawo administracyjne niejednokrotnie zezwala organowi właściwemu do podejmowania decyzji cedowanie swoich kompetencji na inne osoby. Związane jest to zwykle ze strukturą organizacyjną danej jednostki oraz względami praktycznymi. Trudno sobie wyobrazić, aby Prezes ZUS, NIK, prezydent, wójt, burmistrz bądź naczelnik urzędu skarbowego wykonywali powierzone im zadania osobiście. Stąd często w takich sytuacjach konieczne jest ustalenie, czy osoba składająca zażalenie będzie

[163] M. Wielec, *Instytucja kuratora procesowego w postępowaniu karnym-uwagi na marginesie Uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2010 r., sygn. I KZP 10/10*, SPiA 2014 r., nr 2, s. 44.
[164] A.Z. Krawiec, *Kurator jako podmiot reprezentujący małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 11, s. 123-124.

uprawniona do tego. W orzecznictwie pojawiły się na tym tle wątpliwości interpretacyjne, które dotarły do Sądu Najwyższego. W jednym z judykatów tenże Sąd wypowiedział się, że w sprawach, w których jako pokrzywdzony występuje ZUS, czynności procesowych przysługujących pokrzywdzonemu dokonuje Prezes Zakładu, jako organ uprawniony do działania w jego imieniu, bądź inna osoba upoważniona do tego na podstawie odpowiedniego przepisu statutu ZUS, o ile statut taką możliwość przewiduje[165]. Słusznie Sąd Najwyższy podniósł, że upoważniona w taki sposób osoba nie może być traktowana jako pełnomocnik w rozumieniu przepisów k.p.k., lecz jako osoba personifikująca daną instytucję, w tym przypadku ZUS. Podobnie, acz na gruncie przepisów samorządowych Sąd Najwyższy orzekł, że to wójt, burmistrz lub prezydent miasta ma prawo reprezentować gminę na zewnątrz i wykonywać tym samym prawa pokrzywdzonego w procesie karnym[166]. Organ ten ma również prawo do powierzenia przyznanych mu kompetencji wskazanym przez siebie osobom na mocy stosownego upoważnienia.

2.5.2. Obrońca i pełnomocnik

Obrońcą podejrzanego, a pełnomocnikiem innej strony[167], lub osoby niebędącej stroną[168] może być adwokat bądź radca prawny (art. 82 k.p.k. oraz art. 88 k.p.k.). Ustanawia się ich z wyboru albo też wyznacza z urzędu. Skorzystanie z pomocy prawnej udzielonej z urzędu wymaga wykazania, że mandant nie jest w stanie ponieść kosztów ustanowienia pełnomocnika bądź obrońcy bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny (art. 78 § 1 k.p.k. oraz art. 88 k.p.k.)[169]. Ustawodawca przewiduje również sytuacje, w których podejrzany niezależnie od swojego stanu majątkowego, musi mieć obrońcę. Stanowią o tym art. 79 i art. 80 k.p.k.

---

[165] Postanowienie SN z 28.10.2009 r., I KZP 23/09, LEX nr 522860.

[166] Postanowienie SN z 23.09.2008 r., I KZP 16/08, OSNKW 10/2008 poz. 78.

[167] Pełnomocnika nie może ustanowić, działający na prawach strony w postępowaniu przygotowawczym prokurator albowiem działa on osobiście – R.A. Stefański, *Pełnomocnik w procesie karnym*, Prok. i Pr. 2007 r., nr 2, s. 46.

[168] Zasadnie podnosi się w doktrynie, że na gruncie postępowania przygotowawczego osobami niebędącymi stronami, będą najczęściej osoby, którym przysługuje zażalenie na postanowienia, zarządzenia i czynności naruszające ich prawa (art. 302 § 1 i 2 k.p.k.) – R.A. Stefański, *Pełnomocnik…*, s. 48. Szerzej zob. podrozdział 2.4.

[169] Na podstawie nowelizacji z 2013 r. wprowadzono możliwość ustanowienia pełnomocnika lub obrońcy z urzędu niezależnie od stanu majątkowego wnioskującego – wówczas art. 80a k.p.k. i art. 87a k.p.k. Rozwiązanie to spotkało się z aprobatą zob.: T. Grzegorczyk, *Obrońca i pełnomocnik z urzędu w postępowaniu karnym od 1 lipca 2015 r.*, [w:] P. Wiliński, *Obrońca i pełnomocnik…*, s. 54-56, jak również krytyką zob.: A. Małolepszy, *Wybrane zagadnienia z zakresu pomocy prawnej z urzędu w świetle nowelizacji przepisów kodeksu postępowania karnego,* [w:] *Proces karny we współczesnym społeczeństwie,* red. A. Światłowski, Kraków 2014, s. 69. Obecnie art. 80a k.p.k. i art. 87a k.p.k. zostały uchylone w wyniku nowelizacji z 2016 r.

Obrońca wnosząc środek odwoławczy ma obowiązek działania wyłącznie na korzyść podejrzanego (art. 86 § 1 k.p.k.). Analogiczny obowiązek nie został włożony na pełnomocnika – art. 86 § 1 k.p.k. Nie wydaje się jednak, że tenże przedstawiciel procesowy może działać na niekorzyść swojego mocodawcy np. pokrzywdzonego. Byłoby to sprzeczne z deontologią zawodową adwokata lub radcy prawnego, których obowiązkiem jest działanie w celu ochrony interesów klienta[170]. Niemniej jednak każda czynność pełnomocnika, nawet niekorzystna dla reprezentowanego, podjęta w granicach umocowania, wywołuje dla niego skutki, w tym również niekorzystne[171].

Osoba niebędąca stroną może ustanowić w procesie pełnomocnika, ale w art. 87 § 3 k.p.k. wprowadzono ograniczenie, pozwalające prokuratorowi na odmowę dopuszczenia pełnomocnika do udziału w postępowaniu, gdy uzna, że dla ochrony interesów tego podmiotu nie jest niezbędne jego ustanowienie. W związku z tym mogą powstać dwa problemy. Pierwszy czy pełnomocnik, którego organ nie dopuścił do udziału w postępowaniu może skutecznie wnieść zażalenie na decyzję procesową? Drugi, czy po wniesieniu zażalenia przez pełnomocnika osoby niebędącej stroną, organ procesowy może w trybie art. 87 § 3 k.p.k. nie dopuścić go do udziału w dalszym postępowaniu?

Odpowiedź na pierwsze z postawionych pytań wydaje się oczywistą, wynikającą z charakteru decyzji z art. 87 § 3 k.p.k. Od dnia uprawomocnienia się[172] decyzji o niedopuszczeniu pełnomocnika do udziału w postępowaniu, jego czynności są bezskuteczne jako dokonane przez osobę nieuprawnioną. Nie oznacza to jednak upadku zażalenia. Odmowa dopuszczenia pełnomocnika nie pozbawia zastępowanego legitymacji do wniesienia i popierania środka odwoławczego. Organ powinien bowiem wezwać osobę niebędącą stroną do wypowiedzenia się odnośnie do wniesionego zażalenia. Podtrzymanie zażalenia *negotiorum gestor* przez osobę niebędącą stroną umożliwia jego rozpoznanie, o ile zostały spełnione pozostałe warunki tj. środek odwoławczy wniesiono w terminie i jest on dopuszczalny z mocy ustawy.

Odpowiedź na drugie pytanie wydaje się trudniejsza. Przepis art. 87 § 3 k.p.k. zawarty w części ogólnej kodeksu ma zastosowanie do wszystkich etapów postępowania. Czy będzie zatem uprawnione skorzystanie z art. 87 § 3 k.p.k. po wniesieniu przez pełnomocnika zażalenia? Przesłanką odmowy jest uznanie, że obrona interesów osoby niebędącej stroną nie

[170] Zob.: § 6 Zbioru Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu oraz art. 8 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego.
[171] R.A. Stefański, *Pełnomocnik…*, s. 57. Zob. też: postanowienie SN z 23.10.2012 r., III KK 2/12, OSNKW 2/2013 poz. 16.
[172] Decyzja o wyłączeniu pełnomocnika z postępowania wydana na podstawie art. 87 § 3 k.p.k. jest bowiem zaskarżalna w toku postępowania przygotowawczego na podstawie art. 302 § 1 k.p.k. przez osobę, która pełnomocnika ustanowiła.

wymaga zastępowania jej przez pełnomocnika. Zażalenie jest natomiast środkiem obrony praw osoby niebędącej stroną. Innymi słowy skoro wniesiono środek odwoławczy to zachodzi zatem potrzeba ochrony praw osoby niebędącej stroną należy zatem domniemywać, że istnieje potrzeba obrony interesów osoby niebędącej stroną przez pełnomocnika[173]. Trzeba też wziąć pod uwagę wolę osoby zastępowanej, a nie tylko poprzestać na uznaniowej decyzji prokuratora. Skoro bowiem dany uczestnik postępowania chce korzystać z pomocy prawnej, czyni to dla ochrony swoich praw lub interesów, o których informuje swojego pełnomocnika i chce, aby ten podjął w jego imieniu działania w toczącym się procesie karnym. Dopuszczenie pełnomocnika osoby niebędącej stroną jako uprawnionego do wniesienia i popierania zażalenia prowadzi także do zrównania pozycji wszystkich uczestników procesu, gdyż w stosunku do pełnomocników strony innej niż oskarżony takich ograniczeń jak w art. 87 § 3 k.p.k. nie wprowadzono. Tym bardziej wydaje się to zasadne, gdy podstawa zaskarżenia decyzji procesowych naruszających prawa będzie dla stron i osób niebędących stronami tożsama np. art. 302 § 2 k.p.k.

Legitymacja obrońcy do wniesienia zażalenia w toku postępowania przygotowawczego będzie wynikała z dwóch źródeł. Po pierwsze będzie ono pochodną prawa podejrzanego[174]. Odmienna regulacja, korzystniejsza dla obrońcy, oznaczałaby bezzasadne rozszerzenie sfery jego praw i byłaby sprzeczna ze statusem obrońcy. Po drugie obrońcy przysługuje środek zaskarżenia niezależnie od sposobu uregulowania kwestii żalenia się przez stronę[175]. Wówczas adwokat lub radca prawny jako osoba niebędąca stroną nabywa prawo do zaskarżania decyzji procesowych i czynności naruszających ich prawa. Powyższe dotyczy także pełnomocnika.

Ograniczenia praw obrońcy lub pełnomocnika do wnoszenia środków odwoławczych na gruncie postępowania karnego mogą wynikać z upoważnienia do obrony bądź udzielonego pełnomocnictwa. Dopuszczalne jest zatem wyłączenie uprawnienia obrońcy lub pełnomocnika do wniesienia zażalenia w toku postępowania przygotowawczego np. poprzez ograniczenie reprezentacji wyłącznie do uczestnictwa w czynnościach dowodowych lub przejrzenia akt sprawy. Nie powoduje to utraty prawa do wniesienia środka odwoławczego przez stronę lub osobę niebędącą stroną. Poprzez ograniczenie zawarte w upoważnieniu do obrony lub pełnomocnictwie nie można natomiast wyłączyć, ani ograniczyć prawa adwokata

[173] R.A. Stefański, *Pełnomocnik…*, s. 47.
[174] T. Grzegorczyk, *Obrońca w postępowaniu przygotowawczym*, Łódź 1988, s. 157; M. Czekaj, *Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym w nowym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1998 r., nr 1, s. 45.
[175] T. Grzegorczyk, *Obrońca…*, s. 157.

lub radcy prawnego do zaskarżania decyzji procesowych naruszających ich prawa (np. art. 180 § 2 k.p.k.).

Powyższe zastrzeżenia nie będą miały zastosowania w przypadku obrońcy lub pełnomocnika wyznaczonego z urzędu. Na nich spoczywa bowiem prawny obowiązek podejmowania czynności procesowych do prawomocnego zakończenia postępowania (art. 84 § 1-2 k.p.k. i art. 88 k.p.k.). Wyznaczenie ma zwykle charakter ogólny i nie zawiera ograniczeń, chyba że obrońca lub pełnomocnik został wyznaczony do dokonania określonej czynności procesowej wówczas jego umocowanie obejmuje wyłącznie tę konkretną czynność (art. 78 § 1a k.p.k.). Stąd obrońca lub pełnomocnik z urzędu będzie miał zwykle nieograniczone prawo do wniesienia zażalenia na decyzje procesowe bez potrzeby badania aktu wyznaczenia przez organ rozpoznający je. Na etapie postępowania przygotowawczego, zgodnie z art. 84 § 3 k.p.k. obrońca lub pełnomocnik z urzędu nie może zwolnić się od sporządzenia zażalenia informując o braku podstaw do jego wniesienia. Ustawodawca ograniczył bowiem to uprawnienie wyłącznie do nadzwyczajnych środków zaskarżenia (art. 84 § 3 k.p.k.). Nawet, gdyby obrońca z urzędu został wyznaczony przez niewłaściwy organ to nie traci on legitymacji do wniesienia zażalenia[176].

Środek odwoławczy wniesiony przez obrońcę lub pełnomocnika nie pozbawia strony bądź osoby niebędącej stroną prawa do złożenia własnego środka odwoławczego. Pozwala na to art. 86 § 2 k.p.k. stosowany do obrońców i pełnomocników. Wówczas będą funkcjonowały dwa zażalenia. Nie można tylko z tego tytułu, że zażalenie wniósł obrońca lub pełnomocnik pozbawić tego prawa strony lub osoby niebędącej stroną i odmówić przyjęcia środka na podstawie art. 429 § 1 k.p.k. podając jako powód wniesienie go przez osobę nieuprawnioną.

W przypadku wielości ustanowionych obrońców lub pełnomocników, każdy z nich reprezentując interesy swojego mandanta może wnieść środek odwoławczy niezależnie od pozostałych. Może to mieć miejsce tam, gdzie występuje wielość podmiotów po jednej ze stron, jak również gdy strona ustanowiła więcej niż jednego przedstawiciela procesowego[177]. Wewnętrzne podziały pracy przyjęte przez występujących w sprawie adwokatów lub radców prawnych nie mają wpływu na legitymację procesową do wniesienia środka odwoławczego, chyba że ograniczenia będą zawarte w upoważnieniu do obrony lub w pełnomocnictwie.

[176] Postanowienie SN z 19.01.2010 r., I KZP 32/09, OSNKW 3/2010 poz. 24.
[177] W świetle art. 77 k.p.k. w zw. z art. 88 k.p.k. można ustanowić maksymalnie trzech obrońców lub pełnomocników.

Obrońca lub pełnomocnik w niektórych wypadkach wnosząc zażalenie będzie reprezentował własny interes nie zaś interes swojego mandanta. Będzie działał jako osoba niebędąca stroną[178]. Takie sytuacje mają miejsce w przypadku: postanowienia sygnalizacyjnego (art. 20 § 1b k.p.k.), nałożenia kary porządkowej (art. 285 § 2 k.p.k. w zw. z art. 290 § 2 k.p.k.), postanowienia w przedmiocie kosztów postępowania w zakresie pomocy prawnej udzielonej z urzędu (art. 626 § 3 k.p.k.). W tych sytuacjach adwokat bądź radca prawny pomimo procesowego statusu pełnomocnika bądź obrońcy będzie występował we własnym imieniu. Co więcej, reprezentowany mandant nie ma legitymacji procesowej do zaskarżenia powyższych decyzji procesowych z uwagi na brak *gravamen*[179]. Mogą jednak pojawić się wątpliwości co do tego, kto w danym układzie procesowym czy mandant, czy adwokat lub radca prawny będą uprawnieni do wniesienia zażalenia np. gdy na mocy art. 87 § 3 k.p.k. prokurator odmówi dopuszczenia pełnomocnika do udziału w czynnościach. W doktrynie wskazuje się, że uprawnionym do wniesienia zażalenia jest wówczas ten, który pełnomocnika ustanowił[180]. Jest to słuszne albowiem to prawo mocodawcy, a konkretnie prawo do korzystania z pomocy adwokata lub radcy prawnego, zostanie w takim wypadku naruszone nie zaś prawo adwokata lub radcy prawnego do bycia pełnomocnikiem. Stąd zgodnie z art. 302 § 1 k.p.k. uprawnionym do wniesienia zażalenia będzie osoba niebędąca stroną, jako ta, której prawa zostały naruszone.

W niektórych sytuacjach procesowych adwokat bądź radca prawny niebędący obrońcą lub pełnomocnikiem będzie mógł wnieść zażalenie. Może to mieć miejsce np. w przypadku zażalenia na zatrzymanie, kiedy z adwokatem bądź radcą prawnym kontaktował się zatrzymany (art. 245 § 1 k.p.k.)[181] lub w przypadku przeszukania dokonanego w kancelarii adwokackiej lub radcowskiej (art. 236 k.p.k.).

Obrońca bądź pełnomocnik utracą legitymację do wniesienia zażalenia w momencie cofnięcia upoważnienia do obrony lub pełnomocnictwa. Osoba, która korzysta z pomocy prawnej adwokata lub radcy prawnego może tego dokonać w każdym czasie. Cofnięcie pozbawia obrońcę legitymacji do działania w procesie (z wyjątkiem, gdy chodzi o obronę obowiązkową do czasu, gdy nie został ustanowiony lub wyznaczony obrońca)[182].

[178] T. Grzegorczyk, *Obrońca…*, s. 158.
[179] Tak np.: postanowienie SN z 25.01.2006 r., V KZ 59/05, LEX nr 175533.
[180] T. Grzegorczyk, *Strony, ich procesowi przedstawiciele i inni uczestnicy postępowania karnego*, Warszawa 1998, s. 115.
[181] K. Eichstaedt [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 1213.
[182] M. Czekaj, *op. cit.*, s. 39.

2.6. Ustawowe gwarancje legitymacji do wniesienia zażalenia

Pojęcia ustawowych gwarancji legitymacji do wniesienia zażalenia użył Z. Doda odnosząc je do rozwiązań, które w określony sposób zabezpieczają przyznane uczestnikom procesu uprawnienia do zaskarżenia decyzji w trybie zażalenia[183]. Wśród nich wskazany Autor wymienił: informację o decyzji podlegającej zaskarżeniu, czyli doręczenie lub ogłoszenie; informację o podstawach decyzji, czyli uzasadnienie decyzji podlegających zaskarżeniu; pouczenie o możliwości zaskarżenia oraz zakaz cofnięcia środka odwoławczego wniesionego na korzyść oskarżonego. Do wymienionych gwarancji należy też dodać możliwość zapoznania się z aktami sprawy, kiedy to osoba uprawniona do wniesienia zażalenia, niekiedy po raz pierwszy, ma możliwość zapoznania się z materiałem dowodowym zgromadzonym w toku postępowania przygotowawczego.

W tym miejscu, poświęconym legitymacji procesowej do wniesienia zażalenia, dalsze rozważania koncentrują się wokół pouczenia oraz dostępu do akt postępowania. Uwagi dotyczące doręczania i ogłaszania oraz uzasadnień decyzji procesowych, jako mające charakter złożony i związany z zagadnieniami dopuszczalności omawianego środka odwoławczego, zostały przedstawione w rozdziale 5 podrozdziałach 5.2.1.-5.2.3.

2.6.1. Pouczenie o prawie do wniesienia zażalenia

Pouczenie o prawach i obowiązkach uczestników procesu jest elementem zasady informacji. W doktrynie procesu karnego zasada ta jest przez niektórych autorów wymieniana jako zasada procesu karnego[184], przez innych zaś nie[185]. Częściej w doktrynie wskazuje się na obowiązek udzielana informacji prawnej jako element zasady uczciwego (rzetelnego) procesu[186]. Nie zagłębiając się w sygnalizowaną problematykę można stwierdzić, że prawo do zaskarżenia będzie efektywne wówczas, gdy strona (uczestnik) postępowania ma wiedzę o przysługującym mu prawie do złożenia środka odwoławczego. Poinformowanie o możliwości zaskarżenia stanowi zatem doniosłe zabezpieczenie legitymacji do wniesienia zażalenia[187]. Obwiązek pouczenia o prawie, terminie i sposobie zaskarżenia lub o tym, że orzeczenie lub zarządzenie nie podlega zaskarżeniu wynika z art. 100 § 8 k.p.k. stosowanego odpowiednio w postępowaniu przygotowawczym (art. 106 k.p.k.). Na gruncie k.p.k. obok wyrażonej normy ogólnej istnieją przepisy szczególne przewidujące obowiązek pouczenia pokrzywdzonego i podejrzanego na piśmie zgodnie z ustalonym wzorem. Są to: art. 244 § 5 k.p.k., art. 263 § 8

[183] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 120-121.
[184] K. Dudka [w:] K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie…*, s. 165-166.
[185] J. Tylman [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 76-171.
[186] S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*, s. 330-335; J. Skorupka [w:] J. Skorupka, *Proces…*, s. 219; K. Zgryzek [w:] K. Marszał, *Proces…*, s. 115.
[187] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 123.

k.p.k. oraz art. 300 § 4 k.p.k. Dwa z nich (art. 244 § 5 k.p.k., art. 263 § 8 k.p.k.) wprowadzono do k.p.k. nowelizacją z 2013 r., a następnie zmieniono nowelizacją z 2015 r., natomiast art. 300 k.p.k. obecny kształt zawdzięcza nowelizacji z 2015 r. oraz nowelizacji z 2016 r. Wskazane zabiegi legislacyjne miały na celu implementację do polskiego porządku prawnego dyrektywy z 22.05.2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym[188].

Pomimo ustalonych wzorów nie uniknięto rozbieżności i niedoskonałości. W treści wzoru pouczenia podejrzanego[189], wręczanego mu przy pierwszym przesłuchaniu w tym charakterze, nie ma wzmianki o prawie do zaskarżania decyzji procesowych, które to prawo stanowi istotny element szeroko rozumianego prawa do obrony[190]. Taka wzmianka znajduje się natomiast we wzorze pouczenia pokrzywdzonego[191], gdzie mowa jest o: prawie do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania (śledztwa lub dochodzenia) oraz złożenia zażalenia na bezczynność organu oraz o prawie złożenia zażalenia na postanowienia i zarządzenia w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 459 k.p.k.) oraz na inne czynności naruszające jego prawa (art. 302 § 2 k.p.k.). Podejrzany o prawie do wniesienia środka zaskarżenia będzie pouczony w momencie tymczasowego aresztowania, przy czym jest on pouczany wyłącznie o prawie do zaskarżenia decyzji w przedmiocie środka zapobiegawczego (art. 252 § 1 i 2 k.p.k.) oraz w przedmiocie wniosku o uchylenie bądź zmianę zastosowanego środka zapobiegawczego (art. 254 § 2 k.p.k.)[192].

Treść wzorów pouczeń pozwala stwierdzić, że podejrzany, w przypadku większości decyzji, o tym czy przysługuje mu zażalenie, czy też nie dowie się w momencie otrzymania decyzji procesowej. Inaczej rzecz ma się z czynnościami faktycznymi innymi niż zatrzymanie albowiem z przepisów k.p.k. nie wynika obowiązek informowania o przysługujących środkach zaskarżenia np. przy okazaniu, oględzinach ciała. Podejrzany może zatem nie wiedzieć, że takowe uprawnienie mu przysługuje. Zasadny wydaje się zatem postulat *de lege ferenda* o uzupełnienie pouczenia z art. 300 § 1 k.p.k. o wzmiankę dotyczącą prawa do zażalenia na postanowienia i zarządzenia w wypadkach wskazanych w ustawie (art. 459

[188] Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22.05.2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.Urz. UE. L z 2012 r. Nr 142, s. 1) – dalej: Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22.05.2012 r.

[189] Wzór pouczenia stanowi załącznik do Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13.04.2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego w postępowaniu karnym (Dz.U. poz. 512).

[190] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 346.

[191] Wzór pouczenia stanowi załącznik do Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13.04.2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym (Dz.U. poz. 514).

[192] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13.04.2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach tymczasowo aresztowanego w postępowaniu karnym (Dz.U. poz. 513).

k.p.k.) oraz na inne czynności naruszające jego prawa (art. 302 § 2 k.p.k.). Pominięcie tych praw w obecnym wzorze pouczenia powoduje nieuzasadnione zróżnicowanie informacji o uprawnieniach przekazywanych stronom postępowania przygotowawczego, gdyż zaproponowana formuła znajduje się w pouczeniu pokrzywdzonego, natomiast nie zawarto jej w pouczeniu podejrzanego.

W przypadku osób niebędących stronami, które zostały wyposażone w prawo do złożenia zażalenia ustawodawca nie zdecydował się, tak jak w przypadku stron, na stworzenie wzorca pouczenia. Jedynie zatrzymany na postawie art. 244 k.p.k. otrzymuje pisemne pouczenie zgodnie z ustalonym wzorcem, w którym zawarto informacje o prawie, terminie i organie właściwym do rozpoznania zażalenia na zatrzymanie (art. 244 § 5 k.p.k.)[193]. Obwiązek pouczenia o terminie i sposobie zaskarżenia osób niebędących stronami wynika z art. 100 § 8 k.p.k. i będzie realizowany w momencie doręczenia lub ogłoszenia decyzji procesowej. Trzeba tu jednak też wspomnieć, że obowiązek pouczenia przewidziano także w przepisach szczególnych. I tak, poucza się o przysługujących im uprawnieniach, w tym o prawie do wniesienia środka odwoławczego: znaną organom prowadzącym postępowanie stronę zastępczą lub nową wstępującą w miejsce zmarłego pokrzywdzonego (art. 52 § 2 k.p.k.); osobę, instytucję państwową, samorządową lub społeczną, która złożyła zawiadomienie (art. 305 § 4 k.p.k.); pokrzywdzonego, który skorzystał z uprawnień przewidzianych w art. 306 § 1 i 1a k.p.k. w wypadku ponownego umorzenia lub ponownej odmowy wszczęcia postępowania przygotowawczego (art. 330 § 2 k.p.k.). Wydaje się, że powinien także istnieć wyrażony *expressis verbis* obowiązek pouczenia o przysługujących uprawnieniach do wniesienia zażalenia osób, wobec których dokonywane są czynności faktyczne np. przeszukanie, odebranie rzeczy, poddanie się obowiązkom wymienionym w art. 74 § 2 k.p.k. Obecnie powinność pouczenia można wyprowadzić z art. 16 § 2 k.p.k., jednakże wydaje się, że powinien istnieć, na kształt art. 244 k.p.k. obowiązek informacji wyrażony wprost w przepisie regulującym zasady przeprowadzenia określonej czynności faktycznej.

Organy prowadzące postępowanie przygotowawcze powinny dbać o to, aby wszelkie pouczenia, także te według ustalonego wzorca, były formułowane w zrozumiałym, prostym i przystępnym (niespecjalistycznym) języku, zwracając szczególną uwagę na osoby, które nie mogą zrozumieć treści lub znaczenia informacji i dbając o to, aby pouczenia były konstruowane tak, by były zrozumiałe dla laika bez jakiejkolwiek znajomości prawa karnego

[193] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3.06.2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego w postępowaniu karnym (Dz.U. poz. 835).

procesowego[194]. Niestety, pouczenia są niezrozumiałe dla osób niekorzystających z pomocy adwokata lub radcy prawnego czego przykładem może być, znajdująca się w pkt. 12 wzoru pouczenia, informacja dla pokrzywdzonego o prawie do wniesienia zażalenia, która opiera się głównie na przytoczeniu i odesłaniu do art. 453 k.p.k. i art. 302 § 2 k.p.k.[195]. Istotą pouczenia nie jest zacytowanie przepisów, lecz przekazanie wyraźnej informacji o tym, jakie uprawnienia przysługują lub jakie obowiązki spoczywają na pouczanym uczestniku postępowania. Nie powinno być tak, że aby odkodować treść pouczenia strona musi udać się do adwokata lub radcy prawnego. Z otrzymanej informacji ma jasno wynikać w jakim terminie, do kogo oraz jakie warunki musi spełniać pismo procesowe zawierające zażalenie. Norma zawarta w art. 16 § 1 k.p.k. nie chroni uczestnika przed ujemnymi skutkami procesowymi błędnego pouczenia. Umożliwia natomiast podjęcie działań naprawczych mających na celu odwrócenie negatywnych następstw np. poprzez złożenie wniosku o przywrócenie terminu zawitego do wniesienia środka zaskarżenia[196]. Są to jednak dodatkowe czynności, wymagające czasu i zaangażowania ze strony organów prowadzących postępowanie przygotowawcze, których można uniknąć poprzez precyzyjne i zrozumiałe pouczenie uczestnika o przysługujących mu prawach. Pozwala to też uzyskać, zdawać by się mogło najważniejszy, pozaprawny efekt w postaci wzmocnienia zaufania obywateli do działań organów ścigania.

2.6.2. Dostęp do akt sprawy podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia

Podmioty uprawnione do wniesienia zażalenia dla właściwej realizacji swoich uprawnień i sporządzenia środka odwoławczego zawierającego rzeczową polemikę z zaskarżanym rozstrzygnięciem powinny mieć możliwość zapoznania się z aktami sprawy. Uwagi poczynione w tej części rozważań dotyczą etapu poprzedzającego wniesienie zażalenia do właściwego organu. Zagadnienia związane z dostępem do akt po wniesieniu zażalenia zostały omówione w rozdziale 6 niniejszej pracy.

---

[194] Punkty 22, 26 i 38 Preambuły oraz art. 3 ust. 2, art. 4 ust. 4 i 5, art. 5 ust. 2 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22.05.2012 r. Zakres przedmiotowy dyrektywy co prawda nie obejmuje pokrzywdzonego, ale nie sposób uznać, iż postulaty dotyczące prostoty i zrozumiałości pouczenia nie odnoszą się także do pouczeń kierowanych do tej strony postępowania przygotowawczego – szerzej na temat prawa pokrzywdzonego do informacji procesowej zob.: J. Żylińska, *Prawo pokrzywdzonego do informacji procesowej*, Prok. i Pr. 2015 r., nr 6, s. 38-59.

[195] E. Bieńkowska, *Pokrzywdzony w postępowaniu karnym po zmianach z dnia 11 marca 2016 r.*, Prok. i Pr. 2016 r., nr 10, s. 10.

[196] Zob. na ten temat np.: C. Kulesza, *Mylne pouczenie przez organ procesowy pełnomocnika jako niezależna od strony przyczyna uzasadniająca przywrócenie terminu zawitego (uwagi na tle Uchwały Sądu Najwyższego z 1 października 2013 r., I KZP 6/13)* [w:] *Księga SSN S. Zabłockiego*, s. 309-335.

Zasadą wyrażoną w art. 156 § 5 k.p.k. jest to, że stronom, obrońcom i przedstawicielom ustawowym udostępnia się akta prowadzonego postępowania przygotowawczego oraz daje możność sporządzenia z nich odpisów lub kopii za zgodą prowadzącego to postępowanie, o ile nie zachodzi potrzeba zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania lub ochrony ważnego interesu państwa. Innym osobom, np. osobie nie będącej stroną uprawnionej do wniesienia zażalenia, akta sprawy sądowej mogą być udostępnione wyłącznie za zgodą prokuratora i tylko w wyjątkowych wypadkach[197]. W przedmiocie udostępnienia akt, sporządzenia odpisów, kopii, wydania uwierzytelnionych odpisów lub kopii prowadzący postępowaniu przygotowawcze wydaje zarządzenie. Na odmowę udostępnienia akt stronom przysługuje zażalenie (art. 159 k.p.k.).

Przedstawione uwarunkowania zawarte w art. 156 § 5 k.p.k. doznają wyjątku, gdy chodzi o zażalenie na postanowienie o zastosowaniu lub przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania (w art. 156 § 5a k.p.k. wyłączono niektóre dowody), jak również przy zaskarżeniu decyzji o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego. Podmiotom uprawnionym do złożenia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego wymienionym w art. 306 § 1 i 1a k.p.k. przysługuje prawo do przejrzenia akt. W doktrynie podnosi się, że relacja pomiędzy art. 306 § 1b k.p.k., a art. 156 § 5 k.p.k. jest relacją *lex specialis – lex generalis*[198]. Wprowadzenie do kodeksu art. 306 § 1b k.p.k. należy ocenić pozytywnie. Otwiera ona bowiem drogę do akt sprawy przede wszystkim podmiotom niebędącym stronami, którym ustawodawca w art. 306 § 1 pkt 2 i 3 i § 1a pkt 2 i 3 k.p.k. przyznał prawo do zaskarżenia postanowienia o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania. Zaznaczyć bowiem należy, że podmioty te na podstawie art. 156 § 5 zd. V k.p.k. mają ograniczony dostęp do akt możliwy wyłącznie w wyjątkowych wypadkach. Istnienie regulacji z art. 306 § 1b k.p.k. zapewnia im zaś dostęp na tych samych zasadach co stronom. Mogłoby się wydawać, że w stosunku do stron regulacja ta nie wnosi nic nowego, gdyż stanowi potwierdzenie prawa, o którym stanowi art. 156 k.p.k. Tak jednak nie jest. Otóż wprowadzenie art. 306 § 1b k.p.k. wyłącza prawo odmowy przejrzenia akt osobie uprawnionej, gdyż to jest zagwarantowane *ex lege*[199] i choć nie jest to wyrażone normatywnie, ani w k.p.k., ani też w przepisach reg.

[197] Szerzej zob.: M. Jakubik, *Udostępnianie akt spraw karnych „innym osobom" z art. 156 k.p.k. po reformie procesu karnego*, SPiA 2015 r., nr 12, s. 21-30.
[198] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 12 do art. 156 k.p.k.; Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 716.
[199] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 12 do art. 156 k.p.k.; Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 716; K. Dudka, *Dostęp do akt postępowania przygotowawczego w świetle prawa do rzetelnego procesu karnego*, [w:] *Księga Profesor Z. Świdy*, s. 397-398.

prok.[200] tezę tę należy zaaprobować. Przy czym niezbędne jest poczynienie pewnych uwag terminologicznych. W art. 306 § 1b k.p.k. nie użyto określenia znanego z art. 156 k.p.k. „udostępnienie akt sprawy i sporządzanie z nich odpisów lub kopii". Ustawodawca posługuje się tu pojęciem „przejrzenie akt". Przejrzeć oznacza obejrzeć, zobaczyć co jedno po drugim, zaznajomić się z czym, oglądając co, przewertować[201]. Trudno jest jednoznacznie wskazać, kiedy mamy do czynienia z udostępnieniem, a kiedy z przejrzeniem akt. Wiadomym jest, że aby przejrzeć akta muszą być one fizycznie udostępnione. Tym co odróżnia obie te czynności jest natomiast to, że przy przeglądaniu akt nie sporządza się z nich odpisów lub kopii. Uzyskanie ich przez osobę wymienioną w art. 306 § 1b k.p.k. będzie wymagało zgody organu prowadzącego lub nadzorującego postępowanie przygotowawcze wyrażonej na podstawie art. 156 § 5 k.p.k.[202]. Nie wykluczona jest zatem odmowa, przy czym nie może ona dotyczyć samego wydania akt, czyli ich faktycznego udostępnienia. Słusznie wskazuje Z. Brodzisz, że prawo do przejrzenia akt może doznać ograniczenia w przypadku sprawy złożonej pod względem przedmiotowym i podmiotowym w zakresie w jakim zażalenie jest prawnie dopuszczalne[203]. Zasadnie podnosi się w doktrynie, że realizacja tego prawa powinna nastąpić przed upływem 7-dniowego terminu zawitego do wniesienia zażalenia[204]. Rozszerzając ten pogląd uprawnionym wydaje się przyjęcie, że prawo do przejrzenia akt odżyje w przypadku przywrócenia terminu na podstawie art. 126 k.p.k.

Trudno zgodzić się z tezą wyrażoną przez S. Dudziaka, że taki dostęp dla dużego kręgu może doprowadzić do wtórnej wiktymizacji pokrzywdzonego, a podejrzanemu stworzyć możliwość poznania depozycji świadków go obciążających i wystąpienia z zawiadomieniem o składaniu przez nich fałszywych zeznań[205]. Słusznie na ten temat wypowiedział się T. Grzegorczyk podnosząc, że uprawnionymi do wglądu w akta są przedstawiciele instytucji zawiadamiającej o podejrzeniu popełnienia przestępstwa oraz zawiadamiający będącymi osobami, których prawa zostały także hipotetycznie naruszone przez dane zachowanie, choć nie są one pokrzywdzonymi w rozumieniu prawa. Co zaś tyczy się podejrzanego, to i tak ma on zapewniony wgląd w akta także po umorzeniu dochodzenia lub śledztwa, jako że i takie decyzje może on zaskarżać od strony podstawy prawnej jej wydania, jako dla niego niekorzystnej, a więc ma zawsze możliwość poznania także

[200] W §§ 143-148 reg. prok. dotyczących udostępniania akt sprawy nie ma w ogóle mowy o przeglądaniu akt sprawy, a jedynie o udostępnianiu akt i sporządzaniu z nich odpisów i kopii.
[201] *Mały słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 1997, s. 724.
[202] Odmiennie na ten temat: R.A. Stefański [w:] *System prawa karnego procesowego. Tom X*, s. 692.
[203] Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 716.
[204] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1050; R.A. Stefański [w:] *System prawa karnego procesowego. Tom X*, s. 692.
[205] S. Dudziak, *Zaskarżanie postanowień…*, s. 86.

oświadczeń dowodowych złożonych w postępowaniu na jego niekorzyść. Trudno zaś sobie wyobrazić, aby z uwagi na umorzenie postępowania podejrzany nie miał możliwości wglądu w akta sprawy, która go dotyczyła[206].

[206] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1050.

ROZDZIAŁ 3
ORGANY UPRAWNIONE DO ROZPOZNAWANIA ZAŻALEŃ W TOKU POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

3.1. Sąd jako organ powołany do rozpoznawania zażalenia w postępowaniu przygotowawczym

Sąd jest jednym z organów, obok prokuratury i policji, który dokonuje określonych w ustawie czynności w toku postępowania przygotowawczego (art. 298 k.p.k.). Sąd w tej fazie postępowania spełnia dwie funkcje[1]. Po pierwsze funkcję orzeczniczą jako organ dokonujący niektórych czynności (również dowodowych). Po drugie funkcję kontrolną jako organ powołany do rozpoznawania zażaleń na decyzje procesowe podejmowane przez sąd jak i przez niesądowe organy prowadzące postępowanie przygotowawcze. W doktrynie czynności sądu dokonywane w ramach postępowania przygotowawczego niektórzy autorzy dzielą też na: 1) orzecznicze rozumiane jako wydawanie postanowień w pierwszej instancji, 2) kontrolne rozumiane jako rozpoznawanie zażaleń na decyzje procesowe i czynności faktyczne i 3) inne np. dokonywanie niektórych czynności dowodowych[2]. Wyszczególnia się jeszcze jedną rolę sądu w toku tej fazy postępowania karnego, a mianowicie podejmowanie decyzji po dokonanej kontroli odwoławczej[3]. Nie jest to zasadne wyróżnienie. Podejmowanie decyzji następczych przez sąd jest bowiem konsekwencją sprawowanej funkcji kontrolnej w ramach toczącego się postępowania przygotowawczego. Wynika to z art. 330 k.p.k., zgodnie z którym sąd uchylając postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego wskazuje w miarę potrzeby okoliczności, które należy wyjaśnić, lub czynności, które należy przeprowadzić, a wskazania te wiążą prokuratora. Nie są to jednakże samodzielne uprawnienia nadzorcze, z których sąd może skorzystać bez wszczętej kontroli, tak jak to ma miejsce w przypadku nadzoru prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym (art. 326 k.p.k.).

Niezależnie od przyjętych podziałów wspólnym mianownikiem zaprezentowanych poglądów jest to, że rola sądu w postępowaniu przygotowawczym postrzegana jest dwutorowo. Z jednej strony jako organu podejmującego ustawowo przekazane czynności związane z tokiem tegoż postępowania. Z drugiej zaś sąd jest organem odwoławczym

[1] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…,* t. II, s. 255; K.T. Boratyńska [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 643; W. Grzeszczyk, *Komentarz…,* s. 414.
[2] R. A. Stefański [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. II, s. 485; T. Grzegorczyk, *Komentarz…,* 2014, s. 1143; K. Eichstaedt [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 1191.
[3] K. Malinowska-Krutul, *Czynności sądowe w postępowaniu przygotowawczym,* Prok. i Pr. 2008 r., nr 10, s. 65.

sprawującym kontrolę nad wstępnym etapem procesu karnego. Tej ostatniej funkcji będą poświęcone dalsze rozważania.

Uprawnienia kontrolne sądu w toku postępowania przygotowawczego wynikają z art. 459 § 1 k.p.k., 465 § 2 k.p.k. oraz art. 466 k.p.k. Zgodnie z powołanymi przepisami sąd będzie organem odwoławczym rozpoznającym zażalenia na: 1) postanowienia i zarządzenia wydane przez sąd w toku postępowania przygotowawczego; 2) postanowienia i zarządzenia wydane przez prokuratora; 3) zarządzenia prezesa sądu; 4) czynności lub zaniechanie czynności przez prokuratora lub nieprokuratorski organ prowadzący postępowanie przygotowawcze. Sąd będzie także właściwy do rozpoznawania zażaleń na decyzje prokuratora zamykające drogę do kontroli instancyjnej np. o odmowie przyjęcia zażalenia albo o odmowie przywrócenia terminu do wniesienia zażalenia[4].

O właściwości rzeczowej, miejscowej i funkcjonalnej sądu decydują przepisy szczególne. Różnorodność cechująca postępowanie przygotowawcze pod względem podmiotowym (organy), przedmiotowym (postępowania dotyczące od drobnych występków i najpoważniejszych zbrodni), miejscowym (postępowania lub czynności procesowe mogą być prowadzone na terenie całego kraju), jak również form czynności procesowych (postanowienia, zarządzenia, czynności faktyczne) sprawia, że w przypadku zażaleń na tym etapie procesu karnego będziemy mówić o sądzie odwoławczym jak i o sądzie drugiej instancji, określanymi zbiorczo sądem rozpoznającym zażalenie. Rozróżnienie to wynika stąd, że nie każdy sąd rozpoznający zażalenie będzie sądem drugiej instancji, gdyż takim stanie się wtedy, gdy przedmiotem zaskarżenia będzie decyzja procesowa wydana w pierwszej instancji przez sąd[5]. Natomiast tam, gdzie sąd jest powołany do rozpoznawania zażaleń na postanowienia i zarządzenia prokuratora wtedy będzie można używać określenia sąd odwoławczy.

[4] D. Świecki [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 1149; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1585 i powołane tam orzecznictwo.
[5] M. Pawełek, *Składy sądu odwoławczego*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 2 s. 47.

3.1.1. Właściwość funkcjonalna sądu do rozpoznania zażalenia w postępowaniu przygotowawczym

3.1.1.1. Właściwość funkcjonalna sądu rejonowego, okręgowego i apelacyjnego

Właściwość funkcjonalna, czynnościowa to uprawnienie sądu do dokonywania określonych czynności postępowania karnego[6]. Zgodnie z art. 1 § 1 Prawa o ustroju sądów powszechnych[7] w polskim systemie sądownictwa wyróżniamy trzy rodzaje sądów powszechnych: rejonowe, okręgowe i apelacyjne. To, który z nich będzie rozpoznawał zażalenia w postępowaniu przygotowawczym uwarunkowane jest treścią przepisów szczególnych stosowanych w ramach postępowania przygotowawczego oraz tym, jaki organ będzie wydawał zaskarżaną decyzję procesową bądź będzie dokonywał czynności faktycznej. Najmniej kłopotliwe jest określenie właściwości wtedy, gdy organem podejmującym zaskarżoną decyzję procesową będzie sąd. Właściwość funkcjonalną, w tym wypadku sądu okręgowego lub apelacyjnego rozstrzygają przepisy art. 25 § 3 k.p.k. oraz art. 26 k.p.k. Ten sam proces w przypadku postanowień i zarządzeń podjętych przez organy niesądowe wymaga sięgnięcia do przepisów szczególnych. Pierwszy z nich – art. 465 § 2 k.p.k. – znajduje się w rozdziale 50 k.p.k. poświęconym zażaleniu. Drugi – art. 329 § 1 k.p.k. – został umieszczony wśród przepisów regulujących postępowanie przygotowawcze. W art. 465 § 2 k.p.k. wskazano, że na postanowienie prokuratora przysługuje zażalenie do „sądu właściwego do rozpoznania sprawy", natomiast zgodnie z art. 329 § 1 k.p.k. przewidzianych w ustawie czynności w toku postępowania przygotowawczego dokonuje „sąd powołany do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji". To, który z tych przepisów będzie miał zastosowanie wymaga sięgnięcia po kryterium temporalne i odniesienie momentu zaskarżenia decyzji do etapu na jakim znajduje się postępowanie przygotowawcze w chwili wniesienia zażalenia. I tak, do rozpoznawania zażaleń na postanowienia lub zarządzenia podejmowane przed wszczęciem oraz po zakończeniu dochodzenia bądź śledztwa funkcjonalnie powołany jest sąd określony w art. 465 § 2 k.p.k. Natomiast, gdy zażalenie dotyczy czynności lub decyzji procesowych podjętych w czasie trwania postępowania przygotowawczego wówczas funkcjonalnie właściwym będzie sąd wymieniony w art. 329 § 1 k.p.k. Innymi słowy, art. 465 § 2 k.p.k. ustanawia właściwość sądu do rozpoznawania zażaleń na postanowienia prokuratora, o których mowa w art. 459 § 1 i 2 k.p.k., z tym, że sąd określony w art. 329 § 1 k.p.k. to „sąd

[6] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 209; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*, s. 160; J. Zagrodnik [w:] K. Marszał, *Proces…*, s. 182; W. Jasiński [w:] K.T. Boratyńska, *Postępowanie…*, s. 100; K. Nowicki [w:] J. Skorupka, *Proces…*, s. 267.

[7] Ustawa z dnia 27.07.2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 52 ze zm.) – dalej: u.o.s.p.

właściwy do rozpoznania sprawy", do którego odwołuje się art. 465 § 2 k.p.k. Użyte przez ustawodawcę określenie „do rozpoznania sprawy" należy traktować szeroko tzn. jako dotyczące rozpoznania sprawy w I instancji, jak i rozpoznania sprawy wszczętej na podstawie wniesionego zażalenia. Zgodnie zatem z zasadą wynikającą z art. 329 § 1 k.p.k. wszystkie czynności sądowe w postępowaniu przygotowawczym (dotyczy to czynności decyzyjnych, kontrolnych i dowodowych) wykonuje sąd powołany rzeczowo i miejscowo do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji, chyba że ustawa wyraźnie przewiduje właściwość innego sądu[8].

Jak wynika z powyższego większość zażaleń będzie trafiała do rozpoznania przez sąd rejonowy bądź okręgowy. Ustawodawca w toku postępowania przygotowawczego przewiduje także właściwość funkcjonalną sądu apelacyjnego. Tenże sąd będzie występował jako organ odwoławczy w ramach instancji poziomej przy przedłużaniu stosowania tymczasowego aresztowania (art. 263 § 4 k.p.k.), jak również jako sąd odwoławczy od decyzji procesowych sądu okręgowego podejmowanych w ramach postępowania przygotowawczego (np. art. 284 § 2 k.p.k.; art. 263 § 2 w zw. z art. 252 § 1 k.p.k., art. 5 ust. 6 u.ś.k., art. 106b ust. 4 u.p.b.).

Takie ukształtowanie właściwości funkcjonalnej sądu przy rozpoznawaniu zażaleń w toku postępowania przygotowawczego spotkało się z krytyką w doktrynie. Krytyka dotyczyła przede wszystkim powierzenia rozpoznania zażalenia sądom rejonowym nie zaś sądom okręgowym[9]. Jako argument podnoszono, że sędziowie sądów okręgowych, jako bardziej doświadczeni zarówno w merytorycznym orzekaniu, jak i bardziej doświadczeni życiowo zapewnialiby rzetelniejszą kontrolę niż sędziowie sądów rejonowych. Taką koncepcję zakładał Poselski projekt zmian k.p.k. z 12.07.2012 r.[10] Rozwiązanie oddające kontrolę nad zażaleniami jednemu sądowi, bez względu na jego właściwość rzeczową jest zasadne, choć wymagające kilku uwag uściślających. Obecnie nie jest tak, że sąd okręgowy w ogóle jest wyłączony z kontroli decyzji procesowych zapadających w toku postępowania przygotowawczego. Przede wszystkim czyni to jako organ odwoławczy od orzeczeń sądu rejonowego. Kontroluje zatem np. stosowanie lub przedłużanie tymczasowego aresztowania, zabezpieczenie, poprzez ustanowienie zarządu przymusowego, przepadku przedmiotu poręczenia, zwolnienie z tajemnicy adwokackiej lub radcowskiej, które to decyzje, jak się okazuje, podejmują nie tylko sędziowie wydziałów karny, lecz również sędziowie z

[8] K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 6 do art. 329 k.p.k.
[9] Tak: D. Stachurski, *Jak zapewnić rzetelną kontrolą postępowania przygotowawczego?*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 4, s. 67; J. Zagrodnik, *Uwagi krytyczne do projektowanej zmiany koncepcji kontroli postanowień o zaniechaniu ścigania karnego*, Pal. 2007 r., nr 3-4, s. 49-50.
[10] Zob. rozdział 1 podrozdział 1.5.2.1. niniejszej pracy.

wydziałów cywilnych, rodzinnych, a nawet wieczystoksięgowych[11]. Poza tymi wypadkami sąd okręgowy dokonuje niektórych czynności w toku postępowania przygotowawczego jako organ I instancji.

Rzecz dotyczy zatem zaskarżania decyzji podejmowanych przez organy pozasądowe. Godnym zastanowienia jest to, czy sąd okręgowy nie powinien kontrolować np. prokuratorskich postanowień w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego, dotyczących przeszukania, zatrzymania i przymusowego sprowadzenia, dotyczących kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych? Są to decyzje, które ingerują w sferę praw i wolności konstytucyjnie chronionych. Przy rozstrzyganiu w tego rodzaju sprawach niezbędnym jest, aby zapewniona przez ustawodawcę kontrola sądowa była sprawowana przez sędziów o dużym doświadczeniu życiowym oraz orzeczniczym. Rekonstrukcja zmierzająca do powierzenia sądom okręgowym niemal całkowitej kontroli nad postępowaniem przygotowawczym, wymaga zmiany nie tylko legislacyjnej, lecz również techniczno-organizacyjnej, niemniej wydaje się warta takiego poświęcenia. Chodzi tu bowiem o sytuacje, w których dalsza kontrola nie będzie już możliwa. Rozstrzygnięcia sądu rejonowego po rozpoznaniu zażalenia nie można poddać kontroli instancyjnej sądu okręgowego.

W doktrynie procesu karnego podniesiona została też kwestia powierzenia sądom okręgowym rozpoznawania zażaleń na decyzje o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego. Punktem wyjścia było to, że w przypadku tych postanowień zachodzić mogą wątpliwości co do kwalifikacji czynu, która z kolei jest decydująca o tym, czy sądem odwoławczym będzie sąd rejonowy, czy okręgowy, dlatego też kontrola ta powinna spocząć na sądzie okręgowym. Miałoby to pozytywnie oddziaływać na prawidłowość kontroli z uwagi na oddalenie sądu jako organu odwoławczego od podmiotu, którego działalność poddana jest kontroli. Racjonalna krytyka zaprezentowanego rozwiązania oparta została na kryterium funkcjonalnym poprzez wskazanie, że jest to nierealne ze względu na dużą liczbę rozpoznawanych zażaleń dotyczących decyzji w postępowaniu przygotowawczym oraz niewielki zakres podniesionych wątpliwości w zakresie zmiany kwalifikacji prawnej czynu z możliwości ich oceny i zmiany przez sąd rozpoznający zażalenie, który może przekazać sprawę według właściwości[12].

[11] M. Adamczyk, K. Pruszkiewicz-Słowińska, *Sąd rejonowy jako organ stosujący tymczasowe aresztowanie w postępowaniu przygotowawczym – uwagi praktyczne*, [w:] S. Steinborn, K. Woźniewski, *Proces karny w dobie przemian. Zagadnienia ogólne…*, s. 567-575.
[12] Zob. szerzej na ten temat: R.A. Stefański [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 711 i powołana tam literatura.

3.1.1.2. Właściwość funkcjonalna wojskowego sądu garnizonowego, wojskowego sądu okręgowego i Sądu Najwyższego

Obok sądów powszechnych występują także w polskim porządku prawnym sądy specjalne powołane do rozpoznawania spraw podległych sądom wojskowym wymienionych w art. 647 § 1 k.p.k. i 648 k.p.k. Sądami wojskowymi są: wojskowy sąd garnizonowy oraz wojskowy sąd okręgowy[13]. W postępowaniu karnym do orzekania w sprawach wojskowych powołany został również Sąd Najwyższy[14]. W sądownictwie wojskowym do rozpoznawania środków odwoławczych od orzeczeń i zarządzeń wydanych w postępowaniu przygotowawczym powołany jest wojskowy sąd garnizonowy (art. 653 § 2 k.p.k.), mający uprawnienia i obowiązki procesowe, które w postępowaniu przed sądami powszechnymi przysługują sądowi rejonowemu (art. 653 § 3 k.p.k.). W ramach toczącego się postępowania przygotowawczego wojskowy sąd garnizonowy będzie zatem decydował np.: o tymczasowym aresztowaniu z wyłączeniem przypadków określonych w art. 654 § 2 k.p.k.; o zabezpieczeniu majątkowym (art. 293 k.p.k.); o zastosowaniu kontroli i utrwalania treści rozmów telefonicznych (art. 237 § 1 k.p.k.).

Wojskowy sąd okręgowy rozpoznaje środki odwoławcze od orzeczeń i zarządzeń wydanych w toku postępowania przygotowawczego wtedy, gdy ustawa tak stanowi, a zaskarżone orzeczenie lub zarządzenie dotyczy przestępstwa popełnionego: przez żołnierzy posiadających stopnień majora i wyższy; podlegające w postępowaniu przed sądami powszechnymi właściwości sądu okręgowego oraz określone w art. 339 § 3 k.k. i art. 345 § 3 i 4 k.k.; popełnione przez żołnierzy i członków personelu cywilnego, o których mowa w art. 647 § 1 pkt 3 k.p.k. oraz inne na podstawie przepisów szczególnych (art. 654 § 1 i 3 k.p.k.). Nadto wojskowy sąd okręgowy ma uprawnienia i obowiązki procesowe, które w postępowaniu przed sądami powszechnymi przysługują sądowi okręgowemu. W ramach toczącego się postępowania przygotowawczego będzie orzekał np. w przedmiocie listu żelaznego (art. 281 k.p.k.), a także w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania w stosunku do żołnierzy posiadających stopień majora lub wyższy, a także do żołnierzy sił zbrojnych państw obcych i członków ich personelu cywilnego, o których mowa w art. 647 § 1 pkt 3 k.p.k. (art. 654 § 2 k.p.k.). O właściwości funkcjonalnej wojskowego sądu okręgowego do rozpoznania zażalenia decyduje zatem kryterium przedmiotowo-podmiotowe.

[13] Art. 3 § 1 ustawa z dnia 21.08.1997 r. Prawo o ustroju sądów wojskowych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1921 ze zm.).
[14] Do 2.04.2018 r. był to Sąd Najwyższy-Izba Wojskowa, po tej dacie weszła w życie ustawa z dnia 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. poz. 5) likwidująca Izbę Wojskową w Sądzie Najwyższym.

Podobnie, jak w przypadku sądu apelacyjnego, rzecz ma się w przypadku Sądu Najwyższego, który na mocy art. 655 § 1 pkt 1 k.p.k. jest powołany do rozpoznawania środków odwoławczych od orzeczeń i zarządzeń wydanych w pierwszej instancji w wojskowym sądzie okręgowym. Z uwagi na ukształtowanie właściwości rzeczowej wojskowego sądu okręgowego i wynikający stąd zakres podejmowanych czynności w ramach postępowania przygotowawczego, wydaje się, że Sąd Najwyższy może być częściej uruchamiany aniżeli sądy apelacyjne, ale w praktyce, biorąc pod uwagę niewielką ilość prowadzonych spraw wojskowych, nadal będą to raczej sporadyczne przypadki.

W sytuacji, gdy sąd powszechny orzekłby w sprawie należącej do właściwości sądu specjalnego lub w odwrotnej, gdy sąd specjalny orzekłby w sprawie należącej do właściwości sądu powszechnego będzie zachodziła bezwzględna przyczyna odwoławcza (art. 439 § 1 pkt 3 k.p.k.). Zarzut oparty na tym uchybieniu może być podniesiony wyłącznie w przypadku kasacji nadzwyczajnej wniesionej na podstawie art. 521 k.p.k., albowiem orzeczenie sądu rozpoznającego zażalenie jest niezaskarżalne w drodze zwyczajnych środków odwoławczych.

3.1.2. Właściwość rzeczowa sądu rozpoznającego zażalenie

W procesie karnym sprawy w pierwszej instancji rozpoznaje sąd rejonowy, jako podstawowy sąd pierwszej instancji oraz sąd okręgowy[15]. O tym, który będzie to sąd decydują przepisy ogólne – art. 24 § 1 i 25 § 1 k.p.k. Ich treść pozwala na ustalenie właściwości rzeczowej poprzez odwołanie się do kryterium przedmiotowego. Literalne brzmienie, szczególnie art. 25 § 1 k.p.k., prowadzi do refleksji, że w toku postępowania przygotowawczego właściwość sądu na podstawie art. 329 § 1 k.p.k. będzie uzależniona od kwalifikacji prawnej czynu przyjętej przez organy prowadzące ten etap procesu karnego. Przy czym jest to kryterium niestałe albowiem kwalifikacja prawna może ulec zmianie w każdym czasie. Zadaniem oskarżyciela jest bowiem zebranie materiału procesowego i ustalenie, czy dyspozycja określonej normy prawa karnego została przez czyn człowieka wyczerpana[16]. Stąd w wyniku przeprowadzanych czynności dowodowych może dochodzić do zmian w zakresie przyjętej kwalifikacji prawnej czynu, co znajduje wyraz w zapadających postanowieniach[17]. Takie ujęcie poddaje w wątpliwość, czy o właściwości rzeczowej powinna decydować jedynie kwalifikacja prawna czynu przyjęta przez organy na danym etapie postępowania przygotowawczego. Zasadnym jest wskazywany w orzecznictwie oraz doktrynie pogląd,

[15] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 215; J. Zagrodnik [w:] K. Marszał, *Proces…*, s. 180; K. Dudka [w:] K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie…*, s. 53; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*, s. 157; W. Jasiński, [w:] K.T. Boratyńska, *Postępowanie…*, s. 96; K. Nowicki [w:] J. Skorupka, *Proces…*, s. 264.
[16] J. Bafia, *Zmiana kwalifikacji prawnej czynu w procesie karnym*, Warszawa 1964, s. 76.
[17] Postanowienie o wszczęciu (art. 303 k.p.k. oraz art. 325a § 2 k.p.k.), postanowienie o przedstawieniu, zmianie zarzutów (art. 313 § 2 k.p.k., art. 314 k.p.k.), jak również postanowieniu o umorzeniu (art. 322 § 2 k.p.k.).

według którego ustalanie właściwości rzeczowej sądu powinno następować przede wszystkim w odniesieniu do zdarzenia faktycznego będącego przedmiotem dochodzenia lub śledztwa[18]. Choć pogląd ten wypowiedziano w odniesieniu do zażaleń na postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego, to jednak odpowiada on charakterowi tego etapu procesu karnego, który jest procesem poznawczym, dążącym do jak najwierniejszego odwzorowania rzeczywistości, szczególnie w jego początkowej fazie. Rację miał J. Bafia stwierdzając, że w postępowaniu karnym przedmiotem ustalenia są znamiona przestępstwa i dopóki nie ma całkowitej pewności lub co najmniej dostatecznej pewności, że wszystkie ustawowe znamiona określonego przestępstwa zostały wyczerpane przez określone zachowanie się człowieka, dopóty nie można mówić o kwalifikacji prawnej czynu[19]. Wobec tego kwalifikacja przyjmowana w postanowieniu o wszczęciu dochodzenia bądź śledztwa jest prowizoryczna, zaś oparte na niej późniejsze decyzje procesowe zaskarżone w drodze zażalenia nie mogą pozbawiać sądu możliwości badania kwalifikacji prawnej czynu i na tej podstawie ustalenia właściwości rzeczowej do rozpoznania wniesionego środka odwoławczego[20]. W przeciwnym razie kwalifikacja przyjęta przez organ ścigania uniemożliwiałaby zrealizowanie przez sąd obowiązku przekazania sprawy w przypadku uznania swej niewłaściwości (art. 35 k.p.k.). Umieszczenie tej normy w przepisach ogólnych oznacza, że znajduje ona zastosowanie także w przypadku czynności dokonywanych przez sąd w toku postępowania przygotowawczego. W doktrynie zasadnie podnosi się, że kryterium właściwości rzeczowej nie powinno opierać się li tylko na sztywnym związaniu zdarzeniem faktycznym. Sąd zatem po wniesieniu zażalenia badając z urzędu swoją właściwość powinien oceniać całe zdarzenie faktyczne pod kątem zgromadzonego dotychczas materiału dowodowego nie zważając, ani na kwalifikację prawną przyjętą przez organy ścigania, ani na kwalifikację prawną, która może być wskazana w zażaleniu, jednakże uwzględniając wszelkie argumenty zawarte zarówno w zaskarżonym postanowieniu jak i we wniesionym zażaleniu dotyczącym zdarzenia faktycznego[21]. Decydujące znaczenie powinna zatem mieć zawsze kwalifikacja prawna przyjęta w ostatniej czynności organu poprzedzającej, bądź wywołującej działanie sądu. Pozwala ona na

[18] Zob.: uchwała SN – Izba Karna z 23.02.1999 r., I KZP 35/98, OSNKW 3-4/1999 poz. 13; Tak: T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1143; K. Eichstaedt, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 1219; K. Marszał, J. Zagrodnik, *Glosa do uchwały SN z dnia 23 lutego 1999 r., I KZP 35/98,* PiP 2000 r., nr 1, *passsim*; Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 161; J. Tylman, *Glosa do Uchwały SN – Izby Karnej z dnia 23 lutego 1999 r. (I KZP 35/98)*, OSP 1999 r., nr 9, *passim*; Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 793.

[19] J. Bafia, *Zmiana kwalifikacji…*, s. 87.

[20] J. Tylman, *Glosa…*, OSP 1999 r., nr 9, s. 423.

[21] J. Łupiński, *Szczególny tryb zaskarżania postanowień o odmowie wszczęcia lub umorzenia postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2002 r., nr 10, s. 53; postanowienie SA w Katowicach z 5.09.2008 r., II AKz 661/2008, LEX nr 477730.

dokonanie oceny, który sąd będzie właściwy rzeczowo do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji. Nie eliminuje to jednakże obowiązku badania właściwości przez sąd na podstawie art. 35 k.p.k.

Zaprezentowane stanowisko, nakazujące ustalenie właściwości sądu poprzez określone zdarzenie faktyczne nie zaś przyjętą kwalifikację prawną, może budzić wątpliwości w przypadku zaskarżenia postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego. W doktrynie problem ten doczekał się dwóch propozycji rozwiązania go. Pierwsze z nich, wskazane przez R.A. Stefańskiego, odwołuje się do tego, że przy ocenie właściwości rzeczowej sądu do rozpoznania zażalenia koniecznym będzie odwołanie się do zdarzenia faktycznego i przyjęcie najbardziej prawdopodobnej (hipotetycznej) kwalifikacji prawnej, pod kątem której jest możliwa analiza zdarzenia[22]. Stanowi to zatem odniesienie wcześniejszych uwag do zaskarżania postanowień o umorzeniu postępowania przygotowawczego. Druga propozycja zaprezentowana przez Z. Świdę oparta jest natomiast na założeniu, że skoro w postanowieniu o odmowie wszczęcia brak jest kwalifikacji prawnej czynu to też nie można wskazać rzeczowo właściwego sądu do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji, stąd konieczność wskazania sądu najbardziej odpowiadającego zaistniałej sytuacji procesowej[23]. Zgodnie z tym stanowiskiem do rozpoznania zażalenia powinien być właściwy sąd rejonowy ze względu na miejsce zawiadomienia. Zaprezentowane rozwiązanie nie wydaje się zasadne z tego powodu, że oparto je na pozaprawnej przesłance i dotyczy właściwości miejscowej, a nie rzeczowej. Ustawodawca, gdyby chciał powołać inny sąd aniżeli wskazany w art. 465 § 2 k.p.k. i art. 329 § 1 k.p.k. to uczyniłby to w treści przepisu szczególnego, czego w przypadku postanowienia o odmowie wszczęcia nie przewidziano.

Niezachowanie właściwości rzeczowej przy rozpoznawaniu zażalenia może prowadzić do wadliwości orzeczenia sądu odwoławczego ze względu na art. 439 § 1 pkt 4 k.p.k. W przypadku, gdyby sąd rejonowy orzekł w sprawie wpadkowej, w której właściwym rzeczowo był sąd okręgowy to takie orzeczenie będzie orzeczeniem ważnym i wywoła skutki prawne, zaś popełnione w nim uchybienie nie może być już naprawione, bowiem nie podlega ono zaskarżeniu[24]. Inaczej będzie w przypadku zażaleń na postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego. W razie utrzymania w mocy postanowienia o umorzeniu postępowania prowadzonego *in rem* kasacja nadzwyczajna nie przysługuje, ze względu na to,

[22] R.A. Stefański, *Aktualny model zaskarżania postanowień o zaniechaniu ścigania karnego*, Prok. i Pr. 2007 r., nr 12, s. 9.
[23] Z. Świda, *Właściwość i skład sądu. Wyłączenie sędziego*, [w:] Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze, Warszawa 1998, nr 14, s. 263.
[24] Zob.: postanowienie SA we Wrocławiu z 8.07.2004 r., II AKz 237/04, LEX nr 133202.

że nie jest to orzeczenie kończące postępowanie w sprawie, natomiast w przypadku umorzenia postępowania będącego w fazie *in personam* dopuszcza się wniesienie kasacji nadzwyczajnej[25]. Kasacja nadzwyczajna będzie też dopuszczalna w przypadku utrzymania przez sąd postanowienia prokuratora o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego[26]. Możliwym zatem stanie się podniesienie bezwzględnej przyczyny odwoławczej z art. 439 § 1 pkt 4 k.p.k. i w konsekwencji uchylenie orzeczenia.

3.1.2.1. Właściwość ruchoma

Pozostając przy właściwości rzeczowej kilka uwag warto poświęcić zagadnieniu właściwości ruchomej i jej wpływu na sąd powołany do rozpoznawania zażalenia w postępowaniu przygotowawczym. Otóż zgodnie z art. 25 § 2 k.p.k. sąd apelacyjny na wniosek sądu rejonowego może przekazać do rozpoznania sądowi okręgowemu, jako sądowi pierwszej instancji, sprawę o każde przestępstwo, ze względu na szczególną wagę lub zawiłość sprawy. W orzecznictwie jako niedopuszczalną uznano możliwość zastosowania właściwości przemiennej w postępowaniu zażaleniowym i przez to wyłączenie od orzekania sądu umocowanego na podstawie art. 329 § 1 k.p.k.[27]. Argumenty, które legły u podstaw tego twierdzenia oparte są przede wszystkim na przyjęciu, że właściwość funkcjonalna sądu powołanego do rozpoznawania zażaleń w postępowaniu przygotowawczym jest ściśle związana z właściwością rzeczową i miejscową, zaś wszelkie zmiany powinny wynikać wprost z przepisów prawa. Ponadto podnosi się, iż właściwość przemienna uregulowana w art. 25 § 2 k.p.k. ma zastosowanie wyłącznie do merytorycznego rozpoznania sprawy wykluczając zastosowanie jej do sfery uprawień kontrolnych sądu w postępowaniu przygotowawczym. To, skąd czerpać desygnaty nazwy „sad powołany do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji" zostało już wskazane. Na gruncie postępowania przygotowawczego w zakresie właściwości ruchomej sądu należy rozważyć, czy art. 25 § 2 k.p.k. jest sytuacją, o której stanowi art. 329 § 1 k.p.k. *in fine*, czy też art. 25 § 2 k.p.k. stanowi sposób powołania sądu okręgowego do rozpoznania sprawy wyłącznie w pierwszej instancji i nie może wyłączyć właściwości funkcjonalnej sądu rejonowego do rozpoznania zażalenia. Z treści art. 329 § 1 k.p.k. wynika, że sądem właściwym do dokonania czynności w toku postępowania przygotowawczego jest sąd powołany do rozstrzygnięcia sprawy w pierwszej instancji. Jak zostało wskazane w niniejszej pracy „powołanie" należy oceniać przez pryzmat obiektywnych kryteriów wynikających z przepisów prawa opierając się na zdarzeniu

[25] Tak w uchwale SN z 29.11.2016 r., I KZP 6/16, OSNKW 1/2017 poz. 1.
[26] D. Świecki [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 1211.
[27] Zob.: postanowienie SA w Lublinie z 26.09.2007 r., II AKo 253/07, LEX nr 357183.

faktycznym będącym przedmiotem postępowania przygotowawczego. Na gruncie art. 25 § 2 k.p.k. ustawodawca przekazał sądowi apelacyjnemu swoje kompetencje do kształtowania właściwości rzeczowej sądu, umożliwiając na wniosek sądu rejonowego przekazanie sprawy do rozpoznania sądowi okręgowemu. Postanowienie to stanowi powołanie do rozpoznania sprawy, jednakże wyjątek, o którym mowa w art. 329 § 1 *in fine* po pierwsze musi wynikać z ustawy, a po drugie do dokonania czynności powinien być powołany sąd inny niż właściwy do rozpoznania sprawy. Nie można zatem powiedzieć, że art. 25 § 2 k.p.k. jest takowym wyjątkiem. Nie statuuje on sądu okręgowego jako właściwego do dokonywania czynności w toku postępowania przygotowawczego, a jedynie uprawnia sąd apelacyjny do przeniesienia sprawy z sądu rejonowego. Wszystko dzieje się na mocy postanowienia sądu, a nie przepisu ustawy zatem nie może być traktowane jako wyjątek na gruncie art. 329 § 1 *in fine* k.p.k. Przyjęcie odmiennej wykładni wydaje się być nieuzasadnione. Ustawodawca nie przewidział przekazywania właściwości funkcjonalnej do rozpoznawania środków odwoławczych innym sądom. Innymi słowy przekazać można jedynie te sprawy, które mieszczą się we właściwości rzeczowej sądu rejonowego jako sądu I instancji (art. 24 § 1 k.p.k.)[28], nie mogą zaś dotyczyć właściwości funkcjonalnej.

Jednakże należy odnotować pewne argumenty, które mogą przemawiać za przyjęciem, że art. 25 § 2 k.p.k. powinien być traktowany jako wyjątek od zasady wyrażonej w art. 329 § 1 k.p.k. Przede wszystkim przekazanie sprawy możliwe jest ze względu na szczególny lub zawiły charakter sprawy. Sprawy takie mogą pojawić się w postępowaniu przygotowawczym, szczególnie w przypadku rozpoznawania zażaleń na postanowienie o umorzeniu tegoż postępowania. Skoro zatem możliwe jest skorzystanie z art. 25 § 2 k.p.k. po wpłynięciu aktu oskarżenia do sądu to dlaczego nie umożliwić tego sądowi rejonowemu w przypadku rozpoznawania zażalenia. Warto też dodać, że sąd rejonowy nie jest, co do zasady, powołany do rozpoznawania środków odwoławczych. Czyni to wyłącznie w toku postępowania przygotowawczego. Może zatem zachodzić konieczność rozpoznania sprawy przez sąd o większym doświadczeniu orzeczniczym. Te argumenty, jako pozaprawne, wydają się jednak w praktyce nie do przyjęcia. Prowadziłoby to bowiem do podważenia racjonalności ustawodawcy, który w art. 329 § 1 k.p.k. powierzył dokonywanie czynności w toku postępowania przygotowawczego sądom, które od początku, z mocy samego prawa, są właściwe do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji.

[28] J. Kosonoga [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, s. 437-438.

3.1.3. Właściwość miejscowa sądu powołanego do rozpoznania zażalenia w toku postępowania przygotowawczego

Przez właściwość miejscową sądu rozumie się prawo sądu do rozpoznania sprawy z uwagi na miejsce zdarzenia, które jest podstawą podejmowania danych czynności[29]. Określenie właściwości miejscowej ma na celu zapobieżenie temu, by sprawę rozpoznawał sąd, w którego okręgu nie popełniono przestępstwa[30]. W postępowaniu przygotowawczym właściwość ta z uwagi na dynamikę i różnorodność organów mogących prowadzić ten etap postępowania musi być dostosowana do potrzeb tej fazy procesu karnego. Dlatego też uregulowana została w następujących trzech obszarach przepisów. Po pierwsze są to zasady ogólne znajdujące się w art. 31-33 k.p.k. Po drugie od powyższych zasad przepisy kodeksu postępowania karnego mogą i przewidują wyjątki. Po trzecie wyjątki od zasad związanych z określaniem właściwości miejscowej mogą wynikać z przepisów innych ustaw niż k.p.k.

Zgodnie z brzmieniem art. 465 § 2 k.p.k. oraz art. 329 § 1 k.p.k. ustawodawca rozpoznawanie zażaleń w toku postępowania przygotowawczego powierza sądowi właściwemu do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji. Zgodnie z art. 31 k.p.k. właściwym miejscowo do rozpoznania sprawy będzie sąd, w którego okręgu popełniono przestępstwo bądź sąd macierzystego portu statku. Gdyby ustalenie miejsca popełnienia przestępstwa nie było możliwe albo przestępstwo zostało popełnione za granicą właściwym miejscowo będzie sąd, w którego okręgu ujawniono przestępstwo, ujęto oskarżonego lub oskarżony przed popełnieniem przestępstwa stale mieszkał lub czasowo przebywał (art. 32 k.p.k.). Wśród zasad ogólnych brak jest szczegółowych przepisów kształtujących właściwość miejscową sądu powołanego do dokonywania czynności w toku postępowania przygotowawczego. Co prawda w art. 31 § 3 k.p.k., art. 32 § 1 k.p.k. *in fine* i art. 33 § 1 k.p.k. mowa jest o wszczętym postępowaniu przygotowawczym, ale kryterium to decyduje w przypadku, gdy właściwymi miejscowo do rozpoznania sprawy okaże się kilka sądów tego samego rzędu. Judykatura zasadnie stoi na stanowisku, że wszczęcie postępowania powinno być traktowane szeroko[31], czyli swoim zakresem nie powinno obejmować wyłącznie formalnego wszczęcia postępowania przygotowawczego, ale również dotyczyć okoliczności poprzedzających wszczęcie tego postępowania. W drodze wyjątku, gdy niemożliwe było ustalenie właściwego miejscowo sądu albo ze względu na miejsce popełnienia przestępstwa

[29] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 219; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*, s. 156; K. Dudka [w:] K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie…*, s. 52; W. Jasiński [w:] K.T. Boratyńska, *Postępowanie…*, s. 101; J. Zagrodnik [w:] K. Marszał, *Proces…*, s. 181; K. Nowicki [w:] J. Skorupka, *Proces…*, s. 267.
[30] Zob.: postanowienie SN z 21.09.2005 r., I KZP 26/05, OSNKW 10/2005 poz. 93.
[31] Postanowienie SA w Łodzi z 30.03.2011 r., II AKo 46/11, OSAŁ 2/2011 poz. 22.

albo ze względu na inne przesłanki o niej decydujące wówczas właściwym miejscowo staje się sąd właściwy dla dzielnicy Śródmieście miasta stołecznego Warszawy (art. 32 § 3 k.p.k.).

Ustalenie właściwości miejscowej wydaje się być czynnością jedynie z pozoru łatwą. Trudno jest stosować „klasyczne" reguły ustalania właściwości miejscowej w dobie zawieranych na odległość umów, możliwości przesyłania danych bez mała z każdego miejsca w Polsce i na świecie, dywersyfikacji oddziałów przedsiębiorstw na całym świecie, hostingu, automatyzacji niektórych procesów, a zatem powszechnego odmiejscowienia, dlatego też określenie właściwości miejscowej może rodzić wątpliwości i powodować coraz częstsze sięganie po instytucje przekazania sprawy w toku postępowania przygotowawczego[32]. Warto w tym miejscu zasygnalizować, że dostrzegając podniesione trudności zgłoszono do prac sejmowych projekt zmiany art. 31 k.p.k. poprzez dodanie do jego treści § 1a określającego właściwość miejscową sądu według miejsca zamieszkania pokrzywdzonego, jeżeli przestępstwo popełniono przy użyciu systemu informatycznego, teleinformatycznego lub sieci teleinformatycznej. Zmianę tę uzasadniono potrzebą ułatwienia pokrzywdzonym dochodzenia swoich praw w procesie karnym bez narażania na koszty dojazdu, utraty dnia pracy i innych niedogodności. Z kolei sprawcy będą mieć świadomość, że formułowanie nieprawdziwych, fałszywych ocen i twierdzeń o innych osobach spowodować może w ich życiu konieczność udziału w postepowaniu sądowym prowadzonym w miejscu zamieszkania lub siedziby pokrzywdzonego[33].

3.1.4. Wyjątki od właściwości funkcjonalnej, rzeczowej i miejscowej sądu powołanego do rozpoznania zażalenia

Przedstawione wcześniej zasady regulujące właściwość rzeczową oraz miejscową wchodzą w rachubę tam, gdzie ustawodawca w sposób ogólny ustalił kwestię zażalenia poprzez takie określenia jak: „zażalenie rozpoznaje sąd/przysługuje do sądu/kieruje je do sądu" (art. 159 k.p.k., art. 240 k.p.k., art. 626a k.p.k.), „przysługuje/służy zażalenie" (art. 22 § 2 i 5 k.p.k., art. 35 § 3 k.p.k., art. 85 § 2 zd. III k.p.k., art. 105 § 4 k.p.k., art. 126 § 3 k.p.k., art. 165 § 2 k.p.k., art. 180 § 1 i § 2 k.p.k., art. 203 § 4 k.p.k., art. 270 § 3 k.p.k., art. 284 § 2 k.p.k., art. 290 § 2 zd. I k.p.k., art. 292a § 7 i 10 k.p.k., art. 323 § 2 k.p.k., art. 324 § 3 k.p.k.), „zażalenie rozpoznaje sąd właściwy do rozpoznania sprawy" (art. 184 § 5, 7 i 8 k.p.k.),

[32] Zob. np.: postanowienie SO w Łodzi z 7.09.2016 r., V Kz 644/16, LEX nr 2146643.
[33] Projekt ustawy z 7.03.2019 r. – o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego druk sejmowy nr 3318 (Sejm VIII kadencji), www.sejm.gov.pl.

„zażalenie przysługuje do sądu właściwego do rozpoznania sprawy" (art. 81 § 1a k.p.k., art. 106a ust. 7 u.p.b.), „przysługuje zażalenie na zasadach ogólnych" (art. 252 § 1 k.p.k.)[34].

W art. 329 § 1 k.p.k. oraz w art. 465 § 2 k.p.k. zastrzeżono, że ustawa może stanowić inaczej. Niezbędne jest wobec tego „poszukiwanie" właściwego rzeczowo oraz miejscowo sądu na podstawie przepisów k.p.k., jak również ustaw szczególnych regulujących materię postępowania zażaleniowego. Rozwiązania w niejednolity sposób kształtujące właściwość miejscową sądów powołanych do rozpoznawania zażaleń w toku postępowania przygotowawczego były komentowane w doktrynie. Z jednej strony krytycznie podnoszono, że brak jest uzasadnienia dla takiego zróżnicowania sądów rozpoznających zażalenie, co powoduje niepotrzebną wędrówkę akt[35]. Z drugiej natomiast wskazuje się, że ma to na celu przyspieszenie procedowania w toku postępowania przygotowawczego[36]. Trudno jednak niekiedy poznać, jakie motywy legły u podstaw takiego, a nie innego ukształtowania właściwości sądu. Ustawodawca, statuując odstępstwa od zasady rozpoznawania zażaleń przez sąd właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji często nie podaje w uzasadnieniu wprowadzanych rozwiązań rzeczowej argumentacji bądź argumentacja jest bardzo lakoniczna. Tytułem przykładu w uzasadnieniu do nowelizacji z 2010 r., na mocy której zmieniono art. 236 k.p.k. powierzając rozpoznawanie zażaleń sądowi rejonowemu, w którego okręgu toczy się postępowanie właściwość sądu umotywowano tym, że czynności wymienione w art. 236 k.p.k. dokonywane są we wstępnej fazie postępowania przygotowawczego, co w znaczny sposób utrudnia określenie sądu właściwego do rozpoznania sprawy, gdyż na tym etapie nie można jednoznacznie określić czynu przestępnego i wskazać jego kwalifikacji prawnej[37]. Tymczasem art. 236 *in fine* powierza funkcję organu odwoławczego od postanowień i innych czynności wydanych lub podjętych w postępowaniu przygotowawczym sądowi rejonowemu, w okręgu którego toczy się to postępowanie, bez względu na to, jaki sąd jest właściwy do rozpoznania sprawy, w ramach której w przygotowawczym stadium procesu podjęto daną decyzję procesową lub dokonano czynności faktycznej. Jeżeli jednak określoną czynność, której dotyczy art. 236 k.p.k., podjął sąd (np. o zniszczeniu rzeczy zajętych w postępowaniu przygotowawczym – art. 232a § 2 k.p.k.), zażalenie przysługuje na zasadach ogólnych, a więc do sądu wyższego rzędu[38].

[34] T. Grzegorczyk, *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym po nowelizacji k.p.k.*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 3, s. 12-13.
[35] D. Stachurski, *op. cit.*, s. 73.
[36] T. Grzegorczyk, *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym…*, s. 9.
[37] Uzasadnienie rządowego projektu nowelizacji z 2010 r. Druk sejmowy numer 1394 (Sejm VI kadencji), s. 31, www.sejm.gov.pl.
[38] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 816.

Ukazuje to złożoność problematyki związanej z określeniem właściwości rzeczowej sądu przy rozpoznawaniu zażalenia w toku postępowania przygotowawczego, co nie ułatwia praktyki stosowania prawa.

3.1.4.1. Wyjątki od właściwości rzeczowej

Ustawodawca statuując wyjątki od zasady wyrażonej w art. 465 § 1 k.p.k. oraz art. 329 § 1 k.p.k. czyni to poprzez: 1) powołanie wprost, bez względu na zasady wyrażone w art. 24 i 25 k.p.k. sądu rejonowego bądź okręgowego jako wyłącznie właściwego do rozpoznania zażalenia; 2) połączenie zażaleń do rozpoznania przez jeden z dwóch właściwych sądów (art. 246 § 5 k.p.k.).

3.1.4.1.1. Sąd rejonowy lub okręgowy jako wyłącznie właściwy do rozpoznania zażalenia

Ustawodawca w przepisach szczególnych znajdujących się w kodeksie jak i w innych ustawach powołał sąd rejonowy bądź sąd okręgowy do rozpoznania zażaleń w toku postępowania przygotowawczego, czyniąc to wprost w przepisie lub też poprzez odwołania do odpowiedniego stosowania przepisów.

Wyłączna właściwość sądu rejonowego wskazana została np. w: art. 19 § 4 k.p.k., art. 20 § 1b k.p.k. (sygnalizacja), art. 75 § 2 i 3 k.p.k. w zw. z art. 246 § 2 k.p.k. (zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie podejrzanego), art. 236 k.p.k. (przeszukanie, zatrzymanie rzeczy), art. 246 § 2 k.p.k. (zatrzymanie), art. 247 § 2 k.p.k. w zw. z art. 246 § 2 k.p.k. (zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie osoby podejrzanej), art. 252 § 2 k.p.k. (środki zapobiegawcze), art. 290 § 2 zd. II k.p.k. (zastosowanie aresztu jako kary porządkowej), art. 589j § 1 k.p.k. (zatrzymanie dowodów lub zabezpieczenie mienia), art. 13 ust. 4 u.p.p.[39] (ujawnienie danych osobowych i wizerunku podejrzanego).

Sąd okręgowy będzie wyłącznie właściwy do rozpoznania zażaleń na podstawie np.: art. 10 ust. 5 u.ś.k. oraz 11 ust. 3 u.ś.k. w zw. z art. 5 ust. 1 u.ś.k. (podjęcie lub wznowienie postępowania wobec świadka koronnego).

3.1.4.1.2. Połączenie spraw jako wyjątek od właściwości rzeczowej z art. 329 § 1 k.p.k.

Do przemieszania właściwości rzeczowej może dojść z uwagi na przyjęte przez ustawodawcę rozwiązania w zakresie łącznego rozpoznawania zażaleń. Otóż w przypadku zażalenia na zatrzymanie rzeczowo właściwym sądem do jego rozpoznania jest sąd rejonowy. Jednakże, gdy przedmiotem rozpoznania jest jednocześnie zażalenie na zatrzymanie jak i na tymczasowe aresztowanie ich rozpoznanie można połączyć i wówczas właściwym staje się

[39] Ustawa z dnia 26.01.1984 r. Prawo prasowe (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1914).

sąd okręgowy (arg. z art. 246 § 5 k.p.k.), chyba że sąd rejonowy w ramach art. 463 § 1 k.p.k. uwzględni w całości zażalenie i uchyli swoją decyzję w tym przedmiocie[40].

3.1.4.2. Wyjątki od właściwości miejscowej

Przedstawione zasady ogólne dotyczące właściwości miejscowej sądu powołanego do dokonywania czynności w toku postępowania przygotowawczego są niewystarczające. Dynamizm wstępnej fazy postępowania karnego, możliwość prowadzenia go przez różne organy, w różnych miejscach często mogłyby uniemożliwiać działania sądu, gdyż większość wysiłków nakierowana byłaby na poszukiwanie tego właściwego. Z tych względów ustawodawca wprowadził wyjątki na gruncie postępowania przygotowawczego kształtujące w odmienny sposób, niż wynika to z zasad ogólnych, właściwość miejscową sądu. Znajduje to odzwierciedlenie w przypadku rozpoznawania zażaleń. Ustawodawca właściwość miejscową uzależnia tu bądź od miejsca prowadzenia postępowania przygotowawczego bądź od miejsca, w którym została dokonana zaskarżona czynność. I tak, przepisy kodeksu postępowania karnego wyróżniają: „sąd rejonowy, w którego okręgu toczy się postępowanie" lub „sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie" (art. 19 § 4 k.p.k., art. 20 § 1b k.p.k., art. 236 k.p.k., art. 252 § 2 k.p.k., art. 290 § 2 k.p.k., art. 293 § 4 k.p.k., art. 589j § 1 k.p.k.) oraz „sąd rejonowy miejsca zatrzymania lub prowadzenia postępowania" (art. 75 § 2 i 3 w zw. z art. 246 § 2 k.p.k., art. 246 § 2, art. 247 § 2 w zw. z art. 246 § 2 k.p.k.).

Wyjątkiem niemieszczącym się w kategoriach ustawowych jest kwestia zaskarżalności postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego, podjętego na podstawie zawiadomienia o przestępstwie, które miało być popełnione w okręgu kilku sądów i w sytuacji, gdy nie przeprowadzono postępowania przygotowawczego, a jedynie czynności sprawdzające. Przypadek ten był przedmiotem postanowienia Sądu Najwyższego z 11.12.2008 r., w którym przyjęto, że w takiej sytuacji, sądem właściwym do rozpoznania zażalenia będzie sąd, w którego okręgu odmówiono wszczęcia śledztwa[41]. Stanowisko to zyskało aprobatę w doktrynie[42].

3.1.4.2.1. Sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się (toczy się) postępowanie przygotowawcze

Określając właściwy miejscowo sąd, który będzie rozpoznawał zażalenie w toku postępowania przygotowawczego ustawodawca posłużył się pojęciem sądu rejonowego, w którego okręgu prowadzi się (toczy się) postępowanie przygotowawcze. Nie należy tego

[40] A. Ludwiczek, *Problematyka kontroli zatrzymania w nowym k.p.k.,* Prok. i Pr. 1998 r., nr 11-12, s. 39; T. Grzegorczyk, *Komentarz…,* 2014, s. 879.
[41] WZ 68/08, LEX nr 549390.
[42] Zob. R.A. Stefański [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 712.

pojęcia utożsamiać z miejscowo właściwym sądem, jakim będzie sąd (rejonowy bądź okręgowy) właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji. Literalnie rzecz ujmując kluczowym staje się dookreślenie „w którego okręgu prowadzi się (toczy się) postępowanie przygotowawcze". Postępowanie przygotowawcze zgodnie z § 116 reg. prok. prowadzone jest w jednostce prokuratury, której właściwość miejscową ustala się na podstawie odpowiednio stosowanych przepisów art. 31-34 k.p.k. i § 113-115 reg. prok. Obszar właściwości prokuratur ustalony jest w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 19.02.2016 r. w sprawie utworzenia Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej, prokuratur regionalnych, okręgowych i rejonowych oraz ustalenia ich siedzib i obszarów właściwości[43].

Przepisy § 113-115 reg. prok. uszczegóławiają zasady ogólne wynikające z przepisów kodeksowych i ustalają właściwość miejscową jednostki prokuratury w zależności: od tego, który prokurator wszczął lub nadzorował postępowanie w sprawie o przestępstwo popełnione na obszarze właściwości kilku prokuratur (§ 113 reg. prok.); od miejsca stałego zamieszkania lub czasowego pobytu pokrzywdzonego w sprawach o przestępstwo określone w art. 209 k.k. (§ 114 ust. 1 reg. prok.); od miejsca, gdzie sprawca działał lub miejsca ujawnienia przestępstwa popełnionego za pośrednictwem sieci teleinformatycznej i telekomunikacyjnej (§ 114 ust. 2 reg. prok.); od miejsca siedziby podmiotu zobowiązanego do złożenia sprawozdania w sprawach o przestępstwa określone w art. 79 pkt 4 ustawy z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości[44] (§ 114 ust. 3 reg. prok.); od miejsca, gdzie ujawniono bądź w miejscu, gdzie prokurator przyjął lub w którego okręgu działania przyjęto zawiadomienie w sprawach o kradzieże w transporcie lądowym, wodnym i powietrznym oraz przestępstwa dokonane na szkodę pasażerów korzystających z tego transportu (§ 115 ust. 2 i 3 reg. prok.).

Trzeba tu także wskazać, że i od powyższych reguł dopuszczalne są odstępstwa. I tak na podstawie § 116 ust. 5 reg. prok. Prokurator Generalny, Prokurator Krajowy, upoważniony przez nich prokurator lub kierownik jednostki nadrzędnej może, w szczególnie uzasadnionych przypadkach, przekazać podległej jednostce do prowadzenia lub nadzorowania sprawę z wyłączeniem wskazanych wyżej zasad. Powyższe uprawnienie przysługuje także Dyrektorowi Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej, który może wyznaczyć wydział zamiejscowy do prowadzenia postępowania w danej sprawie (§ 116 ust. 6 reg. prok.). Ponadto, jeżeli w toku postępowania ujawnią się wiarygodne okoliczności wskazujące na to, że czyn zabroniony mógł być popełniony przez

[43] T.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1435 ze zm.
[44] T.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 351.

prokuratora, sędziego, asesora prokuratury lub asesora sądowego, postępowanie przygotowawcze może być przejęte przez Wydział Spraw Wewnętrznych Prokuratury Krajowej niezależnie od miejsca ujawnienia, czy dokonania przestępstwa (§ 111 ust. 1 reg. prok.).

Ustalenie właściwości miejscowej prowadzenia postępowania przygotowawczego wyznacza sąd rejonowy do rozpoznania zażalenia w przypadkach wskazanych w ustawie. Odbywa się to poprzez porównanie miejsca położenia prokuratury, gdzie toczy się postępowanie przygotowawcze z obszarem właściwości sądu rejonowego znajdującego się w danej miejscowości lub dzielnicy ustalonej na podstawie Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.12.2018 r. w sprawie ustalenia siedzib i obszarów właściwości sądów apelacyjnych, sądów okręgowych i sądów rejonowych oraz zakresu rozpoznawanych przez nie spraw[45]. W przypadku sądów wojskowych decydowały będą przepisy Rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 9.05.2014 r. w sprawie określenia siedzib i obszarów właściwości sądów wojskowych[46]. Rozstrzygającym jest siedziba prokuratury, nie zaś kryterium terytorialne zakresu działania danej prokuratury, który mógłby obejmować kilka sądów rejonowych. Pewne wątpliwości mogą powstać, gdy dochodzenie prowadzi Policja bądź dokonuje większości czynności w ramach powierzonego śledztwa. Wówczas jednakże o właściwości sądu będzie decydowała siedziba prokuratury, której prokurator prowadzi lub nadzoruje postępowanie przygotowawcze[47].

Ustanowienie przez ustawodawcę właściwości miejscowej sądu, w którego okręgu toczy się postępowanie jest zasadne. Pozwala na uniknięcie sytuacji, kiedy to zażalenia w toku postępowania przygotowawczego rozpoznawane byłyby przez kilka sądów, z czym wiąże się przekazywanie akt. Uzasadnione jest ono potrzebą zapewnienia szybkości procedowania w kwestiach wpadkowych, nie eliminując przy tym kontroli sądowej[48].

Właściwość miejscowa sądu apelacyjnego będzie ustalana w oparciu o położenie sądu okręgowego, którego postanowienie zostało zaskarżone zażaleniem. Bez znaczenia jest tu, czy sąd okręgowy będzie orzekał jako sąd właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji, czy jako powołany do dokonania czynności w toku postępowania przygotowawczego. Właściwość miejscową określa powołane wyżej Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.12.2018 r. Nie ma tu znaczenia, czy w tym okręgu toczy

[45] Dz.U. z 2018 r. poz. 2548 ze zm.
[46] Dz.U. z 2014 r. poz. 662.
[47] R.A. Stefański, *Zaskarżalność postanowień w przedmiocie środka zapobiegawczego*, [w:] *Księga Profesora Z. Dody*, s. 468-469.
[48] T. Grzegorczyk, *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym…*, s. 9.

się postępowanie przygotowawcze, gdyż decydującym jest zasięg terytorialny poszczególnych sądów wynikający z istniejącego układu instancyjnego. Jedynie w przypadku zażalenia na decyzję sądu apelacyjnego o przedłużeniu stosowania tymczasowego aresztowania na okres powyżej 12 miesięcy właściwość tego sądu będzie ustalona według miejsca prowadzenia postępowania przygotowawczego (art. 263 § 5 k.p.k. w zw. z art. 263 § 4 k.p.k.).

3.1.4.2.2. Sąd właściwy do rozpoznania sprawy, a sąd rejonowy, w którego okręgu toczy się (prowadzi się) postępowanie przygotowawcze

Spór, który z sądów czy właściwy do rozpoznania sprawy czy rejonowy, w którego okręgu toczy się (prowadzi się) postępowanie przygotowawcze może powstać, gdy ustawodawca w ramach jednej instytucji wprowadza rozwiązanie ogólne mające na celu objęcie wszystkich możliwych przypadków, a następnie wpadkowo, wprowadza uregulowanie szczególne przyznające prawo do zaskarżenia, przy czym cały czas rzecz dotyczy jednej i tej samej instytucji procesowej. Chodzi tu o wniosek podejrzanego o zmianę stosowanego środka zapobiegawczego. W art. 254 § 2 k.p.k. przewidziano bowiem zażalenie na postanowienie w przedmiocie wniosku, co wywoływać może z kolei pytanie, jaki sąd będzie właściwy do rozpoznania zażalenia na decyzję prokuratora. Z jednej bowiem strony taka decyzja jest decyzją w przedmiocie środka zapobiegawczego i powinna podlegać zaskarżeniu według art. 252 § 2 k.p.k. do sądu, w którego okręgu prowadzi się postępowanie. Z drugiej natomiast przyjmując, że skoro ustawodawca w art. 254 § 2 k.p.k. statuuje zażalenie na decyzję prokuratora to przepis ten jako *lex specialis* względem art. 252 § 1 k.p.k. nakaże skierowanie zażalenia do sądu właściwego do rozpoznania sprawy zgodnie z art. 465 § 2 k.p.k. W doktrynie słusznie wskazuje się jednak, że sądem tym będzie sąd, w którego okręgu prowadzi się postępowanie przygotowawcze, gdyż decyzja prokuratora jest decyzją w przedmiocie środków zapobiegawczych i jako taka podlega zaskarżeniu wg reżimu określonego w art. 252 § 2 k.p.k.[49]. Przyjęcie odmiennego poglądu powodowałoby, że do rozpoznania zażalenia na decyzje dotyczące identycznej materii tj. odnoszące się do środków zapobiegawczych rozpoznawałyby sądy różnej właściwości miejscowej.

[49] K.T. Boratyńska [w:] K.T. Boratyńska, *Postępowanie…*, s. 337; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*, s. 435; K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 7 do art. 254 k.p.k.; R.A. Stefański [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, t. II, s. 970.

Podobne wątpliwości interpretacyjne mogą powstać przy rozpoznawaniu zażalenia na postanowienie wydane w przedmiocie kary porządkowej. W sytuacji, gdy zarządzone przez prokuratora zatrzymanie i doprowadzenie jest połączone z nałożeniem kary pieniężnej na osobę wymienioną w art. 285 § 1 k.p.k., to z formalnego punktu widzenia, rozpoznanie zażalenia na orzeczoną karę pieniężną należy do sądu właściwego do rozpoznania sprawy (art. 290 § 2 zd. I. k.p.k.), zaś rozpoznanie zażalenia o zatrzymaniu i doprowadzeniu należy do sądu rejonowego, w którego okręgu prowadzi się postępowanie. W praktyce może to prowadzić do rozpoznania wspomnianych środków odwoławczych przez dwa różne sądy. Wydaje się zatem, że w takiej sytuacji ze względów funkcjonalnych oba zażalenia powinien rozpoznawać sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie, gdyby natomiast właściwym do rozpoznania sprawy był sąd okręgowy, to wówczas temu sądowi należy powierzyć rozpoznanie obu tych środków odwoławczych[50].

3.1.4.2.3. Sąd rejonowy właściwy dla miejsca dokonania czynności faktycznej

Na wstępnym etapie procesu karnego czynności faktyczne są dokonywane nie tylko w miejscu prowadzenia dochodzenia lub śledztwa, lecz wszędzie tam, gdzie jest to niezbędne. Ustawodawca w większości przepisów wprost uregulował właściwość miejscową sądu do rozpoznania zażalenia na określone decyzje procesowe. Sądem tym jest sąd właściwości ogólnej bądź sąd rejonowy, w którego okręgu toczy się postepowanie. Jednakże na gruncie procesu karnego odnajdziemy również takie normy, w których właściwość miejscowa do rozpoznania zażalenia została określona alternatywnie. Chodzi tu o zażalenie na zatrzymanie. Zgodnie z art. 246 § 2 k.p.k., który jest odpowiednio stosowany także do zatrzymania i przymusowego doprowadzenia lub sprowadzenia osoby podejrzanej, podejrzanego, świadka, tłumacza, biegłego do rozpoznania zażalenia powołano tu dwa sądy rejonowe: 1) właściwy ze względu na miejsce zatrzymania lub 2) właściwy ze względu na miejsce prowadzenia postępowania. Literalne brzmienie przepisu, prowadzi do wniosku, że to do organu przekazującego zażalenie należy wybór właściwego miejscowo sądu. Użycie bowiem przez ustawodawcę funktora „lub" powoduje, że właściwym jest jeden jak też każdy z nich. Dlatego też przy wykładni tego przepisu należy odwołać się do dyrektyw wykładniczych drugiego stopnia, w szczególności wykładni funkcjonalnej. Wówczas to, który z tych sądów będzie właściwy do rozpoznania zażalenia uzależnione jest od momentu w jakim następuje zatrzymanie. Rozstrzygającym jest, czy zatrzymanie następuje przed formalnym wszczęciem, czy też w ramach już wszczętego postępowania przygotowawczego. W tym drugim

[50] K. Eichstaedt, *Czynności sądu…*, s. 321.

przypadku właściwym do rozpoznania zażalenia będzie zawsze sąd rejonowy miejsca jego prowadzenia[51]. Nie sposób jednakże pominąć w tym miejscu problemów natury praktycznej, na które wskazano w literaturze[52]. Otóż sytuacja komplikuje się, gdy zatrzymanie dokonywane jest w znacznej odległości od miejsca prowadzenia postępowania, w dodatku w innym okręgu. *Prima facie* właściwym miejscowo sądem do rozpoznania zażalenia jest sąd miejsca dokonania czynności. Jednakże tenże sąd niezwłocznie będzie mógł ocenić jedynie prawidłowość zatrzymania, zaś do zbadania jego legalności i zasadności niezbędne jest zapoznanie się z aktami sprawy. Przesyłanie ich negatywnie wpływa na tok postępowania przygotowawczego, prowadząc do wydłużenia czasu jego trwania. Stąd korzystniejszym rozwiązaniem zarówno z punktu widzenia gwarancyjnego, jak też z punktu widzenia szybkości postępowania przygotowawczego jest przekazanie zażalenia na zatrzymanie sądowi miejscowo właściwemu, dla okręgu w którym toczy się postępowanie[53]. Dodatkowym argumentem, który należy podnieść w świetle art. 247 § 1 *in fine* k.p.k. jest kwestia zaskarżalności przeszukania, które może być zarządzone przy okazji zatrzymania i przymusowego doprowadzenia. Otóż zgodnie z art. 236 k.p.k. zażalenie na postanowienie dotyczące przeszukania rozpoznaje sąd rejonowy, w okręgu którego toczy się postępowanie. Tym samym dopuszczenie by zażalenie na tę czynność mógł rozpoznawać sąd właściwy z uwagi na miejsce zatrzymania, o którym stanowi art. 246 § 2 k.p.k. w zw. z art. 247 § 2 k.p.k. byłoby niespójne systemowo. Kolejnym argumentem przemawiającym za prezentowanym sposobem wykładni jest regulacja odnosząca się do zarządzenia zatrzymania i przymusowego doprowadzenia świadka, biegłego, tłumacza bądź specjalisty, o której mowa w art. 285 § 2 k.p.k. Zażalenie na tę decyzję procesową podjętą w toku postępowania przygotowawczego będzie rozpoznawał zawsze sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie (art. 290 § 2 k.p.k.). Innymi słowy, w przypadku toczącego się postępowania przygotowawczego zażalenie na zatrzymanie i przymusowe sprowadzenie lub doprowadzenie powinien rozpoznawać sąd właściwy, w którego okręgu prowadzone jest postępowanie przygotowawcze.

[51] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 879; A. Ludwiczek, *Problematyka kontroli…*, s. 41; W. Grzeszczyk, *Komentarz…*, s. 220.
[52] A. Ludwiczek, *Problematyka kontroli…*, s. 40-42.
[53] *Ibidem*, s. 41; K. Marszał, J. Zagrodnik, *Zatrzymanie właściwe z perspektywy sądowej kontroli postępowania przygotowawczego* [w:] S. Lelental, *Czynności dochodzeniowo-śledcze…*, s. 105.

3.1.4.2.4. Właściwość z delegacji – art. 37 k.p.k.

Ustawodawca w art. 37 k.p.k. ustanowił możliwość przekazania sprawy do rozpoznania innemu sądowi równorzędnemu, jeżeli wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości (właściwość z delegacji)[54]. Przekazanie sprawy ze względu na dobro wymiaru sprawiedliwości przy rozpoznawaniu zażalenia w toku postępowania przygotowawczego może znaleźć zastosowanie np. zainteresowanym rozstrzygnięciem w przedmiocie środka odwoławczego będzie sędzia sądu właściwego do rozpoznania zażalenia albo postępowanie przygotowawcze będzie dotyczyło osoby będącej w bliskich powiązaniach rodzinnych z przedstawicielami środowiska sędziowskiego[55] bądź też chodzi o rozpoznanie zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego będącego następstwem zbadania zawiadomienia osoby, która była uprzednio stroną w zakończonym prawomocnie postępowaniu, a zawiadomiła następnie o popełnieniu przestępstwa przez sędziego prowadzącego jej ówczesny proces, dopatrując się go w jego czynnościach orzeczniczych dla niej niekorzystnych i zażalenie to ma być rozpoznawane przez sąd, w którym tenże sędzia pracuje i orzeka[56].

Przypadki te mogą stanowić podstawę do zastosowania art. 37 k.p.k. w ramach postępowania zainicjowanego zażaleniem na decyzję organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Słuszne jest stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w jednym z postanowień, że pozostawienie sprawy w tym sądzie mogłoby rodzić wątpliwości co do jego swobody i obiektywizmu, względnie stwarzać przekonanie o braku warunków do rozpoznania sprawy w sądzie właściwym w sposób obiektywny[57].

Konieczność przekazania sprawy zgodnie z art. 37 k.p.k. rodzi także przypadek, gdy sędzia, przeciwko któremu skierowano zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przed zakończeniem postępowania przygotowawczego, w wyniku zmian organizacyjnych, zostanie przeniesiony do sądu właściwego do rozpoznania zażalenia pokrzywdzonego. Przy czym przeniesienie to należy rozumieć szeroko jako przeniesienie w ogóle do sądu właściwego do rozpoznania zażalenia, nie zaś wyłącznie jako przeniesienie do wydziału karnego, w którym owo zażalenie będzie rozpoznawane. W takiej sytuacji dla uniknięcia wątpliwości stron bądź opinii publicznej co do bezstronności i swobody orzekania,

[54] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 221; K. Dudka [w:] K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie…*, s. 55; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*s. 159; W. Jasiński [w:] K.T. Boratyńska, *Postępowanie…*, s. 109; J. Zagrodnik [w:] K. Marszał, *Proces…*, s. 185; K. Nowicki [w:] J. Skorupka, *Proces…*, s. 271.
[55] Zob. postanowienie SN z 7.02.2018 r., III KO 126/17, LEX nr 2440450.
[56] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 223.
[57] Zob.: postanowienie SN z 3.09.2009 r., V KO 60/09, LEX nr 608793.

niezbędne jest skorzystanie z uprawniania wynikającego z art. 37 k.p.k. i przeniesienie sprawy do rozpoznania innemu sądowi. Omawiane okoliczności odnoszą się również do przypadków, gdy sędzia jest jednym z zainteresowanych w rozstrzygnięciu zażalenia, a nie tylko do przypadku, gdy jest jedynym zainteresowanym[58]. Warto jednakże zwrócić uwagę na to, że nie każda taka sytuacja, kiedy pokrzywdzonym będzie sędzia uzasadnia przeniesienie sprawy na podstawie art. 37 k.p.k. Wiele zależy od tego o czym *in concreto* ma rozstrzygać sąd rozpoznający zażalenie. W orzecznictwie Sądu Najwyższego dopuszczono bowiem, że nie zachodzi konieczność przeniesienia sprawy na podstawie art. 37 k.p.k., w przypadku gdy sprawa ma charakter prywatnoskargowy, zaś pokrzywdzony – sędzia sądu nadrzędnego nad sądem rozpoznającym zażalenie – zwrócił się o objęcie jej ściganiem z urzędu i w tym zakresie nastąpiła odmowa, którą zaskarżono zażaleniem. Sąd bowiem nie rozstrzyga merytorycznie w sprawie zarzutu, lecz w zakresie tego czy prawidłowo uznano, że należy odmówić wszczęcia dochodzenia w tej sprawie, gdyż nie przemawia za tym interes społeczny[59].

Również objęcie postępowaniem przygotowawczym funkcjonariuszy publicznych może uzasadniać przeniesienie sprawy do innego miejscowo sądu[60]. Szczególny wyraz znajduje to w małych okręgach, gdzie sędziowie znają większość prokuratorów bądź policjantów. Przypadki te niewątpliwie mogą rzutować na postrzeganie w opinii publicznej wymiaru sprawiedliwości i posądzenie o brak obiektywizmu, czy swobody w orzekaniu. W literaturze wyrażony został pogląd, że w przypadku gdy stroną w toku postępowania przygotowawczego staje się funkcjonariusz publiczny celowym jest przyjęcie obligatoryjnej reguły, iż kontrolę w toku postępowania przygotowawczego powinien sprawować organ odwoławczy z zupełnie innego okręgu niż prokurator prowadzący to postępowanie[61]. Trzeba jednakże podnieść, na co wskazywał także Sąd Najwyższy w jednym ze swoich judykatów, że takie przenoszenie sprawy do innego okręgu może przekonywać o łatwości manipulowania właściwością sądu[62]. Dlatego też obligatoryjne przekazanie postępowania na podstawie przepisów szczególnych jest daleko idące. Sąd ma być gwarantem niezależności i niezawisłości nawet, jeżeli sprawa dotyczy osoby znanej sędziemu. W razie, gdyby relacja istniejąca między sędzią, a stroną wzbudzała podejrzenie co do braku bezstronności w orzekaniu wówczas można sięgnąć po instytucję wymienioną w art. 41 k.p.k. Słusznie

[58] Zob.: postanowienie SN z 5.09.2009 r., V KO 50/09, LEX nr 608783.
[59] Postanowienie SN z 25.07.2018 r., IV KO 53/18, LEX nr 2526770.
[60] D. Stachurski, *op. cit.*, s. 64-65.
[61] *Ibidem*.
[62] Zob.: postanowienie SN z 29.08.2012 r., II KO 42/12, LEX nr 1220829.

podniósł Sąd Najwyższy, że podejmując się funkcji sędziego, należy liczyć się z faktem konieczności rozstrzygania także spraw osób znanych, zarówno powszechnie, jak i w danym środowisku, i nie można próbować odsunąć ich od siebie pod szyldem niewłaściwie rozumianej swobody orzekania[63]. Dlatego też, jako zbyt kategoryczny, należy ocenić pogląd o wyłączeniu właściwości miejscowej sądu tylko z uwagi na fakt, iż stroną postępowania przygotowawczego jest funkcjonariusz publiczny, choć takiego działania nie należy wykluczyć, aby nie tworzyć niepotrzebnie w opinii publicznej, choćby i nietrafnie, odczucia nieobiektywnego rozpoznania tego zażalenia[64].

3.1.4.3. Właściwość z łączności spraw

Właściwość z łączności spraw jest odstępstwem od właściwości miejscowej lub rzeczowej sądów, wywołanym względami ekonomiki procesowej i potrzebą wszechstronnego zbadania pozostających ze sobą w związku spraw, niezbędnego do trafnego orzekania. Chodzi tu o łączność podmiotową, przedmiotową i podmiotowo-przedmiotową, czyli mieszaną[65]. Regulują to przepisy art. 33 k.p.k., art. 34 k.p.k., art. 39 k.p.k., a także art. 649 k.p.k., art. 650 k.p.k. oraz art. 656 k.p.k. wskazujące, który sąd powszechny lub wojskowy ma być właściwy rzeczowo lub miejscowo do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji. Przypadki określania w ten sposób właściwości sądu rozpoznającego zażalenie są możliwe albowiem jedno postępowanie przygotowawcze powinno obejmować wszystkie czyny pozostające w związku podmiotowym lub przedmiotowym z czynem stanowiącym podstawę jego wszczęcia, chyba że zachodzą okoliczności utrudniające łączne rozpoznanie sprawy, wówczas niezbędnym staje się wyłączenie do odrębnego prowadzenia (§ 107 reg. prok. oraz § 109 reg. prok.).

3.1.4.4. Instancja pozioma

Instancja pozioma nie była znana kodeksowi postępowania karnego z 1969 roku. Na gruncie obowiązujących przepisów powoływana jest ona za pośrednictwem różnorodnych określeń ustawowych. Bądź jako równorzędny skład bądź inny określony ustawą skład tego samego sądu. Statuuje się w ten sposób, jak trafnie wskazuje T. Grzegorczyk, wewnętrzny tryb odwoławczy stanowiący *novum* w procedurze karnej[66]. Instancja pozioma powoduje złamanie wertykalnego ukształtowania systemu organów odwoławczych na rzecz horyzontalnego. Stanowi wyjątek od zasad wyrażonych w art. 25 § 3 k.p.k. oraz art. 26 k.p.k., które statuują sąd okręgowy i apelacyjny jako sądy wyższego rzędu na sądami rejonowymi

[63] Zob.: postanowienie SN z 21.07.2011 r., III KO 45/11, LEX nr 860624.
[64] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 223.
[65] *Ibidem*, s. 220.
[66] *Ibidem*, s. 820.

oraz okręgowymi. Rozwiązanie to może wzbudzać wątpliwości natury konstytucyjnej, jak i funkcjonalnej o czym szerzej była mowa w rozdziale 1 niniejszej pracy.

W toku postępowania przygotowawczego instancja pozioma występuje w dwóch układach procesowych. Z jednej strony będzie funkcjonowała jako organ odwoławczy od postanowień wydanych po rozpoznaniu zażalenia – art. 426 § 2 k.p.k. Z drugiej zaś będzie ona organem odwoławczym od pierwszoinstancyjnej decyzji procesowej – art. 78 § 2 k.p.k. (zażalenie na postanowienie o cofnięciu wyznaczenia obrońcy z urzędu), art. 81 § 1a k.p.k. (zażalenie na zarządzenie prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu), art. 263 § 5 k.p.k. (przedłużenie stosowana tymczasowego aresztowania przez sąd apelacyjny), art. 430 § 2 k.p.k. (zażalenie na postanowienie o pozostawieniu bez rozpoznania przyjętego środka odwoławczego).

Powołanie w art. 78 § 2 k.p.k. oraz art. 81 § 1a k.p.k. instancji poziomej przy rozpoznawaniu zażalenia na postanowienie o cofnięciu wyznaczenia obrońcy z urzędu jest pokłosiem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 8.10.2013 r.[67], w którym uznano, że: 1) art. 81 § 1 k.p.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje sądowej kontroli zarządzenia prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu dla oskarżonego, który złożył wniosek w trybie art. 78 § 1 k.p.k., jest niezgody z art. 42 ust. 2 Konstytucji RP w zw. z art. 45 ust. 1 i z art. 78 Konstytucji RP; 2) art. 78 § 2 k.p.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje zaskarżenia postanowienia sądu o cofnięciu wyznaczenia obrońcy z urzędu, jest niezgodny z art. 78 w zw. z art. 42 ust. 2 Konstytucji RP. Początkowo w projekcie zmiany art. 78 k.p.k. i art. 81 k.p.k. nie przewidywano instancji poziomej. Zmianę tę wprowadzono dopiero na etapie prac w komisji sejmowej, zapewne z uwagi na wymogi sprawności postępowania, choć na etapie prac legislacyjnych nie zostało to szczegółowo uzasadnione[68]. Zażalenie na podstawie powołanych wyżej przepisów będzie rozpoznawał inny równorzędny skład sądu, który podjął zaskarżoną decyzję procesową. W sytuacji, gdy zażalenie zostanie wniesione do sądu instancyjnie wyższego ten powinien przekazać sprawę jako niewłaściwy funkcjonalnie do jego rozpoznania[69].

[67] K 30/11, OTK ZU 7/A/2013 poz. 98.
[68] Zob. proces legislacyjny projektu ustawy z 12.06.2014 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw druk sejmowy nr 2540 (Sejm VII kadencji), www.sejm.gov.pl.
[69] Zob.: postanowienie SO w Łodzi z 15.09.2017 r., V Kz 687/17, LEX nr 2370542.

Innym przykładem instancji poziomej jest zaskarżalność postanowienia w przedmiocie przedłużenia stosowania tymczasowego aresztowania. W art. 263 § 5 k.p.k. ustawodawca zmodyfikował zasady zaskarżania decyzji o przedłużeniu aresztu przez sąd apelacyjny względem postanowień dotyczących identycznej materii, ale dokonywanych przez sąd na podstawie art. 263 § 2 i 3 k.p.k.[70].

Instancja pozioma została przewidziana także do rozpoznawania zażalenia na postanowienie o pozostawieniu środka odwoławczego bez rozpoznania. Zażalenie to, nieznane k.p.k. z 1969 roku, wprowadzono do obecnie obowiązującego art. 430 § 2 k.p.k. Rozwiązanie oparte na instancji poziomej spotkało się z aprobatą w doktrynie[71]. Brak zażalenia oznaczałby, że sąd odwoławczy jednoinstancyjnie przesądzałby o niedopuszczalności lub nieterminowości środka odwoławczego. W przypadku zażaleń na decyzje prokuratora podejmowane w toku postępowania przygotowawczego sądem, o którym mowa w art. 430 § 2 k.p.k. będzie natomiast sąd rzeczowo i miejscowo właściwy do rozpoznania sprawy zgodnie z art. 465 § 2 k.p.k. i art. 329 § 1 k.p.k.[72].

Podobne przesłanki co w przypadku art. 430 § 2 k.p.k., opierające się na zapewnieniu kontroli orzeczeń, które po raz pierwszy zapadają przed sądem odwoławczym, stały się podstawą zmian w treści art. 426 § 2 k.p.k. Przepis ten od początku obowiązywania k.p.k. z 1997 r. przewidywał instancję poziomą. Na przestrzeni lat, m.in. na skutek orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego[73], zmieniał się zakres przedmiotowy zażalenia. Sądami, w których rzeczona instancja pozioma powstanie będą: 1) sąd wyższego rzędu (okręgowy lub apelacyjny) nad tym, który wydał zaskarżone postanowienie w przypadku postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, postanowienia o przeprowadzeniu obserwacji; 2) sąd właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji, o którym stanowi art. 329 § 1 k.p.k. w przypadku postanowienia o zastosowaniu środka zapobiegawczego innego niż tymczasowe aresztowanie oraz postanowienia o nałożeniu kary porządkowej.

W doktrynie pojawiły się głosy, że w poszukiwaniu kolejnych usprawnień postępowania karnego, przy możliwie najpełniejszym zapewnieniu realizacji gwarancji procesowych jego uczestników, należy poddać pod rozwagę możliwość szerszego wykorzystania tej instytucji i zrezygnowania z konieczności przekazywania zażaleń sądowi wyższego rzędu, nie tylko w sytuacjach, w których aktualnie przewiduje się ich rozpoznanie

[70] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 946.
[71] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 429; M. Pawełek, *op. cit.*, s. 56.
[72] Zob.: postanowienie SA w Katowicach z 28.01.2017 r., II AKz 42/17, LEX nr 2309510.
[73] Wyrok TK z 13.07.2009 r., SK 46/08, OTK ZU 7/A/2009 poz. 109 i wyrok TK z 24.02.2015 r., K 34/12, OTK ZU 2/A/2015 poz. 17.

przez sąd tego samego rzędu, ale także w wypadku innych incydentalnych decyzji procesowych, które wprawdzie nie dotyczą istoty postępowania, ale godząc w konstytucyjnie chronione prawa i wolności jednostki, wymagają zapewnienia sądowej kontroli. Wśród nich wymienione zostały m.in.: 1) postanowienia związane z przeprowadzeniem dowodów, np. w przedmiocie przesłuchania osoby, o której mowa w art. 180 § 2 k.p.k., w sprawie zachowania w tajemnicy danych związanych z instytucją świadka anonimowego (art. 184 § 5 i 7 k.p.k.), w przedmiocie listu żelaznego (art. 284 § 2 k.p.k.), w przedmiocie badań psychiatrycznych połączonych z obserwacją w zakładzie leczniczym (art. 203 § 4 k.p.k.), dotyczące przeszukania i zatrzymania rzeczy oraz na inne czynności naruszające prawa osób, wobec których zostały podjęte (art. 236 k.p.k.), dotyczące kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych (art. 240 k.p.k.); 2) postanowienie sądu o stosowaniu środków zapobiegawczych (art. 252 k.p.k.), o zabezpieczeniu majątkowym (art. 293 k.p.k.) oraz o przepadku poręczenia lub ściągnięciu sumy poręczenia (art. 270 § 2 k.p.k.)[74].

Przedstawione propozycje są godne uwagi i z punktu widzenia przyspieszenia wstępnego etapu procesu karnego zasługują na aprobatę, ale nie są wolne od wątpliwości. Przede wszystkim zastanowienia wymaga, czy wprowadzenie instancji poziomej da się pogodzić, biorąc pod uwagę prokonstytucyjną wykładnię przepisów procesowych[75], w tym wypadku z zasadą dwuinstancyjności postępowania sądowego? Zasada ta wymaga, aby w przypadku rozpoznania sprawy przez sąd po raz pierwszy istniał środek zaskarżenia pozwalający na poddanie kontroli takiego rozstrzygnięcia, przy czym nie musi być to środek dewolutywny. Niezawisły, niezależny i bezstronny sąd nawet ten sam, ale orzekający w innym składzie stanowi wystarczającą gwarancję ochrony praw i wolności konstytucyjnych. Zastrzeżenie może budzić to, że większość spraw w toku postępowania przygotowawczego rozpoznają sądy rejonowe, czyli (co do zasady) sędziowie o mniejszym doświadczeniu zawodowym jak i życiowym, będący na początku swoich karier zawodowych. Dlatego też wprowadzenie instancji poziomej w proponowanym wyżej zakresie wymagałoby powierzenia czynności w toku postępowania przygotowawczego sądom okręgowym. W przeciwnym razie sądy okręgowe (zasadniczo) zostałyby wyłączone z kontroli postępowania przygotowawczego. Aktualnie bowiem sprawują ją działając jako instancja odwoławcza. Dla usprawnienia i przyśpieszenia procesu karnego postulat poszerzenia stosowania instancji poziomej zasługuje na aprobatę, jednakże nie powinno odbywać się to kosztem tego, by w

[74] G. Artymiak, *„Instancja pozioma" jako jedna z propozycji usprawnienia postępowania karnego – uwagi de lege lata i de lege ferenda"*, [w:] *Księga Profesora J. Tylmana 2011,* s. 593.
[75] Zob. szerzej na ten temat: J. Skorupka, *Prokonstytucyjna wykładnia przepisów prawa dowodowego w procesie karnym*, [w:] *Księga Profesor M. Zbrojewskiej*, s. 351-364.

sprawach dotyczących praw i wolności obywatelskich pozostawiono orzekanie w I i II instancji wyłącznie najmłodszym i najmniej doświadczonym sędziom.

Pozostając przy problematyce dotyczącej instancji poziomej trzeba dostrzec, że podobny schemat rozpoznawania zażaleń jest znany w prokuraturze. W organie tym przez wzgląd na zasadę jednolitości i indyferencji nie istnieje układ instancyjny. Prokurator powołany na gruncie postępowania przygotowawczego do rozpoznania zażalenia, nazywany nadrzędnym lub bezpośrednio przełożonym jest przedstawicielem prokuratury jako całości. Dlatego też w sytuacji, gdy przepisy proceduralne przewidują jako organ odwoławczy prokuratora to nie możemy nazwać takiego układu procesowego instancją poziomą. Zasadnym wydaje się określanie go mianem horyzontalnego[76]. Dzieje się tak dlatego, że wyróżnienie poszczególnych jednostek w prokuraturze ma sens wyłącznie techniczny nie mający, co do zasady, znaczenia procesowego[77]. W doktrynie spotyka się niekiedy odwołanie do instancji poziomej także w ramach prokuratury[78], jednakże z przedstawionych wcześniej powodów, należy to bardziej traktować jako ilustrację ukazującą specyfikę ukształtowania organu odwoławczego na poziomie prokuratury, aniżeli *stricte* procesowe ujęcie zagadnienia instancji poziomej.

3.1.5. Skład sądu rozpoznającego zażalenie w toku postępowania przygotowawczego

Zgodnie z art. 329 § 2 k.p.k. sąd dokonuje czynności w toku postępowania przygotowawczego w składzie jednoosobowym, niezależnie od tego czy będzie to sąd rejonowy, okręgowy, apelacyjny[79] bądź sąd wojskowy. Rozwiązanie to koresponduje z art. 30 § 2 k.p.k. Nie ma zatem znaczenia, czy zażalenie będzie na decyzje prokuratora, czy też na czynności sądowe albowiem sąd odwoławczy w każdej z tych sytuacji będzie orzekał jednoosobowo. Sąd odwoławczy rozpoznaje zażalenie w składzie powiększonym (trzech sędziów), wtedy gdy tak zarządzi prezes sądu ze względu na szczególną zawiłość sprawy lub jej wagę.

Wyjątki od rozpoznawania sprawy w składzie jednoosobowym wynikają też z powołania instancji poziomej. Ustawodawca w art. 263 § 5 k.p.k. oraz art. 426 § 2 k.p.k. stanowi o składzie trzech sędziów zawodowych. Nie ma tu odwołania, tak jak w art. 78 § 2 k.p.k., art. 81 § 1a k.p.k. oraz art. 430 § 2 k.p.k., do zwrotu „w innym równorzędnym

[76] S. Szołucha, *Uwagi o tzw. horyzontalnej kontroli odwoławczej w postępowaniu przygotowawczym*, AUW PPiA 2010 r., z. 82, s. 269.
[77] M. Cieślak, *Polska…,* s. 232.
[78] W. Grzeszczyk, *Nowela do kodeksu postępowania karnego z dnia 29 marca 2007 r.,* Prok. i Pr. 2007 r., nr 7-8, s. 98.
[79] K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 9 do art. 329 k.p.k.

składzie". W art. 263 § 5 k.p.k. i art. 426 § 2 k.p.k.[80] zmodyfikowano zatem skład sądu wynikający z art. 329 § 2 k.p.k. oraz art. 30 § 2 k.p.k. poprzez wskazanie, że chodzi o skład trzyosobowy (trzech sędziów zawodowych) nie zaś jednoosobowy. Takiej modyfikacji nie zawierają pozostałe przepisy. Odwołują się one do pojęcia innego równorzędnego składu, czyli jednoosobowego wynikającego z art. 329 § 2 k.p.k. Pomimo, że w ustawie mowa jest o innym składzie, czyli nie mogą to być te same osoby, które wydały zaskarżoną decyzję procesową to jednak przewidziano w art. 40 § 1 pkt 6 k.p.k., jako jedną z przesłanek wyłączenia sędziego z mocy samego prawa, udział w wydaniu lub wydanie zaskarżonego orzeczenia. Umieszczenie tego przepisu nie jest pozbawione sensu, bowiem w art. 263 § 5 k.p.k. zastrzeżenia inności składu niema i jego brak mógłby powodować wątpliwości interpretacyjne.

W sądzie okręgowym i apelacyjnym, a także w sądach wojskowych będą orzekali wyłącznie sędziowie zawodowi. Na poziomie sądu rejonowego zadania z zakresu wymiaru sprawiedliwości obok sędziów zawodowych wykonują także asesorzy sądowi, którym powierzono pełnienie obowiązków sędziego. Asesor sądowy nie może rozpoznać zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia, na postanowienia o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia i na postanowienia o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw (art. 2 § 1a u.o.s.p.). Asesor będzie natomiast uprawniony do orzekania w sprawach zażaleń na wpadkowe decyzje procesowe podejmowane w toku postępowania przygotowawczego przez organy niesądowe. Rozwiązanie to nie wydaje się być zasadne. Jak już wcześniej podnoszono, na wstępnym etapie procesu karnego, zażalenia powinni rozpatrywać sędziowie o dużym doświadczeniu zawodowym. Powierzenie tego młodym adeptom zawodu jest wątpliwe, szczególnie gdy w grę wchodzi ochrona praw i wolności obywatelskich.

[80] W art. 426 § 2 zd. II k.p.k. ustawodawca ustanowił skład trzyosobowy tylko wtedy, jeżeli zaskarżone orzeczenie wydał sąd w składzie jednego sędziego. Oznacza to, że w przypadku gdy zaskarżona decyzja zostałaby wydana w składzie powiększonym wówczas na gruncie art. 426 § 2 k.p.k. orzekałby sąd w innym równorzędnym składzie. Z uwagi na to, że decyzje sądu w toku postępowania przygotowawczego w tym działającego jako sąd odwoławczy zapadają w składzie jednoosobowym (art. 329 § 3 k.p.k.) to sytuacja o której mowa powyżej będzie miała zastosowanie tylko w przypadku przekazania sprawy do rozpoznania składowi powiększonemu (art. 30 § 2 k.p.k.).

3.2. Prokurator jako organ rozpoznający zażalenie w postępowaniu przygotowawczym

Obok sądu organem odwoławczym w postępowaniu przygotowawczym jest prokurator. Jest to jedna z funkcji jaką pełni on w postępowaniu karnym obok funkcji oskarżycielskiej oraz funkcji nadzorczej. Prokurator rozpoznający zażalenie korzysta i działa w ramach uprawnień przysługujących mu jako organowi odwoławczemu, nie działa wówczas jako organ nadzorujący postępowanie przygotowawcze[81].

Zadania prokuratury zostały wskazane w art. 2 u.o.p. i są to: zadania w zakresie ścigania przestępstw oraz strzeżenie praworządności. Sposoby ich realizacji określa art. 3 u.o.p. Zadania prokuratury ujęte zostały w sposób szeroki, co jest uzasadnione tym, że prokurator występuje nie tylko w procesie karnym, lecz także w innych postępowaniach np. administracyjnym czy cywilnym. Dlatego też przez strzeżenie praworządności należy rozumieć obowiązek kontroli i w miarę potrzeby interweniowania w sytuacji, gdy praworządność zostanie naruszona lub zagrożona[82], bez względu na gałąź prawa. Do wejścia w życie obecnie obowiązującej ustawy z 28.01.2016 r. Prawo o Prokuraturze, w art. 2 była mowa o obowiązku czuwania nad ściganiem przestępstw. Definiowano go jako obowiązek ścigania przestępstw przez samą prokuraturę, jak również kontrolę, czy we właściwy sposób spełniają swój obowiązek inne organy uprawnione w tym zakresie[83]. Zmiana „czuwania nad ściganiem przestępstw" na „wykonywanie zadań w zakresie ścigania przestępstw" z pewnością obniża rangę prokuratury. Oznaczać to może, iż prokuratura stała się obecnie jednym z licznych organów ścigania, jedynie z większymi uprawieniami. Pozostają jednak w mocy przepisy uprawniające prokuratora do nadzoru (a więc „czuwania") nad postępowaniem przygotowawczym prowadzonym przez inne organy[84]. Z art. 2 u.o.p., jak i art. 3 u.o.p. nie wynikają wprost uprawnienia prokuratora do rozpoznawania środków odwoławczych. Uprawnienie to można potraktować jako wykonywanie innych czynności określonych w ustawach mających na celu wykonywanie zadań w zakresie ścigania przestępstw oraz stania na straży praworządności (art. 3 § 1 pkt 14 u.o.p.), ewentualnie traktować jako przejaw szerokorozumianego nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym (art. 3 § 1 pkt 1 u.o.p.).

[81] Nadzorowi prokuratorskiemu oraz jego relacji z uprawnieniami kontrolnymi został poświęcony rozdział 1 podrozdział 1.5.
[82] E. Samborski, *Zarys metodyki pracy prokuratora*, Warszawa 2007, s. 12.
[83] *Ibidem*.
[84] A. Kiełtyka, [w:] *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, A. Kiełtyka, W. Kotowski, A. Ważny, Warszawa 2017, kom. do art. 2 teza 5.

Wiele mówi się na temat tego, że prokuratura nie powinna być organem odwoławczym, zaś jedynym umocowanym do rozpoznawania zażaleń w toku postepowania przygotowawczego winien pozostać sąd. Takie twierdzenia wyprowadzane są z zagwarantowanej konstytucyjnie niezależności i niezawisłości sędziowskiej, czego nie można powiedzieć o prokuratorach. Dziś dyskusja ta traci na znaczeniu, gdyż prokurator tylko w nielicznych przypadkach jest organem odwoławczym. Warto jednakże podnieść w tej materii kilka uwag, gdyż w doktrynie pojawiają się głosy wskazujące na chęć przeobrażenia modelu zaskarżania decyzji procesowych na gruncie postępowania przygotowawczego poprzez przekazanie prokuraturze części kompetencji sądu[85].

Prokuratura w Polsce postrzegana jest jako instytucja częściowo kierująca się względami politycznymi stąd tendencje do wzmocnienia i podkreślania niezależności prokuratorów od jakichkolwiek czynników pozaprawnych, w szczególności tych polityczno-ustrojowych[86]. Wraz z wejściem w życie w dniu 31.03.2010 r. ustawy z dnia 9.10.2009 r. o zmianie ustawy o prokuraturze oraz niektórych innych ustaw[87] miała miejsce duża reforma prokuratury, której głównym założeniem było rozdzielenie funkcji Prokuratora Generalnego od ministra sprawiedliwości oraz wprowadzenie szeregu instrumentów urzeczywistniających niezależność prokuratorów przy wykonywaniu czynności. W pewnym stopniu uniezależniono prokuraturę od władzy wykonawczej, a przynamniej poczyniono w tę stronę duży krok. Filarem niezależności miało być pozbawienie prokuratora bezpośrednio przełożonego, czy też prokuratora nadrzędnego możliwości wydawania poleceń oraz zarządzeń lub wytycznych dotyczących czynności procesowych[88]. W doktrynie podkreślano, że dzięki temu rozwiązaniu mamy do czynienia z niezależnym prokuratorem, który bez nacisków z zewnątrz jak i pochodzących od organów samej prokuratury prowadzi prawem przewidziane czynności i podejmuje samodzielnie decyzje ich dotyczące[89]. Poza głosami aprobującymi nowe rozwiązania, pojawiały się także głosy, co prawda aprobujące kierunek przyjętych zmian, lecz krytykujące sposób ich przeprowadzenia[90]. Reforma ta przetrwała 6 lat. Na mocy aktualnie

[85] D. Drajewicz, *Ingerencja sądu w postępowanie przygotowawcze,* PS 2013 r., nr 3, s. 71 i 74.
[86] A. Herzog, *Niezależność prokuratury – mit czy nadzieja?*, Prok. i Pr. 2009 r., nr 1, s. 115-117; J. Grajewski, *Niektóre problemy nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym i zakresu wpływu sądu na przebieg procesu karnego*, [w:] *Księga Profesora S. Stachowiaka*, s. 94.
[87] Dz.U. Nr 178, poz. 1375 ze zm. Zmiana dotyczyła ustawy z dnia 20.06.1985 r. o prokuraturze (t.j. Dz.U. z 2008 r. Nr 7, poz. 39 ze zm.) uchylonej z dniem 4.03.2016 r. na mocy art. 74 ustawy z dnia 28.01.2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o prokuraturze (Dz.U. poz. 178 ze zm.).
[88] T. Grzegorczyk, *Niezależność prokuratury i prokuratorów w świetle znowelizowanej ustawą z dnia 9 października 2009 r. ustawy o prokuraturze,* Prok. i Pr. 2010 r., nr 1-2, s. 37-38.
[89] T. Grzegorczyk, *Niezależność prokuratury…*, s. 36.
[90] J. Kędzierski, *O niezależności prokuratury – w kręgu faktów i mitów*, Prok. i Pr. 2009 r., nr 1, s. 102-110; B. Mik, *Nowe gwarancje niezależności prokuratury i prokuratorów – fakty czy iluzja*, Prok. i Pr. 2010 r., nr 5, s.

obowiązującej ustawy regulującej ustrój prokuratury połączono funkcję ministra sprawiedliwości z funkcją prokuratora generalnego i powrócono do modelu bliższego temu, który obowiązywał przed reformą z 2010 r.

Prokuratura pod względem ustrojowym, wydaje się, że pozostanie, przynajmniej na razie, organem budzącym pewne kontrowersje. Jest to pokłosie tego w jaki sposób organ ten był wykorzystywany przez władzę, która nastała po zakończeniu II wojny światowej. Owo brzemię nie pozwala na przyznanie prokuraturze, nawet w niewielkim zakresie, kompetencji odwoławczych. Pewnym rozwiązaniem mogłoby być osadzenie prokuratury jako organu konstytucyjnego. Głosy w tej sprawie pojawiają się w doktrynie procesu karnego, proponując umieszczenie prokuratury w Rozdziale VIII Konstytucji RP dotyczącym sądów i trybunałów ze względu na to, że prokuratura znajduje się na styku władz sądowniczej i wykonawczej[91]. „Na styku" albowiem trudno jest określić miejsce tego organu w trójpodziale władz. Wydawałoby się, że prokuratura powinna być najbardziej zbliżona do władzy sądowniczej, choć raczej nie budzi wątpliwości, że takową władzą nie jest. Przywiązanie do łączenia funkcji ministra sprawiedliwości i funkcji prokuratora generalnego stawia prokuraturę bliżej władzy wykonawczej. Nie rozstrzygając tego, trzeba jednakże podnieść, że nadanie prokuraturze, a tym samym prokuratorom, atrybutu niezależnego organu konstytucyjnego stanowiłoby silne umocowanie związane z uniezależnieniem prokuratury od czynników pozaprawnych, co z kolei mogło by stanowić asumpt do dyskusji na temat powierzenia temu organowi części kompetencji odwoławczych należących do sądu.

3.2.1. Prokurator nadrzędny i prokurator bezpośrednio przełożony

W procesie karnym działa prokurator nie zaś prokuratura jako instytucja[92], dlatego też przymiot niezależności jest tak ważny. Prokuratura oparta jest na zasadzie jednolitości, która oznacza, że podział czynności to sprawa wewnętrzna, zaś na zewnątrz działania każdego prokuratora są działaniem prokuratury[93]. Działalnością prokuratury kieruje Prokurator Generalny, który jest przełożonym prokuratorów powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury oraz prokuratorów Instytutu Pamięci Narodowej. Kompetencje i zadania Prokuratora Generalnego wynikające z ustaw może realizować upoważniony przez niego Prokurator Krajowy lub inny zastępca Prokuratora Generalnego (art. 13 § 1-3 u.o.p.).

102-116; D. Drajewicz, *Znaczenie niezależności prokuratora dla realizacji zasady sprawności postępowania karnego*, PS 2015 r., nr 5, s. 112-121.

[91] A. Stankowski, *Propozycja unormowań prokuratury w Konstytucji RP,* Prok. i Pr. 2009 r., nr 10, s. 8-9; T. Grzegorczyk, *Niezależność prokuratury…*, s. 29.

[92] S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*, s. 167.

[93] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…,* s. 265. Nieco odmiennie przyjmuje B. Mik, która wskazuje, że prokurator zawsze działa w swoim imieniu i na swoją rzecz, nie zaś w imieniu i na rzecz prokuratury – B. Mik, *op. cit.*, s. 106.

Poszczególnymi jednostkami organizacyjnymi prokuratury kierują: Prokuraturą Krajową – Prokurator Krajowy; prokuraturą regionalną – prokurator regionalny; prokuraturą okręgową – prokurator okręgowy i prokuraturą rejonową – prokurator rejonowy. W ramach każdej z wymienionych jednostek mogą być tworzone wydziały, działy i sekcje. Od 4.04.2016 r.[94] nie wyodrębnia się odrębnej struktury organizacyjnej jaką była prokuratura wojskowa. Zamiast tego w Prokuraturze Krajowej oraz prokuraturach rejonowych, okręgowych i regionalnych utworzono wydziały do spraw wojskowych, gdzie sprawami wojskowymi zajmują się prokuratorzy do spraw wojskowych (art. 3 § 2 u.o.p.).

Ustawodawca w k.p.k. powierzył niektóre kompetencje wyłącznie prokuratorowi pełniącemu określoną funkcję w ramach prokuratury. Stanowi o tym wprost art. 45 § 1a k.p.k., zgodnie z którym w wypadkach określonych w ustawie czynności procesowe wykonuje prokurator bezpośrednio przełożony lub prokurator nadrzędny. Wśród tychże czynności znajduje się właściwość funkcjonalna do rozpoznawania zażaleń w toku postępowania przygotowawczego. I tak: o prokuratorze bezpośrednio przełożonym mowa jest w art. 302 § 3 k.p.k., o prokuratorze nadrzędnym mowa jest w art. 465 § 2a k.p.k. oraz art. 306 § 3 k.p.k., o prokuratorze powołanym do nadzoru mowa jest w art. 306 § 3 k.p.k. i 465 § 3 k.p.k.

Powołanie prokuratora bezpośrednio przełożonego lub nadrzędnego, jako właściwych do rozpoznania zażalenia ogranicza zakres stosowania zasad substytucji oraz indyferencji[95]. Powierzenie w przepisach kodeksu kompetencji odwoławczych prokuratorowi określonego szczebla w hierarchii organizacyjno-ustrojowej i doprecyzowanie w ustawie pozwala na stwierdzenie, że niemożliwe jest, aby zażalenie było w takim wypadku rozpoznawane przez prokuratora tego samego rzędu lub niższego, co jednostka, w której wydano zaskarżoną decyzję. Niedopuszczalne jest natomiast to, żeby czynił to prokurator, który wydał zaskarżoną decyzję, gdyż podlega on wyłączeniu na podstawie art. 40 § 1 pkt 6 k.p.k. w zw. z art. 47 § 1 k.p.k.

3.2.1.1. Prokurator bezpośrednio przełożony

To, który prokurator będzie bezpośrednio przełożonym wynika z art. 31 § 1 u.o.p. Ustawodawca wskazał w nim enumeratywnie, kto na mocy przepisów ustawy traktowany jest jako prokurator bezpośrednio przełożony. Zgodnie z tym przepisem prokuratorami bezpośrednio przełożonymi są: 1) Prokurator Generalny – w stosunku do Prokuratora

[94] Art. 75 ustawy z dnia 28.01.2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o prokuraturze (Dz.U. poz. 178 ze zm.). Zob. szerzej na ten temat: B. Piechota, *Usytuowanie prokuratury wojskowej w ustawie z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze*, [w:] *Księga Profesor M. Zbrojewskiej*, s. 932-942.
[95] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 156.

Krajowego i pozostałych zastępców Prokuratora Generalnego oraz zastępcy Prokuratora Krajowego; 2) Prokurator Krajowy – w stosunku do prokuratorów pełniących czynności w Prokuraturze Krajowej, dyrektorów departamentów Prokuratury Krajowej oraz prokuratorów regionalnych; 3) pozostali zastępcy Prokuratora Generalnego, w zakresie zleconych czynności – w stosunku do prokuratorów pełniących czynności w Prokuraturze Krajowej, dyrektorów departamentów Prokuratury Krajowej oraz prokuratorów regionalnych; 4) Dyrektor Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji – w stosunku do naczelników Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej i prokuratorów pełniących czynności w tych wydziałach; 5) prokuratorzy regionalni i prokuratorzy okręgowi oraz, w zakresie zleconych czynności, ich zastępcy – w stosunku do prokuratorów pełniących czynności w danej jednostce oraz w stosunku do kierowników jednostek organizacyjnych prokuratury bezpośrednio niższego stopnia na obszarze działania danej jednostki, z zastrzeżeniem pkt 6; 6) kierownicy ośrodków zamiejscowych prokuratur okręgowych oraz, w zakresie zleconych czynności, ich zastępcy – w stosunku do prokuratorów pełniących czynności w danym ośrodku oraz prokuratorów rejonowych na obszarze działania danego ośrodka zamiejscowego prokuratury okręgowej; 7) prokuratorzy rejonowi oraz, w zakresie zleconych czynności, ich zastępcy – w stosunku do prokuratorów danej prokuratury rejonowej; 8) kierownicy ośrodków zamiejscowych prokuratur rejonowych – w stosunku do prokuratorów pełniących czynności w danym ośrodku. W przypadku prokuratorów Głównej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu i oddziałowych komisji prokuratorami bezpośrednio przełożonymi, zgodnie z art. 47 ust. 1a ustawy o Instytucie Pamięci Narodowej[96] są: 1) Dyrektor Głównej Komisji – w stosunku do prokuratorów pełniących czynności w tej Komisji oraz naczelników oddziałowych komisji; 2) naczelnicy oddziałowych komisji – w stosunku do prokuratorów danej oddziałowej komisji.

Prokurator bezpośrednio przełożony na podstawie nowelizacji z 2007 r.[97] został powołany do rozpoznawania zażalenia na czynności inne niż postanowienia i zarządzenia, które naruszają prawa stron lub osób niebędących stronami oraz na postanowienia i zarządzenia naruszające prawa osób niebędących stronami (art. 302 § 1 i 2 k.p.k.). Rozwiązanie to nie wydaje się zasadne. Słusznie bowiem wypowiedział się w tej materii T. Grzegorczyk, który podniósł, że decyzje, wymienione w tym przepisie, mogą dotykać sfery

[96] Ustawa z dnia 18.12.1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2032 ze zm.).
[97] W. Grzeszczyk, *Nowela do kodeksu postępowania karnego z dnia 29 marca 2007 r.*, Prok. i Pr. 2007 r., nr 7-8, s. 101.

konstytucyjnie chronionych praw i wolności np. poniżające traktowanie podczas przesłuchania[98]. Na podstawie art. 302 § 3 k.p.k. mogą być rozpoznawane także zażalenia na postanowienia prokuratora dotyczące udzielenia przez bank informacji stanowiących tajemnicę bankową (art. 105 u.p.b.)[99]. Tego rodzaju sprawy powinny trafiać przed sąd, nie zaś przed prokuratora. Nie oznacza to jednak, że prokuratora należy całkowicie wyłączyć od rozpoznawania zażaleń w toku postępowania przygotowawczego. Dla uniknięcia takich sytuacji, jak wskazana wyżej podnosi się, że należałoby zmienić tryb wnoszenia zażalenia na taki, jaki obowiązuje na gruncie art. 325e § 4 k.p.k. i art. 626a k.p.k. Zażalenie winno być zatem wnoszone do prokuratora bezpośrednio przełożonego, gdy ten nie przychyla się do niego powinien skierować je do sądu[100].

Podobne uwagi należy poczynić, gdy chodzi o zaskarżalność tymczasowego zajęcia rzeczy ruchomych na podstawie art. 295 § 1 k.p.k., która następuje na podstawie art. 302 § 2 k.p.k.[101] Dlatego też w doktrynie postuluje się *de lege ferenda* o poddanie czynności procesowych związanych ze stosowaniem tymczasowego zajęcia mienia ruchomego nieprokuratorskich organów postępowania przygotowawczego instancyjnej kontroli sądu w celu spełnienia konstytucyjnych standardów wskazanych w art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP[102].

3.2.1.2. Prokurator nadrzędny

Instytucja prokuratora nadrzędnego nie jest instytucją nową. Występowała ona już w toku postępowania przygotowawczego w procesie karnym przed 1969 r. (zob. art. 354 § 1 k.p.k. w brzmieniu ze stycznia 1966 r.) oraz po roku 1969 r. (zob. art. 413 § 2 k.p.k. z 1969 r.). Wówczas prokurator nadrzędny (wojewódzki) uprawniony był do rozpoznawania zażaleń na postanowienia prokuratora. W aktualnie obowiązującym kodeksie definicję prokuratura nadrzędnego na podstawie nowelizacji z 2007 roku umieszczono w art. 45 § 1b i 1c k.p.k. Wspomniane przepisy zostały uchylone na mocy nowelizacji z 2016 roku. Definicja prokuratora nadrzędnego zawarta jest aktualnie w art. 33 u.o.p. i zgodnie z nią jest nim prokurator kierujący jednostką organizacyjną prokuratury wyższego stopnia, a także prokurator tej jednostki lub prokurator delegowany do niej w zakresie zleconych mu czynności.

---

[98] T. Grzegorczyk, *Zażalenie w postępowaniu…*, s. 12.
[99] Zob.: postanowienie SA w Katowicach z 2.09.2009 r., II AKz 590/09, LEX nr 519635 z krytyczną glosą M. Siwka, LEX el./2011 oraz uchwała SN z 30.03.2016 r. I KZP 21/15, OSNKW 5/2016 poz. 28.
[100] T. Grzegorczyk, *Zażalenie w postępowaniu…*, s. 12.
[101] Zob. szerzej rozdział 4 podrozdział 4.6.14.1. niniejszej pracy.
[102] S. Kudrelek, *Tymczasowe zajęcie mienia ruchomego w postępowaniu karnym*, PS 2015 r., nr 1, s. 89.

W sprawach czynności prowadzonych przez prokuratora w Prokuraturze Krajowej lub w Głównej Komisji prokuratorem nadrzędnym jest Prokurator Generalny. Jednostkę organizacyjną prokuratury wyższego stopnia określa art. 28 u.o.p. i jest nią: 1) w stosunku do prokuratury rejonowej – właściwa prokuratura okręgowa, prokuratura regionalna oraz Prokuratura Krajowa; 2) w stosunku do prokuratury okręgowej – właściwa prokuratura regionalna oraz Prokuratura Krajowa; 3) w stosunku do prokuratury regionalnej – Prokuratura Krajowa; 4) w stosunku do oddziałowej komisji – Główna Komisja[103]; 5) w stosunku do oddziałowego biura lustracyjnego – Biuro Lustracyjne. Jednostką organizacyjną wyższego stopnia w sprawach rozpoznawanych przez sądy wojskowe jest: 1) w stosunku do prokuratury rejonowej – właściwa prokuratura okręgowa oraz Prokuratura Krajowa; 2) w stosunku do prokuratury okręgowej – Prokuratura Krajowa. Natomiast jednostką organizacyjną wyższego stopnia w sprawach dotyczących ścigania przestępczości zorganizowanej i korupcji jest w stosunku do Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej – Departament do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji.

Prokurator nadrzędny na gruncie k.p.k. będzie rozpoznawał zażalenia na umorzenie postępowania o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego z uwagi na brak interesu społecznego w ściganiu (art. 465 § 2a k.p.k.). W doktrynie poruszono problem, czy przepis ten będzie miał zastosowanie w sytuacji umorzenia postępowania z tej przyczyny o czyn, który w momencie wszczęcia był oceniony jako przestępstwo publicznoskargowe, a w toku postępowania okazało się, że wyczerpuje znamiona przestępstwa prywatnoskargowego, a interes społeczny nie wymaga objęcia ściganiem z urzędu. Chodzi o to, czy zażalenie na takie postanowienie będzie rozpoznawał prokurator nadrzędny, czy też powinno być ono skierowane do sądu. Według jednego z poglądów w takiej sytuacji, jeżeli czyn jest czynem prywatnoskargowym to wówczas zażalenie rozpoznaje prokurator nadrzędny, ale gdyby w zażaleniu podważano ocenę takiego charakteru przestępstwa to wówczas powinien je rozpoznać sąd na postawie art. 306 k.p.k. w zw. z art. 465 § 2 k.p.k. Drugi z poglądów oparto na interpretacji zwrotu „brak interesu społecznego w ściganiu z urzędu sprawcy" i przyjęto, że w pojęciu tym mieści się zarówno brak interesu społecznego w kontynuowaniu ścigania z urzędu jak i brak interesu społecznego w objęciu ścigania i dlatego też w podanym wyżej układzie procesowym zażalenie zawsze będzie rozpoznawał prokurator nadrzędny na

[103] Unormowanie to zostało powtórzone w art. 47 ust. 3 ustawy o IPN, gdzie stanowi się, że Prokuratorami nadrzędnymi w stosunku do prokuratorów oddziałowych komisji są Dyrektor Głównej Komisji oraz prokuratorzy tej Komisji.

podstawie art. 465 § 2a k.p.k.[104]. Słuszny jest drugi z zaprezentowanych poglądów. Dla oceny, czy w interesie społecznym leży ściganie przestępstwa prywatnoskargowego wystarczy kontrola prokuratora nadrzędnego, bez potrzeby angażowania sądu. Uznanie zasadności odstąpienia od ścigania nie zamyka pokrzywdzonemu drogi do wniesienia prywatnego aktu oskarżenia. Nadto powierzenie sądowi kontroli budzi wątpliwości, gdy weźmiemy pod uwagę rodzaj rozstrzygnięć zapadających po rozpoznaniu zażalenia. Uznając, że zachodzi interes społeczny, wbrew stanowisku prokuratury, sąd musiałby nakazać ściganie do czego nie jest uprawniony w świetle obowiązujących przepisów k.p.k. Z tych względów pozostawienie kontroli na szczeblu prokuratury wydaje się zasadne i trafne.

3.2.2. Prokurator nadzorujący postępowanie przygotowawcze

Przepisy k.p.k. powierzają w niektórych wypadkach prawo do rozpoznawania zażalenia prokuratorowi powołanemu do nadzoru (nadzorującemu) postępowanie przygotowawcze. Instytucja ta znana była kodeksowi z 1969 r. Wówczas był to organ powołany do rozpoznawania zażaleń na postanowienia nieprokuratorskich organów prowadzących postępowanie (zob. art. 413 § 3 k.p.k. z 1969 r.). Dziś pełni on tę samą funkcję, zważywszy na to, że postępowanie przygotowawcze obok Policji mogą prowadzić na podstawie art. 312 k.p.k. organy Straży Granicznej, Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Krajowej Administracji Skarbowej, Centralnego Biura Antykorupcyjnego oraz Żandarmerii Wojskowej, a także organy Inspekcji Handlowej, organy Państwowej Inspekcji Sanitarnej, Prezes Urzędu Komunikacji Elektronicznej[105].

W ramach obowiązującej procedury karnej należy zwrócić uwagę na niekonsekwencję ustawodawczą w powołaniu do życia dwóch zbliżonych do siebie zwrotów, a mianowicie „prokuratora nadzorującego" oraz „prokuratora powołanego do nadzoru". Zdaniem T. Grzegorczyka rozróżnienie to uzasadnia rozgraniczenie dwóch sytuacji, w których prokurator może sprawować bądź faktyczny nadzór nad postępowaniem bądź też jedynie może w określonych sytuacjach go sprawować[106]. Warto również dodać, że prokuratorem nadzorującym będzie prokurator, który po wszczęciu śledztwa powierzył jego prowadzenie w całości Policji[107]. Prokurator, dokonujący osobiście tylko niektórych czynności w tymże śledztwie będzie występował w dwóch rolach procesowych, z jednej strony jako prokurator

[104] R.A. Stefański [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 1494-1495 i powołana tam literatura.
[105] Zgodnie z § 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22.09.2015 r. w sprawie organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach, w których prowadzono dochodzenie, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 522 ze zm.).
[106] T. Grzegorczyk, *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym…*, s. 12.
[107] W. Grzeszczyk, *Nowela…*, s. 103.

nadzorujący działania Policji, z drugiej jako prowadzący to postępowanie. Innymi słowy, będzie realizował funkcje nadzorcze nad toczącym się postępowaniem oraz realizował uprawnienia odwoławcze przysługujące mu na mocy art. 465 § 3 k.p.k. Zasadnie zatem podnosi W. Grzeszczyk, że istotną rolę będzie odgrywało zarządzenie prokuratora określające zakres powierzenia Policji przeprowadzenia śledztwa[108]. Formalnie stanie się ono wyznacznikiem poszczególnych kompetencji prokuratorskich przysługujących mu na mocy przepisów regulujących proces karny.

Prokurator powołany do nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym skupia w swym ręku dwa rodzaje uprawnień. Pierwszym są uprawnienia nadzorcze nad toczącym się postępowaniem. Drugim zaś są uprawnienia kontrolne wynikające z faktu rozpoznawania zażaleń na przewidziane w ustawie decyzje procesowe organów nieprocesowych (arg. z art. 465 § 3 k.p.k.) polegające na ocenie podjętych rozstrzygnięć pod względem prawnym jak i faktycznym.

Odróżnienie tych dwóch pól działania prokuratora może okazać się trudne. Z uwagi na charakter nadzoru i kontroli jako moment graniczny między tymi uprawnieniami należy wskazać datę wniesienia zażalenia na postanowienia (zarządzenia) organów nieprokuratorskich. I tak, ze względu na to, że nadzór winien być sprawowany na bieżąco, prokurator z uprawnień nadzorczych będzie mógł skorzystać zanim postanowienie (zarządzenie) zostanie doręczone (ogłoszone) zainteresowanemu, później prokurator będzie mógł korzystać wyłącznie z uprawnień kontrolnych podjętych na podstawie skutecznie wniesionego środka odwoławczego[109]. Stanowi o tym wprost art. 8 § 2 u.o.p. Prokurator, już po wniesieniu zażalenia, działając jako organ odwoławczy powinien wyrazić swoje zapatrywania prawne i wskazania co do dalszego postępowania zgodnie z art. 442 § 2 k.p.k., ale nie ingerować w jego przebieg. Kontrola powinna wobec tego zakończyć się na wytknięciu uchybień i przedstawieniu własnego punktu widzenia. Wówczas prokurator nie nadzoruje postępowania poprzez bezpośrednią ingerencję w jego tok. Postanowienie po rozpoznaniu zażalenia powinno być wypowiedzią organu odwoławczego co do kwestii faktycznych i prawnych, a także co do pewnych kierunków postępowania, natomiast jego wykonanie należy do organu, który wydał zaskarżoną decyzję. Nic jednak nie stoi na przeszkodzie, aby w tym samym postanowieniu prokurator zawarł rozstrzygnięcie dotyczące zażalenia, jak również wydał odpowiednie polecenia, zalecenia i wytyczne co do dalszego postępowania organom nieprokuratorskim.

[108] *Ibidem*.
[109] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1135.

3.2.3. Prokurator jako „pośredni organ odwoławczy"

Nie we wszystkich przypadkach powierzenie prokuratorowi kontroli postanowienia wydanego w toku postępowania przygotowawczego oznacza wyłączenie kontroli sądu. Na gruncie k.p.k. zachowano bowiem, znany do nowelizacji z 2007 roku, tryb wnoszenia zażalenia na decyzję organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze tj. za pośrednictwem prokuratora nadrzędnego, który w razie nie przychylenia się do zażalenia kieruje je do sądu (art. 325e § 4 k.p.k.; art. 626a k.p.k.). Prokurator pełni tu funkcje organu zażaleniowego[110]. Takie unormowanie jest realizacją zasady zapewniającej kontrolę sądową nad postępowaniem przygotowawczym pomimo, że zażalenie zanim trafi na wokandę sądu jest merytorycznie rozpoznawane przez prokuratora nadrzędnego ewentualnie przez prokuratora nadzorującego. Taki układ procesowy, choć zbliżony do znanego z art. 463 § 1 k.p.k., wyróżnia to, że zażalenie nie jest rozpoznawane przez organ, który wydał zaskarżoną decyzję, lecz przez organ nadrzędny lub nadzorujący. Następuje tu swoista wewnętrzna kontrola wydanej decyzji w świetle przedstawionych w zażaleniu zarzutów.

W doktrynie podniesiono, że unormowanie art. 325e § 4 k.p.k. w odniesieniu do postanowień o odmowie wszczęcia dochodzenia, umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw, a także o umorzeniu dochodzenia prowadzonego w sprawie, wyłącza kontrolę sądową, albowiem decyzje te jako niezatwierdzone przez prokuratora powinny zgodnie z art. 465 § 3 k.p.k. podlegać kontroli przez prokuratora nadzorującego postępowanie przygotowawcze[111]. Twierdzenie to wydaje się pomijać treść art. 325e § 4 k.p.k. Stanowi on bowiem, że zażalenie wnosi się do prokuratora właściwego do sprawowania nadzoru i ten, jeżeli nie przychyli się do zaskarżenia kieruje je do sądu. Regulacja ta jest *lex specialis* w stosunku do art. 465 § 3 k.p.k. Prokurator w układzie procesowym wynikającym z art. 325e § 4 k.p.k. i art. 626a k.p.k. powinien być traktowany bardziej jako organ *quasi*-odwoławczy[112], ale organem odwoławczym nie jest. Wprowadzenie w tym przepisie obowiązku wnoszenia zażalenia za jego pośrednictwem jest wyrazem przyjętej koncepcji nadzoru prokuratorskiego nie tylko nad śledztwem, lecz również nad dochodzeniem[113].

---

[110] *Ibidem*, s. 9.

[111] A. Dziergawka, *Negatywne skutki znowelizowanego art. 325e k.p.k. w zakresie sądowej kontroli zaniechania ścigania karnego*, KSAG 2014 r., nr III, s. 14-15.

[112] R.A. Stefański [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 1493; J. Łupiński, *Szczególny tryb zaskarżania postanowień o odmowie wszczęcia lub umorzenia postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2002 r., nr 10, s. 49.

[113] T. Grzegorczyk, *Postępowanie przygotowawcze w świetle nowelizacji z 27.09.2013 r. i rola w nim prokuratora w aspekcie sądowego stadium procesu*, Prok. i Pr. 2015 r., nr 1-2, s. 41.

Prokurator zaskarżoną decyzję ogląda pierwszy raz w momencie, gdy ta wraz z środkiem odwoławczym trafia do niego na biurko albowiem, ani decyzja o umorzeniu, ani decyzja o umorzeniu i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw nie podlega zatwierdzeniu przez prokuratora (art. 325e § 2 k.p.k.). Uznając zasadność zażalenia nie kieruje go do sądu, gdyż we własnym zakresie może uchylić decyzję lub ją zmienić. W przeciwnej sytuacji jego oświadczenie zastępuje zatwierdzenie wydanej przez organ nieprokuratorski decyzji. Z uwagi na to, że prokurator nie przychylając się do zażalenia nie może utrzymać zaskarżonego postanowienia w mocy[114], dlatego też w art. 325e § 4 k.p.k. wymaga się, aby prokurator skierował zażalenie do sądu, co z kolei materializuje zasadę wyrażoną w art. 465 § 2 k.p.k.

Przedstawiona analiza może prowadzić do wniosku, że niepotrzebnie zatem ustawodawca wprowadził szczególny tryb wnoszenia zażalenia w art. 325e § 4 k.p.k. skoro jest art. 463 k.p.k. i 465 § 2 i 3 k.p.k. Tak jednak nie jest. Gdyby nie tryb przewidziany w art. 325e § 4 k.p.k. po pierwsze zażalenie w pierwszej kolejności musiałoby trafić do organu, który je wydał np. Policji. Po drugie prokurator nadzorujący stałby się organem odwoławczym zgodnie z art. 465 § 3 k.p.k. i nie mógłby skorzystać z przyznanych mu uprawnień nadzorczych na podstawie art. 326 k.p.k., co jest nie bez znaczenia dla szybkości postępowania przygotowawczego. Po trzecie prowadziłoby to do wyłączenia kontroli sądowej orzeczeń kończących postępowanie. Dzięki art. 325e § 4 k.p.k. dochodzi do kontroli postanowienia przez organ pierwotnie powołany do sprawowania nadzoru nad dochodzeniem, którego został pozbawiony[115]. Przepis ten nie wyłącza zatem kontroli sądu nad postanowieniem o odmowie wszczęcia, umorzeniu dochodzenia oraz umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw. Reguluje on natomiast pośredni tryb wnoszenia zażalenia zapewniając kontrolę prokuratorską nad samodzielnymi decyzjami podejmowanymi przez organy nieprokuratorskie.

3.2.4. Prokurator jako organ odwoławczy w ustawach szczególnych

Sygnalizacyjnie należy zwrócić uwagę na to, że w niektórych ustawach szczególnych prokurator jest wymieniany jako organ rozpoznający zażalenie na sposób prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych, dochodzeniowo-śledczych i administracyjno-porządkowych dokonywanych np. przez Policję, ABW, AW, CBA, Straż Graniczną, Straż Leśną w celu wykonania zadań powierzonych tym formacjom. Mowa tu o: art. 15 ust. 7 ustawy o Policji, art. 23 ust. 7 pkt 1 ustawy o ABW, art. 14 ust. 7 pkt 1 ustawy o CBA[116], art.

[114] J. Łupiński, *Szczególny tryb zaskarżania…*, s. 50.
[115] M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…,* 2019, teza 10 do art. 325e k.p.k.
[116] Ustawa z dnia 9.06.2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2104 ze zm.).

11 ust. 2a lit. a) ustawy o SG[117], art. 47 ust. 3b ustawy o SL[118]. Przepisy te stanowią o zażaleniu, jak również o tym, że właściwym do rozpoznania ich jest właściwy miejscowo prokurator. Funkcja jaką spełnia w tym wypadku prokurator polega na nadzorze nad działaniami operacyjno-rozpoznawczymi (nieprocesowymi) ww. formacji. Może jednak dojść do procesowego wykorzystania tych przepisów, w sytuacji gdy na polecenie prokuratora czynności dokonuje jeden z tych organów. Przykładowo w orzecznictwie dopuszczono stosowanie art. 15 ust. 7 ustawy o Policji, gdy kwestionowany jest sposób przeprowadzenia czynności przeszukania[119]. Dochodzi tu zatem do zmiany podmiotu rozpoznającego zażalenie, bo zamiast prokuratora bezpośrednio przełożonego czy nadrzędnego zażalenie miałby rozpoznawać prokurator właściwy miejscowo.

Trzeba dodać, że powołane wcześniej art. 15 ust. 7 ustawy o Policji, art. 23 ust. 7 pkt 1 ustawy o ABW, art. 14 ust. 7 pkt 1 ustawy o CBA oraz art. 11 ust. 2a lit. a) ustawy o SG na mocy wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 14.12.2017 r., zostały uznane za niezgodne z art. 45 ust. 1 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP w zakresie, w jakim nie przewidują kontroli sądowej zgodności z prawem dokonywania kontroli osobistej[120]. Przepisy te miały utracić moc w ciągu 18 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w Dzienniku Ustaw tj. od 22.12.2017 r.[121]. Trybunał nie przesądził w jaki sposób powinien być ukształtowany tryb wnoszenia takiego zażalenia. Wydaje się, że najlepszym rozwiązaniem byłoby przyjęcie sposobu wnoszenia zażalenia identycznego jak w art. 325e § 4 k.p.k. Umożliwia się bowiem w ten sposób reakcję prokuratora, który może skorzystać z przyznanych mu uprawnień nadzorczych i dzięki temu w znacznym stopniu odciążony zostałyby sąd, gdyż nie każde zażalenie docierałoby do niego. Ustawodawca nie zdecydował się jednak na taki tryb wprowadzając do powoływanych wcześniej ustaw odrębne jednostki redakcyjne dotyczące kontroli osobistej, gdzie obok odpowiednio stosowanego Rozdziału 50 k.p.k. przewidziano zażalenie do sądu właściwego ze względu na miejsce dokonania czynności za pośrednictwem jednostki organizacyjnej formacji, która dokonała kontroli osobistej[122].

[117] Ustawa z dnia 12.10.1990 r. o Straży Granicznej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 147 ze zm.).
[118] Ustawa z dnia 28.09.1991 r. o lasach (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2129 ze zm.).
[119] Zob.: postanowienie SO w Tarnowie z 18.10.2011 r., II Kz 186/11, LEX nr 1713612.
[120] K 17/14, OTK ZU 4/A/2018.
[121] Dz.U. z 2017 r. poz. 2405.
[122] Zob. art. 1, art. 2, art. 7 i art. 10 ustawy z dnia 14.12.2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2399).

3.2.5. Prokurator jako organ odwoławczy w k.k.w.

Zastosowanie w toku postępowania przygotowawczego środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania powoduje, że obok przepisów k.p.k. zastosowanie znajdą także przepisy Rozdziału XV k.k.w. regulujące wykonywanie postanowienia o tymczasowym aresztowaniu. Wśród tych przepisów odnajdziemy regulacje, gdzie jako organ odwoławczy powołany został prokurator nadrzędny nad nadzorującym postępowanie przygotowawcze. Są to przepisy art. 217 § 1c k.k.w. (widzenie z osobą najbliższą dla tymczasowo aresztowanego) oraz art. 217c § 4 k.k.w. (korzystanie z aparatu telefonicznego). Zażalenie przysługuje na zarządzenia negatywne. Tryb zaskarżenia zarządzenia o odmowie wyrażenia zgody na widzenie określony w art. 217 § 1c k.k.w. odnosi się wyłącznie do widzenia tymczasowo aresztowanego z osobą najbliższą. Oznacza to, że w przypadku odmowy wyrażenia zgody na widzenie z inną osobą tymczasowo aresztowany może wnieść skargę do sądu penitencjarnego w trybie art. 7 k.k.w.[123]. Podobnie tryb ten wygląda w przypadku odmowy wyrażenia zgody na korzystanie z aparatu telefonicznego. Prokurator nadrzędny na gruncie k.k.w. występuje tu jako odrębny od sądu penitencjarnego organ odwoławczy rozpoznający zażalenia wnoszone w toku postępowania przygotowawczego przez tymczasowo aresztowanego.

3.3. Organ rozpoznający zażalenie w ramach art. 463 k.p.k.

Zażalenie jest środkiem odwoławczym względnie dewolutywnym. Oznacza to, że w toku postępowania zażaleniowego, na mocy przepisu szczególnego, wyjątkowo organ *a quo* może rozpoznać środek odwoławczy bez przenoszenia go do organu *ad quem*[124]. Tę materię reguluje art. 463 § 1 k.p.k. Wskazany przepis ma zastosowanie zarówno do wydawanych w toku postępowania przygotowawczego postanowień sądowych, jak i postanowień (zarządzeń) wydawanych przez prokuratorów bądź funkcjonariuszy nieprokuratorskich organów. Pozostając w sferze zagadnień związanych z organami powołanymi do rozpoznawania zażalenia na gruncie postępowania przygotowawczego[125], uwagi wymaga kwestia właściwości organu *a quo* do rozpoznania zażalenia w trybie art. 463 k.p.k., gdy organem tym jest organ pozasądowy. Rzecz tkwi w rozumieniu zwrotu „jeżeli orzeka w tym samym składzie" i jego odpowiednim zastosowaniu do zażaleń na postanowienia prokuratora i prowadzącego postępowanie przygotowawcze.

---

[123] P. Gensikowski [w:] *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. J. Lachowski, Warszawa 2018, kom. do art. 217 k.k.w, nb. 19.

[124] K. Marszał, *Względna dewolutywność zażalenia w postępowaniu przygotowawczym,* Prok. i Pr. 2003 r., nr 9, s. 7.

[125] Tryb rozpoznawania zażaleń w ramach art. 463 k.p.k. i związane z nim wątpliwości zostały opisane szerzej w rozdziale 6 niniejszej pracy.

Przy zaskarżeniu postanowień sądowych problem nie istnieje albowiem zgodnie uważa się, że w trybie art. 463 § 1 k.p.k. zażalenie może uwzględnić wyłącznie ten sam sąd, czyli imiennie musi to być ta sama osoba lub osoby orzekające w pierwszej instancji[126]. W przypadku, gdy postanowienie (zarządzenie) wydał organ nieprokuratorski zażalenie na takie postanowienie (zarządzenie) najpierw trafia do tego organu, gdzie możliwe jest zastosowanie art. 463 § 1 k.p.k. Tu władnym do uchylenia własnego postanowienia będzie organ powołany do tego na podstawie przepisów ustrojowych np. państwowy wojewódzki, powiatowy lub graniczny inspektor sanitarny[127], wojewódzki inspektor inspekcji handlowej[128].

Problematyczna okazała się kwestia rozumienia wyrażenia „orzekania w tym samym składzie" odnośnie do prokuratora. Rozważania w tym zakresie toczyły się już na gruncie art. 412 k.p.k. z 1969 r. statuującego tę samą instytucję. Rozbieżność poglądów dotyczy odpowiedzi na pytanie, czy zgodnie z brzmieniem art. 463 k.p.k. (art. 412 k.p.k. z 1969 r.) odpowiednio stosowanego do postanowień prokuratorskich, przychylić się do zażalenia może wyłącznie ten sam z imienia i nazwiska prokurator, czy też może tego dokonać każdy inny prokurator? W doktrynie odnajdziemy opozycyjne poglądy. Część autorów uważa, że upoważnionym do czynności, o których mowa w art. 463 k.p.k. jest wyłącznie ten sam z imienia i nazwiska prokurator wydający zaskarżone postanowienie (zarządzenie). Natomiast według drugiego poglądu każdy prokurator jest uprawniony do rozpoznania zażalenia w ramach kontroli z art. 463 k.p.k.

Argumentacja autorów optujących za pierwszym z nich jest oparta na różnych podstawach. M. Olszewski wskazuje, że skoro przed prokuratorem i prowadzącym postępowanie przygotowawcze decyzje procesowe zapadają jednoosobowo to tylko ta sama osoba, która wydała zaskarżone postanowienie powinna je uwzględnić[129]. K. Marszał natomiast podniósł, że odpowiednie stosowanie art. 463 k.p.k. nie może prowadzić do wyrugowania jednego z jego zasadniczych składników tj. identyczności imiennej organu, który wydał zaskarżone postanowienie z organem, który jest uprawniony do uwzględnienia wniesionej skargi zażaleniowej[130].

---

[126] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1579; D. Świecki [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 1146; K.T. Boratyńska [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 828.
[127] Art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 14.03.1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 59 ze zm.).
[128] Art. 5 ust. 1 ustawy z dnia 15.12.2000 r. o Inspekcji Handlowej (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1930 ze zm.).
[129] M. Olszewski [w:] *Postępowanie karne w zarysie,* M. Siewierski, J. Tylman, M. Olszewski, Warszawa 1974, s. 277.
[130] K. Marszał, *Względna dewolutywność…*, s. 14-15.

Reprezentujący drugi pogląd swoją argumentację wywodzą z zasad rządzących prokuraturą, przede wszystkim jednolitości i indyferencji[131], jak również braku ustawowego obowiązku, by ten sam prokurator dokonywał wszystkich czynności w ramach toczącego się postępowania przygotowawczego[132]. J. Grajewski wskazuje natomiast, że u podnóża prezentowanego poglądu leży zasada bezpośredniości, która nie ma tak doniosłego znaczenia w toku postępowania przygotowawczego, gdyż tam, przeciwnie do sądu, nie istnieje obowiązek zbierania dowodów, prowadzenia postępowania przygotowawczego przez tego samego prokuratora lub funkcjonariusza nieprokuratorskich organów prowadzących postępowanie przygotowawcze[133].

Do tych rozważań należałoby także dołączyć rozważania związane z konsekwencjami, jakie ustawodawca przewidział zarówno co do pierwszego jak i co do drugiego z przedstawionych wyżej poglądów. Przede wszystkim idzie tu o bezwzględne przyczyny odwoławcze, o których stanowi art. 439 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k., a które odnoszą się do udziału w wydaniu orzeczenia osoby nieuprawnionej oraz nienależytego obsadzenia sądu. Z uwagi na umieszczenie wskazanego artykułu w systematyce kodeksu będzie on miał zastosowanie także do decyzji zapadającej w trybie art. 463 k.p.k. Gdy organem orzekającym jest sąd w innym składzie niż orzekający w pierwszej instancji wówczas zachodzi bezwzględna przyczyna odwoławcza polegająca na niewłaściwym obsadzeniu sądu orzekającego. Wobec prokuratora *de facto* brak jest konsekwencji odnoszącej się do niewłaściwej obsady, czy też braku uprawnienia do orzekania w trybie art. 463 k.p.k. Dzieje się tak przez odwołanie do zasady jednolitości rządzącej prokuraturą. W ramach zasad rządzących prokuraturą wystarczy bowiem, by osoba, która rozpoznała zażalenie w trybie art. 463 k.p.k. została powołana na prokuratora i złożyła ślubowanie (art. 74-92 u.o.p.). Nie jest istotne, kto imiennie jest tymże prokuratorem i czy jest to prokurator, który wydał zaskarżone postanowienie. O bezwzględnej przyczynie odwoławczej możemy mówić tylko wówczas, gdy zażalenie rozpozna osoba niemająca uprawnień prokuratora.

---

[131] S. Wiewiórka, *Kontrola instancyjna postanowień prokuratora o umorzeniu lub odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2002 r., nr 12, s. 20-21; S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…,* t. III, s. 337; T. Grzegorczyk, *Komentarz…,* 2014, s. 1579; Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 229; D. Świecki [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 1146; K.T. Boratyńska [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 828.

[132] M. Syta, *Tryb rozpoznawania zażaleń w nowym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1998 r., nr 2, s. 33.

[133] J. Grajewski, *Względna dewolutywność zażalenia w świetle przepisów kodeksu postępowania karnego z 1997 roku*, [w:] *Księga Profesora S. Waltosia*, s. 723; J. Grajewski, S. Steinborn [w:] L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 k.p.k.…*, teza 2 do art. 463 k.p.k.

Można zastanowić się nad jeszcze jednym zagadnieniem, czy właściwym jest szukanie analogii przy rozstrzyganiu omawianej problematyki prokuratora do składu sędziowskiego, czy też zasadniejszym nie powinno być poszukiwanie analogii z organami sądu indywidualnie oznaczonymi jak np. prezes sądu? Punktem wyjścia do rozważań należy uczynić następujący przykład. Prezes sądu działając w postępowaniu przygotowawczym wydał zarządzenie odmawiające przyjęcia zażalenia na postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, powołując się na uchybienie terminowi do jego złożenia. Zarządzenie to oparte było na nieprawidłowym obliczeniu terminu. Po wydaniu zarządzenia uległa zmianie obsada i prezesem sądu został inny sędzia, zaś na to zarządzenie złożone zostało zażalenie. W takiej sytuacji należałoby przyjąć, że zostaje wyłączona możliwość zastosowania art. 463 k.p.k., gdyż rozpoznanie zażalenia przez innego sędziego stanowiłoby bezwzględną przyczynę odwoławczą[134]. Tym samym pomimo, iż ów sędzia, który wydał zaskarżoną decyzję będąc prezesem sądu nadal funkcjonuje w obrębie tego samego sądu to już w świetle art. 463 k.p.k. np. będąc przewodniczącym wydziału nie będzie mógł uwzględnić wniesionego zażalenia pomimo jego całkowitej zasadności.

Uprawnienie do orzekania w tym względzie nie determinuje fakt tożsamości osoby wydającej zarządzenie, lecz zajmowane stanowisko w schemacie organizacyjnym sądu. Przenosząc to na grunt prokuratury. Gdyby podobna sytuacja miała miejsce w tym organie, wówczas każdy inny prokurator mógłby uwzględnić zażalenie w trybie art. 463 k.p.k. Co wobec tego przemawia za tym, że niewłaściwym do rozpoznania zażalenia w ramach autokontroli nie może być inny sędzia, wszak sąd wydaje decyzję procesową w imieniu sądu jako instytucji nie zaś sędziego jako takiego. Argumentem, który będzie przemawiał za takim ujęciem będzie uniknięcie stworzenia *quasi* instancji poziomej poprzez orzekanie w innym składzie tego samego sądu i przełamanie schematu, że zażalenie powinien rozpoznawać sąd funkcjonalnie powołany do tych czynności procesowych, czyli sąd wyższego rzędu.

Opowiedzenie się za jednym ze wskazanych sposobów rozumienia orzekania w tym samym składzie na gruncie art. 463 k.p.k. jest trudne. Wydaje się, że najwłaściwszym jest przyjęcie rozwiązania wskazującego na to, by jednak to prokurator imiennie wskazany w postanowieniu (zarządzeniu) rozpoznawał zażalenie w trybie art. 463 k.p.k. Trzeba jednakże podkreślić, że ów postulat odnosi się do sfery organizacyjnej w samej prokuraturze. Dzieje się tak ze względu na dominującą zasadę jednolitości i indyferencji prokuratury. Rozstrzygnięcie

[134] J. Grajewski, *Względna dewolutywność…*, s. 723.

zażalenia przez innego prokuratora nie powoduje natomiast żadnych konsekwencji prawnych i będzie skuteczne.

Na gruncie stosowania art. 463 § 1 k.p.k. może powstać wątpliwość, czy organ który wydawał decyzję w I instancji nie powinien podlegać wyłączeniu na podstawie art. 40 § 1 pkt 6 k.p.k. oraz art. 47 § 1 k.p.k. Rozstrzygający w tej materii jest pogląd wyrażony przez T. Grzegorczyka, wskazujący że pomiędzy art. 463 k.p.k., a art. 40 § 1 pkt 6 k.p.k. zachodzi relacja *lex specialis derogat legi generali*[135]. Przy czym *lex specialis* jest tu art. 463 k.p.k. Przeciwna interpretacja prowadziłaby do niemożliwości skorzystania z dobrodziejstwa art. 463 k.p.k., a w efekcie jej uchylenia poprzez *desuetudo*.

Zagadnieniem wartym uwagi w kontekście tego, który organ powinien dokonywać autokontroli jest zaskarżenie postanowienia o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw. Zgodnie z przywoływanym już art. 325e § 4 k.p.k. zażalenie przechodzi przez dwa organy nim trafi do sądu. Pierwszym organem jest organ nieprokuratorski, który wydał zaskarżoną decyzję. Drugim natomiast jest prokurator nadzorujący postępowanie przygotowawcze, który musi wypowiedzieć się odnośnie do zażalenia nim prześle je do sądu. W doktrynie J. Zagrodnik[136] przyjmuje, że w przypadku wniesienia zażalenia na postanowienie o umorzeniu rejestrowym wydane przez Policję organ ten jest uprawniony do jego uwzględnienia w całości na podstawie art. 463 § 1 k.p.k. w zw. z art. 465 § 1 k.p.k. Nadto Autor ten podnosi, że uzasadnia to też możliwość podjęcia samodzielnej decyzji przez tenże organ o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw. Otóż zgodnie z art. 325e § 2 k.p.k. taka decyzja nie będzie podlegała zatwierdzeniu przez prokuratora. Skoro tak to nie ma też powodów, aby przyjąć, że ten sam organ nie może wydać postanowienia o uwzględnieniu zażalenia z zachowaniem wymogów przewidzianych w art. 463 k.p.k. i zakończenia w ten sposób postępowania zażaleniowego. Powyższe uwagi odniesione do Policji znajdą swoje zastosowanie także względem innych organów wymienionych w art. 312 k.p.k. Nie powinno też budzić wątpliwości, że decyzję w trybie autokontroli może podjąć prokurator nadzorujący postępowanie przygotowawcze. Postanowienie to będzie przypominało merytoryczne rozpoznanie sprawy, choć takowym nie jest zważając na obowiązującą sądową, a nie prokuratorską, kontrolę postanowień wydanych na podstawie art. 325f § 1 k.p.k.

[135] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 223; S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…,* t. III, s. 335.
[136] J. Zagrodnik, *Specyfika trybu kontroli postanowień o umorzeniu postępowania rejestrowego*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 9, s. 55.

3.3.1. Forum do dokonania autokontroli w przypadku zażalenia na decyzję sądu

Na gruncie art. 463 § 1 k.p.k. należy przyjąć, że prezes sądu (upoważniony sędzia, przewodniczący wydziału) kieruje zażalenie na posiedzenie sądu tylko wtedy, gdy istnieją przesłanki do uwzględnienia zażalenia. To w rękach prezesa sądu (upoważnionego sędziego, przewodniczącego wydziału) powinien spoczywać ciężar kwalifikacji zażalenia bez potrzeby uruchamiania posiedzenia sądu tylko w celu dania kwalifikowanego świadectwa, że sąd miał możliwość uwzględnienia zażalenia, ale z niej nie skorzystał. Zagadnienie to było przedmiotem uchwały Sądu Najwyższego z 24.08.2001 r.[137], gdzie uznano, że przewidziana w art. 463 § 1 k.p.k. możliwość uwzględnienia zażalenia przez sąd, na którego postanowienie złożono zażalenie, obliguje prezesa sądu do skierowania sprawy na posiedzenie sądu, który wydał zaskarżone postanowienie. Teza ta spotkała się z różnym odzewem w doktrynie zarówno krytycznym[138], jak i aprobującym[139]. Słuszna krytyka rozstrzygnięcia Sądu Najwyższego opiera się na tym, że wyrażony w judykacie pogląd może prowadzić do tego, iż na posiedzenia sądu obligatoryjnie będą trafiały zażalenia, które *prima facie* są bezzasadne lub oczywiście bezzasadne, co nie wydaje się pożądane ze względów praktycznych, a także niepotrzebnie komplikuje, zamiast upraszczać, postępowanie zażaleniowe.

Zagadnienie to zostało poruszone nieprzypadkowo. W doktrynie pojawił się bowiem głos, że przedstawiony problem nie będzie miał zastosowania w postępowaniu przygotowawczym, albowiem decyzje podejmowane są na tym etapie procesu przez sąd jednoosobowo[140]. Wydaje się, że nie można zgodzić się z taką tezą. Wypowiedź ta zdaje się sugerować, że sąd dokonując czynności w toku postępowania przygotowawczego nie orzeka na posiedzeniu. Byłoby to jednak sprzeczne z art. 95 § 1 k.p.k. Przepis ten wskazuje, że sąd orzeka na rozprawie, gdy wynika to z ustawy, zaś w pozostałych przypadkach orzeka na posiedzeniu. Dlatego też przedstawione wyżej uwagi dotyczące stosowania art. 463 § 1 k.p.k. i kierowania spraw na posiedzenie będą miały zastosowanie do postępowania zażaleniowego w toku postępowania przygotowawczego, ale z ograniczeniem do zażaleń na decyzje sądu, gdyż jedynie wówczas organem *a quo* będzie sąd.

[137] Uchwała SN z 24.08.2001 r., I KZP 12/01, OSNKW 9-10/2001 poz. 73.
[138] K. Marszał, *Glosa do uchwały SN z dnia 24.08.2001 r., I KZP 12/01*, PS 2003 r., nr 2, *passim*; D. Wysocki, *Glosa do uchwały SN z dnia 24.08.2001 r., I KZP 12/01,* OSP 2002 r., nr 3, poz. 42.
[139] R. Kmiecik, *Glosa do uchwały SN z dnia 24.08.2001 r., I KZP 12/01*, PiP 2002 r., nr 4, s. 107-114.
[140] K. Marszał, *Względna dewolutywność…*, s. 11.

ROZDZIAŁ 4
PRZEDMIOTOWY ZAKRES ZAŻALENIA

4.1. Sposób ukształtowania katalogu decyzji procesowych i czynności, na które przysługuje zażalenie

Węzłowym problemem w kwestii dopuszczalności zażalenia jest sprawa określenia katalogu decyzji procesowych podlegających zaskarżeniu w drodze zażalenia. Rozwiązanie tego problemu wymaga przede wszystkim udzielenia odpowiedzi na pytanie, od jakich decyzji procesowych przysługuje zażalenie[1]. W języku prawniczym używa się dwóch pojęć: „przedmiot" lub „substrat". Pojęcia te stosowane są zamiennie, aczkolwiek można zaproponować pewne uściślenie przemawiające za ich rozłącznością. Zgodnie z art. 425 § 3 k.p.k. zaskarżeniu podlegają jedynie rozstrzygnięcia lub ustalenia, zaś w świetle art. 459 § 1 i 2 k.p.k. zażalenie przysługuje na wymienione tam postanowienia (zarządzenia – art. 466 § 1 k.p.k.). Organ *ad quem*, rozpoznając środek odwoławczy będzie poddawał kontroli rozstrzygnięcie lub ustalenie, a nie postanowienie lub zarządzenie jako takie, które stanowi wyłącznie przyjętą w ustawie formę uzewnętrznienia decyzji organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Na tej podstawie możliwe jest zatem przyjęcie, że „przedmiot" zażalenia to postanowienie, zarządzenie lub inna czynność, na które tenże środek z mocy ustawy przysługuje, zaś „substrat" to zaskarżone rozstrzygnięcie lub ustalenie bądź sposób przeprowadzenia innej czynności. Wówczas mówiąc o katalogu zaskarżalnych decyzji procesowych lub innych czynności należałoby mówić o przedmiocie zażalenia, zaś pojęcie substratu odnosić bardziej do konstrukcji zarzutu i podniesionych w środku odwoławczym uchybień.

Samo istnienie decyzji procesowej w postaci postanowienia lub zarządzenia, jak również dokonanie czynności innej niż postanowienia lub zarządzenia nie przesądza jeszcze o tym, że taka decyzja lub czynność jest zaskarżalna. O tym decydują przepisy ustawy. Innymi słowy, jeżeli nawet w świetle norm konstytucyjnych lub międzynarodowych dane rozstrzygnięcie powinno być zaskarżalne to wobec braku jednoznacznej wypowiedzi ustawodawcy w tej materii skuteczne wniesienie zażalenia nie będzie możliwe do czasu zmian legislacyjnych. Zatem mówiąc o przedmiocie, substracie zaskarżenia trzeba mieć na uwadze dwa elementy. Pierwszym jest zewnętrzny przejaw woli organu procesowego w postaci decyzji, drugim natomiast przepis prawa dopuszczający jej zaskarżalność.

---

[1] S. Cora, *Dopuszczalność zażalenia w postępowaniu przygotowawczym*, PiP 1975 r., nr 2, s. 83.

Normatywnie przedmiot zażalenia może być ukształtowany w różny sposób. I tak: 1) decyzje procesowe podlegające zaskarżeniu mogą być enumeratywnie wyliczone w jednym z przepisów kodeksu[2], 2) może istnieć przepis stanowiący, że zażalenie przysługuje jedynie wtedy, gdy przepis szczególny tak stanowi[3], 3) może też wyrażać zasadę ogólną, że zaskarżeniu zażaleniem podlegają postanowienia i zarządzenia określonego rodzaju, z tym zastrzeżeniem, że ustawa może przewidywać inaczej, przy czym nie ma określonego w jednym przepisie katalogu postanowień lub zarządzeń tylko są one umieszczone w różnych miejscach aktu prawnego[4].

Pierwszy z przedstawionych sposobów *prima facie* wydaje się być przejrzysty i ułatwiający stosowanie prawa albowiem wymaga sięgnięcia wyłącznie do jednego przepisu ustawy. Tak jest tylko z pozoru. Prezentowane rozwiązanie prowadzi do tego, że przepis musi być obszerny. Działania mające na celu ograniczenie treści przepisu skutkują odwołaniem się do pojęć ogólnych, a przez to nieprecyzyjnych, co zwykle w praktyce przeobraża się w wątpliwości interpretacyjne. Drugi sposób oznacza, że w przepisach regulujących określoną instytucję procesową ustawodawca musi wypowiedzieć się odnośnie do zaskarżalności, bo w braku takiego zastrzeżenia dana decyzja lub czynność będą niezaskarżalne. Zaprezentowane rozwiązania w istocie rzeczy są do siebie bardzo podobne. Przy pierwszym sposobie całość materii powinna być ujęta w jednym przepisie, zaś w przypadku drugiego ma miejsce dywersyfikacja w całym akcie prawnym. Trzeci z przedstawianych sposobów normatywnego określenia katalogu zaskarżalnych decyzji procesowych, wydaje się najbardziej skomplikowany. Z jednej strony niezbędne jest bowiem wyodrębnienie pewnej grupy decyzji procesowych, na które zawsze będzie służyło zażalenie. Z drugiej pozostawia się swobodę ustawodawcy, by ten na mocy przepisu szczególnego mógł określić dopuszczalność zaskarżenia innych decyzji procesowych. Oznacza to, że dla ustalenia podstawy prawnej zażalenia będzie konieczne odwołanie się najpierw do normy ogólnej, a gdy ta nie da pozytywnej odpowiedzi poszukiwanie przepisu szczególnego przewidującego zaskarżalność decyzji procesowej lub innej czynności.

Na gruncie k.p.k. nie ma wyodrębnionego w ramach aktu normatywnego katalogu decyzji procesowych i innych czynności, które mogą być zaskarżone na etapie postępowania przygotowawczego. Taki katalog nie był też wyodrębniony w k.p.k. z 1928 r. oraz k.p.k. z 1969 r. Ustalając przedmiot zaskarżenia w ramach postępowania przygotowawczego należy

[2] Np. art. 394 § 1 k.p.c.; art. 194 § 1 p.p.s.a.
[3] Np. art. 103 § 3 k.p.w.; art. 141 § 1 k.p.a.; art. 236 § 1 o.p.
[4] Np. art. 459 k.p.k.

poszukiwać go w przepisach rozmieszczonych praktycznie w całym kodeksie. Część z nich znajduje się w Dziale IX Rozdziale 50 k.p.k. poświęconym zażaleniu i sprzeciwowi. Chodzi tu o art. 459 k.p.k. oraz art. 465 k.p.k., 466 k.p.k. i 467 k.p.k. W Dziale VII k.p.k. poświęconym postępowaniu przygotowawczemu przepisem ogólnym odnoszącym się do zażalenia stosowanym wyłącznie na tym etapie procesu karnego jest art. 302 k.p.k.[5] Jednak znakomita część przepisów określających przedmiot zażalenia zawarta jest w przepisach k.p.k. regulujących poszczególne instytucje procesowe stosowane w postępowaniu przygotowawczym.

Na podstawie wskazanych powyżej przepisów można określić w ogólności przedmiot zażalenia w toku postępowania przygotowawczego, który obejmuje: 1) postanowienia i zarządzenia zamykające drogę do wydania wyroku; 2) inne niż wymienione w pkt 1 postanowienia i zarządzenia, o ile przepis szczególny tak stanowi; 3) postanowienia i zarządzenia inne niż wymienione w pkt 1 i 2 wydane w toku postępowania przygotowawczego naruszające prawa osób niebędących stronami postępowania nawet, gdy przepis szczególny nie przewiduje zażalenia na taką czynność prawną; 4) czynności lub zaniechanie czynności innych niż postanowienia lub zarządzenia naruszające prawa stron lub osób nie będących stronami.

Biorąc pod uwagę, że w procesie stosowania prawa może dochodzić do różnych fluktuacji w ramach tej samej instytucji procesowej ustawodawca określając przedmiot zażalenia odwołuje się najczęściej do pojęć pozwalających na możliwie najszersze jego ukształtowanie. Do tego celu używa się w tekście prawnym określeń „w przedmiocie" (np. art. 22 § 2 i 5 k.p.k.; art. 184 § 7 zd. II k.p.k.; art. 252 § 1 k.p.k.; art. 254 § 2 k.p.k.; art. 291a § 5, 7 i 8 k.p.k.; art. 293 § 3 k.p.k.; art. 626a k.p.k.; art. 654 § 2 k.p.k.); „w kwestii" (np. art. 35 § 3 k.p.k.;); „co do" (np. art. 105 § 4 k.p.k.; art. 165 § 2 k.p.k.[6]); „w tym przedmiocie" (np. art. 180 § 1 zd. II k.p.k.); „w sprawie" (np. art. 184 § 5 zd. I k.p.k.); „dotyczące" (np. art. 236 § 1 k.p.k.; art. 240 k.p.k.); „przewidziane w niniejszym rozdziale" (np. art. 290 § 2 k.p.k.). Podobnie należy interpretować wypowiedzi ustawodawcy w postaci: „na postanowienie przysługuje zażalenie" (np. w art. 85 § 2 zd. III k.p.k.; art. 180 § 2 zd. III k.p.k.; art. 660 § 2 k.p.k.).

[5] Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 703; zob. też postanowienie SA w Katowicach z 10.03.1993 r., II AKz 40/93, LEX nr 21184; postanowienie SA w Warszawie z 5.12.1995 r., II AKz 1149/95, LEX nr 23624.
[6] Choć nie wprost, bo § 2 stanowi, że na postanowienie to przysługuje zażalenie, ale poprzez odwołanie do § 1, który stanowi o postanowieniu co do odtworzenia akt sprawy zarówno pozytywnym jak i negatywnym.

W niektórych wypadkach katalog przedmiotowy decyzji podlegających zaskarżeniu został zawężony do *in concreto* wskazanej decyzji wybranej spośród możliwych do zaistnienia układów procesowych. Ustawodawca uczynił to np. w art. 19 § 4 k.p.k. („na postanowienie o nałożeniu kary pieniężnej"), art. 20 § 1b k.p.k. („na postanowienie o ukaraniu"), art. 78 § 2 k.p.k. („na postanowienie o cofnięciu"); art. 81 § 2 k.p.k. („na zarządzenie prezesa sądu o odmowie"); art. 126 § 3 k.p.k. („na odmowę przywrócenia terminu"); art. 159 k.p.k. („na odmowę udostępnienia akt"); art. 203 § 4 k.p.k. („na postanowienia, o których mowa w § 2 i 3"); art. 270 § 3 k.p.k. („na postanowienie określone w § 1"); art. 284 § 2 k.p.k. („na postanowienie o odmowie"); art. 306 § 1 k.p.k. („na postanowienie o odmowie"); art. 306 § 1a k.p.k. („na postanowienie o umorzeniu"); art. 323 § 2 k.p.k. („na postanowienie, o którym mowa w § 1"); art. 325e § 4 k.p.k. („na postanowienie o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw"); art. 589j § 1 k.p.k. („na postanowienie, o którym mowa w art. 589g § 1").

Zaprezentowane ukształtowanie przedmiotu zaskarżenia jawi się jako skomplikowane. Używane przez ustawodawcę określenia mające na celu poszerzenie albo zawężenie kontroli zażaleniowej nie są wolne od wątpliwości interpretacyjnych, o których mowa będzie w dalszej części rozdziału.

Do rzadkości należą przepisy wyłączające zaskarżalność decyzji procesowej w toku postępowania przygotowawczego. Jest to zrozumiałe. Jeżeli bowiem decyzja procesowa nie jest tą, o której mowa w art. 459 § 1 i 2 k.p.k., jak również nie jest jedną z wymienionych w art. 302 § 1 k.p.k. to wówczas o zaskarżeniu jej nie może być mowy. W aktualnym stanie prawnym możemy jednak odnaleźć regulacje, które *expressis verbis* wyłączają możliwość wniesienia na nie zażalenia w toku postępowania przygotowawczego. Są nimi np. art. 589a § 2 k.p.k. (dotyczący umieszczenia w zakładzie karnym lub areszcie śledczym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej osoby pozbawionej wolności na terytorium państwa obcego wydanej w celu przeprowadzenia z jej udziałem czynności procesowych przed polskim sądem lub prokuratorem) oraz art. 7 ust. 2 u.ś.k. (dotyczący zawieszenia postępowania po dopuszczeniu dowodu z zeznań świadka koronnego). Potwierdza to jedynie wskazaną na początku tego akapitu zasadę. Każda ze wskazanych powyżej decyzji należy do katalogu zaskarżalnych. Pierwsza tyczy się pozbawienia wolności i jest zbliżona do tymczasowego aresztowania, druga natomiast odnosi się do zawieszenia postępowania. Obie te decyzje byłyby zatem zaskarżalne na podstawie art. 252 § 2 k.p.k. (choć zapewne nie bez wątpliwości interpretacyjnych) oraz na podstawie art. 22 § 2 k.p.k. Wyłączenie zaskarżalności *expressis verbis* jest tu zatem uzasadnione.

Przedstawione wyżej uwagi dotyczą zaskarżalności postanowień i zarządzeń, zaskarżalnych na mocy art. 459 k.p.k. oraz przepisów szczególnych regulujących określoną instytucję procesową. Natomiast na gruncie postepowania przygotowawczego ustawodawca wprowadził normę pozwalającą na zaskarżenie czynności innych niż postanowienia i zarządzenia, o ile naruszają one prawa strony lub osoby niebędącej stroną (art. 302 § 2 k.p.k.). Uregulowanie to nie jest *novum*. Znane ono było w k.p.k. z 1969 r. (art. 268[7]). Rozwiązanie to istniało także w k.p.k. z 1928 r., ale nie od początku jego istnienia, lecz dopiero od 1958 r. (art. 354)[8]. Przepis art. 302 § 2 k.p.k. jest wypadkiem „przewidzianym w ustawie" w rozumieniu art. 467 § 1 k.p.k.[9].

4.2. Zażalenie na czynność pierwszoinstancyjną lub rozpoznawaną po raz pierwszy

Zgodnie z konstytucyjną zasadą zaskarżalności zażalenie przysługuje na decyzje wydane przez organ w I instancji. Wynika to też wprost z art. 425 § 1 k.p.k. Określenie użyte przez ustawodawcę „orzeczenie wdane w pierwszej instancji" na pierwszy rzut oka nie wzbudza wątpliwości, ale stan ten ulegnie zmianie, gdy zapytamy czy decyzją pierwszoinstancyjną jest decyzja wydana przez organ pierwszoinstancyjny w rozumieniu właściwości rzeczowej, czy też ma to być decyzja, w której organ po raz pierwszy zapoznaje się ze sprawą i rozstrzyga merytorycznie co do istoty? Z. Doda stanął ongiś na stanowisku, że formułę „orzeczenie wydane w pierwszej instancji" należy ujmować w relacji do przedmiotu konkretnej decyzji. Oznacza ona zatem postanowienie rozstrzygające określoną kwestię po raz pierwszy (a nie na skutek odwołania) niezależnie od tego, czy wydał ją organ pierwszej instancji w rozumieniu przepisów o właściwości rzeczowej[10]. Podobny pogląd wyrażono także współcześnie w zdaniu odrębnym do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 31.03.2009 r., gdzie wskazano, że zasada dwuinstancyjności nie polega na tym, że w określonej sprawie ma orzekać sąd drugoinstancyjny w sensie ustrojowym, lecz na tym, że rozstrzygnięcie sądu orzekającego w pierwszej instancji, to znaczy wydane po raz pierwszy w danej sprawie, podlega weryfikacji przez inny sąd – co do zasady – stojący w hierarchii sądów wyżej (dewolutywność)[11].

[7] Interpretacja tego przepisu budziła wiele wątpliwości w doktrynie – zob. np.: A. Kaftal, *Środki odwoławcze w postępowaniu przygotowawczym według k.p.k.*, Pal. 1972 r., nr 5, s. 40-43; Z. Młynarczyk, *Postępowanie przygotowawcze (uwagi ogólne)*, Prok. i Pr. 1995 r., nr 6, s. 112-115; S. Cora, *op. cit.*, s. 83-93.
[8] Za: S. Kalinowski, M. Siewierski, *Komentarz…*, s. 534-535.
[9] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1033.
[10] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 75. Należy poczynić tu wzmiankę, że pogląd ten został wyrażony na gruncie art. 409 k.p.k. z 1969 r., który nie odwoływał się do pojęcia „orzeczenia wydanego w pierwszej instancji" tak jak jest to obecnie w art. 425 § 1 k.p.k.
[11] Zob.: zdanie odrębne sędzi Teresy Liszcz do wyroku TK z 31.03.2009 r., SK 19/08, OTK ZU 3/A/2009 poz. 29; wyrok TK z 26.11.2013 r., SK 33/12, OTK ZU 8/A/2013 poz. 124.

Zgodnie z art. 426 § 1 k.p.k. od orzeczeń sądu odwoławczego oraz od orzeczeń wydanych przez Sąd Najwyższy nie przysługuje zażalenie. Chodzi tu o orzeczenia zapadłe po rozpoznaniu środka odwoławczego, jak i o orzeczenia sądu odwoławczego wydane w toku postępowania odwoławczego po raz pierwszy[12]. Przepis ten ma odpowiednie zastosowanie do zażaleń na postanowienia prokuratora lub prowadzącego postępowanie przygotowawcze (art. 465 § 1 k.p.k.), jak również do zażaleń na zarządzenia (art. 466 § 1 k.p.k.) oraz czynności inne niż postanowienia lub zarządzenia (art. 467 § 1 k.p.k.). Materializuje to zasadę stabilności prawomocnych orzeczeń sądowych, która stanowi ważny element prawa do sądu i ma istotne znaczenie z punktu widzenia realizacji konstytucyjnych zasad bezpieczeństwa prawnego. W pewnym momencie musi bowiem zapaść rozstrzygnięcie, które nie podlega kontroli innych organów i z którym wiąże się domniemanie zgodności z prawem, niepodlegające obaleniu w dalszym postępowaniu[13]. Po wniesieniu zażalenia na decyzję, o której mowa w art. 426 § 1 k.p.k. wystarczającym jest poprzestanie na wydaniu przez przewodniczącego wydziału sądu odwoławczego stosowanego zarządzenia o charakterze administracyjno-porządkowym (np. o załączeniu pisma do akt sprawy, zwróceniu nadawcy, przesłaniu innemu właściwemu organowi itp.) i poinformowanie nadawcy o sposobie załatwienia pisma[14].

Z art. 426 § 1 k.p.k. wynika, że każde orzeczenie wydane na podstawie art. 437 § 1 i 2 k.p.k. oraz art. 430 § 2 k.p.k. jest objęte dyspozycją tego przepisu i nie przysługuje na nie zażalenie. Wątpliwości na tym gruncie powstają w przypadku, gdy organ odwoławczy zmieni zaskarżoną decyzję procesową w odniesieniu do istoty sprawy np. po zaskarżeniu postanowienia sądu o odmowie zastosowania tymczasowego aresztowania, bądź innego środka zapobiegawczego, sąd II instancji po przeprowadzeniu postępowania odwoławczego zastosuje tenże środek. Patrząc na zakreślone zagadnienie przez pryzmat powołanych wcześniej poglądów należałoby uznać, że znajduje tu zastosowanie art. 426 § 1 k.p.k., czyniąc niedopuszczalnym zażalenie na postanowienie sądu II instancji. Orzeczenie sądu odwoławczego oparte na ustaleniach odmiennych od ustaleń sądu niższej instancji nie staje się bowiem z tego powodu orzeczeniem pierwszoinstancyjnym. Jeżeli sąd odwoławczy, kontrolując orzeczenie sądu niższej instancji i oceniając materiał dowodowy zebrany w postępowaniu, poprawia dostrzeżone błędy, to z istoty rzeczy zawsze wydaje orzeczenie jako

[12] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 2 do art. 426 k.p.k.
[13] Wyrok TK z 1.04.2008 r., SK 77/06, OTK ZU 3/A/2008 poz. 39.
[14] R.A. Stefański, *Sposób załatwiania zażaleń na postanowienie sądu o utrzymaniu w mocy postanowienia prokuratora o odmowie wszczęcia lub umorzenia postępowania przygotowawczego,* Prok. i Pr. 2000 r., nr 12, s. 135.

sąd II instancji. Przyjęcie odmiennego założenia skutkowałoby swego rodzaju trójinstancyjnością postępowania, bowiem od jego orzeczenia przysługiwać by musiał jakiś środek zaskarżenia[15].

W doktrynie, jeszcze na gruncie k.p.k. z 1969 r. wyrażono zastrzeżenie, że brak zaskarżalności orzeczeń wydanych przez sąd odwoławczy w toku postępowania odwoławczego prowadzi w istocie do ustanowienia jednoinstancyjności takich rozstrzygnięć jak np. stosowanie tymczasowego aresztowania, nakładanie kar porządkowych, stosowanie zabezpieczenia majątkowego oraz przeprowadzenia obserwacji w zakładzie leczniczym. Już wówczas postulowano *de lege ferenda*, że tego rodzaju decyzje, gdy zapadają po raz pierwszy dopiero w toku postępowania odwoławczego powinny podlegać kontroli zażaleniowej[16]. Propozycje te, z wyjątkiem postanowienia w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego, wprowadzono do art. 426 § 3 k.p.k.

Zmiany zachodzące w strukturze tego przepisu w głównej mierze wynikały z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego, który w kilku przypadkach opowiedział się za dopuszczeniem przełamania zasady niezaskarżalności orzeczeń zapadających w wyniku kontroli odwoławczej. Jedną ze spraw dotyczącą wskazanej materii było zbadanie zgodności z Konstytucją RP dokonywania w postanowieniach wydawanych przez sądy okręgowe zmiany w wyniku rozpatrywania zażaleń prokuratora na postanowienia sądów rejonowych nieuwzględniających wniosków o zastosowania tymczasowego aresztowania, polegającej na uwzględnieniu tych wniosków i zastosowaniu tymczasowego aresztowania[17]. Trybunał nie dopatrzył się, by powyższa konstrukcja naruszała zasadę dwuinstancyjności (art. 176 Konstytucji RP) oraz zasadę prawa do zaskarżenia decyzji pozbawiających obywatela wolności (art. 42 ust. 2 Konstytucji RP). We wskazanym orzeczeniu potwierdzono również, że reformatoryjne orzeczenie sądu II instancji wydane na podstawie art. 437 § 1 i 2 k.p.k., choć negatywne dla podejrzanego nie staje się orzeczeniem pierwszej instancji, od którego musi przysługiwać odwołanie. Reformatoryjne orzeczenie nie przestaje zatem być orzeczeniem odwoławczym i ma do niego zastosowanie zasada wyrażona w art. 426 § 1 k.p.k. Jednocześnie Trybunał Konstytucyjny zważył, że niezbędnym jest zapewnienie odwołania osobie aresztowanej w wyniku uwzględnienia zażalenia prokuratora na postanowienie sądu rejonowego odmawiające tymczasowego aresztowania. Jest to konsekwencją szczególnej ochrony wolności człowieka powodującej zaostrzone wymagania co do gwarancji

[15] Wyrok TK z 11.03.2003 r., SK 8/02, OTK ZU 3/A/2003 poz. 20.
[16] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 83.
[17] Wyrok TK z 13.07.2009 r., SK 46/08, OTK ZU 7/A/2009 poz. 109.

proceduralnych towarzyszących każdemu pozbawieniu wolności. Trybunał ponadto wywiódł, że za odwołaniem przemawiają dodatkowo inne argumenty tj.: 1) tymczasowo aresztowanego chroni domniemanie niewinności, 2) stosując tymczasowy areszt sąd nie przeprowadza rozprawy i nie orzeka o winie, 3) aresztowany przez sąd odwoławczy wskutek zażalenia wniesionego przez prokuratora powinien mieć prawo, wynikające z konstytucyjnej wartości wolności osobistej, a także z prawa do równości broni stron, do skontrolowania takiego postanowienia, 4) wynika to z wymogów aktów prawa międzynarodowego[18].

Nie tylko wolność obywatela stała się podstawą przełamania zasady niezaskarżalności wyrażonej w art. 426 § 1 k.p.k. Trybunał Konstytucyjny uznał, iż na podobną ochronę zasługuje konstytucyjne prawo ochrony praw majątkowych z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP. Chodzi tu o postanowienia w przedmiocie kosztów procesu, jak i kosztów nieopłaconej przez strony pomocy prawnej udzielonej z urzędu wydanych po raz pierwszy przez sąd odwoławczy[19]. Trybunał uznał, że orzekanie o kosztach postępowania jest co prawda postępowaniem wpadkowym, ale jest też odrębną sprawą w rozumieniu art. 45 ust. 1 Konstytucji RP. Sąd rozstrzyga bowiem o ekonomicznym ciężarze procesu, zobowiązując określone podmioty do ich poniesienia. Nadto przyjęto, że z ochroną praw majątkowych związane jest prawo do korzystania z obrońcy, a ściślej możliwość odzyskania przynajmniej części wydatków poniesionych na ten cel.

Z przedstawionych judykatów nie można jednakże wyciągnąć wniosku, że zasada niezaskarżalności orzeczeń sądów odwoławczych ulega wyłączeniu. Trybunał Konstytucyjny prawo do zaskarżenia decyzji sądu odwoławczego, wywodzi nie z przyjęcia, że decyzja ta jest decyzją pierwszoinstancyjną, lecz z potrzeby zapewnienia ochrony konstytucyjnych praw i wolności obywatelskich. Nie zmienia się zatem charakteru decyzji sądu odwoławczego jako decyzji ostatecznej. Jednakże dostrzegana jest potrzeba zapewnienia mechanizmu kontroli decyzji w pewnym ściśle określonym układzie procesowym. Nad zasadę niezaskarżalności stawia się inne konstytucyjnie chronione prawa i wolności obywatelskie. Przepis art. 426 § 2 k.p.k. nie może być zatem traktowany jako wyjątek od zasady dwuinstancyjności postępowania sądowego, gdyż w ogóle instancyjności nie dotyczy wprowadzając natomiast zaskarżalność poziomą[20].

[18] Postanowienie TK z 9.11.2009 r., S 7/09, OTK ZU 10/A/2009 poz. 154.
[19] Wyrok TK z 26.11.2013 r., SK 33/12, OTK ZU 8/A/2013 poz. 124; wyrok TK z 24.02.2015 r., OTK ZU 2/A/2015 poz. 17.
[20] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 4 do art. 426 k.p.k.

Charakter niektórych decyzji procesowych, wyklucza rozważania dotyczące możliwości ustanowienia z nich wyjątku na gruncie art. 426 § 2 k.p.k. Przede wszystkim mowa tu o orzeczeniach o charakterze kasatoryjnym wydawanych w toku sądowej kontroli postępowania przygotowawczego (np. decyzja sądu rozpoznającego zażalenie na decyzję prokuratora o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego albo o jego umorzeniu)[21]. Podobnie będzie w przypadku rozstrzygnięć sądu rozpoznającego zażalenie w przedmiocie zasadności, legalności i prawidłowości zatrzymania, czy szerzej rozpoznającego zażalenie na czynności inne niż postanowienia i zarządzenia. Do tych rozstrzygnięć będzie miał zastosowanie art. 426 § 1 k.p.k. nawet w sytuacji negatywnej dla strony decyzji sądu. Dopuszczenie przez ustawodawcę wyjątków, o których mowa w art. 426 § 2 k.p.k. powinno dotyczyć więc takich przypadków, gdzie sąd odwoławczy bądź zmienia orzeczenie wydane w pierwszej instancji, bądź też wydał określone orzeczenie po raz pierwszy. Wówczas tylko może bowiem zachodzić niezbędność dopuszczenia odwołania. Nie może to jednak opierać się wyłącznie na kwestii interesu danego uczestnika postępowania. Postępowanie, o czym już była mowa, nie może trwać, dopóty dopóki strona nie osiągnie satysfakcjonującej ją decyzji.

Wyjątki, o których mowa w art. 426 § 2 k.p.k. dotyczące wydanych w toku postępowania odwoławczego decyzji procesowych odnoszą się przede wszystkim do postępowania apelacyjnego. W postępowaniu zażaleniowym w toku postepowania przygotowawczego będą miały niewielkie zastosowanie poza jednym, a mianowicie zaskarżeniem postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania wydanego na skutek zażalenia. Dlatego też odstąpiono od omawiania ich w tym miejscu zaś stosowne uwagi (tam, gdzie były one niezbędne) zostały poczynione przy okazji analizy zaskarżalności wydanych w toku postępowania przygotowawczego postanowień: w przedmiocie środków zapobiegawczych, dotyczących zastosowania obserwacji podejrzanego w zakładzie leczniczym, nakładających kary porządkowe na uczestników postępowania oraz wydanych w przedmiocie kosztów procesu.

Na pytanie zadane na wstępie, czy zaskarżalna ma być decyzja organu pierwszej instancji, czy wydana po raz pierwszy, wydaje się, że odpowiedź powinna być – i taka, i taka. Obie wspomniane kategorie postanowień i zarządzeń są bowiem spotykane w toku postępowania karnego. Te pochodzące od prokuratora lub organu nieprokuratorskiego są decyzjami wydanymi po raz pierwszy. Polegają one kontroli, ale nie jest to kontrola w znaczeniu instancyjnym. Sąd nie jest tu bowiem organem wyższej instancji. Nie można więc

[21] K. Marszał, *Instancyjność postępowania karnego w świetle artykułu 176 ustęp 1 Konstytucji Rzeczypospolitej,* [w:] *Księga Profesora S. Waltosia*, s. 708.

takiej decyzji określić mianem pierwszoinstancyjnej. Inaczej rzecz ma się, gdy czynności w toku postępowania przygotowawczego dokonuje sąd. Tu już można mówić o układzie instancyjnym, chyba że kontrola ma charakter horyzontalny (instancja pozioma) to wówczas, właściwszym byłoby określanie takiej decyzji mianem wydanej po raz pierwszy. Nie bez znaczenia jest także intuicyjne, powszechnie przyjęte rozumienie, polegające na tym, że jeżeli na postanowienie lub zarządzenie przysługuje środek odwoławczy to organ *a quo* traktowany jest jako I instancja, zaś organ *ad quem* jako II instancja, niezależnie od uwarunkowań ustrojowych i normatywnych.

4.2.1. Charakter decyzji wydanej przez organ *a quo* w ramach autokontroli

Ustawodawca w art. 463 k.p.k. nie uregulował wprost, tak jak to uczynił w innych procedurach przewidujących autokontrolę[22], zaskarżalności decyzji organu *a quo* uwzględniającej zażalenie. Na gruncie procesu karnego wypowiadał się w tej materii Sąd Najwyższy, który w jednym z judykatów orzekł, że sąd rejonowy podejmujący decyzję na podstawie art. 463 § 1 k.p.k. – co do uwzględnienia zażalenia złożonego na jego orzeczenie nie jest, w tym przypadku sądem odwoławczym (rozpoznającym środek odwoławczy)[23]. Takie postanowienie będzie nadal postanowieniem pierwszoinstancyjnym i nie będzie korzystało z atrybutu niezaskarżalności, o którym stanowi art. 426 § 1 k.p.k. Nie jest ono zaskarżalne albowiem nie jest jednym z postanowień, o których mowa w art. 459 k.p.k. Zaskarżalnym będzie natomiast postanowienie wydane w wyniku uwzględnienia zażalenia, gdyż ono nie będzie rozstrzygnięciem organu odwoławczego, lecz rozstrzygnięciem organu I instancji[24].

4.2.2. Decyzje procesowe zatwierdzane przez prokuratora lub przez sąd

Zatwierdzanie decyzji procesowych spotykane jest w toku postępowania przygotowawczego. Dokonuje tego prokurator – względem czynności organów nieprokuratorskich i sąd – względem czynności prokuratora. W dochodzeniu prokurator zatwierdza zaskarżalne decyzje m.in. o odmowie wszczęcia dochodzenia, umorzeniu dochodzenia oraz o jego zawieszeniu, a także przeszukanie dokonane w wypadkach niecierpiących zwłoki przez organ nieprokuratorski (art. 220 § 3 k.p.k.). Nie zatwierdza

[22] Art. 395 § 2 zd. II k.p.c. oraz art. 195 § 2 zd. II p.p.s.a. stanowią, że „Od ponowienie wydanego postanowienia przysługują środki odwoławcze na zasadach ogólnych", zaś w art. 132 § 3 k.p.k. w zw. z art. 144 k.p.a. „Od nowej decyzji (postanowienia – przyp. AM) służy stronom odwołanie (zażalenie – przyp. AM)".

[23] Postanowienie SN z 24.01.2001 r., I KZP 46/00, LEX nr 550515.

[24] J. Grajewski, *Względna dewolutywność zażalenia w świetle przepisów kodeksu postępowania karnego z 1997 roku*, [w:] *Księga Profesora S. Waltosia*, s. 726; Z. Doda, A. Gaberle, *Kontrola…*, s. 392-393; Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 82; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1580; R.A. Stefański, *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 710; M. Syta, *Tryb rozpoznawania zażaleń w nowym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1998 r., nr 2, s. 36-37.

natomiast postanowienia o umorzeniu i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw (art. 325e § 2 k.p.k.). W niektórych wypadkach to sąd musi zatwierdzić decyzję prokuratora. Ma to miejsce w przypadku postanowienia prokuratora o zarządzeniu kontroli i utrwalania treści rozmów telefonicznych w wypadkach niecierpiących zwłoki (art. 237 § 2 k.p.k.) oraz o zastosowaniu zabezpieczenia majątkowego w postaci ustanowienia przymusowego zarządu przedsiębiorstwa i wyznaczenia zarządcy (art. 292a § 2 k.p.k.).

Zatwierdzenie decyzji procesowej ma znaczenie dla postępowania zażaleniowego takie, że od momentu zatwierdzenia decyzja ta staje się decyzją prokuratora lub sądu. Wpływa to na tryb zaskarżania, głównie na organ rozpoznający zażalenie, ale też może mieć znaczenie dla określenia przedmiotu zaskarżenia. Rzecz w tym, czy niezatwierdzone postanowienie może być zaskarżone zażaleniem, czy też należy przyjąć, że w takiej sytuacji zażalenie jest niedopuszczalne ze względu na brak substratu zaskarżenia?

Ilustruje to przypadek zarządzenia kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych przez prokuratora na podstawie art. 237 § 2 k.p.k. Otóż w wypadkach niecierpiących zwłoki prokurator może zarządzić ww. kontrolę, lecz jednocześnie jest obowiązany zwrócić się do sądu z wnioskiem o zatwierdzenie postanowienia. Postanowienie sądu pozytywne jak i negatywne jest zaskarżalne. Co jednak w sytuacji, w której przed podjęciem przez sąd decyzji w przedmiocie wniosku prokuratora, osoba objęta kontrolą wniesie zażalenie na postanowienie o zarządzeniu kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych? W doktrynie zaprezentowano w tej materii słuszny pogląd, że w momencie odmowy zatwierdzenia postanowienia prokuratora przez sąd zażalenie nie może być rozpoznane z uwagi na brak substratu zaskarżenia. Niezatwierdzenie decyzji oznacza jej eliminację z postępowania, zatem nie istnieje już ona w postępowaniu, a uzyskany materiał uległ zniszczeniu[25]. Innymi słowy, jeżeli więc zażalenie na postanowienie prokuratora nie zostanie rozpoznane do czasu wydania przez sąd postanowienia o niezatwierdzeniu, należy pozostawić je bez rozpoznania[26]. Odnotować w tym miejscu należy, że wyrażono także przeciwny pogląd wskazujący na to, że postanowienie prokuratora o zastosowaniu kontroli będzie podlegało podwójnej kontroli sądu, raz przy rozważeniu kwestii jego zatwierdzenia, drugi raz w trybie zażaleniowym[27]. Stanowisko to nie wydaje się jednak zasadne albowiem przyjmuje dopuszczalność zaskarżenia postanowienia, które już raz było poddane kontroli sądowej. Sąd nie zatwierdzając decyzji prokuratora daje w tym wypadku wyraźny sygnał odnośnie do swojego

[25] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 854.
[26] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 4 do art. 240 k.p.k.
[27] K.T. Boratyńska [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 452 i powołana tam literatura; K. Szczechowicz, *Podsłuch telefoniczny w polskim procesie karnym*, Olsztyn 2009, s. 64.

stanowiska w przedmiocie stosowanej kontroli rozmów telefonicznych zarządzonych przez prokuratora. Uruchamianie w tym wypadku postępowania zażaleniowego, które doprowadzi do tych samych wniosków, nie wydaje się racjonalne i potrzebne.

Powyższe uwagi można odnieść też do innych decyzji procesowych zatwierdzanych przez sąd lub prokuratora. Ich niezatwierdzenie powoduje uchylenie wywołanych nią skutków procesowych. Nie wydaje się, że kontrola zażaleniowa w takim wypadku jest potrzebna. Nieprzekonujący będzie tu też argument odnoszący się do tego, że w pewnych sytuacjach dopuszcza się rozpoznanie zażalenia pomimo braku substratu zaskarżenia. Przenoszenie tej konstrukcji na grunt zaskarżania niezatwierdzonych postanowień prokuratora lub nieprokuratorskiego organu nie wydaje się zasadne. Dochodzi tu bowiem do naruszenia oraz ingerencji w prawa i wolności konstytucyjne. Niezatwierdzenie decyzji powoduje skutek taki, że np. materiały z podsłuchu zostaną zniszczone, zabrane w toku przeszukania rzeczy zwrócone, zaś przedmioty lub przedsiębiorstwo zwolnione z zabezpieczenia, ale nadal pozostaje nierozwiązana kwestia tego, czy działania były zasadne. Kontrola zażaleniowa jest w tym wypadku niepotrzebna albowiem brak zatwierdzenia czynności daje jasny sygnał, że ich podjęcie było bezzasadne, nielegalne albo nieprawidłowe. Nie wydaje się tu potrzebne jeszcze dodatkowe orzeczenie organu odwoławczego.

4.3. Brak substratu (przedmiotu) zaskarżenia

Przedstawione na wstępie ujęcie przedmiotu i substratu zażalenia nakazuje przyjąć, że musi istnieć akt, który będzie wyrażał wolę organu na zewnątrz i powinno też istnieć rozstrzygnięcie lub ustalenie, aby można było dopuścić zaskarżenie decyzji lub innej czynności. Co jednak w sytuacji, możliwej na gruncie postępowania przygotowawczego, gdy zanim dojdzie do rozpoznania zażalenia, zaskarżona decyzja zostanie uchylona, zmieniona lub zastąpiona inną? Z. Doda wskazywał, że warunkiem *sine qua non* dopuszczalności zażalenia jest istnienie decyzji, która w świetle ustawy może być substratem zaskarżenia, ale jednocześnie podniósł, że wyjątkowo brak rozstrzygnięcia tj. zaniechanie wydania określonej decyzji może być zaskarżalne zażaleniem. Autor ten wyróżnił tu dwie sytuacje: 1) gdy organ zaniechał w ogóle wydania decyzji oraz 2) gdy w decyzji rozstrzygnięte zostaną kwestie „a" i „b", natomiast nie zostanie rozstrzygnięta kwestia „c", o której organ procesowy powinien w tej decyzji orzec[28]. W pierwszym przypadku Z. Doda podnosił, że aby móc zaskarżyć zaniechanie wydania pewnej decyzji procesowej musi przewidywać to przepis ustawy[29]. W drugim wypadku wskazany Autor dopuszczał możliwość zaskarżenia, o ile dany brak można

[28] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 86-87.
[29] *Ibidem*, s. 87.

równoważyć z istnieniem orzeczenia negatywnego[30]. Aktualnie ustawodawca w art. 425 § 2 zd. II k.p.k. uregulował kwestię zaskarżenia braku rozstrzygnięcia. W ten sposób usankcjonowano jako przedmiot zaskarżenia tzw. rozstrzygnięcia negatywne, którym nie nadaje się bezpośredniego wyrazu w treści orzeczenia. Opiera się to na założeniu, że brak rozstrzygnięcia jest też rozstrzygnięciem. W konsekwencji jest to domniemanie prawne niewzruszalne, że sąd podjął decyzję o nierozstrzyganiu danej kwestii, choć w rzeczywistości brak może być też wynikiem przeoczenia[31].

Z brakiem przedmiotu zaskarżenia możemy mieć do czynienia w sytuacji, gdy podejrzany i jego obrońca wnoszą odrębnie zażalenie na tymczasowe aresztowanie z wnioskiem o jego uchylenie i jedno z nich, mimo że oba złożono z zachowaniem terminu, dociera do sądu odwoławczego już po rozpoznaniu pierwszego i uchyleniu w jego wyniku środka zapobiegawczego, czego domaga się też drugi ze skarżących[32], co z kolei wiąże się z przypadkiem, gdy zanim dojdzie do rozpoznania środka odwoławczego, decyzja stanowiąca jego przedmiot zostanie uchylona lub też wydane zostanie kolejne postanowienie w tym samym przedmiocie. Problematyka ta charakterystyczna dla postępowania przygotowawczego zasługuje na szersze omówienie.

Podstawą dyskusji na temat dopuszczalności rozpoznania zażalenia pomimo uchylenia przez prokuratora zaskarżonego postanowienia o tymczasowym aresztowaniu zanim doszło do rozpoznania zażalenia było postanowienie Sądu Najwyższego z 22.06.1999 r.[33] i późniejsze z 1.06.2000 r.[34] W pierwszym Sąd Najwyższy przyjął, że gdy prokurator uchyli zastosowane przez sąd tymczasowe aresztowanie, zanim sąd odwoławczy rozpozna zażalenia na zastosowanie tego środka, przestaje istnieć przedmiot zaskarżenia, a w konsekwencji środek odwoławczy jest niedopuszczalny i należy pozostawić go bez rozpoznania. Stanowisko to, będące powtórzeniem stanowiska wyrażonego przez Z. Dodę[35] jeszcze zanim zapadło orzeczenie Sądu Najwyższego, zyskało aprobatę w doktrynie[36]. Trzeba jednak podnieść, że w takiej sytuacji postanowienie sądu o pozostawieniu zażalenia bez rozpoznania będzie niezaskarżalne ze względu na brak *gravamen*, a więc brak osoby uprawnionej do

[30] *Ibidem*.
[31] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, tezy 16-22 do art. 425 k.p.k.
[32] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1424.
[33] I KZP 20/99, OSNKW 7-8/1999 poz. 43.
[34] II KZ 59/00, OSNKW 5-6/2000 poz. 50.
[35] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 308.
[36] J. Tylman, *Glosa do postanowienia SN z 22.06.1999 r., I KZP 20/99,* OSP 2000 r., nr 1, poz. 9; R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 1999 r.*, WPP 2000 r., nr 2; J. Izydorczyk, *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim postępowaniu karnym*, Kraków 2002, s. 237-240.

wniesienia zażalenia[37]. W drugim judykacie Sąd Najwyższy wywiódł, że upływ terminu tymczasowego aresztowania, określonego w postanowieniu sądu, nie dezaktualizuje potrzeby kontroli odwoławczej tego postanowienia, co dotyczy także sytuacji, w której podstawą do dalszego pozbawienia wolności jest już inna decyzja procesowa. Pogląd ten zaaprobował S. Zabłocki, który wskazał, że zażalenie w takim układzie procesowym nie ma na celu tylko uwolnienie podejrzanego, lecz uzyskanie stanowiska sądu odwoławczego w przedmiocie tego, czy stosowanie tymczasowego aresztowania naruszało prawo, a ponadto pozostawienie zażalenia bez rozpoznania stałoby w sprzeczności z wynikającym z art. 5 ust. 3 oraz art. 13 KPCz prawem do instancyjnej kontroli każdej decyzji o pozbawieniu człowieka wolności[38]. Stanowisko to zostało zaakceptowane w uchwale Sądu Najwyższego z 27.02.2007 r.[39], której teza brzmi: „upływ terminu tymczasowego aresztowania, określonego w postanowieniu sądu, nie stanowi podstawy do pozostawienia bez rozpoznania zażalenia złożonego na to postanowienie, jeżeli podstawą dalszego pozbawienia wolności podejrzanego (oskarżonego) jest już inna decyzja procesowa. W takim wypadku przedmiotem kontroli odwoławczej jest zasadność i legalność zastosowanego (przedłużonego) tymczasowego aresztowania. W razie stwierdzenia bezzasadności lub nielegalności tymczasowego aresztowania, sąd odwoławczy winien uchylić lub zmienić ten środek zapobiegawczy na podstawie art. 253 § 1 k.p.k.”. W doktrynie judykat ten spotkał się jednak z krytyką[40], przy czym zastrzeżenia skierowano głównie do sposobu skonstruowania tezy uchwały, jak też i lakoniczności uzasadnienia. Zasadnie podniesiono, że jest to stanowisko nad wyraz gwarancyjne i odformalizowane, z tym wszak, że poszerza, a w istocie wręcz zmienia procesowo określany przez zażalenie zakres kontroli odwoławczej, z decyzji objętej zażaleniem, na decyzję, która nie była nim skarżona, i obejmuje tą kontrolą zasadność stosowania tymczasowego aresztowania w ogóle, a nie zasadność zaskarżonego i niezrealizowanego już postanowienia o jego zastosowaniu[41]. Słusznie podnosi A. Sakowicz, że przedmiotem zaskarżenia w tym wypadku nie jest postanowienie o przedłużeniu, lecz postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, przeciwko któremu został skierowany środek odwoławczy, w sytuacji, gdy podstawą tego środka izolacyjnego jest już nowe postanowienie, nadal istnieje – nie „wypadł” on z obrotu prawnego, ani też nie stracił swego „bytu” – tyle, że nie stanowi już podstawy prawnej do pozbawienia wolności. Sąd *ad quem* będzie zatem zobligowany do zbadania

[37] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1424.
[38] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 55.
[39] I KZP 37/06, OSNKW 3/2007 poz. 22.
[40] A. Sakowicz, *Glosa do uchwały SN z dnia 27 lutego 2007 r., I KZP 37/06*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 1, s. 165-172; S. Zabłocki, *Glosa do uchwały SN z dnia 27 lutego 2007 r., I KZP 37/06*, Pal. 2007 r., nr 3-4, s. 301-305.
[41] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 907.

zasadności podniesionych zarzutów w środku odwoławczym wobec postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania[42]. Trafnie wskazuje S. Zabłocki, że sąd odwoławczy powinien kontrolować w ramach zażalenia jedynie zaskarżone nim postanowienie i odnośnie do niego wydawać orzeczenie o utrzymaniu w mocy lub uchyleniu. Gdyby zaś w związku z tą kontrolą ustalił także, że niezasadne lub nielegalne jest (również lub tylko) tymczasowe aresztowanie trwające nadal w czasie rozstrzygania, na podstawie kolejnej decyzji w tej materii, sąd odwoławczy powinien wypowiedzieć się w tej kwestii (w tym samym postanowieniu), ale już w trybie art. 253 § 1 k.p.k., czyli w ramach kontroli z urzędu[43].

Nie zawsze odpadnięcie podstaw wydania zaskarżonej decyzji eliminuje kontrolę odwoławczą. Taka sytuacja będzie miała miejsce przy zawieszeniu postępowania, kiedy już po wniesieniu zażalenia zniknie przeszkoda do prowadzenia postępowania karnego. Nie daje to podstaw do wydania postanowienia o pozostawieniu zażalenia bez rozpoznania. Opadnięcie powodu zawieszenia postępowania nie powoduje jego podjęcia, konieczna jest bowiem decyzja następcza w tej materii, natomiast sąd rozpoznając zażalenie powinien ocenić zasadność zawieszenia postępowania w chwili wydania postanowienia, a nie w chwili orzekania[44].

Przedstawione wcześniej układy procesowe miały charakter negatywny w tym sensie, że dotyczyły sytuacji, gdy przedmiot zaskarżenia przestał istnieć. Natomiast, co w sytuacji przeciwnej, czyli gdy decyzja procesowa istnieje, ale przepis przewidujący jej zaskarżalność dopiero powstanie. Ma to związek z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego, który orzekając o niekonstytucyjności danej normy prawnej wydaje wyrok, gdy przedmiotem skargi był brak zaskarżalności określonej decyzji procesowej wyznaczając ustawodawcy odpowiedni czas na dokonanie stosownych zmian w przepisach. Problem powstanie w sytuacji, gdy minie czas określony w orzeczeniu Trybunału, zaś nie zostanie podjęta inicjatywa ustawodawcza, albo prace nad zmianami ustawy są w toku. Czy wówczas będzie przysługiwało stronie zażalenie na określone w orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego decyzje procesowe pomimo braku stanowiącego o tym przepisu prawa? Przykładem mogą tu być wspomniane wcześniej sytuacje związane z dopuszczeniem zaskarżalności postanowień sądu odwoławczego, który po raz pierwszy orzekł o kosztach postępowania. Sąd Najwyższy dopuścił bowiem odpowiednie zastosowanie art. 426 § 2 k.p.k., w przypadku rozpoznawania zażalenia na

[42] A. Sakowicz, *Glosa…*, s. 170.
[43] S. Zabłocki, *Glosa…*, s. 304-305.
[44] M. Czapliński, *Zaskarżalność postanowienia w przedmiocie zawieszenia postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2015 r., nr 9, s. 22-23.

postanowienie w przedmiocie kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu, pomimo braku interwencji ustawodawcy w tym zakresie. W rozumieniu Sądu powstała luka miała charakter techniczny nie zaś aksjologiczny, dlatego też możliwym było zastosowanie art. 426 § 2 k.p.k. i przyjęcie zażalenia do rozpoznania[45]. Podzielając to stanowisko można jedynie uściślić, że w takiej sytuacji substrat zaskarżenia istnieje, albowiem została wydana decyzja procesowa, z tym że nie istnieje przepis, na podstawie którego dopuszczalne jest jej zaskarżenie.

Problem braku unormowania przewidującego zaskarżenie może mieć jeszcze jedną odsłonę związaną z przepisami intertemporalnymi. Z uchwaleniem ustawy przewidującej zaskarżalność danej czynności procesowej wiąże się z rozstrzygnięcie, czy jej przepisy będą miały zastosowanie do postępowań toczących się przed wejściem ustawy w życie. To przepisy przejściowe, intertemporalne mają tu decydujące znaczenie. W przypadku, gdy przewidują one zastosowanie nowej ustawy wyłącznie do postępowań wszczętych po jej wejściu w życie oznacza to, że zażalenie wniesione w toczącym się wcześniej postępowaniu przygotowawczym będzie niedopuszczalne. Wydaje się to oczywiste, ale co trzeba odnotować, w praktyce sądów powszechnych i takie rudymentarne zasady potrafią stanowić przedmiot pytań prawnych do Sądu Najwyższego[46], dlatego też należało o tym wspomnieć.

4.4. Zażalenie na postanowienia i zarządzenia zamykające drogę do wydania wyroku

Zgodnie z art. 459 § 1 k.p.k. zaskarżalne zażaleniem są postanowienia zamykające drogę do wydania wyroku. Przepis ten ma odpowiednie zastosowanie do postanowień i zarządzeń zapadających w toku postępowania przygotowawczego (art. 465 § 1 i art. 466 § 1 k.p.k.). Drogę do wydania wyroku zamyka tylko i wyłącznie taka decyzja, która zamyka ją „bezwarunkowo", czyli decyzja kształtująca sytuację, w której pewne jest, że wydanie wyroku w danym postępowaniu nie nastąpi. O tym, czy dana decyzja zamyka drogę do wydania wyroku, decyduje treść i prawne konsekwencje jej wydania w określonym układzie procesowym. Z ustawy nie wynika, o jaki wyrok oraz o jaką drogę tu chodzi, a zatem należy przyjąć, iż jest to każde postępowanie, które może prowadzić do wydania wyroku. Chodzi o stworzenie w wyniku wydania decyzji procesowej takiej sytuacji, w której pewne jest, że

[45] Wyrok SN z 25.09.2014 r., III KZ 45/14, LEX nr 1551521.

[46] Chodzi tu o dwie wypowiedzi SN: postanowienie SN z 18.12.2013 r., I KZP 22/13, OSNKW 2/2014 poz. 13 oraz postanowienie SN z 18.12.2013 r., I KZP 21/13, OSNKW 2/2014 poz. 12, które dotyczyły legitymacji procesowej do wniesienia zażalenia na postanowienia o odmowie wszczęcia i o umorzeniu postępowania przygotowawczego przez spółkę z o.o. zawiadamiającą o popełnionym przestępstwie z art. 270 § 1 k.k. i art. 233 § 1 k.k. w związku z wejściem w życie nowelizacji art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. (ustawa z dnia 22.03.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, Dz.U. poz. 480).

wydanie wyroku nie nastąpi[47]. Zamknięcie drogi do wydania wyroku ma być wyłącznie wynikiem wydania określonej decyzji procesowej, a nie efektem wydania takiej decyzji oraz wystąpienia dodatkowych okoliczności o charakterze faktycznym, takich jak np. niemożność ujęcia oskarżonego przebywającego poza granicami kraju[48]. Zażalenie jest tu swoistym wystąpieniem przeciwko blokowaniu postanowieniem o odmowie wszczęcia postępowania lub postanowieniem o umorzeniu, drogi do wydania przez sąd orzeczenia skazującego[49]. W doktrynie ongiś postulowano nawet, by sądowa kontrola zaniechania ścigania karnego inicjowana przez pokrzywdzonego przyjmowała postać sądowego wymuszenia skargi publicznej przy czym chodzi tu nie tyle o wymuszenie w sensie dosłownym, co raczej o wywołanie, czy spowodowanie skargi publicznej w drodze decyzji sądowej[50].

Ustawodawca obok pojęcia „postanowienie zamykające drogę do wydania wyroku" posługuje się także pojęciem „postanowienie kończące postępowanie w sprawie" np. art. 464 § 1 k.p.k., 461 § 1 k.p.k. Pojęcie to znane było k.p.k. z 1969 r., gdyż ustawodawca odwołał się do niego w art. 412 § 1. Wówczas w doktrynie przyjmowano, że przez postanowienia te rozumieć należy przede wszystkim postanowienia zamykające drogę do wydania wyroku, a ponadto inne postanowienia stanowcze, które kończą przewidziane przez ustawę postępowanie, choć w zakresie nie wymagającym wydania wyroku[51]. Cechy charakterystyczne takiego postanowienia wskazał Z. Doda, który podnosił, że po pierwsze trzeba przyjąć, że decyzja „kończy" postępowanie wtedy, gdy wyłącza możliwość kontynuacji postępowania, gdy zatem po jej wydaniu nie jest już możliwy normalny (zwykły) bieg danego postępowania. Po drugie, nazwę „postępowanie" należy ujmować w szerokim znaczeniu tego terminu i rozumieć przez to zarówno postępowanie zasadnicze, jak również takie odrębne nurty działalności procesowej, które w świetle regulacji prawnej mają charakter samodzielnych postępowań[52]. W ramach tej kategorii postanowień można wymienić postanowienia zamykające drogę do wydania wyroku; postanowienie w przedmiocie przepadku sumy poręczenia, jak również decyzje blokujące kontrolę odwoławczą[53].

---

[47] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 45-46. Tak też: Z. Doda, A. Gaberle, *Kontrola…*, s. 375-376; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1569; D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…,* t. II, s. 574-575.

[48] S. Steinborn, *Glosa do uchwały SN z dnia 20 stycznia 2005 r., I KZP 29/04,* GSP-PO 2005 r., nr 1-2, s. 148.

[49] K. Marszał, *Instancyjność postępowania karnego w świetle art. 176 ustęp 1 Konstytucji Rzeczpospolitej*, [w:] *Księga Profesora S. Waltosia*, s. 706.

[50] R. Kmiecik, *Sądowa kontrola zaniechania ścigania w postępowaniu przygotowawczym (Uwagi de lege ferenda)*, PiP 1977 r., nr 5, s. 90.

[51] H. Kempisty [w:] J. Bafia, *Komentarz…*, s. 545; M. Stanowska, *W sprawie względnej dewolutywności zażalenia (art. 412 k.p.k.)*, NP 1978 r., nr 3, s. 427-428.

[52] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 231; E. Skrętowicz, *Zażalenie na postanowienia kończące postępowanie karne*, [w:] *Księga Profesora Z. Dody*, s. 451.

[53] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 231-232.

Relacja między tymi pojęciami jest taka, że o ile każde postanowienie (zarządzenie) zamykające drogę do wydania wyroku będzie jednocześnie postanowieniem (zarządzeniem) kończącym postępowanie w sprawie, o tyle nie każde postanowienie (zarządzenie) kończące postępowanie w sprawie będzie zamykało drogę do wydania wyroku. Postanowieniami zamykającymi drogę do wydania wyroku są postanowienia o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego oraz o jego umorzeniu[54], a także zarządzenie o odmowie przyjęcia zażalenia na te postanowienia lub postanowienie o odmowie przywrócenia terminu do jego wniesienia.

4.4.1. Zaskarżalność postanowień o odmowie wszczęcia i umorzeniu postępowania przygotowawczego

Zaskarżalność postanowień o odmowie wszczęcia i umorzeniu postępowania przygotowawczego, pomimo tego, że są to decyzje zamykające drogę do wydania wyroku zostały unormowane w odrębnych przepisach tj. w art. 306 k.p.k. stosowanym do śledztwa oraz dochodzenia, w art. 325e § 4 k.p.k. oraz w art. 465 § 2a k.p.k. Przedmiotem zaskarżenia są tu decyzje o: 1) odmowie lub umorzeniu postępowania przygotowawczego niezależnie od formy, w której było ono prowadzone; 2) o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw (art. 325e § 4 k.p.k.); 3) o umorzeniu postępowania o przestępstwo ścigane z oskarżenia prywatnego z uwagi na brak interesu społecznego w ściganiu z urzędu (art. 465 § 2a k.p.k.).

Zaskarżalność postanowień o umorzeniu postępowania przygotowawczego obejmuje również przypadki określone w przepisach pozakodeksowych np. art. 62a ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii[55]. Ustawodawca przewiduje także wyjątki od zaskarżalności postanowień o umorzeniu postępowania przygotowawczego. Uczynił to w art. 9 ust. 2 u.ś.k., na podstawie którego niezaskarżalne jest postanowienie umarzające postępowanie przeciwko świadkowi koronnemu, mimo że zamyka drogę do wydania wyroku, co jest zgodne z art. 459 § 1 k.p.k. *in fine*[56].

---

[54] M. Syta, *Zażalenia na postanowienia zamykające drogę do wydania wyroku, podejmowane w toku postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 1, s. 44.

[55] Ustawa z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 852) – dalej: u.p.n. Przepis ten, co jest pewnym ewenementem normatywnym, dopuszcza możliwość umorzenia postępowania jeszcze przed wydaniem postanowienia o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia. Niezależnie od tego może być on wykorzystany także w toku postępowania przygotowawczego, które na tej podstawie przy zaistnieniu okoliczności wskazanych w tymże przepisie zostanie wówczas umorzone – szerzej na ten temat zob.: J. Duda, *Umorzenie postępowania karnego w wypadku posiadania narkotyków na własny użytek*, PiP 2016 r., nr 8, s. 76 i powołana tam literatura.

[56] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2008, s. 1450.

4.4.1.1. Zaskarżalność postanowienia o umorzeniu i postanowienia o zastosowaniu środka zabezpieczającego w postaci przepadku

Na gruncie art. 324 § 1 k.p.k. może dojść do dwutorowego orzekania w przedmiocie umorzenia postępowania przygotowawczego. Z treści tego przepisu wynika, że sąd umarza postępowanie przygotowawcze tylko wówczas, gdy kumulatywnie spełnione są dwie przesłanki tj. podejrzany dopuścił się czynu w stanie niepoczytalności i istnieją podstawy do zastosowania środków zabezpieczających. Organ postępowania przygotowawczego jest uprawniony do umorzenia śledztwa lub dochodzenia z powodu niepoczytalności podejrzanego w sytuacji, gdy brakuje podstaw do stosowania środka zabezpieczającego[57]. Postanowienia te będą zaskarżalne zażaleniem.

Problemem może być natomiast orzeczenie przepadku przez sąd na podstawie art. 323 § 3 k.p.k. Chodzi bowiem o kwalifikację przepadku, o którym mowa w art. 45a k.k. jako środka zabezpieczającego. Systematyka k.k. nie pozwala na to, aby uznać przepadek za środek zabezpieczający, z uwagi na umieszczenie art. 45a k.k. poza Rozdziałem X k.k. poświęconym środkom zabezpieczającym. Jednakże w doktrynie nadal środek ten traktowany jest jako środek *quasi*-zabezpieczający[58], co jest uzasadnione tym, że przepis ten stanowi powtórzenie art. 100 k.k. uchylonego na podstawie nowelizacji z 2015 r. Należy jednak podnieść, że są też i głosy przeciwne oparte na systematyce k.k.[59] Przyjęcie, że przepadek orzeczony na podstawie art. 323 k.p.k. ma charakter środka zabezpieczającego otwiera drogę do zaskarżenia postanowienia wydanego na podstawie art. 323 § 3 k.p.k., jako postanowienia wydanego w przedmiocie środka zabezpieczającego. Kwalifikacja przeciwna wyłącza natomiast taką możliwość. Zasadniejszym wydaje się opowiedzenie za tym, że przepadek, o którym mowa w art. 45a k.k. nie jest środkiem zabezpieczającym i dlatego też na postanowienie z art. 323 § 3 k.p.k. w zw. z art. 459 § 1 i 2 k.p.k. zażalenie nie przysługuje.

4.5. Zażalenia na postanowienia w przedmiocie środków zapobiegawczych

Samoistną podstawą do wniesienia zażalenia na postanowienie w przedmiocie środków zapobiegawczych jest art. 252 § 1 k.p.k.[60]. Na mocy tego przepisu zażalenie przysługuje na postanowienia dotyczące każdego ze środków zapobiegawczych tj.: tymczasowego aresztowania, „warunkowego tymczasowego aresztowania", poręczenia

[57] R.A. Stefański, [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 1504-1505.
[58] *Ibidem*, s. 1486-1487 i powołana tam literatura; M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 8 do art. 323 k.p.k.
[59] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 4 do art. 323 k.p.k.
[60] R.A. Stefański, *Zaskarżalność postanowień w przedmiocie środka zapobiegawczego*, [w:] *Księga Profesora Z. Dody*, s. 456.

majątkowego i społecznego, dozoru Policji, nakazu opuszczania lokalu mieszkalnego, zawieszeń i zakazów, o których mowa w art. 276 k.p.k., a także zakazu opuszczania kraju.

Zaskarżalne są postanowienia o zastosowaniu, przedłużeniu, zmianie lub uchyleniu któregokolwiek z tych środków. Na podstawie art. 252 § 2 k.p.k. nie podlegają natomiast zaskarżeniu czynności inne niż postanowienia[61]. Zmianę środka należy rozumieć szeroko tzn. mamy z nią do czynienia nie tylko wówczas, gdy w miejsce dotychczasowego stosuje się inny, ale także wówczas gdy dokonuje się zmian w zakresie już zastosowanego[62]. Nie będą podlegały zaskarżeniu zażaleniem decyzje administracyjne o odmowie wydania lub unieważnieniu dokumentu paszportowego wydane na wniosek organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze na podstawie art. 17 ust. 1 pkt 2 oraz art. 38 ust. 1 pkt 1 lit. b) ustawy o dokumentach paszportowych[63], albowiem są to decyzje wydawane w oparciu o przepisy k.p.a. i choć pozostają w związku z toczącym się postępowaniem przygotowawczym, to jednak nie stanowią środka zapobiegawczego[64].

Ustawodawca przewidział ponadto dwie regulacje szczególne, odrębne od art. 252 § 2 k.p.k., dotyczące zaskarżalności przepadku poręczenia (art. 270 § 3 k.p.k.) oraz wniosku podejrzanego o zmianę stosowanego środka zapobiegawczego (art. 254 § 2 k.p.k.).

Zażalenie podejrzanego na postanowienie wydane w przedmiocie złożonego przez niego wniosku o uchylenie bądź zmianę zastosowanego środka zapobiegawczego budziło wątpliwości w doktrynie[65] jak i w orzecznictwie[66], co było spowodowane stylizacją przepisu art. 254 § 2 k.p.k. Chodziło bowiem o zakres przedmiotowy zażalenia, a dokładnie czy możliwe było zaskarżenie w tym trybie postanowienia wydanego w przedmiocie innego środka zapobiegawczego aniżeli tymczasowe aresztowanie. W aktualnym stanie prawnym od nowelizacji z 2016 r. treść art. 254 § 2 k.p.k. wskazuje, że na jego podstawie zaskarżalne jest postanowienie wydane po rozpoznaniu wniosku dotyczącego każdego ze środków

[61] *Ibidem*, s. 457.
[62] *Ibidem*, s. 459-460.
[63] Ustawa z dnia 13.07.2006 r. o dokumentach paszportowych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1919 ze zm.).
[64] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 975; M. Siwek, *Ograniczenie prawa do paszportu w postępowaniu karnym*, Prok. i Pr. 2002 r., nr 2, s. 90 – powołana publikacja dotyczy nieobowiązującego stanu prawnego, ale przepisy, do których odwołuje się Autor poza zmianą jednostek redakcyjnych nie uległy zasadniczej korekcie, ani uchyleniu, dlatego też przytoczone tam argumenty znajdują uzasadnienie także i w obowiązującym stanie prawnym; zob. też: wyrok TK z 1.06.1999 r., SK 20/98, OTK ZU 5/A/1999 poz. 93.
[65] Zob. np.: R.A. Stefański, *Ograniczona zaskarżalność postanowień w przedmiocie środka zapobiegawczego*, Prok. i Pr. 2000 r., nr 10, s. 131-135; J. Skorupka [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 573 i powołana tam literatura; T. Grzegorczyk, *Wniosek o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego*, [w:] *Księga Profesora T. Nowaka*, s. 217-220; D. Tarnowska, *Wniosek o uchylenie lub zmianę zastosowanego środka zapobiegawczego (art. 254 k.p.k.)*, [w:] *Księga Profesora S. Stachowiaka*, s. 381-386.
[66] Zob. np.: uchwała SN z 26.11.2003 r., I KZP 30/03, OSNKW 11-12/2003 poz. 97 z glosami: R. Kmiecika, OSP 2004 r., nr 5, poz. 64 (częściowo krytyczna); B. Mik, Prok. i Pr. 2004 r., nr 5, s. 104-116 (krytyczna); Z. Świda, Prok. i Pr. 2004 r., nr 5, s. 99-103 (krytyczna); B. Kurzępa, WPP 2004 r., nr 2,, s. 150 (krytyczna); K. Grzegorczyk, WPP 2004 r., nr 2, s. 154 (krytyczna).

zapobiegawczych, ale należy dostrzec, że chodzi tu wyłącznie o wnioski pochodzące od podejrzanego lub jego obrońcy, nie zaś np. od pokrzywdzonego. Zaskarżalne będą decyzje uwzględniające wniosek (pozytywne) jak i odmawiające jego uwzględnienia (negatywne).

4.5.1. Zaskarżalność postanowienia o zastosowaniu środka zapobiegawczego wydanego na skutek zażalenia

W art. 426 k.p.k. od wejścia w życie kodeksu przewidywano zaskarżenie postanowień wydanych w toku postępowania odwoławczego o zastosowaniu środka zapobiegawczego. Nie chodziło tu jednak o postanowienia wydane w wyniku rozpoznania zażalenia[67]. Na mocy ustawy z 20.01.2011 r.[68] będącej efektem zalecenia zawartego w postanowieniu sygnalizacyjnym Trybunału Konstytucyjnego z 9.11.2009 r.[69] oraz poglądów zaprezentowanych w wyroku z 13.07.2009 r.[70] przyznano podejrzanemu, wobec którego sąd odwoławczy po rozpoznaniu zażalenia prokuratora na postanowienie sądu rejonowego o nieuwzględnieniu wniosku o zastosowanie tymczasowego aresztowania zastosował ten środek zapobiegawczy, prawo do zaskarżenia takiego postanowienia. Chodzi tu o zastosowanie tego środka po raz pierwszy, każde kolejne jak i przedłużenie stosowania tego środka zapobiegawczego[71].

Nie będzie natomiast zaskarżalne postanowienie sądu odwoławczego o zmianie postanowienia sądu pierwszej instancji w przedmiocie tzw. warunkowego tymczasowego aresztowania, o którym mowa w art. 257 § 2 k.p.k., choć należy zwrócić tu uwagę, że będzie to dotyczyło jedynie sytuacji, w której podejrzany pozostaje tymczasowo aresztowany ze względu na brak wpłaty określonej kwoty poręczenia. W sytuacji, gdy w czasie rozpoznawania zażalenia oskarżony przebywał na wolności na skutek spełnienia warunku, to uwzględnienie zażalenia i uchylenie zaskarżonego postanowienia w części dotyczącej zaskarżenia, o którym mowa w art. 257 § 2 k.p.k. oznacza bezwarunkowe stosowanie tymczasowego aresztowania w instancji odwoławczej, na które przysługuje zażalenie[72]. Pogląd ten należałoby uzupełnić dodając, że ostatni z przedstawionych układów procesowych będzie mógł zaistnieć nawet wówczas, gdy dojdzie do wstrzymania wykonalności

[67] J. Grajewski, S. Steinborn [w:] L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 k.p.k.…*, tezy 4 i 5 do art. 426 k.p.k.
[68] Ustawa z dnia 20.01.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 48, poz. 246).
[69] S 7/09, OTK ZU 10/A/2009 poz. 154.
[70] SK 46/08, OTK ZU 7/A/2009 poz. 109 z krytyczną glosą Ł. Chojniaka, *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 13.07.2009 r., SK 46/08*, PiP 2010 r., nr 7, s. 120-125.
[71] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 5 do art. 426 k.p.k. i powołane tam orzecznictwo.
[72] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 20189, teza 6 do art. 426 k.p.k. i powołana tam literatura wraz z orzecznictwem.

postanowienia nawet pomimo złożenia przedmiotu poręczenia przez tymczasowo aresztowanego[73].

4.6. Zażalenie na inne decyzje wskazane w ustawie

Dopuszczalność tego typu zażaleń wynika z treści art. 459 § 2 k.p.k. *in fine,* który stanowi on o tym, że zażalenie przysługuje na inne postanowienia w wypadkach przewidzianych w ustawie. Są to te postanowienia i zarządzenia, które nie zamykają drogi do wydania wyroku oraz nie są postanowieniami co do środka zabezpieczającego. Katalog ten jest zatem pojemny. Nie ma w obowiązującym porządku prawnym ściśle i jasno określonych reguł wskazujących, które decyzje procesowe w toku postępowania przygotowawczego powinny być zaskarżalne zażaleniem. To, kiedy ustawa będzie dopuszczała zażalenie na określone postanowienie lub zarządzenie zależy od woli ustawodawcy. Na przestrzeni lat obowiązywania kodeksu postępowania karnego, katalog zaskarżalnych decyzji ulegał powiększeniu. Jest to efekt orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego oraz dorobku doktryny procesu karnego, jak również wynika z potrzeby praktyki stosowania prawa.

4.6.1. Sygnalizacja

Zgodnie z art. 19 § 4 k.p.k. oraz art. 20 § 1b k.p.k. zażalenie przysługuje na postanowienia o nałożeniu kary pieniężnej na organ powołany do nadzoru nad jednostką organizacyjną, w której działaniu stwierdzono uchybienia oraz na postanowienie o ukaraniu karą pieniężną dziekana właściwej rady. Choć decyzje procesowe dotyczą tego samego niezrozumiałe jest dlaczego ustawodawca użył dwóch różnych określeń w tym samym akcie prawnym[74]. W art. 19 § 2 k.p.k. mowa jest bowiem o nałożeniu kary, zaś w art. 20 § 1b k.p.k. o ukaraniu.

Nie są natomiast zaskarżalne postanowienia w przedmiocie: zawiadomienia okręgowej rady adwokackiej lub rady okręgowej izby radców prawnych (art. 20 § 1 k.p.k.) oraz zawiadomienia bezpośredniego przełożonego oskarżyciela publicznego lub prowadzącego postępowanie przygotowawcze (art. 20 § 2 k.p.k.). Słusznie wskazuje J. Kosonoga, że brak zaskarżalności powyższych decyzji procesowych można tłumaczyć ich sygnalizacyjno-profilaktycznym charakterem. Inicjują one jedynie ewentualne wszczęcie stosownego postępowania, którego prowadzenie może dopiero prowadzić do niekorzystnych dla danego uczestnika konsekwencji prawnych (np. w wyniku postępowania dyscyplinarnego). Tego

[73] Zob.: postanowienie 7 sędziów SN z 25.02.2016 r., I KZP 18/15, OSNKW 4/2016 poz. 24.
[74] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 159; M. Zbrojewska, *Zawiadamianie samorządu adwokackiego i radców prawnych w razie rażącego naruszenia przez obrońcę lub pełnomocnika strony ich obowiązków procesowych (art. 20 § 1 – 1b k.p.k.)*, [w:] T. Grzegorczyk, *Z problematyki…*, s. 496.

rodzaju orzeczenia zapadłe w innym niż postępowanie karne trybie procesowym, mogą natomiast zostać poddane kontroli instancyjnej na zasadach przewidzianych dla tego trybu[75].

4.6.2. Zawieszenie postępowania

Na podstawie art. 22 § 2 k.p.k. zaskarżeniu podlegają postanowienia w przedmiocie zawieszenia postępowania. Chodzi tu o postanowienia: o zawieszeniu i o podjęciu postępowania wydane na podstawie k.p.k. oraz na podstawie ustaw szczególnych[76]. Przy czym będą to postanowienia wydane przez organ I instancji (także organ prowadzący postępowanie przygotowawcze). Przepis ten nie umożliwia natomiast zaskarżenia postanowień w przedmiocie zawieszenia wydanych przez organ rozpoznający zażalenie. Gdyby bowiem ustawodawca chciał wprowadzić możliwość zaskarżenia takich postanowień to w art. 22 § 2 k.p.k. musiałby przewidzieć tzw. instancję poziomą, tak jak to uczynił w redakcji przepisów art. 426 § 2 k.p.k. czy art. 430 § 2 k.p.k.[77].

Wątpliwości w doktrynie zrodziły się w zakresie zaskarżalności decyzji wydanych na skutek wniosku strony o zawieszenie lub podjęcie postępowania. Zdaniem części przedstawicieli doktryny decyzja prokuratora powinna przybrać formę postanowienia i tym samym być zaskarżalna na podstawie art. 22 § 2 k.p.k. jako decyzja w przedmiocie zawieszenia[78]. Pojawiają się także głosy wskazujące na brak podstaw do wydania postanowienia w przedmiocie wniosku strony, który może być załatwiony zwykłym pismem, zawierającym informację o odmowie uwzględnienia wniosku[79]. Najszerzej w tej materii wypowiedział się M. Czapliński, który opowiadając się za drugim ze wskazanych poglądów podniósł, że decyzja wydana przez prokuratora na skutek wniosku strony nie może być traktowana jako decyzja o zawieszeniu lub podjęciu postępowania, lecz jako decyzja w przedmiocie tego wniosku, a jako taka nie podlega ona zaskarżeniu na podstawie art. 22 § 2 k.p.k. Sam zaś wniosek o podjęcie zawieszonego postępowania w istocie przypomina zażalenie i złożony w terminie do wniesienia zażalenia powinien być rozpoznawany jako środek odwoławczy. Po tym terminie, podążając za argumentacją M. Czaplińskiego wydaje się, że powinien być on potraktowany jako zażalenie na brak czynności prokuratora w

[75] J. Kosonoga, *System środków dyscyplinujących uczestników postępowania karnego*, Warszawa 2014, s. 475.
[76] Np.: zawieszenie postępowania na czas poddania się leczeniu, rehabilitacji lub udziałowi w programie edukacyjno-profilaktycznym osoby uzależnionej lub używającej szkodliwie substancji psychoaktywnej, której zarzucono popełnienie przestępstwa pozostającego w związku z używaniem środka odurzającego lub substancji psychotropowej – art. 72 ust. 1 u.p.n.
[77] Zob.: postanowienie SN z 18.07.2017 r., KSP 6/17, LEX nr 2332326.
[78] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 163; M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…,* 2019, teza 4 do art. 22 k.p.k.; S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 13 do art. 22 k.p.k.
[79] J. Kosonoga, [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, s. 386-387; M. Czapliński, *Zaskarżalność…*, s. 28-33; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Kodeks...*, t. I, s. 230.

zakresie podjęcia postępowania pomimo ustania przyczyny uzasadniającej jego zawieszenie. Autor ten wskazał bowiem, że gdy strona złoży wniosek o podjęcie prawomocnie zawieszonego postępowania i podniesie, że przyczyna będąca powodem zawieszenia ustała, a prokurator pomimo tego nie podejmie postępowania z zawieszenia, taka czynności prokuratora (zaniechanie podjęcia postępowania) może zostać przez stronę zaskarżona; podobnie należy przyjąć w przypadku, gdy strona złoży wniosek o zawieszenie postępowania, który nie zostanie przez prokuratora uwzględniony[80]. Stanowisko to koreluje z § 214 i 215 reg. prok., zgodnie z którymi w czasie zawieszenia postępowania przygotowawczego należy okresowo, nie rzadziej niż raz w ciągu 6 miesięcy, sprawdzać, czy przyczyny zawieszenia trwają nadal, zaś po ustaniu przyczyn zawieszenia postępowania prokurator niezwłocznie wydaje postanowienie o jego podjęciu.

Przedstawione rozbieżności poglądów sprowadzają się do określenia podstawy prawnej dla zaskarżenia decyzji wydanej w przedmiocie wniosku o zawieszenie lub podjęcie postępowania i stanowi wybór między art. 22 § 2 k.p.k. oraz art. 302 § 2 k.p.k. Różnica między tymi przepisami polega na tym, że w przypadku pierwszego zażalenie będzie rozpoznawał sąd, natomiast w przypadku drugiego będzie to prokurator bezpośrednio przełożony. Przy czym rozwiązanie polegające na rozpoznawaniu zażalenia w ramach prokuratury, bez angażowania do tego sądu, wydaje się na etapie postępowania przygotowawczego bardziej funkcjonalne.

Nowelizacją z 2017 r. wprowadzono do art. 22 k.p.k. możliwość orzeczenia przepadku po uprawomocnieniu się postanowienia o zawieszeniu postępowania w razie istnienia podstaw określonych w art. 45a § 2 k.k. lub art. 43a k.k.s. W toku postępowania przygotowawczego o przepadku orzeka postanowieniem sąd na wniosek prokuratora. Na podstawie art. 22 § 5 k.p.k. decyzja sądu negatywna jak i pozytywna jest zaskarżalna zażaleniem.

Zawieszenie postępowania karnego uregulowane jest także w przepisach pozakodeksowych, ale postanowienia te nie są zaskarżalne zażaleniem. Mowa tu np. o zawieszeniu postępowania w razie wydania przez sąd postanowienia o dopuszczaniu dowodu z zeznań świadka koronnego, gdzie ustawodawca *expressis verbis* wyłączył zaskarżalność takiego postanowienia (art. 7 u.ś.k.) oraz art. 105 ust. 3 Konstytucji RP, zgodnie z którym na żądanie Sejmu obligatoryjnie zawieszeniu do czasu wygaśnięcia mandatu ulega postępowanie karne wszczęte wobec osoby przed dniem wyboru jej na posła.

[80] M. Czapliński, *Zaskarżalność…*, s. 33.

4.6.3. Właściwość sądu

Zaskarżalne zażaleniem jest postanowienie w przedmiocie właściwości sądu, w którym sąd, po wniesieniu przez uprawniony podmiot skargi lub innego pisma procesowego inicjującego postępowanie, uznaje się za niewłaściwy do rozpoznania danej sprawy i przekazuje sprawę innemu sądowi albo takie, w którym otrzymawszy sprawę przekazaną przez inny sąd, stwierdza swą niewłaściwość[81]. W orzecznictwie dopuszczono także zaskarżalność postanowienia sądu nieuwzględniającego wniosku o stwierdzenie niewłaściwości[82]. W doktrynie pogląd ten spotkał się z aprobatą[83], ale też z krytyką[84]. Krytyka opiera się na założeniu, że sąd wypowiadając się w przedmiocie wniosku nie ma podstaw do tego, aby czynić to w formie postanowienia. Wystarczającym jest w tej materii informacja w formie zwykłego pisma o załatwieniu wniosku, co czyni zażalenie niedopuszczalnym. Jednoznaczne rozstrzygnięcie tego problemu nie wydaje się jednak możliwe, gdyż każde z powyższych stanowisk da się rzeczowo uzasadnić, jak również poglądy doktryny na ten temat ulegają zmianie[85].

Zaskarżalnym na podstawie art. 35 § 3 k.p.k. będzie postanowienie o stwierdzeniu niewłaściwości do rozpoznania zażalenia. Nie jest to bowiem postanowienie wydane przez sąd odwoławczy i jako takie nie podlega rygorom określonym w art. 426 § 1 k.p.k. Zagadnienie to, pomimo, że było już przedmiotem wypowiedzi doktryny[86] oraz dwukrotnej wypowiedzi Sądu Najwyższego[87] ponownie trafiło na wokandę w ramach pytania prawnego. W postanowieniu z 26.04.2017 r.[88] Sąd Najwyższy podtrzymał dotychczasową wykładnię wyrażając pogląd, zgodnie z którym: „na postanowienie sądu rejonowego w przedmiocie właściwości (art. 35 § 1 k.p.k.), któremu przekazano do rozpoznania środek odwoławczy od rozstrzygnięcia zapadłego w postępowaniu przygotowawczym, przysługuje zażalenie (art. 35 § 3 k.p.k.); nie ma w tym wypadku zastosowania ograniczenie przewidziane w art. 426 § 1 k.p.k.”. Przeciwne stanowisko prezentuje D. Świecki, który nie dopuszcza możliwości zaskarżenia decyzji w kwestii właściwości wydanej w toku postępowania odwoławczego z

[81] J. Skorupka [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 131.
[82] Zob.: postanowienie SN z 20.09.2007 r., I KZP 25/07, LEX nr 311147.
[83] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 5 do art. 35 k.p.k.; D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 8 do art. 35 k.p.k.; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 205.
[84] J. Skorupka [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 131; J. Kosonoga [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, s. 508; K. Marszał, *Glosa do postanowienia SN z dnia 20 września 2007 r., I KZP 25/07*, PS 2008 r., nr 10, s. 149-152.
[85] M. Latos, *Zażalenie na postanowienie w przedmiocie właściwości*, PS 2016 r., nr 6, s. 93-96 i powołana tam literatura.
[86] Zob.: Z. Doda, A. Gaberle, *Kontrola…*, s. 390-391.
[87] Zob.: postanowienie SN z 20.04.2005 r., I KZP 9/05, OSNKW 4/2005 poz. 41; postanowienie SN z 28.04.2008 r., I KZP 5/08, OSNKW 6/2008 poz. 41.
[88] I KZP 19/16, OSNKW 7/2017 poz. 39.

uwagi na to, że postanowienie takie nie należy do kategorii zaskarżalnych postanowień wymienionych w art. 426 § 2 k.p.k. Autor ten przyjmuje, że wniesienie środka odwoławczego w terminie choćby do niewłaściwego sądu wszczyna postępowanie odwoławcze, a co za tym idzie orzekanie w kwestii właściwości sądu odwoławczego ma miejsce w postępowaniu odwoławczym i dlatego też dopuszczalność zażalenia na postanowienia sądu odwoławczego wydane w toku postępowania odwoławczego należy oceniać przez pryzmat art. 426 k.p.k.[89]. Stanowisko to nie wydaje się być zasadne. Wniesienie środka odwoławczego wszczyna postępowanie odwoławcze, ale nie przesądza o tym, że sąd, do którego zostało wniesione zażalenie jest sądem właściwym miejscowo i rzeczowo do jego rozpoznania. Gdyby tak było to dochodziłoby do utrwalenia właściwości i tenże sąd zamiast wydawać postanowienie o przekazaniu sprawy powinien rozpoznać wniesiony środek odwoławczy. Innym problemem jest to, czy takie rozwiązanie jest funkcjonalne. Dopuszczenie zażalenia na postanowienie w przedmiocie właściwości powoduje odłożenie w czasie rozpoznania pierwotnego środka odwoławczego, co nie pozostanie bez wpływu na szybkość postępowania przygotowawczego.

4.6.4. Odmowa, cofnięcie i ustanowienie obrońcy lub pełnomocnika z urzędu

Na podstawie przepisów k.p.k. zaskarżalne będą: zarządzenie prezesa sądu (przewodniczącego wydziału, upoważnionego sędziego) o odmowie wyznaczenia obrońcy (art. 81 § 1a k.p.k.), zarządzenie stwierdzające sprzeczność interesów podejrzanych reprezentowanych przez tego samego obrońcę i wyznaczające innego obrońcę (art. 85 § 2 i 3 k.p.k. w zw. z art. 466 k.p.k.)[90], jak i postanowienie sądu o cofnięciu wyznaczenia obrońcy lub pełnomocnika z urzędu (art. 78 § 2 k.p.k., art. 88 § 1 k.p.k.). Dopuszczenie drogi odwoławczej w art. 81 § 1a k.p.k. oraz art. 78 § 2 k.p.k. jest pokłosiem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 8.10.2013 r.[91], w którym to przyjęto, że brak możliwości zaskarżenia zarządzenia o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu oraz brak możliwości zaskarżenia postanowienia sądu o cofnięciu wyznaczenia obrońcy godzi w konstytucyjne prawo do obrony, prawo do sądu oraz prawo do zaskarżalności orzeczeń zapadających w pierwszej instancji.

[89] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 16 do art. 426 k.p.k.
[90] Za dopuszczalnością zażalenia w toku postępowania przygotowawczego na zarządzenie prezesa sądu pomimo niewyrażenia tego *explicite* w art. 85 § 2 i 3 k.p.k. opowiedzieli się: P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. I, s. 592–593; K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 8 do art. 85 k.p.k.; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 385; W. Posnow [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 252-253; R.A. Stefański [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, s. 991-992.
[91] K 30/11, OTK ZU 7/A/2013 poz. 98.

Niezaskarżalne natomiast będzie zarządzenie prezesa sądu (przewodniczącego wydziału, upoważnionego sędziego) o odmowie wyznaczenia pełnomocnika. Dzieje się tak przez to, że w art. 88 k.p.k. nie wymieniono art. 81 k.p.k. jako stosowanego odpowiednio do pełnomocnika[92]. W doktrynie K. Eichstaedt zaproponował uzupełnienie tego niedopatrzenia ustawodawcy poprzez *analogia legis* i przyjęcie, że do pełnomocnika ma również odpowiednie zastosowanie art. 81 k.p.k., w tym § 1a stanowiący o zażaleniu[93]. Pogląd ten, choć słuszny, nie może stanowić podstawy zaskarżenia decyzji o odmowie ustanowienia pełnomocnika z urzędu. W tej materii niezbędna jest interwencja ustawodawcy, gdyż aktualny stan różnicuje pozycję podejrzanego i pokrzywdzonego w zakresie zaskarżalności decyzji o odmowie udzielenia pomocy prawnej z urzędu.

4.6.5. Sprostowanie oczywistej omyłki pisarskiej

Na postanowienie lub zarządzenie co do sprostowania wydane w pierwszej instancji przysługuje zażalenie (art. 105 § 4 k.p.k.), a zatem zaskarżeniu podlega zarówno postanowienie lub zarządzenie pozytywne tj. o sprostowaniu, jak również postanowienie lub zarządzenie odmawiające dokonania sprostowania, o które wnioskowała strona[94]. Zażalenie nie przysługuje natomiast na zarządzenie lub postanowienie wydane przez instancję odwoławczą (art. 426 § 1 i 2 k.p.k.), zarówno gdy chodzi o sprostowanie własnego orzeczenia lub zarządzenia, sprostowanie z urzędu omyłki w orzeczeniu sądu pierwszej instancji oraz w następstwie rozpoznania zażalenia na postanowienie lub zarządzenie w przedmiocie sprostowania omyłki[95].

4.6.6. Odmowa udostępnienia akt postępowania przygotowawczego

W toku postępowania przygotowawczego ustawodawca w art. 156 § 5 k.p.k. przewidział możliwość odmowy udostępnienia akt, sporządzenia odpisów, kopii, wydania uwierzytelnionych odpisów lub kopii. Natomiast zażalenie zgodnie z art. 159 k.p.k. przysługuje wyłącznie na zarządzenia omawiające udostępnienia akt. Przepis ten nie obejmuje innych niż odmowa udostępnienia akt, odmów związanych z pozyskiwaniem przez stronę lub jej przedstawiciela procesowego odpisów i kopii materiałów z tych akt. Przy czym z uwagi na to, że wymaga się wydania zarządzenia odnośnie do każdej ze wskazanych czynności opisanych w art. 156 § 5 k.p.k., to nie można już odmowy umożliwienia dokonania odpisów, czy kopii z akt lub wydania odpisu uwierzytelnionego traktować jako innej niż decyzja

[92] Postanowienie SA w Katowicach z 6.09.2017 r., II AKz 586/17, LEX nr 2440809.
[93] K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 4 do art. 81 k.p.k.
[94] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 427. Odmiennie: Z. Pachowicz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 275 przyjmujący, że zażalenie przysługuje wyłącznie na postanowienia i zarządzenia pozytywne.
[95] R.A. Stefański [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, s. 1100 i powołana tam literatura wraz z orzecznictwem.

procesowa czynności i poszukiwać podstawy zażalenia w art. 302 § 2 k.p.k., co było możliwe do nowelizacji z 2013 roku[96].

Obecne rozwiązanie z art. 159 k.p.k., choć gwarancyjne dla stron nie wydaje się być wystarczające w świetle powoływanej wcześniej dyrektywy 2012/13/UE w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym[97]. Kontrola sądowa decyzji o odmowie dostępu do akt sprawy ograniczona jest jedynie do zarządzeń wydanych w tym przedmiocie przez prokuratora. W przypadku zarządzeń wydanych przez inne organy prowadzące postępowanie przygotowawcze, zażalenie na zarządzenie o odmowie dostępu do akt sprawy rozpoznaje, stosownie do treści art. 465 § 3 k.p.k., prokurator sprawujący nadzór nad postępowaniem. Wyłączona jest tym samym sądowa kontrola nad tego rodzaju decyzjami procesowymi[98].

4.6.7. Odtworzenie akt postępowania przygotowawczego

Po przeprowadzeniu postępowania w przedmiocie odtworzenia akt prokurator powinien wydać postanowienie o odtworzeniu akt bądź stwierdzające, że odtworzenie to jest niemożliwe. Oba te postanowienia są zaskarżalne zażaleniem (art. 165 § 2 k.p.k.).

4.6.8. Świadek anonimowy

W przypadku utajnienia danych świadka zaskarżalne będą: 1) postanowienie prokuratora w sprawie zachowania w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka, a zatem chodzi o postanowienie przyznające lub odmawiające nadania statusu świadka anonimowego (art. 184 § 5 k.p.k.); 2) postanowienie uwzględniające lub oddalające wniosek świadka o cofnięcie postanowienia o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka (art. 184 § 7 k.p.k.); 3) postanowienie prokuratora uchylające postanowienie o zachowaniu w tajemnicy okoliczności umożliwiających ujawnienie tożsamości świadka (art. 184 § 8 k.p.k.).

---

[96] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 546; M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 3 do art. 159 k.p.k. Podobnie: Z. Pachowicz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 325, który dopuszcza zaskarżenie innych decyzji niż odmowa udostępnienia akt przy czym czyni to w sposób pośredni poprzez akceptację stanowiska wyrażonego przez T. Grzegorczyka jeszcze przed wejściem w życie nowelizacji z 2013 roku. Odmiennie: J. Skorupka [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, s. 1284; S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 2 do art. 159 k.p.k.

[97] Zob. rozdział 2 podrozdział 2.6.1.

[98] M. Fingas, *O konieczności poszerzenia zakresu kontroli zażaleniowej nad niektórymi decyzjami dotyczącymi praw oskarżonego – wybrane problemy implementacji unijnych dyrektyw w polskim procesie karnym*, BSP 2018 r., nr 1, z. 23, s. 57.

4.6.9. Obserwacja podejrzanego w zakładzie leczniczym

Na mocy art. 203 § 4 k.p.k. przewiduje się zażalenie na postanowienia o potrzebie obserwacji w zakładzie leczniczym oraz o przedłużeniu obserwacji ponad 4 tygodnie, jak też w ramach 4 tygodni, gdy pierwsza decyzja o zgodzie na obserwację wskazywała krótszy aniżeli 4 tygodniowy termin[99]. Postanowienia te mogą być też zaskarżone w części dotyczącej czasu bądź miejsca obserwacji. Według dominującego stanowiska doktryny[100] popartego orzecznictwem Sądu Najwyższego[101] oraz sądów powszechnych[102] zażalenie przysługuje jedynie na pozytywne decyzje sądu. Odosobnione są głosy mówiące o tym, że zażalenie powinno przysługiwać również na negatywną decyzje sądu tj. odmawiającą umieszczenia w zakładzie leczniczym oraz odmawiającą przedłużenia obserwacji psychiatrycznej[103], a i wśród poglądów aprobujących zaskarżalność wyłącznie decyzji pozytywnych należy wskazać takie, w których zwraca się uwagę na skutki procesowe niezaskarżalności postanowień negatywnych i potrzebę zmian art. 203 § 4 k.p.k. w tej materii[104]. Argumenty przytaczane za przyjęciem zaskarżalności postanowień negatywnych są dość spójne. Po pierwsze wskazuje się, że o potrzebie przeprowadzenia obserwacji decydują *de facto* biegli, choć formalnie musi o tym orzec sąd. Biegli posiadają wiedzę specjalistyczną. Sąd takiej wiedzy nie posiada. Orzeczenie negatywne będzie zatem oparte w zasadzie na argumencie, że wystarczającym do wydania opinii psychiatrycznej są dotychczasowe badania. Prowadzi to do tego, że opinia, stanowiąca istotny dla podejrzanego dowód, z punktu widzenia odpowiedzialności karnej i dopuszczalności procesu, jak również podstaw do ustanowienia obrońcy z urzędu, będzie opinią niepełną, co da podstawę do jej kwestionowania. Po drugie zwraca się uwagę na pewien paradoks polegający na tym, że podstawą prawną negatywnego rozstrzygnięcia sądu będzie art. 203 § 2 lub 3 k.p.k., czyli przepisy powołane w § 4 stanowiącym o przedmiocie zaskarżenia. Po trzecie podnosi się, że prokurator korzystający z prawa strony w toku postępowania przygotowawczego zostaje w ten sposób pozbawiony możliwości kontroli

[99] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 739.
[100] D. Gruszecka [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 476-477; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 739; K. Eichstaedt, *Czynności sądu….*, s. 36-37; M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 7 do art. 203 k.p.k.; L.K. Paprzycki [w:] L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 k.p.k.….*, teza 4 do art. 203 k.p.k.; C. Kąkol, *Glosa do uchwały SN z dnia 24 listopada 2010 r., I KZP 22/10*, LEX el./2011; R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej Wojskowej oraz Izby Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego*, WPP 2011 r., nr 2, s. 75-76.
[101] Zob.: uchwała SN z 24.11.2010 r., I KZP 22/10, OSNKW 12/2010 poz. 104.
[102] Zob.: postanowienie SA w Lublinie z 21.05.2008 r., II AKz 214/08, LEX nr 454027.
[103] Szerzej na ten temat: A. Małolepszy, M. Zbrojewska, *Glosa do uchwały SN z 24.11.2010 r., I KZP 22/10*, Pal. 2011 r., nr 9-10, s. 144-152; D. Kala, *Glosa do uchwały SN z 24.11.2010 r., I KZP 22/10*, KSAG 2014 r., nr I, s. 79-90.
[104] D. Orkiszewska, *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 24 listopada 2010 r., sygn. I KZP 22/10*, Prok. i Pr. 2012 r., nr 1, s. 160-167.

rozstrzygnięcia wydanego w przedmiocie jego wniosku. Wszak to biegli wskazują na potrzebę przeprowadzenia obserwacji, ale z wnioskiem występuje do sądu prokurator. Podobne uwagi należy też odnieść do obrońcy podejrzanego, o ile został ustanowiony.

Zaskarżalnym nie będzie natomiast postanowienie sądu odwoławczego polegające na zmianie przez sąd rozpoznający zażalenie postanowienia o obserwacji polegającej na wydłużeniu okresu obserwacji. Nie jest to bowiem orzeczenie o zastosowaniu obserwacji wydane po raz pierwszy w toku postępowania odwoławczego. Nie stanowi zatem wyjątku, o którym mowa w art. 426 § 1 k.p.k. i jako jest niezaskarżalne.

4.6.10. Przeszukanie, zatrzymanie rzeczy, dowody rzeczowe

Zażalenie przysługuje na postanowienie dotyczące przeszukania, zatrzymania rzeczy, postanowienie w przedmiocie dowodów rzeczowych oraz na inne czynności (art. 236 § 1 k.p.k.). Przedmiotem zażalenia w zakresie przeszukania i zatrzymania rzeczy będą postanowienia o: zatwierdzeniu zatrzymania rzeczy (art. 217 § 4 k.p.k.), zajęciu korespondencji, przesyłek oraz danych telekomunikacyjnych (art. 218 § 2 k.p.k.), zabezpieczeniu danych informatycznych (art. 218a § 1 k.p.k.), przeszukaniu (art. 220 § 2 k.p.k.), zatwierdzeniu przeszukania (art. 220 § 3 k.p.k.). W zakresie orzeczenia odnoszącego się do dowodów rzeczowych zaskarżalne będą postanowienia o: zwrocie rzeczy (art. 230 § 1 i 2 k.p.k.), złożeniu rzeczy do depozytu (art. 231 § 1 k.p.k.), oddaniu przedmiotów na przechowanie (art. 231 § 2 k.p.k.) oraz zniszczeniu rzeczy zajętych (art. 232a § 2 k.p.k.)[105]. Na podstawie art. 236 k.p.k. w zw. z art. 277 § 2 k.p.k. zaskarżalne będzie również odebranie dokumentu uprawniającego do przekroczenia granicy.

Zaskarżeniu podlega każda decyzja, nie ma przy tym znaczenia, w jakiej formie została wydana tj. postanowienia, zarządzenia czy polecenia natomiast inne czynności, aby stanowiły przedmiot zaskarżenia muszą być funkcjonalnie związane z przeszukaniem lub zatrzymaniem rzeczy bądź decyzją w przedmiocie dowodów rzeczowych[106]. W przypadku dowodów rzeczowych po zakończeniu postępowania przygotowawczego podstawą do zaskarżenia decyzji w tym przedmiocie będzie art. 323 § 2 k.p.k. nie zaś 236 § 1 k.p.k.

[105] K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 1 do art. 236 k.p.k.; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 816-817.
[106] J. Skorupka [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 526.

4.6.11. Kontrola i utrwalanie rozmów telefonicznych

Postanowienie dotyczące kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych jest zaskarżalne o czym stanowi art. 240 k.p.k. Zażalenie przysługuje na wszelkie postanowienia dotyczące kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych, a więc na postanowienia o: 1) zastosowaniu; 2) przedłużeniu; 3) zatwierdzeniu postanowienia prokuratora; 4) odmowie uwzględnienia wniosku prokuratora o zastosowanie podsłuchu; 5) odmowie przedłużenia stosowania kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych[107]. Zaskarżeniu podlegają także postanowienia prokuratora o zarządzeniu kontroli i utrwalania treści rozmów telefonicznych w wypadkach niecierpiących zwłoki (art. 237 § 2 k.p.k.)[108]. Chodzi przy tym o postanowienia prokuratora, które nie zostały jeszcze zatwierdzone przez sąd, a więc gdy zażalenie złożono zanim sąd rozstrzygnął co do wniosku prokuratora, albo gdy prokurator nie wystąpił w ogóle o zatwierdzenie swojej decyzji[109]. Rozwiązanie dotyczące zaskarżalności decyzji prokuratora zostało skrytykowane w doktrynie. Wskazano bowiem, że uregulowanie zawarte w art. 240 k.p.k. *in fine* nie ma racjonalnego uzasadnienia, jeżeli weźmie się pod uwagę, że postanowienie prokuratora wymaga zatwierdzenia przez sąd i że wydane postanowienie zwykle nie jest od razu ogłaszane[110]. Pomimo słusznych sygnałów kontestujących potrzebę istnienia zażalenia na postanowienia prokuratora trzeba zaznaczyć, że norma wyrażona w art. 240 k.p.k. jest potrzebna. Nowelizacją z 2016 roku ustawodawca powierzył prokuratorowi prawo do decydowania o wykorzystaniu w postępowaniu karnym uzyskanego w wyniku legalnie prowadzonej kontroli rozmów dowodu popełnienia przestępstwa lub przestępstwa skarbowego innego niż objętego zarządzeniem kontroli lub popełnionego przez inną osobą niż objęta zarządzeniem kontroli (art. 237a k.p.k.). Wyłączenie sądu, a taki jest skutek wprowadzenia zmian, budzi wiele kontrowersji, głównie w kontekście jego zgodności z Konstytucją RP[111]. Jedną z nich jest chociażby brak określonej formy, w której decyzję powinien podjąć prokurator. Nie przesądzono czy ma to być postanowienie[112] czy

[107] *Ibidem*, s. 538; K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 1 do art. 240 k.p.k.
[108] K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 2 do art. 240 k.p.k.
[109] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 854.
[110] R. Koper [w:] K. Marszał, *Proces…*, s. 452.
[111] Skargę do TK wniósł Rzecznik Praw Obywatelskich, zarzucając niezgodność art. 237a k.p.k. z art. 47, 49, 50, 51 ust. 2 w zw. z art. 31 ust. 3 oraz art. 51 ust. 4 i art. 77 ust. 2 Konstytucji RP (sygn. akt K 24/16). Skarga ta nie została dotychczas rozpoznana. Zobacz też poglądy przedstawicieli doktryny np.: T. Grzegorczyk, *Kodeksowe legalizowanie w procesie karnym, przez nowelizację z 11 marca 2016 r., dowodów uzyskanych za pomocą przestępstwa lub z naruszeniem przepisów postępowania albo poza granicami zgody udzielonej przez sąd na wkroczenie w sferę konstytucyjnie chronionych wolności jednostki*, [w:] S. Steinborn, K. Woźniewski, *Proces karny w dobie przemian. Zagadnienia ogólne…*, s. 335-338.
[112] K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 2 do art. 237a k.p.k.; wyrok SA w Białymstoku z 3.04.2017 r., II AKa 182/16, LEX nr 2307608.

zarządzenie[113], a to właśnie forma może decydować o dopuszczalności zaskarżenia. Literalne brzmienie art. 240 k.p.k. wskazuje, że zażalenie możliwe jest wyłącznie na postanowienie prokuratora. Wydanie zatem zarządzenia zamykałoby drogę do wniesienia środka odwoławczego. Nie wydaje się jednak zasadne poleganie wyłącznie na literalnym brzmieniu tego przepisu. Konstrukcja zawarta w art. 237a k.p.k. eliminuje sądową kontrolę odnośnie do dowodowego wykorzystywania w procesie materiałów uzyskanych poprzez podsłuch realizowany poza jego granicami, prowadząc do tego, że rola sądu sprowadza się jedynie do wyrażenia zgody (lub nie) na kontrolę, a organ ścigania uzyskawszy zgodę sądu, ma już pełną swobodę prowadzenia tej kontroli, w tym odnośnie do czynów i osób nieobjętych decyzją sądu[114]. Jedną z dróg mających na celu poddanie tego rodzaju czynności procesowych kontroli niezależnego i niezwisłego organu jest dopuszczenie zaskarżalności zarówno postanowienia jak i zarządzenia prokuratora wydanego w oparciu o art. 237a k.p.k.[115].

4.6.12. List żelazny

Zakres przedmiotowy zażalenia na postanowienia dotyczące listu żelaznego został uregulowany w art. 284 § 2 k.p.k. W świetle tego przepisu zaskarżalne jest wyłącznie postanowienie o: 1) odmowie wydania listu żelaznego; 2) odwołaniu listu żelaznego; 3) przepadku lub ściągnięciu wartości majątkowych udzielonych tytułem poręczenia. Taki stan rzeczy obowiązuje od 17 lutego 2014 r.[116]. Przed tą datą zaskarżalne były wyłącznie decyzje, o których mowa w pkt 2 i 3. Oznaczało to, że kontrola dotyczyła tylko tego, czy doszło do naruszenia warunków przez oskarżonego, od których zależało objęcie go listem żelaznym. W doktrynie podnosi się, że rozciągnięcie kontroli na postanowienie o odmowie wydania listu żelaznego może wkraczać w zakres swobodnego uznania sędziowskiego i dlatego zażalenie, aby było zasadne, powinno wykazać dowolność oceny dowodów wynikających z danego postępowania oraz zgromadzonych w toku postępowania wpadkowego[117].

Ustawodawca nie przewiduje zażalenia na postanowienie o wydaniu listu żelaznego oskarżonemu. Wynika to z brzmienia art. 284 § 2 k.p.k., który jak już wskazano enumeratywnie wymienia zaskarżalne decyzje. Taka wykładnia jest przyjmowana przez doktrynę[118] oraz orzecznictwo[119]. Należy jednakże wskazać, że w czasie prac legislacyjnych

[113] M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 9 do art. 168b k.p.k.
[114] T. Grzegorczyk, *Kodeksowe legalizowanie…*, s. 332 i 336.
[115] K. Eichstaedt [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 1213.
[116] Od daty wejścia w życie ustawy z dnia 6.12.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2014 r. poz. 85).
[117] T. Grzegorczyk, *Komentarz…,* 2014, s. 986.
[118] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 3 do art. 284 k.p.k.; K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 2 do art. 284 k.p.k.; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 986; D. Drajewicz, *Glosa do postanowienia SN z dnia 10 lutego 2011 r., WZ 5/11*, Prok. i Pr. 2012 r., nr 2, s. 172; tenże, *Postępowanie w*

związanych z nowelą m.in. ww. przepisu proponowano, aby przedmiot zaskarżenia był określony „w przedmiocie", co pozwalałoby na zaskarżanie zarówno decyzji pozytywnych, jak i negatywnych. Dodatkowo w orzecznictwie Sądu Najwyższego, jeszcze na gruncie przepisów k.p.k. z 1969 r., wyrażony został pogląd, że na postanowienie o wydaniu listu żelaznego zażalenie przysługuje[120]. Argumentem przemawiającym za takim stanowiskiem miało być to, że list żelazny spełnia funkcje zapobiegawcze, zbliżone skutkami do tymczasowego aresztowania, co pozwala na przyjęcie, że skoro na postanowienia w przedmiocie środków zapobiegawczych przysługuje zażalenie, a list żelazny w podobny sposób zabezpiecza prawidłowość toczącego się postępowania, to nie powinna budzić wątpliwości możliwość posłużenia się takim samym środkiem zaskarżenia w przedmiocie listu żelaznego. Zaprezentowany pogląd nie zyskał aprobaty doktryny, ani w czasie orzekania przez Sąd Najwyższy[121], ani współcześnie[122].

Braku zaskarżalności postanowienia o wydaniu listu żelaznego nie podważa, dopuszczenie zaskarżenia tegoż postanowienia wtedy, gdy warunkiem wydania listu żelaznego staje się złożenie poręczenia majątkowego (art. 283 § 1 k.p.k.). Przyjmuje się bowiem, że takie postanowienie jest zaskarżalne, ale wyłącznie w części dotyczącej rozstrzygnięcia o poręczeniu majątkowym, jako dotyczącego środka zapobiegawczego, co jest zgodne z art. 252 § 1 k.p.k.[123]. Przedmiotem zaskarżenia może tu być: 1) postanowienie o wydaniu listu żelaznego w części zastrzegającej złożenie poręczenia majątkowego w zakresie warunków poręczenia oraz 2) postanowienie o wydaniu listu żelaznego w części odmawiającej zastrzeżenia złożenia poręczenia majątkowego[124].

Warto też zwrócić uwagę na zaskarżalność postanowienia o odwołaniu listu żelaznego i przepadku lub ściągnięciu przedmiotu poręczenia. Rozstrzygnięcia te są ze sobą sprzężone. Możliwa jest tu różna praktyka, wpływająca na przedmiot zaskarżenia. W jednym wariancie sąd okręgowy może najpierw wydać postanowienie o odwołaniu listu żelaznego i dopiero po

---

przedmiocie listu żelaznego, Prok. i Pr. 2013 r., nr 1, s. 107; R.A. Stefański, *List żelazny w nowym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1997 r., nr 11, s. 44.

[119] Zob. np.: postanowienie SN z 10.02.2011 r., WZ 5/11, OSNKW 3/2011 poz. 29; postanowienie SA w Katowicach z 28.02.2001 r., II AKz 173/01, Prok. i Pr. Orzecz. 12/2001 poz. 21; postanowienie SA w Katowicach z 17.01.2001 r., II AKz 23/01, Prok. i Pr. Orzecz. 12/2001 poz. 20.

[120] Uchwała SN z 12.08.1996 r., I KZP 14/96, OSNKW 11-12/1996 poz. 78.

[121] A. Murzynowski, *Glosa do uchwały SN z 12.08.1996 r., I KZP 14/96*, OSP 1996 r., nr 11, poz. 214; T. Grzegorczyk, *Glosa do uchwały SN z 12.08.1996 r., I KZP 14/96*, PiP 1997 r., nr 2, s. 106.

[122] T. Grzegorczyk, *Komentarz…,* 2014, s. 986, K. Eichstaedt, *Czynności sądu…*, s. 195.

[123] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 1 do art. 284 k.p.k.; K. Eichstaedt [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 1203; R.A. Stefański, *List żelazny…*, s. 45; D. Drajewicz, *Postępowanie…*, s. 107.

[124] W doktrynie procesu przyjmuje się bowiem, że decyzja uzależniająca wydanie listu żelaznego od złożenia poręczenia majątkowego, jak również decyzja odmowna powinna przybrać formę zaskarżalnego postanowienia – tak: R.A. Stefański, *List żelazny…*, s. 42.

jego uprawomocnieniu wydać postanowienie o przepadku lub ściągnięciu przedmiotu poręczenia. W drugim sąd okręgowy orzeka jednocześnie o odwołaniu listu żelaznego oraz o przepadku lub ściągnięciu przedmiotu poręczenia. Przedmiotem zaskarżenia, bez względu na sposób wydania rozstrzygnięcia przez sąd, będzie jedno rozstrzygnięcie lub dwa, co wynika z treści art. 284 § 2 k.p.k. Problem może pojawić się, gdy sąd wyda decyzję korzystając z wariantu drugiego. Czyniąc przedmiotem zaskarżenia wyłącznie rozstrzygnięcie o odwołaniu listu żelaznego bądź o przepadku lub ściągnięciu przedmiotu poręczenia, skarżący, zwalnia sąd odwoławczy z badania rozstrzygnięcia odpowiednio o przepadku lub ściągnięciu przedmiotu poręczenia bądź o odwołaniu listu żelaznego. Nie oznacza to jednak, że względem niezaskarżonej części decyzji procesowej nie powstaną skutki procesowe. Otóż w razie uwzględnienia zażalenia na odwołanie listu żelaznego w konsekwencji niemożliwe staje się wykonanie postanowienia o przepadku lub ściągnięciu przedmiotu poręczenia, zaś w przypadku nieuwzględnienia tegoż zażalenia zamyka się droga do zaskarżenia postanowienia o przepadku lub ściągnięciu przedmiotu poręczenia, z uwagi na upływ terminu do jego wniesienia. Natomiast zaskarżenie wyłącznie rozstrzygnięcia o przepadku bądź ściągnięciu przedmiotu poręczenia nie prowadzi do badania podstaw odwołania listu żelaznego, co skutkuje uprawomocnieniem się tego rozstrzygnięcia wobec upływu czasu do złożenia środka odwoławczego.

4.6.13. Kary porządkowe

Na podstawie art. 290 § 3 k.p.k. zażalenie przysługuje na: 1) postanowienie w przedmiocie ukarania karą pieniężną oraz uchylenia postanowienia o nałożeniu kary pieniężnej; 2) postanowienie[125] o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu w sytuacji, gdy decyzję tę podejmuje prokurator; 3) postanowienie w przedmiocie ukarania karą porządkową aresztu oraz uchylenia postanowienia o aresztowaniu; 4) postanowienie w przedmiocie obciążenia dodatkowymi kosztami oraz uchylenie tego postanowienia.

Zaskarżalnym nie będzie postanowienie sądu odwoławczego polegające na zmianie przez sąd rozpoznający zażalenie postanowienia o nałożeniu kary porządkowej polegającej na jej podwyższeniu. Nie jest to bowiem orzeczenie będące wyjątkiem, o którym mowa w art. 426 § 1 k.p.k. i jako takie jest niezaskarżalne.

[125] Niektórzy autorzy przyjmują, że prokurator wydaje w tej materii zarządzenie – K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 2 do art. 290 k.p.k.; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. I, s. 1591.

4.6.14. Zabezpieczenie majątkowe

Na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego przysługuje zażalenie (art. 293 § 3 k.p.k.). Oznacza to, że chodzi tu o zastosowanie, uchylenie bądź zmianę zabezpieczenia majątkowego. Przepis ten został zmieniony na podstawie nowelizacji z 2013 r. Wcześniej przedmiot zażalenia był określony w art. 293 § 2 k.p.k. dwojako[126]. Zaskarżalnym do sądu było postanowienie prokuratora o ustanowieniu zabezpieczenia, pozostałe postanowienia „co do zabezpieczenia" rozpoznawał prokurator nadrzędny. W doktrynie pojawiały się wówczas postulaty zmiany tego stanu rzeczy[127], natomiast Trybunał Konstytucyjny w jednym z judykatów uznał art. 293 § 2 k.p.k. w zw. z art. 437 § 1 i art. 426 § 1 k.p.k. jako zgodny z art. 2 i art. 176 ust. 1 Konstytucji[128]. Obecnie użycie przez ustawodawcę określenia „w przedmiocie" nie pozostawia wątpliwości interpretacyjnych i oznacza, że każda decyzja prokuratora tj. o zastosowaniu, zmianie bądź uchyleniu zabezpieczenia majątkowego podlega zaskarżeniu do sądu (art. 465 § 2 k.p.k. w zw. z art. 293 § 3 i § 4 k.p.k.).

W wyniku nowelizacji z 2016 r. i dodania art. 292a k.p.k. przewidującego szczególny rodzaj zabezpieczenia majątkowego poprzez ustanowienie zabezpieczenia w postaci zarządu przymusowego dla przedsiębiorstwa zagrożonego przepadkiem, odrębny przedmiot zaskarżenia stanowią decyzje sądu zatwierdzające lub odmawiające zatwierdzenia postanowienia prokuratora o takim zabezpieczeniu oraz postanowienie o wyłączeniu lub odmowie wyłączenia określonych składników majątku lub praw majątkowych przedsiębiorstwa (art. 292a § 7 i 10 k.p.k.).

4.5.14.1. Tymczasowe zajęcie mienia ruchomego

W sytuacjach przewidzianych w art. 291 k.p.k. w związku z art. 295 § 1 k.p.k. Policja, a także organy, o których mowa w art. 312 k.p.k. mogą dokonać tymczasowego zajęcia mienia ruchomego. Do tymczasowego zajęcia stosuje się przepisy art. 217-235 k.p.k. Co istotne nie stosuje się art. 236 k.p.k., a zatem przepisu przewidującego zażalenie na czynności związane z przeszukaniem lub zatrzymaniem rzeczy. Słusznie w tej materii wypowiedział się S. Steinborn wskazując, że osoby, których prawa w skutek zatrzymania rzeczy, przesyłki, korespondencji lub przeszukania zostały naruszone, nie mogą na podstawie art. 295 § 2 k.p.k.

---

[126] W. Grzeszczyk, *Nowela do kodeksu postępowania karnego z dnia 29 marca 2007 r.*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 7-8, s. 100.

[127] T. Razowski, *Organ właściwy do rozpoznania zażalenia na postanowienie prokuratora o zabezpieczeniu majątkowym*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 3, s. 161

[128] Zob.: wyrok TK z 6.09.2004 r., SK 10/04, OTK ZU 8/A/2004 poz. 70 z glosą aprobującą, choć zawierającą elementy krytyki uzasadnienia orzeczenia P. Starzyńskiego – P. Starzyński, *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 6 września 2004 r., sygn. SK 10/04*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 2, s. 109-113.

złożyć zażalenia w trybie art. 236 k.p.k., jednak na czynności związane z tymczasowym zajęciem stronom i osobom, których prawa zostały naruszone, zażalenie przysługuje na podstawie przepisu art. 302 § 2 k.p.k.[129]. W doktrynie dopuszcza się także, że w sytuacji, gdy tymczasowe zajęcie mienia ruchomego nastąpiło na polecenie prokuratora lub sądu, wniesienie środka zaskarżenia na tę czynność procesową znajduje podstawę w art. 236 § 1 k.p.k. podobnie zresztą jak w przypadku zatwierdzenia przeszukania lub zatrzymania rzeczy dokonanego przez prokuratora lub sąd[130].

4.6.15. Zażalenie na postanowienie co do dowodów rzeczowych

Zaskarżalność postanowienia co do dowodów rzeczowych reguluje art. 323 § 2 k.p.k. Przedmiot zaskarżenia określony jest przez odesłanie ustawowe do art. 230-233 k.p.k. Zażalenie przysługuje zatem na każdą decyzję dotyczącą dowodów rzeczowych tj.: 1) o zwrocie rzeczy; 2) o przekazaniu rzeczy właściwemu urzędowi, instytucji lub muzeum; 3) o złożeniu do depozytu sądowego, osobie godnej zaufania albo muzeum lub innej właściwej instytucji; 4) o sprzedaży rzeczy; 5) o przechowywaniu przedmiotów i substancji stwarzających niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia.

4.6.16. Zażalenie na postanowienie w przedmiocie wystąpienia do państwa członkowskiego UE o wykonanie postanowienia o zatrzymaniu dowodów lub mające na celu zabezpieczenie mienia

Przepis art. 589j k.p.k. reguluje zażalenie na postanowienie o zatrzymaniu albo zabezpieczeniu dowodów znajdujących się na terytorium innego państwa UE. Posłużono się tu odesłaniem systemowym do art. 589g § 1 k.p.k. W przepisie tym mowa jest o dwóch rodzajach postanowień. Jednym tzw.: „pierwotnym", „merytorycznym" tj. postanowieniu o zatrzymaniu bądź zabezpieczeniu mienia, wydanym na podstawie art. 217 § 1 k.p.k., 218 § 2 w zw. z art. 236a k.p.k., art. 291 k.p.k. i art. 293 k.p.k. Drugim rodzajem postanowienia zapadającego na podstawie art. 589g § 1 k.p.k. jest postanowienie „techniczne" tj. o wystąpieniu do właściwego organu państwa członkowskiego UE o wykonanie postanowienia o zatrzymaniu dowodów oraz postanowienia o zabezpieczeniu mienia. Przy czym nic nie stoi na przeszkodzie, aby obydwa rozstrzygnięcia znalazły się w jednym postanowieniu[131]. Na tym tle, przy interpretacji zakresu przedmiotowego zażalenia z art. 589j § 1 k.p.k. wyłoniło się zagadnienie, które zatem postanowienie wydawane na podstawie art. 589g § 1 k.p.k.

[129] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 11 do art. 295 k.p.k. i powołana tam literatura; S. Kudrelek, *Tymczasowe zajęcie mienia ruchomego w postępowaniu karnym*, PS 2015 r., nr 1, s. 88; J. Skorupka [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 671.
[130] S. Kudrelek, *Tymczasowe zajęcie…*, s. 88 i powołana tam literatura.
[131] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2008, s. 1231.

podlega zaskarżeniu, czy merytoryczne, czy techniczne. W doktrynie wyrażono stanowisko, że przepis ten należy odnosić wyłącznie do postanowień merytorycznych, jednocześnie uznając go za *superfluum* ustawowe, gdyż unormowane w nim kwestie stanowią przedmiot regulacji art. 236 k.p.k. i art. 293 § 2 k.p.k. Część przedstawicieli doktryny upatrywało sensu art. 589j § 1 k.p.k. w tym, że stanowił on *lex specialis* w stosunku do art. 236 k.p.k. i modyfikował organ właściwy do rozpoznania zażalenia[132]. Poglądy te uległy dezaktualizacji po 8.04.2010 r.[133], gdyż od tego momentu zażalenia na postanowienia prokuratora dotyczące przeszukania, zatrzymania rzeczy i w przedmiocie dowodów rzeczowych oraz na inne czynności rozpoznaje sąd rejonowy, w okręgu którego prowadzone jest postępowanie[134].

Biorąc pod uwagę, iż obecnie stanowisko dotyczące traktowania art. 589j § 1 k.p.k. jako *lex specialis* wobec art. 236 k.p.k. nie ma racji bytu, to należałoby skłonić się ku interpretacji, że norma wyrażona w art. 589j § 1 k.p.k. jest zbędna.

4.7. Zażalenie na czynności inne niż postanowienia i zarządzenia

Czynności inne niż postanowienia i zarządzenia, które nie polegają na imperatywnym rozstrzyganiu, określane są mianem czynności faktycznych, realnych lub rzeczowych i polegają na spowodowaniu pewnych zmian w świecie zewnętrznym nie zawierając w sobie treści intelektualnej[135]. Są to realne zachowania organów prowadzących postępowanie przygotowawcze, które dla swej prawnej relewantności powinny być dokonywane przez uprawniony do tego podmiot procesowy przy zachowaniu prawnych warunków przewidzianych przez ustawę dla ich dokonania[136]. Nie można zatem zaskarżyć czynności faktycznych, które będą wykonywane na zlecenie organów procesowych przez inne podmioty w żaden sposób funkcjonalnie lub ustrojowo nie związane z prokuraturą, Policją itd. Przy czym słusznie podnosi S. Zabłocki, że decydującym o tym z jakim rodzajem czynności mamy do czynienia jest treść, a nie przyjęta forma. Jeżeli zatem czynności nie nadano formy postanowienia lub zarządzenia, chociaż powinna taką mieć, przy zaskarżaniu należy ją traktować jak decyzję procesową[137]. Nie ma znaczenia jaki organ je podejmuje. Mogą to być zatem czynności prokuratora prowadzącego postępowanie przygotowawcze lub organu,

---

[132] *Ibidem*, s. 1235; A. Górski i A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 1019.
[133] Wejście w życie nowelizacji z 2010 r., która w art. 2 pkt 4 zmieniała brzmienie art. 236 k.p.k. poprzez powierzenie rozpoznawania zażalenia sądowi zamiast prokuratorowi nadrzędnemu.
[134] B. Nita-Światłowska [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 1396; S. Steinborn [w:] L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 k.p.k.…*, teza 2 do art. 589j k.p.k.
[135] M. Cieślak, *Polska…*, s. 51; R. Koper [w:] K. Marszał, *Proces…*, s. 280; H. Paluszkiewicz [w:] K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie…*, s. 173; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*, s. 46; T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 384; J. Skorupka [w:] J. Skorupka, *Proces…*, s. 337.
[136] K. Woźniewski [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 852-853.
[137] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 363-364.

któremu powierzono ich dokonanie[138]. Ich zaskarżalność ma na celu zwiększenie nadzoru prokuratorskiego nad toczącym się postępowaniem przygotowawczym. Stała obecność prokuratora przy wielu czynnościach byłaby niewykonalna, zatem pożyteczny jest dla niego każdy sygnał wskazujący na konieczność wglądu w określoną sytuację procesową[139].

Ustawodawca tylko w niektórych przypadkach przewiduje, że określone czynności będą podlegały zaskarżeniu dając temu wyraz wprost w przepisie kodeksowym. Jednakże są też i takie, gdzie ustawodawca na temat zaskarżalności milczy. Wówczas niezbędne jest właściwe zdekodowanie normy i ustalenie, czy określona czynność będzie podlegała zaskarżeniu, czy też nie. Zbudowanie zamkniętego katalogu poprzez określenie jedynie cech pozwalających na wyodrębnienie tego jakie czynności będą zaskarżalne nie wdaje się możliwe. Ustalenia te będą oparte raczej na kazuistycznym i otwartym wyliczeniu. Analizując zadaną problematykę można jednakże wskazać pewną grupę czynności, mogących stanowić przestrzeń dla ewentualnego zażalenia. Chodzi tu o postępowanie dowodowe. Sposób w jaki należy przeprowadzić dowody w rozumieniu techniczno-organizacyjnym określają przepisy k.p.k., a także przepisy rozporządzeń wydane na podstawie delegacji ustawowej. Wśród takich norm można wyróżnić przykładowo: stosowanie niedozwolonych sposobów przesłuchania lub użycie niedozwolonych urządzeń podczas przesłuchania (art. 171 § 5 k.p.k.)[140]; przeprowadzanie okazania niezgodnie z przepisami aktu wykonawczego (art. 173 k.p.k.); ujawnienie okoliczności ujawniających tożsamość lub dane osobowe świadka anonimowego (art. 184 k.p.k.); sposób realizacji zastrzeżenia o obecności prokuratora lub osoby przez niego wskazanej podczas kontaktu podejrzanego tymczasowo aresztowanego z obrońcą lub sposób przeprowadzenia kontroli korespondencji podejrzanego z obrońcą (art. 73 k.p.k.)[141]; sposób i zakres badań przeprowadzonych na podejrzanym lub osobie podejrzanej na postawie art. 74 § 2 i 3 k.p.k.[142]; oddalenie wniosku dowodowego lub odmowa

[138] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 89; S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski*, Komentarz…,* t. III, s. 364.
[139] M. Siewierski, *Zażalenie na czynności prowadzącego postępowanie przygotowawcze*, NP 1975 r., nr 9, s. 1179.
[140] Szerzej zob.: R. Kaczor, *Niedozwolone sposoby przesłuchania*, Prok. i Pr. 2009 r., nr 3, s. 111-132; postanowienie SN z 29.01.2015 r., I KZP 25/14, OSNKW 5/2015 poz. 38 (dot. niedopuszczalności użycia wariografu w trakcie czynności przesłuchania).
[141] Na gruncie k.p.k. z 1969 r. przyjmowano zaskarżalność tych czynności na podstawie ówczesnego art. 268 (obecnie art. 302 k.p.k.) – A. Murzynowski, *Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym de lege lata*, Pal. 1987 r., nr 12, s. 55-56.
[142] W wyroku TK z 11.10.2016 r., SK 28/15, OTK ZU 79/A/2016 poz. 79, badając zgodność art. 74 § 2 pkt 3 k.p.k. z Konstytucją RP w pkt 6.3.5. TK dopuścił zaskarżalność czynności określonej w art. 74 § 2 pkt 3 k.p.k. na podstawie art. 302 § 2 k.p.k., ale ze względu na niespełnienie wymogów formalnych przez skargę nie był uprawniony do rozstrzygnięcia tego czy oskarżonemu nie powinien przysługiwać środek zaskarżenia do sądu.

dopuszczenia do udziału w czynnościach podejmowanych w toku postępowania przygotowawczego przez prowadzący je organ[143].

Zażalenie na czynności inne niż postanowienia lub zarządzenia budzi szereg wątpliwości nie tylko na etapie stosowania poszczególnych przepisów kodeksu, ale także przy określaniu funkcji jakie ma spełniać ten środek odwoławczy. Ze względu na to, że kontrola czynności następuje *ex post* wydaje się, że nie można mówić o funkcji korekcyjnej zażalenia, a przynajmniej funkcja ta jest w znacznym stopniu ograniczona. Nie zawsze jednak tak będzie. Otóż w sytuacji, gdy zażalenie zostanie wniesione w czasie trwania czynności i niemal natychmiast rozpoznane wówczas organ odwoławczy może dokonać korekty w ten sposób, że uchyli zaistniałe skutki.

Pierwszoplanowymi funkcjami zażalenia na czynności inne niż postanowienia lub zarządzenia będą funkcje precedensowa i stymulująca. Wynika to stąd, że orzeczenie organu odwoławczego sprowadza się do rozstrzygnięcia o charakterze deklaratoryjnym, czyli ogranicza się do przyznania racji składającemu zażalenie[144]. Orzeczenie to wywołuje jednakże doniosłe skutki na przyszłość poprzez stworzenie wzorców postępowania dla organów prowadzących postępowanie przygotowawcze, jak również poprzez odpowiednie wytyki kierowane do organów nadzorczych. Wpisuje się to właśnie w funkcje precedensową i stymulującą. Nadto nie należy pomijać tego, że przyznanie racji skarżącemu po pierwsze otwiera mu drogę do ewentualnych roszczeń odszkodowawczych, a po drugie ma wymiar społeczny albowiem daje poczucie kontroli na poczynaniami niesądowych organów prowadzących postępowanie przygotowawcze.

4.7.1. Zażalenie na zatrzymanie

W przypadku zatrzymania powstaje pytanie co jest przedmiotem zaskarżenia tj. czy będzie nim realna czynność zatrzymania i sposób jej przeprowadzenia, czy też chodzi tu o podjętą decyzję o zatrzymaniu danej osoby? Na problem ten zwrócił uwagę A. Ludwiczek, który zaprezentował pogląd przyjmujący, że zatrzymanie może przybrać zarówno postać czysto realną (tj. wtedy, gdy wyraźne wyodrębnienie etapu decyzyjnego będzie niemożliwe) oraz takie, w których czynność realna zatrzymania będzie poprzedzona formalnym wydaniem decyzji[145]. Chodzi tu o zatrzymanie uregulowane w art. 246 k.p.k., którego nie musi poprzedzać decyzja procesowa i przymusowe doprowadzenie (sprowadzenie) uregulowane w

[143] M. Siewierski, *Zażalenie na czynności…*, s. 1178; B. Budner, *Granice uprawnień pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym*, AUL 1979 r., z. 62, s. 80.
[144] S. Zabłocki, *Postępowanie odwoławcze…*, s. 199.
[145] A. Ludwiczek, *Problematyka kontroli zatrzymania w nowym k.p.k.*, Prok. i Pr. 1998 r., nr 11-12, s. 32-33 i powołane tam poglądy doktryny oraz literatura.

art. 75 § 2 k.p.k. i art. 247 § 1 k.p.k., gdzie uprzednio musi być wydane postanowienie[146]. Nie wymaga się jednak, aby oddzielnie zaskarżano decyzję procesową i oddzielnie samą czynność skoro wadliwość może dotyczyć zarówno sfery decyzyjnej, jak i wykonawczej pożądane jest jednak, aby kontrola ta dotyczyła obu etapów stosowania tego środka przymusu[147]. Uchylenie decyzji w przedmiocie zatrzymania lub zwolnienie zatrzymanego nie mają wpływu na zażalenie. Nadal tenże środek odwoławczy będzie przysługiwał osobie zatrzymanej do momentu wygaśnięcia terminu do jego wniesienia. Celem kontroli jest bowiem nie tylko doprowadzenie do uwolnienia osoby zatrzymanej, ale wszechstronna kontrola tej czynności również pod względem prawidłowości wykonania zatrzymania, a w wypadku stwierdzenia uchybień stosownym przepisom wytknięcia ich oraz wyciągnięcia odpowiednich konsekwencji prawnych[148].

Co jednak, gdy dojdzie do rozbicia tych dwóch czynności w ten sposób, że zostanie wydane postanowienie lub zarządzenie o przymusowym sprowadzeniu, zaś do faktycznego zatrzymania osoby nie dojdzie np. stawi się ona dobrowolnie? W tej materii wypowiedział się Sąd Najwyższy[149], który dopuszczalność zaskarżenia takiego postanowienia uzależnił od tego, czy możliwe jest jeszcze jego wykonanie i przyjął, że postanowienie o zatrzymaniu i sprowadzeniu, którego nie można już wykonać na skutek upływu terminu (konkretnej daty, wskazanej jako termin zatrzymania) do jego wykonania przestaje istnieć w obrocie prawnym i jako takie nie podlega zaskarżeniu z uwagi na brak substratu zaskarżenia. Na kanwie tego judykatu B. Lewandowski wyraził pogląd, że o ile na niewykonalne postanowienie z art. 75 § 2 k.p.k. można skarżyć się na podstawie odpowiednio stosowanego art. 246 k.p.k., to inaczej należy potraktować zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie na podstawie art. 247 § 1 k.p.k. Tenże Autor uznał, że odpowiednie stosowanie art. 246 k.p.k., o którym mowa w art. 247 § 6 k.p.k. odnosi się wyłącznie do czynności faktycznej, nie zaś do decyzji prokuratora, dlatego też decyzja prokuratora powinna być zaskarżalna nie na podstawie art. 246 k.p.k., lecz na podstawie art. 302 § 2 k.p.k.[150]. Wykładnia ta dotyka problemu, który z punktu widzenia stosowania prawa może mieć niewielkie, a wręcz marginalne znaczenie. Odnosi się bowiem do sytuacji, w której osoba podejrzana lub podejrzany wiedząc o konieczności stawiennictwa

[146] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 882; B. Lewandowski, *Problem zaskarżalności czynności tzw. zatrzymania prokuratorskiego oraz decyzji procesowej wydanej na podstawie art. 247 § 1 k.p.k. (z uwzględnieniem zmian k.p.k. z 1 lipca 2015 r.)*, WPP 2014 r., nr 4, s. 2.
[147] A. Ludwiczek, *Problematyka…*, s. 32-33 i powołane tam poglądy doktryny oraz literatura.
[148] *Ibidem*, s. 34.
[149] Postanowienie SN z 29.10.2012 r., I KZP 14/12, OSNKW 12/2012 poz. 125 z glosami: Ł. Cora, *Glosa do postanowienia SN z dnia 29 października 2012 r., I KZP 14/12*, GSP-PO 2013 r., nr 1, s. 81-90; K. Eichstaedt, *Glosa do postanowienia SN z dnia 29 października 2012 r., I KZP 14/12*, OSP 2013 r., nr 3, poz. 35.
[150] B. Lewandowski, *Problem…*, s. 5.

poprzez powzięcie wiedzy o wydanym postanowieniu na podstawie art. 75 § 2 k.p.k. lub art. 247 § 1 k.p.k., mimo to nie stawia się, a w zamian występuje z zażaleniem na wydaną decyzję. Biorąc pod uwagę, że zarzutem odwoławczym będzie brak podstaw do wydania postanowienia to w świetle dalszego unikania stawiennictwa przez podejrzanego lub osobę podejrzaną można powziąć uzasadnione wątpliwości co do skuteczności takiego środka odwoławczego. Nadto na podstawie art. 302 § 2 k.p.k. można skarżyć wyłącznie decyzje naruszające prawa skarżącego, stąd możliwość zakwestionowania legalności, prawidłowości lub zasadności wydanego postanowienia poprzez odpowiednie stosowanie art. 246 k.p.k. jest szersza i gwarantuje rozpoznanie zażalenia przez sąd, a nie przez prokuratora bezpośrednio przełożonego tak jak ma to miejsce w art. 302 k.p.k.

Przypadki, w których podejrzany lub osoba podejrzana dowiedzą się o wydaniu wobec nich postanowienia na podstawie art. 75 § 2 k.p.k. lub art. 247 § 1 k.p.k., ze względu na brak obowiązku doręczenia takiej decyzji, nie będą zjawiskiem powszechnym. Wątpliwości mogą budzić sytuacje, kiedy to zostanie zatrzymany i przymusowo doprowadzony podejrzany lub osoba podejrzana, podczas gdy wcześniejsze zawiadomienie lub wezwanie zostało nieprawidłowo doręczone (np. błąd w zaadresowaniu koperty) bądź doszło do zatrzymania, pomimo że podejrzany lub osoba podejrzana dobrowolnie stawi się, ale na skutek braku komunikacji między organami doszło do zatrzymania. W tym wypadku zasadnym wydaje się przyjęcie, że choć decyzje, o których mowa w art. 75 § 2 k.p.k. i art. 247 § 1 k.p.k. zostały wykonane, a zatem odpadł substrat zaskarżenia, to jednakże doszło do faktycznego zatrzymania i należałoby dopuścić możliwość wniesienia zażalenia przez zatrzymanego na podstawie art. 75 § 3 k.p.k. lub art. 247 § 6 k.p.k. w zw. z art. 246 k.p.k. z uwagi na to, że do zatrzymania doszło w wyniku wydanych wcześniej postanowień o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu.

Stanowczo należy też podnieść, że nie podlegają zaskarżeniu zarządzenia poprzedzające zatrzymanie właściwe z art. 244 § 1 k.p.k. albowiem takowe nie muszą być w ogóle wydane, zaś zaskarżeniu podlega zatrzymanie jako czynność realna[151]. Nie będzie też zaskarżalne ujęcie osoby dokonane w trybie art. 243 § 1 k.p.k. tj. w ramach ujęcia obywatelskiego, jak również nie przysługuje zażalenie na odmowę uwzględnienia wniosku o zatrzymanie lub o zatrzymanie i doprowadzenie osoby, gdyż przepisy k.p.k. przewidują zażalenie wyłącznie w przypadku zatrzymania[152].

[151] R.A. Stefański, *Zatrzymanie według nowego kodeksu postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1997 r., nr 10, s. 56.
[152] K. Eichstaedt, *Czynności sądu…*, s. 308-309.

4.7.2. Zażalenie na bezczynność organu

Zażalenie na bezczynność organu uregulowana została w art. 306 § 3 k.p.k. Przy czym należy tu zaznaczyć, że przedmiotem zażalenia w tym wypadku nie jest niepodjęcie decyzji o wszczęciu śledztwa lub dochodzenia albo odmowa ich wszczęcia, lecz brak informacji w terminie 6 tygodni od złożenia zawiadomienia o podjętej decyzji. Innymi słowy prawo do zaskarżenia przysługuje nawet wówczas, gdy decyzja w przedmiocie wszczęcia lub odmowy wszczęcia została wydana, ale zawiadamiający nie został o niej poinformowany[153]. Zażalenie jest dopuszczalne także wtedy, gdy zawiadomienie zostało złożone przez osobę nieuprawnioną do złożenia wniosku o ściganie, jak również wtedy gdy dotyczyło przestępstwa prywatnoskargowego[154]. Słusznie podnosi K. Dudka, że bezczynności nie można odnosić do innych niż wymienione w art. 306 § 3 k.p.k. czynności, gdyż zażalenie na zaniechanie jest możliwe tylko wtedy, gdy przepis szczególny na to pozwala, a nie w każdym wypadku, gdy zaniechanie podjęcia czynności w toku postępowania przygotowawczego narusza interes strony[155]. Uznając, iż stan ten powinien ulec zmianie K. Dudka postulowała *de lege ferenda*, aby poszerzyć zaskarżalność zaniechania rozumianego jako niezałatwienie przez organ procesowy w toku całego postępowania wnioskowanej przez uczestnika postępowania przygotowawczego czynności np. wniosku o udostępnienie akt, żądania świadka przesłuchania go w miejscu pobytu z powodu niemożności stawienia się na przesłuchanie[156]. Postulaty te ze wszech miar zasadne, wypowiadane jeszcze na gruncie art. 268 k.p.k. z 1969 r.[157], dla pełnej realizacji wymagałyby, tak jak to ma miejsce w art. 306 § 3 k.p.k. określenia terminu, w jakim organ procesowy powinien poinformować wnioskodawcę o wydanej decyzji w przedmiocie jego żądania.

---

[153] R.A. Stefański, *Zażalenie na bezczynność w zakresie rozpoznawania zawiadomienia o przestępstwie*, Prok. i Pr. 2014 r., nr 6, s. 6-7; tenże [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 716-717.

[154] R.A. Stefański, *Zażalenie na bezczynność…*, s. 7; tenże [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 717.

[155] K. Dudka, *Zażalenie na bezczynność organu procesowego – uwagi de lege ferenda*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 12, s. 148-149;

[156] *Ibidem*.

[157] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 90. Przy czym Z. Doda dopuszczał zaskarżalność zaniechania dokonania takich czynności, ale wynikało to z braku uregulowania szczególnego dotyczącego zaskarżania bezczynności, a przez to dopuszczalności wszelkich zaniechań na podstawie art. 268 § 2 k.p.k. z 1969 r. – S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 364.

4.8. Zażalenie na postanowienia i zarządzenia oraz na inne czynności uwagi *de lege ferenda*

4.8.1. Zażalenie na odmowę lub ograniczenie kontaktu obrońcy z tymczasowo aresztowanym podejrzanym (art. 73 k.p.k.)

Kontakt tymczasowo aresztowanego podejrzanego z obrońcą jest istotnym elementem prawa do obrony oraz rzetelnego procesu umożliwiający przygotowanie obrony i realizowanie jej w toku postępowania[158]. Prawo to nie ma charakteru absolutnego i może podlegać ograniczeniom, przy czym ograniczenia te muszą być uzasadnione[159]. Te właśnie ograniczenia przewidziane w art. 73 § 2 i § 3 k.p.k. mogą stanowić przedmiot zaskarżenia w sytuacji, gdyby ich zastosowanie było nieuzasadnione bądź dochodziłoby do nieuprawnionej ingerencji w poufność kontaktów podejrzanego z jego obrońcą albo też ograniczenia trwałyby ponad ustawowo zastrzeżone 14 dni od dnia tymczasowego aresztowania podejrzanego. Gwarantem zachowania poufności porozumiewania się podejrzanego ze swoim obrońcą są przepisy dyrektywy 2013/48/UE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 22.10.2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności[160]. W art. 3 ust. 3 dyrektywy wskazuje się co obejmuje prawo dostępu do adwokata, i tak: a) państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni mieli prawo do spotykania się na osobności i porozumiewania się z reprezentującym ich adwokatem, także przed przesłuchaniem przez policję lub inny organ ścigania lub organ sądowy; b) państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni mieli prawo do obecności i skutecznego udziału ich adwokata w czasie ich przesłuchiwania. Taki udział musi być zgodny z procedurami określonymi w prawie krajowym, pod warunkiem, że takie procedury pozostają bez uszczerbku dla skutecznego wykonywania odnośnego prawa i dla jego istoty. Jeżeli adwokat bierze udział w przesłuchaniu, fakt ten jest odnotowywany, z wykorzystaniem procedury protokołowania, zgodnie z prawem krajowym danego państwa członkowskiego; c) państwa członkowskie zapewniają, aby podejrzani lub oskarżeni mieli co najmniej prawo do obecności swojego adwokata podczas następujących czynności dochodzeniowych lub dowodowych, w przypadku gdy czynności te są przewidziane w prawie krajowym oraz jeżeli dla danej

[158] A. Sakowicz, *Prawo podejrzanego tymczasowo aresztowanego do kontaktu z obrońcą (wybrane aspekty konstytucyjne i prawnomiędzynarodowe)*, [w:] *Księga SSN S. Zabłockiego*, s. 476-477.
[159] *Ibidem*, s. 482.
[160] Dz.Urz. UE L z 2013 r. Nr 294, s. 1.

czynności jest wymagana lub dozwolona obecność podejrzanego lub oskarżonego: okazania w celu rozpoznania; konfrontacji; eksperymentów procesowych polegających na odtworzeniu przebiegu przestępstwa. Dopuszcza się czasowe odstępstwa od ww. uprawnień jedynie w wyjątkowych okolicznościach i tylko na etapie postępowania przygotowawczego przy czym może to nastąpić z następujących powodów: a) w przypadku pilnej potrzeby zapobieżenia poważnym negatywnym konsekwencjom dla życia, wolności lub nietykalności cielesnej jakiejś osoby; b) w przypadku konieczności podjęcia przez organy ścigania natychmiastowego działania w celu niedopuszczenia do narażenia postępowania karnego na znaczny uszczerbek (art. 3 ust. 6 dyrektywy). Przy czym w art. 8 ust. 1 i 2 dyrektywy zastrzega się, że odstępstwa te: a) muszą być proporcjonalne i nie mogą wykraczać poza to, co jest konieczne; b) muszą być ściśle ograniczone w czasie; c) nie mogą opierać się wyłącznie na rodzaju i wadze zarzucanego przestępstwa; d) nie mogą naruszać ogólnej rzetelności postępowania. Na odstępstwa można jedynie zezwolić w drodze należycie uzasadnionej decyzji podjętej w trybie indywidualnym przez organ sądowy lub przez inny właściwy organ, pod warunkiem, że decyzja ta może podlegać kontroli sądowej. Należycie uzasadnioną decyzję odnotowuje się, wykorzystując procedurę protokołowania, zgodnie z prawem danego państwa członkowskiego.

Z przytoczonych przepisów wynika, że prawo unijne idzie dalej aniżeli ustawodawstwo polskie. Odstępstwa od zasady poufności kontaktu obrońcy z podejrzanym tymczasowo aresztowanym zostały ujęte ściślej aniżeli w art. 73 § 2 i 3 k.p.k. Nadto przewiduje się zaskarżalność do sądu decyzji wydanych przez organy niesądowe. Wymaga to zatem zmiany obowiązujących przepisów, w szczególności poprzez umieszczenie w art. 73 k.p.k. prawa do wniesienia zażalenia na decyzję prokuratora o odmowie lub ograniczeniu kontaktu obrońcy z podejrzanym tymczasowo aresztowanym[161]. Obecne rozwiązanie, choć sprzeczne z prawem unijnym zostało zaaprobowane w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego i uznane za zgodne z Konstytucją RP[162]. Trybunał na poparcie swojego stanowiska wskazał, że ograniczenie z art. 73 § 2 k.p.k. nie trwa przez całe postępowanie przygotowawcze i zostało ustawowo ograniczone, a także decyzja prokuratora nie jest pozbawiona kontroli, którą sprawuje prokurator nadrzędny. Trzeba jednak podkreślić, że orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego zapadło zanim uchwalono cytowane wcześniej przepisy unijne, które mogłyby w zasadniczy sposób odmienić pogląd ujawniony w

[161] T.T. Koncewicz, A. Podolska, *Dostęp do adwokata w postępowaniu karnym. O standardach i kontekście europejskim*, Pal. 2017 r., nr 9, s. 19.
[162] Wyrok TK z 17.02.2004 r., SK 39/02, OTK ZU 2/A/2004 poz. 7.

uzasadnieniu judykatu. Niemniej zasadnym jest podniesiony w doktrynie postulat o zmianę obecnie obowiązującego stanu prawnego i wprowadzenie zaskarżalności zarządzeń prokuratora wydanych na podstawie art. 73 § 2 i 3 k.p.k.[163] Warto też zaznaczyć, że w doktrynie rozwiązanie takie proponowane było, jeszcze pod rządami k.p.k. z 1969 r.[164], jak również Prokurator Generalny dostrzegał niezgodność z Konstytucją RP regulacji art. 73 § 2 k.p.k. w swoim stanowisku przedstawionym przed Trybunałem Konstytucyjnym w przywołanej sprawie.

4.8.2. Zażalenie na odmowę przyznania prawa do tłumacza

Prawo pomocy tłumacza w procesie karnym reguluje art. 72 k.p.k. Przepis ten uprawnia oskarżonego do bezpłatnej pomocy tłumacza, jeżeli nie włada w wystarczającym stopniu językiem polskim. Obligatoryjnie tłumacz powinien być wezwany do czynności z udziałem podejrzanego, natomiast na wniosek podejrzanego lub jego obrońcy tłumacza należy wezwać również w celu porozumiewania się oskarżonego z obrońcą. Uprawnienie to uważane jest za jeden z elementów prawa do obrony[165]. Wprowadzenie nowelizacją z 2013 r. § 2 zd. II do art. 72 stanowi implementację Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20.10.2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym[166]. W doktrynie M. Fingas podniósł, że przepis art. 72 k.p.k. powinien zostać uzupełniony o możliwość złożenia zażalenia w przedmiocie udziału tłumacza w procesie karnym, albowiem powołana dyrektywa stanowi bowiem wyraźnie o konieczności zapewnienia możliwości złożenia skargi, co zdaje się implikować potrzebę wykreowania środka zaskarżenia. Przedmiotem zaskarżenia miałoby być zbadanie zasadności decyzji odmawiającej przyznania pomocy tłumacza, zakwestionowanie jakości tłumaczenia oraz odmowa przetłumaczenia dokumentów wskazanych przez podejrzanego, których przetłumaczenie jest w jego ocenie niezbędne dla realizacji przez niego prawa do obrony. Organem właściwym do rozpoznania zażalenie byłby sąd[167]. Pogląd ten zasługuje na aprobatę. Podejrzany aktualnie nie ma prawa do zaskarżenia negatywnej decyzji wydanej na podstawie art. 72 k.p.k. Decyzja ta nie mieści się bowiem w katalogu wymienionym w art. 459 k.p.k., ani też w art. 302 k.p.k.

---

[163] M. Fingas, *O konieczności poszerzenia…*, s. 59.
[164] T. Grzegorczyk, *Obrońca w postępowaniu przygotowawczym*, Łódź 1988, s. 165-166; P. Kruszyński, *Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym w świetle postulatów de lege ferenda*, Pal. 1989 r., nr 8-9, s. 77-78; A. Murzynowski, *Udział obrońcy…*, s. 56-58.
[165] W. Posnow [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, 2019, teza 1 do art. 72 k.p.k.; wyrok SN z 26.09.2008 r., III KK 98/08, LEX nr 458851.
[166] Dz.Urz. UE L z 2010 r. Nr 280, s. 1 – dalej: Dyrektywa z 20.10.2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego.
[167] M. Fingas, *O konieczności poszerzenia…*, s. 52-55.

4.8.3. Postanowienie o przedstawieniu zarzutów

W doktrynie procesu karnego pojawił się postulat wyrażony przez Ł. Chojniaka[168] wskazujący na potrzebę wprowadzenia zaskarżalności decyzji podjętych na podstawie art. 313 i 314 k.p.k., a także w oparciu o art. 327 § 2 k.p.k. i art. 328 § 1 k.p.k. Autor ten podnosi, że podejrzany pozbawiony jest, w praktyce, jakiejkolwiek możliwości procesowego zwalczania błędnej, choćby tylko w jego ocenie, decyzji o przedstawieniu zarzutów, a która to decyzja ma duży wpływ na dotychczasowe życie podejrzanego i może wyrządzić mu zarówno ogromną krzywdę, jak i doprowadzić do powstania w jego majątku realnych szkód. Niesłuszne przedstawienie zarzutów, następujące mimo braku uzasadnionego dostatecznie podejrzenia popełnienia przez daną osobę czynu przestępnego naraża ją na niczym nieusprawiedliwione dolegliwości, zwłaszcza zaś stygmatyzację w jej środowisku związaną z przedstawionym zarzutem, zaś w przypadku spraw medialnych obrona przed niesłusznie przedstawionym zarzutem jest niezwykle trudna z uwagi na utrwalenie w oczach najbliższego otoczenia podejrzanego potencjalnego sprawstwa. *De lege ferenda* Ł. Chojniak zaproponował dodanie do art. 313 i 314 k.p.k. nowych paragrafów, jak również zmianę art. 327 § 4 k.p.k. i art. 328 k.p.k. poprzez wyraźne umieszczenie prawa do zaskarżenia postanowienia o przedstawieniu lub zmianie zarzutów, także wydanego w wyniku wznowienia postępowania z zagwarantowanym prawem podejrzanego do przejrzenia akt.

Proponowane rozwiązania spotkały się z krytyką. Umiarkowanie krytycznie wypowiedział się na ten temat M. Gabriel-Węglowski[169], który uznał, że propozycja zaskarżalności postanowienia o przedstawieniu zarzutów zasługuje na poważne rozważenie, jednak jej ewentualne wprowadzenie do k.p.k. musi mieć niezwykle przemyślany charakter i ograniczony zakres ze względu na potencjalnie paraliżujące skutki dla efektywności organów ścigania i pracy sądów. Autor ten wskazał, że zaskarżalność musiałaby dotyczyć wyłącznie podejrzanych, wobec których nie zastosowano środków zapobiegawczych, gdyż zastosowanie tychże wymaga istnienia dużego prawdopodobieństwa sprawstwa nie zaś wyłącznie dostatecznie uzasadnionego, a zatem poprzez to standard ochrony obywatela został podniesiony. Przy czym wprowadzenie zaskarżalności postanowienia o przedstawieniu zarzutów powinno prowadzić do tego, że w sytuacji odmowy zastosowania środka zapobiegawczego sąd powinien jednocześnie uchylić postanowienie o przedstawieniu zarzutów. W dalszym wywodzie M. Gabriel-Węglowski wykluczył dopuszczalność

[168] Ł. Chojniak, *Niezaskarżalność postanowienia o przedstawieniu zarzutów*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 4, s. 43-55.
[169] M. Gabriel-Węglowski, *O zaskarżalności postanowienia o przedstawieniu zarzutów*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 11, s. 133-144.

zaskarżenia postanowienia o zmianie zarzutów uznając, że prowadziłoby to do ubezwłasnowolnienia prokuratora nie tylko co do możliwości przypisania podejrzanemu innych przestępstw (uzupełnienie zarzutów), ale i co do oceny prawnej zarzuconego czynu lub istotnych ustaleń w zakresie elementów jego opisu (zmian zarzutu). Nie akceptowany przez wspomnianego Autora jest również niczym nieograniczony dostęp podejrzanego do akt sprawy, gdyż to sąd, a nie podejrzany ma dokonywać kontroli zasadności decyzji prokuratora wydanej na podstawie art. 313 k.p.k., natomiast zarzuty zażalenia podejrzany może wówczas formułować w oparciu o uzasadnienie postanowienia o przedstawieniu zarzutów. Ponadto zaskarżenie powinno być ograniczone surowością grożącej podejrzanemu karny, jak również nie powinno obejmować osób, które ukrywają się. Przyjęcie koncepcji zaskarżalności zarzutów niesie też za sobą konieczność przyznania prowadzącemu postępowanie przygotowawcze odwołania od decyzji sądu o uchyleniu postanowienia o przedstawieniu zarzutów do sądu II instancji. Ważnym argumentem przeciwko zaskarżalności postanowień w przedmiocie zarzutów było także odwołanie się do statystki. W oparciu o dane z 2012 r. M. Gabriel-Węglowski postawił tezę, że w ciągu roku setki tysięcy podejrzanych ma przedstawiane zarzuty i przyjmując, że większość z nich wniosłaby zażalenie nastąpiłoby dosłownie zasypanie sądownictwa karnego w Polsce tym przedmiotem kognicji. Powoływany Autor stanął na stanowisku, że należy też wykluczyć zaskarżalność postanowień wydanych na skutek wznowienia postępowania przygotowawczego, gdyż instytucja wznowienia nie prowadzi do postawienia jakichkolwiek nowych zarzutów, a jedynie do przywrócenia (wznowienia) biegu postępowania przygotowawczego.

Krytycznie w przedmiocie prezentowanego przez Ł. Chojniaka poglądu wypowiedzieli się A. Małolepszy oraz B. Piechota[170]. Autorzy swoje stanowisko oparli przede wszystkim na założeniu, że postanowienie o przedstawieniu zarzutów pełni funkcję gwarancyjną dla podejrzanego, gdyż umożliwia mu podjęcie aktywnego działania w toku postępowania przygotowawczego. Nie można zatem uznać, że przez samo wydanie postanowienia o przedstawieniu zarzutów dochodzi do naruszenia praw lub interesów podejrzanego, a przez to istnieją uzasadnione wątpliwości odnośnie do istnienia *gravamen* podejrzanego do zaskarżenia takiej decyzji procesowej. Postawienie zarzutów umożliwia co prawda zastosowanie środków zapobiegawczych, ale po pierwsze muszą zostać spełnione inne przesłanki ustawowe, a po drugie źródłem naruszenia praw lub interesów podejrzanego stanie się decyzja o zastosowaniu środka zapobiegawczego, która jest zaskarżalna. Trudno

[170] A. Małolepszy, B. Piechota, *Zaskarżalność postanowienia o przedstawieniu zarzutów – uwagi polemiczne,* Prok. i Pr. 2014 r., nr 2, s. 82-102.

wobec tego byłoby wykazać *gravamen* do zaskarżenia postanowienia o przedstawieniu zarzutów. Przyjmując proponowaną koncepcję nie sposób ominąć problematyki rozstrzygnięcia sądu wydawanego po rozpoznaniu zażalenia. Jako jedyne możliwe jawi się tutaj uchylenie. Zmiana decyzji prokuratora nie wchodzi w rachubę albowiem sąd stałby się wówczas gospodarzem postępowania przygotowawczego, zmieniałby zarzut do czego jest nieuprawniony na gruncie k.p.k. Nie wydaje się też, aby sąd mógł kierować wytyczne do prokuratora odnośnie do tego, jakie czynności należy przeprowadzić, aby móc w przyszłości postawić tej lub innej osobie zarzut. Wówczas sąd zacząłby działać jako *quasi* sędzia śledczy, czyli w sposób nieznany procedurze karnej. Istotnym jest także określenie skutku uchylenia postanowienia o przedstawieniu zarzutu i odpowiedzi na pytanie, czy dopuszczalne byłoby ponowne postawienie, tej samej osobie, tego samego zarzutu? Na gruncie zatrzymania, czy wznowienia postępowania przygotowawczego taka sytuacja jest niedopuszczalna. Niemożliwe jest bowiem ponowne zatrzymanie, czy też wznowienie umorzonego postępowania w oparciu do te same fakty lub dowody. Wykładnia systemowa przepisów kodeksu wymuszałaby przyjęcie podobnej koncepcji. Prokurator musiałby zatem zgromadzić nowy materiał dowodowy wskazujący na to, że dana osoba popełniła czyn zabroniony, wówczas doszłoby do przeorientowania przesłanki przedstawienia zarzutów z dostatecznie uzasadnionego podejrzenia na duże prawdopodobieństwo, że czyn popełniła określona osoba. Negatywnych konsekwencji i niesłusznego wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów można uniknąć, gdy instytucja ta będzie stosowana rozważnie, z pełną odpowiedzialnością i na podstawie całokształtu, a nie selektywnie wybranego materiału dowodowego[171].

4.8.4. Zaskarżalność postanowień wydanych na podstawie art. 327 i 328 k.p.k.

Postanowienia o podjęciu postępowania przygotowawczego lub o jego wznowieniu wydane na podstawie art. 327 § 1 i 2 k.p.k. nie są zaskarżalne[172]. Podobnie rzecz wygląda w przypadku postanowienia Prokuratora Generalnego wydanego w trybie art. 328 k.p.k. o uchyleniu postanowienia o umorzeniu. Decyzje te nie należą bowiem do żadnej z kategorii postanowień, o których mowa w art. 465 k.p.k. w zw. z art. 459 k.p.k. Dopuszczalność ich zaskarżenia musiałaby zatem wynikać z przepisu ustawy. W obecnym stanie prawnym takiej możliwości nie przewidziano.

[171] Zob. szerzej na ten temat: J. Peczeniuk, *Przedstawienie zarzutów w świetle przepisów k.p.k.*, WPP 1994 r., nr 3-4, s. 40-51.
[172] J. Grajewski, *Przebieg…*, s. 105 i 107.

Kwestia braku zaskarżalności podjęcia postępowania przygotowawczego nie wzbudza wielu wątpliwości. W trybie art. 327 § 1 k.p.k. podejmowane jest postępowanie w fazie *in rem*, a także w fazie *in personam*, pod warunkiem, że nie toczy się ono przeciwko osobie występującej wcześniej w charakterze podejrzanego. Podejrzany ma zatem gwarancję, że postępowanie nie zostanie skierowane przeciwko niemu, więc nie będzie miał interesu w zaskarżeniu. Pokrzywdzony natomiast, o ile występował, raczej będzie zainteresowany kontynuowaniem ścigania, więc także nie ma powodu do zaskarżenia podjęcia. Podobnie sytuacja wygląda w przypadku instytucji samorządowych, społecznych lub państwowych, które złożyły zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa.

Dopuszczenie zażalenia można by rozważać, gdy na skutek wniosku strony lub innej osoby zainteresowanej działających na podstawie art. 9 § 2 k.p.k. w zw. z art. 327 § 1 k.p.k. prokurator odmówi podjęcia prawomocnie umorzonego postępowania[173]. W świetle § 256 ust. 1 reg. prok. formą odpowiedzi na taki wniosek jest zwykłe pismo. Nie jest wydawana decyzja procesowa (postanowienie lub zarządzenie). Przyjmuje się, że zażalenie nie będzie przysługiwało[174] albowiem pismo prokuratora nie jest postanowieniem, ani zarządzeniem. Czy natomiast nie można zaskarżyć takiej odpowiedzi na podstawie art. 302 § 2 k.p.k.? Decyzja przybiera bowiem postać innej czynności niż postanowienie lub zarządzenie, zaś samo zażalenie kierowane jest do prokuratora bezpośrednio przełożonego. Zastępowałoby to nadzór służbowy. Nie wydaje się to jednak możliwe, gdyż art. 302 § 2 k.p.k. ma zastosowanie do toczącego się postępowania przygotowawczego. W wypadku podjęcia na nowo mamy do czynienia z zakończonym etapem wstępnym procesu karnego, a zatem kwestionowanie decyzji prokuratora odmawiającej podjęcia postępowania powinno następować z wykorzystaniem nadzoru służbowego.

Doniosłość wznowienia postępowania przygotowawczego i skutki, jakie może ono przynieść dla podejrzanego, wobec którego prawomocnie umorzono postępowanie przygotowawcze nie pozwala przejść obojętnie nad problemem dopuszczenia zażalenia na tego rodzaju postanowienie. Wznowienie postępowania przygotowawczego stanowi wyjątek od zasady *ne bis in idem*, gdyż pozwala na prowadzenie postępowania w tej samej sprawie prawomocnie zakończonej i przeciwko tej samej osobie[175]. Za dopuszczeniem zażalenia na decyzję o wznowieniu postępowania przemawiać może to, że organem decydującym o tym

[173] Szerzej na ten temat zob.: J. Łupiński, *Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o podjęcie na nowo postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2014 r., nr 11-12, s. 39-67.
[174] Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 790.
[175] M. Rogalski [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 1100.

jest prokurator nadrzędny nad prokuratorem, który wydał decyzję o umorzeniu lub ją zatwierdził. Wznowienie pozostaje zatem wyłącznie w gestii prokuratury.

W przypadku wznowienia postępowania przewidziano swoisty sposób zabezpieczenia przed bezzasadnym wznowieniem, a mianowicie sąd po wniesieniu aktu oskarżenia bada, czy zachodziły podstawy do wznowienia postępowania i w przypadku stwierdzenia ich braku umarza postępowanie (art. 327 § 4 k.p.k.)[176]. A co w sytuacji, gdy w chwili wznowienia ta decyzja procesowa była bezpodstawna, a dopiero w toku prowadzonego postępowania przygotowawczego zebrano materiał dowodowy potwierdzający tę zasadność? W doktrynie przyjmuje się, że sąd i w takim przypadku powinien umorzyć postępowanie, choćby po podjęciu lub wznowieniu postępowania udało się zgromadzić materiał dowodowy rzetelnie wspierający akt oskarżenia. Fakt zgromadzenia takiego materiału powinien być jednak wzięty pod uwagę przy ocenie zasadności podjęcia lub wznowienia postępowania[177]. Z jednej strony sąd zatem powinien umorzyć proces, ale z drugiej musi brać pod uwagę, że materiał dowodowy zgromadzony w toku wznowionego postępowania może potwierdzić zasadność decyzji o wznowieniu.

Ustawodawca nie jest jednakże konsekwentny w swoich działaniach albowiem spod takiej kontroli wyłącza uchylenie postanowienia o umorzeniu dokonane przez Prokuratora Generalnego. Sąd podobnie jak w przypadku art. 327 § 4 k.p.k. będzie badał zasadność uchylenia po wniesieniu aktu oskarżenia, ale nie przewiduje się tu szczególnej podstawy umorzenia postępowania, tak jak ma to miejsce w przypadku bezzasadności postanowienia prokuratora nadrzędnego o wznowieniu postępowania. Podstawą do umorzenia mogą być okoliczności wskazane w art. 339 § 3 pkt 1 i 2 k.p.k. ewentualnie możliwy jest jeszcze zwrot sprawy prokuratorowi na podstawie art. 344a k.p.k.

Dopuszczalność zażalenia na postanowienie o wznowieniu skróciłoby czas dochodzenia do decyzji o bezzasadności i zapewniłoby kontrolę sądu nad działaniami prokuratury. Kontrola sądu na tym etapie zapobiegałaby wznawianiu postępowań „pod pretekstem" istnienia nowych faktów lub dowodów i prowadzenia postępowania w celu uzyskania dowodów umożliwiających wystąpienie z aktem oskarżenia przeciwko określonej osobie. Decyzja o wznowieniu postępowania podjęta przez prokuratora nadrzędnego, a następnie „potwierdzona" przez sąd w wyniku kontroli zażaleniowej, daje rękojmię tego, że faktycznie w danej sprawie pojawiły się okoliczności wymagające wyjaśnienia i przeprowadzenia postępowania.

[176] *Ibidem*, s. 1094.
[177] *Ibidem*, s. 1106.

4.8.5. Odmowa wydania europejskiego nakazu aresztowania

W orzecznictwie[178] oraz w doktrynie[179] przyjmuje się, że na postanowienie o wydaniu, odmowie wydania, jak również na postanowienie sądu okręgowego w przedmiocie nieuwzględnienia wniosku o uchylenie europejskiego nakazu aresztowania zażalenie nie przysługuje. Nie są to bowiem decyzje mieszczące się w katalogu, o którym mowa w art. 459 k.p.k. Odnotować należy jednak pogląd wyrażony przez S. Steinborna[180] i K. Eichstaedta[181], którzy wyrazili postulat *de lege ferenda* za wprowadzeniem możliwości zaskarżenia przez strony w drodze zażalenia postanowienia sądu o odmowie wydania europejskiego nakazu aresztowania. Obecnie bowiem prokurator, jako organ wnioskujący, z uwagi na brak możliwości wniesienia zażalenia na postanowienie odmowne nie ma dalszej możliwości obrony swojego stanowiska, a taka decyzja stosunkowo często może faktycznie uniemożliwiać kontynuowanie postępowania. Pogląd ten zasługuje na aprobatę.

4.8.6. Ekshumacja

Zgodnie z obowiązującym stanem prawnym zarządzenie prokuratora o wyjęciu zwłok z grobu (ekshumacji) jest niezaskarżalne dla stron. Czynność ta nie należy bowiem do katalogu wymienionego w art. 459 k.p.k. Zaskarżyć ją mogą natomiast osoby niebędące stronami, o ile wykażą, że czynność ta naruszyła ich prawa (art. 302 § 1 k.p.k.). Sam sposób przeprowadzenia czynności wyjęcia zwłok z grobu mogą zaskarżyć zarówno strony jak i osoby niebędące stronami, ale też musi dojść tu do naruszenia ich praw (art. 302 § 2 k.p.k.). W związku z powyższym do Sejmu trafił poselski projekt[182] zakładający zmianę art. 209 i 210 k.p.k. Pomijając polityczny kontekst, jaki towarzyszył powstaniu tego projektu[183], proponowana zmiana zasługuje na uwagę. Największe modyfikacje przewidziano w art. 210 k.p.k., który miał zostać podzielony na 4 jednostki redakcyjne i miał mieć następującą treść: „§ 1 W celu dokonania oględzin lub otwarcia zwłok prokurator albo sąd w drodze

[178] Uchwała SN z 20.01.2005 r., I KZP 29/04, OSNKW 1/2005 poz. 3; postanowienie SA w Szczecinie z 19.10.2016 r., II AKz 476/16, LEX nr 2195636; postanowienie SA w Krakowie z 12.10.2016 r., II AKz 348/16, LEX nr 2144757.

[179] Zob. np.: Steinborn S., *Glosa do uchwały SN z dnia 20 stycznia 2005 r…*, s. 145-156; A. Murzynowski, *Glosa do uchwały SN z 20.01.2005 r., I KZP 29/04*, OSP 2005 r., nr 12, s. 684; J. Izydorczyk, *Glosa do uchwały SN z 20.01.2005 r., I KZP 29/04*, OSP 2006 r., nr 1, s. 21; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2008, s. 1277; B. Nita-Światłowska [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 1493; B. Augustyniak [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 13 do art. 607a k.p.k.

[180] Steinborn S., *Glosa do uchwały SN z dnia 20 stycznia 2005 r….*, s. 145-156.

[181] K. Eichstaedt, *Czynności sądu…*, s. 159.

[182] Projekt ustawy z 25.11.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, druk sejmowy nr 1166 (Sejm VIII kadencji), www.sejm.gov.pl.

[183] Projekt ten był pokłosiem toczącego się tzw. śledztwa smoleńskiego i zarządzenia przez prokuraturę ekshumacji ciał ofiar katastrofy smoleńskiej z 10.04.2010 r., na które nie zgadzała się cześć rodzin. Rodziny te bezskutecznie próbowały zaskarżyć decyzje prokuratora, spotykając się z odmowami przyjęcia środka odwoławczego jako niedopuszczalnego z mocy ustawy. Ten argument został przytoczony jako uzasadnienie projektowanych zmian.

postanowienia może zarządzić wyjęcie zwłok z grobu; § 2 Na postanowienie, o którym mowa w § 1 przysługuje zażalenie; § 3 Złożenie zażalenia wstrzymuje wykonanie postanowienia, o którym mowa w § 1; § 4 Przepisy rozdziału 50 stosuje się odpowiednio". Ciekawym rozwiązaniem legislacyjnym był proponowany art. 2, który brzmiał następująco: „§ 1 Termin na wniesienie zażalenia, o którym mowa w art. 460 ustawy zmienianej w art. 1, na postanowienie prokuratora albo sądu o wyjęciu zwłok z grobu, o którym mowa w art. 210 ustawy zmienianej w art. 1, wydane przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, biegnie od dnia wejścia w życie ustawy; § 2 przepis ust. 1 ma zastosowanie do postanowień niewykonanych". Z racji omawianej problematyki dalsze uwagi skoncentrowane będą wyłącznie na aspektach związanych z postulatami wprowadzenia zażalenia. W tej materii pozytywnie wypowiedział się Sąd Najwyższy wskazując, że taka kontrola powinna być dopuszczona ze względu na to, że czynność procesowa w postaci ekshumacji godzi w dobra osobiste osób bliskich zmarłemu tj. szacunek dla zwłok i szczątków ludzkich[184]. Krytyczne stanowisko wyraził natomiast Prokurator Krajowy, który powołując się na zasady legalizmu i prawdy materialnej oraz na to, że ekshumacja jest czynnością dowodową i jako taka mająca za cel faktyczne umożliwienie przeprowadzenia dowodu w postaci oględzin i otwarcia zwłok nie podlega *per se* zaskarżeniu[185].

Na dopuszczenie zaskarżalności zarządzenia ekshumacji należałoby spojrzeć przez pryzmat tego, kto miałby mieć *gravamen* do zaskarżenia takiej decyzji. W pierwszej kolejności byłyby to osoby najbliższe, wykonujące lub niewykonujące prawa pokrzywdzonego, którego szczątki miałby podlegać ekshumacji, z tego tytułu, że dochodzi tu do naruszenia ich dóbr osobistych. Tu nie wydaje się jednak, aby osoby te oponowały wobec czynności zmierzającej do zdobycia dowodów mogących mieć istotne znaczenie dla wykrycia sprawcy. W drugiej grupie znalazłby się podejrzany, który mógłby mieć interes, przede wszystkim acz nie zawsze, w tym, by wyjęcia zwłok z grobu nie dokonywać.

Kolejnym aspektem, na który należy zwrócić uwagę jest charakter ekshumacji. Można tu dostrzec ostrożną analogię do obowiązków procesowych podejrzanego wyrażonych w art. 74 § 2 k.p.k. Zgodnie z tym przepisem musi on poddać się wskazanym tam badaniom, znosić je niezależnie od swojej zgody. Podobne obowiązki nałożono też na pokrzywdzonego (art.

[184] *Opinia Sądu Najwyższego z 16.01.2017 r. do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego. Druk sejmowy nr 1166 z 25.11.2016 r.*, http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/01B5348FF1223835C12580AE004EDA93/%24File/1166-001.pdf (dostęp: 2.06.2019 r.).

[185] *Opinia Pierwszego Zastępcy Prokuratora Generalnego Prokuratora Krajowego z 6.02.2017 r. do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego. Druk sejmowy nr 1166 z 25.11.2016 r.*, http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/FA6CDE204946EC91C12580C10057F3DB/%24File/1166-002.pdf (dostęp: 2.06.2019 r.).

192 k.p.k.). Żadne ze wskazanych czynności nie są zaskarżalne. Stąd można też przyjąć, że osoby bliskie zmarłego powinny znosić czynności dowodowe dokonywane przez organy procesowe polegające m.in. na ekshumacji zwłok, a następnie ich oględzinach i otwarciu. Szczątki ludzkie w tym wypadku stanowią dowód podobnie jak ciało podejrzanego, czy pokrzywdzonego.

Ostatnią odsłoną jest określenie ekshumacji jako czynności procesowej. Nie budzi raczej wątpliwości uznanie, że pomimo wydania formalnej decyzji procesowej zarządzającej wyjęcie zwłok z grobu to jest to czynność realna, faktyczna. Konstrukcja ta przypomina zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie (art. 75 § 2 k.p.k.) lub przeszukanie (art. 220 § 1 i 2 k.p.k.). W obu powołanych przypadkach ustawodawca przewiduje zaskarżenie, a organem kontrolującym jest sąd. Swoje uzasadnienie ma to w ochronie konstytucyjnych praw i wolności obywatelskich. Naruszenie prawa do grobu i kultu zmarłych traktowane jest jako dobro osobiste. Nie jest to jednakże prawo absolutne i może podlegać ograniczeniom.

Problematyka związana z zaskarżalnością decyzji o ekshumacji miała swoją odsłonę przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka[186]. Trybunał orzekał w następującym stanie faktycznym. Skarżące (wdowy po dwóch pasażerach, którzy zginęli w dniu 10.04.2010 r. w katastrofie smoleńskiej) sprzeciwiały się ekshumacji ciał ich mężów zarządzonej przez prokuratora postanowieniem z 7.10.2016 r. Na to postanowienie wniosły zażalenie, podnosząc w nim m.in., że decyzja prokuratora jest bezzasadna i godzi w konstytucyjne i konwencyjne prawo do kultu osoby zmarłej wnosząc jednocześnie o uchylenie decyzji prokuratora na podstawie bezpośrednio stosowanych przepisów konwencji i konstytucji. Prokurator pozostawił zażalenie bez rozpoznania uznając je za niedopuszczalne z mocy ustawy. Tę decyzję zaskarżono. Przy rozpoznaniu zażalenia sąd okręgowy zawiesił postępowanie i zwrócił się z pytaniem prawnym do Trybunału Konstytucyjnego o zbadanie zgodności art. 210 k.p.k. w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości złożenia zażalenia na zarządzenie wyjęcia zwłok z grobu z art. 45 ust. 1, art. 47 i art. 78 Konstytucji RP oraz z art. 8 i art. 13 KPCz. Postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym jest w toku[187], natomiast Europejski Trybunał Praw Człowieka orzekł, że doszło do naruszenia art. 8 KPCz. Trybunał przyznał, że ekshumacja bywa niezbędna dla właściwego wyjaśnienia sprawy i prowadzenia rzetelnego śledztwa i sięganie po nią jest dopuszczalne. Jednak musi być zachowany balans pomiędzy prawem człowieka do prywatności, a działaniami podejmowanymi w toku prowadzonego śledztwa. Z tych względów Trybunał uznał, że

[186] Wyrok ETPCz z 20.09.2018 r. w sprawach 30491/17 i 31083/17 *Solska i Rybicka przeciwko Polsce*.
[187] Sygn. akt P 18/17.

polskie prawo w odniesieniu do decyzji prokuratora nakazującej ekshumację nie zapewnia mechanizmu pozwalającego na ochronę przed arbitralnością oraz zbadanie proporcjonalności ingerencji w prawa i wolności człowieka, pozbawiając osoby objęte taką decyzją minimalnego stopnia ochrony.

Reasumując, zaskarżalność ekshumacji w sposób zaproponowany przez projektodawców nie zasługuje na aprobatę, jednakże sama idea już tak. Przedstawione wcześniej argumenty, w tym orzeczenie ETPCz, przemawiają za tym, żeby tę czynność faktyczną poddać kontroli pod względem zasadności, legalności i prawidłowości tak jak to ma miejsce w przypadku zatrzymania, czy przeszukania. Kontrola ta powinna być powierzona sądowi. Przy czym środek ten powinien być względnie suspensywny. Wprowadzenie zażalenia daje ochronę praw nie tylko osób najbliższych dla zmarłego, ale także, co zostało zupełnie pomięte przez projektodawców, stanowi ważny element prawa do obrony.

4.8.7. Zaskarżalność decyzji o niedopuszczeniu strony lub jej przedstawiciela procesowego do czynności w toku postępowania przygotowawczego

W toku postępowania przygotowawczego udział stron w czynnościach procesowych jest ograniczony, choć pożądany. Umożliwia on bowiem wpływanie na zakres dokonywanej czynności, zapobiega pominięciu określonych okoliczności istotnych dla ich interesów procesowych, zabezpiecza precyzyjność i prawidłowość przeprowadzonego dowodu, a także zmniejsza możliwość podważania wartości dowodowej danej czynności w postępowaniu sądowym[188]. Jednocześnie pozwala na natychmiastowe ustosunkowanie się do przeprowadzonej czynności poprzez prawo składania wniosków i oświadczeń, które podlegają zaprotokołowaniu. Organy prowadzące postępowanie przygotowawcze mają prawo odmówić wzięcia udziału w czynnościach, gdy udział stron lub ich przedstawicieli procesowych w czynności i spowodowana tym zwłoka powoduje niebezpieczeństwo utraty lub zniekształcenia dowodu (art. 316 k.p.k.) lub ze względu na ważny interes śledztwa bądź gdy sprowadzenie podejrzanego powodowałoby poważne trudności (art. 317 § 2 k.p.k.; art. 318 zd. II k.p.k.). Tylko w przypadku art. 317 § 2 k.p.k. wyraźnie zastrzeżono dla rozstrzygnięcia prokuratora formę postanowienia. Postanowienie to nie jest doręczane lecz jedynie należy powiadomić składającego żądanie o dopuszczenie do udziału w czynnościach o jego wydaniu (art. 100 § 5 k.p.k. i § 167 ust. 3 reg. prok.). Odmowa dopuszczenia do udziału w czynnościach procesowych oparta jest na nieostrych kryteriach. Prokurator ma

[188] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 6 do art. 317 k.p.k.

zatem pozostawioną w tym zakresie dużą swobodę przy podejmowaniu decyzji. W obecnym stanie prawnym takie postanowienia lub zarządzenia są niezaskarżalne.

Na potrzebę kontroli wskazywano w doktrynie jeszcze pod rządami k.p.k. z 1969 r.[189]. Postulaty te są podnoszone także i dziś[190]. Brak możliwości zaskarżenia takiej decyzji wyklucza procesową kontrolę i kształtowanie w ten sposób prawidłowej praktyki, zgodnej z intencją ustawodawcy[191]. W doktrynie zaproponowano także, aby zamiast czasochłonnej procedury odwoławczej, zapewnić stronie pewność, że sprawa szybko zostanie skierowana do sądu, a ewentualne nadużycie prawa do odmowy dopuszczenia do udziału w czynności śledztwa albo dochodzenia zostanie przez ten organ odpowiednio ocenione, a czynność ze szczególną starannością przeprowadzona jeszcze raz, tym razem w warunkach pełnej kontradyktoryjności[192]. Zapewnienie dynamiki postępowania przygotowawczego nie powinna odbywać się kosztem uprawnień przysługujących stronom i ich przedstawicielom procesowym. Wydaje się jednak, że osadzenie kontroli na poziomie sądu mogłoby doprowadzić do przewlekłości. Nie mniej nie ma przeszkód, aby zażalenie na odmowę przysługiwało do prokuratora nadrzędnego[193]. Udział sądu w tym przypadku nie jest niezbędny, chociażby ze względu na to, że te same czynności będą powtórzone przed tymże sądem po wniesieniu aktu oskarżenia.

[189] P. Kruszyński, *Udział obrońcy…*, s. 81-83 i powołana tam literatura.
[190] A. Baj, *Udział stron postępowania przygotowawczego w czynnościach powtarzalnych*, Prok. i Pr. 2019 r., nr 2, s. 122.
[191] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1089.
[192] W. Jasiński, *Udział stron, obrońców i pełnomocników w czynnościach postępowania przygotowawczego – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, AUW PPiA 2010 r., z. 82, s. 150.
[193] Za osadzeniem kontroli na szczeblu prokuratury opowiedziała się A. Baj, wskazując jako właściwego do rozpoznania zażalenia prokuratora bezpośrednio przełożonego – A. Baj, *Udział stron…*, s. 122.

ROZDZIAŁ 5
KONTROLA WARUNKÓW FORMALNYCH ZAŻALENIA I SKUTKI JEGO WNIESIENIA NA ETAPIE POSTĘPOWANIA PRZYGOTOWAWCZEGO

5.1. Wstępna kontrola zażalenia

Wstępna kontrola zażalenia polega na sprawdzeniu, czy środek odwoławczy spełnia warunki określone w art. 429 § 1 k.p.k., art. 119 k.p.k. i art. 425-443 k.p.k., które na podstawie art. 465 § 1 k.p.k. i 466 § k.p.k. są odpowiednio stosowane do zaskarżania postanowień i zarządzeń wydanych w toku postępowania przygotowawczego. Kontroli podlega to, czy zażalenie: 1) spełnia warunki formalne środka odwoławczego jako pisma procesowego; 2) spełnia warunki formalne odnoszące się do treści środka odwoławczego; 3) wniesiono je z zachowaniem terminu; 4) wniosła je osoba uprawniona; 5) jest dopuszczalne[1]. W doktrynie Z. Doda sformułował wytyczne, które winny być brane pod uwagę przy dokonywaniu kontroli warunków formalnych zażalenia. Autor ten wskazał przede wszystkim na konieczność oceny legitymacji procesowej do wniesienia zażalenia przez pryzmat okoliczności istniejących w chwili zaskarżenia; badanie *gravamen*, w szczególności wtedy, gdy zażalenie wnosi osoba nie będąca stroną; wnikliwego badania terminu do wniesienia zażalenia z uwzględnieniem tego, czy skarżący nie sformułował wniosku o przywrócenie terminu oraz pod kątem tego, czy został on prawidłowo pouczony o terminie do wniesienia zażalenia[2]. Wytyczne te mają istotne znaczenie w toku postępowania przygotowawczego, gdzie kwestie związane z legitymacją procesową, przedmiotem zaskarżenia oraz terminami do wniesienia zażalenia nie zawsze są precyzyjnie ujęte w przepisach.

Wstępna kontrola zażalenia spoczywa na organie wydającym zaskarżone postanowienie, zarządzenie lub dokonującym czynności innej niż postanowienie lub zarządzenie. Wymusza to pośredni tryb wnoszenia zażalenia (art. 428 § 1 k.p.k.). Powyższy układ może doznawać wyjątków. W doktrynie[3] przyjmuje się bowiem, że w przypadku zażalenia na bezczynność (art. 306 § 3 k.p.k.) powinno ono być wnoszone bezpośrednio do prokuratora nadrzędnego albo powołanego do nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym z pominięciem organu, którego bezczynność podlega zaskarżeniu.

---

[1] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. II, s. 339. Podobnie: T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1421; T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 823; H. Paluszkiewicz [w:] K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie…*, s. 444.

[2] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 224.

[3] Tak.: R.A. Stefański [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 723; tenże, *Zażalenie na bezczynność organu procesowego – uwagi de lege ferenda*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 12, s. 145.

Rozwiązanie to, choć stojące w opozycji do art. 428 § 1 k.p.k. jest słuszne. Pośredni tryb wnoszenia zażalenia w sytuacji bezczynności prowadziłby do tego, że organ ten, chcąc uniknąć kontroli odwoławczej i rozstrzygnięcia o stwierdzeniu naruszenia art. 305 § 1 k.p.k., nie nadałby zażaleniu dalszego biegu przez nieprzekazanie go organowi odwoławczemu. Nie bez znaczenia jest też i to, że w ten sposób przyśpiesza się rozpoznanie zażalenia oraz informuje prokuratora nadrzędnego lub powołanego do nadzoru nad nieprokuratorskim organem postępowania przygotowawczego o uchybieniu, co może być przyczyną wzmocnienia nadzoru służbowego lub procesowego w ramach postępowania przygotowawczego.

Wątpliwości w zakresie wstępnej kontroli zaskarżenia mogą też budzić konstrukcje przewidziane w art. 325e § 4 k.p.k. i 626a k.p.k. W tych przypadkach zażalenie trafia najpierw do nieprokuratorskiego organu, który wydał zaskarżoną decyzję procesową, następnie do prokuratora właściwego do sprawowania nadzoru nad dochodzeniem, a dopiero gdy ten nie przychyli się do zażalenia przekazuje je sądowi. Kto zatem powinien dokonać wstępnej kontroli zażalenia organ nieprokuratorski czy prokurator? Zasadnie przyjmuje się w doktrynie, że w takim układzie to nieprokuratorski organ kontroluje dopuszczalność oraz warunki formalne wniesionego środka odwoławczego[4]. Stanowisko to jest konsekwencją odpowiedniego stosowania art. 428 § 1 k.p.k. oraz art. 429 § 1 k.p.k. albowiem przepisy art. 325e § 4 k.p.k. i art. 626a k.p.k. nie uchylają ww. norm ogólnych. Zażalenie wnosi się za pośrednictwem organu pierwszej instancji, którym jest nieprokuratorski organ prowadzący postępowanie przygotowawcze. Niezasadnym byłoby zatem odmawianie mu kompetencji do dokonania wstępnej kontroli zażalenia. Przyznanie tego prawa wyłącznie prokuratorowi prowadzi do pominięcia organu pierwszej instancji. Dopuszczalny wydaje się jednak także drugi pogląd, stanowiący transpozycję do aktualnego stanu prawnego stanowiska wyrażonego ongiś przez S. Wiewiórkę[5] na gruncie art. 306 § 2 k.p.k. w brzmieniu sprzed nowelizacji z 2007 r.[6], że o ile bowiem w oparciu o względy funkcjonalne można bronić wykładni, w myśl której zarówno prokurator *a quo* [organ nieprokuratorski – przyp. AM], jak i prokurator nadrzędny [prokurator nadzorujący postępowanie przygotowawcze – przyp. AM] władni są pozytywnie ocenić warunki dopuszczalności (uznać zażalenie za formalnie dopuszczalne), jak

[4] J. Zagrodnik, *Specyfika trybu kontroli postanowień o umorzeniu postępowania rejestrowego*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 9, s. 53; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1122.

[5] S. Wiewiórka, *Kontrola instancyjna postanowień prokuratora o umorzeniu lub odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2002 r., nr 12, s. 26.

[6] Przepis ten do nowelizacji z 2007 r. zakładał szczególny tryb zaskarżania postanowień o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego – do prokuratora nadrzędnego , który kierował je do sądu dopiero wtedy, gdy nie przychylał się do zażalenia.

i – w ramach kontroli merytorycznej – uwzględnić je w całości (przychylić się), o tyle uprawnienie do „negatywnej" kontroli warunków formalnych i tym samym stwierdzenie formalnej niedopuszczalności zażalenia skierowanego do sądu powinno być zastrzeżone wyłącznie dla prokuratora, do którego to zażalenie „wnosi się", a tym prokuratorem jest prokurator nadrzędny [prokurator nadzorujący postępowanie przygotowawcze – przyp. AM].

Z punktu widzenia praktycznego nie ma jednakże znaczenia, kto dokona kontroli warunków formalnych zażalenia na podstawie art. 429 § 1 k.p.k., czy będzie to prokurator czy organ nieprokuratorski. Powinna być jednak zachowana droga odpowiadająca pośredniemu trybowi jego wnoszenia. Wydanie zarządzenia na podstawie art. 429 § 1 k.p.k. przez prokuratora właściwego do sprawowania nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym w przypadkach, o których mowa w art. 325e § 4 k.p.k. i art. 626a k.p.k. z pominięciem organu nieprokuratorskiego nie niesie ryzyka naruszenia praw lub interesów strony. Wątpliwym wydaje się, że prokurator, do którego wpłynęło zażalenie, będzie przekazywał sprawę organowi nieprokuratorskiemu wraz ze środkiem odwoławczym, który i tak musi rozpatrzyć zanim przekaże sądowi zaskarżoną decyzję procesową z aktami sprawy, jak również straci okazję do skontrolowania przebiegu dochodzenia, o którym nawet, jak to ma miejsce przy umorzeniu rejestrowym nie wie, że się toczyło. Zachowanie pośredniego trybu prowadzi do niepotrzebnego przepływu akt najpierw między prokuratorem nadzorującym postępowanie przygotowawcze a organem nieprokuratorskim w celu dokonania przez niego wstępnej kontroli zażalenia i ewentualnego wezwania składającego zażalenie do uzupełnienia braków, a następnie pomiędzy organem nieprokuratorskim a prokuratorem, by ten merytorycznie ustosunkował się do zażalenia.

Za zasadnością przyjęcia, że to prokurator nadzorujący postępowanie przygotowawcze winien dokonywać wstępnej kontroli zażalenia przemawia pogląd R.A. Stefańskiego, zgodnie z którym prokurator w wypadku, gdyby trafiło do niego zażalenie nieodpowiadające wymogom formalnym z art. 429 § 1 k.p.k., nie mając pełnych uprawnień organu odwoławczego, a tylko te, które przyznaje mu art. 325e § 4 k.p.k. – nie może pozostawić zażalenia bez rozpoznania, zaś w razie stwierdzenia takich przesłanek prokurator, przysyłając zażalenie do sądu, powinien wnosić o pozostawienie zażalenia bez rozpoznania, podając jednocześnie okoliczności uzasadniające taki sposób rozstrzygnięcia[7]. Przyjmując zatem, że to organ nieprokuratorski miałby dokonywać kontroli formalnej, rola prokuratora

[7] R.A. Stefański, *Aktualny model zaskarżania postanowień o zaniechaniu ścigania karnego*, Prok. i Pr. 2007 r., nr 12, s. 16.

niemogącego naprawić zaistniałych braków sprowadzałaby się do „posłańca" przekazującego sądowi środek odwoławczy.

Specyficzna będzie też sytuacja w tych wypadkach, gdzie ustawodawca powołał do rozpoznawania zażalenia instancję poziomą. Wówczas dojdzie do kumulacji ról procesowych, gdyż organ *a quo* i *ad quem* będzie to ten sam organ tylko orzekający w innym składzie. Kontrola formalna zażalenia powinna w tym wypadku odbywać się tak, jak wynika to z art. 429 § 1 k.p.k., czyli należeć do prezesa sądu[8].

Rezultatem wstępnej kontroli jest przyjęcie zażalenia, odmowa jego przyjęcia bądź pozostawienie zażalenia bez rozpoznania (art. 429 § 2 k.p.k., art. 430 § 1 k.p.k.). Forma podejmowanych decyzji przybiera postać zarządzenia albo postanowienia (art. 93 § 1 i 3 k.p.k., art. 429 § 2 k.p.k.). Zarządzeniem odmawia się przyjęcia zażalenia (arg. z art. 429 § 2 k.p.k.) niezależnie od tego, który organ będzie organem *a quo* (prezes sądu, prokurator[9] lub organ nieprokuratorski) jak też niezależnie od podstawy prawnej odmowy, która może wynikać z art. 429 § 1 k.p.k. lub art. 120 § 2 zd. II k.p.k.[10]. W formie postanowienia pozostawia się środek odwoławczy bez rozpoznania, co wynika z art. 93 § 1 k.p.k. w zw. z art. 430 § 1 k.p.k. Odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących zażaleń na postanowienia sądu do zażaleń na postanowienia prokuratora i prowadzącego postępowanie przygotowawcze (art. 465 § 1 k.p.k.) pozwala przyjąć, że również decyzja prokuratora, gdy jest on organem *ad quem* powinna zapaść w formie postanowienia. Odmowa powinna zawierać też stosowne pouczenie, o ile jest to niezbędne, nie tylko o zaskarżalności, lecz także np. o możliwości złożenia wniosku o przywrócenie terminu[11]. Przepisy milczą odnośnie do formy decyzji o przyjęciu zażalenia. W § 251 oraz § 252 ust. 1 reg. prok. stanowi się o „przesłaniu zażalenia" oraz o „przedstawieniu zażalenia". Wydaje się zatem, że jest to czynność wymagająca wydania zarządzenia, ale o charakterze organizacyjno-technicznym[12].

[8] W tej materii istniały rozbieżne stanowiska w doktrynie i orzecznictwie, jednakże ostatecznie przeważyła zaprezentowana wykładnia – szerzej na ten temat S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 48.
[9] Prokurator będzie organem właściwym do odmowy przyjęcia zażalenia na decyzję organu nieprokuratorskiego – R.A. Stefański, *Aktualny model…*, s. 7 i powołana tam literatura.
[10] Decyzja procesowa o uznaniu pisma za bezskuteczne, o której stanowi art. 120 § 2 zd. II k.p.k. wchodzi bowiem w rachubę tylko wtedy, gdy przepis szczególny nie wymaga dla niej innej postaci, jaką może być odmowa przyjęcia danego pisma albo pozostawienie go bez rozpoznania. Dlatego też odmowa przyjęcia, a nie uznanie pisma za bezskuteczne z uwagi na nieusunięte w terminie braki formalne, przewidziana jest jako pierwotna decyzja procesowa przy środkach odwoławczych – zob.: T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 457.
[11] Postanowienie SN z 27.08.1984 r., Rw 503/84, OSNKW 3-4/1985 poz. 30.
[12] W doktrynie podniesiono, że taka decyzja nie musi zawierać uzasadnienia, ale w tych sytuacjach, w których *in concreto* wystąpiły wątpliwości co do dopuszczalności środka odwoławczego, co do uprawnień podmiotu wnoszącego środek odwoławczy lub co do terminu jego wniesienia, pożądane jest sporządzenie pisemnych motywów – S. Zabłocki, *Postępowanie odwoławcze…*, s. 37.

W toku postępowania przygotowawczego dopuszczalne jest, że zanim zostanie rozpoznane zażalenie to zaskarżona decyzja zostanie uchylona lub zmieniona. Wiąże się to z problematyką kontroli formalnej zażalenia w ten sposób, że w przepisach procesowych nie ma jasno wyrażonej normy regulującej to, jaką decyzję powinien w takim wypadku podjąć organ, do którego wpłynął środek odwoławczy. Z. Doda ongiś wskazał, że w takiej sytuacji powinno zostać wydane zarządzenie o odmowie przyjęcia zażalenia, aby w wypadku błędu organu procesowego spowodowanego nietrafnym uznaniem, że *in concreto* doszło do „dezaktualizacji" zażalenia skarżący mógł spowodować sprawdzenie, czy rzeczywiście słusznie odstąpiono od przekazania zażalenia instancji *ad quem*[13]. Pogląd ten zasługuje na aprobatę. Są bowiem takie sytuacje, w których wydanie zarządzenia o odmowie przyjęcia środka odwoławczego byłoby niezasadne np. ocena legalności stosowania tymczasowego aresztowania pomimo jego uchylenia przez prokuratora[14]. Nie nadanie dalszego biegu zażaleniu wyłączałoby prawo strony do odwołania się od decyzji, która zapadła i wywołała skutki prawne. Innymi słowy, w przypadku uchylenia lub zmiany przedmiotu zaskarżenia stosowanie art. 429 § 1 k.p.k. oraz art. 430 § 1 k.p.k. nie może być pochopne i wymaga przeanalizowania, czy decyzja o odmowie przyjęcia zażalenia nie doprowadzi do pozbawienia strony prawa do odwołania.

Zarządzenie o odmowie przyjęcia środka odwoławczego jest zaskarżalne (art. 429 § 2 k.p.k.) nawet, jeżeli decyzja, na którą wniesiono zażalenie jest niezaskarżalna bowiem z niedopuszczalności zaskarżenia określonego orzeczenia wcale nie wynika niedopuszczalność zażalenia na decyzję o odmowie przyjęcia środka odwoławczego od tego orzeczenia[15]. Przy czym to sąd właściwy do rozpoznania zażalenia na postanowienie prokuratora jest też uprawniony do rozpatrzenia zażalenia na zarządzenie prokuratora o odmowie przyjęcia takiego zażalenia oraz o odmowie przywrócenia uchybionego terminu do wniesienia zażalenia[16]. Zaskarżenie zarządzenia wydanego w trybie art. 429 § 1 k.p.k. lub postanowienia na podstawie art. 430 § 1 k.p.k. pociąga za sobą tę konsekwencję, że zaskarżone zażaleniem orzeczenie stanie się prawomocne nie wcześniej, niż z dniem uprawomocnienia się

[13] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 224 i 225.
[14] Szerzej na ten temat zob. podrozdział 4.3. niniejszej pracy.
[15] Z. Doda, A. Gaberle, *Kontrola…*, s. 393-394.
[16] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1585 i powołane tam orzecznictwo; D. Świecki [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 1149; S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 51; Ł. Gramza, *W sprawie właściwości funkcjonalnej do rozpoznania zażaleń na decyzję prokuratora zamykające drogę do rozpoznania zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzenia postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2000 r., nr 7-8, s. 63 i 64.

zarządzenia o odmowie przyjęcia tego środka lub postanowienia o pozostawieniu go bez rozpoznania[17].

Z zaskarżalnością zarządzenia wydanego na podstawie art. 429 § 1 k.p.k. wiąże się zagadnienie przejęcia zażalenia do rozpoznania. Powstaje pytanie, czy sąd w wyniku kontroli zażaleniowej uchylając zarządzenie prokuratora o odmowie przyjęcia środka może przejąć zażalenie do rozpoznania? Zdaniem S. Wiewiórki w takiej sytuacji zażalenie powinno być rozpoznane przez sąd ze względu na zasadę szybkości postępowania i kondensację postępowania zażaleniowego[18]. Pogląd ten może budzić wątpliwości. Czyni on z zażalenia środek dewolutywny, którym z założenia nie jest i pozwala na jego rozpoznanie z pominięciem art. 463 § 1 k.p.k., co w postępowaniu przygotowawczym oznacza ominięcie gospodarza tego etapu. Taka kondensacja nie musi prowadzić do przyspieszenia postępowania zażaleniowego. Pominięcie trybu autokontroli oznacza, że sąd powinien wyznaczyć posiedzenie, zawiadomić o nim uprawnione osoby i wydać rozstrzygnięcie. Nie wchodząc w szczegóły techniczno-organizacyjne jak obieg korespondencji, terminy wokand sądowych itp. uwzględnienie zażalenia i uchylenie zaskarżonej decyzji, nawet po uprzednim uchyleniu zarządzenia o jego odmowie przez sąd, generuje mniej opóźnień, co przekłada się na sprawność postępowania przygotowawczego. Podobne uwagi można odnieść do zażaleń na postanowienia sądu i uchylenia zarządzenia prezesa sądu odmawiającego przyjęcia środka odwoławczego. Trzeba tu jeszcze podnieść, że celem kontroli odwoławczej zarządzenia odmawiającego przyjęcia zażalenia jest jedynie ustalenie tego, czy przy wydaniu tego zarządzenia nie doszło do uchybień związanych z badaniem samych warunków dopuszczalności zażalenia, nie zaś rozważanie zasadności argumentów przemawiających za merytoryczną słusznością wniesionego środka, co do którego – z powodu prawnoprocesowej nieskuteczności – zapadła decyzja o odmowie przyjęcia[19].

Przymiotu zaskarżalności nie ma natomiast decyzja o przyjęciu środka odwoławczego. Podlega ona jednak kontroli dokonywanej przez organ *ad quem* na podstawie art. 430 § 1 k.p.k. Organ ten, jeżeli dojdzie do przekonania, że warunki dopuszczalności zażalenia nie są spełnione albo przyjęcie tego środka nastąpiło na skutek niezasadnego przywrócenia terminu, może wydać postanowienie o pozostawieniu zażalenia bez rozpoznania. Postanowienie to jest zaskarżalne do innego równorzędnego składu sądu odwoławczego (art. 430 § 2 k.p.k.). W

[17] Postanowienie SN z 8.12.2003 r., V KK 259/03, LEX nr 82452 z glosami: K. Marszała, *Glosa do postanowienia SN z 8.12.2003 r., V KK 259/2003*, OSP 2004 r., nr 10, s. 535; M. Rogalskiego, *Glosa do postanowienia SN z 8.12.2003 r., V KK 259/2003,* OSP 2006 r., nr 6, s. 342.
[18] S. Wiewiórka, *Kontrola instancyjna…*, s. 29.
[19] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 51.

razie przyjęcia zażalenia przez prokuratora, pomimo braku ku temu podstaw i przekazania go sądowi, sądem funkcjonalnie właściwym do zastosowania art. 430 § 1 k.p.k. jest sąd, o którym mowa w art. 329 § 1 k.p.k. [sąd powołany do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji – przyp. AM], natomiast rozpoznanie zażalenia na postanowienie sądu o pozostawieniu zażalenia bez rozpoznania stanowi czynność postępowania sądowego i skład sądu będzie ustalony w oparciu o art. 430 § 2 k.p.k.[20]. Można zapytać, który organ, sąd czy prokurator będzie właściwy do rozpoznania zażalenia na decyzję prokuratora o pozostawieniu bez rozpoznania zażalenia wniesionego na decyzję organu nieprokuratorskiego? Wydaje się, że możliwe są tu dwa różne rozstrzygnięcia. Według pierwszego, z uwagi na to, że zażalenie na postanowienie prokuratora rozpoznaje sąd właściwy do rozpoznania sprawy powinno być ono rozpoznane nie przez innego prokuratora tej samej jednostki, lecz przez sąd (arg. z art. 465 § 2 k.p.k.). Według drugiego art. 430 § 2 k.p.k. może być potraktowany jako wypadek, kiedy ustawa stanowi inaczej, o którym mowa w art. 465 § 2 k.p.k. i wówczas rozpoznającym zażalenie będzie inny prokurator tej samej jednostki. Biorąc jednak pod uwagę, że kontrola sądu nad działaniem prokuratora powinna być możliwie najszersza i przyjmując, że wyłączenie jej powinno mieć umocowanie wyrażone wprost w ustawie, to najbliższa temu jest wykładnia przyjmująca, że postanowienia wydane przez prokuratora na podstawie art. 430 § 1 k.p.k. będą zaskarżalne, ale nie zgodnie z art. 430 § 2 k.p.k., lecz zgodnie z art. 465 § 2 k.p.k.

5.2. Termin do wniesienia zażalenia

Termin do wniesienia zażalenia jest terminem zawitym. Stanowi o tym wprost art. 122 § 2 k.p.k. Termin zawity nie może być na mocy decyzji organu procesowego ani przedłużony ani skrócony może być natomiast przywrócony. Wniesienie zażalenia po terminie skutkuje odmową jego przyjęcia (art. 429 § 1 k.p.k.), chyba że strona na podstawie art. 126 k.p.k. wniesie o przywrócenie terminu i termin ten zostanie przywrócony. Przyjęcie zażalenia przez organ *a quo* pomimo uchybienia terminowi uprawnia organ odwoławczy do pozostawienia go bez rozpoznania (art. 430 § 1 k.p.k.).

Termin do wniesienia zażalenia w toku postępowania przygotowawczego wynosi 7 dni (art. 460 *in principio* k.p.k.). Ma on zastosowanie do wydawanych w tym stadium procesu postanowień i zarządzeń (art. 466 § 1 k.p.k.) bez względu na organ je wydający – sąd, prezes sądu, prokurator lub prowadzący postępowanie przygotowawcze (art. 465 § 1 k.p.k.), a także do zaskarżalnych czynności innych niż postanowienia i zarządzenia. Zasady obliczania

[20] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…,* t. II, s. 350 i powołane tam orzecznictwo. Podobnie S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 56.

terminów określa art. 123 k.p.k. Zażalenie będzie wniesione w terminie, gdy przed jego upływem zostanie złożone bezpośrednio do organu, który wydał zaskarżone orzeczenie bądź organu odwoławczego lub, gdy zostanie nadane w sposób przewidziany w art. 124 k.p.k. Na gruncie tego ostatniego przepisu, do nowelizacji z 2013 r., istniał problem, czy pismo zawierające zażalenie nadane w innej niż polska placówce pocztowej należy przyjąć jako złożone w terminie. W orzecznictwie, powołując się na art. 5 Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej, sporządzonej w Brukseli dnia 29.05.2000 r., oraz Protokół do Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej z dnia 29.05.2000 r., sporządzony w Luksemburgu dnia 16.10.2001 r.[21], przyjmowano że nadanie przesyłki w zagranicznej placówce pocztowej powinno wywoływać skutki prawnej i być traktowane jako nadane w ustawowym terminie[22]. Zmiana legislacyjna rozwiązała ten problem. Przyjęto bowiem, że termin jest zachowany, jeżeli pismo zostało nadane w placówce podmiotu zajmującego się doręczaniem korespondencji na terenie UE, co jest rozwiązaniem trafnym. Pismo omyłkowo wniesione przed upływem terminu do niewłaściwego sądu, prokuratora, organu Policji albo innego organu postępowania przygotowawczego uważa się za wniesione z zachowaniem terminu (art. 125 k.p.k.).

Ustawowy charakter terminu do wniesienia zażalenia powoduje, że prawo do jego skracania bądź wydłużania posiada wyłącznie ustawodawca. Termin 7 dni, w obowiązujących procedurach[23] jest terminem „przypisanym" do zażalenia. Podobnie jest w procedurze karnej. Z zasady ogólnej wyrażonej w art. 460 k.p.k. nie wynika by ustawodawca zakładał istnienie innego niż 7 dniowy termin do wniesienia zażalenia w toku postępowania przygotowawczego. Sugeruje to brak w powołanym przepisie zwrotu „chyba że ustawa stanowi inaczej".

Przepisy szczególne przewidują jednak skrócenie terminu do wniesienia zażalenia. Takie rozwiązanie zastosowano w przypadku utajnienia i odtajnienia danych świadka *incognito*. Termin do wniesienia środka odwoławczego wynosi tu 3 dni. Przepis art. 184 § 5, § 7 i 8 k.p.k. stanowi w tym wypadku *lex specialis* w stosunku do art. 460 k.p.k. Co zatem przemawia za takim rozwiązaniem ustawowym? *Ratio legis* nie jest do końca jasne. Zachowanie terminu ustawowego w przypadku postanowień z art. 184 § 5, 7 i 8 k.p.k. nie oddziaływałoby w zasadniczy sposób na tok postępowania przygotowawczego. Jednakże

[21] Dz.U. z 2007 r. Nr 135, poz. 950 – dalej: Konwencja z 29.05.2000 r. o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi UE.
[22] Postanowienie SA w Katowicach z 4.09.2013 r., II AKz 513/13, LEX nr 142321.
[23] Chodzi tu o: procedurę cywilną, administracyjną, sądowoadministracyjną oraz podatkową.

znaczenia tej regulacji można dopatrywać się z punktu widzenia ochrony świadka. Konsekwencją odmowy utajnienia świadka bądź uchylenia postanowienia o jego utajnieniu jest jego deanonimizacja. Krótki termin do wniesienia zażalenia powinien przyśpieszyć kontrolę organu odwoławczego i pozwolić uniknąć ujawnienia świadka w przypadku, gdy nie zachodziły podstawy do odmowy nadania świadkowi statusu świadka *incognito* bądź do uchylenia postanowienia o utajnieniu świadka. To rozwiązanie spotkało się w doktrynie z aprobatą[24], jak też wyrażono odnośnie do niego głosy krytyki[25]. Krytyczne stanowisko oparto na słusznym zarzucie, że tak krótki termin uniemożliwia nie tylko skuteczne skorzystanie z pomocy prawnej, ale też nie przyczynia się do dobrego opracowania zażalenia, przez podmiot kwestionujący zasadność wydania postanowienia o utajnieniu tożsamości świadka. Przykładowo można wskazać tu na taką, realną sytuację, w której postanowienie zostanie doręczone uprawnionym podmiotom w piątek w godzinach popołudniowych.

Trzeba jednak zauważyć, że samo skrócenie terminu do wniesienia zażalenia nie spowoduje szybszego rozpoznania sprawy i usunięcia stanu niepewności. Ustawodawca nie przewiduje, tak jak ma to miejsce przy tymczasowym aresztowaniu i poręczeniu majątkowym, terminu do rozpoznania środka odwoławczego[26], a wniesione na podstawie art. 184 § 5, 7 i 8 k.p.k. zażalenie nie wstrzymuje wykonania zaskarżonego postanowienia. Dlatego też dla pełnej ochrony świadka przed nieuzasadnionym ujawnieniem niezbędnym jest wstrzymanie wykonania zaskarżonego postanowienia przez organ *a quo* bądź *ad quem* (art. 462 § 1 k.p.k.)[27]. Samo skrócenie terminu do wniesienia zażalenia nie zmienia zatem zbyt wiele.

W przepisach k.p.k. stosowanych w toku postępowania przygotowawczego nie ma regulacji pozwalających na wydłużenie terminu do złożenia zażalenia. Wydaje się jednak, że w niektórych przypadkach warto byłoby rozważyć takie rozwiązanie. Szczególnie, gdy chodzi o zażalenie na postanowienia kończące postępowanie przygotowawcze. Niejednokrotnie bowiem stopień skomplikowania sprawy, objętość akt nie pozwalają w terminie 7 dni na wnikliwe zapoznanie się ze sprawą przez pełnomocnika bądź obrońcę, nie wspominając o rzetelnym przygotowaniu zażalenia. Rozwiązania mające na celu wydłużenie czasu do jego

[24] P. Wiliński, *Świadek incognito w polskim procesie karnym*, Kraków 2003, s. 124.
[25] K. Eichstaedt, *Czynności sądu…*, s. 287.
[26] Tego rodzaju propozycje pojawiały się w pracach legislacyjnych przy okazji nowelizacji art. 184 k.p.k. dokonanej w 2003 r. Proponowano wprowadzenie 5. dniowego terminu do rozpoznania zażalenia, który to termin nie miałby charakteru instrukcyjnego, jednakże propozycje te nie zostały przyjęte – zob. P. Wiliński, *Świadek incognito w znowelizowanym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2003 r., nr 6, s. 70.
[27] Co do tego rozwiązania były zgłaszane w doktrynie uwagi, aby uzależnić ujawnianie protokołów zeznań świadka od uprawomocnienia się postanowienia o uchyleniu bądź odmowie utajnienia świadka – zob. P. Wiliński, *Świadek incognito w znowelizowanym…,* s. 71.

wniesienia proponowano w doktrynie procesu karnego jeszcze pod rządami k.p.k. z 1969 r.[28], jednakże nie znalazły one odzwierciedlenia normatywnego, ani w ówcześnie obowiązujących przepisach, ani w ostatnich, wielkich nowelizacjach z 2013 r., 2015 r. i 2016 r. Postulat ten pozostaje zatem aktualny. Wydłużenie terminu, np. do 14 dni, w odniesieniu do decyzji kończących postępowanie przygotowawcze, wydaje się być rozwiązaniem pożądanym. Strona lub jej przedstawiciel procesowy mieliby wówczas wystarczający czas na spotkanie się z mandantem lub mocodawcą (co w przypadku osób osadzonych w zakładach karnych lub aresztach śledczych jest dość utrudnione), zapoznanie się z aktami sprawy i przygotowanie środka odwoławczego, nie powodując wydłużenia okresu uprawomocnienia się decyzji procesowej. Przeciwko takiemu rozwiązaniu można podnieść argument, że przecież nie każda decyzja kończąca postępowanie przygotowawcze będzie podejmowana w sprawach skomplikowanych i przez to wymagających znacznych nakładów pracy. Wówczas należałoby rozważyć powierzenie organowi odwoławczemu prawa do wydłużenia terminu, tak jak ma to miejsce np. przy przedłużaniu czasu do sporządzenia uzasadnienia wyroku (art. 423 § 1 k.p.k.). Takie ukształtowanie procedury mogłoby jednak negatywnie odbić się na szybkości postępowania, dlatego też zasadniejsze jest postulowanie o ustawowe określenie wydłużonego terminu dla wszystkich decyzji kończących postępowanie w sprawie bez względu na stopień ich skomplikowania.

Ważkie jest także pytanie, czy wydłużenia terminu do złożenia zażalenia nie wymagają orzeczenia rozstrzygające kwestie wpadkowe, które często wywołują skutki w postaci ograniczeń w sferze swobód obywatelskich np. stosowanie środków zapobiegawczych. Wydawać może się, że zaskarżenie tych decyzji procesowych nie wymaga nakładu pracy takiego, jak w przypadku zaskarżenia postanowień kończących postępowanie przygotowawcze. Należy jednak wziąć pod uwagę istniejące w postępowaniu przygotowawczym ograniczenia w dostępie do akt sprawy, prowadzenia go w innej miejscowości aniżeli miejsce zamieszkania lub siedziba strony, a także utrudnienia w kontaktach z podejrzanym. Nie można pominąć również i tego, że 7 dniowy termin to *de facto* 5 dni „roboczych", w których otwarte są siedziby organów procesowych, gdzie możliwe jest zapoznanie się z aktami sprawy bądź widzenie z podejrzanym. Podsumowując powyższe uwagi jako przekonująca jawi się teza o wydłużeniu także i w przypadku orzeczeń incydentalnych terminu do wniesienia zażalenia. Nie wszystkie kwestie wpadkowe będą wymagały ww. nakładów pracy, jednakże nic nie stoi na przeszkodzie, aby czas na złożenie

[28] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 198.

środka odwoławczego był dłuższy. Postanowienie podlega bowiem wykonaniu w terminie ustawowym do wniesienia zażalenia, z uwagi na względnie suspensywny charakter tego środka odwoławczego, stąd ewentualne obawy o zachwianie szybkością procesu wydają się być niezasadne.

Powyższe rozważania dotyczące wydłużenia terminu z art. 460 k.p.k. wymagają jeszcze jednej odsłony. W toku postępowania przygotowawczego oprócz postanowień rozstrzygnięcia przyjmują formę zarządzeń, a także możliwe jest zaskarżenie czynności innych niż postanowienia i zarządzenia. Pomimo doniosłego znaczenia niektórych z nich (np. zarządzenie o odmowie przyjęcia zażalenia, zatrzymanie na zarządzenie prokuratora) termin do wniesienia zażalenia przewidziany w art. 460 k.p.k. jest wystarczający. Z założenia bowiem zażalenie na czynności nie wymaga większego zagłębiania się w akta sprawy, gdyż często sam sposób jej przeprowadzenia dostarcza żalącemu powody do zaskarżenia.

5.2.1. Ogłoszenie lub doręczenie orzeczenia jako początek biegu terminu do wniesienia zażalenia

Moment, od którego należy liczyć termin 7 dni do wniesienia zażalenia określa art. 460 k.p.k. Zasadniczo biegnie on od ogłoszenia postanowienia (zarządzenia), a jeżeli ustawodawca nakazuje doręczenie postanowienia (zarządzenia) – od daty doręczenia. Do ogłaszania i doręczania postanowień w toku postępowania przygotowawczego art. 106 k.p.k. nakazuje stosować przepisy art. 100 § 4-8 k.p.k. W postępowaniu przygotowawczym większość decyzji zapada poza rozprawą, jak również poza posiedzeniem sądu. Takie postanowienia i zarządzenia podlegają doręczeniu na podstawie art. 100 § 4 k.p.k. Ustawodawca na gruncie tego przepisu posługuje się pojęciem podmiotów uprawnionych do wniesienia środka odwoławczego oraz pojęciem stron, różnicując ich sytuację procesową w zależności od przedmiotu doręczenia. I tak, podmiotom uprawnionym do wniesienia środka odwoławczego doręcza się zaskarżalne postanowienia lub zarządzenia inne niż kończące postępowanie w sprawie. Te ostatnie bowiem doręczane będą wyłącznie stronom. Także wyłącznie stronom doręczone zostanie postanowienie z uzasadnieniem wydane w wypadku wskazanym w art. 98 § 2 k.p.k. tj. odroczenia sporządzenia uzasadnienia. Obowiązek doręczenia odpada, gdy podmioty uprawnione do wniesienia zażalenia lub strony brały udział w posiedzeniu, na którym zostało ogłoszone zaskarżalne postanowienie lub zarządzenie, z wyjątkiem przewidzianym w art. 589j § 1 k.p.k., gdzie ustawa nakazuje doręczenie postanowienia nawet wtedy, gdy strony brały udział w posiedzeniu.

W bardzo ograniczonym zakresie wydaje się możliwe ogłoszenie zaskarżalnych decyzji podejmowanych przez prokuratora[29]. Przykładem może być nałożenie kary porządkowej na osobę, która bezpodstawnie odmawia zeznań (art. 287 § 1 k.p.k.). Postanowienie może być wydane przez prokuratora w trakcie przesłuchania tejże osoby i ogłoszone wraz z uzasadnieniem. Nie ma bowiem do tych decyzji zastosowania art. 286 k.p.k., w którym wprost mówi się o doręczeniu postanowienia ukaranemu. Nic zatem nie stoi na przeszkodzie, aby prokurator podczas przesłuchania, w trybie art. 287 § 1 k.p.k., nałożył karę porządkową, jednocześnie ogłaszając tę decyzję ukaranemu. Należy jednak pamiętać, że może tego dokonać wyłącznie prokurator, a zatem inne organy prowadzące postępowanie przygotowawcze, gdyby zachodziła potrzeba ukarania muszą zwrócić się o to do niego. Natomiast w przypadku, gdy podstawą nałożenia kary jest nieusprawiedliwione niestawiennictwo albo wydalenie z miejsca przeprowadzenia czynności bez zezwolenia organu to z uwagi na to, że nie ma możliwości ogłoszenia postanowienia ukaranemu, postanowienie będzie musiało być doręczone, co wynika pośrednio z art. 286 k.p.k., który stanowi o terminie do usprawiedliwiania nieobecności lub samowolnego oddalenia się, wynoszącym 7 dni liczonych od momentu doręczenia postanowienia ukaranemu[30].

Wyjątkowo ustawodawca modyfikuje początek biegu terminu. Ma to miejsce w przypadku postanowień o odmowie wszczęcia lub umorzeniu dochodzenia, gdy zawiadamiającym o przestępstwie był inspektor pracy bądź NIK. Dla tych podmiotów, zgodnie z art. 325e § 1a k.p.k. termin do wniesienia zażalenia biegnie od doręczenia im postanowienia wraz z uzasadnieniem, jak również w przypadku art. 127a § 2 k.p.k., o czym będzie mowa w dalszej części tego rozdziału. W podobny sposób, a więc od doręczenia, a nie ogłoszenia, ustawodawca określił termin do wniesienia zażalenia w art. 589j § 1 k.p.k.

Datą ogłoszenia jest dzień, w którym odbyło się posiedzenie sądu, na którym ogłoszono postanowienie lub zarządzenie. Moment doręczenia określają przepisy art. 132-134 k.p.k. Doręczenie musi być prawidłowe, a zatem jeżeli uchybiono jednej z zasad np. obliczania terminów awizowania, wówczas doręczenie nie może być uznane za prawidłowe i termin do wniesienia zażalenia nie biegnie. Warto też dodać, że w art. 460 k.p.k. nie ma mowy o faktycznym zapoznaniu się z treścią przesyłki przez adresata, a jedynie o doręczeniu.

[29] *Expressis verbis* stanowi o tym art. 313 § 1 k.p.k. przy czym jest to decyzja niezaskarżalna, jak również art. 321 § 6 k.p.k. stanowiący o ogłoszeniu postanowienia o umorzeniu śledztwa.
[30] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 990.

5.2.1.1. Doręczenie za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej

Doręczenie pism procesowych na podstawie art. 132 § 3 k.p.k. jest możliwe również za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej. W doktrynie procesu karnego niejednolicie traktuje się kwestię dopuszczalności doręczania w ten sposób zaskarżalnych decyzji procesowych. Pierwszy pogląd, w świetle którego nie jest dopuszczalne skorzystanie z art. 132 § 3 k.p.k. do doręczenia orzeczeń zaskarżalnych wywiedziony jest stąd, że w art. 128 § 1 k.p.k. ustawodawca nakazuje doręczać orzeczenia w uwierzytelnionych odpisach, natomiast za pośrednictwem telefaksu jak i za pośrednictwem poczty elektronicznej można doręczyć wyłącznie kopię, co nie może być uznane za prawidłowe doręczenie, od którego liczy się termin do wniesienia środka odwoławczego[31]. Drugi pogląd jest krytyką pierwszego opartą na tym, że w art. 132 § 3 k.p.k. ustawodawca nie wyłącza jego stosowania do orzeczeń zaskarżalnych, a wymóg doręczenia odpisu orzeczenia spełni przesłanie go jako skanu sporządzonego w formacie pdf, zapewniającego integralność danych zawartych w postanowieniu czy zarządzeniu[32]. Przedstawione stanowisko oparte jest na słusznym założeniu, że proces karny powinien nadążać za rozwojem techniki, to jednak przepisy procedury karnej, tak z uwagi na ich funkcje gwarancyjne, jak i na zabezpieczające pewność obrotu prawnego, nie przewidują dowolności w doręczaniu pism procesowych przez organy postępowania[33]. Dodatkowo, obok argumentów płynących z treści art. 128 § 1 k.p.k., przeciwko przyjęciu dopuszczalności stosowania art. 132 § 3 k.p.k. wobec zaskarżalnych orzeczeń przemawia nieuregulowanie sposobu dokumentowania transmisji danych, od której potwierdzenia biegnie termin, a także brak obowiązku podawania czy wręcz posiadania adresu poczty elektronicznej przez uczestników postępowania[34]. Zgodzić należy się zatem, iż przedstawiany sposób doręczeń w obecnym kształcie nie spełnia wymagań współczesności i niezbędna jest w tej materii ingerencja ustawodawcy[35].

Aktualnie, gdyby postanowienie bądź zarządzenie zostało doręczone uprawnionemu do wniesienia zażalenia za pośrednictwem poczty elektronicznej to wówczas termin do jego wniesienia nie biegnie, albowiem doręczenie w sposób przewidziany w art. 132 § 3 k.p.k.

---

[31] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. I, s. 667; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 478 i 488; M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…,* t. I, s. 473; A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 281; A. Baworowski, *Doręczenia elektroniczne w toku postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2007 r., nr 11, s. 46-47.

[32] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 14 do art. 132 k.p.k.

[33] Zob.: uchwała SN z 20.12.2006 r., I KZP 29/06, OSNKW 1/2007 poz. 1 oraz zarządzenie SN z 26.01.2012 r., III KZ 93/11, LEX nr 1129054.

[34] Zob. szerzej na ten temat: M. Żak, *Wnoszenie pism drogą elektroniczną oraz elektroniczne doręczenia w procesie karnym*, CzPKiNP 2010 r., nr 3, s. 128-131.

[35] H. Mazur, *Proces karny w społeczeństwie informacyjnym*, [w:] *Proces karny we współczesnym społeczeństwie*, red. A. Światłowski, Kraków 2014, s. 16-21.

byłoby bezskuteczne. Decyzja procesowa nie uprawomocni się, zaś strona zachowa prawo do zaskarżenia jej po dokonaniu prawidłowego doręczenia. Wydaje się jednak, że nie ma przeszkód ku temu, aby uprawniona osoba złożyła zażalenie na otrzymaną w formie elektronicznej decyzję procesową i zażalenie to zostało przyjęte do rozpoznania.

Wychodząc naprzeciw potrzebom współczesności w projekcie zmian k.p.k. z 2019 r. proponuje się nowelizację art. 299a § 2 k.p.k. poprzez dodanie możliwości zawiadomienia pokrzywdzonego o sposobie zakończenia postępowania wraz z odpisem prawomocnego postanowienia kończącego postępowanie w sprawie lub jego wyciągiem za pośrednictwem telefaksu lub poczty elektronicznej. Zmiana ta jest jedynie kosmetyczna i nie modyfikuje zasad doręczania nieprawomocnych postanowień lub zarządzeń, a tym bardziej nie umożliwia wniesienia zażalenia za pośrednictwem mejla, jak też nie dotyczy podejrzanego.

5.2.1.2. Doręczenie postanowienia lub zarządzenia wraz z uzasadnieniem

Zgodnie z art. 98 § 1 k.p.k. postanowienie sporządza się z urzędu na piśmie wraz z uzasadnieniem. W sprawie zawiłej lub z innych ważnych przyczyn można odroczyć sporządzenie uzasadnienia na czas do 7 dni (art. 98 § 2 k.p.k.). Zarządzenia wymagają pisemnego uzasadnienia tylko wówczas, gdy podlegają one zaskarżeniu (art. 99 § 2 k.p.k.). W przepisach k.p.k. nie przewiduje się, norm szczególnych, które precyzowałyby jakie elementy powinno zawierać uzasadnienie postanowienia, tak jak uczyniono to w przypadku wyroków (zob. art. 424 i 457 § 2 i 3 k.p.k.). Szczególne wymogi, co do uzasadnień znaleźć możemy wśród przepisów regulujących konkretną instytucję procesową np. uzasadnienie postanowienia o zastosowaniu środka zapobiegawczego (art. 249 § 5 k.p.k.) lub uzasadnienie postanowienia o przedstawieniu zarzutów (art. 313 § 4 k.p.k.).

W toku postępowania przygotowawczego ustawodawca przewidział również takie sytuacje procesowe, w których organ zwolniony jest ze sporządzania uzasadnienia postanowienia, nawet w sytuacji, gdy przysługuje na nie środek odwoławczy. Z takim rozwiązaniem spotkamy się w przypadku prowadzenia postępowania przygotowawczego w formie dochodzenia. Ustawodawca *expressis verbis* w art. 325e § 1 zd. II k.p.k. przewiduje, że uzasadnienia nie musi zawierać postanowienie: 1) o wszczęciu, 2) odmowie wszczęcia, 3) umorzeniu i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw i 4) o umorzeniu. W doktrynie wyrażono pogląd, że brak uzasadnienia zaskarżalnych decyzji procesowych utrudnia zorientowanie się w przyczynach decyzji i zdecydowanie o jej zaskarżeniu, a w konsekwencji utrudni też ich kontrolę procesową przez organ *a quem*[36], a także może pogorszyć sytuację

[36] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1119.

procesową niektórych uczestników postępowania np. pokrzywdzonego[37]. Jednakże brak tego elementu, w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, nie jest traktowany jako utrudnienie, czy też uniemożliwienie sporządzenia zażalenia. Rekompensują to inne instrumenty np. dostęp do akt sprawy przez skarżącego, kontrola przez niezawisły i bezstronny sąd, szerokie rozpoznawanie zażalenia w granicach środka odwoławczego. Sam brak uzasadnienia nie przekreśla możliwości weryfikacji postanowienia, a w szczególności ustalenia, czy jest ono dotknięte uchybieniami[38]. Jak zatem postawić zarzut decyzji procesowej, której motywów podjęcia nie znamy? A być może po zapoznaniu się ze szczegółowym uzasadnieniem nie wniesiono by zażalenia w ogóle? Brak uzasadnienia może prowadzić do wykluczenia części zarzutów. Nie można bowiem mówić o zarzucie błędu w ustaleniach faktycznych, kiedy tych ustaleń nie znamy i trzeba się ich domyślać na podstawie analizy akt. Częściowo motywy podjęcia określonej decyzji daje się wywnioskować z samej podstawy umorzenia. Jeżeli będzie nią np. przyczyna prawna, wynikająca wprost z przepisów prawa bądź sytuacji faktycznej wówczas istnienie uzasadnienia nie jest niezbędne, albowiem samo zażalenie może się jawić jako oczywiście bezzasadne. Natomiast, gdy podstawą umorzenia byłby brak danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie popełnienia czynu albo, że czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego wówczas zbudowanie zarzutów przeciwko takiej decyzji staje się utrudnione, ale możliwe np. w drodze wnikliwego przejrzenia akt sprawy pod kątem odnalezienia argumentów na poparcie przeciwnych tez, przy czym nie wiadomo czy te okoliczności brał pod uwagę organ wydając decyzję. Trudność może sprawić również sporządzenie zarzutów przeciwko decyzji procesowej, gdzie umorzenie bądź odmowa są uznaniowe np. znikoma społeczna szkodliwość czynu, brak podstaw do wniesienia aktu oskarżenia. Trzeba tu jednak podnieść, że ustawodawca w art. 325e § 1 k.p.k. używa zwrotu „nie wymagają uzasadnienia", co oznacza, że sporządzenie uzasadnienia nie jest niezbędne, a ostatecznie prowadzący postępowanie bądź prokurator zdecyduje o potrzebie opatrzenia postanowienia także uzasadnieniem[39].

Niezrozumiałym jest też, że na gruncie postępowania przygotowawczego niektóre z podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia mogą żądać, aby organ prowadzący to postępowanie sporządził uzasadnienie, pomimo braku takiego obowiązku wynikającego z przepisów k.p.k. Chodzi tu o sytuację przewidzianą w art. 325e § 1a k.p.k. Przewiduje się bowiem, iż na wniosek inspektora pracy lub NIK wniesiony w terminie 7 dni od daty

[37] W. Sych, *Wpływ pokrzywdzonego na tok postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym*, Kraków 2006, s. 201.
[38] Wyrok TK z 25.03.2014 r., SK 25/13, OTZ ZU 3/A/2014 poz. 33.
[39] W. Sych, *Wpływ pokrzywdzonego…,* s. 201.

doręczenia postanowienia organ sporządza uzasadnienie postanowienia o odmowie wszczęcia dochodzenia lub o jego umorzeniu (art. 325e § 1a k.p.k. w zw. z art. 422 k.p.k.). Sporządzającym uzasadnienie będzie prokurator, jako organ zatwierdzający na podstawie art. 325e § 2 k.p.k. wskazane decyzje procesowe[40]. Oznacza to odstąpienie od reguły wyrażonej w art. 325e § 1 k.p.k. Prawa do pisemnego uzasadnienia pozbawia się pokrzywdzonego oraz zawiadamiającego o przestępstwie, któremu z kolei przyznaje się prawo do odwołania na mocy art. 306 § 1 i 1a pkt 2 k.p.k. Słusznie tym samym podnosi się w doktrynie, że takie rozwiązanie nie bardzo przystaje do wymogu równego traktowania w procesie karnym jego uczestników[41]. Pewną „rekompensatą" dla tego stanu rzeczy jest przyznanie w art. 325e § 1 k.p.k. prawa do żądania ustnego podania przez organ najważniejszych powodów rozstrzygnięcia. Nie rozwiązuje to jednak nierówności między uczestnikami postępowania przygotowawczego. Prawo do żądania owych motywów przyznano stronom, a zatem podejrzanemu i pokrzywdzonemu. Osoba zawiadamiająca o przestępstwie, inna niż inspektor pracy lub NIK, pomimo legitymacji do zaskarżenia decyzji procesowej o odmowie oraz o umorzeniu postępowania przygotowawczego nie ma prawa do żądania uzasadnienia wydanej decyzji ani w formie pisemnej ani w formie ustnej.

Sam jednakże obowiązek sporządzenia uzasadnienia nie zawsze będzie stanowił podstawę do sporządzenia rzeczowego zażalenia przez osobę do tego uprawnioną. Cóż bowiem z tego, że postanowienie o utajnieniu świadka jest uzasadniane, podczas gdy należy w nim pominąć okoliczności mogące prowadzić do ujawnienia tożsamości świadka. W tym wypadku rzeczowe zażalenie podejrzanego jest fikcją[42]. W doktrynie wyrażono pogląd, że wśród najbardziej prawdopodobnych podstaw, na które powoływać się mogą wnoszący zażalenie, wskazać można: obrazę przepisów postępowania np. art. 7 k.p.k., art. 184 k.p.k. oraz naruszenie zasad postępowania karnego np. zasady kontradyktoryjności, zasady bezpośredniości, prawa do obrony[43]. Są to zatem bardzo ogólne kryteria, które nie mogą stanowić zarzutu bez wskazania konkretnego uchybienia prowadzącego do naruszenia.

[40] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1122.
[41] *Ibidem*, s. 1119. Zob. szerzej na ten temat C. Golik, *Uzasadnienie postanowienia o odmowie wszczęcia albo o umorzeniu dochodzenia sporządzane w trybie art. 325e § 1a k.p.k.*, Prok. i Pr. 2019 r., nr 4, s. 129-160.
[42] P. Wiliński, *Świadek incognito…*, s. 117 i powołana tam literatura.
[43] *Ibidem*, s. 117-118.

5.2.1.3. Odroczenie sporządzenia uzasadnienia postanowienia a bieg terminu do wniesienia zażalenia

Zasadniczo postanowienie ogłaszane jest wraz z uzasadnieniem. Sporządzenie uzasadnienia może być jednak w sprawie zawiłej lub z innych ważnych przyczyn odroczone na czas do 7 dni np. w przypadku stosowania przez sąd tymczasowego aresztowania niezwłocznie po zatrzymaniu podejrzanego. Odroczenie sporządzenia uzasadnienia nie stoi na przeszkodzie jego ogłoszeniu. Powoduje jednak to, że po ogłoszeniu podaje się wyłącznie najważniejsze powody rozstrzygnięcia. Na etapie postępowania przygotowawczego dopuszczalne jest stosowanie odroczenia sporządzenia uzasadnienia[44]. Należy jednak tę możliwość ograniczyć do przypadków orzekania przez sąd na posiedzeniu w ramach czynności sądowych w postępowaniu przygotowawczym. Wynika to z zasadniczego celu instytucji odroczenia sporządzenia uzasadnienia postanowienia, którym jest konieczność opracowania go w takiej formie, aby odpowiadała warunkom uzasadnienia. W przypadku postępowania przygotowawczego, gdzie orzekanie zwykle nie następuje ani na rozprawie ani na posiedzeniu, ustawodawca w innych przepisach gwarantuje stosowny czas na opracowanie postanowienia we właściwej formie[45]. W przypadku odroczenia ogłoszenia uzasadnienia zgodnie z art. 100 § 4 k.p.k. w zw. z art. 106 k.p.k. będzie ono podlegało doręczeniu stronom. Wówczas termin do wniesienia zażalenia będzie liczony od momentu doręczenia postanowienia wraz z uzasadnieniem, nawet gdyby strona bądź jej pełnomocnik lub obrońca uczestniczyli w posiedzeniu sądu, na którym wydano postanowienie z zastosowaniem art. 98 § 2 k.p.k.[46].

Doręczenie lub ogłoszenie postanowienia lub zarządzenia wiąże się z obowiązkiem pouczenia uczestników postępowania o przysługującym im prawie, terminie i sposobie wniesienia środka zaskarżenia lub o tym, że dana decyzja procesowa nie podlega zaskarżeniu (art. 100 § 8 k.p.k.). Szerzej na temat pouczenia była już mowa w podrozdziale 2.6.1. niniejszej pracy, dlatego niecelowe jest ich ponowne przytaczanie.

[44] A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz*…, s. 237; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. I, kom. do art. 106 k.p.k., nb. 4; M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 6 do art. 106 k.p.k.
[45] M. Kurowski [w:] D. Świecki*, Komentarz…*, t. I, s. 409.
[46] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. I, kom. do art. 98 k.p.k., nb. 3; A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 227; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1574; D. Świecki, *Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych. Komentarz. Orzecznictwo,* Warszawa 2013, s. 381.

5.2.1.4. Doręczenie postanowienia lub zarządzenia wraz z tłumaczeniem

W art. 72 § 3 k.p.k. ustawodawca nakazuje doręczanie *ex officio* m.in. zaskarżalnych orzeczeń lub orzeczeń kończących postępowanie wraz z tłumaczeniem[47]. Termin do wniesienia zażalenia będzie zatem biegł od momentu doręczenia podejrzanemu, który nie włada językiem polskim postanowienia wraz z tłumaczeniem, niezależnie od jego obecności wraz z tłumaczem na posiedzeniu, na którym ogłoszono postanowienie[48]. Naruszenie powyższej zasady jest w istocie naruszeniem jednego z elementów prawa do rzetelnego procesu[49]. Ustawodawca w art. 72 § 3 k.p.k. wprowadził wymóg doręczenia wraz z tłumaczeniem postanowień zaskarżalnych lub kończących postępowanie w celu zapewnienia podejrzanemu realnej możliwości skorzystania z prawa zaskarżenia. Ponadto obowiązek tłumaczenia istotnych dokumentów wynika wprost z art. 3 Dyrektywy z 20.10.2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego. W doktrynie wyrażono również pogląd przeciwny, oparty na założeniu, że art. 72 § 3 k.p.k. nie modyfikuje reguły, gdy termin do złożenia środka odwoławczego biegnie od ogłoszenia[50]. Jako argumentację na poparcie powyższego stanowiska wskazuje się, że względy gwarancyjne przemawiają jedynie za przyjęciem, aby termin do wniesienia środka odwoławczego rozpoczynał bieg na nowo w momencie doręczenia odpisu orzeczenia wraz z tłumaczeniem. Trudno uznać, takie rozwiązanie za funkcjonalne. Dysponowanie pisemnym tekstem orzeczenia ma niewątpliwie duże znaczenie w przypadku sporządzania środka zaskarżenia. Przepis art. 72 § 3 k.p.k. wyraźnie stanowi o doręczaniu, dlatego też w stosunku do art. 100 k.p.k. pozostaje on w relacji *lex specialis – lex generalis.* Należy jednakże pamiętać, że pomimo art. 140 k.p.k., gdy w ogłoszeniu brał udział obrońca, który włada językiem polskim termin do wniesienia zażalenia dla niego liczony jest od dnia tego ogłoszenia. *Ratio legis* art. 72 § 3 k.p.k. jest bowiem umożliwienie oskarżonemu zapoznania się z decyzją procesową w zrozumiałym dla niego języku. Dla obrońcy natomiast zrozumiałe będzie zarówno postanowienie jak i uzasadnienie, dlatego też nie można przyjąć, że termin do zaskarżenia powinien być dla niego liczony od momentu doręczenia mu postanowienia wraz z tłumaczeniem.

---

[47] W doktrynie i orzecznictwie dopuszcza się, aby w tym trybie przez wzgląd na zasadę lojalności procesowej doręczany był również środek odwoławczy, wniesiony przez stronę przeciwną od orzeczenia podlegającego doręczeniu z tłumaczeniem – T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 324; R.A. Stefański [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, s. 830.

[48] Postanowienie SA w Katowicach z 14.06.2006 r., II AKz 361/06, KZS 11/2006 poz. 73 i 74; K.T. Boratyńska [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 170; K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. I, s. 338.

[49] P. Sowiński, *Prawo oskarżonego do pomocy tłumacza (art. 72 § 1 k.p.k.)*, [w:] T. Grzegorczyk, *Z problematyki…*, s. 403-405.

[50] J. Grajewski, S. Steinborn [w:] L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 k.p.k.…*, teza 7 do art. 72 k.p.k.

Zasadna jest krytyka przedstawionego rozwiązania prawnego, w zakresie w jakim, nie umożliwia się, w identyczny sposób jak podejrzanemu, dostępu do tłumacza pokrzywdzonemu, który na gruncie postępowania przygotowawczego jest stroną wyposażoną w prawo do zaskarżania decyzji procesowych na tych samych zasadach co podejrzany[51]. Faworyzowanie w ten sposób interesów jednej strony nie może zasługiwać na aprobatę. Na gruncie obowiązujących przepisów procesowych w ramach tego samego posiedzenia sądu w dwojaki sposób ukształtowana jest pozycja stron niewładających językiem polskim. I tak, podejrzanemu pomimo obecności na nim zostaną doręczone orzeczenia, o których stanowi art. 72 § 3 k.p.k., natomiast pokrzywdzonemu zostaną one jedynie ogłoszone, bez udziału tłumacza, gdyż art. 204 § 1 i 2 k.p.k. ma zastosowanie do przesłuchania oraz do przełożenia dokumentów sporządzonych w języku obcym lub odwrotnie. Nie ma w tym przepisie mowy o ogłaszaniu orzeczeń. W przypadku zaś nieobecności pokrzywdzonego, orzeczenie doręcza się, ale bez tłumaczenia, gdyż art. 72 § 3 k.p.k. odnosi się wyłącznie do podejrzanego.

Rodzi to daleko idące skutki przy obliczaniu terminu do wniesienia zażalenia. Dla podejrzanego będzie on biegł zawsze od momentu doręczenia mu orzeczenia wraz z tłumaczeniem, natomiast dla pokrzywdzonego bądź od ogłoszenia bądź od doręczenia orzeczenia sporządzonego lub ogłoszonego w obcym dla niego języku. Trudno mówić tutaj o równości broni. Pokrzywdzony nie ma bowiem realnej możliwości zapoznania się ze szczegółową argumentacją przedstawioną w uzasadnieniu orzeczenia, które sporządzono w języku mu nieznanym. Oczywiście ma prawo ustanowienia pełnomocnika, który może wnieść w jego imieniu środek odwoławczy bądź uzyskania tłumaczenia, jednakże nie wyrównuje to pozycji procesowej w stosunku do oskarżonego, który nie musi czynić żadnych starań, aby uzyskać treść orzeczenia wraz z tłumaczeniem.

Rozwiązania te są niezgodne z prawem europejskim, w którym prawo pokrzywdzonego do uzyskania bezpłatnego tłumaczenia wyrażono w art. 7 ust. 3 Dyrektywy nr 2012/29 z 25.10.2012 r. Od 8.04.2015 r. wprowadzono rozwiązania prawne nakazujące organom dokonywanie tłumaczeń orzeczeń podlegających zaskarżeniu lub kończących postępowanie dla oskarżyciela posiłkowego (art. 56a k.p.k.) oraz prywatnego (art. 60a k.p.k.), gdy nie włada on w wystarczającym stopniu językiem polskim. Zasadnym jest zatem sformułowanie postulatu *de lege ferenda,* aby hipotezę art. 72 k.p.k. rozszerzyć również o pokrzywdzonego i doręczać mu zaskarżalne orzeczenia, jak również orzeczenia kończące postępowanie przygotowawcze wraz z tłumaczeniem. Zabieg ten jest celowy ze względu na

[51] S. Stachowiak, *Uprawnienie pokrzywdzonego do korzystania z pomocy tłumacza w polskim procesie karnym*, Prok. i Pr. 2000 r., nr 12, s. 12-14.

urzeczywistnienie prawa strony do zaskarżenia decyzji procesowej naruszającej jej prawa lub interesy, która w dostateczny sposób nie włada językiem polskim.

Częściowo powyższą sytuację, dotyczącą uprawnionego do wniesienia zażalenia, a niewładającego językiem polskim rozwiązuje art. 5 ust. 3 Konwencji z 29.05.2000 r. o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi UE. Stanowi on, że w sytuacji, gdy należy doręczyć postanowienie osobie zamieszkującej na terytorium innego państwa członkowskiego UE wraz z tym postanowieniem musi być doręczone tłumaczenie, gdy istnieją powody by przypuszczać, że adresat nie rozumie języka, w którym sporządzono dokument. Język tłumaczenia powinien być albo miejsca zamieszkania danej osoby albo inny znany adresatowi, jeżeli organ wie, że adresat rozumie ten język. Dodatkowo do tego dokumentu należy dołączyć pouczenie, że adresat może uzyskać od organu, który sporządził dokument lub od innych organów w tym państwie członkowskim – informacje dotyczące jego praw i obowiązków związanych z tym dokumentem. Pouczenie powinno być przetłumaczone w sposób podobny jak samo postanowienie.

5.2.1.5. Wniesienie zażalenia pomimo braku doręczenia lub ogłoszenia orzeczenia

W toku postępowania przygotowawczego podmiot uprawniony do wniesienia zażalenia może powziąć wiadomość o wydaniu zaskarżalnej decyzji procesowej bez jej wcześniejszego ogłoszenia bądź doręczenia. Taka sytuacja może mieć miejsce np. w przypadku odmowy dobrowolnego wydania rzeczy (art. 217 § 4 i 5 k.p.k.) oraz przeszukania w przypadkach niecierpiących zwłoki (art. 220 § 3 k.p.k.). W tych sytuacjach osoba, która wyda rzecz lub, której rzecz odebrano albo osoba, u której dokonano przeszukania ma prawo złożyć wniosek o doręczenie postanowienia zatwierdzającego zatrzymanie, odebranie lub przeszukanie, o czym należy ją pouczyć (art. 217 § 5 k.p.k. oraz art. 220 § 3 k.p.k.). Żądanie to składane jest do protokołu. Wniosek zobowiązuje organ prowadzący postępowanie przygotowawcze do doręczenia w terminie 7 dni postanowienia o zatwierdzeniu przeszukania. Powstaje zatem pytanie czy w sytuacji, gdy nie zostanie złożony wniosek o doręczenie, a zatem termin, o którym mowa w art. 460 k.p.k. nie rozpocznie biegu, to wygaśnie tym samym prawo do zaskarżenia decyzji procesowej? W doktrynie A. Sakowicz wyraził pogląd, zgodnie z którym, gdy osoba została prawidłowo pouczona i nie zgłosiła żądania doręczenia jej postanowienia sądu lub prokuratora to traci możliwość do skorzystania z prawa do zaskarżenia takiego postanowienia. Stanowisko uzasadnione jest tym, że postanowienie sądu lub prokuratora w przedmiocie zatwierdzenia przeszukania powinno być doręczone, natomiast termin 7 dniowy zaczyna biec nie wcześniej niż z chwilą doręczenia postanowienia

zatwierdzającego przeszukanie[52]. Powyższa teza oparta na literalnym brzmieniu art. 460 k.p.k. nie jest wolna od wątpliwości.

Zaprezentowany pogląd wymaga rozważenia dwóch zagadnień, a mianowicie czy doręczenie lub ogłoszenie orzeczenia jest warunkiem *sine qua non* zaskarżalności decyzji procesowej oraz czy osoba uprawniona może, pomimo brzmienia art. 460 k.p.k., skutecznie wnieść zażalenie, zanim zacznie biec termin do jego wniesienia, jeśli w jakikolwiek sposób dowiedziała się o wydaniu postanowienia przed jego doręczeniem lub ogłoszeniem? Sygnalizowana problematyka jest doniosła, gdyż w stadium przygotowawczym można spotkać inne sytuacje, w których orzeczenie, co prawda zostaje wydane, ale z różnych przyczyn nie informuje się o tym strony np. odroczenie ogłoszenia postanowienia o kontroli i utrwalaniu rozmów telefonicznych (art. 239 k.p.k.).

W doktrynie S. Zabłocki wskazuje, że zaskarżenie decyzji procesowej wyłącznie po uzyskaniu informacji o jej wydaniu jest dopuszczalne, gdyż sytuacja żalącego zbliżona jest do tej, w której podmiotowi uprawnionemu w ogóle nie doręczono postanowienia[53]. Z. Doda z kolei podnosił ongiś, że nie można uznać, jakoby podmiot uprawniony do zaskarżenia mógł wnieść zażalenie dopiero po doręczeniu mu decyzji, gdyż uznalibyśmy tym samym doręczenie decyzji za warunek *sine qua non* dopuszczalności zaskarżenia, a zaniechanie doręczenia przez organ skutecznie uniemożliwiałoby wniesienie środka odwoławczego[54]. Przestawione poglądy zasługują na aprobatę choć są odstępstwem od wykładni literalnej art. 460 k.p.k. Celem doręczenia lub ogłoszenia orzeczenia jest zapoznanie uprawnionego do zaskarżenia orzeczenia z decyzją procesową podjętą przez organ. Cel ten zostanie również spełniony, gdy pomimo braku tych czynności, uczestnik sam poweźmie informacje o treści wydanego orzeczenia np. od funkcjonariusza prowadzącego postępowanie lub w wyniku przeglądania akt sprawy.

Przyjęcie takiego sposobu wykładni rodzi kolejne pytanie tym razem o to, jak w takiej sytuacji liczyć termin do wniesienia zażalenia i czy termin, o którym stanowi art. 460 k.p.k. w ogóle znajduje zastosowanie? Przepisy k.p.k. nie przewidują jako momentu początkowego chwili dowiedzenia się przez uprawnionego o podjętej decyzji procesowej, a zatem termin nie zaczyna biec z uwagi na brak doręczenia lub ogłoszenia orzeczenia. Nie oznacza to jednak, że zażalenie wniesione pomimo braku doręczenia lub ogłoszenia decyzji może być uznane za

[52] A. Sakowicz, *Przeszukanie mieszkania a prawa do poszanowania prywatności jednostki*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70 urodzin Profesora Tadeusza Bojarskiego*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flierer, Lublin 2011, s. 909-929.
[53] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 325.
[54] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 196-197.

złożone po terminie (art. 429 § 1 k.p.k.) albowiem zwrotu „po terminie" nie należy utożsamiać z wyrażeniami „nie w terminie" czy „przed rozpoczęciem terminu"[55]. Nie wyłącza to jednak możliwości wniesienia zażalenia przez uprawniony do tego podmiot pod warunkiem, że decyzja jest zaskarżalna.

Rozważając kwestię wniesienia zażalenia pomimo braku ogłoszenia lub doręczenia decyzji procesowej warto również wspomnieć o innych sposobach poinformowania uczestnika o wydanym postanowieniu. Mowa tu o okazaniu stanowiącym formę zapoznania z treścią decyzji procesowej (*quasi*-ogłoszeniem). Zgodnie z art. 220 § 2 k.p.k. postanowienie sądu lub prokuratora należy okazać osobie, u której przeszukanie ma być przeprowadzone, która na mocy art. 236 k.p.k. posiada prawo do zaskarżenia rzeczonej decyzji procesowej. W art. 460 k.p.k. nie przewidziano okazania jako momentu stanowiącego początek biegu terminu do wniesienia zażalenia. Pozostaje zatem rozważenie, czy taka czynność jest tym samym co ogłoszenie, czy też należy je traktować jako odrębną formę zapoznania uprawnionego do złożenia środka odwoławczego z decyzją procesową? Okazanie oznacza pokazać jakiś dokument[56], ogłosić oznacza natomiast podać do publicznej wiadomości[57]. Skoro ustawodawca posłużył się różnymi określeniami należy nadać im odmienne znaczenie. Stąd wniosek, że okazania zgodnego z art. 220 § 2 k.p.k. nie można utożsamiać z ogłoszeniem i nie rozpoczyna ono biegu terminu do wniesienia zażalenia. Postanowienie o przeszukaniu powinno być *ex lege* doręczone (art. 100 § 4 k.p.k.) po zakończeniu czynności przeszukania. W przypadku art. 220 § 2 k.p.k. osoba uprawniona nie może żądać doręczenia jej wydanego postanowienia, gdyż przeszukanie nie jest podejmowane w okolicznościach „niecierpiących zwłoki". Stosownie do stanowiska wyrażonego w poprzednich akapitach, nie ma jednak przeszkód, aby zażalenie zostało złożone po okazaniu postanowienia, a następnie uzupełnione po doręczeniu postanowienia o przeszukaniu w terminie z art. 460 k.p.k.

Problem dowiedzenia się o decyzji może dotyczyć także podmiotów uprawnionych do wniesienia zażalenia, których organ zawiadamia o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania przygotowawczego (art. 305 § 4 k.p.k.). Podmioty te wyposażone w prawo do wniesienia zażalenia na podstawie art. 306 § 1 i 1a k.p.k. z różnych powodów mogą zostać pominięte i niezawiadomione o podjętej decyzji, co nie świadczy o tym, że nie mogą one powziąć wiadomości o wydanym postanowieniu. Wówczas możliwe są dwie drogi postępowania. Pierwsza polega na złożeniu wniosku do organu prowadzącego postępowanie o

[55] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1523.
[56] *Mały słownik języka polskiego*, red. E. Sobol, Warszawa 1997, s. 561.
[57] *Ibidem*, s. 557.

doręczenie wydanej decyzji procesowej. Nie należy go jednak utożsamiać z wnioskiem, o którym stanowi art. 220 § 3 k.p.k., gdyż będzie to raczej wniosek o dokonanie czynności, którą organ winien był dokonać z urzędu, do czego uprawniona jest osoba bezpośrednio zainteresowana na podstawie art. 9 § 2 k.p.k. Wówczas termin do wniesienia zażalenia powinien być liczony zgodnie z art. 460 k.p.k. Drugą drogą jest wniesienie zażalenia bez zapoznawania się z treścią wydanej decyzji procesowej, co powinno implikować działanie organu polegające na doręczeniu zaskarżonej decyzji i umożliwieniu skarżącemu uzupełnienia zażalenia w terminie ustawowym. Brak uzupełnienia zażalenia nie może oznaczać jednak bezskuteczności zażalenia wniesionego wcześniej, które podlega rozpoznaniu, o ile wniosła je uprawniona osoba.

5.2.2. Bieg terminu do wniesienia zażalenia dla obrońcy lub pełnomocnika

Termin do wniesienia zażalenia dla strony jak i dla jej przedstawiciela procesowego jest taki sam i wynosi 7 dni. Ustawodawca nie przewiduje w tej materii odstępstw. Jednakże, gdy strona ma ustanowionego przedstawiciela procesowego, w różny sposób może być określony początek biegu terminu do wniesienia zażalenia, a co za tym idzie w różnym czasie upłynie termin do jego wniesienia.

Zgodnie z art. 140 k.p.k., jeżeli ustawa nie stanowi inaczej, orzeczenia, zarządzenia, zawiadomienia i odpisy, które ustawa nakazuje doręczać stronom, doręcza się również obrońcom, pełnomocnikom i ustawowym przedstawicielom. Literalnie art. 140 k.p.k. odwołuje się do pojęcia „strony". W toku postępowania przygotowawczego będzie to zatem podejrzany lub pokrzywdzony. Zasadnym jest jednak rozciągnięcie jego stosowania także na przedstawicieli procesowych osób niebędących stroną[58], chociażby z racji przyznanego prawa do wniesienia zażalenia. Przykładem może być zawiadamiający o popełnieniu przestępstwa, który nie zawsze musi być pokrzywdzonym. W doktrynie wyrażono również pogląd przeciwny, uznający, że przepis ten należy stosować wyłącznie do przedstawicieli procesowych stron[59]. Odwołanie się do wykładni literalnej przepisu zdaje się być niewystarczające. Dlaczego bowiem w identycznej sytuacji procesowej pełnomocnik osoby niebędącej stroną miałby być traktowany inaczej, aniżeli pełnomocnik strony, skoro ustawodawca wyposażył i jednych i drugich w prawo zaskarżania decyzji procesowych. Sytuacje, w których organy postępowania przygotowawczego będą znały pełnomocnika osoby niebędącej stroną, nie są częste. Pełnomocnik ten będzie „ujawniał się" najczęściej

[58] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 3 do art. 140 k.p.k.
[59] M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz...*, t. I, s. 484; J. Skorupka [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, s. 1206.

dopiero na etapie postępowania zażaleniowego i stąd doręczanie decyzji temuż przedstawicielowi procesowemu nie będzie konieczne, albowiem nie był on znany organowi. Należy jednak uznać, że art. 140 k.p.k. powinien być interpretowany szerzej i w sytuacji, gdy pełnomocnik osoby niebędącej stroną został ustanowiony i nie został wyłączony od udziału w sprawie na podstawie art. 87 § 3 k.p.k. to należy mu doręczyć decyzję procesową.

W przypadku ogłoszenia możemy wyróżnić cztery układy procesowe mające znaczenie przy obliczaniu terminów do wniesienia zażalenia: 1) strona (osoba niebędąca stroną) oraz jej pełnomocnik lub obrońca biorą udział w posiedzeniu; 2) ani strona (osoba niebędąca stroną) ani jej pełnomocnik lub obrońca nie biorą udziału w posiedzeniu; 3) strona (osoba niebędąca stroną) nie bierze udziału w posiedzeniu natomiast bierze w nim udział jej pełnomocnik bądź obrońca; 4) strona (osoba niebędąca stroną) bierze udział w posiedzeniu natomiast nie bierze w nim udziału jej pełnomocnik bądź obrońca.

W pierwszym z układów procesowych termin do wniesienia zażalenia dla strony i dla jej przedstawiciela procesowego będzie biegł od chwili ogłoszenia orzeczenia. Nawet wtedy, gdy pełnomocnik lub obrońca wystąpi o doręczenie i takie doręczenie nastąpi, nie spowoduje to nabycia uprawnienia do wniesienia zażalenia w terminie późniejszym[60]. W drugim układzie, gdy ani strona ani pełnomocnik lub obrońca nie brali udziału w posiedzeniu wówczas na organie procesowym spoczywa obowiązek doręczenia im orzeczenia. Termin do wniesienia zażalenia należy wówczas liczyć od daty późniejszego z dokonanych doręczeń, a nie dla każdego oddzielnie[61]. Nic jednakże nie stoi na przeszkodzie, aby każdy z uprawnionych wniósł zażalenie w swoim czasie liczonym od momentu doręczenia mu decyzji procesowej.

W trzecim z przedstawionych układów, gdy w posiedzeniu, na którym zapadło rozstrzygnięcie nie brała udziału strona, ale brał w nim udział jej pełnomocnik lub obrońca sytuacja związana z początkiem biegu terminu powoduje rozbieżności. Rzecz tkwi w stosowaniu art. 140 k.p.k. Zgodnie ze słusznym poglądem S. Steinborna, w razie gdy oskarżonemu nieobecnemu na rozprawie lub posiedzeniu sądu, na którym zapadło orzeczenie podlegające zaskarżeniu należy doręczyć odpis tego orzeczenia, to obowiązek taki istnieje również, na podstawie art. 140, w stosunku do obrońcy i to niezależnie od tego, czy był on obecny na rozprawie lub posiedzeniu sądu, czy też nie. W sytuacji otrzymania przez obrońcę orzeczenia w późniejszym terminie niż sama strona obliguje, żeby termin do wniesienia przez

[60] Postanowienie SA w Krakowie z 24.07.2002 r., II AKz[1] 316/02, KZS 7-8/2002 poz. 49; postanowienie SA w Katowicach z 18.08.2010 r., II AKz 265/10, Legalis nr 284897.
[61] Postanowienie SN z 26.02.2015 r., III KZ 8/15, LEX nr 1646393; postanowienie SN z 21.04.2017 r., VI KZ 3/17, LEX nr 2273877.

obrońcę środka odwoławczego na to orzeczenie liczyć od tej właśnie daty, a więc od dnia doręczenia orzeczenia obrońcy, jako także uprawnionemu do otrzymania orzeczenia, a nie od daty doręczenia orzeczenia oskarżonemu[62]. Pogląd ten jest akceptowany w orzecznictwie sądów powszechnych[63]. Trzeba tu jednakże wskazać, że praktyka idzie też w przeciwną stronę, uznając, że nawet, gdyby obecnemu na posiedzeniu pełnomocnikowi lub obrońcy doręczono orzeczenie stosując art. 140 k.p.k. to nie powoduje to odnowienia terminu do wniesienia zażalenia albowiem będzie on zawsze liczony od ogłoszenia[64]. To stanowisko znajduje swoich zwolenników w doktrynie, którzy podnoszą, że w takiej sytuacji doręczenie odpisu postanowienia obrońcy związane jest z obowiązkiem doręczenia tej decyzji oskarżonemu, który nie brał udziału w posiedzeniu, a nie z faktem, że obrońca nie uczestniczył w tym forum i nie był obecny przy ogłoszeniu orzeczenia, co nie stanowi przesłanki do tego, aby odstępować od zasady wyrażonej w art. 460 k.p.k. i odstąpić od liczenia terminu od daty ogłoszenia orzeczenia[65]. Przedstawione powyżej uwagi będą miały zastosowanie także do doręczenia zatrzymanemu postanowienia o tymczasowym aresztowaniu (art. 248 § 2 k.p.k.).

W czwartym z układów procesowych, gdy wyłącznie strona bierze udział w ogłoszeniu, sporną pozostaje kwestia, czy obowiązek doręczenia orzeczenia istnieje względem pełnomocnika lub obrońcy, który został ustanowiony już po ogłoszeniu postanowienia i od którego momentu należy wówczas liczyć termin do wniesienia zażalenia? W doktrynie procesu karnego jak i w orzecznictwie wykształciły się dwa poglądy. Pierwsze stanowisko przyjmuje, że w razie powstania obowiązku doręczenia stronie odpisu postanowienia zgodnie z art. 100 § 4 k.p.k., należy je doręczyć również jej obrońcy lub pełnomocnikowi, jeżeli stosunek obrończy istniał w chwili wydania tego postanowienia lub też organ został powiadomiony o fakcie nawiązania stosunku obrończego najpóźniej w momencie dokonywania doręczenia pisma, nie zaś gdy stosunek ten nawiązany został dopiero później[66]. Zgodnie z drugim poglądem orzeczenie należy doręczyć pełnomocnikowi lub obrońcy także wtedy, gdy zostali oni skutecznie ustanowieni po wydaniu zaskarżalnej decyzji, ale przed upływem ustawowego terminu do złożenia środka odwoławczego. Uzasadnione jest

[62] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 9 do art. 140 k.p.k.; M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 3 do art. 140 k.p.k.; S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 325.
[63] Postanowienie SA we Wrocławiu z 15.03.2001 r., II AKz 112/01, LEX nr 47651.
[64] Postanowienie SA w Katowicach z 27.07.2005 r., II AKz 479/05, KZS 12/2005 poz. 58; postanowienie SA w Krakowie z 18.04.2001 r., II AKz[1] 118/00, KZS 6/2001 poz. 36.
[65] J. Skorupka [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, s. 1208; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 500; A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 290.
[66] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 4 do art. 140 k.p.k.; postanowienie SA w Warszawie z 16.10.2007 r., II AKz 606/07, KZS 3/2008 poz. 55.

to istotą doręczeń, o jakich mowa w art. 140 k.p.k., mających zapewnić realność prawa oskarżonego do obrony oraz prawa do chronienia własnych procesowych interesów przez innych uczestników[67]. Skoro z punktu widzenia treści art. 140 k.p.k. nie ma znaczenia, czy obrońca był obecny na posiedzeniu, czy też nie, bo doręczenie mu odpisu orzeczenia uzależnione jest od obowiązku doręczenia jego odpisu stronie, to bez znaczenia jest także fakt, czy w dniu posiedzenia strona ta miała obrońcę, czy nie. Jednakże dla skutecznego wniesienia zażalenia przez obrońcę, zawiadomienie o udzieleniu upoważnienia do obrony winien on złożyć przed upływem terminu do zaskarżenia orzeczenia przez stronę. Wówczas termin do wniesienia zażalenia dla przedstawiciela procesowego biegnie od doręczenia mu orzeczenia[68].

Stanowisko to koresponduje z uprawnieniem do wystąpienia z wnioskiem o ustanowienie pełnomocnika lub obrońcy z urzędu. Termin z art. 460 k.p.k., co prawda nie ulega zawieszeniu, ale zgodnie z art. 127a § 2 k.p.k. w przypadku wyznaczenia obrońcy lub pełnomocnika z urzędu termin do dokonania czynności dla tego podmiotu będzie biegł od daty doręczenia mu postanowienia lub zarządzenia o tym wyznaczeniu. Trzeba bowiem zauważyć, że odmiennie niż w art. 127a § 1 k.p.k., w § 2 nie ma zastrzeżenia ograniczającego jego zastosowanie do czynności objętej przymusem adwokacko-radcowskim. Racjonalna wydaje się zatem szersza wykładnia, odrywająca znaczenie tego unormowania wyłącznie od czynności objętych tym przymusem. W ten sposób bardziej realne w praktyce będzie skorzystanie przez stronę z pomocy obrońcy lub pełnomocnika z urzędu. W przeciwnym razie pomoc ta w wielu sytuacjach byłaby iluzoryczna[69].

Opowiedzenie się za jednym z przedstawionych poglądów ma doniosłe znaczenie przy obliczaniu terminu do wniesienia zażalenia. Przyjmując pierwszy z nich momentem początkowym jego biegu wobec przedstawiciela procesowego ustanowionego po ogłoszeniu orzeczenia będzie moment doręczenia orzeczenia stronie. Prowadzi to do zbieżności w czasie upływu terminu do wniesienia zażalenia zarówno dla strony jak i dla przedstawiciela procesowego. Według drugiego, termin ten będzie liczony od chwili doręczenia decyzji procesowej przedstawicielowi procesowemu, co w efekcie powoduje, że termin do zaskarżenia dla strony upłynie szybciej.

---

[67] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 499; J. Skorupka [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, s. 1207.

[68] M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 1 do art. 140 k.p.k.; A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 290; Z. Pachowicz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 304; J. Skorupka [w:] R.A. Stefański, *Komentarz…*, s. 1207; postanowienie SA we Wrocławiu z 11.05.2007 r., II AKz 223/07, LEX nr 271925.

[69] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 2 do art. 127a k.p.k.

Wydaje się, że ze względu na gwarancyjny charakter słuszny jest pogląd wyrażony przez T. Grzegorczyka, zdaniem którego w sytuacji, gdy kontakt strony z pełnomocnikiem lub obrońcą jest utrudniony (np. przez pozbawienie wolności) sprostanie w terminie 7 dni zadaniu polegającemu na dostarczeniu przedstawicielowi procesowemu doręczonej decyzji, porozumienie się z mandantem odnośnie reprezentacji w dalszym postępowaniu, a w końcu rozważenie i ewentualne sporządzenie zażalenia jest utrudnione, w szczególności gdy rzecz dotyczy sprawy liczącej kilka tomów akt. Łatwiej jest uzyskać stosowne pełnomocnictwo lub upoważnienie do obrony i zawiadomić o tym sąd, który następnie w świetle art. 100 § 4 k.p.k. powinien doręczyć orzeczenie tak ustanowionemu przedstawicielowi procesowemu, zapewniając w ten sposób gwarancję ochrony praw i interesów strony[70].

5.2.3. Bieg terminu do zaskarżenia czynności innych niż postanowienia lub zarządzenia

Budzącą wątpliwości jest kwestia biegu terminu do wniesienia zażalenia na czynności inne niż postanowienia lub zarządzenia bądź na zaniechanie czynności. Ustawa nie normuje tego zagadnienia wprost. Terminy, o których stanowi art. 460 k.p.k. odnoszą się do orzeczeń, ustanawiając początek biegu 7 dniowego terminu na dzień ich ogłoszenia bądź doręczenia. Natomiast w art. 467 § 1 k.p.k. nakazuje się odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących zażaleń na postanowienia i zarządzenia do przewidzianych w ustawie zażaleń na czynności lub zaniechanie czynności.

Odpowiedniość stosowania oznacza, że każdy przepis musi być poddany wykładni i ocenie przez pryzmat instytucji, do których ma on znaleźć zastosowanie. W przypadku czynności bądź ich zaniechania nie może być mowy o określeniu początku biegu do obliczenia terminu zgodnego z brzmieniem art. 460 k.p.k. Czy zatem należy stwierdzić, że zażalenie na czynności nie jest w ogóle objęte terminem ustawowym? Takie stanowisko zajął ongiś Z. Doda[71]. Autor ten wyraził pogląd, że brak jest podstaw do stosowania przepisów o terminach do czynności, albowiem uwzględniając funkcje i charakter takiego zażalenia nie ma racjonalnych powodów, aby wniesienie zażalenia uzależnić od jakichkolwiek terminów. Problem ten pozostaje aktualny także dziś. Współcześnie w doktrynie brak jest jednolitego poglądu odnośnie do sposobu liczenia terminu. Niektórzy autorzy wskazują, że do zażalenia na czynności zastosowanie znajduje termin z art. 460 k.p.k.[72]. Inni podnoszą z kolei, że zażalenie na czynności nie jest ograniczone czasowo i może być składane do zakończenia

[70] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 499.
[71] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 197-198.
[72] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1591.

określonego etapu postępowania karnego[73], a także prezentowany jest pogląd odrzucający stosowanie art. 460 k.p.k. do zażaleń na zaniechanie czynności[74]. Jednoznaczne rozstrzygnięcie sygnalizowanego problemu wydaje się być trudne. Odwołując się do nakazu odpowiedniego stosowania przepisów całkowite wyłączenie art. 460 k.p.k. w odniesieniu do zażaleń na czynności inne niż postanowienia i zarządzenia lub na bezczynność jest daleko idące. Celem tej instytucji w toku postępowania przygotowawczego jest zapewnienie szybkiej kontroli i szybkiej reakcji na występujące w ocenie skarżącego nieprawidłowości w działalności organu[75].

Na tym etapie procesu karnego dowody powinny być gromadzone w sposób legalny i prawidłowy, gdyż w przyszłości mają stanowić podstawę aktu oskarżenia, a dalej podstawę wyroku sądu. Trudno zatem uznać, iż zażalenie na czynności będzie nielimitowane czasowo. Skoro odrzuca się istnienie ustawowo określonego czasu do wniesienia zażalenia, tym samym odrzuca się uchwytność momentu wygaśnięcia uprawnienia do jego wniesienia. Wówczas istnieje niebezpieczeństwo, że zamiast funkcji kontrolnych mogłoby ono stać się narzędziem do nieuzasadnionego wydłużania postępowania. Prowadzi to do tego, że po końcowym zapoznaniu się z materiałami postępowania przygotowawczego byłaby otwarta droga do żalenia się na czynności faktyczne, które miały miejsce kilka bądź kilkanaście miesięcy wcześniej. Oczywistym jest, że gdy doszło do nieprawidłowości w działaniu organu, nie ma złego czasu na ich usuwanie. Nawet, gdyby miało to nastąpić w końcowej fazie postępowania przygotowawczego to należy taką kontrolę dopuścić. Jednakże im więcej czasu upłynie od momentu dokonania czynności tym trudniej ustalić zasadność zarzutów skarżącego i tym bardziej staje się niezrozumiałym, dlaczego pomimo dostrzeżonych uchybień zgłoszono je na tak późnym etapie postępowania. Dlatego też dla zapewnienia sprawnego przebiegu procesu karnego, choćby z uwagi na zdyscyplinowanie uczestników procesowych, wydaje się słusznym przyjęcie poglądu T. Grzegorczyka, zgodnie z którym przy czynnościach faktycznych termin do wniesienia zażalenia winien być liczony od daty dokonania czynności bądź dowiedzenia się o jej dokonaniu przez uprawnionego, gdy przy niej nie uczestniczył, zaś przy zaskarżalnych zaniechaniach przez organ czynności, od upływu okresu, w jakim dany organ winien jej dokonać[76].

[73] A. Ochnio, *Termin do złożenia zażalenia na czynności w postępowaniu karnym*. *Uwagi de lege lata i de lege ferenda,* [w:] *Księga Profesora J. Skupińskiego*, s. 497.
[74] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. II, kom. do art. 460, nb. 17.
[75] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1591.
[76] *Ibidem*, s. 1034.

O stopniu skomplikowania zagadnienia świadczą też wypowiedzi przedstawicieli doktryny przy okazji analizy zaskarżalności czynności innych niż postanowienia i zarządzenia.

W przypadku zatrzymania przy określeniu początku biegu terminu do wniesienia zażalenia zarysowały się rozbieżności. Z jednej strony przyjęto, że początkiem biegu terminu jest moment zatrzymania[77], z drugiej zaś wskazuje się, że tymże momentem jest moment doręczenia protokołu zatrzymania zgodnie z art. 244 § 3 k.p.k.[78]. Każdy z zaprezentowanych poglądów wydaje się możliwy do zastosowania. Związanie początku biegu terminu do wniesienia zażalenia z momentem zatrzymania powoduje, że termin z 7 skraca się do 5 dni. W czasie detencji zatrzymany nie będzie miał bowiem możliwości sporządzenia zażalenia. Uczyni to dopiero po zwolnieniu. Biorąc pod uwagę chęć skorzystania z pomocy prawnej termin do wniesienia zażalenia może być bardzo krótki. Nadto należy też wskazać, że możliwa jest sytuacja, w której zatrzymany nie będzie pouczony o przysługujących mu prawach, w tym o prawie do wniesienia zażalenia bądź pouczenia tego nie zrozumie i wówczas nie będzie miał świadomości, że upływa mu czas do wniesienia zażalenia.

Ustalenie początku biegu terminu od momentu doręczenia protokołu zatrzymania można ocenić jako rozwiązanie gwarancyjne i dające rzeczywistą możliwość do wniesienia środka odwoławczego. W protokole zostanie bowiem odnotowany moment rozpoczęcia jak i zakończenia czynności, przyczyna zatrzymania, oświadczenia zatrzymanego i informacja o przysługujących prawach. Ułatwia to ustosunkowanie się do poszczególnych przesłanek zatrzymania. Trzeba tu podnieść, że w wielu przypadkach protokół zatrzymania doręczany jest, gdy zatrzymanie trwa i uzupełniany jest w chwili zwolnienia, zatem początek biegu terminu niewiele odbiega od tego wskazanego wcześniej. Wydaje się zatem, że początkiem biegu terminu do wniesienia zażalenia na zatrzymanie nie powinien być moment zatrzymania i udzielenia informacji, o których mowa w art. 244 § 2 k.p.k., jak również nie powinien to być moment doręczenia protokołu zatrzymania, lecz moment zwolnienia aresztowanego, co nie stoi na przeszkodzie, aby sąd rozpoznał zażalenie wniesione jeszcze przed upływem terminu zatrzymania.

[77] R.A. Stefański, *Zatrzymanie według nowego kodeksu postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1997 r., nr 10, s. 55; A. Ludwiczek, *Problematyka kontroli zatrzymania w nowym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1998 r., nr 11-12, s. 38.
[78] K. Eichstaedt, *Czynności sądu…*, s. 307.

W doktrynie nie ma też jednolitego poglądu na temat początkowego i końcowego terminu do wniesienia zażalenia na bezczynność organu (art. 306 § 3 k.p.k.). Według K. Dudki, zawiadamiający może złożyć zażalenie w każdym czasie, ale jego uwzględnienie będzie ograniczone terminem przedawnienia karalności przestępstwa, którego dotyczyło zawiadomienie[79]. Drugi pogląd prezentowany przez R.A. Stefańskiego ogranicza w czasie możliwość złożenia zażalenia do momentu otrzymania zawiadomienia o reakcji organu procesowego na zawiadomienie o przestępstwie[80]. W ocenie S. Zabłockiego w art. 306 § 3 k.p.k. określono jedynie okres minimalny, po upływie którego ten środek odwoławczy może zostać wniesiony, co nie oznacza, że termin do jego wniesienia ekspiruje po doliczeniu do tego okresu minimalnego dalszych 7 dni[81]. Zdaniem T. Grzegorczyka termin do wniesienia zażalenia liczy się od dnia następnego po upływie 6-tygodniowego okresu od daty złożenia zawiadomienia o przestępstwie o ile zawiadamiający został pouczony o istnieniu określonego środka i terminie jego złożenia; brak takiego pouczenia powoduje, że zgodnie z art. 16 § 1 nie jest możliwe przyjęcie, iż rozpoczął on skutecznie bieg[82].

Zaprezentowane wątpliwości interpretacyjne prowadzą do wniosku, że niezbędna jest tu interwencja ustawodawcy, który powinien określić początek biegu terminu do wniesienia zażalenia. *De lege ferenda* w zależności od charakteru czynności termin ten mógłby być liczony od momentu jej zakończenia lub dowiedzenia się o jej zakończeniu, zaś w przypadku bezczynności od momentu, w którym upłynął ustawowo określony termin na dokonanie zaniechanej czynności procesowej.

5.2.4. Upływ terminu jako warunek dopuszczalności zażalenia

Niekiedy ustawodawca uzależnia możliwość wniesienia zażalenia od uprzedniego upływu ustawowo określonego terminu. Sytuacja taka ma miejsce w dwóch wypadkach: zażalenia na bezczynność organu (art. 306 § 3 k.p.k.) oraz zażalenia w przedmiocie wniosku o zmianę bądź uchylenie środka zapobiegawczego (art. 254 § 2 k.p.k.). W pierwszym przypadku zażalenie jest dopuszczalne, gdy osoba lub instytucja, która złożyła zawiadomienie o przestępstwie nie zostanie w ciągu 6 tygodni powiadomiona o wszczęciu bądź odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego, o czym częściowo była mowa wcześniej przy okazji obliczenia terminu do wniesienia zażalenia. W drugim przypadku środek odwoławczy

[79] K. Dudka, *Zażalenie na bezczynność organu procesowego – uwagi de lege ferenda*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 12, s. 145.
[80] R.A. Stefański, *Zażalenie na bezczynność w zakresie rozpoznawania zawiadomienia o przestępstwie*, Prok. i Pr. 2014 r., nr 6, s. 13.
[81] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 323.
[82] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1051. Tak też: M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 15 do art. 306 k.p.k.

będzie przysługiwał oskarżonemu, gdy wniosek o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego zostanie złożony po upływie co najmniej 3 miesięcy od dnia wydania postanowienia w przedmiocie środka zapobiegawczego. Brak upływu terminu, o którym mowa w art. 306 § 3 k.p.k. oraz w art. 254 § 2 k.p.k. powoduje, że zażalenie będzie niedopuszczalne z mocy ustawy, dlatego też tak ważnym jest ustalenie początku biegu terminów, gdyż tu pojawia się wiele istotnych wątpliwości.

Ustawodawca w art. 306 § 3 k.p.k. nie wskazał momentu, od którego należy liczyć 6 tygodni do wniesienia zażalenia. W doktrynie uznaje się, że będzie nim data złożenia zawiadomienia o przestępstwie, a zatem data stempla pocztowego lub data stempla biura podawczego prokuratury bądź data przyjęcia ustnego zawiadomienia do protokołu[83]. Stanowisko to obejmuje także przypadki, gdy zawiadomienie nie zostanie wniesione do właściwego miejscowo organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Odmiennie w tej materii wypowiedział się R.A. Stefański przyjmując, że termin ten należałoby liczyć od daty wpływu zawiadomienia o przestępstwie do prokuratury lub jednostki Policji właściwej do prowadzenia sprawy[84]. Zaprezentowane stanowisko nie wydaje się być przekonywujące. Zawiadamiający nie ma wiedzy, kiedy dokładnie organ zapoznał się z jego zawiadomieniem. Pokrzywdzony, przesłuchany na tę okoliczność może liczyć na to, że otrzyma potwierdzenie złożenia zawiadomienia, zawierające datę oraz miejsce jego przyjęcia, o ile o to wnosi, natomiast inny zawiadamiający np. drogą pocztową na takie potwierdzenie nie może liczyć (art. 304b k.p.k.). Stąd dzień wysłania wiadomości, podobnie jak data stempla pocztowego, będą „naturalnym" początkiem biegu 6 tygodniowego terminu, o którym stanowi art. 306 § 1 k.p.k. Jako początku obliczenia terminu nie można w takiej sytuacji traktować dnia, w którym sporządzono protokół z przesłuchania zawiadamiającego. Nie jest to bowiem przyjęcie ustnego zawiadomienia o przestępstwie, o którym stanowi art. 143 § 1 pkt 1 k.p.k., gdyż zawiadomienie zostało przesłane pocztą, natomiast przesłuchanie jest przesłuchaniem osoby zawiadamiającej w trybie art. 307 § 3 k.p.k.

Przyjmując stanowisko R.A. Stefańskiego mogą powstać także wątpliwości w przypadku zawiadomienia o popełnionym przestępstwie wniesionego mejlem. W procesie karnym co prawda nie dopuszczalne jest wniesienie pisma procesowego w formie elektronicznej (zob. szerzej podrozdział 5.3.2.), nie może to jednak prowadzić do tego, że zawiadomienie o popełnieniu przestępstwa przesłane pocztą elektroniczną nie wywoła żadnych czynności organu, do którego jest skierowane. Skoro bowiem organ może, a nawet

[83] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1051; Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 718.
[84] R.A. Stefański [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 718-719.

powinien przeprowadzić czynności sprawdzające, gdy ma do czynienia z anonimem, to tym bardziej powinien to zrobić, gdy otrzyma wiadomość drogą elektroniczną. Bieg 6 tygodniowego terminu powinien rozpocząć się zatem od momentu wysłania wiadomości przez zawiadamiającego. Przyjęcie przeciwnego stanowiska, a mianowicie określenie początkowego biegu terminu na dzień odebrania, czy wydruku wiadomości przez organ jest nieuzasadnione ponieważ zawiadamiający nie ma wiedzy, kiedy dokładnie zapoznano się z jego wiadomością. Stąd dzień wysłania wiadomości, podobnie jak data stempla pocztowego, będzie początkiem biegu 6 tygodniowego terminu, o którym stanowi art. 306 § 1 k.p.k.

Ratio legis wprowadzenia ograniczenia czasowego do art. 254 § 2 k.p.k. opiera się na tym, że o ile nieograniczone czasowo zwracanie się do organu procesowego o dokonanie w istocie kontroli zasadności stosowania środka zapobiegawczego jest uzasadnione, o tyle zagwarantowanie zaskarżania każdego rozstrzygnięcia w tym przedmiocie przez tę osobę, która o to się zwracała, musi być uznane za zbyt daleko idącą gwarancję[85]. Początkowa data biegu 3 miesięcznego terminu, w przeciwieństwie do regulacji z art. 306 § 3 k.p.k., została określona precyzyjnie i jest to data wydania postanowienia, a nie data jego uprawomocnienia czy doręczenia[86]. Wątpliwości może jednak dostarczyć to, czy w przepisie tym mowa jest tylko o pierwszym postanowieniu wydanym co do środka zapobiegawczego, czy też każdym kolejnym np. przedłużenie, rozpoznanie zażalenia? Wydaje się, że chodzi tu o każdą decyzję wydaną „w przedmiocie środka zapobiegawczego". Orzeczeniem takim nie będzie natomiast postanowienie sądu odwoławczego utrzymujące w mocy postanowienie o zastosowaniu lub przedłużeniu stosowania środka zapobiegawczego albowiem postanowienie to rozstrzyga w kwestii wydanego już (i wykonywanego) postanowienia, będzie natomiast postanowieniem w rozumieniu art. 254 k.p.k., postanowienie sądu odwoławczego zmieniające zaskarżone postanowienie[87]. Zażalenie złożone przez oskarżonego przed upływem 3 miesięcy, o których mowa w art. 254 § 2 k.p.k., jest zażaleniem niedopuszczalnym i organ *a quo* powinien odmówić jego przyjęcia na podstawie art. 429 § 1 k.p.k. Ograniczenie czasowe do wniesienia

[85] R.A. Stefański, *Zaskarżalność postanowień w przedmiocie środka zapobiegawczego*, [w:] *Księga Profesora Z. Dody*, s. 462.
[86] J. Skorupka [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 574; T. Grzegorczyk, *Wniosek o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego*, [w:] *Księga Profesora T. Nowaka*, s. 218; D. Tarnowska, *Wniosek o uchylenie lub zmianę zastosowanego środka zapobiegawczego (art. 254 k.p.k.)*, [w:] *Księga Profesora S. Stachowiaka*, s. 385.
[87] Pogląd ten bazuje na stanowisku T. Grzegorczyka wyrażonym na podstawie art. 254 k.p.k. w brzmieniu obowiązującym przed nowelizacją z 2016 r., kiedy przepis ten w § 2 ograniczał jego stosowanie wyłącznie do postanowień w przedmiocie tymczasowego aresztowania – T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 915. Wydaje się bowiem, że uwagi poczynione do określenia „postanowienie w przedmiocie tymczasowego aresztowania" mogą być odniesione do użytego obecnie w art. 254 § 2 k.p.k. pojęcia „postanowienia w przedmiocie środka zapobiegawczego".

zażalenia dotyczy wyłącznie podejrzanego i jego obrońcy, o czym przesądza treść art. 254 § 1 k.p.k. określający zakres podmiotowy zaskarżenia[88].

5.2.5. Uzupełnienie zażalenia

W k.p.k. nie ma przepisu zabraniającego skarżącemu dokonania modyfikacji środka odwoławczego po upływie terminu do jego wniesienia przez ograniczenie zakresu zaskarżenia lub redukcję podniesionych zarzutów odwoławczych. Skarżący nie może natomiast skutecznie rozszerzyć granic środka odwoławczego po upływie terminu do jego wniesienia, gdyż zgodnie z art. 433 § 1 *in fine* k.p.k. sąd odwoławczy rozpoznaje sprawę w zakresie szerszym o tyle, o ile ustawa to przewiduje[89]. Dopuszcza się zatem szeroką możliwość modyfikacji nawet już złożonego środka odwoławczego, jeżeli nie upłynął jeszcze ustawowy termin do jego wniesienia bądź też środek ten został złożony przedwcześnie np. gdy po ogłoszeniu postanowienia i poznaniu ustnych motywów rozstrzygnięcia skarżący wystąpiłby z zażaleniem, to ma następnie możliwość, po doręczeniu mu orzeczenia z uzasadnieniem, uzupełnienia go w terminie złożenia zażalenia, jaki biegnie teraz dla niego, i to nawet zmieniając granice zaskarżenia[90].

Uzupełnienie zażalenia nie będzie dopuszczalne z powodów, o których była mowa wyżej, jednakże warto odnotować argumenty natury praktycznej pozwalające rozważyć kwestię dopuszczalności modyfikacji środka odwoławczego. Na gruncie postępowania przygotowawczego może mieć miejsce sytuacja, gdy pełnomocnik lub obrońca z urzędu zostanie wyznaczony po wniesieniu zażalenia przez uprawniony podmiot i zwykle już po upływie terminu do jego wniesienia. Po analizie akt postępowania może pojawić się potrzeba uzupełnienia argumentów skarżącego bądź dodanie nowych, dotąd nieporuszanych. Będzie tu raczej dochodziło do rozszerzenia nie zaś zawężenia granic zaskarżenia. Obecnie pozostaje wyłącznie przedstawienie własnej argumentacji najpóźniej do momentu posiedzeniu sądu odwoławczego bez możliwości modyfikacji zażalenia.

Zagadnieniem, które przy tej okazji warto też poruszyć jest kwestia wyznaczenia nowego pełnomocnika lub obrońcy w miejsce dotychczasowego. Czy wówczas także należy dopuścić możliwość modyfikacji zażalenia wniesionego przez zwolnionego pełnomocnika lub obrońcę? Ten bowiem zobligowany jest do sformułowania zarzutów, zaś organ odwoławczy przy rozpoznawaniu sprawy jest związany nie tylko granicami zaskarżenia, ale też granicami

[88] J. Skorupka [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 573; T. Grzegorczyk, *Wniosek o uchylenie lub zmianę…*, s. 218-219.
[89] D. Świecki, *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2015, s. 358-359.
[90] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1574; postanowienie SA w Krakowie z 28.09.2000 r., II AKz 199/00, KZS 10/2000 poz. 38.

podniesionych zarzutów. Wydaje się, że modyfikacja zarówno w ramach podniesionych zarzutów jak i poprzez dodanie nowych powinna być dopuszczalna albowiem aktualne rozwiązania sprowadzają nowego pełnomocnika lub obrońcę do roli popierającego zażalenie.

Podniesione argumenty praktyczne mogą stanowić jednocześnie postulat *de lege ferenda*. Brzmienie przepisów, utrwalone orzecznictwo oraz głos doktryny nie pozwalają bowiem, bez ingerencji ustawodawcy, w drodze wykładni, na dopuszczenie prawa do modyfikacji zażalenia po jego wniesieniu do organu odwoławczego przez pełnomocnika lub obrońcę ustanowionego z urzędu dla skarżącego.

5.3. Warunki formalne pisma procesowego zawierającego zażalenie

Zażalenie jako pismo procesowe musi spełniać określone wymogi formalne, od których ustawa uzależnia jego skuteczność. Możemy je podzielić na dwie grupy: 1) ogólne (art. 119 k.p.k.) oraz 2) szczególne przewidziane przez ustawodawcę w przepisach poświęconych środkom odwoławczym (art. 427, 428 k.p.k.). W doktrynie wymogi te nazywane są również: częścią wstępną środka odwoławczego (art. 119 § 1 pkt 1-3 k.p.k.) oraz częścią zasadniczo-motywacyjną (art. 427 § 1 i 2 k.p.k.)[91]. Zażalenie powinno zatem: 1) mieć formę pisemną; 2) zawierać oznaczenie skarżącego oraz organu, do którego jest kierowane z uwzględnieniem pośredniego trybu wnoszenia środków odwoławczych; 3) określać zaskarżone rozstrzygnięcie, wskazywać, czy zaskarżane jest ono w całości czy w części oraz podawać czego domaga się skarżący (wnioski odwoławcze); 4) może zawierać powołanie się na nowe fakty lub dowody; 5) w przypadku zażalenia wnoszonego przez oskarżyciela publicznego, pełnomocnika lub obrońcę powinno też zawierać zarzuty stawiane rozstrzygnięciu oraz uzasadnienie; 6) powinno być sporządzone w języku polskim[92] oraz być podpisane[93]; 7) zawierać odpisy. Przepisy normujące tryb wnoszenia zażaleń nie przewidują, jak to ma miejsce w niektórych wypadkach przy apelacji, przymusu adwokacko-radcowskiego.

[91] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. II, s. 333.

[92] Art. 5 ust. 2 ustawy z dnia 7.10.1999 r. o języku polskim (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 931 ze zm.) stanowi, że oświadczenia woli, podania i inne pisma składane organom wykonującym zadania publiczne na terytorium Rzeczpospolitej Polskiej powinny być sporządzone w języku polskim. W przypadku, gdy pismo zostałoby sporządzone w języku obcym to wówczas organ na podstawie art. 204 § 2 k.p.k. powinien wezwać tłumacza niezależnie od znajomości języka, w którym sporządzone zostało pismo procesowe.

[93] W art. 119 § 1 pkt 4 k.p.k. mowa jest o podpisie bez określenia formy jaką ma on przybrać, w orzecznictwie przyjmuje się, że podpis ten winien być własnoręczny, a zatem nie może być zastąpiony tzw. faksymile bądź stanowić jedynie kserograficznego odwzorowania oryginału – zob. postanowienie SA w Krakowie z 16.01.2014 r., II AKz 8/14, KZS 1/2014 poz. 72.

5.3.1. *Gravamen* jako wymóg formalny zażalenia

Gravamen nie jest wymieniony wśród przepisów określających wymogi formalne środków odwoławczych i dlatego nie powinien być jako taki traktowany, gdyż prowadziłoby to do przyjęcia nieuprawnionej wykładni rozszerzającej art. 425 § 3 k.p.k.[94]. Nie zmienia to jednak jego formalnoprawnego charakteru rozumianego w tym sensie, że istnienie *gravamen* podlega badaniu już podczas wstępnej kontroli środka odwoławczego i odgrywa znaczącą rolę na etapie badania dopuszczalności takiego środka[95]. W doktrynie zgodnie przyjmuje się, że brak *gravamen* powoduje skutek w postaci odmowy przyjęcia środka (art. 429 § 1 k.p.k.), choć wskazywane są różne podstawy. Część autorów przyjmuje, że niespełnienie wymogu z art. 425 § 3 k.p.k. powoduje konsekwencje w postaci odmowy przyjęcia środka odwoławczego jako niedopuszczalnego z mocy ustawy[96]. Inni natomiast wskazują, że zasadniejszym jest przyjęcie, iż odmowa następuje z powodu wniesienia środka przez osobę nieuprawnioną[97]. Trafniejszy jest drugi z zaprezentowanych poglądów. Wynika to stąd, że *gravamen* jest składową legitymacji procesowej, czyli uprawnienia skonkretyzowanego uczestnika postępowania do zaskarżenia decyzji procesowej. Dlatego też jego brak uzasadnia odmowę przyjęcia środka z uwagi na wniesienie go przez osobę nieuprawnioną, a nie ze względu na jego niedopuszczalność z mocy ustawy.

Skarżący powinien uzasadnić istnienie interesu w zaskarżeniu, a przynajmniej uprawdopodobnić go na tyle, by można było przyjąć, że rozstrzygnięcie narusza jego prawa bądź szkodzi jego interesom. Nabiera to znaczenia zwłaszcza wówczas, gdy mogą występować wątpliwości co do tego, czy decyzja może być uciążliwa dla skarżącego[98]. Problem powstaje, gdzie skarżący powinien to uczynić. Środek odwoławczy nie pochodzący od oskarżyciela, obrońcy lub pełnomocnika nie musi zawierać uzasadnienia, zaś odwołujący się powinien wskazać zaskarżone rozstrzygnięcie lub ustalenie, a także podać czego się domaga (art. 427 § 1 i 2 k.p.k.). Wymogu takiego nie przewiduje się też dla pisma procesowego, którego uzasadnienie sporządza się „w miarę potrzeby" (art. 119 § 1 pkt 3 k.p.k.). Najczęściej jednak trudno jest ustalić istnienie faktu naruszenia praw skarżącego bez analizy całokształtu sprawy, rozważenia twierdzeń i wniosków zawartych w środku odwoławczym oraz odniesienia ich do treści zaskarżonego orzeczenia wraz z jego uzasadnieniem, a więc bez czynności immanentnie związanych z merytoryczną kontrolą

[94] W. Grzeszczyk, *Praktyczne aspekty gravamen w procesie karnym*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 11, s. 8.
[95] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Kodeks…*, t. II, s. 320 i powołana tam literatura; M. Płachta, *Gravamen w procesie karnym*, NP 1979 r., nr 2, s. 95.
[96] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. II, s. 599.
[97] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. II, s. 320; W. Grzeszczyk, *Praktyczne aspekty...*, s. 8
[98] W. Grzeszczyk, *Praktyczne aspekty...*, s. 8.

odwoławczą[99]. Stąd, na etapie kontroli wymogów formalnych środka odwoławczego nie jest możliwe dokonywanie pozytywnego ustalenia, że określone rozstrzygnięcie narusza prawa lub szkodzi interesom skarżącego. Konieczne zatem jest badanie wymogu *gravamen* jako warunku negatywnego dopuszczalności zaskarżenia w postaci niemożności istnienia uciążliwości[100]. Innymi słowy warunek określony w art. 425 § 3 k.p.k. jest spełniony wtedy, gdy niepodobna *a limine* – w sferze kontroli formalnych warunków środka odwoławczego, a więc przed dokonaniem merytorycznej kontroli zaskarżonego orzeczenia – w sposób zupełnie niewątpliwy stwierdzić, że dane rozstrzygnięcie nie może ani naruszyć praw, ani też szkodzić interesom skarżącego[101].

5.3.2. Forma pisemna

Zażalenie jak każdy środek odwoławczy wnoszone jest na piśmie (art. 428 § 1 k.p.k.) przy czym wadliwe oznaczenie pisma, zwłaszcza środka zaskarżenia, nie pozbawia czynności znaczenia prawnego (art. 118 § 2 k.p.k.). W takiej też formie powinno również nastąpić uzupełnienie zażalenia. Pismo oznacza, że wnioski i oświadczenia muszą być wyrażone w postaci znaków graficznych, stanowiących elementy określonego systemu językowego, a zatem przy zastosowaniu liter i innych oznaczeń, za pomocą których można utrwalić język mówiony. Chodzi zatem o pismo, w którym poszczególne wyrazy są zapisywane fonetycznym – właściwym dla danego języka – systemem alfabetycznym[102]. Przy czym forma pisemna oznacza tradycyjny sposób sporządzenia pisma, czyli na papierze[103]. Słusznie podnosi P.K. Sowiński, że z konieczności nadania środkowi zaskarżenia formy pisemnej nie zwalnia oskarżonego ani analfabetyzm, ani nawet niedowidzenie lub niedowład kończyn górnych; we wszystkich tych wypadkach możliwe będzie jednak skorzystanie przezeń z dobrodziejstwa art. 79 § 1 pkt 2 lub § 2 k.p.k.[104].

Na równi ze zwykłą formą pisemną dopuszcza się wniesienie zażalenia za pośrednictwem telefaksu, o ile zostanie owo pismo uzupełnione w trybie art. 120 § 1 k.p.k. o własnoręczny podpis przez stronę[105]. Natomiast jako niedopuszczalną traktuje się formę wniesienia środka odwoławczego drogą elektroniczną np. poprzez mejl. Wyjątkiem jest art.

---

[99] J. Grajewski, S. Steinborn [w:] L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 k.p.k.…*, teza 18 do art. 425 k.p.k.
[100] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 134-135.
[101] Z. Doda, A. Gaberle, *Kontrola…*, s. 68; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1407; H. Rajzman, *Zażalenie w procesie karnym (Podstawowe założenia teorii)*, NP 1959 r., nr 12, s. 991.
[102] Tak: uchwała SN z 23.05.2012 r., III CZP 9/12, OSNC 2012/11 poz. 128.
[103] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. II, s. 336.
[104] P.K. Sowiński, *Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony. Uwagi na tle czynności oskarżonego oraz organów procesowych*, Rzeszów 2012, s. 769.
[105] Zob.: T Grzegorczyk, *Komentarz…* , 2014, s. 1419 i powołane tam orzecznictwo.

132 § 3 k.p.k., który umożliwia wysyłanie przez organ procesowy niektórych pism za pośrednictwem poczty elektronicznej. Nie może to być jednak utożsamiane z uprawnieniem do składania pism procesowych drogą elektroniczną. Czy jednak nie jest możliwa konwalidacja tak dokonanej czynności poprzez wezwanie w trybie art. 120 k.p.k. do złożenia własnoręcznego podpisu, jak to ma miejsce przy środkach odwoławczych wniesionych za pomocą faksu? W doktrynie zarysowały się dwa stanowiska. Zgodnie z pierwszym na gruncie procesu karnego do pism przesłanych drogą elektroniczną nie ma zastosowania art. 120 k.p.k., gdyż przepis ten dotyczy uzupełnienia braków pisma, nie zaś braku samego pisma[106]. W takiej sytuacji mamy do czynienia z pismem procesowym nieistniejącym, bowiem nie spełnia ono warunków z art. 119 k.p.k., a zatem niewywołującym żadnych skutków prawnych[107]. Drugie stanowisko opiera się natomiast na porównaniu sytuacji wniesienia pisma drogą elektroniczną z sytuacją wniesienia pisma za pomocą faksu wywodząc, że złożenie pisma za pośrednictwem poczty elektronicznej niczym nie różni się do złożenia go poprzez faks i dlatego też należy dopuścić możliwość uzupełnienia tak złożonego pisma o własnoręczny podpis w trybie art. 120 k.p.k.[108].

Ustawodawca w procedurze karnej nie wprowadził, tak jak to uczyniono w procedurze cywilnej, odstępstw na rzecz wnoszenia pism procesowych drogą elektroniczną. Zgodnie bowiem z art. 125 § 2^1 k.p.c. możliwe jest wniesienie pisma za pośrednictwem systemu teleinformatycznego. Wniesione tak pismo wywołuje identyczne skutki jak pismo zwykłe. Podobne rozwiązania przewiduje się w art. 63 § 1 k.p.a., art. 46 § 2a-2d p.p.s.a. oraz 168 § 1 o.p. Można na tym tle zbudować tezę, że tam, gdzie ustawodawca chce dopuścić możliwość wniesienia pisma procesowego drogą elektroniczną to daje temu wyraz *expressis verbis* w przepisie. Brak takiej wypowiedzi normatywnej na gruncie k.p.k. oznacza, że niemożliwe jest skuteczne wniesienie zażalenia w formie elektronicznej. Oczywiście nic nie stoi na przeszkodzie, aby po wpłynięciu takiego pisma skierować do adresata stosowne pouczenie i informację o tym, jakie warunki formalnie winno spełniać zażalenie, aby mogło zostać przyjęte do rozpoznania.

[106] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1420.
[107] Ł. Goździaszek, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2009 r., I KZP 39/2008*, OSP 2009 r., nr 12, s. 884; T. Kobus, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2009 r., I KZP 39/2008*, LEX el./2011.
[108] A. Lach, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 26 marca 2009 r., I KZP 39/2008*, LEX el./2009.

Pisma oraz dokumenty w postaci elektronicznej są w zasadzie już powszechnie używane. Skanowanie i przesyłanie dokumentów zawierających oświadczenia woli oraz podpisy są stosowane w życiu codziennym. Wydaje się zatem, że choćby z tego powodu można na podstawie art. 120 k.p.k. wezwać do uzupełnienia braków, czyli złożenia pisma w sposób tradycyjny, osobę, która wniosła pismo drogą elektroniczną, a którego treść wskazuje na to, że jest to zażalenie na określoną decyzję procesową. Niestety takie rozwiązanie może w praktyce powodować problemy np. jeżeli osoba wniesie zażalenie nie w formie odrębnego pliku, lecz zamieści je w treści mejla bądź nie załączy skanu, lecz pismo sporządzone w formacie edytowalnym np. doc. Jednakże, jeżeli jasno z treści wynika, że dana osoba chce zaskarżyć określoną decyzję procesową to niewezwanie tej osoby do uzupełnienia braków formalnych, byłoby nadmiernym formalizmem. Postępująca cyfryzacja i powolne wypieranie tradycyjnych form pisarskich na rzecz ich elektronicznych odpowiedników powinno skłonić ustawodawcę do stosownych zmian w procedurze karnej tak, aby i ta na wzór innych odpowiadała współczesnym trendom.

W projekcie zmian k.p.k. z 2019 r. przewidziano jedynie niewielką nowelizację art. 119 § 1 pkt 2 k.p.k. Zgodnie z nią osoba wnosząca pierwsze pismo w sprawie powinna podać w nim numer telefonu, telefaksu i adres poczty elektronicznej – o ile je posiada, lub złożyć oświadczenie o ich nieposiadaniu. Projektowana zmiana ma służyć jedynie organom prowadzącym postępowanie przygotowawcze usprawniając komunikację z uczestnikami. Nie oznacza jednak możliwości wniesienia środków odwoławczych za pośrednictwem mejla.

5.3.2.1. Dopuszczalność złożenia zażalenia w formie ustnej

Formę ustną dla zażalenia (obok pisemnej) dopuszczono na gruncie d. k.p.k. W art. 230[109] ustawodawca umożliwił ustne zgłoszenie do protokołu wywodu środka odwoławczego nie wymagającego podpisu adwokata, którym mogło być zażalenie[110]. Przepis w takim kształcie obowiązywał do 28.11.1938 r., kiedy to na skutek nowelizacji wykreślono z niego możliwość wniesienia wywodu środka odwoławczego[111]. Tytuł podrozdziału nawiązuje do artykułu H. Rajzmana[112]. Pomimo, że obecnie art. 428 § 1 k.p.k. przewiduje wyłącznie formę pisemną dla środka odwoławczego, zaś w większości opracowań poświęconych procesowi

[109] Po 1.01.1932 r. był to art. 232 k.p.k. – za S. Czerwiński, M. Przyjemski, *Kodeks postępowania karnego. Tekst obowiązujący od 1.IX.1932 r.,* wyd. II, Warszawa 1932, s. 130.
[110] L. Peiper, *Komentarz…*, s. 144.
[111] Za: H. Rajzman, *Czy zażalenie można wnieść ustnie?*, NP 1957 r., nr 2, s. 80.
[112] H. Rajzman, *Czy zażalenie…*, s. 79-81.

karnemu[113] wyklucza się możliwość ustnego wniesienia zażalenia to jednak warto poświęcić kilka uwag temu zagadnieniu.

Problematyką dopuszczalności wniesienia zażalenia ustnie do protokołu zajmował się w latach 50. XX w. wspomniany już H. Rajzman, a po 35 latach wrócił do niej Z. Doda. Obaj Autorzy przyjmowali, że utrwalone przez organ procesowy w formie protokolarnej, czyli pisemnej oświadczenie o zaskarżeniu decyzji podlegającej zażaleniu powinno być traktowane jako wystarczająco miarodajny, utrwalony na piśmie ślad wyrażenia przez stronę w określonym czasie woli zaskarżenia danego postanowienia, czyli skarga „wniesiona na piśmie" w rozumieniu art. 377 § 1 k.p.k. z 1969 r. [obecnie art. 428 § 1 k.p.k. – przyp. AM][114]. Problem ten nie jest czysto akademicki. Można bowiem wyobrazić sobie sytuację, gdy podczas przeszukania, osoba u której czynność ta jest przeprowadzana złoży do protokołu oświadczenie o zaskarżeniu okazanego mu postanowienia prokuratora o przeszukaniu, a następnie nie złoży w terminie zażalenia na piśmie, uznając zaprotokołowane oświadczenie jako wystarczające do wszczęcia kontroli odwoławczej. Nie budzące wątpliwości interpretacyjnych brzmienie art. 428 k.p.k. stanowiącego *lex specialis* do art. 116 k.p.k. wyłącza możliwość skutecznego złożenia środka odwoławczego w formie ustnej. Nie zachodzi tu więc potrzeba sięgania po inne sposoby wykładni, w tym wykładnię historyczną. W powołanym przypadku wydaje się, że organ powinien w myśl art. 16 § 2 k.p.k. pouczyć tę osobę o ciążących na niej obowiązkach i przysługujących jej uprawnieniach, a przede wszystkim o konieczności złożenia zażalenia na piśmie, co powinno zostać odnotowane w protokole[115]. Brak takiego pouczenia, nie spowoduje konwalidacji środka odwoławczego, ale może stanowić podstawę przywrócenia terminu do złożenia zażalenia w świetle art. 126 § 1 k.p.k. Uprawniony, niepouczony o bezskuteczności swojej czynności będzie pozostawał bowiem w błędnym przekonaniu, że złożone do protokołu oświadczenie uruchomiło kontrolę odwoławczą.

W XXI w. przy postępującym procesie digitalizacji obrotu rozważanie dopuszczalności wnoszenia zażalenia ustnie do protokołu brzmi archaicznie. Takie rozwiązanie mogłoby przyczynić się do szybszego uruchomienia kontroli odwoławczej, gdyż wystarczającym byłoby bowiem przesłanie odpisu protokołu do organu odwoławczego, a tym samym przyspieszyłoby to cofnięcie skutków bezzasadnej, nielegalnej lub nieprawidłowej czynności. Rodziłoby to jednakże niebezpieczeństwo masowości takich zażaleń składanych

[113] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…,* t. II, s. 336; S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 42; K.T Boratyńska [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 751; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1419.
[114] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 183; H. Rajzman, *Czy zażalenie…*, s. 81.
[115] K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…,* t. I. , s. 747-748; tenże, *Czynności sądu…*, s. 311.

„na gorąco", bez głębszej refleksji. Pisemność środka odwoławczego nie wyklucza szybkiego wszczęcia kontroli odwoławczej. Jedną z tych dróg jest digitalizacja. Dopuszczenie możliwości złożenia zażalenia drogą elektroniczną, przy istnieniu obowiązku rejestrowania czynności procesowych podejmowanych w toku postępowania przygotowawczego, stanowiłoby punkt wyjścia do tego, aby postępowanie odwoławcze w tym zakresie odbywało się wyłącznie w postaci cyfrowej. Sąd otrzymywałby bowiem materiał w postaci nagrania i złożonego zażalenia, co byłoby wystarczającym do rozpoznania zarzutów skarżącego, a rozstrzygnięcie mogłoby wówczas przybierać formę elektroniczną.

5.3.3. Zarzuty

W kodeksie postępowania karnego wymóg zamieszczenia w środku odwoławczym, bez względu na podmiot wnoszący ten środek, zarzutów stawianych rozstrzygnięciu pojawił się w art. 437 § 4 k.p.k. wraz z wejściem w życie nowelizacji z 2013 r. Żywot tego obowiązku nie trwał długo. Od 15.04.2016 r. powrócono do koncepcji, że jedynie podmioty fachowe tj. oskarżyciel publiczny, obrońca lub pełnomocnik mają obowiązek sformułowania zarzutów.

Rozwiązanie polegające na tym, że każdy skarżący ma wyartykułować uchybienia stawiane zaskarżanemu rozstrzygnięciu należy jednak ocenić pozytywnie[116]. Przy czym nie chodzi tu, aby polegało to na wskazaniu konkretnych przepisów, które zostały naruszone, ale przynajmniej o powołanie konkretnych faktów, które zostały błędnie ustalone lub których nie ustalono albo dowodów, których nie przeprowadzono. Wystarczy bowiem, że skarżący nawet w ogólny sposób opisze zarzucane uchybienie. W większości przypadków jest to naturalny odruch, ale zdarzają się, wcale nierzadko, zażalenia, z których nie wynika nic oprócz tego, że autor nie zgadza się z wydanym rozstrzygnięciem lub opisuje w nim sytuacje niebędące przedmiotem toczącego się postępowania przygotowawczego. Potwierdza to słuszność rozwiązania wprowadzonego przez nowelizację z 2013 r. i pozostaje wyrazić ubolewanie, że ustawodawca nie dał szansy sprawdzenia go w praktyce.

Zarzut nie jest zdefiniowany ustawowo ani też nie wskazano, w przypadku zwyczajnych środków zaskarżenia, jak od strony prawnej powinien on zostać zbudowany ani na czym on polega[117]. Można go określić jako oskarżenie, wskazanie nagannego czynu lub wady. Na gruncie procesowym przez zarzut należy rozumieć nie samo odwołanie się do określonego powodu uchylenia lub zmiany orzeczenia, lecz skonkretyzowanie, o jakie naruszenie chodzi, czyli jaką normę prawa materialnego lub procesowego, zdaniem

[116] Uwagi krytyczne odnośnie do takiego rozwiązania zgłosił P.K. Sowiński – P.K. Sowiński, *Uprawnienia…*, s. 783.
[117] D. Świecki, *Zarzut jako składnik środka zaskarżenia*, [w:] *Księga SNN S. Zabłockiego*, s. 556.

skarżącego naruszono bądź na czym polegał błąd w ustaleniach faktycznych[118]. Warto też dodać, że zarzut nie jest tożsamy z uchybieniem, do którego ustawodawca odwołał się w art. 434 § 1 pkt 3 k.p.k. Pojęcie „uchybienia" ma charakter obiektywny w tym znaczeniu, że występuje albo nie, a gdy zostanie podniesione w środku odwoławczym, organem, który je stwierdza, jest sąd odwoławczy. Natomiast „zarzut" to subiektywne przekonanie skarżącego o zaistniałym uchybieniu, które wymaga weryfikacji, gdyż może być błędne[119].

Ustawodawca jednakże w treści niektórych przepisów wskazał podstawy uchylenia lub zmiany orzeczenia, które odwołujący się może wykorzystać do sformułowania zarzutu[120]. Katalog takich przyczyn został zawarty w art. 438 k.p.k. oraz w art. 439 k.p.k. regulujących materię względnych i bezwzględnych przyczyn odwoławczych przy czym, jak słusznie wskazuje D. Świecki przepisy te pełnią podwójną rolę; stanowią dla sądu odwoławczego podstawę do orzekania reformatoryjnego lub kasatoryjnego, ale również dla skarżącego są podstawą wniesienia środka odwoławczego, gdyż wskazane w nich uchybienia stanowią podstawę sformułowania zarzutu odwoławczego[121]. Nie wszystkie jednakże okoliczności ujęte w ww. przepisach będą miały zastosowanie na gruncie postępowania przygotowawczego. Przykładowo na tym etapie procesu karnego nie jest możliwe podniesienie zarzutu opartego na art. 438 pkt 4 k.p.k. lub art. 439 § 5 k.p.k. Wydaje się, że najczęściej stosowanymi podstawami będą te wskazane w art. 438 pkt 1-3 k.p.k., jako odpowiadające tokowi postępowania przygotowawczego natomiast bezwzględne przyczyny odwoławcze, choć możliwe, wydaje się, że nie będą miały większego znaczenia praktycznego.

Źródło zarzutów stanowią przede wszystkim przepisy określające przesłanki do zastosowania danej instytucji, tryb i termin do podjęcia postanowienia lub zarządzenia, a także przepisy kodeksowe i pozakodeksowe szczegółowo określające sposób przeprowadzania czynności innych niż postanowienia lub zarządzenia. Przy tych ostatnich ustawodawca wskazuje, że badaniu podlega legalność, prawidłowość i zasadność. Pojawiają się one przy zaskarżalności: przeszukania (art. 236 k.p.k.), kontroli i utrwalania rozmów (art. 240 k.p.k.), zatrzymania (art. 246 k.p.k.). Są to kryteria, według których podmiot uprawniony do wniesienia zażalenia ma formułować i wysuwać zarzuty przeciwko czynności. Na gruncie zatrzymania A. Ludwiczek wskazał, że legalność i zasadność odnoszą się ogólnie do

[118] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 829; S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 37.
[119] D. Świecki, *Zarzut jako składnik…*, s. 558.
[120] D. Świecki [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 1088.
[121] D. Świecki, *Zarzut jako składnik…*, s. 559.

problematyki dopuszczalności zatrzymania, przy czym zasadność należy wiązać z istnieniem odpowiedniej podstawy dowodowej uzasadniającej przypuszczenie, że określona osoba popełniła przestępstwo, legalność zaś z takimi warunkami jak legitymacja organu dokonującego zatrzymania, prawną możliwość zatrzymania określonych osób, czas trwania zatrzymania; z kolei płaszczyzna prawidłowości wykonania zatrzymania dotyczy wyłącznie sfery wykonawczej[122]. Ten trafny pogląd można transponować także do innych czynności realnych, anieli zatrzymanie.

5.3.4. Uzasadnienie jako element formalny zażalenia

Na gruncie procesu karnego, co do zasady, środki odwoławcze nie wymagają uzasadnienia. Wyjątek zamieszczono w art. 427 § 2 k.p.k., zgodnie z którym jeżeli środek odwoławczy pochodzi od oskarżyciela publicznego (każdego nie tylko prokuratora), obrońcy lub pełnomocnika wówczas musi zawierać uzasadnienie. Przepis ten nie będzie miał natomiast zastosowania do zażalenia wniesionego przez stronę niezależnie od zażalenia przedstawiciela procesowego[123]. Oznacza to również, że jeżeli podmiot fachowy (np. adwokat, prokurator lub radca prawny) miałby status strony postępowania przygotowawczego, wówczas będzie zwolniony ze sporządzania uzasadnienia.

Rozwiązanie przyjęte na gruncie procesu karnego jest rozwiązaniem nietypowym. Żadne z przepisów regulujących inne procedury nie przewidują obostrzeń przewidzianych dla podmiotów fachowych wnoszących środki odwoławcze. Wymóg sporządzania uzasadnienia zażalenia przewidują przepisy art. 128 k.p.a. w zw. z art. 144 k.p.a., art. 394 § 3 k.p.c. oraz art. 194 § 3 p.p.s.a. Ustawodawca wskazał w nich, że uzasadnienie jest obligatoryjne i powinno być ono zwięzłe. Sporządzić je musi każdy skarżący. Rozwiązanie to wydaje się trafniejsze od tego przyjętego na gruncie k.p.k. W postępowaniu przygotowawczym uprawnieni do złożenia zażalenia często występują bez przedstawicieli procesowych. Składane środki odwoławcze pozbawione chociażby skrótowego uzasadnienia mogą utrudniać kontrolę, gdyż organ odwoławczy będzie w pierwszej kolejności dokonywał wykładni oświadczenia woli zawartego w zażaleniu. Rację miał Z. Doda wskazując, że względy o charakterze pragmatycznym przemawiają za tym, aby skarżący możliwie skrupulatnie przytoczył okoliczności uzasadniające wnioski i zarzuty zażalenia[124]. Uzasadnienie nie musi być rozbudowane. Wystarczy zwięzłe przedstawienie swoich

[122] A. Ludwiczek, *Problematyka kontroli…*, s. 37-38.
[123] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1417.
[124] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 187.

motywów, które przy braku wyeksponowania zarzutów stawianych zaskarżanej decyzji mogą stanowić znaczne ułatwienie przy odczytywaniu woli skarżącego.

Niezałączenie uzasadnienia stanowi brak formalny pisma procesowego, który może być uzupełniony w drodze art. 120 k.p.k. Co, jeżeli ten brak nie zostanie uzupełniony? W doktrynie wskazuje się, że jeżeli możliwie jest dalsze procedowanie pomimo nieuzupełnienia braku to nie można zastosować rygoru z art. 120 § 2 *in fine* k.p.k.[125]. Niesporządzenie uzasadnienia przez podmiot wymieniony w art. 427 § 2 k.p.k. nie uniemożliwia nadania biegu zażaleniu. Organ odwoławczy zgodnie z art. 433 § 1 i 2 k.p.k. rozpoznaje zażalenie w granicach zaskarżenia i podniesionych zarzutów, a ponadto jest zobowiązany rozważyć wszystkie wnioski i zarzuty tam wskazane. Nie zawarcie w środku odwoławczym zarzutów lub wniosków odwoławczych, jest brakiem, który uniemożliwia nadanie pismu biegu. Brak uzasadnienia, aczkolwiek istotny z punktu widzenia wszczynanej kontroli takiego skutku nie powoduje.

W k.p.k. nie odnajdziemy uregulowań, które określałyby co powinno znaleźć się w uzasadnieniu zażalenia. Jest ono elementem techniki sporządzania pism procesowych przez adwokatów, radców prawnych lub prokuratora. Wskazuje się, że uzasadnienie środka odwoławczego powinno być zbudowane z trzech części. Pierwszej - wstępnej, w której podaje się dane dotyczące zaskarżonego orzeczenia, podmiot, którego dotyczy zaskarżone orzeczenie oraz rodzaj orzeczenia oraz jego treść. Drugiej - merytorycznej, w której należy przedstawić argumentację dotyczącą podniesionych zarzutów odwoławczych. Trzeciej - końcowej, w której należy uzasadnić wniosek odwoławczy, co do treści oczekiwanego orzeczenia sądu odwoławczego[126].

Uzasadnienie nie może być rozumiane w sensie czysto formalnym. Nie jest zatem spełnieniem wymagań ustawowych samo tylko wyodrębnienie uzasadnienia środka odwoławczego w jednostkę redakcyjną pisma procesowego i odpowiednie jej zatytułowanie, lecz autor tego środka powinien uzasadnić w nim podniesione zarzuty oraz zgłoszone wnioski odwoławcze. Organ odwoławczy nie powinien domyślać się, co skarżący miał na myśli formułując określony zarzut[127]. Nie można jednak wnioskować z tego, że nie przekonywające uzasadnienie bądź sporządzone w sposób lakoniczny stanowi podstawę odmowy przyjęcia środka odwoławczego na podstawie art. 429 § 1 k.p.k., bądź wezwania do uzupełnienia

[125] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, t. I, s. 455; M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. I, s. 449-450.
[126] D. Świecki, *Czynności procesowe…*, s. 342-343.
[127] Zob. np.: wyrok SA w Gdańsku z 17.12.2013 r., II AKa 361/13, LEX nr 1433771; wyrok SA w Białymstoku z 11.02.2015 r., II AKa 242/14, LEX nr 1665071.

braków w trybie art. 120 § 1 k.p.k.[128]. Uchybienia zawarte w uzasadnieniu wpływają bezpośrednio na skuteczność środka odwoławczego, a nawet tę kontrolę utrudniają poprzez uniemożliwienie organowi odwoławczemu poznania argumentacji skarżącego. Tam, gdzie kontrolę sprawuje sąd mankamenty uzasadnienia można usunąć w drodze ustnego przedstawienia stanowiska na posiedzeniu, co nie jest możliwe, gdy zażalenie rozpoznaje organ pozasądowy. Stąd przedstawiciel procesowy działając w interesie skarżącego, jak również oskarżyciel publiczny powinni przedstawić swoje stanowisko na tyle precyzyjnie, aby umożliwić organowi *a quem* poznanie procesu myślowego oraz argumentów na poparcie zaprezentowanego w środku odwoławczym stanowiska. Od tego zależy skuteczność oraz zupełność kontroli zażaleniowej.

W doktrynie wyrażono pogląd, że za nieodpowiadającą wymogom uzasadnienia, w rozumieniu art. 427 § 2 *in fine*, należy uznać zdarzającą się praktykę "odwoływania się" autorów skargi odwoławczej do argumentacji ujętej w innych, wcześniejszych pismach procesowych, np. we wniosku o uchylenie środka zapobiegawczego. Organ *ad quem* nie jest bowiem zobowiązany do badania argumentacji nieujętej w środku odwoławczym[129]. Pogląd ten wydaje się zbyt radykalny. Możliwość odwołania się do składanego uprzednio pisma procesowego służy uniknięciu powielania argumentów użytych już w toku postępowania przygotowawczego. Przytoczony pogląd możliwy jest do obrony, zakładając, że tyczy on się wyłącznie tych pism procesowych, które zostały poddane kontroli zażaleniowej bądź zostały rozpoznane przez organ i wnioskowane czynności zostały przeprowadzone zgodnie z żądaniem. W takich sytuacjach powielanie argumentacji, którą już raz poddano weryfikacji byłoby nieuzasadnione. Nie można jednak wykluczyć, że choć w danym momencie argument strony nie będzie on zasadny i godny uwagi w dalszej części postępowania. Aprioryczne założenie, że argument raz użyty nie będzie mógł mieć zastosowania na późniejszym etapie postępowania prowadziłoby do ograniczenia skarżącego i budowania nowej argumentacji wyłącznie na potrzeby składanego środka zaskarżenia. Innymi słowy, motywy które zostały ujawnione już w toku postępowania przygotowawczego powinny stanowić przede wszystkim uzupełnienie, dopełnienie lub wzmocnienie uzasadnienia środka odwoławczego.

[128] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1417.
[129] J. Grajewski, S. Steinborn [w:] L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 k.p.k.…*, teza 5 do art. 427 k.p.k.

5.3.5. Odpisy

Zgodne z art. 461 § 1 k.p.k. do zażalenia na postanowienia kończące postępowanie dołącza się odpowiednią liczbę odpisów dla osób, których dotyczy zaskarżone postanowienie. Z treści tego przepisu wynika, że w przypadku zażalenia na postanowienia inne niż kończące postępowanie nie wymaga się załączenia doń odpisów. Na temat postanowień kończących postępowanie była już mowa w rozdziale 4 niniejszej pracy, natomiast w tym miejscu kilka uwag należy poświęcić kryterium podmiotowemu zastosowanemu w art. 461 § 1 k.p.k., gdyż może ono budzić wątpliwości co do tego jak prawidłowo określić ilość odpisów. Osobami, których dotyczy zaskarżone postanowienie mogą być zarówno osoby, których „bezpośrednio" jak i „pośrednio" dotyczy zaskarżone postanowienie. Ustawodawca bowiem w art. 461 k.p.k. nie zawęża katalogu podmiotów tak jak to uczynił w art. 459 § 3 k.p.k., gdzie legitymowanymi do złożenia zażalenia są wyłącznie osoby, których postanowienie bezpośrednio dotyczy. Niewątpliwie poszerza to katalog uprawnionych do otrzymania odpisu zażalenia i jednocześnie komplikuje ocenę, czy dana osoba jest tą w świetle art. 461 k.p.k. Słusznie stwierdza D. Świecki, że oceny należy tu dokonywać wyłącznie *in concreto* przez pryzmat układu procesowego konkretnej sprawy[130] np. poręczający, gdy wniósł zażalenie na postanowienie o przepadku przedmiotu poręczenia powinien załączyć odpis dla prokuratora oraz oskarżonego, gdyż są to podmioty, których dotyczy postanowienie.

Próbując rozwiązać sygnalizowany problem celowym wydaje się odwołanie do treści art. 96 § 1 k.p.k. w zw. z art. 464 § 1 k.p.k. określających podmioty uprawnione do uczestniczenia w posiedzeniu sądu odwoławczego. Zgodnie z tymi przepisami w posiedzeniu obok stron mogą uczestniczyć osoby niebędące stronami, jeżeli ma to znaczenie dla ochrony ich praw lub interesów. Odwołanie się przy wykładni art. 461 § 1 k.p.k. do art. 96 k.p.k. jest uzasadnione tym, że takie osoby, o których stanowi art. 96 § 1 k.p.k. będą wyczerpywały desygnaty nazwy użytej w art. 461 k.p.k. a mianowicie osób, których zaskarżone postanowienie dotyczy. W ten sposób katalog spięty zostaje klamrą ochrony praw i interesów, dzięki czemu łatwiej określić konieczną ilość odpisów nie tylko profesjonalistom składającym środek odwoławczy, jak również sądowi, który zgodnie z art. 461 § 2 k.p.k. powinien zawiadomić osoby, których dotyczy zaskarżone postanowienie. Wydaje się, że zapobiega to również sytuacji, gdy o złożonym zażaleniu i posiedzeniu sądu odwoławczego zawiadamiane byłyby osoby niemogące w świetle art. 96 k.p.k. i 464 k.p.k. brać w nim udziału.

[130] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. II, s. 585.

W doktrynie procesu karnego zasugerowano, że wśród osób wymienionych w art. 461 § 1 k.p.k. znajdują się także podmioty reprezentowane przez obrońcę lub pełnomocnika[131]. Na tym tle słusznie S. Zabłocki zasygnalizował, że zarówno cele doręczenia jak i relacje obowiązujące pomiędzy obrońcą lub pełnomocnikiem a osobą reprezentowaną powodują, że powyższy pogląd jest wysoce dyskusyjny[132]. Wątpliwości te należy podzielić. Zaprezentowana teza, o ile z uwagi na przyznawaną obrońcy pewną samodzielność działania mogłaby być uznana za zasadną w odniesieniu do niego, o tyle wobec pełnomocnika, związanego wolą swojego mocodawcy, trudno znaleźć argumenty stanowiące o jej słuszności. Argumentem przemawiającym za brakiem podstaw do załączania przez obrońcę i pełnomocnika odpisów dla podmiotów przez nich reprezentowanych jest także cel doręczenia tychże odpisów, którym jest umożliwienie zapoznania się z argumentacją prawną zawartą w środku odwoławczym, a także umożliwienie ustosunkowania się do niej w odpowiedzi na ten środek[133]. Trudno wobec powyższego dopatrzeć się racjonalności w doręczaniu odpisów zażalenia osobie reprezentowanej przez obrońcę bądź pełnomocnika, którego treść z założenia powinna ona znać. Zasadność doręczenia odpisu dla osoby reprezentowanej można rozważać, gdy obrońca lub pełnomocnik zostali wyznaczeni z urzędu, zaś kontakt z mandantem lub mocodawcą jest utrudniony. Wówczas doręczenie odpisu przez sąd może być jednym ze sposobów zapoznania się ze środkiem odwoławczym wniesionym przez przedstawiciela procesowego.

5.4. Skutki wniesienia zażalenia

5.4.1. Wstrzymanie wykonalności zaskarżonej decyzji procesowej

Zażalenie jest środkiem odwoławczym względnie suspensywnym, co oznacza, że wniesienie go nie powoduje wstrzymania wykonalności zaskarżonego postanowienia lub zarządzenia. Stanowi o tym art. 462 § 1 k.p.k. Rozwiązanie to znane było także poprzednim kodyfikacjom w art. 411 k.p.k. z 1969 r. oraz art. 454 k.p.k. z 1928 r.[134]. *Ratio legis* względnej suspensywności jest zapobieganie działaniu niesumiennych stron na zwłokę[135]. Bezwzględna suspensywność mogłaby spowodować wzrost wpływu zażaleń tylko w celu wstrzymania wykonalności decyzji procesowych, na co w toku postępowania przygotowawczego nie można pozwolić. Względna suspensywność doznaje wyjątków, które

[131] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. II, s. 584-585; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. II, s. 989.
[132] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 328.
[133] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1577.
[134] Numeracja w k.p.k. z 1928 r. ulegała zmianie i tak: w stanie prawnym z 1947 r. względną suspensywność statuował art. 470, zaś w stanie prawnym na 1.04.1966 r. – art. 357.
[135] H. Kempisty [w:] J. Bafia, *Komentarz…*, s. 544; L. Peiper, *Komentarz…*, s. 309.

wynikają z woli ustawodawcy i wówczas obligatoryjnie następuje wstrzymanie wykonania zaskarżonej decyzji bądź są fakultatywne i zależą od woli organu rozstrzygającego zażalenie[136]. Z mocy ustawy, na etapie postępowania przygotowawczego, wstrzymanie wykonalności przewidziano w przypadku wniesienia zażalenia na: postanowienie o nałożeniu kary porządkowej aresztu (art. 290 § 3 k.p.k.) i postanowienie o zniszczeniu zapisów utrwalonych podczas kontroli rozmów telefonicznych zarządzonej w wypadku nieciepiącym zwłoki (art. 237 § 2 zd. IV k.p.k.). Oznacza to, że wykonalność tych postanowień będzie wstrzymana na cały czas biegu terminu do wniesienia zażalenia, a jeżeli zostanie ono wniesione – do czasu uprawomocnienia postanowienia[137]. W doktrynie K. Eichstaedt podniósł wątpliwość, czy wniesienie zażalenia wraz z wnioskiem o przywrócenie terminu powoduje wstrzymanie wykonalności kary porządkowej aresztu? Autor ten na to pytanie udzielił odpowiedzi przeczącej wskazując, że dopiero przywrócenie terminu do wniesienia zażalenia na postanowienie o aresztowaniu powinno skutkować wstrzymaniem postanowienia o aresztowaniu, jeżeli wcześniej nie zostało ono uchylone lub nie zakończył się okres, na jaki areszt został zastosowany. Podobnie także złożenie zażalenia po terminie lub przez osobę nieuprawnioną nie może skutkować wstrzymaniem wykonania postanowienia o aresztowaniu[138].

Wstrzymanie wykonalności znakomitej większości zaskarżonych decyzji procesowych w toku postępowania przygotowawczego będzie zależała od decyzji albo organu *a quo* albo organu rozpoznającego zażalenie. Decyzja ta może być podjęta z urzędu lub na wniosek np. zawarty w zażaleniu albo umieszczony w odpowiedzi na zażalenie. Ustawodawca nie oznaczył terminu, w którym możliwe jest wstrzymanie wykonalności zaskarżonego postanowienia lub zarządzenia. Może to zatem nastąpić do momentu rozpoznania zażalenia. Organ za każdym razem musi wyważyć dwa dobra prawne. Z jednej strony będzie to ochrona praw i wolności konstytucyjnych poprzez zawieszenie wykonania decyzji nadmiernie lub niezasadnie w te wartości ingerującej. Z drugiej strony trzeba jednak pamiętać, że wstrzymanie wykonania zaskarżonego postanowienia lub zarządzenia nie może odbyć się kosztem zapewnienia sprawnego i właściwego przebiegu postępowania przygotowawczego. Dlatego też zasadniczo potrzeba wstrzymania wykonania postanowienia powinna być wynikiem argumentacji podniesionej w zażaleniu, podważającej przekonanie o prawidłowości rozstrzygnięcia i wskazującej na istnienie poważnych szans odniesienia skutku zamierzonego

[136] S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny…*, s. 567.
[137] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 205-206.
[138] K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 5 do art. 290 k.p.k.; tenże, *Czynności sądu…*, s. 182.

przez skarżącego[139]. Trafny jest pogląd S. Zabłockiego, że w sytuacjach wyjątkowych natychmiastowa wykonalność postanowienia mogłaby spowodować dla osoby, której to orzeczenie dotyczy, istotną krzywdę, nieodwracalne wręcz następstwa, a niekiedy wstrzymanie wykonania zaskarżonego postanowienia może zapobiec praktycznej dezaktualizacji zażalenia[140]. *De lege ferenda* należałoby postulować, aby decyzja odmawiająca wstrzymania była uzasadniana, by skarżący mógł poznać motywy, którymi kierował się organ uznając jego wniosek za bezzasadny. Idąc dalej, zasadnym wydaje się też, aby nawet w przypadku braku wniosku skarżącego organ wypowiedział się dlaczego nie wstrzymał wykonania zaskarżonej decyzji. Ustawodawca w obecnym stanie prawnym zwolnił organ z tego obowiązku (art. 462 § 2 k.p.k.), co przy wadze niektórych postanowień i zarządzeń zapadających w toku postępowania przygotowawczego zasługuje na krytykę. Rozstrzygnięcie o odmowie wstrzymania jest niezaskarżalne, ale nie oznacza to, że skarżący nie ma prawa poznać motywów jakimi kierowano się przy rozpoznaniu jego wniosku. Organ *a quo* może to uczynić przy przekazywaniu sprawy, zaś organ *ad quem* w odrębnym postanowieniu wydanym przed posiedzeniem, na którym zostanie rozpoznane zażalenie albo w postanowieniu rozstrzygającym w przedmiocie zażalenia.

Warto zwrócić także uwagę na pewną grupę postanowień i zarządzeń, które choć mieszczą się w dyspozycji art. 462 § 1 k.p.k. to jednak z natury rzeczy mogą być wykonane wyłącznie po ich uprawomocnieniu się[141] (np. postanowienie o zwolnieniu adwokata, dziennikarza czy lekarza z tajemnicy zawodowej, postanowienie o potrzebie obserwacji w zakładzie leczniczym) bądź nie nadają się do wstrzymania[142] (np. postanowienie o uchyleniu tymczasowego aresztowania) bądź zostały już wykonane (np. czynności realne). W pierwszej grupie sytuacja będzie podobna jak w przypadku art. 290 § 3 k.p.k. tj. postanowienie nie będzie podlegało wykonaniu do czasu upływu terminu do wniesienia zażalenia. W drugiej grupie wstrzymanie wykonalności jest niemożliwe, gdyż zaskarżona czynność inna niż postanowienie lub zarządzenie została wykonana bądź wstrzymanie tak jak w przypadku postanowienia o uchyleniu tymczasowego aresztowania lub odmowy jego przedłużenia, powodowałoby dalsze stosowanie tego środka zapobiegawczego.

[139] S. Steinborn, *Chwila ustania tymczasowego aresztowania zastosowanego warunkowo w trybie art. 257 § 2 k.p.k.*, PS 2016 r., nr 7-8, s. 36.
[140] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 333.
[141] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1578; S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 334.
[142] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 210; D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. II, s. 588.

Z omawianym zagadnieniem wiąże się problematyka dopuszczalności wstrzymania wykonalności postanowienia, o którym mowa w art. 257 § 2 k.p.k., czyli tzw. warunkowego tymczasowego aresztowania. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wykonanie zastrzeżenia określonego w art. 257 § 2 k.p.k. można wstrzymać, w oparciu o art. 462 § 1 *in fine* k.p.k., również po złożeniu przedmiotu poręczenia – wpłacie określonej sumy poręczenia, złożeniu przedmiotu poręczenia do depozytu, ustanowieniu hipoteki lub obciążeniu praw majątkowych tytułem poręczenia w inny sposób – do czasu złożenia poręczenia majątkowego, to jest przyjęcia poręczenia w formie określonej w art. 143 § 1 pkt 9 k.p.k.[143]. Stanowisko Sądu Najwyższego ma wymiar przede wszystkim praktyczny. Zażalenie na postanowienie wydane na podstawie art. 257 § 2 k.p.k. zazwyczaj będzie bowiem dotyczyło zasadności stosowania tymczasowego aresztowania lub warunków poręczenia majątkowego. Zwolnienie w takim wypadku podejrzanego mogłoby okazać się przedwczesne natomiast wniesione poręczenie może być niezgodne z warunkami ustalonymi po rozpoznaniu środka odwoławczego. Odwołanie się przez Sąd Najwyższy do problematyki dotyczącej przyjęcia poręczenia i złożenia poręczenia oraz sposobu rozumienia tych pojęć, a ostatecznie do konieczności sporządzenia protokołu nie przekonuje i prowadzi do usankcjonowania odsunięcia w czasie zwolnienia podejrzanego z aresztu. Powołany judykat budzi słuszną krytykę w doktrynie[144]. Powstaje bowiem sytuacja, w której pomimo wniesionego przedmiotu poręczenia, do czasu rozpoznania zażalenia, podejrzany będzie tymczasowo aresztowany. Szeroko na ten temat wypowiedział się S. Steinborn trafnie konstatując, że należy uznać niedopuszczalność wstrzymania wykonania postanowienia, o którym mowa w art. 257 § 2 k.p.k. w części dotyczącej zmiany tymczasowego aresztowania na poręczenie majątkowe, jeżeli to wstrzymanie miałoby nastąpić już po złożeniu określonego we wskazanym postanowieniu poręczenia majątkowego, rozumianego jako złożenie przedmiotu poręczenia majątkowego przez osobę uprzedzoną zgodnie z art. 268 § 2 k.p.k. o treści art. 268 § 1 k.p.k. i art. 269 k.p.k. niezależnie od kolejności, w jakiej złożenie przedmiotu poręczenia i pouczenie nastąpiło[145].

[143] Tak: postanowienie 7 sędziów SN z 25.02.2016 r., I KZP 18/15, OSNKW 4/2016 poz. 24.
[144] J. Izydorczyk, *Glosa do postanowienia 7 sędziów SN z 25.02.2016 r., I KZP 18/15*, OSP 2016 r., nr 11, poz. 101.
[145] S. Steinborn, *Chwila ustania…*, s. 39.

Pozostając przy problematyce związanej z poręczeniem majątkowym warto przytoczyć pogląd P. Karlika[146], który podniósł, że w praktyce o wstrzymaniu wykonalności decyzji w przedmiocie poręczenia majątkowego decyduje sam podejrzany. Podejrzany, kwestionujący wysokość poręczenia majątkowego, zazwyczaj go nie złoży ze względu na to, że uzyskanie określonej w postanowieniu sumy będzie niemożliwe bądź znacznie utrudnione. Dojdzie tu zatem do wstrzymania wykonalności postanowienia, choć z punktu widzenia przepisów kodeksu postanowienie to może być realizowane. Nic jednak nie stoi na przeszkodzie, aby skarżący umieścił w zażaleniu wniosek z art. 462 § 1 k.p.k. albo organ *a quo* lub *ad quem* wdał w tej materii stosowną decyzję. Pomimo tego podzielić należy postulat P. Karlika, że *de lege ferenda* celowym jest, aby wstrzymanie wykonalności w wyniku wniesienia zażalenia następowało *ex lege*.

5.4.2. Wniesienie zażalenia a bieg postępowania przygotowawczego

Postępowanie przygotowawcze powinno być zakończone w ściśle określonym czasie. Dochodzenie w ciągu 2 miesięcy (art. 325i § 1 k.p.k.), śledztwo zaś w ciągu 3 miesięcy (art. 310 § 1 k.p.k.). Terminy te mogą być przedłużane. Wniesienie zażalenia pociąga za sobą konieczność przesłania akt do sądu właściwego do jego rozpoznania, jak również niezbędne jest wyznaczenie posiedzenia i rozpoznanie na nim wniesionego środka odwoławczego. Jak ten czas wpływa na bieg terminów do zakończenia postępowania przygotowawczego? W sytuacji zażaleń na decyzje kończące postępowanie zgodnie z § 249 reg. prok. do okresu postępowania przygotowawczego nie wlicza się czasu, jaki upływa od dnia wydania postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego do dnia: wydania przez prokuratora postanowienia o uwzględnieniu zażalenia na to postanowienie dokonane w trybie art. 463 § 1 k.p.k. w zw. z art. 465 § 1 k.p.k.; wpływu akt sprawy z sądu po uchyleniu postanowienia o umorzeniu postępowania. W przypadku zażaleń na inne decyzje przepisy reg. prok. milczą. Wynika stąd, że wniesienie zażalenia nie tamuje biegu postępowania przygotowawczego nawet w przypadku zaskarżenia decyzji incydentalnej[147].

5.4.3. Wniesienie zażalenia a nadzór służbowy

Wniesienie zażalenia na decyzję procesową wyłącza, przynajmniej do czasu rozpoznania zażalenia, możliwość skorzystania przez prokuratora z uprawnień przyznanych mu w drodze nadzoru służbowego. Dopuszcza się zmianę lub uchylenie postanowienia przez prokuratora w ramach nadzoru służbowego jedynie w okresie pomiędzy jego wydaniem a

[146] P. Karlik, *Poręczenie majątkowe w polskim procesie karnym*, Warszawa 2016, s. 194-195.
[147] Postanowienie SN z 29.11.2016 r., I KZP 7/16, OSNKW 12/2016 poz. 83.

zawiadomieniem osób uprawnionych do złożenia zażalenia[148]. Po wniesieniu zażalenia taka czynność jest niedopuszczalna, albowiem wówczas zmiana lub uchylenie zaskarżonej decyzji procesowej powinny nastąpić w myśl przepisów procesowych. Jest to wynik interpretacji art. 8 § 2 u.o.p., gdzie wprost stanowi się, że zmiana lub uchylenie decyzji doręczonej stronom, ich pełnomocnikom lub obrońcom oraz innym uprawnionym podmiotom może nastąpić wyłącznie z zachowaniem trybu i zasad określonych w ustawie. Przeciwny pogląd prowadziłby do niweczenia postępowania zażaleniowego poprzez wyeliminowanie substratu zaskarżenia bądź jego istotną zmianę, która np. mogłaby mieć zasadniczy wpływ na treść zarzutów podniesionych w środku odwoławczym. Uchylenie lub zmiana decyzji procesowej w trybie nadzoru służbowego po wniesieniu zażalenia byłoby także ominięciem przepisów dotyczących autokontroli przewidzianych w art. 463 § 1 k.p.k. Wyłączenie nadzoru służbowego prokuratora zapobiega uruchamianiu równoległych mechanizmów prowadzących do uchylenia lub zmiany decyzji podejmowanych na tym etapie procesu karnego. Po rozpoznaniu środka odwoławczego uprawnienia nadzorcze prokuratora, także względem zaskarżonej decyzji procesowej, odżywają, o ile nie jest to decyzja powodująca stan nieodwracalny. W tym ostatnim bowiem przypadku uchylenie bądź zmiana postanowienia będzie mogła nastąpić wyłącznie wtedy, gdy pozwala na to ustawa i w określony przez nią sposób[149].

Pomimo tego w § 242 reg. prok. ustanowiono, że nadzór prokuratora, o którym mowa w art. 326 § 3 pkt 4 k.p.k. dotyczy także sytuacji, gdy prokurator rozpoznaje zażalenie w przypadkach określonych w art. 465 § 3 k.p.k. (na decyzje nieprokuratorskich organów prowadzących postępowanie przygotowawcze), art. 466 § 1 k.p.k. (na zarządzenia) i art. 467 § 1 k.p.k. (na czynności faktyczne). Przepis § 242 reg. prok. rodzi wątpliwości, co do jego zgodności z przepisami rozdziałów 48 i 50 k.p.k.[150], dlatego też słusznie z tekst reg. prok. z 2014 r. usunięto § 250 reg. prok. z 2010 r. odpowiednik § 242.

Restytucja wspomnianego uprawnienia prokuratora zdaje się utożsamiać kontrolę odwoławczą z nadzorem służbowym. Między tymi instytucjami procesowymi nie można jednak stawiać znaku równości. Katalog rozstrzygnięć możliwych do podjęcia po rozpoznaniu zażalenia określony został w art. 437 k.p.k. oraz art. 467 § 2 k.p.k. w zw. z art. 465 k.p.k. Stosowanie art. 326 § 3 pkt 4 k.p.k. do rozpoznawania zażaleń na podstawie § 242 reg. prok.

[148] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 212; M. Rogalski [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 1126; A. Kaftal, *Środki odwoławcze w postępowaniu przygotowawczym w świetle przepisów k.p.k.*, Pal. 1972 r., nr 5, s. 45-47.
[149] M. Rogalski [w:] *op. cit.*, s. 1076 i 1077.
[150] Pogląd ten był podnoszony pod rządami reg. prok. z 2010 r. przez M. Gabriela-Węglowskiego w: *Regulamin prokuratury…,* s. 328.

wydaje się zatem zbędne. Prokurator bowiem po rozpoznaniu zażalenia może utrzymać w mocy, uchylić bądź zmienić zaskarżoną decyzję procesową, czyli dokonać to o czym stanowi art. 326 § 3 pkt 4 k.p.k., ale nie w ramach nadzoru służbowego tylko w ramach nadzoru procesowego wypowiadając się odnośnie do zasadności lub braku zasadności wniesionego środka odwoławczego.

5.4.4. Wniesienie zażalenia a stosowanie art. 253 § 1 k.p.k., art. 254 § 1 k.p.k., art. 327 § 1 k.p.k. i art. 286 k.p.k.

W toku postępowania przygotowawczego możliwe jest uchylenie bądź zmiana decyzji procesowej bez konieczności wszczynania postępowania zażaleniowego, a nawet bez konieczności aktywnego udział strony. Chodzi tu o trzy instytucje: zmiany środka zapobiegawczego (art. 253 § 1 i art. 254 § 1 k.p.k.), podjęcia na nowo postępowania przygotowawczego w przypadku jego umorzenia lub odmowy wszczęcia (art. 327 § 1 k.p.k.) oraz uchylenie kary porządkowej (art. 286 k.p.k.). W przypadku zaistnienia okoliczności objętych hipotezami ww. przepisów organ ma obowiązek uchylić bądź dokonać zmiany decyzji procesowej „niezwłocznie" lub „w każdym czasie". Słusznie zatem wskazywał Z. Doda, że ilekroć organ procesowy ustali istnienie okoliczności uzasadniających zastosowanie wskazanych przepisów, tylekroć powinien wydać odpowiednią decyzję na ich podstawie, chyba że *in concreto* właściwą decyzję można wydać w związku z wniesionym zażaleniem[151]. Taka sytuacja może mieć miejsce np. na gruncie art. 325e § 4 k.p.k., kiedy to przychylenie się do zażalenia przez organ, na którego postanowienie złożono zażalenie bądź prokuratora nadzorującego dochodzenie pozwala na odstąpienie od sięgania po instytucję podjęcia umorzonego postępowania, albowiem ten sam skutek można osiągnąć przez przychylenie się do zażalenia, o ile wnioski zażalenia idą tak daleko.

Na etapie postępowania przygotowawczego ustawodawca upoważnił organ prowadzący je do podjęcia na nowo umorzonego śledztwa lub dochodzenia bądź gdy odmówiono wszczęcia śledztwa lub dochodzenia. Prokurator może tego dokonać postanowieniem, w każdym czasie, bez względu na to czy decyzja o zakończeniu postępowania przygotowawczego jest prawomocna czy też nie[152], zaś przed wydaniem postanowienia może przedsięwziąć osobiście lub zlecić Policji dokonanie niezbędnych czynności dowodowych. Reguluje to art. 327 § 1 i 3 k.p.k. Z literalnej wykładni wymienionych przepisów wynika, że skoro podjęcie postępowania przygotowawczego może

[151] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 214.
[152] Odmiennie: M. Czapliński, *Podjęcie umorzonego postępowania przygotowawczego w wypadku złożenia zażalenia*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 10, s. 94.

nastąpić w każdym czasie to zażalenie nie zawiesza uprawnień prokuratora w tej materii. Wydaje się jednak, że szersze spojrzenie na art. 327 § 1 i 3 k.p.k. i postępowanie odwoławcze prowadzi do odmiennego wniosku. Podjęcie postępowania przygotowawczego jest elementem nadzoru o czym świadczy umieszczenie go w systematyce kodeksowej w Rozdziale 37 k.p.k. Ten natomiast, o czym była mowa wcześniej, ulega zawieszeniu na czas przeprowadzenia kontroli odwoławczej. W przeciwnym razie podjęcie postępowania powodowałoby skutek odwrotny tj. wyłączyłoby zaskarżoną decyzję prokuratora spod kontroli zażaleniowej i weryfikacji przez sąd podniesionych w środku odwoławczym uchybień i zarzutów.

Relacja pomiędzy zażaleniem a podjęciem postępowania przygotowawczego pozwala przyjąć prymat postępowania zażaleniowego. Inaczej rzecz ma się, jeżeli chodzi o relację pomiędzy zmianą lub uchyleniem środka zapobiegawczego a kontrolą zażaleniową. W tym wypadku przyjęcie bezwzględnego priorytetu postępowaniu odwoławczemu – tj. założenia, że art. 213 k.p.k. [obecnie art. 253 § 1 k.p.k. – przyp. AM] może być stosowany jedynie wtedy, gdy kontrola zażaleniowa nie wchodzi w rachubę – prowadziłoby do absurdalnych konsekwencji praktycznych[153]. Często bowiem okoliczności uzasadniające zastosowanie art. 253 § 1 k.p.k. powoływane są dopiero w zażaleniu i wstrzymywanie zmiany lub uchylenia środka zapobiegawczego aż do czasu rozpoznania zażalenia mogłoby prowadzić do istotnych naruszeń w sferze praw i wolości obywatelskich. Innymi słowy, decyzje zawarte w art. 253 § 2 k.p.k. mogą być podejmowane zarówno po wydaniu postanowienia o zastosowaniu środka, a jeszcze przed jego zaskarżeniem, jak i po zaskarżeniu, a jeszcze przed rozpoznaniem zażalenia. Trzeba też podkreślić za T. Grzegorczykiem, że w art. 256 k.p.k. ustanowiono nadzór z urzędu nad prawidłowością zatrzymania i wykonywania środków zapobiegawczych, jako instytucję niezależną od ewentualnej kontroli procesowej inicjowanej przez strony lub zainteresowane osoby w trybie zażalenia[154].

Podobnie rzecz przedstawia się w przypadku wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego (art. 254 § 1 k.p.k.). Między zażaleniem a wnioskiem o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego nie zachodzi bynajmniej „konkurencja", choć mogłoby się wydawać, że w razie równoczesnego złożenia zażalenia i wniosku o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego zażalenie „konsumuje" wniosek. W takim wypadku, jeżeli organ *a quo* uchyli lub zmieni decyzję następuje dezaktualizacja zażalenia, jeśli zaś organ *a quo* nie

[153] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 214.
[154] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 918.

dokona reformacji swej pierwotnej decyzji, powinien niezwłocznie przekazać zażalenie organowi powołanemu do jego rozpoznania[155].

5.4.5. Obowiązek informacyjny organu *a quo*

Obowiązek zawiadamiania o wniesionym zażaleniu wynika z art. 461 § 2 k.p.k. Przepis ten ma zastosowanie do zaskarżalnych postanowień oraz zarządzeń. Obowiązek zawiadomienia spoczywa na organie *a quo*. Powstaje on po przyjęciu zażalenia, gdyż chodzi o poinformowanie osób zainteresowanych o skutecznym wszczęciu postępowania zażaleniowego i stworzenie możliwości przedstawienia swoich racji przed rozpoznaniem zażalenia[156]. Zawiadamianymi są osoby, których dotyczy zaskarżone postanowienie. Nakazuje to zatem ustalenie *in concreto*, czy w określonym układzie procesowym zaskarżone postanowienie ma znaczenie dla osoby niebędącej stroną[157]. Treść zawiadomienia nie została określona w przepisach, jak również nie określono konsekwencji jego braku. Może ono sprowadzać się wyłącznie do lakonicznego stwierdzenia, że zażalenie zostało wniesione. Wydaje się jednak, że z zawiadomienia powinno wynikać, kto złożył środek odwoławczy, jakie czynności podjęto oraz do jakiego organu przekazano sprawę.

Literalne brzmienie art. 461 § 2 k.p.k. stanowi, że zawiadamia się o wniesieniu zażalenia na postanowienia niekończące postępowania w sprawie. Nie przewiduje się też obowiązku załączenia odpisu tegoż zażalenia. Koresponduje to z art. 461 § 1 k.p.k. Przepis ten przewiduje bowiem obowiązek złożenia odpisów zażalenia jedynie w przypadku zaskarżenia postanowienia kończącego postępowanie w sprawie.

Zawiadomienie o wniesionym zażaleniu nie jest tożsame z zawiadomieniem przez sąd *ad quem* o terminie posiedzenia zażaleniowego. Nie jest także równoznaczne z prawem do wzięcia udziału w posiedzeniu zażaleniowym. Umożliwia natomiast osobie innej niż strona lub jej przedstawiciel procesowy (art. 464 § 1 k.p.k.) złożenie wniosku o dopuszczenie, o ile sprawa będzie rozpoznawana przez sąd, do udziału w posiedzeniu, na którym będzie rozpoznawane zażalenie, jak również wniesienie odpowiedzi na zażalenie.

[155] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 215.
[156] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 4 do art. 461.
[157] *Ibidem.*

5.5. Odpowiedź na zażalenie

W k.p.k. z 1969 r. nie przewidziano możliwości wniesienia odpowiedzi na zażalenie. W doktrynie postulowano, aby ten stan zmienić[158] bądź prawo do odpowiedzi wywodzono z braku zakazu sporządzenia takiej odpowiedzi jak również braku uprawnienia organu do odmowy przyjęcia takiego pisma procesowego[159]. Zmiany przyniósł k.p.k. z 1997 r., w którym to *expressis verbis* w art. 428 § 2 k.p.k. wyrażono prawo do wniesienia odpowiedzi na zażalenie. Oprócz tego, że powinna ona być wniesiona na piśmie i odpowiadać wymogom przewidzianym w art. 119 § 1 k.p.k. innych, szczególnych wymogów co do treści nie przewidziano, dlatego też organ nie może stosować doń rygorów, o których mowa w art. 120 k.p.k.[160]. W odpowiedzi można zatem podnieść okoliczności wskazujące, że środek odwoławczy został niezasadnie przyjęty, przedstawić polemikę z zarzutami odwoławczymi lub podnieść okoliczności, które sąd odwoławczy ma obowiązek uwzględnić z urzędu[161]. Ponadto odpowiedź na zażalenie może stanowić pomoc dla sądu II instancji, ale i skuteczny sposób obrony orzeczenia pierwszoinstancyjnego, korzystnego dla strony składającej taką odpowiedź[162].

Ustawodawca nie określił terminu do wniesienia odpowiedzi. Dopuszczalne jest zatem, by sąd, zawiadamiając o wniesionym środku odwoławczym zakreślił termin do wniesienia odpowiedzi. Najpóźniej powinno to nastąpić do momentu rozstrzygnięcia w przedmiocie złożonego środka odwoławczego np. na posiedzeniu zażaleniowym[163]. Przy czym nie może to nastąpić pod rygorem odmowy przyjęcia odpowiedzi, gdyż przepisy nie przewidują takiej możliwości.

Zgodnie z art. 428 § 2 k.p.k. odpowiedź na zażalenie może złożyć strona. Rozwiązanie to nie koresponduje z kręgiem podmiotów zawiadamianych o wniesieniu zażalenia, jak też z kręgiem podmiotów, którym należy doręczyć odpis zażalenia na postanowienie kończące postępowanie (art. 461 § 1 i 2 k.p.k.). Trzeba jednakże przyjąć, że takie osoby mogą również złożyć odpowiedź na zażalenie[164].

[158] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 257.
[159] J. Grajewski, *Dopuszczalność odpowiedzi na zażalenie w postępowaniu karnym*, Pal. 1974 r., nr 6, s. 44.
[160] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 43.
[161] D. Świecki, *Czynności procesowe…*, s. 358.
[162] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 44.
[163] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1420; D. Świecki, *Czynności procesowe…*, s. 357.
[164] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 7 do art. 428 k.p.k.

Sui generis odpowiedź na zażalenie wnosi prokurator. Reguluje to § 251 i 252 reg. prok. W przepisach tych nie pada wyrażenie odpowiedź na zażalenie, ale tak należy traktować przedstawienie sądowi uzasadnionego wniosku o podjęcie stosownego rozstrzygnięcia bądź wniosku zawierającego stanowisko co do zasadności zażalenia[165]. W istocie regulamin nakłada na prokuratora obowiązek przesłania sądowi drugiego uzasadnienia swojego stanowiska. Prowadzić to może do sytuacji, że znając treść zaskarżenia prokurator może uzupełnić argumentację przedstawioną w wydanej wcześniej decyzji[166]. Nieprawidłowa jest w tym względzie praktyka sprowadzająca się do stwierdzeń typu: „wnoszę o nieuwzględnienie zażalenia, ponieważ okoliczności wskazywane przez skarżącego nie mają znaczenia w sprawie" albo „wnoszę o nieuwzględnienie zażalenia, ponieważ argumenty skarżącego są nieprzekonywujące i nie mogą zmienić stanowiska prokuratora". Prokurator powinien ustosunkować się merytorycznie do wszystkich zarzutów podnoszonych w zażaleniu[167]. Przy formułowaniu swojej argumentacji prokurator może także opierać się na wynikach przeprowadzonych na podstawie § 252 ust. 2 reg. prok. czynności sprawdzających. Stanowi to obowiązek prokuratora o czym świadczy użycie wyrażeń „przedstawia" i „zawierającym", które nie przewidują fakultatywności w tym zakresie. Przy czym należy poczynić tu zastrzeżenie, że nie dotyczy to wszystkich zaskarżonych postanowień, a jedynie decyzji w przedmiocie środka zapobiegawczego lub zabezpieczenia majątkowego oraz decyzji zamykających drogę do wydania wyroku. W pozostałych wypadkach § 251 oraz § 252 reg. prok. nie znajdują zastosowania. Nie oznacza to jednak pozbawienia prokuratora prawa do wniesienia odpowiedzi na zażalenie albowiem prawo to przysługuje mu wówczas na podstawie art. 428 § 2 k.p.k. w zw. z art. 299 § 3 k.p.k. jako podmiotowi działającemu na prawach strony w toku sądowych czynności podejmowanych w ramach postępowania przygotowawczego.

5.6. Dostęp do akt postępowania zażaleniowego

Istotne są tu dwa momenty: przed wniesieniem zażalenia i po wniesieniu zażalenia. W obu tych przypadkach warunki i organy właściwe do udostępnienia akt reguluje art. 156 k.p.k. Zagadnienia związane z dostępem do akt zanim wniesiono zażalenie zostały omówione w podrozdziale 2.6.2. niniejszej pracy. W tym miejscu pozostaje skupić się na dostępie do akt po wniesieniu zażalenia. Problematyka ta może jawić się jako marginalna albowiem środek odwoławczy po upływie terminu zawitego do jego wniesienia nie może być rozszerzany ani

[165] Tak J. Grajewski kwalifikował wniosek prokuratora złożony na piśmie, gdy ten nie brał udziału w posiedzeniu – J. Grajewski, *Dopuszczalność odpowiedzi…*, s. 45.
[166] K. Kułak, *Postępowanie międzyinstancyjne w śledztwie i dochodzeniu*, Prok. i Pr. 2017 r., nr 7-8, s. 146.
[167] M. Gabriel-Węglowski, *Regulamin prokuratury…*, teza 2 do § 260.

uzupełniany. Jednakże w przypadku np. ustanowienia obrońcy lub pełnomocnika dopiero po wniesieniu zażalenia, o czym była mowa wcześniej, dostęp do akt sprawy nabiera na znaczeniu i nie jest to materia wolna od wątpliwości interpretacyjnych.

Udostępnienie akt sprawy stronom, obrońcom lub pełnomocnikom, gdy organem rozpoznającym zażalenie jest prokurator określa art. 156 § 5 k.p.k., a zatem udostępnienie następuje wyłącznie za zgodą organu prowadzącego postępowanie. Inaczej rzecz przedstawia się przy zażaleniach rozpoznawanych przez sąd. Technicznie rzecz ujmując po wniesieniu zażalenia w sądzie zakładane są akta oznaczone symbolem „Kp" [168], do których dołącza się akta postępowania przygotowawczego. Zgodnie z art. 156 § 1 k.p.k. udostępnieniu podlegają akta sprawy sądowej, a zatem te oznaczone symbolem „Kp". Powstaje natomiast pytanie, kto ma decydować o udostępnieniu akt postępowania przygotowawczego sąd czy prowadzący postępowanie przygotowawcze? Rozpoznawanie zażalenia jest czynnością sądową podejmowaną w toku postępowania przygotowawczego. Oznacza to, że gospodarzem tego etapu pozostaje prokurator bądź inny nieprokuratorski organ. Dlatego też udostępnianie akt sprawy powinno podlegać rygorom takim jak w ramach postępowania przygotowawczego[169]. Rozwiązanie to znalazło swoje odzwierciedlenie w § 146 reg. prok., który stanowi, że to prokurator podejmuje decyzję o udostępnieniu akt, sporządzeniu z nich odpisów i kopii również wtedy, gdy przekazuje akta sądowi wykonującemu czynności w toku postępowania przygotowawczego. Przeciwne stanowisko, ale wyłącznie w zakresie zażaleń na postanowienie odmawiające wszczęcia bądź umarzające dochodzenie lub śledztwo zaprezentował W. Wolski. Autor ten wskazał, że skoro zostało wydane takie postanowienie to oznacza, że organ wykonał wszystkie czynności dowodowe i procesowe, które w jego ocenie były niezbędne do wykonania i nie widzi już potrzeby wykonania kolejnych, co wyłącza tym samym możliwość przedwczesnego ujawnienia danych z postępowania przygotowawczego, które mogłoby utrudnić lub udaremnić postępowanie karne lub wykrycie sprawcy i nie stanowi przeszkody do udostępnienia akt, o których mowa w art. 156 § 5 k.p.k.[170]. Pogląd ten należy uznać za zasadny.

[168] Zgodnie z § 385 Zarządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19.06.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS z 2019 r. poz. 138).
[169] D. Kala, M. Klubińska, *Akta postępowania przygotowawczego i akta sprawy sądowej w nowym modelu procesu karnego (zagadnienia wybrane)*, [w:] P. Wiliński, *Obrońca i pełnomocnik…*, s. 206-208.
[170] W. Wolski, *Dostęp do akt sprawy podczas sądowej kontroli postępowania przygotowawczego w związku z odmową wszczęcia postępowania albo umorzenia postępowania przygotowawczego*, PS 2011 r., nr 4, s. 59-61.

Konieczność uzyskania zgody prokuratora na przejrzenie akt sprawy w przypadku zaskarżalności decyzji incydentalnych jest słuszna, choć nie jest wolna od wątpliwości natury praktycznej. Po pierwsze utrudnia weryfikację stanowiska organu zajętego w zaskarżonej decyzji procesowej. Po drugie odmowa dostępu do akt jest zaskarżalna co może powodować komplikacje związane z niejednoczesnym rozpoznaniem zażaleń[171]. Rozwiązaniem tej sytuacji byłoby przekazywanie nie całych akt postępowania przygotowawczego, lecz odpisów tych ich fragmentów, które stanowiły podstawę do wydania określonej decyzji procesowej. Upoważnia do tego art. 463 § 1 k.p.k. *in fine*. Wówczas zgoda prokuratora nie byłaby niezbędna i w tej materii mógłby decydować sąd, wiedząc, że nie ujawni stronie czegoś, czego nie powinien ze względu na toczące się postępowanie przygotowawcze.

Łatwiejszy dostęp do akt postępowania zażaleniowego ma natomiast prokurator. Po pierwsze to jego decyzja podlega zaskarżeniu, zatem znane mu są podstawy jej wydania, a co za tym idzie także akta sprawy. Po drugie zaś w przypadku, gdy prokurator sam nie rozpoznaje zażalenia to na podstawie art. 158 § 1 k.p.k. ma zagwarantowane prawo do przeglądania akt sprawy sądowej w każdym jej stanie, a także prawo żądania przesłania mu ich w tym celu, o ile nie będzie to tamowało biegu postępowania lub ograniczało dostęp do akt innym uczestnikom. Stawia to prokuratora w uprzywilejowanej pozycji, choć powinien on zgodnie z art. 299 § 3 k.p.k. korzystać z praw przysługujących stronie. Trudno jednak wyobrazić sobie sytuację, w której prokurator zwracałby się o zgodę na dostęp do akt sprawy na podstawie art. 156 § 5 k.p.k., gdy sam te akta prowadzi.

[171] Szerzej na ten temat zob. podrozdział 6.7. niniejszej pracy.

ROZDZIAŁ 6
POSTĘPOWANIE ZAŻALENIOWE PRZED ORGANEM ODWOŁAWCZYM

6.1. Względna dewolutywność zażalenia, samokontrola organu *a quo*

Względna dewolutywność nie jest instytucją nową na gruncie procesie karnego. Autokontrola lub samokontrola była znana k.p.k. z 1928 r. Stanowił o niej art. 453[1], zgodnie z którym jeżeli organ, któremu złożono zażalenie, uznał je za zasadne, to sam się do niego przychylał. W k.p.k. z 1969 r. instytucji samokontroli poświęcono art. 412 § 1. Przepis ten wiele nie różnił się od poprzednika, ale zawierał wyłączenie jego stosowania w przypadku zaskarżenia postanowień kończących postępowanie. Wyjątek ten traktowano restrykcyjnie przyjmując, że choćby zażalenie było oczywiście zasadne, to sądowi *a quo* nie wolno we własnym zakresie przychylić się do tego zażalenia, a jedynie powinien on niezwłocznie przekazać sprawę sądowi *ad quem* jako wyłącznie uprawnionemu do rozpoznania zażalenia[2].

Na gruncie obecnych przepisów postępowania karnego instytucję samokontroli reguluje art. 463 § 1 k.p.k. Na podstawie art. 465 § 1 k.p.k. instytucja ta jest odpowiednio stosowana do zażaleń na decyzje wydawane przez sądowe jak i pozasądowe organy w toku postępowania przygotowawczego, zaś na podstawie art. 466 § 1 k.p.k. obejmuje także zażalenia na zarządzenia. Ustawodawca zrezygnował w art. 463 k.p.k. z wyłączenia przedmiotowego zawartego w art. 412 § 2 k.p.k. z 1969 r. Zakresem samokontroli objęto zarówno postanowienia incydentalne, jak i te kończące postępowanie. To ostatnie rozwiązanie jest krytykowane w doktrynie, gdzie postuluje się za bezwzględną dewolutywnością postanowień kończących postępowanie[3]. Krytyczne spojrzenie na art. 463 § 1 k.p.k. jest uzasadniane tym, że postanowienia kończące postępowanie zawierają rozstrzygnięcia zbliżone w swej treści do wyroku, zaś uwzględnienie zażalenia na nie z reguły narusza interesy strony przeciwnej. Podnoszone są też argumenty oparte na niezaskarżalności postanowienia uwzględniającego zażalenie w trybie art. 463 § 1 k.p.k., co uniemożliwia zaskarżenie go przez stronę przeciwną, a nawet na skutek naprzemiennie składanych zażaleń,

---

[1] Numeracja w k.p.k. z 1928 r. ulegała zmianie i tak: w stanie prawnym z 1947 r. względną dewolutywność statuował art. 469, zaś w stanie prawnym na 1.04.1966 r. – art. 356.

[2] H. Kempisty [w:] J. Bafia, *Komentarz…*, s. 545.

[3] Zob. np.: S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 339-340; S. Wiewiórka, *Kontrola instancyjna postanowień prokuratora o umorzeniu lub odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2002 r., nr 12, s. 24.; E. Skrętowicz, *Zażalenie na postanowienie kończące postępowanie karne*, [w:] *Księga Profesora Z. Dody*, s. 452; J. Grajewski, *Względna dewolutywność zażalenia w świetle przepisów kodeksu postępowania karnego z 1997 roku*, [w:] *Księga Profesora S. Waltosia*, s. 727; R. Kmiecik [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom III*, s. 1678; J. Grajewski, S. Steinborn [w:] L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 425-673…*, teza 9 do art. 463; J. Zagrodnik, *Uwagi krytyczne do projektowanej zmiany koncepcji kontroli postanowień o zaniechaniu ścigania karnego*, Pal. 2007 r., nr 3-4 s. 51.

uwzględnianych przez organ *a quo*, sprawa przez długi czas w ogóle może wymknąć się spod instancyjnej kontroli odwoławczej. Wydaje się, że krytyka ta nie jest trafna. Argument o naruszeniu interesów strony upadnie, gdy w sprawie nie ma innej strony poza skarżącym np. sprawa została umorzona w fazie *in rem* bądź odmówiono wszczęcia postępowania przygotowawczego. Nie wydaje się także, aby uwzględnienie zażalenia prowadziło do ograniczenia praw strony przeciwnej. Uchylenie postanowienia w trybie art. 463 § 1 k.p.k. prowadzi do „odżycia" postępowania, w którym to strona dysponuje przyznanymi jej prawami. Nadto postępowanie to zostanie zakończone wydaniem decyzji przez organ *a quo*, która będzie zaskarżalna albo zostanie skierowany do sądu akt oskarżenia lub jego surogat. Zatem bądź w drodze postępowania odwoławczego bądź postępowania przed sądem I instancji strona będzie miała możliwość obrony swoich praw i interesów. Restytucja instytucji zawartej w art. 412 § 2 k.p.k. z 1969 r. zdaje się być nieuzasadniona także, jeżeli spojrzymy na nią z perspektywy obecnie obowiązujących gwarancji procesowych w tym sądowej kontroli nad postępowaniem przygotowawczym.

6.1.1. Zakres autokontroli i forma rozstrzygnięć organu *a quo*

Ustawodawca nie ustanowił szczegółowych warunków uwzględnienia zażalenia bez konieczności przekazywania go organowi odwoławczemu. W doktrynie nie ma wątpliwości, że możliwość „uwzględnienia" zażalenia na podstawie art. 463 § 1 k.p.k. oznacza jedynie orzeczenie zgodnie z żądaniem skarżącego i jedynie w granicach zaskarżenia. Organ *a quo* nie jest uprawniony do orzekania w kierunku przeciwnym albo poza granicami zaskarżenia, a także nie może uwzględnić zażalenia w części[4]. Rozpoznanie zażalenia w całości oznacza, że organ *a quo* jest związany treścią wniosku (wniosków) zawartych w środku odwoławczym i powinien orzec zgodnie z postulowanym sposobem korekty zaskarżonego postanowienia. Nie ma natomiast przeszkód, aby organ *a quo* wyszedł poza te granice i uwzględniając zażalenie orzekł korzystniej dla skarżącego[5]. Przykładowo, gdy zaskarżono postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, wnosząc o jego zmianę przez orzeczenie wolnościowego środka zapobiegawczego, to sąd, który wydał zaskarżone postanowienie, może uwzględnić zażalenie i uchylić tymczasowe aresztowanie bez stosowania innego środka zapobiegawczego[6].

---

[4] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1579; Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 237; M. Syta, *Tryb rozpoznawania zażaleń w nowym kodeksie postępowania karnego,* Prok. i Pr. 1998 r., nr 2, s. 36; J. Łupiński, *Szczególny tryb zaskarżania postanowień o odmowie wszczęcia lub umorzenia postępowania przygotowawczego,* Prok. i Pr. 2002 r., nr 10, s. 47; J. Grajewski, *Względna dewolutywność…*, s. 726; S. Wiewiórka, *op. cit.*, s. 21.

[5] Zob.: postanowienie SA we Wrocławiu z 1.04.2009 r., II AKz 145/09, LEX nr 499989; S. Wiewiórka, *op. cit.*, s. 21-22.

[6] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…,* t. II, s. 590.

Nie znajdując podstaw do zmiany lub uchylenia zaskarżonego postanowienia w trybie art. 463 § 1 k.p.k. organ *a quo* nie wydaje decyzji o nieuwzględnieniu zażalenia, lecz powinien spowodować przekazanie tego środka do rozpoznania organowi *ad quem*, wydając jedynie stosowne postanowienie o charakterze formalnym[7]. Ustawa uprawnia organ *a quo* jedynie do skorygowania zaskarżonej decyzji, nie można więc przyjmować, że jest on ponadto uprawniony i zobowiązany do wydawania decyzji o uznaniu za niezasadne zażalenia złożonego na jego rozstrzygnięcie[8]. Przekazanie zażalenia przez sąd następuje na podstawie zarządzenia o charakterze technicznym bez konieczności ustosunkowania się do treści wniesionego środka odwoławczego. Inaczej rzecz ma się, gdy chodzi o prokuratora. Tenże, zgodnie z § 251 oraz § 252 reg. prok., w przypadku wniesienia zażalenia na postanowienie w przedmiocie środka zapobiegawczego oraz w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego lub na postanowienie zamykające drogę do wydania wyroku uznając, że nie ma podstaw do uwzględnienia zażalenia przedstawia je niezwłocznie właściwemu sądowi wraz z aktami sprawy, a także z wnioskiem zawierającym jego stanowisko co do zasadności zażalenia. W literaturze słusznie podnosi się, że prokurator oprócz zarządzenia o przyjęciu zażalenia wydanego na podstawie art. 429 § 1 k.p.k. powinien sporządzić uzasadnienie swojego stanowiska, zaś dokumenty te powinny być sporządzone odrębnie albowiem często spotykana praktyka wysyłania tylko pisma przewodniego jest sprzeczna z wymienionymi przepisami k.p.k. i reg. prok.[9].

Nie mieści się w ramach autokontroli podjęcie na nowo postępowania na podstawie art. 327 § 1 k.p.k. Trafnie ujął to R.A. Stefański, który wskazał, że skoro art. 463 § 1 k.p.k. pozwala na przychylenie się do zażalenia przez organ, na którego postanowienie złożono zażalenie, nie wydaje się konieczne sięganie przez ten organ do instytucji podjęcia na nowo umorzonego postępowania, skoro ten sam skutek można osiągnąć przez przychylenie się do zażalenia, chyba że wnioski środka zaskarżenia nie idą tak daleko i w tym wypadku nie ma przeszkód, by podjąć na nowo umorzone postępowanie[10]. W doktrynie wyrażono również odmienny pogląd. Zdaniem L.K. Paprzyckiego zgodnie z zasadą *lex specialis derogat legi generali* przepis art. 327 § 1 k.p.k. uznać należy za normę wyłączającą generalny przepis art. 463 § 1 k.p.k., który zgodnie z intencją ustawodawcy ma być przecież „odpowiednio”

[7] Tak: uchwała SN z 24.08.2001 r., I KZP 12/01, OSNKW 9-10/2001 poz. 73; postanowienie SN z 19.05.2005 r., WZ 44/05, LEX nr 222995 z aprob. D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. II, 591; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1579; K.T. Boratyńska [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 828; J. Grajewski, S. Steinborn [w:] L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 425-673…*, teza 13 do art. 463.
[8] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 242; J. Grajewski, *Względna dewolutywność…*, s. 725.
[9] K. Kułak, *Postępowanie międzyinstancyjne w śledztwie i dochodzeniu*, Prok. i Pr. 2017 r., nr 7-8, s. 147.
[10] R.A. Stefański, *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do przepisów o postępowaniu przygotowawczym*, LEX/el. 2003, teza 3 do art. 327.

stosowany do zażaleń na postanowienia prokuratora i prowadzącego dochodzenie (art. 465 § 1 k.p.k.). Wydanie postanowienia o podjęciu postępowania na nowo jest wówczas faktycznym uwzględnieniem wniesionego zażalenia przez instancję *a quo*[11]. Teza o zakwalifikowaniu art. 327 § 1 k.p.k. jako *lex specialis* wobec art. 463 § 1 k.p.k. nasuwa pewne wątpliwości. Po pierwsze założenie o wykluczeniu stosowania art. 463 § 1 k.p.k. musiałoby być zawężone wyłącznie do postanowień o umorzeniu lub odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia, gdyż w innych przypadkach np. postanowień o zastosowaniu środków zapobiegawczych, art. 463 § 1 k.p.k. będzie miał zastosowanie. Po drugie nie wydaje się, by zachodziła kolizja między art. 463 § 1 k.p.k., a art. 327 § 1 k.p.k. Przepisy te uzupełniają się. Zażalenie uruchamia postępowanie odwoławcze, w którym stosowany jest art. 463 § 1 k.p.k. To dzięki temu przepisowi organ *a quo* może samodzielnie, bez konieczności przesyłania sprawy organowi odwoławczemu uwzględnić zażalenie i uchylić zaskarżone postanowienie lub zarządzenie. Natomiast art. 327 § 1 k.p.k. reguluje samodzielną podstawę do podjęcia na nowo postępowania przygotowawczego bez względu na to, czy zażalenie zostało wniesione. Podstawą do uchylenia zaskarżonego postanowienia może być zatem wyłącznie art. 463 § 1 k.p.k. Zażalenie staje się wówczas impulsem do zastosowania art. 327 § 1 k.p.k., ale nie zwalnia to prokuratora, jako organu *a quo*, z obowiązku wypowiedzenia co do wniesionego środka odwoławczego. Za takim ujęciem opowiedział się Z. Doda na gruncie podobnych instytucji uregulowanych w art. 293 § 1 i 412 § 1 i 2 k.p.k. z 1969 r.[12]. Gdyby odrzucić konieczność zastosowania art. 463 § 1 k.p.k. zażalenie przekształciłoby się we wniosek o podjęcie na nowo postępowania przygotowawczego i w ten sposób niweczyłoby postępowanie odwoławcze. Dlatego też po wpłynięciu środka zaskarżenia prokurator powinien wypowiedzieć się merytorycznie odnośnie do zaskarżonego postanowienia, a następnie podjąć decyzję następczą z art. 327 § 1 k.p.k.[13]. Obu tych czynności można dokonać w jednym, niezaskarżalnym postanowieniu co było już wcześniej stosowane w procedurze karnej[14]. Nie należy bowiem deprecjonować tego, że refleksja organu została wywołana zażaleniem wniesionym przez stronę, które okazało się zasadne. Podjęcie decyzji wyłącznie na podstawie art. 327 § 1 k.p.k. wskazywałoby na konieczność przekazania przez prokuratora zażalenia organowi odwoławczemu pomimo podjętego

[11] J. Grajewski, S. Steinborn [w:] L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 k.p.k.…*, teza 3 do art. 463 k.p.k.
[12] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 218.
[13] Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 787-788.
[14] Art. 469 § 3 k.p.k. w brzmieniu z 1947 r. stanowił, że: „Jeżeli prokurator, któremu złożono zażalenie na postanowienie co do odmowy ścigania lub umorzenia dochodzenia, uznaje za zasadne, to sam się do niego przychyla oraz zarządza wszczęcie lub uzupełnienie dochodzenia albo wniesienie aktu oskarżenia" – za: J. Nisenson, M. Siewierski, *Kodeks…*, s. 236.

postępowania przygotowawczego. Czy jednakże niezbędne jest podejmowanie decyzji następczej po uchyleniu zaskarżonego postanowienia? Słusznie wskazuje M. Czapliński, że należy rozróżnić instrumenty prawne mające na celu wzruszenie decyzji kończącej postępowanie przygotowawcze w zależności od tego, czy decyzja jest prawomocna, czy też nie, co prowadzi do wniosku, że instytucji „uchylenia", „podjęcia" i „wznowienia" nie można traktować zamiennie. Autor wywodzi dalej, że uchyla się wyłącznie decyzje nieprawomocne natomiast podjęte albo wznowione może być postępowanie zakończone decyzją prawomocną[15]. Implikuje to przyjęcie, że po uchyleniu postanowienia na mocy art. 463 § 1 k.p.k. podjęcie postępowania na nowo jest zbędne, gdyż nieprawomocna decyzja o jego zakończeniu została wyeliminowana z obrotu prawnego. Niecelowym byłoby w tej sytuacji podejmowanie czegoś, co nie zakończyło się.

Podobną refleksję jak w przypadku stosowania art. 327 § 1 k.p.k. można odnieść do zmiany lub uchylenia zaskarżonej decyzji w trybie art. 253 § 1 k.p.k., 254 k.p.k. lub 286 k.p.k. Trzeba jednakże zwrócić uwagę, że uwzględnienie zażalenia w trybie art. 463 § 1 k.p.k. i następcze zastosowanie przepisów art. 253 § 1 k.p.k., 254 k.p.k. lub art. 286 k.p.k. jest możliwe wyłącznie, gdy organ uwzględnia zażalenie w całości. Może to prowadzić do ograniczenia sięgania po instytucje uchylenia lub zmiany decyzji w sytuacji, gdy środek odwoławczy pozwala jedynie na uwzględnienie go w części np. w zażaleniu podniesiono fakty i dowody uzasadniające stosowanie środka zapobiegawczego w postaci dozoru nie zaś tymczasowego aresztowania, a ponadto w zażaleniu kwestionuje się istnienie przesłanek dostosowania środków zapobiegawczych w ogóle. Przy założeniu, że przesłanki do stosowania środków zapobiegawczych nadal zachodzą to uwzględnienie środka odwoławczego w trybie art. 463 § 1 k.p.k. tylko w części dotyczącej zmiany środka jest niemożliwe. Organ decydując się na uchylenie lub zmianę decyzji w trybie art. 253 § 1 k.p.k., powinien pomimo to, przesłać zażalenie organowi *ad quem*, aby ten wypowiedział się na temat legalności, prawidłowości i zasadności zastosowania uchylonego środka zapobiegawczego.

Uwzględnienia zażalenia w trybie autokontroli nie można domniemywać i wywodzić go *per facta concludentia*. Rozwiązanie takie, choć praktyczne, to nie znajduje umocowania w przepisach proceduralnych. Poszukując jednakże drogi pośredniej wydaje się, że można wysunąć postulat, by organ *a quo* dostrzegając podstawy do skorzystania z art. 327 § 1 k.p.k., art. 253 § 1 k.p.k., art. 254 § 1 k.p.k. lub art. 286 k.p.k. w pierwszej kolejności rozważył czy

[15] M. Czapliński, *Podjęcie umorzonego postępowania przygotowawczego w wypadku złożenia zażalenia,* Prok. i Pr. 2013 r., nr 10, s. 93.

identycznego efektu nie osiągnie się po uwzględnieniu zażalenia w trybie art. 463 § 1 k.p.k. bądź po jego rozpoznaniu przez organ *ad quem*. Takie rozwiązanie może jawić się jako zbyt formalistyczne, ale tak nie jest. Przede wszystkim chodzi tu o zapewnienie rzetelnej kontroli nad działaniami organów postępowania przygotowawczego, którą umożliwia zażalenie. Tylko tak strona może uzyskać potwierdzenie, że zarzuty i uchybienia podniesione przez nią w środku odwoławczym faktycznie miały miejsce, rzutując na ostateczne rozstrzygnięcie. Korzystanie z uchylenia lub zmiany decyzji na podstawie wymienionych przepisów skutecznie chroni organy przed kontrolą zażaleniową i nie pozwala na ocenę czy przy orzekaniu dopuszczono się nieprawidłowości.

Przedstawione powyżej uwagi dotyczą sytuacji, gdy zażalenie zostało wniesione zgodnie z art. 428 § 1 k.p.k. tj. za pośrednictwem organu *a quo*. Co jednak, gdy zażalenie wniesiono bezpośrednio do organu odwoławczego? W takiej sytuacji wydaje się niesłuszny pogląd, że organ *ad quem* powinien rozpoznać zażalenie bez przekazywania sprawy organowi *a quo* do wypowiedzenia się w trybie art. 463 § 1 k.p.k.[16]. Sąd rozpoznający większość zażaleń nie ma dostępu do akt toczącego się postępowania i uprawnionym wydaje się przekazanie zażalenia organowi, który wydał zaskarżone postanowienie, aby ten wypowiedział się i ewentualnie skorzystał z autokontroli. Przesłanie akt postępowania przygotowawczego i tak musi nastąpić, więc w żaden sposób nie dojdzie tu do wydłużenia rozpoznania sprawy, zaś w przypadku uznania zażalenia za zasadne nawet skróci rozpoznanie zażalenia.

6.1.2. Czynności sprawdzające organu *a quo*

Charakterystycznym dla postępowania zażaleniowego wszczętego na etapie postępowania przygotowawczego jest uprawnienie prokuratora i tylko jego wynikające z § 252 ust. 2 reg. prok. Zgodnie z tym przepisem prokurator przed uznaniem, że nie ma podstaw do uwzględnienia zażalenia na postanowienie zamykające drogę do wydania wyroku może osobiście przedsięwziąć lub zlecić Policji albo innemu uprawnionemu organowi sprawdzenie nowych istotnych faktów i dowodów, na które powołuje się wnoszący zażalenie. Na gruncie reg. prok. z 2010 r. odnośnie do identycznego uprawnienia prokuratora wyrażonego w ówczesnym § 260 ust. 2, M. Gabriel-Węglowski wyraził pogląd, że upoważnienie do dokonywania dodatkowych czynności zmierzających do zweryfikowania argumentów i okoliczności podniesionych w zażaleniu jest w pełni racjonalne, zgodne z celami postępowania wyrażonymi w art. 297 § 1 pkt 5 k.p.k. i stanowi mechanizm zapobiegający

[16] M. Syta, *Tryb rozpoznawania zażaleń…*, s. 37.

utracie dowodów. Powołany Autor podniósł także, że w trybie tym można przeprowadzić wszelkie czynności procesowe i operacyjne, natomiast ich realizacja powinna nastąpić niezwłocznie, a gdyby trwała dłużej lub nie można było podjąć jej niezwłocznie, wówczas zażalenie należy uwzględnić i podjąć postępowanie przygotowawcze[17]. Pogląd ten jest trafny aczkolwiek wątpliwości może wzbudzać zakres czynności możliwych do podjęcia w ramach uprawnienia z § 252 ust. 2 reg. prok. W przepisie tym mowa jest o sprawdzeniu nowych istotnych faktów i dowodów, nie zaś dokonaniu w tym celu niezbędnych czynności dowodowych tak jak ma to miejsce przy podjęciu postępowania. Dopuszczenie zatem przeprowadzenia czynności procesowych na podstawie § 252 ust. 2 reg. prok. wydaje się być wątpliwe. Słusznie podnosi się w literaturze, że powinny to być czynności nieformalne, które najczęściej będą utrwalane w drodze notatek urzędowych, wykluczając przeprowadzenie dowodów wymagających sporządzenia protokołu[18].

Organy prowadzące postepowanie przygotowawcze niejednokrotnie zamiast § 252 ust. 2 reg. prok. stosują art. 327 § 3 k.p.k. po wniesieniu zażalenia, ale przed jego przekazaniem do sądu. Taka praktyka nie zasługuje na aprobatę. Przepis art. 327 § 3 k.p.k. wyposaża prokuratora w możliwość dokonania osobiście lub za pośrednictwem Policji niezbędnych czynności dowodowych np. przesłuchania nowego źródła dowodowego, przeszukania, zatrzymania rzeczy etc.[19], jednakże nie służy on sprawdzeniu nowych, istotnych faktów lub dowodów powołanych w zażaleniu. Uprawnienie z art. 327 § 3 k.p.k., jak wprost wynika z tego przepisu, służyć ma sprawdzeniu okoliczności uzasadniających wydanie postanowienia o podjęciu lub wznowieniu postępowania przygotowawczego. Zażalenie nie jest wnioskiem o podjęcie lub wznowienie postępowania przygotowawczego, lecz skargą wszczynającą odrębne, ściśle uregulowane postępowanie odwoławcze. Zdarza się, że czynności prowadzone są przez organy kilka miesięcy bez podjęcia jakiejkolwiek decyzji w przedmiocie wniesionego zażalenia. Zazwyczaj są to czynności wnioskowane w środku odwoławczym lub czynności uznane za konieczne do przeprowadzenia z urzędu, ale o terminie i miejscu ich realizacji nie zawiadamia się stron. Dochodzi zatem do sytuacji, w której formalnie nie zostało uchylone postanowienie o umorzeniu, ale realizowane są, na bliżej niesprecyzowanej podstawie prawnej, czynności wnioskowane w zażaleniu[20]. Podejmowanie na skutek

[17] M. Gabriel-Węglowski, *Regulamin prokuratury…*, tezy 3 i 4 do § 260.
[18] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. II, s. 247; Z. Brodzisz [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 790; K. Kułak, *op. cit.*, s. 145.
[19] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1139.
[20] K. Rydz-Sybilak, *Zasada legalizmu w praktyce organów procesowych a uprawnienia pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym*, [w:] *Zasada legalizmu w procesie karnym*, red. B. Dudzik, J. Kosowski, I. Nowikowski, Lublin 2015, s. 387-390.

zażalenia czynności w trybie art. 327 § 3 k.p.k. jest sprzeczne z brzmieniem tego przepisu. Tylko § 252 ust. 2 reg. prok. stanowi podstawę do podejmowania czynności sprawdzających przez prokuratora jako organu *a quo*. Przy czym stosowanie tego przepisu możliwe jest wyłącznie wtedy, gdy wniesiono zażalenie na postanowienie zamykające drogę do wydania wyroku, fakty i dowody mające stanowić przedmiot czynności organów muszą być nowe i istotne, natomiast czynności te nie powinny mieć charakteru procesowego. W przeciwnym razie prokurator powinien albo uwzględnić zażalenie w trybie art. 463 § 1 k.p.k. (np. gdy zachodzi konieczność przeprowadzenia czynności procesowych) i uchylić zaskarżoną decyzję procesową albo odmawiając jego uwzględnienia przekazać zażalenie niezwłocznie do rozpoznania sądowi wraz z aktami sprawy (§ 251 reg. prok. § 252 ust. 1 reg. prok.).

Ustawodawca w k.p.k. nie wyposażył prokuratora w prawo do dokonywania niezbędnych czynności w celu skorzystania z uprawnień wynikających z art. 463 § 1 k.p.k. Uczyniono to w reg. prok., czyli akcie podustawowym. Czynności te podejmowane są bez wiedzy skarżącego. Uniemożliwienie stronie udziału w czynnościach procesowych dokonywanych po wniesieniu środka odwoławczego bądź zapoznania się ze zgromadzonym materiałem dowodowym może prowadzić do naruszenia prawa strony do rzetelnego procesu. Niejednokrotnie, jak pokazuje praktyka, omówienie wyników przeprowadzonych czynności zamieszczane jest w piśmie przewodnim skierowanym do sądu. Skarżący nie ma zatem możliwości zapoznania się z argumentami prokuratorskimi, wcześniej aniżeli na posiedzeniu w przedmiocie zażalenia[21] lub podczas przeglądania akt sprawy. Takie działanie narusza równowagę stron postepowania. Podjęcie czynności na podstawie § 252 ust. 2 reg. prok. umożliwia bowiem wykazanie przez organ bezzasadności środka odwoławczego, jeszcze zanim akta zostaną przekazane sądowi. Skarżący natomiast nie może podjąć skutecznej obrony swoich racji albowiem o przeprowadzeniu czynności nie jest informowany, a nawet jeżeli, to nie ma możliwości uzupełnienia zażalenia podnosząc zarzuty przeciwko czynnościom dokonanym bez jego wiedzy.

Zastanawiające jest także to, że § 252 ust. 2 reg. prok. nie stosuje się do zaskarżonych decyzji procesowych dotyczących środków zapobiegawczych lub zabezpieczenia majątkowego, czyli w tych przypadkach, w których mogą pojawić się nowe istotne fakty lub dowody wymagające sprawdzenia np. dowody wskazujące na duże prawdopodobieństwo, że podejrzany nie popełnił zarzucanego mu czynu. Tu jednak organ bez dokonywania czynności procesowych albo uznaje zażalenie w trybie art. 463 § 1 k.p.k. albo może zastosować art. 253

[21] K. Rydz-Sybilak, *Zasada legalizmu…*, s. 387-390; M. Czapliński, *Podjęcie…*, s. 96.

§ 1 k.p.k. albo przekazuje zażalenie do sądu odwoławczego. Objęcie dyspozycją § 252 ust. 2 reg. prok. wyłącznie postanowień kończących postępowanie w sprawie nie wydaje się zasadne. Podjęcie czynności w tym trybie powoduje zawieszenie w czasie rozpoznania zażalenia i prowadzenia postępowania przygotowawczego pomimo wydanego postanowienia o jego umorzeniu lub o odmowie jego wszczęcia. Utrzymuje się w ten sposób stan niepewności, gdyż odkłada się w czasie moment uprawomocnienia decyzji procesowej, co w przypadku postępowania prowadzonego *in personam* ma zasadnicze znaczenie z punktu widzenia ujemnej przesłanki procesowej jaką jest powaga rzeczy osądzonej.

Istnienie uprawnienia do przeprowadzenia czynności sprawdzających jest zasadne, ale *de lege ferenda* uregulowanie tej materii powinno znaleźć się w k.p.k., gdzie należałoby określić jakie czynności i w jakim terminie można przeprowadzić, statuując jednocześnie obowiązek zawiadomienia o tych czynnościach skarżącego. Jednakże podejmowanie na skutek wniesionego zażalenia czynności sprawdzających powinno być ograniczone do minimum i nie przybierać postaci postępowania dowodowego. Wypaczałoby to bowiem sens postępowania zażaleniowego sprowadzając tenże środek odwoławczy wyłącznie do poziomu wniosku dowodowego, co jest nie do pogodzenia z doniosłą rolą tej instytucji procesowej.

6.1.3. Termin na dokonanie autokontroli i przekazanie sprawy organowi *ad quem*

Pod rządami k.p.k. z 1928 r. termin do przekazania zażalenia wraz z odpisem zaskarżonego postanowienia wynosił 3 dni, zaś w przypadku zażalenia na aresztowanie była to doba. Kodeks postępowania karnego z 1969 r. w art. 412 § 1 i 3 określając termin do przekazania sprawy organowi *ad quem* nakazywał, aby uczynić to niezwłocznie, a w przypadku postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania w ciągu 48 godzin. Rozwiązanie przewidziane w kodyfikacji z 1969 r. podtrzymano. W art. 463 k.p.k. ustawodawca przewiduje dwa rodzaje terminów w zależności od przedmiotu zaskarżenia. Jeżeli zażalenie wniesiono na postanowienie w przedmiocie tymczasowego aresztowania lub zabezpieczenia majątkowego wówczas przekazanie zażalenia, wraz z aktami sprawy lub niezbędnymi odpisami z akt sprawy, do sądu powołanego do rozpoznania tego środka odwoławczego powinno nastąpić w ciągu 48 godzin (§ 2). W przypadku zaskarżenia innych postanowień czynności te powinny być dokonane niezwłocznie (§ 1). Istnienie takiego rozróżnienia terminów nie jest potrzebne, gdyż w istocie sprowadzają się do ogólnej dyrektywy bezzwłocznego działania.

W art. 41 ust. 2 Konstytucji RP oraz w art. 5 ust. 4 KPCz oraz art. 9 ust. 4 MPPOiP mowa jest o niezwłoczności przy badaniu przez sąd aresztowania i zatrzymania, dlatego też wystarczającym byłoby w tym wypadku odwołanie się do niezwłoczności rozumianej jako potrzeba dokonania czynności tak szybko, jak tylko będzie to możliwe w konkretnym układzie procesowym[22]. Wprowadzenie 48 godzinnego terminu do przekazania sprawy, w której zastosowano tymczasowe aresztowanie lub zabezpieczenie majątkowe ma wymusić pośpiech. Skrócenie czasu potrzebnego na obieg akt skraca jednocześnie czas potrzebny do rozpoznania zażalenia. Pozwala to ograniczyć stosowanie środka, który mógłby być bezprawny lub bezzasadny. Słusznie ponosi T. Grzegorczyk, że z uwagi na funkcję tego terminu, mającego przyspieszyć postępowanie kontrolne odnośnie do decyzji wkraczających w sferę wolności osobistych i praw majątkowych obywatela, powinien być on ściśle przestrzegany[23]. Na aprobatę zasługuje także pogląd D. Wysockiego, że tolerancja niedochowania terminu 48 godzinnego powinna być zawężona do minimalnych granic i następować jedynie w warunkach realności przychylenia się do zażalenia przez sąd, który wydał zaskarżone postanowienie[24].

Powyższe można transponować do rozpoznawania zażalenia na decyzje inne niż tymczasowe aresztowanie czy zabezpieczenie majątkowe. W art. 463 § 2 k.p.k. brakuje przykładowo: postanowień wydanych w przedmiocie zatrzymania rzeczy i przeszukania (art. 236 k.p.k.), postanowień wydanych w przedmiocie kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych (art. 240 k.p.k.), postanowień w przedmiocie środków zapobiegawczych innych niż tymczasowe aresztowanie (art. 252 k.p.k.). Z woli ustawodawcy wystarczy tu odwołanie się do niezwłoczności pomimo tego, że dochodzi do ingerencji w prawo własności oraz prawo do prywatności.

Wprowadzenie 48 godzinnego terminu do przekazania akt sprawy wraz z zażaleniem organowi *ad quem* miało urealnić rzeczone bezzwłoczne postępowanie. Z niezrozumiałych względów pominięto inne istotne postanowienia, gdzie szybko przeprowadzona kontrola zażaleniowa odgrywa równie ważną rolę co przy aresztowaniu lub zabezpieczeniu majątkowym. Rozwiązanie istniejące w art. 463 k.p.k. nie może zatem zasługiwać na pełną aprobatę. *De lege ferenda* dla uniknięcia wartościowania rozstrzygnięć zasadnym byłoby odwołanie się do niezwłocznego działania w każdym wypadku.

[22] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 342.
[23] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1580.
[24] D. Wysocki, *Gwarancja niezwłocznej kontroli odwoławczej tymczasowego aresztowania*, Prok. i Pr. 2002 r., nr 1, s. 52.

Ustawodawca w art. 463 k.p.k. nie wskazał momentu, od którego biegnie termin do przekazania zażalenia wraz z aktami sprawy. W doktrynie wskazuje się ich kilka. I tak przyjmuje się, że: 1) termin powinien być liczony od momentu wpłynięcia zażalenia i jest on adresowany do sądu *a quo* (w trybie § 1 art. 463 k.p.k.) jak i organu *ad quem*[25]; 2) termin 48 godzinny powinien być liczony od daty posiedzenia sądu *a quo* wyznaczonego w trybie art. 463 § 1 k.p.k., gdyż dopiero wówczas nie dojdzie do uwzględnienia środka odwoławczego i aktualna stanie się kwestia przekazania sprawy sądowi *ad quem*[26]; 3) termin 48 godzinny powinien być liczony od momentu złożenia zażalenia przez tymczasowo aresztowanego w administracji zakładu karnego[27]; 4) termin do przekazania zażalenia będzie biegł dopiero po upływie terminu do zaskarżenia danej decyzji przez innych uprawnionych[28]. Brzmienie art. 463 § 1 i § 2 k.p.k. wskazuje, że termin do przekazania sprawy organowi odwoławczemu winien być liczony od wpływu zażalenia, z tego względu, że od tego momentu organ *a quo* jest uprawniony do podejmowania kolejnych działań związanych z wniesionym środkiem odwoławczym, które powinny być skoncentrowane na tyle, aby nie uchybić terminowi do przekazania akt.

Zażalenie przekazywane jest wraz z aktami sprawy lub niezbędnymi odpisami z akt (art. 463 § 1 *in fine* k.p.k.). Pod rządami k.p.k. z 1928 r. akta sprawy były przesyłane na żądanie sądu odwoławczego i tylko wtedy, gdy czynność ta nie powodowała zwłoki w postępowaniu (arg. z art. 453 § 2). Zasadą było, że do sądu odwoławczego przesyłano wyłącznie zażalenie wraz z odpisem zaskarżonego postanowienia (art. 453 § 1 k.p.k. z 1928 r.). Rozwiązanie to uzasadniano tym, że w niektórych sprawach np. aresztowania dla sądu odwoławczego wystarczające może być zażalenie, do którego dołączono odpis zaskarżonego postanowienia[29]. Trudno jest określić, kiedy należy przekazać całość akt, kiedy ich część a kiedy wyłącznie odpisy. Zasadnie podnosi się w doktrynie, że organowi *ad quem* należy przekazać taki zespół materiałów, który umożliwi przeprowadzenie wszechstronnej kontroli zaskarżonej decyzji[30]. Decyzję w tym przedmiocie podejmuje organ *a quo*.

[25] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1580.
[26] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 344; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. II, kom. do art. 463 k.p.k., nb. 12; K.T. Boratyńska [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 829.
[27] D. Wysocki, *Gwarancja niezwłocznej kontroli…*, s. 53. Krytycznie na ten temat wypowiedział się S. Zabłocki, który wskazał, że pogląd o biegu terminu 48 godzinnego od momentu wniesienia zażalenia do dyrektora zakładu karnego, choć wyprowadzony z godnych akceptacji założeń, wydaje się jednak być mało realistyczny do spełnienia – S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 343.
[28] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 250.
[29] L. Peiper, *Komentarz…*, s. 306.
[30] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 251; M. Syta, *Tryb rozpoznawania zażaleń…,* s. 40.

Trudność przy dokonywaniu oceny wzmaga brak obowiązku formułowania zarzutów odwoławczych przez podmioty inne niż oskarżyciel publiczny, obrońca lub pełnomocnik. Im ogólniejsze zażalenie tym więcej materiału dowodowego powinno być przedstawione organowi *ad quem*. Można przyjąć, że w przypadku zaskarżenia postanowienia kończącego postępowanie przygotowawcze, do rzetelnego rozpoznania zażalenia niezbędne jest przekazanie całych akt sprawy[31]. W odniesieniu do postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania ustawodawca nakazał „przekazanie zażalenia sądowi wraz z niezbędnymi aktami" (art. 252 § 3 k.p.k.). Dekodując „niezbędność" warto sięgnąć po art. 249a k.p.k. i przyjąć, że to co stanowiło podstawę orzeczenia w przedmiocie tymczasowego aresztowania powinno też trafić do sądu odwoławczego. Wykładnię dodatkowo utrudnia brzmienie § 251 i 252 ust. 1 reg. prok. Zgodnie z tymi przepisami przekazanie powinno nastąpić „wraz z aktami sprawy" prowadząc do wniosku, że częściowe przekazanie akt sprawy jest niedopuszczalne. Takie rozwiązanie jest sprzeczne z art. 463 § 1 k.p.k. i jako wynikające z aktu podustawowego powinno być wykładane z uwzględnieniem tego, co zostało zawarte w art. 463 § 1 i 2 k.p.k., a zatem z dopuszczeniem możliwości przekazania części akt. Podkreślenia wymaga, że choć przepisy k.p.k. nie wskazują wprost na takie uprawnienie to należy przyjąć prawo organu *ad quem* do żądania przekazania mu akt sprawy wtedy, gdy zażalenie zostanie przekazane jedynie z pewnymi odpisami[32], jak również wtedy, gdy przekazano części akt sprawy.

Terminy, o których mowa w art. 463 § 1 i 2 k.p.k. mają charakter instrukcyjny. Znajduje to swoje uzasadnienie w tym, że organ *a quo* powinien mieć czas na przeanalizowanie zarzutów i uchybień przedstawionych w zażaleniu oraz ewentualne sprawdzenie nowych okoliczności faktycznych podniesionych w środku odwoławczym. Słusznie podnosił Z. Doda, że nakaz przekazania zażalenia („niezwłocznie", „w ciągu 48 godzin") organowi *ad quem* nie może powodować rezygnacji ze sprawdzenia okoliczności faktycznych, choćby takie przedsięwzięcie odwlekało *in concreto* moment – ewentualnego – przekazania zażalenia organowi *ad quem*[33]. Wykonanie tych czynności powinno nastąpić niezwłocznie, gdyby zaś nie było to możliwe organ *a quo* powinien bądź przekazać zażalenie do rozpoznania bądź uwzględnić je na podstawie art. 463 § 1 k.p.k.

[31] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 251.
[32] *Ibidem*, s. 252.
[33] *Ibidem*, s. 234.

Organy *ad quem* powinny dokładać wszelkich starań, aby zażalenie przekazywane było niezwłocznie. Wówczas czas oczekiwania na rozstrzygnięcie organu odwoławczego nie ulegnie dodatkowemu przedłużeniu, gdyż wyeliminowana zostanie zwłoka na etapie przekazywania zażalenia. Wydłużenie terminów przewidzianych na przekazanie zażalenia organowi odwoławczemu jest determinowane różnymi czynnikami. Wśród nich wymienić można: wnoszenie zażalenia do niewłaściwego organu i związana z tym konieczność przesłania środka odwoławczego; uzupełnienie braków formalnych zażalenia; przeprowadzenie autokontroli; obieg korespondencji. Mając na uwadze te czynniki oznaczenie terminu do przekazania zażalenia jako instrukcyjnego jest uzasadnione, ale nie oznacza to zwolnienia organu *a quo* od maksymalnej koncentracji swoich czynności tak, aby czas od wpłynięcia zażalenia do jego przekazania organowi odwoławczemu był jak najkrótszy. Dlatego też nieuzasadnione przekroczenie tych terminów, co prawda nie pociąga za sobą skutków procesowych np. w postaci uchylenia tymczasowego aresztowania[34], ale może powodować konsekwencje w sferze odpowiedzialności służbowej, a nawet dyscyplinarnej, sędziów odpowiedzialnych za sprawne nadanie biegu wniesionemu zażaleniu[35].

6.2. Cofnięcie zażalenia i jego skutki

Zażalenie może być cofnięte, aż do momentu jego rozpoznania przez organ odwoławczy. Warunki dopuszczalności oraz skutki cofnięcia środka odwoławczego określone zostały w art. 431 k.p.k. i art. 432 k.p.k. Problematyce tej poświęcono sporo miejsca w literaturze przedmiotu[36]. Z uwagi na tematykę niniejszego opracowania przedstawione zostaną wyłącznie te zagadnienia, które są charakterystyczne lub które mogą budzić wątpliwości przy rozpoznawaniu zażalenia w toku postępowania przygotowawczego.

Pierwsze związane jest ze skutkiem jaki ustawa wiąże z cofnięciem środka odwoławczego, a mianowicie pozostawieniem zażalenia bez rozpoznania. Na gruncie postępowania przygotowawczego można zastanowić się, czy cofnięcie zażalenia powinno skutkować odstąpieniem od merytorycznego orzekania przed organ *ad quem*? Co bowiem z decyzjami procesowymi bądź czynnościami faktycznymi, które powinny być uznane za bezprawne lub nieprawidłowe? Ustawodawca w art. 432 k.p.k. przewidział jedną możliwość merytorycznego rozpoznania zażalenia pomimo jego cofnięcia, a mianowicie w przypadku,

[34] J. Izydorczyk, *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim postępowaniu karnym*, Kraków 2002, s. 255.
[35] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 344.
[36] Zob. np.: I. Nowikowski, *Odwołalność czynności procesowych stron w polskim procesie karnym*, Lublin 2001, s. 148-169; tenże, *Cofnięcie środka odwoławczego w procesie karnym*, Prok. i Pr. 1998 r., nr 5, s. 7-14.

gdy zajdą przyczyny z art. 439 k.p.k. oraz 440 k.p.k. Wydawałoby się, że stanowi to odpowiedź na postawione pytanie, ale tak nie jest. Regulacje zawarte w art. 431 k.p.k. oraz 432 k.p.k. stosowane są wprost do zażaleń na postanowienia sądu wydane w toku postępowania przygotowawczego. Inaczej natomiast przedstawia się to w przypadku zażaleń na postanowienia prokuratora i prowadzącego postępowanie przygotowawczego. Tu art. 431 i 432 k.p.k. w zw. z art. 465 § 1 k.p.k. będą miały odpowiednie zastosowanie tj. w całości, ze zmianami lub wprost. Otwiera się zatem pole do rozważań. W doktrynie I. Nowikowski analizując zagadnienie wyjścia organu odwoławczego poza ramy zakreślone w art. 432 k.p.k. opowiedział się za tym, by „kontrola merytoryczna" oświadczenia o cofnięciu odbywała się w granicach zakreślonych przez art. 432 k.p.k.[37].

Autor ten nie analizował jednakże tej problematyki przez pryzmat odpowiedniego stosowania przepisów do zażaleń na postanowienia prokuratora lub organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze. Na gruncie postępowania przygotowawczego pojawiają się natomiast decyzje procesowe lub czynności faktyczne, które wymagają kontroli, często pod kątem ich zasadności, legalności oraz prawidłowości. Tak jest w przypadku zażaleń na zatrzymanie, w tym zatrzymanie zarządzone przez prokuratora, zaniechanie czynności, postanowienie w przedmiocie środków zapobiegawczych stosowanych przez prokuratora, postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym, postanowienie dotyczące kontroli i utrwalania rozmów telefonicznych, postanowienie dotyczące przeszukania. Zażalenie w toku postępowania przygotowawczego uruchamia kontrolę sądu nad decyzjami podejmowanymi przez organy pozasądowe często ingerujące w sferę praw i wolności obywatelskich. O doniosłości kontroli nad postępowaniem przygotowawczym świadczy też to, że nawet w przypadku braku substratu zaskarżenia przyjmuje się, że kontrola odwoławcza winna być przeprowadzona[38]. Złożenie oświadczenia o cofnięciu zażalenia ogranicza działanie organu odwoławczego wyłącznie do zbadania, czy nie zachodzą sytuacje, o których stanowi art. 439 i 440 k.p.k., co może skutkować swoistym zatwierdzeniem decyzji procesowych lub czynności faktycznych podjętych lub dokonanych z naruszeniem przepisów k.p.k. Nie podlega ocenie organu samo oświadczenie skarżącego. Można bowiem wyobrazić sobie, że na gruncie art. 432 k.p.k. oświadczenie skarżącego zostanie uznane jako bezskuteczne ze względu na zachodzącą potrzebę skontrolowania prawidłowości, zasadności i legalności decyzji ingerującej w prawa i wolności konstytucyjnie chronione. Wówczas zażalenie podlegałoby

[37] I. Nowikowski, *Odwołalność…*, s. 249-257 i przedstawiona tam argumentacja.
[38] Szerzej na ten temat rozdział 4 niniejszej pracy.

rozpoznaniu niezależnie od woli skarżącego. Takie rozwiązanie nie jest jednak możliwe w aktualnym stanie prawnym.

W świetle art. 432 k.p.k. decyzję o pozostawieniu środka bez rozpoznania podejmuje sąd odwoławczy, ale uwzględniając specyfikę postępowania przygotowawczego i to, iż obok sądu jako organ odwoławczy występuje także prokurator to i on będzie właściwy do rozstrzygnięcia w przedmiocie pozostawienia bez rozpoznania zażalenia[39]. Powierzenie tej czynności organowi odwoławczemu skutkuje tym, że organ *a quo* bezwzględnie musi przekazać akta sprawy wraz z oświadczeniem o cofnięciu organowi II instancji nie może zaś sam orzec w tej materii np. korzystając z uprawnień przyznanych w art. 463 § 1 k.p.k. co może wywoływać poczucie niekonsekwencji. Z jednej bowiem strony dopuszcza się by organ *a quo* merytorycznie rozpoznał zażalenie, a z drugiej zabrania się mu badania skuteczności cofnięcia tego środka[40]. Jednakowoż należy przyjąć zgodnie z literalnym brzmieniem art. 432 k.p.k., że właściwym organem do wydania postanowienia o pozostawieniu zażalenia bez rozpoznania będzie sąd odwoławczy, czy szerzej organ odwoławczy.

Skutkiem cofnięcia zażalenia jest wykonalność zaskarżonej decyzji procesowej o ile zostało wydane orzeczenie o wstrzymaniu wykonalności na podstawie art. 462 § 2 k.p.k. bądź, jeżeli wstrzymanie nastąpiło *ex lege*. Orzekając o pozostawieniu bez rozpoznania środka odwoławczego organ *ad quem* powinien wypowiedzieć się także w przedmiocie wykonalności zaskarżonego postanowienia lub zarządzenia. Brak takiego rozstrzygnięcia mógłby prowadzić do wątpliwości, czy zaskarżona decyzja podlega wykonaniu albowiem wstrzymanie jest odrębnym rozstrzygnięciem organu odwoławczego, choć ściśle powiązanym z rozpoznaniem zażalenia.

6.3. Jawność wewnętrzna rozpoznawania zażaleń w toku postępowania przygotowawczego

Z konstytucyjnej zasady prawa do sądu wynika postulat takiego ukształtowania procedury, aby zapewniała ona stronom uprawnienia procesowe stosowne do przedmiotu prowadzonego postępowania. W każdym wypadku ustawodawca powinien zapewnić jednostce prawo do wysłuchania, przedstawienia swoich racji oraz zgłaszania wniosków dowodowych. Prawo strony do osobistego udziału w czynnościach procesowych stanowi istotny element sprawiedliwości procedury. Prawo to nie oznacza jednakże obowiązku stawiennictwa, ani zakazu rozpoznania zażalenia pod nieobecność wnoszącego zażalenie o ile

[39] J. Grajewski, S. Steinborn [w:] L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 k.p.k…*, teza 4 do art. 432 k.p.k.; S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 64.
[40] I. Nowikowski, *Cofnięcie środka…*, s. 12.

został on powiadomiony o terminie posiedzenia[41]. Umożliwienie w toku postępowania przygotowawczego uczestnictwa w posiedzeniu sądu odwoławczego rozpoznającego zażalenie jest ważne z uwagi na to, że stanowi ono przejaw kontradyktoryjności na tym zdominowanym przez zasadę inkwizycyjności etapie procesu karnego. Udział w posiedzeniu instancji zażaleniowej może polegać na składaniu oświadczeń, przedstawieniu argumentów uzasadniających rację zażalenia bądź przemawiających za jego niesłusznością, co w efekcie winno dawać większe możliwości pełnego i obiektywnego wyjaśnienia istotnych okoliczności sprawy[42].

W ujęciu historycznym, zażalenia w toku postępowania przygotowawczego rozpoznawane były bez udziału stron, jak również bez udziału publiczności. Odbywało się to na posiedzeniu niejawnym. Tak stanowił kodeks postępowania karnego od 1928 r. do 1969 r. W k.p.k. z 1969 r. w postępowaniu odwoławczym stosowano wprost regulację z art. 88 tegoż kodeksu stanowiącą, że „w posiedzeniu może wziąć udział prokurator lub zgłosić wniosek na piśmie; inne strony mogą wziąć udział w posiedzeniu, jeżeli ustawa to przewiduje". Już wówczas w doktrynie opowiadano się za rozszerzeniem tego forum podnosząc, że byłoby niekonsekwencją w odczytywaniu ustawy, gdyby w braku wyraźnej, odmiennej regulacji przyznawane przez nią stronom uprawnienie do brania udziału w ściśle określonych wypadkach w posiedzeniu sądu I instancji ograniczać do tej instancji, mimo przyznania poza tym prawa do wniesienia zażalenia[43]. W kodeksie postępowania karnego z 1997 r. kwestia jawności wewnętrznej posiedzeń zażaleniowych została unormowana w dwóch przepisach. Pierwszym jest art. 96 k.p.k. regulujący ogólne zasady udziału stron i osób niebędących stronami w posiedzeniach sądowych, drugim zaś art. 464 k.p.k., który reguluje zasady udziału stron w posiedzeniach sądu odwoławczego rozpoznającego zażalenie.

Przepisy te przechodziły ewolucję ku zwiększeniu jawności wewnętrznej posiedzeń sądowych w duchu zasady równości stron procesowych. Pierwszy w chwili jego uchwalenia miał brzmienie podobne do art. 88 k.p.k. z 1969 r., tj. faworyzowano w nim prokuratora, jako tego, który zawsze mógł brać udział w posiedzeniu natomiast inne strony bądź osoby niebędące stronami mogły albo musiały wziąć udział w posiedzeniu tylko w wypadkach wskazanych w ustawie, zaś w przypadku osób niebędących stronami, tylko gdy miało to znaczenie dla obrony ich interesów. W wyniku nowelizacji z 2003 r. zrównano prawo stron

[41] Wyrok TK z 11.06.2002 r., SK 5/02, OTK ZU 4/A/2002 poz. 41.
[42] M. Syta, *Tryb rozpoznawania zażaleń…*, s. 43-44.
[43] H. Kempisty [w:] J. Bafia, *Komentarz…*, s. 538.

do udziału w posiedzeniu sądu[44]. Zrezygnowano z dominującej roli prokuratora i ustanowiono, że strony oraz osoby niebędące stronami, jeżeli ma to znaczenie dla ochrony ich praw lub interesów, mają prawo wziąć udział w posiedzeniu wówczas, gdy ustawa tak stanowi, chyba że jest on obowiązkowy, zaś w pozostałych wypadkach mają one prawo wziąć udział w posiedzeniu, jeżeli się stawią, chyba że ustawa stanowi inaczej. Przepis ten zmieniono jeszcze na mocy nowelizacji z 2016 r., zgodnie z którą ww. zasady udziału w posiedzeniu sądu są odpowiednio stosowane do oskarżonego (podejrzanego) pozbawionego wolności, który złożył na podstawie art. 451 k.p.k. wniosek o sprowadzenie go na posiedzenie. W projekcie zmian k.p.k. z 2019 r. przewiduje się zmianę art. 96 w ten sposób, że osoba niebędąca stroną będzie mogła wziąć udział w posiedzeniu, jeżeli wykaże interes prawny w rozstrzygnięciu.

W drugim ze wskazanych przepisów tj. w art. 464 k.p.k. w chwili jego uchwalenia przewidziano możliwość udziału stron, obrońców i pełnomocników w posiedzeniach sądu odwoławczego rozpoznającego zażalenie na postanowienie kończące postępowanie (§ 1 zd. I). Mieli oni także prawo do wzięcia udziału w posiedzeniu sądu odwoławczego, jeżeli przysługiwało im prawo do udziału w posiedzeniu sądu I instancji (§ 1 zd. II). W innych wypadkach sąd odwoławczy mógł zezwolić stronom, obrońcy lub pełnomocnikowi na wzięcie udziału w posiedzeniu (§ 2). Przewidywano również prawo do udziału w posiedzeniu oskarżonego pozbawionego wolności (§ 3). Przepis ten był dwukrotnie przedmiotem analizy Trybunału Konstytucyjnego i dwukrotnie tenże uznał, że jest on niezgody z Konstytucją RP. Skutkiem tego były dwie istotne nowelizacje art. 464 k.p.k. dokonane w 2005 r. [45] oraz 2016 r.[46]. Efektem pierwszej zmiany było umożliwienie stronom i ich przedstawicielom procesowym, a także oskarżonemu (podejrzanemu) pozbawionemu wolności wzięcia udziału w posiedzeniu sądu odwoławczego rozpoznającego zażalenie na zatrzymanie[47]. W ten sposób został wykonany wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 6.12.2004 r.[48], w którym to uznano za niezgodne z Konstytucją przepisy art. 464 § 2 w zw. z art. 464 § 1 oraz art. 246 § 1 i 2 k.p.k. przez to, że nie gwarantują one zatrzymanemu lub jego obrońcy albo pełnomocnikowi wzięcia udziału w posiedzeniu sądu rozpatrującego zażalenie na zatrzymanie. Zdaniem

[44] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. I, kom. do art. 96 k.p.k., nb. 2; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 413; tenże, *Wybrane zagadnienia najnowszej nowelizacji procedury karnej*, PiP 2003 r., nr 8, s. 6.
[45] Art. 1 ustawy z dnia 7.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 169, poz. 1416).
[46] Art. 1 pkt 119 nowelizacji z 2016 r.
[47] Zob. szerzej na ten temat – S. Zabłocki, *Rozpoznawanie zażaleń na decyzje o zatrzymaniu*, Pal. 2005 r., nr 1-2, s. 217-229.
[48] SK 29/04, OTK ZU nr 11/A/2004 poz. 114.

Trybunału tego rodzaju ukształtowanie procedury odwoławczej nie zawierało wystarczających gwarancji prawa do wysłuchania, które wiąże się z prawem do udziału w posiedzeniu sądu i w konsekwencji oznaczało naruszenie wyrażonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP wymogu ukształtowania postępowania sądowego zgodnie z zasadami sprawiedliwej procedury. Nadto nie gwarantowało osobie zatrzymanej prawa uczestnictwa w posiedzeniu sądu rozpatrującego zażalenie na zatrzymanie, ani innej formy wysłuchania przez sąd, zamykając tym samym możliwość przedstawiania przed sądem własnych twierdzeń i dowodów na ich poparcie oraz weryfikacji twierdzeń strony przeciwnej, co z kolei naruszało prawo do obrony[49].

Druga zmiana art. 464 § 1 k.p.k. dokonana w 2016 r. była efektem wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 27.10.2015 r.[50], na mocy którego uznano, że art. 464 § 2 k.p.k. w zw. z art. 464 § 1 k.p.k. w zakresie, w jakim nie gwarantuje podejrzanemu (oskarżonemu) lub jego obrońcy prawa do wzięcia udziału w posiedzeniu sądu rozpatrującego zażalenie na postanowienie w przedmiocie środka zapobiegawczego innego niż tymczasowe aresztowanie, a także zażalenie na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 w zw. z art. 42 ust. 1 i art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. W ocenie Trybunału oparcie wyłącznie na uznaniu sędziowskim udziału oskarżonego (podejrzanego) i jego obrońcy w posiedzeniach sądu rozpoznającego zażalenie na decyzje o zabezpieczeniu majątkowym lub środkach zapobiegawczych innych niż tymczasowe aresztowanie, stanowi formę ograniczenia w korzystaniu z prawa do udziału (osobiście lub przez obrońcę) w posiedzeniach sądu wywodzonego z prawa do sądu, a tym samym ograniczenia prawa do obrony gwarantującego oskarżonemu (podejrzanemu) możliwość składania wyjaśnień lub prezentowania swojego stanowiska. Choć sentencja wyroku Trybunału zawężona jest wyłącznie do prawa oskarżonego (podejrzanego) i jego obrońcy do wzięcia udziału w posiedzeniu, ustawodawca poszedł dalej. W wyniku nowelizacji z 2016 r. w art. 464 § 1 k.p.k. obok podejrzanego i jego obrońcy prawo do udziału w posiedzeniach, na których dochodzi do rozpoznania zażalenia na decyzje w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego oraz nieizolacyjnych środków zapobiegawczych uzyskał pokrzywdzony i jego pełnomocnik.

[49] Orzeczenie to spotkało się z krytyką wśród przedstawicieli doktryny procesu karnego, którzy zgłosili szereg uwag dotyczących uzasadnienia orzeczenia i wyrazili pogląd, że stan prawny przed orzeczeniem TK spełniał wymogi konstytucyjne i międzynarodowe – S. Majcher, D. Stachurski, *Sądowa kontrola zatrzymania w świetle Konstytucji RP*, PiP 2006 r., nr 4, s. 47-61.
[50] K 5/14, OTK ZU nr 9/A/2015 poz. 150.

Istnienie dwóch podstaw prawnych regulujących udział w posiedzeniach sądu wymaga określenia relacji zachodzącej między nimi. W doktrynie przyjmuje się, że art. 464 § 1 k.p.k. jest to przypadek „gdy ustawa tak stanowi", o którym mowa w art. 96 § 1 zd. I k.p.k., natomiast art. 464 § 2 k.p.k. stanowi *lex specialis* względem art. 96 § 2 k.p.k.[51]. Nie oznacza to jednak, że jawność wewnętrzną posiedzeń sądu odwoławczego w toku postępowania przygotowawczego wyznaczał będzie wyłącznie art. 464 k.p.k. Przepis art. 464 § 1 i 2 k.p.k. statuuje dwie grupy sytuacji: prawo do udziału z mocy prawa (§ 1) oraz za zezwoleniem sądu odwoławczego (§ 2)[52]. I tak, strony postępowania przygotowawczego i ich przedstawiciele procesowi mają zagwarantowany z mocy samego prawa udział w postępowaniu zażaleniowym, na którym rozpoznawane jest zażalenie: 1) na postanowienie kończące postępowanie; 2) na postanowienie w przedmiocie środka zapobiegawczego innego niż tymczasowe aresztowanie; 3) na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego; 4) na zatrzymanie, a także, gdy 5) stronom oraz obrońcy i pełnomocnikowi przysługuje prawo udziału w posiedzeniu sądu pierwszej instancji. W innych aniżeli ww. przypadkach strony oraz ich przedstawiciele procesowi będą mogli wziąć udział w posiedzeniu sądu odwoławczego, jeżeli tenże sąd im na to zezwoli.

Udział w posiedzeniach sądu odwoławczego rozpoznającego zażalenie został też uregulowany w przepisach szczególnych, które mogą odmienne określić krąg podmiotów uprawnionych do wzięcia udziału w posiedzeniu zażaleniowym (np. art. 249 § 5 k.p.k.), bądź też zastrzec niejawność posiedzenia (np. art. 184 § 5, 7 i 8 k.p.k.). Należy tu jednak podkreślić, że do udziału w posiedzeniach sądu odwoławczego w toku postępowania przygotowawczego nie mają zastosowania przepisy dotyczące postępowania przed sądem I instancji. Przenoszenie tych konstrukcji na grunt postępowania przygotowawczego nie powinno mieć miejsca. Jednakże tego rodzaju sytuacje zdarzają się w praktyce, czego przykładem może być pytanie prawne zadane Sądowi Najwyższemu przez sąd rozpoznający zażalenie na postanowienie prokuratora nieuwzględniające wniosku o uchylenie zabezpieczenia majątkowego, który to sąd w przepisach art. 339 § 5 w zw. z art. 464 § 1 w zw. z art. 339 § 3 pkt 6 k.p.k. upatrywał podstawę prawną udziału stron w posiedzeniu sądu odwoławczego i na tej kanwie wyraził swoje wątpliwości interpretacyjne wnosząc o zajęcie stanowiska przez Sąd Najwyższy[53]. W wydanym na tej podstawie orzeczeniu Sąd Najwyższy nie zajął się problemem nieadekwatności wskazanej podstawy prawnej do czynności

[51] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 414; D. Świecki [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 1148.
[52] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1581; S. Zabłocki, [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 346.
[53] Zob.: postanowienie SN z 30.09.2014 r., I KZP 17/14, OSNKW 12/2014 poz. 87.

podejmowanej przez sąd. Zasadne uwagi krytyczne odnośnie do zaprezentowanej wykładni podniesiono natomiast w literaturze, wskazując, że przepis art. 339 k.p.k. wchodzi w grę po wniesieniu aktu oskarżenia do sądu, przez co nie może on mieć zastosowania do czynności sądowych podejmowanych w toku postępowania przygotowawczego, do których należy m.in. rozpoznawanie zażaleń, stąd też udział stron i ich przedstawicieli będzie regulował art. 464 k.p.k. oraz art. 96 k.p.k.[54].

6.3.1. Udział strony oraz obrońcy i pełnomocnika w posiedzeniu zażaleniowym

Zakres podmiotowy określony w art. 464 § 1 i 2 k.p.k. zawężony został do stron oraz ich przedstawicieli procesowych, co może budzić uzasadnione wątpliwości, gdy chodzi o zaskarżanie decyzji procesowych na etapie postępowania przygotowawczego. Literalna wykładnia prowadzi bowiem do wniosku, że w posiedzeniu zażaleniowym nie mogą wziąć udziału ani z mocy samego prawa ani, też na podstawie decyzji sądu, podmioty, które nie są stronami (podejrzanym albo pokrzywdzonym), ale które ustawodawca wyposażył w prawo do wniesienia zażalenia (np. art. 236 k.p.k., art. 306 § 1 i 1a k.p.k.). Przyjmując, że art. 464 § 1 i 2 k.p.k. stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 96 § 1 i 2 k.p.k. wywieść należy, że osoba niebędąca stroną pomimo uprawnienia do wniesienia zażalenia pozbawiona jest udziału w posiedzeniu sądu rozpoznającego to zażalenie, nawet gdy stawi się ona na posiedzenie sądu.

Gdyby zrezygnować z tego założenia to i tak uprawnienia z treści art. 96 § 1 k.p.k. nie sposób wyprowadzić wniosku, że podmiot niebędący stroną może wziąć udział w posiedzeniu zażaleniowym. W przepisie tym stanowi się bowiem, że osoby te, jeżeli ma to znaczenie dla ochrony ich praw i interesów mogą wziąć udział w posiedzeniu, ale tylko wtedy gdy ustawa tak stanowi. Oznacza to konieczność poszukiwania normy prawnej gwarantującej takie uprawnienie. Poszukiwania te doprowadzą do art. 464 § 1 i 2 k.p.k., który milczy w zakresie udziału w posiedzeniu sądu odwoławczego podmiotów niebędących stronami.

W doktrynie słusznie podnosi się, że w tym zakresie występuje luka w przepisach, która ma charakter luki technicznej, a nie luki aksjologicznej, co świadczy o niekompletności normatywnej regulacji. Jako uzupełnienie tej luki proponuje się, by w drodze analogii przyjąć, że skoro stronom, obrońcom i pełnomocnikom przysługuje prawo do udziału w posiedzeniu sądu odwoławczego rozpoznającego zażalenie na postanowienie kończące postępowanie, tak również takie prawo przysługuje innym podmiotom, jeżeli taki podmiot wniósł zażalenie. Nie można bowiem zaakceptować sytuacji, w której podmiot wnoszący zażalenie byłby

[54] W. Jasiński, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 30.09.2014 r., I KZP 17/14*, OSP 2015 r., nr 3, poz. 31, s. 476-478.

pozbawiony możliwości jego popierania przed sądem odwoławczym[55]. Wzmocnieniem tej argumentacji jest aktualny pogląd wyrażony przez Z. Dodę, że nie wolno utożsamiać „nieistnienia nakazu dopuszczenia" z „istnieniem zakazu dopuszczenia"[56]. Innymi słowy, brak wyraźnego zakazu dopuszczenia podmiotów niebędących stronami do udziału w posiedzeniu zażaleniowym uprawnia, pomimo braku takiego obowiązku, do dopuszczenia takich podmiotów na podstawie decyzji sądu odwoławczego.

Wydaje się też, że obok wyżej przedstawionego sposobu uzupełnienia luki w przepisach, pojęcie strony, do którego odwołuje się art. 464 § 1 i 2 k.p.k. można interpretować szerzej tj. w odniesieniu do czynności podejmowanej przez uprawnioną do tego osobę. Jako stronę powinno się zatem potraktować skarżącego, gdyż w przeciwnym wypadku jego uprawnienia sprowadzone zostaną wyłącznie do czynności polegającej na wniesieniu środka odwoławczego.

Bez względu na zaprezentowane sposoby zapełnienia luki niezbędnym zdaje się być interwencja w tej materii ustawodawcy. Jednym z wyjść byłoby zastąpienie w treści art. 464 § 1 i 2 k.p.k. określenia strona mianem „podmiot, który wniósł zażalenie", drugim mogłoby być dodanie nowej jednostki redakcyjnej bądź uzupełnienie istniejących o podmioty niebędące stronami, ale uprawnione na mocy przepisów szczególnych do wniesienia zażalenia.

6.3.2. Udział osoby pozbawionej wolności w posiedzeniu zażaleniowym

Udział w posiedzeniu zażaleniowym pozbawionego wolności do nowelizacji z 2016 r. był uregulowany w art. 464 § 3 k.p.k. poprzez odesłanie do odpowiedniego stosowania art. 451 k.p.k. określającego zasady udziału w rozprawie apelacyjnej oskarżonego pozbawionego wolności. Obecnie odwołanie systemowe pozostało, ale przeniesiono je do art. 96 § 1 k.p.k., zaś § 3 w art. 464 został skreślony. W świetle art. 451 k.p.k., jeżeli podejrzany chciałby uczestniczyć w posiedzeniu, na którym dojdzie do rozpoznania zażalenia w toku postępowania przygotowawczego musi złożyć wniosek do sądu odwoławczego w terminie 7 dni od doręczenia mu zawiadomienia o przyjęciu zażalenia. Z uwagi na odpowiednie stosowanie normy art. 451 k.p.k. do posiedzeń wskazuje się, że ów termin może być w niektórych wypadkach, z uwagi na specyfikę postępowania zażaleniowego, skrócony i wówczas sąd ma prawo wyznaczyć inny termin, o czym powinien dać wyraz w pouczeniu[57] np. w przypadku zażalenia na postanowienie o zabezpieczeniu majątkowym, które powinno być rozpoznawane niezwłocznie. Złożenie wniosku przez podejrzanego pozbawionego

[55] D. Świecki [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 1147.
[56] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 260.
[57] M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz...*, 2019, teza 12 do art. 96 k.p.k.

wolności zobowiązuje sąd do zarządzenia doprowadzenia, chyba że sąd odwoławczy uzna za wystarczającą obecność obrońcy, gdyby zaś podejrzany nie miał obrońcy z wyrobu prezes sądu lub referendarz sądowy wyznaczy mu obrońcę z urzędu. W doktrynie wskazano, że dla zatrzymanego pozbawionego wolności, który nie stał się stroną postępowania karnego, możliwe jest ustanowienie pełnomocnika z urzędu[58]. Wynika to stąd, że osobie tej nie przysługuje prawo do obrony formalnej, gdyż nie jest ona tym, przeciwko komu prowadzone jest postępowanie karne.

Nie w każdym jednak posiedzeniu zażaleniowym udział podejrzanego pozbawionego wolności jest dopuszczalny. Prawo to przysługuje podejrzanemu tylko wtedy, gdy przedmiotem rozpoznania są zażalenia wskazane w art. 464 § 1 k.p.k. Wynika to z treści art. 96 § 1 k.p.k., który przewiduje odpowiednie stosowanie art. 451 k.p.k. do posiedzeń, w których strony na mocy przepisu szczególnego mogą wziąć udział. Sąd odwoławczy w takim wypadku wraz z zawiadomieniem o terminie posiedzenia jest zobowiązany pouczyć podejrzanego pozbawionego wolności o możliwości i terminie złożenia wniosku o doprowadzenie.

W innych wypadkach, niż wskazane w art. 464 § 1 k.p.k. prawo podejrzanego do udziału w posiedzeniu zależy od uznania sądu, a zatem sąd odwoławczy nie ma obowiązku pouczenia go o uprawnieniu z art. 451 k.p.k. Interpretując przepis art. 96 § 1 k.p.k. ściśle należy przyjąć, że podejrzany pozbawiony wolności nie ma prawa do wzięcia udziału w posiedzeniach, o których mowa w art. 464 § 2 k.p.k. nawet, gdy złoży wniosek o doprowadzenie i dopuszczenie do wzięcia udziału w posiedzeniu. Wynika to stąd, o czym była mowa wcześniej, że prawo do udziału w posiedzeniu zgodnie z art. 96 § 1 k.p.k. powinno mieć umocowanie w przepisie prawa nie zaś być uzależnione od decyzji sądu.

Choć w art. 451 k.p.k. mówi się o oskarżonym (podejrzanym) to jednak odpowiednie stosowanie tej normy do posiedzeń sądowych pozwala na dopuszczenie na tej podstawie do udziału w postępowaniu zażaleniowym także innych zainteresowanych. Przykładowo może nim być pokrzywdzony pozbawiony wolności w innej sprawie lub świadek, a także osoba niebędąca stroną jak chociażby zatrzymany. Oczywiście może to się dziać wyłącznie po spełnieniu warunków określonych w art. 451 k.p.k. tj. pouczenia takiego zainteresowanego przez sąd o prawie do złożenia wniosku i złożenie tego wniosku w przepisanym terminie. Zasadnym jest też przyjęcie w tym wypadku, że zamiast obrońcy sąd wyznaczy, o ile zajdzie taka potrzeba, pełnomocnika z urzędu.

[58] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1583.

6.3.3. Udział organu prowadzącego postępowanie przygotowawcze w posiedzeniu zażaleniowym

Do zmiany art. 96 k.p.k. dokonanej nowelizacją z 2003 r. prokurator, był organem uprzywilejowanym i miał zagwarantowane prawo do udziału w posiedzeniach sądu m.in. odwoławczego rozpoznającego zażalenie, pomimo braku lustrzanego uprawnienia dla pozostałych uczestników postępowania karnego. Stanowiło to zachwianie równowagi między stronami procesowymi. Obecnie na etapie postępowania przygotowawczego prokuratorowi, będącemu *dominis litis*, na etapie czynności sądowych przysługują prawa strony (art. 299 § 3 k.p.k.). Oznacza to, że kwestia udziału w czynnościach i możliwości działania prokuratora zostały ograniczone, co do zasady do tych, które przyznane są poszczególnym stronom[59]. Dlatego też w stosunku do prokuratora powinien znaleźć zastosowanie art. 464 § 1 i 2 k.p.k. warunkujący katalog podmiotów mogących wziąć udział w posiedzeniach sądu odwoławczego, a więc będzie to możliwe albo z mocy samego prawa (art. 461 § 1 k.p.k.) albo na mocy decyzji sądu (art. 464 § 2 k.p.k.).

Udział prokuratora w posiedzeniach sądu odwoławczego precyzuje § 320 ust. 1 i 2 reg. prok. Przepis ten stanowi, że prokurator „uczestniczy" w posiedzeniach sądu: 1) gdy ustawa tak stanowi (§ 320 ust. 1 *in principio* reg. prok.); 2) gdy sąd rozstrzygający zażalenie na jego decyzję lub prokurator uznają to za zasadne (§ 320 ust. 1 *in fine* reg. prok.); 3) gdy sąd rozpoznaje zażalenie na zatrzymanie, które nastąpiło z inicjatywy prokuratora bądź, który w trybie nadzoru dopatrzył się uchybień w przebiegu zatrzymania, wówczas udział prokuratora w takim posiedzeniu jest obligatoryjny (§ 320 ust. 2 reg. prok.).

Z treści art. 464 § 1 i 2 k.p.k. wynika, że udział prokuratora w posiedzeniu zażaleniowym jest fakultatywny. Jednakże w § 320 ust. 1 i 2 reg. prok. stanowi się, że prokurator „uczestniczy", co wskazuje na obligatoryjny udział prokuratora w wymienionych w tym przepisie posiedzeniach sądu odwoławczego. Czy zatem regulację zawartą w § 320 reg. prok. należy traktować jako odstępstwo od ww. zasady fakultatywnego uczestnictwa w posiedzeniach sądu odwoławczego na rzecz obligatoryjnego udziału prokuratora w posiedzeniach ze wszystkimi konsekwencjami procesowymi?

Gdyby przyjąć, że obecność prokuratora w posiedzeniach wymienionych w § 320 reg. prok. jest obowiązkowa wówczas jego niestawiennictwo obligowałoby sąd do zastosowania art. 117 § 3 k.p.k., a co za tym idzie wyznaczenia kolejnego terminu posiedzenia. Taka interpretacja byłaby jednak daleko idąca. Dla zastosowania art. 117 § 3 k.p.k. obowiązek

[59] M. Kurowski [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. I, s. 928.

stawiennictwa winien wynikać z ustawy. Obecnie w k.p.k. nie przewiduje się, w ramach kontroli zażaleniowej w toku postępowania przygotowawczego, obligatoryjnego udziału prokuratora w posiedzeniach sądu odwoławczego. Obowiązek ten wynika z aktu podustawowego i jako taki nie powinien być podstawą do stosowania art. 117 § 3 k.p.k. Innymi słowy niestawiennictwo prokuratora w posiedzeniu zażaleniowym, w którym ma on prawo uczestniczyć na podstawie art. 464 k.p.k. nie może stanowić podstawy do nieprzeprowadzenia czynności procesowych. Nie wyklucza jednakże odpowiedzialności prokuratora na drodze służbowej, bądź wystąpienia przez sąd z sygnalizacją (art. 20 § 2 k.p.k.).

Za takim sposobem wykładni przemawia także wzgląd na zapewnienie równości broni stron. O ile obligatoryjny udział prokuratora w posiedzeniach, o których mowa w art. 464 § 1 k.p.k. nie powinien budzić większych zastrzeżeń, o tyle tego samego nie można przenieść na dyspozycję art. 464 § 2 k.p.k. Przeciwne twierdzenie powodowałoby, że udział żalącego się na postanowienie prokuratora, które nie jest postanowieniem wskazanym w art. 464 § 1 k.p.k., byłby uzależniony od decyzji sądu, natomiast udział prokuratora w takim posiedzeniu wynikałby z § 320 ust. 1 reg. prok. i byłby obligatoryjny, gdyby chodziło o zażalenie na jego decyzję procesową, co ma miejsce w większości przypadków. Prokurator zgodnie z zasadą równości stron oraz w świetle art. 299 § 3 k.p.k. winien w takim układzie procesowym wystąpić do sądu z wnioskiem o zezwolenie na wzięcie udziału w posiedzeniu. Przy czym § 320 ust. 1 reg. prok. pomimo zamieszczenia w nim kategorycznego stwierdzenia „uczestniczy", nie rodzi po stronie sądu odwoławczego obowiązku dopuszczenia do udziału w posiedzeniu prokuratora.

Tu dochodzimy do ważnej instytucji – zawiadamiania prokuratora. Odbywa się ono poprzez doręczenie wykazu posiedzeń i rozpraw zaplanowanych na dany dzień (art. 135 k.p.k.). Obowiązek ten z racji umieszczenia w systematyce kodeksu obejmuje również sąd odwoławczy rozpoznający zażalenie na etapie postępowania przygotowawczego. Przy doręczaniu wokandy sąd powinien mieć na względzie przede wszystkim przepisy k.p.k. nie zaś przepisy § 320 ust. 1 i 2 reg. prok. Wobec tego prokurator powinien być zawiadomiony o tych posiedzeniach, w których ma prawo uczestniczyć korzystając z praw strony tj. o posiedzeniach wymienionych w art. 464 § 1 k.p.k. i innych przepisach szczególnych np. 249 § 5 k.p.k. Natomiast tam, gdzie jest to uzależnione od decyzji sądu odwoławczego (art. 464 § 2 k.p.k.) zawiadomienie powinno obejmować tylko te posiedzenia, w których sąd dopuścił udział prokuratora.

Takiego rozdziału próżno jednak szukać w praktyce. W doktrynie podkreśla się, że w przypadku, gdyby w jednej dacie odbywały się obydwa rodzaje posiedzeń to nie ma powodów, aby wykaz taki rozdzielać[60]. W takiej sytuacji dopuszczenie do udziału w czynności prokuratora następuje *per facta concludentia*. Można co prawda wyobrazić sobie taką sytuację, w której sąd pomimo zawiadomienia, odmówi dopuszczenia prokuratora do udziału w posiedzeniu zażaleniowym wobec braku odpowiedniego wniosku o dopuszczenie, ale są to sytuacje wpisujące się raczej w kategorię przykładów akademickich.

Doręczanie wokandy bez rozróżnienia na posiedzenia, w których prokurator może brać udział i tych, w których jego udział zależy od decyzji sądu daje mu uprzywilejowaną pozycję względem pozostałych stron. Rozpoznanie określonej kwestii bez udziału innych zaineresowanych oznacza odstępstwo od zasady równouprawnienia stron, a niekiedy powoduje nawet ograniczenie możliwości pełnego, obiektywnego wyjaśnienia istotnych okoliczności sprawy[61]. Bez względu na treść art. 464 § 1 i 2 k.p.k. oraz § 320 ust. 1 i 2 reg. prok. prokurator będzie miał zapewniony w ten sposób udział i możliwość wypowiedzenia się zawsze wtedy, gdy zostanie zaskarżona jego decyzja procesowa. Natomiast składający środek odwoławczy, jeżeli skarży postanowienie lub zarządzenie inne, aniżeli to, o którym stanowi art. 464 § 1 k.p.k., by być wysłuchanym przez sąd, musi złożyć odpowiedni wniosek, pod warunkiem, że w ogóle dowie się o wyznaczonym terminie posiedzenia przez sąd. Pewnym złagodzeniem tej dysproporcji jest to, że prokurator występuje jako strażnik praworządności i jako taki powinien podejmować działania określone w ustawach, kierując się przy tym zasadą bezstronności i równego traktowania wszystkich obywateli (art. 6 u.o.p.). Innymi słowy, prokurator może albo wystąpić do sądu w trybie art. 464 § 2 k.p.k. o dopuszczenie strony do udziału w posiedzeniu albo wcielić się w rolę nieobecnej strony i podnosić argumenty będące dla niej korzystne. Najlepszym rozwiązaniem byłoby jednak przyjęcie tego, co wynika z przepisów k.p.k., przede wszystkim z art. 464 § 1 i 2 k.p.k. oraz z art. 299 § 2 k.p.k. tj. dążenia ustawodawcy do zrównania uprawnień prokuratora z uprawnieniami pozostałych stron postępowania przygotowawczego.

[60] T. Grzegorczyk, *Komentarz…,* 2014, s. 493.
[61] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 260.

6.3.4. Prawo udziału w posiedzeniu zażaleniowym jako pochodna prawa do udziału w posiedzeniu sądu pierwszej instancji

W art. 464 § 1 zd. II k.p.k. ustawodawca posługuje się specyficznym kryterium podmiotowym, a mianowicie uprawnia do wzięcia udziału w posiedzeniu sądu odwoławczego strony oraz ich przedstawicieli procesowych, gdy mieli oni prawo uczestniczenia w posiedzeniu sądu pierwszej instancji. Z uwagi na to, że wskazany artykuł odnosi się nie tylko do postępowania przygotowawczego, lecz obejmuje wszystkie etapy procesu karnego, dlatego też określenie posiedzenie sądu pierwszej instancji należy odnieść do etapu, na którym w chwili złożenia zażalenia znajduje się proces i stosować odpowiednie przepisy k.p.k.

Ustawodawca w art. 464 k.p.k. posługuje się określeniem „prawo do udziału". Zwrot ten oznacza, że prawo do udziału w posiedzeniu sądu pierwszej instancji wynika z przepisu ustawy, nie zaś z upoważnienia ogólnego zamieszczonego w art. 96 § 2 k.p.k.[62]. W toku postępowania przygotowawczego takimi przepisami są np.: art. 164 k.p.k. (dotyczący posiedzenia sądu w przedmiocie odtworzenia akt), art. 203 § 2 w zw. z art. 249 § 5 k.p.k. (dotyczący posiedzenia w przedmiocie obserwacji podejrzanego w zakładzie leczniczym), art. 238 § 4 i 5 k.p.k. (regulujący posiedzenie w przedmiocie zniszczenia utrwalonych zapisów rozmów telefonicznych, w którym mogą wziąć udział strony, a także osoba objęta kontrolą, która wnosiła o zniszczenie zapisów), art. 249 § 3 i 5 k.p.k. (regulujący udział podejrzanego, obrońcy i prokuratora w posiedzeniach w przedmiocie stosowania i przedłużania tymczasowego aresztowania), art. 270 § 2 k.p.k. (regulujący udział w posiedzeniu w przedmiocie przepadku poręczenia, w którym prawo do udziału ma podejrzany, poręczający i prokurator). Nie oznacza to jednak, że gdy przewiduje się udział określonych podmiotów w posiedzeniu sądu pierwszej instancji wówczas te same podmioty wraz ze swoimi przedstawicielami będą mogły wziąć udział w posiedzeniu sądu odwoławczego rozpoznającego zażalenie na te decyzje. Przepis art. 464 § 1 k.p.k. ogranicza bowiem krąg uprawnionych do wzięcia udziału w posiedzeniu zażaleniowym wyłącznie do stron, obrońców i pełnomocników, co oznacza, że np. poręczający nie będzie mógł wziąć udziału w posiedzeniu sądu odwoławczego[63]. Stanowisko to trzeba jednakże opatrzyć warunkiem, że podmiot ten nie jest jednocześnie wnoszącym zażalenie. Brak tego warunku oznaczałby

[62] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 347. Tak też: D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. II, s. 594; T. Grzegorczyk, *Komentarz…,* 2014, s. 1581. Odmienny pogląd wyraziła B. Wójcicka, zdaniem której, gdy ustawa milczy w przedmiocie udziału stron w posiedzeniu sądu pierwszej instancji uprawnionym do wzięcia udziału w posiedzeniu sądu odwoławczego będzie podmiot, który w świetle art. 96 § 2 k.p.k. wziął udział w posiedzeniu przez fakt stawienia się na nie w sądzie pierwszej instancji - B. Wójcicka, *Udział stron w posiedzeniach sądu w świetle zmian kodeksu postępowania karnego z 1997 r.*, [w:] *Księga Profesora S. Lelentala*, s. 310.

[63] D. Świecki [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, t. II, s. 594.

pozbawienie autora skargi udziału w posiedzeniu, na którym skarga ta ma być rozpoznawana, co byłoby nieuzasadnione w kontekście konstytucyjnego prawa do sądu i wiążącym się z nim prawem do bycia wysłuchanym.

W przepisach k.p.k. odnajdujemy także przepisy, w których ustawodawca wprost zastrzega, że wydanie postanowienia w pierwszej instancji odbywa się bez udziału stron (np. art. 180 § 2 zd. II k.p.k., art. 237a k.p.k., art. 238 § 2 k.p.k.). Taka sytuacja procesowa wyklucza zastosowanie art. 464 § 1 zd. II k.p.k. stanowiącego o możliwości wzięcia udziału przez strony, które miały prawo wziąć udział w posiedzeniu w pierwszej instancji.

Tam, gdzie decyzja procesowa została wydana przez prokuratora, a nie jest to decyzja wymieniona w art. 464 § 1 k.p.k. wówczas zastosowanie będzie miał li tylko art. 464 § 2 k.p.k. To sąd odwoławczy w takim wypadku będzie decydował o tym, na wniosek bądź z urzędu, kogo dopuścić do udziału w posiedzeniu, na którym rozpoznane będzie zażalenie na decyzję prokuratora. Nie można wywieźć innego wniosku nawet posługując się art. 465 § 1 k.p.k. Przepis ten nakazuje odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących zażaleń na postanowienia sądu do zażaleń na postanowienia prokuratora i prowadzącego postępowanie, jednakże to nie zmienia postaci rzeczy. Organy niesądowe większość decyzji podejmują bez udziału uczestników i nie na posiedzeniu. Dlatego też posiłkując się wykładnią art. 464 § 1 zd. II k.p.k. w zw. z art. 465 § 1 k.p.k. dochodzimy do tego samego wniosku, że skoro udział stron przy wydawaniu decyzji przez prokuratora jest wyłączony całkowicie to nie można mówić o przysługującym im *ex lege* prawie do wzięcia udziału w posiedzeniu sądu odwoławczego. Nie wyklucza to jednak zwrócenia się np. we wnoszonym środku odwoławczym o dopuszczenie przez sąd do udziału w takim posiedzeniu w świetle art. 464 § 2 w zw. z art. 9 § 2 k.p.k.

6.4. Jawność zewnętrzna posiedzeń zażaleniowych

Problematyka jawności zewnętrznej posiedzeń sądowych stanowiła, przed nowelizacją z 2013 r., przedmiot licznych wypowiedzi doktryny jak i orzecznictwa stanowiąc podstawę prezentowanych tam spornych poglądów. Zarysowały się tu trzy stanowiska. Jedno mówiące o tym, że jawność zewnętrzna posiedzeń sądowych jest wyłączona[64]. Drugie stojące za jawnością zewnętrzną posiedzeń sądowych[65]. I trzecie bardziej umiarkowane, zgodnie z którym jawność posiedzeń należy wywodzić z norm zawartych bezpośrednio w Konstytucji RP oraz norm traktatowych wiążących Rzeczpospolitą, ale nie oznacza to, że jawne są

[64] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 417; W. Jasiński, *Jawność zewnętrzna posiedzeń sądu (nawiązanie do artykułu M. Rogackiej-Rzewnickiej)*, Prok. i Pr. 2010 r., nr 4, s. 36.
[65] A. Sakowicz [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 222; M. Rogacka-Rzewnicka, *Zagadnienie jawności stosowania tymczasowego aresztowania*, Prok. i Pr. 2009 r., nr 1, s. 49.

wszelkie, bez wyjątku, posiedzenia sądu[66]. Zaprezentowane stanowiska zarysowały się z uwagi na „milczenie ustawodawcy" w tym przedmiocie. Rozbieżność poglądów w orzecznictwie doprowadziła do skierowania przez Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego do Sądu Najwyższego wniosku o rozstrzygnięcie rozbieżności orzeczniczych, w wyniku którego podjęta została uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z 28.03.2012 r.[67] Uchwała ta, odnosząca się do wszystkich posiedzeń możliwych na gruncie procesu karnego dotykała także posiedzeń sądowych w toku postępowania przygotowawczego. Judykat ten miał uporządkować materię jawności zewnętrznej, ale założonego celu nie udało się osiągnąć. Rozstrzygnięcie Sądu Najwyższego spotkało się z krytyką opartą m.in. na tym, że o ile tezy uchwały wprowadziły zasadę jawności zewnętrznej posiedzeń sądu, o tyle w uzasadnieniu wskazano na liczne wyjątki, posiłkując się ogólnymi (konstytucyjnymi i międzynarodowymi) normami i stosując wykładnię celowościową[68]. Jako jeden z wyjątków wskazano posiedzenia sądu w toku postępowania przygotowawczego. Sąd Najwyższy uznał, że za wyłączeniem ich jawności zewnętrznej przemawia tajność tego etapu procesu karnego wywodzona nie z przepisów k.p.k., lecz z art. 241 k.k. statuującego przestępstwo naruszenia tajemnicy postępowania przygotowawczego. Argumentując swoje stanowisko skład orzekający przyjął, że znamię przestępstwa z art. 241 k.k. tj. „zanim ujawniono je w postępowaniu sądowym" odnosi się nie tylko do momentu wniesienia aktu oskarżenia, ale należy je odnieść również do postępowania sądowego wywołanego wniesieniem zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia bądź umorzenie postępowania przygotowawczego. Przyjęto zatem niejawność zewnętrzną każdego posiedzenia sądu w toku postępowania przygotowawczego bez względu na to czy jego przedmiotem jest kwestia incydentalna, czy też, dochodzi na nim do rozpoznania i rozstrzygnięcia sprawy.

Sygnalizowane rozbieżności interpretacyjne dotyczące jawności zewnętrznej posiedzeń sądu rozwiązał ustawodawca poprzez wprowadzenie do kodeksu nowelizacją z 2013 r. art. 95b k.p.k., w którym przesądzono o niejawności posiedzeń sądowych. Wyjątki od powyższej zasady mogą wynikać bądź z treści przepisu rangi ustawowej bądź stanowić efekt zarządzenia prezesa sądu lub sądu. W § 2 wskazanego przepisu wymienione zostały

[66] P. Hofmański, *O jawności posiedzeń sądowych w procesie karnym*, [w:] *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności. Księga pamiątkowa Profesora Andrzeja Bulsiewicza*, red. A. Marek, Toruń 2004, s. 126-133.

[67] I KZP 26/11, OSNKW 2012/4 poz. 36.

[68] Zob.: W. Jasiński, *Publiczność posiedzeń sądu w procesie karnym (w nawiązaniu do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2012 r., sygn. I KZP 26/11)*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 5, s. 36-52; R. Koper, *Glosa do uchwały SN z 28.03.2012 r. I KZP 26/11*, Prok. i Pr. 2012 r., nr 11, s. 169-180; A. Skowron, *Glosa do uchwały SN z 28.03.2012 r. I KZP 26/11*, LEX el./2012; P. Rogoziński, *Glosa do uchwały SN z 28.03.2012 r. I KZP 26/11*, GSP-Prz.Orz. 2013 r., nr 1, poz. 71-80.

enumeratywnie te posiedzenia, które są jawne. Wśród nich nie ma posiedzeń sądowych odbywających się w toku postępowania przygotowawczego co czyni niejawnymi zewnętrznie posiedzenia, na których będzie rozpoznawane zażalenie. Posiedzenia takie będą zatem jawne, ale wyłącznie wewnętrznie dla podmiotów enumeratywnie wymienionych w określonym przepisie pozostając nadal niejawnymi zewnętrznie[69]. Nie wykluczone jest jednak to, by prezes sądu lub sąd rozpoznający zażalenie w toku postępowania przygotowawczego zarządził inaczej.

Niejawność zewnętrzna posiedzeń sądowych w toku postępowania przygotowawczego wynikająca z art. 95b § 1 k.p.k. zasługuje na aprobatę. Sąd dokonuje na tym etapie procesu karnego przewidzianych w ustawie czynności w toku postępowania przygotowawczego i pełni przede wszystkim rolę kontrolną nie rozstrzygając sprawy co do istoty. Gospodarzem pozostaje w dalszym ciągu prokurator. Dlatego też posiedzenia sądowe, stanowiące składową postępowania przygotowawczego powinny podlegać tym samym regułom co postępowanie przygotowawcze. Dotyczy to także posiedzeń zażaleniowych. W doktrynie oraz w uzasadnieniu powoływanej uchwały Sądu Najwyższego z 2012 r. wyrażono wątpliwość, czy niejawnością zewnętrzną należy też objąć posiedzenia, na których rozpoznawane jest zażalenie na postanowienie o umorzeniu lub odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego. Słusznie jednakże przyjęto, że skoro nie dochodzi tu do prawomocnego zakończenia postępowania przygotowawczego to aktualny jest wynikający z art. 241 k.k. zakaz rozpowszechniania informacji z postępowania przygotowawczego i stąd posiedzenie, na którym rozpoznawane jest zażalenie na ww. postanowienie jest niejawne dla publiczności[70].

Trudno też uznać, że rozpoznanie zażalenia może odbyć się publicznie w sytuacji, gdy zaskarżona decyzja podejmowana jest w kameralnych warunkach tj. z wyłączeniem udziału nie tylko publiczności, lecz zdarza się, że także i stron. Czemu miałoby zatem służyć upublicznienie posiedzeń zażaleniowych? Decyzje podejmowane są przez sąd na podstawie materiału dowodowego zgromadzonego w aktach sprawy i najczęściej przy braku przeprowadzenia postępowania dowodowego, co sprawia, że obecne na sali sądowej osoby postronne nie uzyskają ani pełnej, ani zrozumiałej informacji, a możliwość sprawowania społecznej kontroli nad wydawanymi orzeczeniami nie będzie większa niż w przypadku zapewnienia dostępu do odpisu wydawanego rozstrzygnięcia w sekretariacie sądu[71]. Nadto

[69] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 418.
[70] S. Steinborn [w:] S. Steinborn, *Komentarz…*, teza 5 do art. 95b k.p.k.
[71] W. Jasiński, *Publiczność posiedzeń sądu…*, s. 45 i 48.

należy brać pod uwagę też to, że publicznością może być osoba, która brała udział w zdarzeniu objętym ściganiem, ale w danym momencie nie występuje w postępowaniu przygotowawczym i w ten sposób może odpowiednio kierować swoim lub cudzym zachowaniem wykorzystując do tego uzyskaną wiedzę o czynnościach podejmowanych przez organy ścigania. Nie sposób również pominąć tego, że za niejawnością posiedzeń przemawia specyfika niektórych przestępstw oraz stanów faktycznych, których upublicznienie mogłoby prowadzić do wtórnej wiktymizacji lub stygmatyzacji społecznej, szczególnie w niewielkich, zhermetyzowanych społecznościach.

6.5. Termin do rozpoznania zażalenia

Przepisy określające czas, w jakim sąd powinien rozpoznać wniesiony środek odwoławczy należą do rzadkości. W niektórych jednak przypadkach ustawodawca zdecydował się na określenie cezury czasowej, choć nie zawsze będzie to termin określony w dniach, tygodniach lub miesiącach. Dzieje się to w odniesieniu do tych czynności procesowych, które naruszają konstytucyjnie chronione prawa i wolności obywatelskie. Wydłużanie czasu niezbędnego do rozpoznania zażalenia może prowadzić do utrzymywania w obrocie nielegalnych, nieprawidłowych bądź niezasadnych postanowień lub zarządzeń. Zwłoka w przypadku rozpoznania np. zażalenia na zatrzymanie powoduje, że okres zatrzymania upłynie, co znacznie ogranicza jego praktyczne znaczenie; zatrzymany nie uzyska zamierzonego rezultatu, którym z reguły jest wyjście jak najszybciej na wolność[72].

Zbyt długi czas upływający między wniesieniem zażalenia a jego rozpoznaniem może także prowadzić, bez względu na decyzję organu rozstrzygającego w przedmiocie tego środka odwoławczego, do unicestwienia niektórych czynności procesowych. Ilustracją tego zagadnienia może być rozpoznawanie zażalenia na postanowienie o odmowie przedłużenia tymczasowego aresztowania. Gdyby zdarzyło się tak, że zanim rozpoznane zostanie zażalenie upłynie czas, na który zastosowano tymczasowe aresztowanie, aresztowanego należy bezwzględnie zwolnić niezależnie od decyzji sądu odwoławczego, o ile nie jest pozbawiony wolności w innej sprawie[73]. Nie pozostaje to bez znaczenia dla procesu jako takiego. Środki zapobiegawcze stosuje się dla zapewnienia prawidłowego toku postępowania. Ów tok może wobec tego zostać zaburzony poprzez zbyt długi czas upływający pomiędzy wniesieniem a rozpoznaniem zażalenia.

[72] R.A. Stefański, *Zatrzymanie według nowego kodeksu postępowania karnego,* Prok. i Pr. 1997 r., nr 10, s. 55.
[73] Zob.: uchwała SN z 24.11.2010 r., I KZP 20/10, OSNKW 11/2010 poz. 94.

Ongiś w doktrynie procesu karnego wyrażono pogląd, że zasadnym byłoby przywrócenie 7 dniowego terminu do rozpoznania zażalenia na postanowienia w przedmiocie tymczasowego aresztowania oraz zabezpieczenia majątkowego, na wzór przepisów kodeksu postępowania karnego z 1969 r.[74]. Nowelizacja z 2013 r. po części zrealizowała stawiane wnioski *de lege ferenda*. W art. 252 § 3 k.p.k. od 1.07.2015 r. ustanowiono, że termin do rozpoznania zażalenia na postanowienie w przedmiocie tymczasowego aresztowania nie powinien być dłuższy aniżeli 7 dni. Termin ten nie wiąże się jednak z żadnymi konsekwencjami w przypadku jego niedochowania np. obowiązkiem zwolnienia tymczasowo aresztowanego, dlatego też należy uznać go za instrukcyjny, choć zwiększa on gwarancje procesowe podejrzanego[75]. W tym stanie rzeczy dziwić może brak tożsamej regulacji w przedmiocie zabezpieczenia majątkowego.

Na gruncie procedury karnej „sąd rozpoznaje niezwłocznie" zażalenie na postanowienia określone w art. 203 § 4 k.p.k. (umieszczenie w zakładzie leczniczym na obserwacji), art. 246 § 2 k.p.k. (zażalenie na zatrzymanie), art. 252 § 3 k.p.k. (środki zapobiegawcze). Dla zapewnienia niezwłocznego rozpoznania zażalenia ustawodawca nakłada obowiązki na organy *a quo* związane z przekazywaniem organom *ad quem* wniesionego środka odwoławczego wraz z aktami sprawy. Takie rozwiązania znalazły się w: art. 463 § 2 k.p.k., który stanowi, że zażalenie na postanowienie w przedmiocie tymczasowego aresztowania oraz zabezpieczenia majątkowego powinno być przekazane do rozpoznania w ciągu 48 godzin; art. 246 § 2 k.p.k., zgodnie z którym zażalenie na zatrzymanie przekazuje się niezwłocznie[76].

Zastrzeżenia te nie dotyczą jednakże zażaleń na inne niż wymienione postanowienia lub czynności. Nie oznacza to wszak dowolności. Każde zażalenie zgodnie z art. 463 § 1 k.p.k. powinno być przekazane do rozpoznania wraz z aktami sprawy lub niezbędnymi odpisami z akt sprawy niezwłocznie. Pomimo instrukcyjnego charakteru terminów pożądanym jest, aby przekazanie akt nastąpiło w możliwie najkrótszym czasie. Opóźnienie sprawy na etapie postępowania międzyinstancyjnego rzutuje na dochowanie innych terminów i może prowadzić nawet do wyłączenia kontroli zasadności czy legalności zaskarżonych czynności procesowych[77]. Ze względów organizacyjnych ustawodawca nie jest w stanie zapewnić szybkiej kontroli odwoławczej wszystkich rozstrzygnięć procesowych, czego

[74] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…,* t. III, s. 344.
[75] J. Izydorczyk, *Stosowanie tymczasowego aresztowania po 1 lipca 2015 r.*, [w:] P. Wiliński, *Obrońca i pełnomocnik…*, s. 155.
[76] O czym była szerzej mowa w podrozdziale 6.1.3.
[77] Zob.: wyrok SA we Wrocławiu z 31.01.2012 r., II AKa 402/11, LEX nr 1109535.

zresztą nie wymagają przepisy konwencyjne. Akty międzynarodowe upatrują potrzebę szybkiego rozpoznania odwołania tylko w odniesieniu do zatrzymania i aresztowania, aby umożliwić orzeczenie przez sąd w przedmiocie ich legalności i zarządzić zwolnienie, jeżeli zatrzymanie lub aresztowanie okaże się bezprawne[78].

Na wydłużenie terminu związanego z obiegiem akt wpływają także wyniki wstępnej kontroli wniesionego środka i związane z tym ewentualne nieprawidłowości wiążące się np. z wezwaniem do uzupełnienia braków, koniecznością przekazania środka odwoławczego właściwemu organowi, z uwagi na jego wniesienie z pominięciem organu *a quo*, opóźnień w doręczeniach i błędów w doręczeniach ze strony administracji aresztów śledczych lub zakładów karnych, nienadążania korespondencji za osadzonym, który jest przenoszony pomiędzy różnymi jednostkami penitencjarnymi. Stąd, dla uniknięcia części braków, tak istotnym jest właściwe sporządzanie pouczeń dla uprawnionych do wniesienia zażalenia, które w prosty i przejrzysty sposób dadzą odpowiedź na pytanie do kogo, w jakim terminie należy wnieść środek odwoławczy i jakie warunki powinien on spełniać[79].

Czynnikiem wpływającym na opóźnienie rozpoznania zażalenia jest również sam przebieg posiedzenia odwoławczego. Przykładem czynności sądowych znacznie opóźniających rozpoznanie zażalenia jest wystąpienie przez sąd odwoławczy z pytaniem prawnym do Sądu Najwyższego w trybie art. 441 k.p.k. Czas potrzebny na zajęcie stanowiska przez Sąd Najwyższy znacznie opóźnia rozpoznanie zażalenia. Dlatego też występowanie z pytaniem prawnym w przypadku zażaleń w toku postępowania przygotowawczego powinno być stosowane rzadko i przy zachowaniu należnej staranności przez sąd. Dodatkowo wydłużającym w czasie rozpoznanie środka odwoławczego jest jawność posiedzeń sądowych związana z nią konieczność zawiadomienia uprawnionych do wzięcia udziału w posiedzeniu, co jest niezbędne dla zapewniania rzetelnego postępowania. Czynnikiem opóźniającym są także zdarzające się odroczenia bądź przerwania posiedzenia.

6.6. Postępowanie dowodowe organu *ad quem*

Organ rozpoznający zażalenie w toku postępowania przygotowawczego ma prawo do sprawdzenia okoliczności faktycznych na podstawie art. 97 k.p.k. Korzystając z uprawnień nadanych ww. przepisem sąd ma prawo przeprowadzić dowód, który będzie miał znaczenie dla merytorycznego rozpoznania sprawy. Konieczność ich przeprowadzenia może wynikać z

[78] P.K. Sowiński, *Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony. Uwagi na tle czynności oskarżonego oraz organów procesowych*, Rzeszów 2012, s. 733.

[79] Na problematykę doniosłość pouczeń zwracał uwagę D. Wysocki wskazując, że w większości przypadków zażaleń na zastosowanie tymczasowego aresztowania były one wnoszone bezpośrednio do sądu rozpoznającego zażalenie z pominięciem organu *a quo*, zaś przyczyn tego wskazany Autor upatrywał właśnie w niezrozumiałych pouczeniach kierowanych do stron – D. Wysocki, *Gwarancje niezwłocznej kontroli…*, s. 54-55.

wniosków dowodowych zamieszczonych w zażaleniu, do czego skarżący ma prawo na podstawie art. 427 § 3 k.p.k. Zdaniem A. Ludwiczka sąd przeprowadzając dowód na posiedzeniu, przy okazji rozpoznawania środka zaskarżenia włącza go tym samym w obręb postępowania przygotowawczego, co w ocenie tego Autora może diametralnie zmienić bieg postępowania, zwłaszcza gdy przeprowadzony dowód (jego ocena dokonana przez sąd) w odmienny sposób przedstawia kwestię odpowiedzialności karnej podejrzanego[80]. Wydaje się jednak, że dowody przeprowadzane na podstawie art. 97 k.p.k. nie powinny sięgać, aż tak daleko. Mogłoby to prowadzić do zaburzenia roli sądu, który rozpoznając zażalenie sprawuje kontrolę nad postępowaniem przygotowawczym. Przeprowadzanie dowodów na tym etapie postępowania karnego należy pozostawić organom niesądowym. Skorzystanie z art. 97 k.p.k. przy rozpoznawaniu zażalenia powinno mieć na celu ewentualną weryfikację zasadności podniesionego w środku odwoławczym uchybienia.

6.7. Zbieg zażaleń

Do zbiegu zażaleń najczęściej dochodzi wtedy, gdy decyzja procesowa lub czynność inna niż postanowienie i zarządzenie zostaną zaskarżone przez kilka uprawnionych do tego podmiotów, w różnym czasie. W przypadku, gdy zażalenia te wpłyną przed rozpoznaniem sprawy przez organ odwoławczy problem nie istnieje – zostaną rozpoznane łącznie. Sytuacja komplikuje się, gdy wpłynie zażalenie, wniesione w terminie i przez uprawnioną osobę, ale zaskarżona nim decyzja procesowa została już utrzymana w mocy po rozpoznaniu innego zażalenia. Powodów takiego stanu rzeczy można upatrywać w dwóch przyczynach. Pierwsze będą natury organizacyjno-technicznej np. przedłużające się doręczenie odpisu orzeczenia jednemu z podmiotów uprawnionych do wniesienia środka odwoławczego, nieprawidłowa praca sekretariatu i zagubienie jednego ze środków odwoławczych. Drugą z przyczyn jest przywrócenie terminu do wniesienia środka odwoławczego już po rozpoznaniu innego środka odwoławczego od tego samego orzeczenia[81].

W materii niejednoczesnego rozpoznawania środków odwoławczych wypowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale z 21.10.2003 r.[82], który przyjął, że niedopuszczalne jest rozpoznanie zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji, które już się uprawomocniło na skutek rozpoznania zażalenia. Uzasadniając swoje stanowisko Sąd Najwyższy wskazał, że w jego ocenie prawomocne jest każde orzeczenie niezaskarżalne za pomocą zwykłych

[80] A. Ludwiczek, *Wpływ sądu na postępowanie dowodowe w postępowaniu przygotowawczym,* [w:] S. Lelental, *Czynności dochodzeniowo-śledcze…*, s. 39-40.
[81] S. Steinborn, *W kwestii dopuszczalności niejednoczesnego rozpoznawania środków odwoławczych wniesionych od tego samego orzeczenia*, [w:] *Księga SSN S. Zabłockiego*, s. 536.
[82] I KZP 31/03, OSNKW 11-12/2003 poz. 95. Podobnie: postanowienie SA we Wrocławiu z 2.08.2007 r., II AKz 391/2007, LEX nr 301491.

środków odwoławczych, co powoduje, że w momencie utrzymania w mocy zaskarżonego orzeczenia przez sąd drugiej instancji zaczyna istnieć prawomocne rozstrzygnięcie, co wyklucza możliwość rozpoznania wniesionego w tej samej sprawie kolejnego środka odwoławczego. W konsekwencji prowadzi to do powstania negatywnej przesłanki procesowej w postaci zakazu *ne bis in idem*, która dotyczy nie tylko orzeczeń, którymi rozstrzygnięto o głównym przedmiocie procesu karnego, ale także zaskarżalnych decyzji incydentalnych. W ocenie Sądu Najwyższego przyjęcie odmiennej interpretacji prowadziłoby do tego, że w obrocie funkcjonowałyby dwa orzeczenia sądu odwoławczego w tej samej kwestii, a nawet mogłoby prowadzić to do absurdalnej sytuacji, w której funkcjonowałyby dwa sprzeczne ze sobą orzeczenia. Jako, że zażalenie dotyczyło stosowania tymczasowego aresztowania, to środek odwoławczy wniesiony później, w ocenie Sądu Najwyższego, można potraktować jako wniosek o zmianę zgodnie z art. 253 § 1 k.p.k.

Orzeczenie to było szeroko komentowane w doktrynie[83]. W dyskusji przejawiały się zarówno argumenty krytyczne podnoszone przeciwko tezie uchwały jak i aprobujące pogląd Sądu Najwyższego. Krytyka, przede wszystkim oparta została na przyjęciu, że w przypadku decyzji incydentalnych równolegle mogą funkcjonować dwie nawet różniące się od siebie, albowiem zawsze obowiązującą będzie ta wydana później. Nadto podniesiono, że sąd odwoławczy ma obowiązek rozpoznać prawidłowo wniesiony środek odwoławczy bez względu na przyczyny, dla których nie rozpoznano go równolegle z innym. Przy czym dopuszczono także sytuację, że pozostawienie drugiego zażalenia bez rozpoznania byłoby uzasadnione, jeżeli już w wyniku pierwszego z nich środek zapobiegawczy by uchylono, a tego domagałby się też ów drugi skarżący, jako że nie istnieje już w takiej sytuacji przedmiot zaskarżenia[84]. Wśród poglądów aprobujących tezy uchwały jako dodatkowy argument nieporuszony w uzasadnieniu rzeczonego judykatu przyjmuje się, że w sytuacji, gdy zażalenie zostało złożone przed dwóch obrońców tego samego podejrzanego to w istocie pochodzą od tej samej osoby uprawnionej, a uprawnienie to jest realizowane przez obrońców[85].

[83] Zob.: J. Izydorczyk*, Glosa do uchwały SN z dnia 21 października 2003 r., I KZP 31/03,* Pal. 2004 r., nr 9-10, s. 250 i n.; A. Skuza, *Glosa do uchwały SN z dnia 21 października 2003 r., I KZP 31/03*, PiP 2004 r., nr 12, s. 124-128; A. Ziębiński, *Glosa do uchwały SN z dnia 21 października 2003 r., I KZP 31/03*, PS 2007 r., nr 1, s. 126 i n.; S. Steinborn, *W kwestii…*, s. 537-540.

[84] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 906.

[85] Zob.: R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2003 r.*, WPP 2004 r., nr 2, s. 116-119; J. Grajewski, S. Steinborn [w:] L.K. Paprzycki, *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 k.p.k.…*, teza 13 do art. 426 k.p.k.

W najnowszym orzecznictwie dotyczącym zadanego problemu na uwagę oraz na aprobatę zasługuje postanowienie Sądu Apelacyjnego w Gdańsku z 20.07.2016 r.[86], w którym to Sąd nie podzielił stanowiska wyrażonego w uchwale z 21.10.2003 r. przedstawiając argumentację pokrywającą się z zastrzeżeniami zgłaszanymi w doktrynie procesu karnego na tle judykatu Sądu Najwyższego. Swoje rozstrzygnięcie Sąd Apelacyjny oparł na tym, że: 1) postanowienie incydentalne ma charakter postanowienia niestanowczego, dlatego też nie ma zdolności do uprawomocnienia się rozumianej jako wykreowanie stanu powszechnie nazywanego prawomocnością formalną i materialną; 2) można mówić o ich niezaskarżalności, jednak w żaden sposób nie tworzą one stanu powagi rzeczy osądzonej i nie wywołują skutków, o jakich mowa w art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k.; 3) wcześniejsze rozpoznanie jednego z wniesionych środków odwoławczych i nawet utrzymanie zaskarżonego orzeczenia w mocy nie może spowodować, że to zaskarżone orzeczenie prawomocność uzyska, skoro nadal do rozpoznania pozostaje inny środek odwoławczy wniesiony od tego samego orzeczenia; 4) w świetle art. 433 § 1 k.p.k. wcześniejsze rozpoznanie jednego ze środków odwoławczych wcale nie musi oznaczać, że zdezaktualizowały się zarzuty i argumenty podniesione w kolejnym. Argumentacja ta jest przekonująca i zyskała już aprobatę w doktrynie[87].

Dotychczasowe uwagi dotyczyły zażaleń, których przedmiotem były postanowienia incydentalne. Podobna sytuacja jest też możliwa, gdy do sądu wpłynie zażalenie strony, która wcześniej otrzymała odpis postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego, zaś po rozpoznaniu tego zażalenia, w tej samej sprawie, wpłynie do sądu zażalenie innej strony. Przykładowo podejrzany wniósł zażalenie na postanowienie prokuratora o umorzeniu postępowania co do tego samego czynu tej samej osoby w sytuacji, gdy uprzednio sąd rozpoznał już złożone wcześniej zażalenie pokrzywdzonego na to postanowienie i utrzymał je w mocy. W tym wypadku w doktrynie przyjęto, że rozpoznanie tego pierwszego zażalenia nastąpiło z naruszeniem przesłanki *litis pendentis*. Przy czym stanie się tak przy założeniu, że termin do wniesienia drugiego z zażaleń nie upłynął w chwili orzekania w przedmiocie pierwszego. Tylko wówczas dopuszczalne jest bowiem przyjęcie, że nie może stać się w całości prawomocne orzeczenie, które jeszcze jest zaskarżalne dla któregokolwiek z

[86] II AKz 465/16, KSAG 4/2016, s. 202-211. Trzeba tu jednak zaznaczyć, że stan faktyczny, będący podstawą orzekania sądu apelacyjnego różnił się od stanu faktycznego, który stał się podstawą wypowiedzi SN tym, że zażalenia zostały wniesione przez dwie różne strony procesowe – prokuratora i pełnomocnika oskarżyciela posiłkowego. Przedmiotem zaskarżenia była decyzja o zastosowaniu warunkowego tymczasowego aresztowania.
[87] K. Eichstaedt [w:] D. Świecki, *Komentarz…*, 2019, teza 9 do art. 252 k.p.k.

uprawnionych podmiotów[88]. Pogląd ten jest słuszny choć można zapytać, co w takim razie, gdy termin ten upłynie, a następnie zostanie on przywrócony? W przypadku odmowy wszczęcia postępowania przygotowawczego, jak i w przypadku postanowień o umorzeniu dochodzenia lub śledztwa w fazie *in rem* dopuszczalne jest recypowanie argumentacji i stanowiska wyrażonego wcześniej. Odmiennie natomiast wygląda już sytuacja w przypadku postanowień o umorzeniu dochodzenia lub śledztwa w fazie *in personam*. Przyjmuje się bowiem, że takie orzeczenie może zyskać status prawomocności zarówno materialnej jak i formalnej, a tym samym stworzyć podstawy do powstania negatywnej przesłanki z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k. tj. powagi rzeczy osądzonej. Wydaje się zatem, że w takiej sytuacji drugie zażalenie wniesione po rozpoznaniu wcześniej złożonego, będzie niedopuszczalne.

Ze zbiegiem zażaleń możemy mieć do czynienia także wówczas, gdy złożone środki odwoławcze dotyczą dwóch różnych decyzji procesowych, ale pozostających ze sobą w związku. Niekiedy ustawa dopuszcza łączne rozpoznanie środków odwoławczych tak jak w przypadku zaskarżenia postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania i jednoczesnym zaskarżeniu zatrzymania (art. 246 § 5 k.p.k.). Innym możliwym układem procesowym jest sytuacja, w której uprawnionemu do wniesienia zażalenia odmówi się dostępu do akt i podmiot ten wniesie zażalenie na takie zarządzenie, a następnie wniesienie zażalenie na inną decyzję procesową. Przykładowo prokurator odmówi podejrzanemu udostępnienia akt po przeprowadzonym przeszukaniu. Podejrzany zaskarża tę decyzję, ale jednocześnie wnosi zażalenie na przeszukanie. Organem rozpoznającym zażalenie na odmowę udostępnienia akt jest sąd właściwy do rozpoznania sprawy w pierwszej instancji, natomiast zażalenie na przeszukanie będzie rozpoznawał sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzone jest postępowanie przygotowawcze. Mogą być to zatem różne sądy rzeczowo i miejscowo właściwe. Zbieg ten można określić mianem pozornego, gdyż zaskarżenie odmowy udostępnienia akt nie wstrzymuje wykonalności tej decyzji procesowej, a co za tym idzie także postępowania zażaleniowego. Warunkiem wszczęcia kontroli odwoławczej jest wniesienie zażalenia, a nie udostępnienie akt skarżącemu. Innymi słowy, zanim rozpoznane zostanie zażalenie na odmowę dostępu do akt, może zapaść już rozstrzygnięcie sądu odwoławczego. Ze względu jednak na ważkość zapoznania się z aktami sprawy przez skarżącego przy zaprezentowanym współistnieniu zażaleń, zasadnym byłoby łączne ich rozpoznanie tak jak przewiduje to art. 246 § 5 k.p.k. do tego jednakże wymagana jest interwencja ustawodawcy.

[88] M. Syta, *Zażalenia na postanowienia zamykające drogę do wydania wyroku, podejmowane w toku postepowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 1, s. 53.

6.8. Rozstrzygnięcia organów odwoławczych po rozpoznaniu zażalenia w postępowaniu przygotowawczym

Rozstrzygnięcia organów odwoławczych podejmowane w ramach kontroli zażaleniowej powinny przybierać formę postanowień. Wynika to z art. 93 § 1 k.p.k., który stanowi, że gdy sprawa nie wymaga wydania wyroku wydaje się postanowienie. Niewątpliwie rozpoznanie zażalenia nie jest sprawą wymagającą wydania wyroku, dlatego też bez względu na przedmiot zażalenia (postanowienie, zarządzenie, czynności faktyczne) rozstrzygnięcie powinno następować w drodze postanowienia.

Postanowienie powinno odpowiadać wymaganiom formalnym zawartym w art. 94 § 1 k.p.k. tj. zawierać oznaczenie organu wydającego ze wskazaniem osoby wydającej, datę wydania postanowienia, wskazanie sprawy oraz kwestii, której postanowienie dotyczy, rozstrzygnięcie z podaniem podstawy prawnej. Przepisy szczególne przewidują także elementy, które obok ww. powinny znaleźć się w postanowieniu wydanym po rozpoznaniu zażalenia w toku postępowania przygotowawczego. Przykładowo w art. 467 § 2 k.p.k. ustawodawca wskazuje, że organ odwoławczy uznając zasadność zażalenia na czynności lub zaniechanie czynności stwierdzając niezgodność czynności z prawem zarządza co należy, a także podejmuje inne przewidziane w ustawie środki. Przy rozpoznawaniu zażalenia na zatrzymanie sąd obowiązany jest w przypadku uznania jego nielegalności bądź bezzasadności zarządzić natychmiastowe zwolnienie zatrzymanego (art. 246 § 3 k.p.k.). W przypadku zastosowania tymczasowego aresztowania po rozpoznaniu zażalenia (art. 426 § 2 k.p.k.) postanowienie powinno zawierać elementy wskazane w art. 251 k.p.k. dotyczące osoby, zarzucanego jej czynu i jego kwalifikacji prawnej. Ponadto sąd w takim wypadku obowiązany jest zawiadomić osoby i instytucje, a także przedsięwziąć czynności określone w art. 261 § 3 oraz art. 262 k.p.k., co powinno znaleźć wyraz w postanowieniu.

6.8.1. Rodzaje rozstrzygnięć po rozpoznaniu zażalenia w postępowaniu przygotowawczym

Katalog rozstrzygnięć możliwych do podjęcia przez organ po rozpoznaniu zażalenia jest identyczny dla sądu jak i prokuratora. Katalog ten w przypadku zaskarżenia postanowień i zarządzeń znajduje się w art. 437 k.p.k. stosowanym w zw. z art. 465 § 1 k.p.k. i art. 466 § 1 k.p.k. Dopuszczalne jest zatem utrzymanie w mocy, zmiana lub uchylenie zaskarżonego orzeczenia w całości lub w części. Przepisy k.p.k. przewidują też szczególne regulacje dotyczące orzeczeń reformatoryjnych bądź kasatoryjnych. Są one zawarte w art. 437 § 2 k.p.k., art. 442 k.p.k. oraz w art. 330 § 1 k.p.k. Wymogi te dotyczą bądź konieczności wydania orzeczeń następczych bądź szczególnych elementów uzasadnienia decyzji organu

odwoławczego. Przy czym to, który z powołanych przepisów będzie miał zastosowanie uzależnione jest od przedmiotu zaskarżonej decyzji. W razie zaskarżenia postanowienia o odmowie wszczęcia bądź umorzeniu postępowania przygotowawczego, w przypadku jego uchylenia zastosowanie znajdzie art. 330 § 1 k.p.k. Natomiast w przypadku innych decyzji procesowych zastosowanie przy orzekaniu kasatoryjnym znajdują art. 437 § 2 k.p.k. i 442 k.p.k.

Na gruncie postępowania przygotowawczego ważkim zagadnieniem staje się także katalog rozstrzygnięć w przypadku zaskarżenia czynności innych aniżeli postanowienia bądź zarządzenia. Ustawodawca dostrzegając specyfikę tego rodzaju postępowania odwoławczego w art. 467 § 2 k.p.k. przyjął, że organ odwoławczy uznając zasadność zażalenia stwierdza niezgodność z prawem czynności lub brak czynności, stwierdzając zaś powyższe zarządza co należy, zwłaszcza w celu naprawienia skutków uchybienia oraz zapobieżenia podobnym uchybieniom w przyszłości, a także podejmuje inne przewidziane w ustawie środki. Nadto należy zwrócić uwagę, że przepisy szczególne mogą stanowić *lex specialis* wobec przepisów Rozdziału 50 k.p.k. i wskazywać zakres treści orzeczenia sądu rozpoznającego zażalenie tak jest np. w przypadku zażalenia na zatrzymanie[89].

6.8.1.1. Orzeczenie pozostawiające zażalenie bez rozpoznania

Sytuacje pozostawienia zażalenia bez rozpoznania przewidziano w: 1) art. 430 § 1 k.p.k., kiedy to sąd odwoławczy może pozostawić bez rozpoznania przyjęty środek odwoławczy, jeżeli zachodzą okoliczności określone w art. 429 § 1 k.p.k. albo jeżeli przyjęcie tego środka nastąpiło na skutek niezasadnego przywrócenia terminu, 2) art. 432 k.p.k. na podstawie którego sąd odwoławczy pozostawia bez rozpoznania cofnięty środek odwoławczy.

W kontekście możliwości uchylenia zaskarżonej decyzji zanim dojdzie do rozpoznania zażalenia powstaje pytanie, czy w takiej sytuacji można wydać postanowienie o pozostawieniu zażalenia bez rozpoznania. Za takim rozwiązaniem opowiadał się Z. Doda, który wskazał, że skoro jednym z warunków dopuszczalności skargi odwoławczej jest istnienie decyzji będącej przedmiotem zaskarżenia to gdy zażalenie stanie się *in concreto* bezprzedmiotowe, to w takiej sytuacji można wydać postanowienie o pozostawieniu sprawy bez rozpoznania[90]. Przeciwny pogląd wyraził J. Tylman wskazując, że w sytuacji podjęcia postępowania w trybie art. 327 § 1 k.p.k. po wpłynięciu zażalenia na postanowienie o

[89] R.A. Stefański, *Zatrzymanie według…*, s. 55.
[90] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 308.

umorzeniu, zażalenie należy pozostawić bez rozpoznania[91]. Wydaje się, że w przypadku odpadnięcia substratu zaskarżenia uznanie zażalenia jako bezprzedmiotowego nie jest właściwe. Po pierwsze nie ma ono umocowania normatywnego, gdyż takiego rozstrzygnięcia proces karny nie zna, a po drugie dla oceny bezprzedmiotowości musiałoby nastąpić merytoryczne rozpoznanie zażalenia, którego tu brak. Odpadnięcie przedmiotu zaskarżenia powoduje *sui generis* następczą niedopuszczalność zażalenia, czyli jest mu bliżej do wymogów formalnych, a zatem do zastosowania art. 430 § 1 k.p.k.

6.8.1.2. Orzeczenia utrzymujące w mocy zaskarżoną decyzję

Orzeczenia utrzymujące w mocy zaskarżoną decyzję procesową nie powodują wątpliwości interpretacyjnych, w zakresie ich dopuszczalności po rozpoznaniu zażalenia. Warto tu jednak dostrzec, że organ odwoławczy nie orzeka o oddaleniu zażalenia, lecz o utrzymaniu w mocy zaskarżonego rozstrzygnięcia, wskazując na to, że przedmiotem kontroli jest rozstrzygnięcie nie zaś zażalenie jako takie. Przy orzeczeniach utrzymujących w mocy zaskarżone postanowienia pojawia się natomiast problem ich skutków, a dokładnie kwestia prawomocności.

Uwidacznia on się, szczególnie w przypadku orzeczeń sądu zapadających po rozpoznaniu zażalenia na decyzje odmawiające wszczęcia lub umarzające postępowanie przygotowawcze. W przypadku, gdy postępowanie przygotowawcze znajdowało się w fazie *in personam* kwestia prawomocności orzeczenia sądu odwoławczego nie budzi większych zastrzeżeń. Wówczas następuje tzw. materialny i formalny aspekt, czyli orzeczenie wywołuje skutek w postaci *rei iudicata* i uniemożliwia, ze względu na przeszkodę z art. 17 § 1 pkt 7 k.p.k., prowadzenie postępowania przeciwko tej samej osobie o ten sam czyn[92]. Co innego, gdy zaskarżona została decyzja o umorzeniu postępowania przygotowawczego w fazie *in rem* albowiem tutaj przyjmuje się, że orzeczenia takie nie powodują pełnej prawomocności[93]. Oznacza to, że o ile niemożliwe staje się zaskarżenie takiego orzeczenia w drodze zwyczajnych środków odwoławczych np. w wyniku rozpoznania zażalenia i utrzymania w mocy postanowienia, o tyle nadal dopuszczalne jest podjęcie na nowo takiego postępowania. Innymi słowy decyzje posiadają przymiot prawomocności formalnej, nie zaś materialnej[94].

[91] J. Tylman, *Postępowanie przygotowawcze w procesie karnym*, Warszawa 1998, s. 82; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…,* t. II, s. 242.
[92] S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*, s. 62.
[93] J. Tylman [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…,* s. 191; J. Skorupka [w:] J. Skorupka, *Proces…*, s. 237.
[94] Szerzej o prawomocności formalnej i materialnej zobacz: J. Tylman [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 189-190; M. Cieślak, *Polska…*, s. 370; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*, s. 62; H. Paluszkiewicz [w:] K. Dudka, H. Paluszkiewicz, *Postępowanie…*, s. 340-341; R. Koper [w:] K. Marszał, *Proces…*, s. 316-319.

Zagadnienie prawomocności postanowień sądu o utrzymaniu w mocy postanowienia umarzającego postępowanie przygotowawcze w fazie *in rem* było przedmiotem uchwały Sądu Najwyższego z 29.11.2016 r. podjętej w składzie siedmioosobowym[95], która dotyczyła możliwości stosowania do ww. orzeczeń art. 521 k.p.k. Do nowelizacji z 2003 r. zmieniającej brzmienie tego przepisu kwestię tę rozstrzygała uchwała pełnego składu Izby Karnej Sądu Najwyższego z 9.10.2000 r.[96]. W chwili jej podejmowania art. 521 § 1 k.p.k. stanowił, że kasację wnosi się od „każdego prawomocnego orzeczenia kończącego postępowanie sądowe". Dlatego też w uzasadnieniu uchwały główną osią argumentacji było to, że postanowienie sądu wydane po rozpoznaniu zażalenia nie kończy postępowania sądowego, lecz stanowi element postępowania przygotowawczego i jako takie nie może być przedmiotem kasacji. Po wspomnianej nowelizacji zgodnie z art. 521 k.p.k. kasacja może być wniesiona od „każdego prawomocnego orzeczenia sądu kończącego postępowanie". Uchwała Sądu Najwyższego z 2000 r. nie przystawała do nowego brzmienia art. 521 k.p.k., zaś w doktrynie wyrażono przeciwny do jej tezy pogląd, że wobec zmiany legislacyjnej kasacja jest możliwa także od postanowienia sądu utrzymującego w mocy postanowienie prokuratora o odmowie wszczęcia lub umorzenia postępowania przygotowawczego[97].

Zgodnie z tezą judykatu z 2016 r. postanowienie sądu, wydane na podstawie art. 306 § 1a k.p.k. w zw. z art. 325a § 2 k.p.k., utrzymujące w mocy postanowienie prokuratora o umorzeniu postępowania przygotowawczego w fazie *in rem*, nie jest prawomocnym orzeczeniem sądu kończącym postępowanie w rozumieniu art. 521 § 1 k.p.k. Trzonem argumentacji Sądu Najwyższego było przyjęcie braku przymiotu prawomocności postanowienia sądu. Pogląd ten wywiedziono z potencjalnej odwołalności takiego postanowienia powodującej jego niestabilność i nietrwałość wynikające stąd, że umorzone postępowanie przygotowawcze może być w każdym czasie i bez ograniczeń na mocy art. 327 § 1 k.p.k. podjęte, co pozbawia decyzję sądu odwoławczego znaczenia prawnego. Sąd Najwyższy podniósł także, że takie orzeczenie, które może zmienić prokurator i kontynuować postępowanie, nie może uzyskać statusu orzeczenia prawomocnego jest ono jedynie niezaskarżalne. Stanowisko to Sąd Najwyższy podtrzymuje również w innych orzeczeniach

[95] I KZP 6/16, OSNKW 1/2017 poz. 1.
[96] I KZP 4/00, OSNKW 9-10/2000 poz. 77. Uchwała ta zyskała aprobatę w doktrynie – J. Łupiński, *Szczególny tryb zaskarżania…*, s. 59 i powołana tam literatura.
[97] T. Grzegorczyk [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 947; S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces…*, s. 576; H. Paluszkiewicz [w:] H. Paluszkiewicz, K. Dudka, *Postępowanie…*, s. 463; J. Grajewski, *Przebieg…*, s. 358; K. Marszał [w:] K. Marszał, *Proces…*, s. 587.

zapadających w wyniku wniesienia kasacji nadzwyczajnej od postanowień sądowych zapadających w toku postępowania przygotowawczego[98].

Przedstawiony pogląd jawi się jako nietrafny. Niekwestionowane jest twierdzenie o niepełnej prawomocności postanowienia utrzymującego w mocy postanowienie umarzające postępowanie przygotowawcze w fazie *in rem*. Nie można jednakże wywodzić stąd, że przez to także orzeczenie sądu odwoławczego rozpoznającego zażalenie jest pozbawione przymiotu prawomocności. Słusznie wskazuje się, że aspekt formalny i materialny są to dwie strony prawomocności pojmowanej w znaczeniu ogólnym, jak dwie strony „tego samego medalu"[99]. Sama zatem niezaskarżalność postanowienia pozwala na określenie go mianem prawomocnego. Takie ujęcie nie wprowadza zamieszania terminologicznego. Pod pojęciem powszechnie używanym w języku prawniczym kryje się informacja, że pewien wycinek, fragment, etap został zamknięty w ramach zwykłego toku instancyjnego. Daje to wyraźny sygnał, że aby wzruszyć taką decyzję trzeba uruchomić procedurę nadzwyczajną jak np. wznowienie lub podjęcie na nowo. Słusznie pyta A. Jezusek, w kontekście uzasadnienia uchwały Sądu Najwyższego z 29.11.2016 r., jakie ograniczenia należy uznać za wystarczające do uznania, że postanowienie jest wystarczająco niepodważalne, by uznać je za prawidłowe? Tenże Autor zasadnie podnosi, że *de facto* nawet postępowanie umorzone w fazie *in personam* może być podjęte na nowo, jeżeli nie będzie się toczyło przeciw osobie, która w poprzednim postępowaniu występowała w charakterze podejrzanego[100].

Utrzymanie w mocy zaskarżonego postanowienia o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego w fazie *in rem* nadaje sprawie charakter prawomocnie zakończonej (w aspekcie formalnym) z uwagi na to, że postanowienie to jest niezaskarżalne w zwykłym toku instancyjnym. W zdecydowanej większości przypadków postanowienie o umorzeniu jest ostatnią czynnością w sprawie. Po jego wydaniu nie jest możliwy normlany (zwykły) bieg postępowania karnego. Konieczne jest jego podjęcie na nowo, co samo w sobie zakłada pewną ekstraordynaryjność sytuacji. Ustawodawca nie przewiduje, aby prokurator mógł prowadzić umorzone postępowanie w dalszym ciągu[101]. Spoglądając na stanowisko Sądu Najwyższego w szerszym kontekście, nie zawężając go do problematyki umorzenia postępowania przygotowawczego w fazie *in rem*, konsekwentnie należałoby przyjąć, że przymiotu prawomocności nie mają także postanowienia sądu odwoławczego rozpoznającego zażalenia na decyzje incydentalne, wpadkowe. Taki kierunek

[98] Zob. postanowienie SN z 26.01.2017 r., V KK 63/16, LEX nr 2195675.
[99] J. Tylman [w:] T. Grzegorczyk, J. Tylman, *Polskie…*, s. 189; R. Koper [w:] K. Marszał, *Proces…*, s. 317.
[100] A. Jezusek, *Glosa do uchwały SN z 29.11.2016 r. (I KZP 6/16)*, OSP 2017 r., nr 2, poz. K61.
[101] *Ibidem*.

wykładni nie wydaje się zasadny. Możliwość podjęcia postępowania na nowo lub też jego wznowienie, a także możliwość uchylenia lub zmiany decyzji wpadkowej nie powoduje, że uprzednia kontrola zostanie pozbawiona skutków prawnych. Orzeczenie kontrolne sądu odwoławczego wydane w wyniku zażalenia zapadło w określonym stanie faktycznym i prawnym. Jego skutki rozciągają się dopóty tenże stan faktyczny lub prawny się nie zmieni. Zmiana powoduje nowe otwarcie i nowe pole do kontroli pomimo osadzenia w tym samym postępowaniu oraz związku funkcjonalnego z wcześniej zaskarżaną decyzją procesową.

6.8.1.3. Orzeczenia uchylające zaskarżoną decyzję

Jednym z rodzajów orzeczeń, które mogą zapaść po rozpoznaniu środka odwoławczego jest orzeczenie uchylające zaskarżoną decyzję procesową. Z orzeczeniem kasatoryjnym nierozerwalnie wiąże się problematyka orzeczeń następczych. Zgodnie z art. 437 § 2 k.p.k. polegają one na umorzeniu postępowania bądź przekazaniu sprawy do ponownego rozpoznania. Specyfika kontroli zażaleniowej w toku postępowania przygotowawczego wydaje się wykluczać potrzebę wydawania orzeczenia następczego. Na tym etapie uchylenie jest często równoznaczne z merytorycznym rozstrzygnięciem kwestii stanowiącej przedmiot danej decyzji, co wyłącza potrzebę przekazania sprawy do ponownego rozpoznania przez organ *a quo*[102]. Przykładowo sąd uchylając tymczasowe aresztowanie nie przekaże sprawy do ponownego rozpoznania, lecz wypowie się merytorycznie w zakresie stosowania tego środka zapobiegawczego; podobnie w przypadku uchylenia postanowienia o zwolnieniu z tajemnicy adwokackiej lub radcowskiej. Przekazywanie sprawy do ponownego rozpoznania w takich wypadkach byłoby niecelowe. Sprowadzałoby się ono do tego, że organ po wyjaśnieniu okoliczności lub przeprowadzeniu czynności wskazanych przez sąd uchyliłby swoją decyzję, zmieniłby ją lub wydałby tę samą. Sąd jako organ odwoławczy musi mieć instrumenty pozwalające mu na bieżąco korygować działania lub zaniechania organów prowadzących postępowanie przygotowawcze. Jednym z nich jest właśnie uchylenie zaskarżonej decyzji, które w przypadku wydania decyzji z naruszeniem prawa przywraca stan zgodności z prawem.

Spornym jest to, czy o przekazaniu do ponownego rozpoznania możemy mówić na gruncie kontroli zażaleniowej postanowień o umorzeniu albo o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego. W doktrynie wyrażono pogląd, według którego orzeczenie następcze po uchyleniu postanowienia powinno przybrać formę przekazania prokuratorowi w celu ponownego rozważenia kwestii zasadności podjętej decyzji procesowej[103]. Twierdzenie

[102] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 311-312.
[103] J. Łupiński, *Szczególny tryb zaskarżania…*, s. 54.

to nie wydaje się zasadne. Wyrazem potrzeby ponownego rozważenia kwestii zasadności podjętej decyzji jest samo postanowienie o uchyleniu decyzji o zakończeniu postępowania przygotowawczego. W praktyce orzeczniczej przedstawia się to niejednolicie. Jedne sądy poprzestają na uchyleniu postanowienia[104] inne natomiast wydają orzeczenia następcze, które mają różne brzmienie np. „przekazać sprawę celem kontynuowania postępowania"[105], „przekazać sprawę do dalszego prowadzenia"[106]. Uzasadnieniem dla umieszczania tego rodzaju rozstrzygnięć w komparycji postanowienia wydanego po rozpoznaniu zażalenia jest zapewne dostosowanie brzmienia rozstrzygnięcia sądu do treści art. 437 § 2 k.p.k. zastępując w ten sposób zwrot „przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania".

Istotnym zagadnieniem pojawiającym się w trakcie rozpoznawania zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub o umorzeniu postępowania przygotowawczego jest to, jak daleko mogą sięgać zalecenia sądu i czy sąd może w zaleceniach zwrócić się o podjęcie postępowania, wystąpienie z aktem oskarżenia lub przedstawienie zarzutów konkretnej osobie? W literaturze ukształtowały się dwa poglądy. Pierwszy z nich nie dopuszcza tak daleko idącej ingerencji w tok postępowania przygotowawczego[107]. W świetle drugiego, zalecenia po rozpoznaniu zażalenia nie muszą ograniczać się tylko do czynności dowodowych, ale mogą dotyczyć konkretnych czynności śledztwa lub dochodzenia np. przedstawienia określonej osobie zarzutów, wszczęcia postępowania, zastrzegając, iż sąd nie może nakazać prokuratorowi wniesienia aktu oskarżenia[108]. Ten ostatni pogląd przypomina konstrukcję sądowego wymuszenia skargi, o której ongiś wypowiadał się R. Kmiecik[109]. Dopuszczenie możliwości ingerencji w niezależność decyzyjną prokuratora, będącego gospodarzem stadium przygotowawczego procesu karnego, stanowiłoby nieuprawnione przejmowanie przez sąd funkcji śledczych. Doszłoby do przekształcenia sądu w *quasi* sąd śledczy. Można zadać pytanie co w przypadku, gdyby taka sytuacja jednak miała miejsce? Wówczas wydaje się, że takie wytyczne, pomimo literalnego brzmienia art. 330 § 1 k.p.k., nie powinny być dla prokuratora wiążące, a ich niewypełnienie nie powinno być podstawą skutecznego zarzutu podnoszonego przy ewentualnym ponownym zaskarżeniu. Za taką

[104] Zob. np.: postanowienie SR w Dzierżoniowie z 1.04.2016 r., II Kp 12/16, LEX nr 2022979.
[105] Zob. np.: postanowienie SO we Wrocławiu z 5.04.2013 r., III Kp 353/13, LEX nr 1882336.
[106] Zob. np.: postanowienie SO w Elblągu z 10.04.2013 r., II Kp 23/13, LEX nr 1856157; postanowienie SO w Jeleniej Górze z 12.03.2015 r., III Kp 28/15, LEX nr 1832857.
[107] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1146. Podobnie: P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. II , kom do art. 330 k.p.k., nb. 4; K.T. Boratyńska [w:] K.T. Boratyńska, *Komentarz…*, s. 592. Tak też.: postanowienie SA w Krakowie z 9.06.2015 r., II AKz 186/15, LEX nr 1918883.
[108] Tak: R.A. Stefański, *Tryb zaskarżania postanowień o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2000 r., nr 1, s. 140.
[109] R. Kmiecik, *Sądowa kontrola zaniechania ścigania w postępowaniu przygotowawczym (Uwagi de lege ferenda)*, PiP 1977 r., nr 5, s. 83-90.

interpretacją przemawia także to, że ustawodawca w art. 330 k.p.k. nie przewidział sankcji związanych z niezastosowaniem się prokuratora do zapatrywań sądu zarówno tych nieingerujących jak i ingerujących w postępowanie przygotowawcze. Należy jednak zwrócić uwagę, że nie wypełnienie tych pierwszych może wiązać się z potraktowaniem takiego zaniechania jako rażącego naruszenia obowiązków procesowych, a co za tym idzie możliwością skorzystania z instytucji sygnalizacji (art. 20 § 2 k.p.k.).

Z uchyleniem zaskarżonego postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego w fazie *in personam* wiąże się też zagadnienie zakazu *reformationis in peius*. Za obowiązywaniem tego zakazu w ramach postępowania zażaleniowego opowiedział się Sąd Najwyższy w uchwale z 26.09.2002 r.[110], w której przyjął, że przewidziany w art. 434 § 1 k.p.k. oraz art. 443 k.p.k. zakaz *reformationis in peius* obowiązuje w sytuacji, gdy postanowienie o odmowie wszczęcia śledztwa lub dochodzenia albo o jego umorzeniu zostało zaskarżone na korzyść podejrzanego. W ocenie Sądu Najwyższego, sąd powinien umorzyć postępowanie na podstawie art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. zainicjowane na skutek wniesienia przez prokuratora aktu oskarżenia, gdyż ze względu na zakaz *reformationis in peius* dochodzenie lub śledztwo powinno być umorzone. Teza przytoczonej uchwały nie ma charakteru uniwersalnego tj. nie dotyczy każdego postępowania zażaleniowego. Orzeczenie to zapadło bowiem w określonym układzie procesowym, w którym zażalenie na postanowienie o umorzeniu śledztwa lub dochodzenia było wnoszone w trybie, który obowiązuje w art. 325e § 4 k.p.k.; zostało wniesione przez podejrzanego, zaś po kolejnym uchyleniu decyzji o umorzeniu prokurator wystąpił z aktem oskarżenia. Zaprezentowana teza zyskała aprobatę w doktrynie prawa karnego procesowego, gdzie dodatkowo wskazano, że obowiązywanie zakazu *reformationis in peius,* zapewniając podejrzanemu swobodę zaskarżania orzeczeń stanowi jedną z podstawowych gwarancji prawa do obrony w drodze inicjowania kontroli odwoławczej, dając podejrzanemu pewność, że zaskarżenie orzeczenia na jego korzyść nie będzie mogło zaszkodzić jego interesom[111].

Przedstawione powyżej uwagi potwierdzają słuszność poglądu, że sprawa przekazana prokuratorowi na mocy postanowienia sądu, po uchyleniu postanowienia o umorzeniu postępowania przygotowawczego lub odmowie jego wszczęcia, wraca do wyłącznej gestii prokuratora, co oznacza, że prokurator jest organem decydującym o dalszym biegu

[110] I KZP 23/02, OSNKW 11-12/2002 poz. 58.
[111] M. Syta, *Zażalenia…*, s. 55 i powołana tam literatura. Podobnie: J. Brylak, *Orzekanie wbrew kierunkowi środka odwoławczego na niekorzyść oskarżonego*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 7-8, s. 54.

postępowania i sposobie jego zakończenia[112]. Jednakże same wytyczne sądu odwoławczego dokonane na podstawie art. 330 § 2 k.p.k. są dla prokuratora wiążące. Obwiązany jest je wykonać, podjąć próby wyjaśnienia okoliczności oraz przeprowadzenia wskazanych przez sąd czynności. Jednakże w granicach, w jakich nastąpiło przekazanie, prokurator ocenia dowody, z uwzględnieniem wskazań, o których mowa w art. 7 k.p.k., a nie na podstawie sugestii co do kierunku ustaleń faktycznych lub oceny poszczególnych dowodów, jeśli byłyby wyrażone w uzasadnieniu decyzji sądu *ad quem*[113].

6.8.1.4. Orzeczenia zmieniające zaskarżoną decyzję

Nowelizacją z 2013 r. w postępowaniu odwoławczym przyjęto zasadę, że organ odwoławczy dokonuje korekty zaskarżonego orzeczenia, a dopiero gdy to jest niemożliwe, uchyla orzeczenie i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania (art. 437 § 2 k.p.k.). W przygotowawczym stadium postępowania karnego przygotowawczego do rozstrzygnięć reformatoryjnych należy podchodzić z ostrożnością. Nie zawsze bowiem taka możliwość będzie dopuszczalna w świetle chociażby zasady dwuinstancyjności postępowania, jak również rozdzielenia funkcji ścigania od funkcji orzekania. Wydaje się, że zmiana co do istoty będzie możliwa w przypadkach zaskarżenia decyzji wpadkowych, nie zaś kończących postępowanie przygotowawcze. Rozpoznawanie przez sąd zażaleń na decyzję prokuratora o odmowie wszczęcia albo o umorzeniu nie ma charakteru merytorycznego orzekania w sprawie. Pełni wyłącznie funkcje kasacyjne i jest elementem sądowej kontroli nad niektórymi czynnościami postępowania przygotowawczego[114].

Nie budzącym większych wątpliwości powinno być dopuszczenie takich zmian jak np. utajnienie danych świadka, w sytuacji gdy sąd w zaskarżonej decyzji procesowej odmówił utajnienia tych danych (art. 184 § 5 k.p.k.); skrócenie okresu stosowania tymczasowego aresztowania; zmiana kwoty poręczenia majątkowego; zmiana przedmiotu zabezpieczenia bądź zwolnienie określonego przedmiotu spod zabezpieczenia; odmowa wyłączenia określonych składników majątku, które wcześniej zostały zatwierdzone przez sąd (art. 292a § 10 k.p.k.). Wynika to z wyraźnego rozdziału pomiędzy funkcją orzekania sądu, a ingerencją w postępowanie przygotowawcze. Trudno wyobrazić sobie sytuację, że po rozpoznaniu zażalenia sąd zmieni postanowienie w ten sposób, że nakaże prokuratorowi wszczęcie

[112] W. Grzeszczyk, *Nowela do kodeksu postępowania karnego z dnia 29 marca 2007 r.*, Prok. i Pr. 2007 r., nr 7-8, s. 105.
[113] J. Łupiński, *Szczególny tryb zaskarżania…*, s. 55.
[114] Wyrok TK z 2.04.2001 r., SK 10/00, OTK ZU 3/A/2001 poz. 52; wyrok TK z 12.05.2003 r., SK 38/02, OTK ZU 5/A/2003 poz. 38.

postępowania przygotowawczego bądź zakończenie go aktem oskarżenia ewentualnie jego surogatem[115].

Jednakże, czy można zatem przyjąć, że wobec tego sąd rozpoznając zażalenia na postanowienia o umorzeniu bądź o odmowie wszczęcia nie jest władny dokonać żadnej zmiany? Na tym tle w doktrynie rysują się dwa stanowiska. Pierwsze oparte jest na twierdzeniu, że sąd odwoławczy może dokonać zmian, stosując wprost art. 437 § 1 k.p.k., ale wyłącznie w zakresie podstawy bądź przyczyny umorzenia albo odmowy wszczęcia, co może być wynikiem poczynienia przez sąd odwoławczy odmiennych ustaleń faktycznych niż te, które legły u podstaw decyzji prokuratora[116]. Drugie jest pokłosiem przyjęcia, że art. 330 § 1 k.p.k. stanowi *lex specialis* wobec art. 437 k.p.k. i przez to wyłączona została możliwość zmiany zaskarżonego postanowienia[117].

Zagadnienie to było także przedmiotem orzeczeń Sądu Najwyższego, w których można wyodrębnić dwa stanowiska. Jedno odmawiające dokonywania zmian przez organ odwoławczy w zaskarżonym postanowieniu[118]. Drugie dopuszczające możliwość zmiany, ale w ograniczonym zakresie tj. tylko co do podstawy prawnej postanowienia[119]. Na aprobatę zasługuje ostatni z przytoczonych poglądów, choć rozstrzygnięcie to spotkało się w doktrynie z uzasadnioną, częściową krytyką wyrażoną przez R.A. Stefańskiego[120]. Autor ten poddaje krytyce ograniczenie możliwości zmiany postanowienia wyłącznie do podstawy prawnej umorzenia z pominięciem przyczyny umorzenia i, jego zdaniem, nietrafną koncepcję odrzucającą możliwość zmiany zaskarżonego postanowienia w tym zakresie. Zdaniem R.A. Stefańskiego pogląd, że art. 330 § 1 k.p.k. jest przepisem szczególnym do art. 437 § 2 k.p.k. prowadzi do wniosków *ad absurdum*, gdyż wyklucza utrzymanie w mocy zaskarżonego rozstrzygnięcia oraz usunięcie takiej wadliwości postanowienia, która nie wymaga podjęcia dodatkowych czynności procesowych. Trafnie tenże Autor określił relacje między tymi dwoma przepisami wskazując, że polegają one na tym, iż art. 330 § 1 k.p.k. określa co sąd

[115] Odmienny pogląd w tej materii na gruncie zaskarżania postanowień o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego wyraził J. Zagrodnik podnosząc, że ustanowienie permanentnej kontroli, bez uzupełniających narzędzi oddziaływania na organ prokuratorski, nie stanowi realnej gwarancji wniesienia aktu oskarżenia w razie istnienia odpowiednich podstaw w zebranym materiale dowodowym – J. Zagrodnik, *Uwagi krytyczne…*, s. 53-54.

[116] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 1146; K. Eichstaedt, *Czynności sądu…*, s. 353; R.A. Stefański, *Tryb zaskarżania…*, s. 140.

[117] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. II, kom. do art. 330 k.p.k., nb. 3; K.T Boratyńska [w:] K.T Boratyńska, *Komentarz…*, s. 591; J. Łupiński, *Szczególny tryb zaskarżania…*, s. 54.

[118] Tak: postanowienie SN z 21.05.2004 r., I KZP 2/04, OSNwSK 1/2004, poz. 922.

[119] Postanowienie SN z 2.06.2009 r., WZ 29/09, Prok. i Pr. Orzecz., 11-12/2009, poz. 14.

[120] R.A. Stefański, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2009 r. – WZ 29/09*, WPP 2010 r., nr 4, s. 105-110; tenże, *Aktualny model zaskarżania postanowień o zaniechaniu ścigania karnego*, Prok. i Pr. 2007 r., nr 12, s. 10-12.

powinien uczynić uchylając postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego, ale nie zawiera reguł postępowania co do pozostałych postaci orzeczeń sądu odwoławczego określonych w art. 437 § 1 k.p.k. Dlatego też należy przyjąć, że sąd rozpatrujący zażalenie na postanowienie prokuratora o umorzeniu postępowania przygotowawczego może zmienić zaskarżone postanowienie, orzekając co do istoty, a takim rozstrzygnięciem jest m.in. zmiana podstawy prawnej lub przyczyny umorzenia tego postępowania. Odmienny pogląd prowadzi do sytuacji, w której sąd uchylałby zaskarżone postanowienie po to tylko, aby prokurator mógł ponownie wydać postanowienie o umorzeniu lub odmowie, ale z uwzględnieniem wytycznych sądu wydanych zgodnie z art. 330 § 1 k.p.k. odnośnie do podstawy lub przyczyny umorzenia. Takie rozwiązanie jawi się jako niefunkcjonalne. Trzeba jednakże podkreślić, że zmiana nie może polegać na zastąpieniu orzeczenia prokuratora, lecz jego poprawieniu. Innymi słowy zmianą nie będzie nakazanie podjęcia lub wszczęcia postępowania przygotowawczego. Gdyby sąd w wyniku rozpoznawania zażalenia dostrzegał taką możliwość to powinien uchylić zaskarżone postanowienie i sformułować odpowiednie wytyczne odnośnie do dalszych czynności, które powinien podjąć prokurator.

Wydaje się, że możliwość wydania orzeczenia zmieniającego należy całkowicie wykluczyć w przypadku rozpoznawania zażalenia na postanowienie o umorzeniu dochodzenia i wpisaniu sprawy do rejestru przestępstw. Spoglądając przez pryzmat art. 437 § 2 k.p.k. na treść postanowienia o umorzeniu oraz postanowienia instancji odwoławczej, które sprowadzałoby się jedynie do przyjęcia innej podstawy lub przyczyny umorzenia, trudno uwolnić się od przeświadczenia, że druga z wymienionych decyzji byłaby w istocie tożsama z zaskarżonym orzeczeniem. Trzeba zatem przyjąć, że w takim wypadku sąd będzie dysponował jedynie możliwością uchylenia postanowienia o umorzeniu rejestrowym i albo przekaże sprawę do dalszego prowadzenia albo umorzy postępowanie karne, o ile kontrola odwoławcza pozwoliła na ustalenie w sposób oczywisty, że w sprawie zachodzi przesłanka umorzenia inna niż wskazana w zaskarżonym postanowieniu[121].

Wątpliwości mogą powstawać, gdy chodzi o zmianę zaskarżonego postanowienia prokuratora w przedmiocie środka zapobiegawczego w ten sposób, że sąd w miejsce dotychczasowego zastosuje inny środek zapobiegawczy. W doktrynie dopuszcza się taką możliwość w sytuacji, gdy sąd rozpoznaje wniosek prokuratora o zastosowanie lub

[121] J. Zagrodnik, *Specyfika trybu kontroli postanowień o umorzeniu postępowania rejestrowego*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 9, s. 59.

przedłużenie tymczasowego aresztowania[122]. Stosowanie przez sąd środków zapobiegawczych w toku postępowania przygotowawczego nie jest bowiem ograniczone wyłącznie do decydowania o tymczasowym aresztowaniu. Zgodnie z art. 250 § 4 k.p.k., który upoważnia również sąd do stosowania środków zapobiegawczych innych niż tymczasowe aresztowanie, a w postępowaniu przygotowawczym także prokuratora; słowo „także" wykazuje, że sąd jest upoważniony do stosowania środków zapobiegawczych we wszystkich stadiach, a w postępowaniu przygotowawczym uprawnienie takie przysługuje dodatkowo prokuratorowi. Każdorazowo trzeba jednakże pamiętać o zakazie *reformationis in peius*. W przypadku zmiany z tymczasowego aresztowania na inny nieizolacyjny środek zapobiegawczy zakaz ten nie znajdzie zastosowania. Orzekanie na niekorzyść inaczej może natomiast wyglądać w przypadku zaskarżenia decyzji prokuratora. Zmiana między nieizolacyjnymi środkami zapobiegawczymi może prowadzić do pogorszenia sytuacji podejrzanego np. zmiana dozoru Policji na poręczenie majątkowe albo zmiana poręczenia majątkowego na zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne. Z procesowego punktu widzenia to pogorszenie może nie wydawać się tak wyraźne, jest to bowiem zmiana w ramach nieizolacycjnych środków zapobiegawczych, jednakże zmiana taka może oddziaływać na sferę praw i interesów i jako taka nie powinna prowadzić do pogorszenia sytuacji podejrzanego.

Interesującym zagadnieniem jest możliwość dokonania przez organ odwoławczy zmiany kwalifikacji prawnej czynu przyjętej przez organ *a quo* w zaskarżonej decyzji procesowej. Kwestia ta w odniesieniu do orzeczeń pierwszoinstancyjnych wywołała spór w doktrynie, jak również rozbieżności w orzecznictwie[123], a nawet stanowiła przedmiot uchwały Sądu Najwyższego[124], w której dopuszczono prawo sądu orzekającego na etapie postępowania przygotowawczego do oceny trafności przyjętej przez oskarżyciela publicznego kwalifikacji prawnej czynu zarzucanego podejrzanemu. W toku kontroli zażaleniowej wyłączone jest stosowanie art. 455 k.p.k., gdyż dotyczy on postępowania apelacyjnego. Nie oznacza to jednak, że organ odwoławczy będzie pozbawiony prawa do dokonania zmian w zakresie przyjętej przez organ *a quo* kwalifikacji prawnej czynu. Skoro takie uprawnienie

[122] R.A. Stefański, *Zaskarżalność postanowień w przedmiocie środka zapobiegawczego*, [w:] *Księga Profesora Z. Dody*, s. 475-477.

[123] Zob. szerzej na ten temat: P. Kardas, *Kontrowersje wokół uprawnienia (i obowiązku) sądu do badania trafności kwalifikacji prawnej w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania*, Pal. 2009 r., nr 10, s. 5-36; tenże, *Kontrowersje wokół uprawnienia (i obowiązku) sądu do badania trafności kwalifikacji prawnej w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania – przyczynek do wykładni przepisów art. 249 § 1 i 2, art. 258 § 2 i 259 § 2 i 3 kodeksu postępowania karnego w praktyce sądowej,* [w:] *Adwokatura gwarantem prawa do obrony. Tom II*, red. J. Giezek, Warszawa 2009, s. 55-92.

[124] Uchwała 7 sędziów SN z 27.01.2011 r., I KZP 23/10, OSNKW 1/2011 poz. 1.

przysługuje organowi pierwszej instancji to zasadnym byłoby też przyznanie go organowi odwoławczemu. Zmiana kwalifikacji prawnej czynu stanowiłaby orzeczenie reformatoryjne, do którego wydania umocowany jest organ rozstrzygający zażalenie. Powstaje też pytanie, czy taka zmiana mogłaby być dokonana na niekorzyść strony lub innego uczestnika postępowania? Wydaje się, że tak. Modyfikacja kwalifikacji prawnej czynu przez organ odwoławczy w większości przypadków będzie obojętna dla podejrzanego, pokrzywdzonego lub innych uczestników postępowania. Przy czym należy dostrzec, że w przypadku gdy na etapie postępowania przygotowawczego występuje podejrzany to zmiana kwalifikacji prawnej czynu na niekorzyść podejrzanego będzie dopuszczalna, ale pod warunkiem, że zostały spełnione warunki z art. 434 k.p.k. W przypadku pozostałych uczestników postępowania przygotowawczego ustawodawca nie przewiduje szczególnych wymogów dotyczących zmiany orzeczenia na korzyść lub niekorzyść. Trzeba jednak dostrzec, że w niektórych przypadkach może ona pociągać za sobą niekorzystne skutki procesowe np. może pozbawić osoby, o których mowa w art. 306 § 1a pkt 3 k.p.k. legitymacji do wniesienia zażalenia.

6.8.2. Orzeczenia po rozpoznaniu zażalenia na czynności inne niż postanowienia lub zarządzenia

Kategorię tego rodzaju orzeczeń Z. Doda określał jako orzeczenia ustalające wskazując, że są to orzeczenia, zawierające odpowiedź na pytanie czy określona czynność rzeczywiście narusza prawa skarżącego[125]. Pogląd ten dotyczył zażaleń wnoszonych na podstawie art. 268 zd. II k.p.k. z 1969 r., którego odpowiednikiem jest obecnie art. 302 § 2 k.p.k. Katalog orzeczeń sądu odwoławczego po rozpoznaniu zażalenia na czynności inne niż postanowienie lub zarządzenie określony został w art. 467 § 2 k.p.k. i sprowadza się do stwierdzenia niezgodności czynności z prawem lub braku czynności.

W przypadku zaskarżenia czynności faktycznych orzeczenie organu odwoławczego dostosowane jest do specyfiki tego rodzaju kontroli. Nie uchyla się bowiem czynności faktycznych, lecz stwierdza ich niezgodność z prawem. Funkcjonalnie orzeczenie to jest podobne do orzeczenia kasatoryjnego i najczęściej prowadzi do usunięcia powstałych skutków zaskarżonych czynności lub ich zaniechania. Kontrola jest bowiem dokonywana nie w trakcie czynności, lecz *post factum* tudzież ma ona spowodować podjęcie określonych czynności. Nie można zatem uchylić czegoś co zostało już zrealizowane bądź w ogóle nie zostało wykonane. Charakterystycznym orzeczeniem, pełniącym funkcje podobne do

[125] Z. Doda, *Zażalenie…*, s. 310.

utrzymania w mocy, jest postanowienie stwierdzające zgodność z prawem zaskarżonej czynności faktycznej. Odpowiada to zakresowi kontroli odwoławczej, która ma weryfikować legalność, zasadność i prawidłowość podjętych czynności. Z pewną ostrożnością można wskazać, że chodzi tu o zatwierdzenie tego co zostało już wykonane bądź potwierdzenie słuszności zaniechania dokonania.

W doktrynie przyjmuje się, że na skutek rozpoznania przez prokuratora zażalenia na bezczynność możliwe jest wszczęcie lub odmowa wszczęcia postępowania. Organ rozpoznający zażalenie nie staje się co prawda organem uprawnionym do merytorycznego rozpoznania sprawy, jednak z zasady indyferencji oraz jednolitości prokuratury wynika, że prokurator nadrzędny lub nadzorujący postępowanie może samodzielnie wydać postanowienie o wszczęciu postępowania przygotowawczego. Czynności te należałoby potraktować jako zmierzające do usunięcia skutków, jakie wiążą się z niedokonaniem czynności przez podmiot zobowiązany do wszczęcia postępowania[126] i mieściłyby się wówczas w katalogu, o którym stanowi art. 467 § 2 k.p.k. W przypadku, zaś gdyby okazało się, że decyzja o wszczęciu lub odmowie wszczęcia została wydana, a nie poinformowano o niej zawiadamiającego to wówczas decyzja prokuratora powinna ograniczyć się do poinformowania osoby zawiadamiającej np. poprzez doręczenie odpisu i umożliwienie w ten sposób wniesienia zażalenia na tę decyzję[127]. Każdorazowo prokurator powinien także stwierdzić naruszenie terminu z art. 306 § 3 k.p.k., jak również z art. 305 § 1 k.p.k. bądź art. 307 § 1 k.p.k. w sytuacji, gdy nie została wydana decyzja o odmowie lub wszczęciu postępowania przygotowawczego[128].

Ustawodawca obok katalogu z art. 467 § 2 k.p.k. przewiduje w przepisach szczególnych jakie rozstrzygnięcia mogą zapaść po rozpoznaniu zażalenia na wskazane tam czynności. Na pierwszy plan wyłania się tu kontrola zatrzymania. Treść orzeczeń sądu rozpoznającego zażalenie na zatrzymanie wyznacza art. 246 § 3 i 4 k.p.k., nie zaś art. 437 § 1 k.p.k. Jest to niezależne od tego, czy zatrzymanie było zatrzymaniem, o którym mowa w art. 244 § 1 k.p.k., czy też chodzi o zatrzymanie i przymusowe doprowadzenie podejrzanego lub osoby podejrzanej. W żadnym z tych wypadków nie mówi się o uchyleniu decyzji procesowej, lecz jedynie o zbadaniu przez sąd zasadności, legalności lub prawidłowości

[126] K. Dudka, *Zażalenie na bezczynność organu procesowego – uwagi de lege ferenda*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 12, s. 146.
[127] *Ibidem*, s. 147.
[128] R.A. Stefański [w:] *System Prawa Karnego Procesowego. Tom X*, s. 724.

zatrzymania, a więc i wypowiedzenia się czy któryś z tych warunków został naruszony[129]. Zdaniem niektórych przedstawicieli doktryny sąd rozpoznając zażalenie powinien także wypowiedzieć się, gdy zatrzymanie zostało dokonane na podstawie postanowienia wydanego w oparciu o art. 247 § 1 k.p.k., odnośnie do decyzji prokuratora i ustosunkować się do niej w sposób wskazany w art. 437 § 1 k.p.k.[130]. W tej materii ongiś, pod rządami k.p.k. z 1969 r., Sąd Najwyższy podjął uchwałę[131], w której stwierdzono, że rozpoznając zażalenie, o którym mowa w art. 207a § 1 k.p.k. z 1969 r. [obecnie art. 246 k.p.k. – przyp. AM], sąd, w myśl art. 386 § 1 k.p.k. z 1969 r. [obecnie art. 437 § 1 k.p.k. – przyp. AM], orzeka o utrzymaniu w mocy albo uchyleniu zaskarżonej decyzji, bez względu na to, czy żalący jest faktycznie pozbawiony wolności w ramach zatrzymania, czy też przebywa na wolności; w tym ostatnim wypadku sąd stwierdza *post factum* bezpodstawność zatrzymania lub naruszenia przepisów prawa w czasie jego wykonywania. Pogląd ten tak w chwili orzekania Sąd Najwyższy, jak i dziś spotkał się jednak ze słuszną krytyką w doktrynie[132].

Należy jednakże wspomnieć o tym, że na gruncie postępowania karnego istnieje układ procesowy, w którym do zarządzenia prokuratora o zatrzymaniu i przymusowym doprowadzeniu może mieć, choć raczej w teoretyczny aniżeli praktyczny sposób, zastosowanie art. 437 k.p.k. Na taką możliwość wskazał K. Eichstaedt w odniesieniu do zatrzymania i przymusowego doprowadzenia stosowanego na podstawie art. 285 § 2 k.p.k.[133]. Autor ten podniósł bowiem, że nie będzie miał tu zastosowania art. 246 k.p.k. ze względu na brak odwołania do tego przepisu, dlatego też odmiennie, aniżeli w przypadku zatrzymania z art. 247 § 1 k.p.k. i art. 75 § 2 k.p.k. możliwe jest rozstrzygnięcie w przedmiocie zażalenia na podstawie art. 437 k.p.k. Sąd orzeknie zatem o utrzymaniu, zmianie lub uchyleniu zaskarżonej decyzji prokuratora nie zaś o zasadności, legalności lub prawidłowości tej czynności, choć może to być podstawa uchylenia.

---

[129] R.A. Stefański, *Zatrzymanie według…*, s. 56-57. Zob. też w kwestii badania legalności stosowania środków przymusu: wyrok TK z 11.06.2002 r., SK 5/02, OTK ZU 4/A/2002 poz. 41; wyrok TK z 26.03.2013 r., K 11/12, OTK ZU 3/A/2013 poz. 28; wyrok TK z 10.03.2010 r., U 5/07, OTK ZU 3/A/2010 poz. 20; wyrok TK z 17.05.2012 r., K 10/11, OTK ZU 5/A/2012 poz. 51.

[130] A. Ludwiczek, *Problematyka kontroli zatrzymania w nowym k.p.k.*, Prok. i Pr. 1998 r., nr 11-12, s. 45; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. I, s. 1356-1357.

[131] Uchwała SN z 4.02.1991 r., WZP 1/91, OSNKW 1-2/1992 poz. 10.

[132] R.A. Stefański, *Zatrzymanie według…*, s. 56; K. Eichstaedt, *Czynności sądu…*, s. 313-314; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 878.

[133] K. Eichstaedt, *Czynności sądu…*, s. 321.

6.8.3. Orzeczenia dodatkowe

W toku postępowania przygotowawczego po rozpoznaniu zażalenia może pojawić się konieczność wydania orzeczeń następczych, które będą różne w zależności od przedmiotu zaskarżenia. Przykładowo po rozpoznaniu zażalenia na postanowienie o utajnieniu tożsamości świadka i uchyleniu tego postanowienia na mocy art. 184 § 6 k.p.k. należy zniszczyć protokoły przesłuchania takiego świadka. W doktrynie rozwiązanie to znajduje przeciwników[134]. Wydaje się jednak, że krytyka opierająca się na tym, że świadek złożył zeznania pod odpowiedzialnością karną i dlatego zeznania te powinny pozostać w materiale dowodowym nie jest do końca przekonująca. Obowiązek zniszczenia protokołów wprowadzony został w interesie świadka, a nie wymiaru sprawiedliwości i takie jest *ratio legis* art. 184 § 6 k.p.k. Świadek bierze bowiem na siebie realne i wysokie ryzyko, decydując się na zeznania, ale uczynił to w określonych warunkach i w oparciu o określone gwarancje. Można byłoby jednak upatrywać możliwości pozostawienia w aktach sprawy protokołów zeznań świadka *incognito* ze względu na rygory przewidziane w ramach ochrony i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka. Przepisy tejże ustawy z 28.11.2014 r.[135] nie gwarantują co prawda takiego stopnia anonimizacji danych świadka, jak w przypadku art. 184 k.p.k., ale umożliwiają udzielenie świadkowi ochrony na czas czynności procesowej, ochrony osobistej czy pomocy w zakresie zmiany miejsca pobytu (art. 3 ww. ustawy).

Ustawodawca przesądził także o tym, że rozstrzygnięcie dodatkowe powinno znaleźć się w orzeczeniu po rozpoznaniu zażalenia na czynności inne niż postanowienie lub zarządzenie. Tak uczyniono w art. 467 § 2 k.p.k., gdzie stwierdzając niezgodność czynności z prawem lub brak czynności organ powinien zarządzić, co należy, zwłaszcza w celu naprawienia skutków uchybienia oraz zapobieżenia podobnym uchybieniom w przyszłości, a także podejmuje inne przewidziane w ustawie środki. W większości przypadków będą to czynności bezpośrednio związane z cofnięciem skutków dokonanej czynności innej niż postanowienie lub zarządzenie np. zwolnienie zatrzymanego w przypadku stwierdzenia bezzasadności lub nielegalności zatrzymania[136], zwrotu rzeczy zabranych podczas bezprawnego przeszukania[137]. Nie w każdym jednak przypadku jest możliwe cofnięcie skutków wywołanych przez niezgodne z prawem czynności inne niż postanowienia i

[134] K. Eichstaedt, *Czynności sądu…*, s. 289; P. Wiliński, *Świadek incognito w polskim procesie karnym*, Kraków 2003, s. 122 i powołana tam literatura.
[135] Ustawa z dnia 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21).
[136] D. Świecki [w:] J. Skorupka, *Komentarz…*, s. 1151.
[137] S. Zabłocki [w:] J. Bratoszewski, *Komentarz…*, t. III, s. 365.

zarządzenia. Wówczas decyzja organu odwoławczego nabiera cech jedynie deklaratoryjnych i prewencyjnych, a nie restytucyjnych[138].

6.8.4. Uzasadnienie postanowień organu odwoławczego

Sporządzenie uzasadnienia postanowienia przez organ odwoławczy jest obowiązkowe. Wynika to z art. 98 § 1 k.p.k., gdyż ani przepisy ogólne, ani przepisy dotyczące środków odwoławczych nie zwalniają z tego obowiązku. Ma ono spełniać podwójną rolę. Z jednej strony stanowi przedstawienie motywów, jakimi kierował się organ przy podejmowaniu rozstrzygnięcia, a z drugiej zmusza organ procesowy do staranniejszego wyważenia decyzji przed wydaniem postanowienia[139]. W odniesieniu do elementów, które powinno zawierać uzasadnienie postanowienia brak jest przepisów analogicznych do tych regulujących uzasadnienia wyroków (art. 457 § 3 k.p.k.), choć przyjmuje się, że powinny one stanowić wyznacznik dla sądu odwoławczego rozpoznającego zażalenie na postanowienie kończące postępowanie[140]. Treść uzasadnienia postanowienia zależy od charakteru przedmiotu, o którym postanowienie rozstrzyga[141]. Organ drugiej instancji inaczej bowiem uzasadnia swoje orzeczenie niż organ pierwszej instancji, czyniąc to w granicach koniecznych do wyjaśnienia podstaw orzeczenia, co jest konsekwencją różnic postępowania przed tymi organami[142]. Na treść uzasadnienia postanowienia organu odwoławczego wydawanego w toku postępowania przygotowawczego mają wpływ regulacje szczególne. Tak jest choćby w art. 330 § 1 k.p.k., w którym przewidziano, że sąd po uchyleniu zaskarżonego postanowienia wskazuje powody uchylenia, a w miarę potrzeby także okoliczności, które należy wyjaśnić lub czynności, które należy przeprowadzić. Podobnie trzeba ocenić obowiązek wynikający z art. 433 § 2 k.p.k. nakładający na organ odwoławczy powinność wypowiedzenia się w uzasadnieniu podjętego rozstrzygnięcia, co do zasady o każdym z wniosków i zarzutów zawartych w środku odwoławczym.

W doktrynie jak i orzecznictwie wypracowano pewne zasady, jakimi powinien kierować się organ przy sporządzaniu części motywacyjnej orzeczenia. Przede wszystkim uzasadnienie postanowienia, co podkreślano już na gruncie k.p.k. z 1928 r., nie powinno opierać się wyłącznie na odwołaniu się do słów jakimi posłużył się ustawodawca bądź poprzestawać na zdawkowych, arbitralnych wzmiankach pozorujących uzasadnienie[143].

---

[138] *Ibidem*.
[139] W. Grzeszczyk, *Uzasadnienie postanowienia w sprawach karnych*, Prok. i Pr. 2001 r., nr 5, s. 160.
[140] Postanowienie SN z 4.04.2017 r., IV KK 414/16, LEX nr 2297398; postanowienie SN z 21.02.2019 r., V KK 54/19, Legalis nr 1882713.
[141] P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. I, kom. do art. 98 k.p.k., nb. 7.
[142] E. Samborski, *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011, s. 497-498.
[143] Zob.: J. Nisenson, M. Siewierski, *Kodeks*…, s. 46; T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 420.

Często bowiem będą to nazwy niedookreślone i generalne. Przy rozpoznawaniu sprawy koniecznym jest zindywidualizowanie decyzji procesowej, a także przedstawienie stronie motywów, którymi organ procesowy kierował się przy rozstrzygnięciu sprawy. Szczególnego znaczenia nabiera to przy rozpoznawaniu środków odwoławczych, w których skarżący podnosi zarzuty, a także kieruje konkretne żądania. Celowym i pożądanym jest wówczas wskazanie w uzasadnieniu podjętego rozstrzygnięcia, dlaczego zarzuty i wnioski zawarte w środku odwoławczym uznano za zasadne lub niezasadne[144], a gdy doszło do zmiany zaskarżonego orzeczenia – także podstawę faktyczną i wyjaśnienie podstawy prawnej takiego rozstrzygnięcia. Postanowienie zapadłe w wyniku rozpoznania zażalenia powinno zatem zawierać, co do zasady, te same elementy co wyrok sądu drugiej instancji[145]. Ponadto uzasadnienie musi pozostawać w zgodzie z podjętym rozstrzygnięciem. Niedopuszczalne jest bowiem, aby z porównania części dyspozytywnej z motywami podjętej decyzji procesowej wynikały sprzeczne rozstrzygnięcia[146]. Taka sytuacja czyni postanowienie niewykonalnym.

Z treści art. 330 § 1 k.p.k., jak już wspomniano, wynika że bezwzględnie konieczne jest wskazanie przez sąd odwoławczy powodów uchylenia, zaś pozostałe elementy, w tym wytyczne, zamieszcza się wówczas, gdy w ocenie sądu jest to potrzebne[147]. Przepis ten stanowi *lex specialis* w stosunku do art. 442 § 3 k.p.k. Wytyczne sądu powinny dotyczyć przede wszystkim potrzeby rozważenia innej wersji zdarzenia, sprawdzenia lub wyjaśnienia nasuwających się wątpliwości, przeprowadzenia dodatkowych dowodów, czy ponownego rozważenia już ustalonych okoliczności[148]. Zgodnie z art. 330 § 1 k.p.k. sąd uchylając postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego lub odmowie jego wszczęcia wskazuje „w miarę potrzeby" „okoliczności, które należy wyjaśnić" lub „czynności, które należy przeprowadzić". Wskazując okoliczności, które należy wyjaśnić określa swoistą tezę dowodową, która powinna zostać w toku postępowania wyjaśniona, przy czym nie wskazuje jakimi środkami dowodowymi okoliczności te powinno zostać wykazane[149]. Natomiast, gdy mowa jest o czynnościach zastanowić można się nad tym, czy chodzi tu tylko o czynności procesowe, czy też wchodzą tu w rachubę czynności nieprocesowe. Zdaniem A. Ludwiczka sąd po rozpoznaniu zażalenia na podstawie art. 330 § 1 k.p.k. może wskazać na potrzebę

[144] Zob.: postanowienie SN z 6.10.2008 r., IV KK 111/08, LEX nr 531347.
[145] T. Grzegorczyk, *Komentarz…*, 2014, s. 421 i powołane tam orzecznictwo; P. Hofmański, E. Sadzik, K. Zgryzek, *Komentarz…*, t. I, kom. do art. 98 k.p.k., nb. 8, a także: postanowienie SA w Krakowie z 21.06.2000 r., II AKz[1] 219/00, KZS 6/2000 poz. 17; postanowienie SA w Krakowie z 3.07.2002 r., II AKz 245/02, KZS 7-8/2002 poz. 48.
[146] Zob.: postanowienie SN z 18.05.2005 r., II KK 116/2005, LEX nr 199825.
[147] R. A. Stefański, *Tryb zaskarżania…*, s. 140.
[148] *Ibidem*.
[149] A. Ludwiczek, *Wpływ sądu na postępowanie…*, s. 41.

przeprowadzenia obu wymienionych rodzajów czynności. Głównie problematyka ta staje się aktualna w przypadku postanowień o odmowie wszczęcia, gdzie w ramach czynności wyjaśniających przeprowadza się przede wszystkim są czynności pozaprocesowe[150].

6.9. Koszty postępowania zażaleniowego

Historycznie, w zasadzie do 1997 r., problem kosztów postępowania zażaleniowego nie istniał. Spowodowane to było tym, że zażalenia rozpoznawane były zawsze na posiedzeniu niejawnym, dlatego też koszty tego postępowania były minimalne. Sytuacja ta uległa zmianie wraz z wejściem w życie obowiązującego kodeksu. Szersze wprowadzenie czynnika sądowego do rozpoznawania zażaleń w toku postępowania przygotowawczego i otwarcie posiedzeń dla stron generuje koszty (np. doręczenia wezwań, sprowadzenie i przewóz podejrzanego). Powstaje zatem problem, czy koszty postępowania zażaleniowego są odrębne od kosztów postępowania przygotowawczego, czy też stanowią ich składową? Odpowiedzi na to pytanie w świetle przepisów zawartych w k.p.k. nie jest jednoznaczna. Wydaje się jednak, że koszty postępowania zażaleniowego powinny być uznawane jako element kosztów postępowania przygotowawczego, o których rozstrzygać ma organ je prowadzący. Przemawiają za tym następujące argumenty.

Zgodnie z przepisami ustawy o opłatach w sprawach karnych[151] zainicjowanie kontroli w drodze zażalenia na etapie postępowania przygotowawczego jest wolne od opłat sądowych. Pełnomocnictwo lub upoważnienie do obrony są natomiast wolne od opłaty skarbowej, gdyż korzystają ze zwolnienia przewidzianego w cz. IV pkt 2 lit. a) załącznika do ustawy o opłacie skarbowej[152]. Odpada zatem jeden z elementów kosztów sądowych. Opłaty stanowią jednak jedynie część kosztów sądowych, które obejmują także wydatki poniesione przez Skarb Państwa od chwili wszczęcia postępowania (art. 616 § 2 k.p.k.). Koszty sądowe obok uzasadnionych wydatków strony są składową kosztów procesu (art. 616 § 1 k.p.k.). O tym kto, w jakiej części i zakresie będzie ponosił koszty procesu decyduje sąd w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie bądź prokurator lub organ prowadzący postępowanie przygotowawcze, o czym stanowią art. 626 § 1 i art. 626a k.p.k.

Na mocy art. 634 k.p.k. do kosztów procesu za postępowanie odwoławcze od orzeczeń kończących postępowanie w sprawie, mają odpowiednie zastosowanie przepisy o kosztach za postępowanie przed sądem I instancji. Innymi słowy o kosztach procesu sąd odwoławczy będzie orzekał wyłącznie w przypadku rozpoznawania zażalenia na postanowienia bądź

[150] *Ibidem*.
[151] Ustawa z dnia 23 czerwca 1971 r. o opłatach w sprawach karnych (t.j. Dz.U. z 1983 r. Nr 49, poz. 223 ze zm.) – dalej u.o.s.k.
[152] Ustawa z dnia 16.11.2006 r. o opłacie skarbowej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1000).

zarządzenia kończące postępowanie w sprawie, zaś nie będzie tego czynił w przypadku zażaleń na rozstrzygnięcia w kwestiach incydentalnych[153]. Tylko w takich sytuacjach zgodnie z brzmieniem art. 634 k.p.k. znajdzie zastosowanie art. 626 § 1 k.p.k.

Zasady ponoszenia kosztów postępowania odwoławczego przez strony nie są uregulowane w sposób odrębny i całościowy. Jedynie art. 635–637 k.p.k. wprost odnoszą się do tej kwestii natomiast w pozostałym zakresie nakazuje się odpowiednie stosowanie norm obowiązujących przed sądem I instancji tj. przepisów ogólnych (art. 616–622 k.p.k.), przepisów dotyczących zwolnienia od kosztów sądowych (art. 623–625 k.p.k.) oraz przepisów dotyczących zasądzania kosztów procesu (art. 626–633 k.p.k.).

Analiza zasad określonych w art. 635–637 k.p.k. prowadzi do konkluzji, że rozstrzygnięcie o tym, kto i w jakim zakresie powinien ponieść koszty postępowania wywołanego wniesieniem zażalenia na etapie postępowania przygotowawczego ogranicza się do tego, że koszty te w każdym wypadku będzie ponosił Skarb Państwa. Nie wydaje się możliwe obciążenie nimi żadnej ze stron tj. podejrzanego bądź pokrzywdzonego. Za takim stanowiskiem przemawia terminologia używana przez ustawodawcę, który mówi o „skazanym", „oskarżycielu prywatnym", „oskarżycielu posiłkowym", czy „oskarżycielu publicznym". Chodzi zatem o strony niewystępujące w postępowaniu przygotowawczym. Podobnie sytuacja wygląda, gdy przyjrzymy się rozstrzygnięciom, które muszą zapaść, aby sąd mógł orzekać o kosztach. W przepisach mowa jest np. o „warunkowym umorzeniu postępowania karnego", „skazaniu", „uniewinnieniu", „zmianie wyroku skazującego". Są to decyzję które nie zapadają na gruncie postępowania przygotowawczego i nie można ich na tym etapie procesu karnego zastosować.

Wyznacznikiem jest wykładnia art. 636 k.p.k. oraz art. 13 ust. 2 u.o.s.k. zaprezentowana przez Sąd Najwyższy[154] przy rozpoznawaniu kasacji Prokuratora Generalnego od postanowienia wydanego po rozpoznaniu zażalenia, utrzymującego w mocy postanowienie o umorzeniu śledztwa i zasądzającego od pokrzywdzonego koszty procesu. Sąd Najwyższy w uzasadnieniu wywiódł, że w obu wymienionych artykułach mowa jest o oskarżycielu posiłkowym, czyli podmiocie, który nie występuje w toku postępowania przygotowawczego. Ponadto w ocenie Sądu redakcja pierwszego z powołanych przepisów nie pozostawia wątpliwości, że dotyczy on zasądzenia kosztów postępowania karnego na etapie postępowania jurysdykcyjnego odnosząc się do postępowania odwoławczego, toczącego się w wyniku środka zaskarżenia wniesionego od orzeczenia sądowego.

[153] D. Świecki, *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2015, s. 392.
[154] Postanowienie SN z 12.04.2006 r., IV KK 100/06, OSNKW 7-8/2006 poz. 71.

W świetle powyższego sąd rozpoznając zażalenie tylko w przypadkach, o których stanowi art. 634 k.p.k., czyli tam gdzie rozpoznaje postanowienia kończące postępowanie w sprawie może zamieścić w części dyspozytywnej orzeczenie o kosztach. Aczkolwiek ze względu na przedstawioną wykładnię powinno ono wskazywać prowadzącego postępowanie przygotowawcze jako właściwy organ do podjęcia tego rodzaju decyzji.

Warto jednakże poddać pod rozwagę, czy na gruncie postępowania przygotowawczego nie powinna zostać rozstrzygnięta kwestia ponoszenia kosztów postępowania wywołanych wniesionym zażaleniem, w szczególności w przypadku zażaleń oczywiście bezzasadnych, cofniętych bądź pozostawionych bez rozpoznania. Trudno pogodzić się z tym, że koszty takiego postępowania będzie ponosił w każdym przypadku Skarb Państwa. Jednakże nadużyciem byłoby obciążanie strony w przypadku li tylko nieuwzględnienia zażalenia. Mogłoby to spowodować, z uwagi na widmo koniecznych do uiszczenia kosztów, zrezygnowanie z wniesienia środka odwoławczego. Inną sytuacją jest uznanie zażalenia jako oczywiście bezzasadnego bądź podlegającego odrzuceniu z przyczyn formalnych. W takich sytuacjach, a zatem wywołania niepotrzebnej kontroli zapadłej decyzji uzasadnione wydaje się zasądzenie kosztów postępowania zażaleniowego od wnoszącego zażalenie.

PODSUMOWANIE

Zażalenie w toku postępowania przygotowawczego stanowi środek inicjujący kontrolę nad działaniami organów pozasądowych przez niezależny i niezawisły organ. Złożoność wstępnego stadium procesu karnego ma niebagatelny wpływ na ukształtowanie procedury odwoławczej. Wielopodmiotowość, wieloprzedmiotowość, możliwość prowadzenia postępowania i dokonywania czynności procesowych w każdym miejscu na terytorium kraju, a także różnorodność organów (sąd, prokuratura, Policja i inne) utrudniają stworzenie jednolitego, odrębnego postępowania zażaleniowego. Kontrola czynności dokonywanych przez prokuraturę czy Policję na wstępnym etapie procesu karnego jest jednak niezbędna w demokratycznym państwie prawa. Uczestnicy objęci działaniem organów prowadzących postępowanie przygotowawcze muszą bowiem dysponować środkiem pozwalającym na ochronę praw i wolności obywatelskich.

Wyodrębniając cechy charakteryzujące zażalenie i postępowanie zażaleniowe na wstępnym etapie procesu karnego można wskazać co następuje. Po pierwsze z uwagi na dynamikę postępowania przygotowawczego wniesienie i rozpoznanie zażalenia nie powinno nadmiernie spowalniać tego etapu procesu. Po drugie, mechanizm kontroli powinien obejmować zarówno czynności procesowe jak i czynności realne. Po trzecie, właściwość funkcjonalna organów odwoławczych powinna uwzględniać to, że decyzje w toku postępowania przygotowawczego podejmują organy sądowe jak i pozasądowe. Po czwarte, zażalenie ma uruchamiać procedurę, umożliwiającą władczą reakcję na naruszenie lub nadmierną ingerencję w prawa i wolności obywatelskie. Po piąte, środek odwoławczy powinien być dostępny dla stron, jak też wszystkich tych uczestników, których prawa lub interesy zostały naruszone wskutek wydania decyzji procesowych oraz czynności faktycznych.

Wielość podmiotów mogących znaleźć się w orbicie działania organów prowadzących postępowanie przygotowawcze wymusza rozbudowany katalog podmiotów legitymowanych do wniesienia zażalenia. Środek ten stanowi bowiem, dla stron jak i uczestników niebędących stronami, często jedyną możliwość wszczęcia sądowej kontroli w toku postępowania przygotowawczego dla ochrony ich konstytucyjnych praw i wolności obywatelskich. Normatywnych podstaw legitymacji procesowej do wniesienia zażalenia należy poszukiwać

w wielu miejscach w kodeksie, jak i w ustawach pozakodeksowych. Niezbędnym jest też ustalenie, czy dany podmiot posiada *gravamen*. Na tym tle mogą pojawiać się błędy w oznaczeniu legitymacji procesowej do wniesienia zażalenia, prowadzące do niepotrzebnego zaangażowania organów (doręczenia, odmowa przyjęcia środka), jak i skutkujące pominięciem uprawnionych osób. Nie można też zapominać, że wielopomiotowość może występować po stronie podejrzanych lub pokrzywdzonych.

Przyznanie prawa do wniesienia zażalenia wiąże się z tym, że każdy uprawniony powinien być w sposób dla niego zrozumiały pouczony o przysługującym mu prawie, jak również powinien mieć możliwość przejrzenia akt i zapoznania się z motywami podjętej decyzji. Niestety, pomimo tego, że treść pouczeń została zunifikowana, nie zawsze jest ona czytelna dla adresata. Dostęp do akt sprawy, choć zapewniony normatywnie, napotyka natomiast przeszkody natury technicznej. Polegają one na przykład na tym, że w terminie do wniesienia zażalenia, akta nie są fizycznie dostępne w jednostce prokuratury bądź też, aby zapoznać się z nimi konieczna jest podróż do innej miejscowości. Biorąc pod uwagę te trudności termin do wniesienia zażalenia jest krótki. Zapoznanie się z aktami sprawy, sporządzenie środka odwoławczego, a w niektórych wypadkach ustanowienie obrońcy lub pełnomocnika wymaga dużej kondensacji czynności, aby dochować ustawowego terminu, co może utrudniać choćby tymczasowe aresztowanie skarżącego.

Wpływ na realizację uprawnień procesowych ma także to, że niektóre z zaskarżalnych decyzji mogą nie posiadać uzasadnienia, a gdy już takowe jest sporządzane, sprowadza się ono do zacytowania przesłanek ustawowych lub wskazania numeru artykułu, bez szerszego wyjaśnienia podstaw faktycznych i prawnych podjętej decyzji. Utrudnia to poznanie motywów, którymi kierował się organ prowadzący postępowanie przygotowawcze i podjęcie rzeczowej polemiki przez skarżącego.

Czynności związane z obowiązkami informacyjnymi, jak też sporządzenie uzasadnienia negatywnie oddziałują na czas trwania postępowania przygotowawczego. Nie powinno to jednak stanowić argumentu przemawiającego za ograniczeniem katalogu uprawnionych podmiotów bądź też wprowadzania, pod hasłem zwiększenia sprawności postępowania, rozwiązań utrudniających zaskarżanie decyzji procesowych.

Z zażaleniem w toku postępowania przygotowawczego wiąże się także rozbudowany katalog przedmiotowy. Decyzji i czynności procesowych podejmowanych w toku postępowania przygotowawczego jest wiele. To na tym etapie przeprowadza się i zabezpiecza dowody, stosuje środki przymusu, a także środki zapobiegawcze. Czynności te, często

bezpośrednio, ingerują w prawa i wolności konstytucyjne takie jak wolność, prawo własności, prawo do tajemnicy korespondencji.

Ustalenie, czy określona decyzja lub czynność są zaskarżalne wymaga często sięgania do różnych przepisów kodeksowych, jak i pozakodeksowych. Katalog przedmiotowy jest rozbudowany. Obecnie bowiem znakomita większość decyzji procesowych i czynności podlega zaskarżeniu. Ten stan rzeczy został wykreowany dzięki tezom płynącym z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego i trybunałów międzynarodowych, zobowiązaniom wynikającym z aktów prawa międzynarodowego oraz poglądom prezentowanym przez przedstawicieli doktryny.

Katalog ten nie jest zamknięty. Istnieją, co naturalne, decyzje lub inne czynności procesowe niezaskarżalne. Nadal jednak pojawiają się głosy za poddaniem niektórych z nich kontroli odwoławczej. Wynika to z ukierunkowania gwarancji procesowych na zapewnienie możliwie najpełniejszej ochrony ofiary przestępstwa, jak też osoby objętej domniemaniem niewinności przed arbitralnymi decyzjami organów prowadzących postępowanie przygotowawcze. Każda taka propozycja zasługuje na rozważenie. Dyskusja na temat katalogu przedmiotowego zażalenia na etapie postępowania przygotowawczego jest potrzebna. Część propozycji zaprezentowano w niniejszej dysertacji. Ostateczne słowo zawsze należy jednak do ustawodawcy, który może przesądzić o poszerzeniu lub, co mniej pożądane, zawężeniu katalogu przedmiotowego zażalenia.

Wielość czynności podejmowanych w toku postępowania przygotowawczego i ich dowodowy charakter wymaga *expressis verbis* wskazania, które z nich są zaskarżalne. Obecne ukształtowanie w k.p.k. jest szerokie. W praktyce przedmiotem zaskarżenia staje się jednak przede wszystkim zatrzymanie. Kłopotliwym jest natomiast zaskarżenie innych czynności. Przyjęcie takiego środka odwoławczego zależy od arbitralnej decyzji organów. Te natomiast preferują jasne podstawy prawne, literalnie wynikające z tekstu ustawy, starając się unikać wywodzenia uprawnień z odpowiedniego stosowania przepisów. Wypowiedź ustawodawcy powinna zatem zarówno wskazywać katalog zaskarżalnych czynności, jak też to, kto, w jakim terminie i do kogo może wnieść zażalenie. Zasadnym byłoby również rozważanie, czy w przypadku stwierdzenia nielegalności, nieprawidłowości lub bezzasadności czynności, dowód przeprowadzony w ten sposób nie powinien być wyeliminowany z procesu. Obecnie tylko w niektórych przypadkach nakazuje się usunięcie tak pozyskanych materiałów. Dla spójności tekstu prawnego zasadnym wydaje się też zaprzestanie używania w aktach pozakodeksowych określenia „zażalenie” na środek, który

nie jest środkiem odwoławczym, lecz stanowi *de facto* skargę na sposób przeprowadzenia czynności przez uprawionych funkcjonariuszy.

Po doświadczeniach powojennych, niepodważalnym jest poddanie postępowania przygotowawczego kontroli sądowej. Tylko bowiem niezależny i niezawisły sąd zapewnia najwyższy poziom ochrony przed bezprawną bądź nadmierną ingerencją w prawa i wolności obywatelskie. Aktualnie bez mała wszystkie decyzje zapadające w toku postępowania przygotowawczego podlegają kontroli tego organu. Zażaleń rozpoznawanych przez prokuratora jest niewiele, co nie pozbawia go, jako gospodarza, nadzoru nad tym etapem procesu karnego. Prokurator nie powinien jednak, kosztem skarżącego, wykorzystywać swojej dominującej pozycji. Jako takie jawi się dokonywanie, po wniesieniu zażalenia przez uprawnioną osobę, czynności procesowych bez udziału stron, dla wykazania bezzasadności wniesionego zażalenia. Zaburza to równość stron, której przejawów w toku postepowania przygotowawczego jest niewiele. W ten sposób bowiem pomija się tryb wskazany w art. 463 k.p.k. (uniknięcie uchylenia zaskarżonej decyzji), nie wspominając o kontroli dokonanej przez sąd.

Ustanawiając kontrolę sądową nad postępowaniem przygotowawczym ustawodawca powierzył ją sądom rejonowym. Ma to swoje uzasadnienie organizacyjne. Sądów tych jest najwięcej, dzięki czemu kontrola może odbywać się szybciej, biorąc pod uwagę, że czynności procesowe w toku postępowania przygotowawczego mogą być przeprowadzane w różnych miejscach. Problematyczne jest to, że w sądach tych orzekają sędziowie bez doświadczenia zawodowego. Zdarza się też podejmowanie decyzji w przedmiocie zażalenia przez sędziów nieorzekających w wydziałach karnych. Stąd postulat, aby rozstrzyganie to powierzyć sędziom sądów okręgowych, jako bardziej doświadczonym. Na przeszkodzie mogą tu jednak stanąć warunki techniczno-organizacyjne. Ochrona konstytucyjnych praw i wolności obywatelskich wymaga, aby został zapewniony najwyższy standard orzekania. W sądach rejonowych nie brakuje sędziów z dużym doświadczeniem orzeczniczym, stąd organizacja pracy powinna wyglądać tak, by zażalenia w toku postępowania przygotowawczego były rozpoznawane przez tych sędziów, nie zaś przez sędziów znajdujących się na początku swojej kariery zawodowej.

Postępowanie zażaleniowe, pomimo ustawowych wymogów niezwłoczności nie należy też do najszybszych. Złożoność podmiotowo-przedmiotowa, pośredni tryb wnoszenia zażalenia, konieczność wypowiedzenia się odnośnie do środka odwoławczego, przepływ akt, wyznaczenie pełnomocnika lub obrońcy z urzędu lub też wezwanie uprawnionych do wzięcia udziału w posiedzeniu, są to czynniki spowalniające tempo rozpoznawania zażalenia.

Zażalenia mogą nadto dotyczyć różnych decyzji procesowych wydanych w ramach jednego postępowania, w krótkich odstępach czasu, rozpoznawanych przez różne organy właściwe miejscowo i rzeczowo, co powoduje, że załatwienie środka odwoławczego dotyczącego kwestii wpadkowych może zająć nawet kilka tygodni. Przepływ akt pomiędzy organami wymaga czasu, nawet jeżeli odbywa się to w ramach tej samej miejscowości. Trzeba też podnieść, że akta uprzednio są kopiowane co z kolei negatywnie wpływa na czas trwania postępowania przygotowawczego. Remedium mogłaby być digitalizacja. Cyfrowe odzwierciedlenie akt sprawy umożliwia bowiem przekazywanie ich w czasie rzeczywistym.

Nie jest to jedyny przejaw nienadążania procesu karnego za współczesnością. Umożliwienie doręczania orzeczenia przez mejl, czy też umożliwienie wniesienia zażalenia drogą elektroniczną mogłoby skrócić czas, gubiony np. podczas doręczania decyzji procesowych lub podczas przesyłania papierowych akt pomiędzy sądem a prokuraturą. Dla przyspieszenia, stosuje się telefoniczne zawiadamianie przedstawicieli procesowych stron o posiedzeniu lub o wyznaczeniu z urzędu, ale zwykle ma to miejsce w przypadku rozpoznawania zażaleń na decyzje w przedmiocie środków zapobiegawczych. Rozpoznawanie zażaleń na zatrzymanie, umorzenie lub odmowę wszczęcia może natomiast zająć kilka tygodni, a nawet miesięcy.

Zażalenie w toku postępowania przygotowawczego jest środkiem odwoławczym, bez którego współcześnie trudno wyobrazić sobie wstępne stadium procesu karnego. Mechanizm ten jawi się jednak jako skomplikowany i nie jest wolny od mankamentów, które są głównie pokłosiem stosowania prawa. Zmiana praktyki organów procesowych, zwiększenie udziału nowych technologii spowoduje, że zażalenie stanie się środkiem inicjującym sprawną i efektywną kontrolę postępowania przygotowawczego.

BIBLIOGRAFIA

1. Adamczyk M., *Zasada równości stron a świadek koronny*, [w:] *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010.
2. Adamczyk M., Pruszkiewicz-Słowińska K., *Sąd rejonowy jako organ stosujący tymczasowe aresztowanie w postępowaniu przygotowawczym – uwagi praktyczne*, [w:] *Proces karny w dobie przemian. Zagadnienia ogólne*, red. S. Steinborn, K. Woźniewski, Gdańsk 2018.
3. Artymiak G., *„Instancja pozioma" jako jedna z propozycji usprawnienia postępowania karnego – uwagi de lege lata i de lege ferenda"*, [w:] *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, red. T. Grzegorczyk, Warszawa 2011.
4. Augustyniak B., Eichstaedt K., Kurowski M., Świecki D., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. D. Świecki, Warszawa 2013.
5. Augustyniak B., Eichstaedt K., Kurowski M., Świecki D., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II*, red. D. Świecki, Warszawa 2013.
6. Bafia J., *Zmiana kwalifikacji prawnej czynu w procesie karnym*, Warszawa 1964.
7. Bafia J., Bednarzak J., Flemming M., Kalinowski S., Kempisty H., Mazur M., Siewierski M., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. M. Mazur, Warszawa 1971.
8. Baj A., *O potrzebie przyznania prawa do zażalenia każdemu podmiotowi zawiadamiającemu o przestępstwie*, „Prokurator" 2010 r., nr 1-2.
9. Baj A., *Czy osoba podejrzana jest stroną postępowania przygotowawczego?*, Prok. i Pr. 2016 r., nr 10.
10. Baj A., *Udział stron postępowania przygotowawczego w czynnościach powtarzalnych*, Prok. i Pr. 2019 r., nr 2.
11. Baworowski A., *Doręczenia elektroniczne w toku postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2007 r., nr 11.
12. Bieńkowska E., Mazowiecka L., *Uprawnienia pokrzywdzonego przestępstwem*, Warszawa 2009.
13. Bieńkowska E., *Pokrzywdzony w postępowaniu karnym po zmianach z dnia 11 marca 2016 r.*, Prok. i Pr. 2016 r., nr 10.
14. Boratyńska K.T., Górski A., Sakowicz A., Ważny A., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. K.T. Boratyńska, Warszawa 2014.
15. Boratyńska K.T., Chojniak Ł., Jasiński W., *Postępowanie karne*, red. K.T. Boratyńska, Warszawa 2016.
16. Bratoszewski J., Gardocki L., Gostyński Z., Przyjemski M.S., Stefański R.A., Zabłocki S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom III*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2004.

17. Brodzisz Z., Gruszecka D., Haÿduk-Hawrylak I., Jasiński W., Kosonoga J., Nita-Światłowska B., Nowicki K., Pachowicz Z., Ponikowski R., Posnow W., Skorupka J., Szołucha S., Światłowski A., Świecki D., Zagrodnik J., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, Warszawa 2016.
18. Brylak J., *Orzekanie wbrew kierunkowi środka odwoławczego na niekorzyść oskarżonego*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 7-8.
19. Budner B., *Granice uprawnień pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym*, AUL 1979 r., z. 62.
20. Cesarz K., *Dowód z zeznań świadka koronnego na tle prawa do sądu (wybrane zagadnienia)*, PS 2004 r., nr 4.
21. Chojniak Ł., *Glosa do wyroku TK z 13.07.2009 r. (SK 46/08)*, PiP 2010 r., nr 7.
22. Chojniak Ł., *Niezaskarżalność postanowienia o przedstawieniu zarzutów*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 4.
23. Chorążewicz D., Snarski T., *Glosa do uchwały SN z 25.02.2016 r. (I KZP 20/15)*, GSP-PO 2016 r., nr 3.
24. Cieślak M., *Pojęcie i rodzaje nadzoru w procedurze karnej na tle obowiązującego prawa*, PiP 1963 r., nr 8-9.
25. Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, Warszawa 1984.
26. Cora Ł., *Glosa do postanowienia SN z 29.10.2012 r. (I KZP 14/12)*, GSP-PO 2013 r., nr 1.
27. Cora S., *Dopuszczalność zażalenia w postępowaniu przygotowawczym*, PiP 1975 r., nr 2.
28. Czapigo A., *Osoba podejrzana jako podmiot uprawniony do wniesienia zażalenia na postanowienie o umorzeniu postępowania przygotowawczego*, WPP 2009 r., nr 2.
29. Czapliński M., *Podjęcie umorzonego postępowania przygotowawczego w wypadku złożenia zażalenia*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 10.
30. Czapliński M., *Zaskarżalność postanowienia w przedmiocie zawieszenia postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2015 r., nr 9.
31. Czarnecki P., *Zakres przedmiotowy i podmiotowy zażalenia w polskim procesie karnym*, BSP 2018 r., nr 1, z. 23.
32. Czekaj M., *Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym w nowym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1998 r., nr 1.
33. Czerwiński S., Przyjemski M., *Kodeks postępowania karnego. Tekst obowiązujący od 1.IX.1932 r.*, Warszawa 1932.
34. Daniluk P., *Glosa do uchwały SN z 25.02.2016 r. (I KZP 20/15)*, Pal. 2017 r., nr 1-2.
35. Derlatka M., Działocha K., Garlicki L., Jarosz-Żukowska S., Łukaszczuk A., Sarnecki P., Sokolewicz W., Trzciński J., Wiącek M., Wojtyczek K., Zubik M., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz. Tom II*, red. L. Garlicki, M. Zubik, Warszawa 2016.
36. Doda Z., *Zażalenie w procesie karnym*, Warszawa 1985.
37. Doda Z., Gaberle A., *Kontrola odwoławcza w procesie karnym*, Warszawa 1997.
38. Drajewicz D., *Glosa do postanowienia SN z 10.02.2011 r. (WZ 5/11)*, Prok. i Pr. 2012 r., nr 2.

39. Drajewicz D., *Postępowanie w przedmiocie listu żelaznego*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 1.
40. Drajewicz D., *Ingerencja sądu w postępowanie przygotowawcze*, PS 2013 r., nr 3.
41. Drajewicz D., *Znaczenie niezależności prokuratora dla realizacji zasady sprawności postępowania karnego*, PS 2015 r., nr 5.
42. Duda J., *Umorzenie postępowania karnego w wypadku posiadania narkotyków na własny użytek*, PiP 2016 r., nr 8.
43. Dudka K., *Zażalenie na bezczynność organu procesowego – uwagi de lege ferenda*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 12.
44. Dudka K., *Dostęp do akt postępowania przygotowawczego w świetle prawa do rzetelnego procesu karnego*, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdy*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009.
45. Dudka K., Paluszkiewicz H., *Postępowanie karne*, Warszawa 2015.
46. Dudziak S., *Zaskarżanie postanowień o odmowie wszczęcia i umorzeniu postępowania przygotowawczego po nowelizacji art. 306 k.p.k.*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 10.
47. Durczak-Żochowska S., *Glosa do uchwały SN z 30.09.2010 r. (I KZP 10/10)*, GSP–PO 2011 r., nr 4.
48. Dziergawka A., *Negatywne skutki znowelizowanego art. 325e k.p.k. w zakresie sądowej kontroli zaniechania ścigania karnego*, KSAG 2014 r., nr III.
49. Eichstaedt K., *Czynności sądu w postępowaniu przygotowawczym w polskim prawie karnym*, Warszawa 2008.
50. Eichstaedt K., *Rola sądu w postępowaniu przygotowawczym*, [w:] *Czynności dochodzeniowo-śledcze i działania operacyjne Policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym*, red. S. Lelental, J. Kudrelek, I. Nowicka, Szczytno 2008.
51. Eichstaedt K., *Glosa do postanowienia SN z 29.10.2012 r. (I KZP 14/12)*, OSP 2013 r., nr 3, poz. 35.
52. Fingas M., *O konieczności poszerzenia zakresu kontroli zażaleniowej nad niektórymi decyzjami dotyczącymi praw oskarżonego – wybrane problemy implementacji unijnych dyrektyw w polskim procesie karnym*, BSP 2018 r., nr 1, z. 23.
53. Gaberle A., *Funkcje kontroli instancyjnej w procesie karnym (zagadnienia podstawowe)*, [w:] *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci prof. Zbigniewa Dody*, red. A. Gaberle, S. Waltoś, Kraków 2000.
54. Gabriel-Węglowski M., *Ustawa o świadku koronnym. Komentarz. Zarys instytucji w Europie*, Warszawa 2011.
55. Gabriel-Węglowski M., *O zaskarżalności postanowienia o przedstawieniu zarzutów*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 11.
56. Giesen B., Katner W.J., Księżak P., Lewaszkiewicz-Petrykowska B., Majda R., Michniewicz-Broda E., Pajor T., Promińska U., Pyziak-Szafnicka M., Robaczyński W., Serwach M., Świderski Z., Wojewoda M., *Kodeks cywilny. Komentarz. Część ogólna*, red. M. Pyziak-Szafnicka, Warszawa 2009.
57. Gensikowski P., Lachowski J., Osiński L., Potulski J., Zgoliński I., *Kodeks karny wykonawczy. Komentarz*, red. J. Lachowski, Warszawa 2018.
58. Golik C., *Uzasadnienie postanowienia o odmowie wszczęcia albo o umorzeniu dochodzenia sporządzane w trybie art. 325e § 1a k.p.k.*, Prok. i Pr. 2019 r., nr 4.

59. Goździaszek Ł., *Glosa do postanowienia SN z 26.03.2009 r. (I KZP 39/08)*, OSP 2009 r., nr 12.
60. Grajewski J., *Dopuszczalność odpowiedzi na zażalenie w postępowaniu karnym*, Pal. 1974 r., nr 6.
61. Grajewski J., *Względna dewolutywność zażalenia w świetle przepisów kodeksu postępowania karnego z 1997 roku*, [w:] *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, red. J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll, Kraków 2000.
62. Grajewski J., *Niektóre problemy nadzoru nad postępowaniem przygotowawczym i zakresu wpływu sądu na przebieg procesu karnego*, [w:] *Skargowy model procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, red. A. Gerecka-Żołyńska, P. Górski, H. Paluszkiewicz, P. Wiliński, Warszawa 2008.
63. Grajewski J., *Przebieg procesu karnego*, Warszawa 2008.
64. Gramza Ł., *W sprawie właściwości funkcjonalnej do rozpoznania zażaleń na decyzje prokuratora zamykające drogę do rozpoznania zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia lub umorzenia postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2000 r., nr 7-8.
65. Gruszecka D., Kremens K., Nowicki K., Skorupka J., *Proces karny*, red. J. Skorupka, Warszawa 2017.
66. Grzegorczyk K.*, Glosa do uchwały Sądu Najwyższego-Izby Karnej z 26.11.2003 r. (I KZP 30/03)*, WPP 2004 r., nr 2.
67. Grzegorczyk T., *Obrońca w postępowaniu przygotowawczym*, Łódź 1988.
68. Grzegorczyk T., *Glosa do uchwały SN z 12.08.1996 r. (I KZP 14/96)*, PiP 1997 r., nr 2.
69. Grzegorczyk T., *Strony, ich procesowi przedstawiciele i inni uczestnicy postępowania karnego*, Warszawa 1998.
70. Grzegorczyk T., *Wniosek o uchylenie lub zmianę środka zapobiegawczego*, [w:] *Współczesny polski proces karny. Księga ofiarowana Profesorowi Tadeuszowi Nowakowi*, red. S. Stachowiak, Poznań 2002.
71. Grzegorczyk T., *Wybrane zagadnienia najnowszej nowelizacji procedury karnej*, PiP 2003 r., nr 8.
72. Grzegorczyk T., *Kodeks postępowania karnego oraz ustawa o świadku koronnym. Komentarz*, Warszawa 2008.
73. Grzegorczyk T., *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym po nowelizacji k.p.k.*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 3.
74. Grzegorczyk T., *Niezależność prokuratury i prokuratorów w świetle znowelizowanej ustawą z dnia 9 października 2009 r. ustawy o prokuraturze,* Prok. i Pr. 2010 r., nr 1-2.
75. Grzegorczyk T., *Kilka refleksji na temat sugestii wprowadzenia instytucji sędziego śledczego,* [w:] *Węzłowe problemy procesu karnego*, red. P. Hofmański, Warszawa 2010.
76. Grzegorczyk T., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, Warszawa 2014.
77. Grzegorczyk T., Tylman J., *Polskie postępowanie karne,* Warszawa 2014.

78. Grzegorczyk T., *Postępowanie przygotowawcze w świetle nowelizacji z 27.09.2013 r. i rola w nim prokuratora w aspekcie sądowego stadium procesu*, Prok. i Pr. 2015 r., nr 1-2.
79. Grzegorczyk T., *Obrońca i pełnomocnik z urzędu w postępowaniu karnym od 1 lipca 2015 r.*, [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, red. P. Wiliński, Warszawa 2015.
80. Grzegorczyk T., *Kodeksowe legalizowanie w procesie karnym, przez nowelizację z 11 marca 2016 r., dowodów uzyskanych za pomocą przestępstwa lub z naruszeniem przepisów postępowania albo poza granicami zgody udzielonej przez sąd na wkroczenie w sferę konstytucyjnie chronionych wolności jednostki*, [w:] *Proces karny w dobie przemian. Zagadnienia ogólne*, red. S. Steinborn, K. Woźniewski, Gdańsk 2018.
81. Grzeszczyk W., *Uzasadnienie postanowienia w sprawach karnych*, Prok. i Pr. 2001 r., nr 5.
82. Grzeszczyk W., *Praktyczne aspekty gravamen w procesie karnym*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 11.
83. Grzeszczyk W., *Nowela do kodeksu postępowania karnego z dnia 29 marca 2007 r.*, Prok. i Pr. 2007 r., nr 7-8.
84. Herzog A., *Niezależność prokuratury – mit czy nadzieja?*, Prok. i Pr. 2009 r., nr 1.
85. Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom I*, red. P. Hofmański, Warszawa 2011.
86. Hofmański P., Sadzik E., Zgryzek K., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Tom II*, red. P. Hofmański, Warszawa 2011.
87. Hofmański P., *O jawności posiedzeń sądowych w procesie karnym*, [w:] *Współczesne problemy procesu karnego i jego efektywności. Księga Pamiątkowa Profesora Andrzeja Bulsiewicza*, red. A. Marek, Toruń 2004.
88. Izydorczyk J., *Stosowanie tymczasowego aresztowania w polskim postępowaniu karnym*, Kraków 2002.
89. Izydorczyk J., *Glosa do uchwały SN z 21.10.2003 r. (I KZP 31/03),* Pal. 2004 r., nr 9-10.
90. Izydorczyk J., *Glosa do uchwały SN z 20.01.2005 r. (I KZP 29/04),* OSP 2006 r., nr 1.
91. Izydorczyk J., *Stosowanie tymczasowego aresztowania po 1 lipca 2015 r.*, [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, red. P. Wiliński, Warszawa 2015.
92. Izydorczyk J., *Glosa do postanowienia 7 sędziów SN z 25.02.2016 r. (I KZP 18/15),* OSP 2016 r., nr 11, poz. 101.
93. Jakubik M., *Udostępnianie akt spraw karnych „innym osobom" z art. 156 k.p.k. po reformie procesu karnego,* SPiA 2015 r., nr 12.
94. Jasiński W., *Jawność zewnętrzna posiedzeń sądu (nawiązanie do artykułu M. Rogackiej-Rzewnickiej)*, Prok. i Pr. 2010 r., nr 4.
95. Jasiński W., *Udział stron, obrońców i pełnomocników w czynnościach postępowania przygotowawczego – uwagi de lege lata i de lege ferenda*, AUW PPiA 2010 r., z. 82.

96. Jasiński W., *Publiczność posiedzeń sądu w procesie karnym (w nawiązaniu do uchwały Sądu Najwyższego z dnia 28.03.2012 r., sygn. I KZP 26/11)*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 5.
97. Jasiński W., *Glosa do postanowienia SN z 30.09.2014 r. (I KZP 17/14)*, OSP 2015 r., nr 3, poz. 31.
98. Jezusek A., *Glosa do uchwały SN z 29.11.2016 r. (I KZP 6/16)*, OSP 2017 r., nr 2.
99. Jezusek A., *Glosa do postanowienia SN z 28.04.2016 r. (I KZP 3/16)*, OSP 2017 r., nr 2.
100. Kaczor R., *Niedozwolone sposoby przesłuchania*, Prok. i Pr. 2009 r., nr 3.
101. Kaftal A., *Środki odwoławcze w postępowaniu przygotowawczym według k.p.k.*, Pal. 1972 r., nr 5.
102. Kalinowski S., Siewierski M., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz,* Warszawa 1966.
103. Kala D., *Glosa do uchwały SN z 24.11.2010 r. (I KZP 22/10)*, KSAG 2014 r., nr I.
104. Kala D., Klubińska M., *Akta postępowania przygotowawczego i akta sprawy sądowej w nowym modelu procesu karnego (zagadnienia wybrane)*, [w:] *Obrońca i pełnomocnik w procesie karnym po 1 lipca 2015 r. Przewodnik po zmianach*, red. P. Wiliński, Warszawa 2015.
105. Kardas P., *Kontrowersje wokół uprawnienia (i obowiązku) sądu do badania trafności kwalifikacji prawnej w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania*, Pal. 2009 r., nr 10.
106. Kardas P., *Kontrowersje wokół uprawnienia (i obowiązku) sądu do badania trafności kwalifikacji prawnej w postępowaniu w przedmiocie tymczasowego aresztowania – przyczynek do wykładni przepisów art. 249 § 1 i 2, art. 258 § 2 i 259 § 2 i 3 kodeksu postępowania karnego w praktyce sądowej*, [w:] *Adwokatura gwarantem prawa do obrony. Tom II*, red. J. Giezek, Warszawa 2009.
107. Karlik P., *Poręczenie majątkowe w polskim procesie karnym*, Warszawa 2016.
108. Kędzierski J., *O niezależności prokuratury – w kręgu faktów i mitów*, Prok. i Pr. 2009 r., nr 1.
109. Kędzierski J., *Glosa do uchwały SN z 25.02.2016 r. (I KZP 20/15)*, Pal. 2017 r., nr 1-2.
110. Kiełtyka A., Kotowski W., Ważny A., *Prawo o prokuraturze. Komentarz*, Warszawa 2017.
111. Klejnowska M., *Osoba podejrzana w procesie karnym*, „Prokurator" 2003 r., nr 2.
112. Kłak Cz.P., *„Osoba podejrzana" oraz „potencjalnie podejrzana" w polskim procesie karnym a zasada nemo se ipsum accusare tenetur*, IN 2012 r., nr 4.
113. Kmiecik R., *Sądowa kontrola zaniechania ścigania w postępowaniu przygotowawczym (Uwagi de lege ferenda)*, PiP 1977 r., nr 5.
114. Kmiecik R., *Glosa do postanowienia SN z 18.07.2000 r. (IV KZ 63/00)*, OSP 2001 r., nr 1, poz. 11.
115. Kmiecik R., *Glosa do uchwały SN z 24.08.2001 r. (I KZP 12/01)*, PiP 2002 r., nr 4.
116. Kmiecik R., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego-Izby Karnej z 26.11.2003 r. (I KZP 30/03)*, OSP 2004 r., nr 5, poz. 64.
117. Koncewicz T.T., Podolska A., *Dostęp do adwokata w postępowaniu karnym. O standardach i kontekście europejskim*, Pal. 2017 r., nr 9.

118. Kopaliński W., *Słownik wyrazów obcych i zwrotów obcojęzycznych z almanachem*, Warszawa 2000.
119. Koper R., *Glosa do uchwały SN z 28.03.2012 r. (I KZP 26/11)*, Prok. i Pr. 2012 r., nr 11.
120. Koper R., Marszał K., Zagrodnik J., Zgryzek K., *Proces karny*, red. K. Marszał, J. Zagrodnik, Warszawa 2017.
121. Koper R., *Karnoprocesowy status pokrzywdzonego w aspekcie stosowania tymczasowego aresztowania*, Prok. i Pr. 2019 r., nr 1.
122. Kosonoga J., *System środków dyscyplinujących uczestników postępowania karnego*, Warszawa 2014.
123. Kosonoga J., Skorupka J., Stefański R.A., Zabłocki S., *Kodeks postępowania karnego. Tom I. Komentarz do art. 1-166*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2017.
124. Krawiec A.Z., *Kurator jako podmiot reprezentujący małoletniego pokrzywdzonego w postępowaniu karnym*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 11.
125. Kruszyński P., *Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym w świetle postulatów de lege ferenda*, Pal. 1989 r., nr 8-9.
126. Kruszyński P., Warchoł M., *Pozycja sędziego śledczego na tle modelu postępowania przygotowawczego*, Pal. 2008 r., nr 3-4.
127. Kudrelek S., *Tymczasowe zajęcie mienia ruchomego w postępowaniu karnym*, PS 2015 r., nr 1.
128. Kulesza C., *Sędzia śledczy w polskim modelu postępowania przygotowawczego (uwagi de lege ferenda)*, PiP 1988 r., nr 12.
129. Kulesza C., *Sędzia śledczy w modelu postępowania przygotowawczego na tle prawnoporównawczym*, Białystok 1991.
130. Kulesza C., *Postępowanie przygotowawcze. Rozważania modelowe*, [w:] *Nowe uregulowania prawne w kodeksie postępowania karnego z 1997 r.*, red. P. Kruszyński, Warszawa 1999.
131. Kulesza C., *Legalizm i oportunizm ścigania a prawa pokrzywdzonego w świetle nowelizacji polskiego ustawodawstwa karnego z 2013 r.*, [w:] *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, red. T. Grzegorczyk, Warszawa 2014.
132. Kulesza C., *Mylne pouczenie przez organ procesowy pełnomocnika jako niezależna od strony przyczyna uzasadniająca przywrócenie terminu zawitego (uwagi na tle Uchwały Sądu Najwyższego z 1 października 2013 r., I KZP 6/13)*, [w:] *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, red. P. Hofmański, Warszawa 2014.
133. Kulesza C. (red.), *System Prawa Karnego Procesowego. Strony i inni uczestnicy postepowania karnego. Tom VI*, Warszawa 2016.
134. Kułak K., *Postępowanie międzyinstancyjne w śledztwie i dochodzeniu*, Prok. i Pr. 2017 r., nr 7-8.
135. Kurowski M., Sydor P., *„Śledcze" czynności sądowe w postępowaniu przygotowawczym w aspekcie praktycznym*, PS 2011 r., nr 1.

136. Kurzępa B., *Świadek koronny w polskim procesie karnym*, Prok. i Pr. 1999 r., nr 9.
137. Kurzępa B., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego-Izby Karnej z 26.11.2003 r. (I KZP 30/2003)*, WPP 2004 r., nr 2.
138. Kurzępa B., *Świadek koronny w świetle Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej oraz orzecznictwa europejskiego*, [w:] *Europejskie standardy ochrony praw człowieka a ustawodawstwo polskie*, red. E. Dynia, C. Kłak, Rzeszów 2005.
139. Kuźma M., *Instytucja świadka koronnego a standard rzetelnego procesu karnego*, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdy*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009.
140. Lach A., *Granice badań oskarżonego w celach dowodowych. Studium w świetle reguły nemo se ipsum accusare tenetur i prawa do prywatności*, Toruń 2010.
141. Latos M., *Zażalenie na postanowienie w przedmiocie właściwości*, PS 2016 r., nr 6.
142. Lewandowski B., *Problem zaskarżalności czynności tzw. zatrzymania prokuratorskiego oraz decyzji procesowej wydanej na podstawie art. 247 § 1 k.p.k. (z uwzględnieniem zmian k.p.k. z 1 lipca 2015 r.)*, WPP 2014 r., nr 4.
143. Ludwiczek A., *Problematyka kontroli zatrzymania w nowym k.p.k.*, Prok. i Pr. 1998 r., nr 11-12.
144. Ludwiczek A., *Wpływ sądu na postępowanie dowodowe w postępowaniu przygotowawczym*, [w:] *Czynności dochodzeniowo-śledcze i działania operacyjne Policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym*, red. S. Lelental, J. Kudrelek, I. Nowicka, Szczytno 2008.
145. Łupiński, J., *Szczególny tryb zaskarżania postanowień o odmowie wszczęcia lub umorzenia postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2002 r., nr 10.
146. Łupiński J., *Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o podjęcie na nowo postępowania przygotowawczego,* Prok. i Pr. 2014 r., nr 11-12.
147. Majcher S., Stachurski D., *Sądowa kontrola zatrzymania w świetle Konstytucji RP*, PiP 2006 r., nr 4.
148. Majewski J., *Posłużenie się sfałszowanym dokumentem przez stronę postępowania cywilnego w sprawie o zapłatę a status pokrzywdzonego strony przeciwnej*, [w:] *Rzetelny proces karny. Księga jubileuszowa Profesor Zofii Świdy*, red. J. Skorupka, Warszawa 2009.
149. Malinowska-Krutul K., *Czynności sądowe w postępowaniu przygotowawczym,* Prok. i Pr. 2008 r., nr 10.
150. Małolepszy A., Zbrojewska M., *Glosa do uchwały SN z 24.11.2010 r. (I KZP 22/10)*, Pal. 2011 r., nr 9-10.
151. Małolepszy A., Piechota B., *Zaskarżalność postanowienia o przedstawieniu zarzutów – uwagi polemiczne*, Prok. i Pr. 2014 r., nr 2.
152. Małolepszy A., *Wybrane zagadnienia z zakresu pomocy prawnej z urzędu w świetle nowelizacji przepisów kodeksu postępowania karnego*, [w:] *Proces karny we współczesnym społeczeństwie*, red. A. Światłowski, Kraków 2014.
153. Manikowska M., *Glosa do uchwały SN z 30.09.2010 r. (I KZP 10/10)*, GSP–PO 2011 r., nr 1.
154. Marszał K., Zagrodnik J., *Glosa do uchwały SN z 23.02.1999 r. (I KZP 35/98)*, PiP 2000 r., nr 1.

155. Marszał K., *Instancyjność postępowania karnego w świetle art. 176 ustęp 1 Konstytucji Rzeczpospolitej*, [w:] *Zasady procesu karnego wobec wyzwań współczesności księga ku czci profesora Stanisława Waltosia*, red. J. Czapska, A. Gaberle, A. Światłowski, A. Zoll, Kraków 2000.
156. Marszał K., *Glosa do uchwały SN z 24.08.2001 r. (I KZP 12/01)*, PS 2003 r., nr 2.
157. Marszał K., *Względna dewolutywność zażalenia w postępowaniu przygotowawczym*, Prok. i Pr. 2003 r., nr 9.
158. Marszał K., *Glosa do postanowienia SN z 8.12.2003 r. (V KK 259/2003)*, OSP 2004 r., nr 10.
159. Marszał K., Zagrodnik J., *Zatrzymanie właściwe z perspektywy sądowej kontroli postępowania przygotowawczego*, [w:] *Czynności dochodzeniowo-śledcze i działania operacyjne Policji a rola sądu w postępowaniu przygotowawczym*, red. S. Lelental, J. Kudrelek, I. Nowicka, Szczytno 2008.
160. Marszał K., *Glosa do postanowienia SN z 20.09.2007 r. (I KZP 25/07)*, PS 2008 r., nr 10.
161. Mazur H., *Proces karny w społeczeństwie informacyjnym*, [w:] *Proces karny we współczesnym społeczeństwie*, red. A. Światłowski, Kraków 2014.
162. Mik B., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego-Izby Karnej z 26.11.2003 r. (I KZP 30/2003)*, Prok. i Pr. 2004 r., nr 5.
163. Mik B., *Nowe gwarancje niezależności prokuratury i prokuratorów – fakty czy iluzja*, Prok. i Pr. 2010 r., nr 5.
164. Miszograj K., *Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym a społeczne oddziaływanie procesu karnego*, [w:] *Proces karny we współczesnym społeczeństwie,* red. A. Światłowski, Kraków 2014.
165. Młynarczyk Z., *Postępowanie przygotowawcze (uwagi ogólne)*, Prok. i Pr. 1995 r., nr 6.
166. Murzynowski A., *Problem wprowadzenia instytucji sędziego śledczego*, PiP 1982 r., nr 3-4.
167. Murzynowski A., *Udział obrońcy w postępowaniu przygotowawczym de lege lata*, Pal. 1987 r., nr 12.
168. Murzynowski A., *Glosa do uchwały SN z 12.08.1996 r. (I KZP 14/96)*, OSP 1996 r., nr 11, poz. 214.
169. Murzynowski A., *Glosa do uchwały SN z 20.01.2005 r. (I KZP 29/04)*, OSP 2005 r., nr 12.
170. Nisenson J., Siewierski M., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz. Orzecznictwo. Przepisy związkowe*, Częstochowa 1947.
171. Nowak J., *Glosa do uchwały SN z 25.02.2016 r. (I KZP 20/15)*, OSP 2017 r., nr 4, poz. 32.
172. Nowicki A., *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, Warszawa 2017.
173. Nowikowski I., *Cofnięcie środka odwoławczego w procesie karnym*, Prok. i Pr. 1998 r., nr 5.
174. Nowikowski I., *Odwołalność czynności procesowych stron w polskim procesie karnym*, Lublin 2001.

175. Ochnio A., *Termin do złożenia zażalenia na czynności w postępowaniu karnym. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, [w:] *Problemy wymiaru sprawiedliwości karnej. Księga Jubileuszowa Profesora Jana Skupińskiego*, red. A. Błachnio-Parzych, J. Jakubowska-Hara, J. Kosonoga, H. Kuczyńska, Warszawa 2013.
176. Olszewski R., *Kumulacja procesowych ról uczestników polskiego postępowania karnego*, Łódź 2013.
177. Olszewski R., *Zasadnicze zmiany dotyczące procesowych uprawnień oskarżonego i pokrzywdzonego w nowelizacji z 27 września 2013 r.*, [w:] *Polski proces karny i materialne prawo karne w świetle nowelizacji z 2013 r. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Januszowi Tylmanowi z okazji Jego 90. urodzin*, red. T. Grzegorczyk, Warszawa 2014.
178. Orkiszewska D., *Glosa do uchwały SN z 24.11.2010 r. (I KZP 22/10)*, Prok. i Pr. 2012 r., nr 1.
179. Pawełek M., *Składy sądu odwoławczego*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 2.
180. Peczeniuk J., *Przedstawienie zarzutów w świetle przepisów k.p.k.*, WPP 1994 r., nr 3-4.
181. Peiper L., *Komentarz do Kodeksu postępowania karnego i do przepisów wprowadzających tenże kodeks*, Kraków 1929.
182. Piechota B., *Usytuowanie prokuratury wojskowej w ustawie z dnia 28 stycznia 2016 r. – Prawo o prokuraturze*, [w:] *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015-2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorczyk, R. Olszewski, Warszawa 2017.
183. Płachta M., *Gravamen w procesie karnym*, NP 1979 r., nr 2.
184. Popiół M., Tokarska M., *Glosa do uchwały SN z 25.02.2016 r. (I KZP 20/15)*, Pal. 2017 r., nr 1-2.
185. Prusak F., *Nadzór prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym*, Warszawa 1984.
186. Rajzman H., *Czy zażalenie można wnieść ustnie?*, NP 1957 r., nr 2.
187. Rajzman H., *Zażalenie w procesie karnym (podstawowe założenia teorii)*, NP 1959 r., nr 12.
188. Razowski T., *Organ właściwy do rozpoznania zażalenia na postanowienie prokuratora o zabezpieczeniu majątkowym*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 3.
189. Razowski T., *Podmioty uprawnione do wniesienia zażalenia na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego,* Prok. i Pr. 2007 r., nr 6.
190. Rogacka-Rzewnicka M., *Zagadnienie jawności stosowania tymczasowego aresztowania*, Prok. i Pr. 2009 r., nr 1.
191. Rogalski M., *Glosa do postanowienia SN z 8.12.2003 r. (V KK 259/2003),* OSP 2006 r., nr 6.
192. Rogoziński P., *Glosa do uchwały SN z 28.03.2012 r. (I KZP 26/11)*, GSP-PO 2013 r., nr 1.
193. Rydz-Sybilak K., *Zasada legalizmu w praktyce organów procesowych a uprawnienia pokrzywdzonego w postępowaniu przygotowawczym*, [w:] *Zasada legalizmu w procesie karnym*, red. B. Dudzik, J. Kosowski, I. Nowikowski, Lublin 2015.

194. Sakowicz A., *Glosa do uchwały SN z 27.02.2007 r. (I KZP 37/06)*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 1.
195. Sakowicz A., *Przeszukanie mieszkania a prawa do poszanowania prywatności jednostki*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne problemy współczesnego prawa karnego. Księga pamiątkowa z okazji Jubileuszu 70 urodzin Profesora Tadeusza Bojarskiego*, red. A. Michalska-Warias, I. Nowikowski, J. Piórkowska-Flierer, Lublin 2011.
196. Sakowicz A., *Prawo podejrzanego tymczasowo aresztowanego do kontaktu z obrońcą (wybrane aspekty konstytucyjne i prawnomiędzynarodowe)*, [w:] *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, red. P. Hofmański, Warszawa 2014.
197. Samborski E., *Zarys metodyki pracy prokuratora*, Warszawa 2007.
198. Samborski E., *Zarys metodyki pracy sędziego w sprawach karnych*, Warszawa 2011.
199. Schaff L., *Zakres i formy postępowania przygotowawczego*, Warszawa 1961.
200. Siwek M., *Ograniczenie prawa do paszportu w postępowaniu karnym*, Prok. i Pr. 2002 r., nr 2.
201. Siewierski M., Tylman J., Olszewski M., *Postępowanie karne w zarysie,* Warszawa 1974.
202. Siewierski M., *Zażalenie na czynności prowadzącego postępowanie przygotowawcze,* NP 1975 r., nr 9.
203. Skorupka J., *Uwagi o modelu postępowania przygotowawczego i sądowego*, IN 2010 r., nr 4.
204. Skorupka J., *Prokonstytucyjna wykładnia przepisów prawa dowodowego w procesie karnym*, [w:] *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015-2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorczyk, R. Olszewski, Warszawa 2017.
205. Skrętowicz E., *Zażalenie na postanowienie kończące postępowanie karne*, [w:] *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci prof. Zbigniewa Dody*, red. A. Gaberle, S. Waltoś, Kraków 2000.
206. Skrzydło W., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2013.
207. Skrzypek G., *Zażalenie w postępowaniu przygotowawczym. Wybrane zagadnienia*, „Prokurator" 2004 r., nr 2.
208. Skuza A., *Glosa do uchwały SN z 21.10.2003 r. (I KZP 31/03)*, PiP 2004 r., nr 12.
209. Sobol E. (red.), *Mały słownik języka polskiego*, Warszawa 1997.
210. Sowiński P.K., *Prawo oskarżonego do pomocy tłumacza (art. 72 § 1 k.p.k.)*, [w:] *Z problematyki funkcji procesu karnego*, red. T. Grzegorczyk, J. Izydorczyk, R. Olszewski, Warszawa 2011.
211. Sowiński P.K., *Uprawnienia składające się na prawo oskarżonego do obrony. Uwagi na tle czynności oskarżonego oraz organów procesowych*, Rzeszów 2012.
212. Stachowiak S., *Uprawnienie pokrzywdzonego do korzystania z pomocy tłumacza w polskim procesie karnym*, Prok. i Pr. 2000 r., nr 12.
213. Stachowiak S., *Odmowa wszczęcia śledztwa lub dochodzenia*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 7-8.
214. Stachurski D., *Jak zapewnić rzetelną kontrolę postępowania przygotowawczego?*, Prok. i Pr. 2013 r., nr 4.

215. Stankowski A., *Propozycja unormowań prokuratury w Konstytucji RP,* Prok. i Pr. 2009 r., nr 10.
216. Stanowska M., *W sprawie względnej dewolutywności zażalenia (art. 412 k.p.k.)*, NP 1978 r., nr 3.
217. Starzyński P., *Glosa do wyroku TK z 6.09.2004 r. (SK 10/04)*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 2.
218. Stefański R.A., *Zatrzymanie według nowego kodeksu postępowania karnego,* Prok. i Pr. 1997 r., nr 10.
219. Stefański R.A., *List żelazny w nowym kodeksie postępowania karnego,* Prok. i Pr. 1997 r., nr 11.
220. Stefański R.A., *Zaskarżalność postanowień w przedmiocie środka zapobiegawczego*, [w:] *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci prof. Zbigniewa Dody*, red. A. Gaberle, S. Waltoś, Kraków 2000.
221. Stefański R.A., *Tryb zaskarżania postanowień o odmowie wszczęcia lub umorzeniu postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2000 r., nr 1.
222. Stefański R.A*., Przegląd uchwał Izby Karnej i Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 1999 r.*, WPP 2000 r., nr 2.
223. Stefański R.A., *Ograniczona zaskarżalność postanowień w przedmiocie środka zapobiegawczego*, Prok. i Pr. 2000 r., nr 10.
224. Stefański R.A., *Sposób załatwiania zażaleń na postanowienie sądu o utrzymaniu w mocy postanowienia prokuratora o odmowie wszczęcia lub umorzenia postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2000 r., nr 12.
225. Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego za 2003 r.*, WPP 2004 r., nr 2.
226. Stefański R.A., *Zażalenie na bezczynność organu procesowego – uwagi de lege ferenda*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 12.
227. Stefański R.A., *Pełnomocnik w procesie karnym*, Prok. i Pr. 2007 r., nr 2.
228. Stefański R.A., *Aktualny model zaskarżania postanowień o zaniechaniu ścigania karnego*, Prok. i Pr. 2007 r., nr 12.
229. Stefański R.A., *Glosa do postanowienia SN z 2.06.2009 r. (WZ 29/09)*, WPP 2010 r., nr 4.
230. Stefański R.A., *Prawo do obrony osoby podejrzanej*, [w:] *Z problematyki funkcji procesu karnego*, red. T. Grzegorczyk, J. Izydorczyk, R. Olszewski, Warszawa 2011.
231. Stefański R.A., *Przegląd uchwał Izby Karnej Wojskowej oraz Izby Wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego procesowego*, WPP 2011 r., nr 2.
232. Stefański R.A., *Krąg podmiotów uprawnionych do zaskarżania postanowień o zaniechaniu ścigania karnego w świetle nowych uregulowań*, Prok. i Pr. 2014 r., nr 2.
233. Stefański R.A., *Zażalenie na bezczynność w zakresie rozpoznawania zawiadomienia o przestępstwie*, Prok. i Pr. 2014 r., nr 6.
234. Stefański R.A. (red.), *System Prawa Karnego Procesowego. Postępowanie przygotowawcze. Tom X*, Warszawa 2016.
235. Stefański R.A., *Przegląd Uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie postępowania karnego za 2015 r.*, IN 2017 r., nr 1.

236. Stefański R.A., *Nadzór służbowy prokuratora nad postępowaniem przygotowawczym*, [w:] *Verba volant, scripta manent. Proces karny, prawo karne skarbowe i prawo wykroczeń po zmianach z lat 2015-2016. Księga pamiątkowa poświęcona Profesor Monice Zbrojewskiej*, red. T. Grzegorczyk, R. Olszewski, Warszawa 2017.
237. Stefański R.A., *Kodeks postępowania karnego. Tom II. Komentarz do art. 167-296*, red. R.A. Stefański, S. Zabłocki, Warszawa 2018.
238. Steinborn S., *Glosa do uchwały SN z 20.01.2005 r. (I KZP 29/04),* GSP-PO 2005, nr 1-2, poz. 18.
239. Steinborn S., *Status osoby podejrzanej w procesie karnym z perspektywy Konstytucji RP (uwagi de lege lata i de lege ferenda)*, [w:] *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, red. P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel, Warszawa 2012.
240. Steinborn S., *W kwestii dopuszczalności niejednoczesnego rozpoznawania środków odwoławczych wniesionych od tego samego orzeczenia*, [w:] *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, red. P. Hofmański, Warszawa 2014.
241. Steinborn S., *Chwila ustania tymczasowego aresztowania zastosowanego warunkowo w trybie art. 257 § 2 k.p.k.*, PS 2016 r., nr 7-8.
242. Sych W., *Wpływ pokrzywdzonego na tok postępowania przygotowawczego w polskim procesie karnym*, Kraków 2006.
243. Sych W., *Glosa do uchwały SN z 30.09.2010 r. (I KZP 10/10)*, IN 2011 r., nr 1.
244. Syta M., *Tryb rozpoznawania zażaleń w nowym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 1998 r., nr 2.
245. Syta M., *Gravamen jako przesłanka zażalenia w postępowaniu przygotowawczym*, Prok. i Pr. 2004 r., nr 4.
246. Syta M., *Zażalenia na postanowienia zamykające drogę do wydania wyroku, podejmowane w toku postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2006 r., nr 1.
247. Szczechowicz K., *Podsłuch telefoniczny w polskim procesie karnym,* Olsztyn 2009.
248. Szołucha S., *Uwagi o tzw. horyzontalnej kontroli odwoławczej w postępowaniu przygotowawczym*, AUW PPiA 2010 r., z. 82.
249. Szwedek E., *Czy powrót sędziego śledczego?*, NP 1981 r., nr 6.
250. Śliwiński S., *Proces karny. Zasady ogólne*, Warszawa 1948.
251. Świda Z., *Glosa do uchwały Sądu Najwyższego-Izby Karnej z 26.11.2003 r. (I KZP 30/2003)*, Prok. i Pr. 2004 r., nr 5.
252. Świda Z., *Właściwość i skład sądu. Wyłączenie sędziego*, [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks postępowania karnego. Krótkie komentarze,* Warszawa 1998, nr 14.
253. Świecki D., *Postępowanie odwoławcze w sprawach karnych. Komentarz i orzecznictwo*, Warszawa 2013.
254. Świecki D., *Zarzut jako składnik środka zaskarżenia*, [w:] *Fiat iustitia pereat mundus. Księga jubileuszowa poświęcona Sędziemu Sądu Najwyższego Stanisławowi Zabłockiemu z okazji 40-lecia pracy zawodowej*, red. P. Hofmański, Warszawa 2014.
255. Świecki D., *Czynności procesowe obrońcy i pełnomocnika w sprawach karnych*, Warszawa 2015.

256. Tarnowska D., *Wniosek o uchylenie lub zmianę zastosowanego środka zapobiegawczego (art. 254 k.p.k.),* [w:] *Skargowy model procesu karnego. Księga ofiarowana Profesorowi Stanisławowi Stachowiakowi*, red. A. Gerecka-Żołyńska, P. Górski, H. Paluszkiewicz, P. Wiliński, Warszawa 2008.
257. Tarnowska D., *Prawo Towarzystwa Opieki nad Zwierzętami do wystąpienia w procesie karnym jako oskarżyciel posiłkowy subsydiarny*, PS 2010 r., nr 6.
258. Tarapata S., Zakrzewski P., *Glosa do postanowienia SN z 28.04.2016 r. (I KZP 3/16),* OSP 2017 r., nr 2.
259. Tęcza-Paciorek A., *Pojęcie osoby podejrzanej i jej uprawnienia*, Prok. i Pr. 2011 r., nr 11.
260. Tylman J., *Postępowanie przygotowawcze w procesie karnym*, Warszawa 1998.
261. Tylman J., *Glosa do uchwały SN – Izby Karnej z 23.02.1999 r. (I KZP 35/98),* OSP 1999 r., nr 9.
262. Tylman J., *Glosa do postanowienia SN z 22.06.1999 r., I KZP 20/99,* OSP 2000 r., nr 1.
263. Waltoś S., *Model polskiego procesu karnego de lege ferenda,* PiP 1981 r., nr 3.
264. Waltoś S., Hofmański P., *Proces karny. Zarys systemu,* Warszawa 2016.
265. Ważny A., *Ustawa o świadku koronnym. Komentarz,* Warszawa 2013.
266. Wielec M., *Instytucja kuratora procesowego w postępowaniu karnym-uwagi na marginesie Uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 30 września 2010 r., sygn. I KZP 10/10,* SPiA 2014 r., nr 2.
267. Wiewiórka S., *Kontrola instancyjna postanowień prokuratora o umorzeniu lub odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego*, Prok. i Pr. 2002 r., nr 12.
268. Wiliński P., *Świadek incognito w znowelizowanym kodeksie postępowania karnego*, Prok. i Pr. 2003 r., nr 6.
269. Wiliński P., *Świadek incognito w polskim procesie karnym*, Kraków 2003.
270. Wiliński P. (red.), *Rzetelny proces karny,* Warszawa 2009.
271. Wiliński P., *Proces karny w świetle konstytucji,* Warszawa 2011.
272. Wiliński P., *Dwuinstancyjność postępowania karnego w świetle Konstytucji,* [w:] *Funkcje procesu karnego. Księga jubileuszowa Profesora Janusza Tylmana*, red. T. Grzegorczyk, Warszawa 2011.
273. Wiliński P. (red.), *System Prawa Karnego Procesowego. Zasady procesowe. Tom III,* Warszawa 2014.
274. Wolski W., *Dostęp do akt sprawy podczas sądowej kontroli postępowania przygotowawczego w związku z odmową wszczęcia postępowania albo umorzeniu postępowania przygotowawczego,* PS 2011 r., nr 4.
275. Wójcicka B., *Udział stron w posiedzeniach sądu w świetle zmian kodeksu postępowania karnego z 1997 r.*, [w:] *Aktualne problemy prawa karnego kryminologii i penitencjarystyki. Księga ofiarowana Profesorowi Stefanowi Lelentalowi w 45. roku pracy naukowej i dydaktycznej,* red. K. Indecki, Łódź 2004.
276. Wysocki D., *Glosa do uchwały SN z 24.08.2001 r. (I KZP 12/01),* OSP 2002 r., nr 3, poz. 42.
277. Wysocki D., *Gwarancja niezwłocznej kontroli odwoławczej tymczasowego aresztowania,* Prok. i Pr. 2003 r., nr 1.

278. Zabłocki S., *Postępowanie odwoławcze, kasacyjne i wznowieniowe w procesie karnym*, Warszawa 1999.
279. Zabłocki S., *Rozpoznawanie zażaleń na decyzje o zatrzymaniu*, Pal. 2005 r., nr 1-2.
280. Zabłocki S., *Glosa do uchwały SN z 27.02.2007 r. (I KZP 37/06)*, Pal. 2007 r., nr 3-4.
281. Zagrodnik J., *Uwagi krytyczne do projektowanej koncepcji kontroli postanowień o zaniechaniu ścigania karnego*, Pal. 2007 r., nr 3-4.
282. Zagrodnik J., *Specyfika trybu kontroli postanowień o umorzeniu postępowania rejestrowego*, Prok. i Pr. 2008 r., nr 9.
283. Zbrojewska M., *Zawiadamianie samorządu adwokackiego i radców prawnych w razie rażącego naruszenia przez obrońcę lub pełnomocnika strony ich obowiązków procesowych (art. 20 § 1 – 1b k.p.k.)*, [w:] *Z problematyki funkcji procesu karnego*, red. T. Grzegorczyk, J. Izydorczyk, R. Olszewski, Warszawa 2011.
284. Ziębiński A., *Glosa do uchwały SN z 21.10.2003 r. (I KZP 31/03)*, PS 2007 r., nr 1.
285. Żak M., *Wnoszenie pism drogą elektroniczną oraz elektroniczne doręczenia w procesie karnym*, CzPKiNP 2010 r., nr 3.
286. Żbikowska M., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 30.09.2015 roku (I KZP 8/15)*, „Acta Iuris Stetinensis" 2016 r., nr 4.
287. Żylińska J., *Prawo pokrzywdzonego do informacji procesowej*, Prok. i Pr. 2015 r., nr 6.

PUBLIKACJE ELEKTRONICZNE I INNE

1. Augustyniak B., Eichstaedt K., Kurowski K., Świecki D., *Kodeks postępowania karnego. Tom I i II. Komentarz aktualizowany*, red. D. Świecki, LEX el./2019.
2. Brodzisz Z., Gruszecka D., Haÿduk-Hawrylak I., Jasiński W., Kosonoga J., Nita-Światłowska B., Nowicki K., Pachowicz Z., Ponikowski R., Posnow W., Skorupka J., Szołucha S., Światłowski A., Świecki D., Zagrodnik J., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz*, red. J. Skorupka, wyd. 31, Legalis 2019.
3. Gabriel-Węglowski M., *Regulamin prokuratury. Komentarz do § 121-272 i 329-345 Regulaminu wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury*, LEX el./2013.
4. Gabriel-Węglowski M., *Glosa do uchwały SN z 30.03.2016 r. (I KZP 21/15)*, LEX el./2016.
5. Gliszczyńska-Grabias A. Sękowska-Kozłowska K., Sobczak W., Wiśniewski L., Wieruszewski R., *Międzynarodowy pakt praw obywatelskich (osobistych) i politycznych. Komentarz*, red. L. Wieruszewski, LEX el./2012.
6. Grajewski J., Paprzycki L.K., Steinborn S., *Komentarz aktualizowany do art. 1-424 Kodeksu postępowania karnego,* red. L.K. Paprzycki, LEX el./2015.
7. Grajewski J., Paprzycki L.K., Steinborn S., *Komentarz aktualizowany do art. 425-673 Kodeksu postępowania karnego*, red. L.K. Paprzycki, LEX el./2015.
8. Grajewski J., Rogoziński P., Steinborn S., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do wybranych przepisów*, red. S. Steinborn, LEX el./2016.
9. Kąkol C., *Glosa do postanowienia SN z 26.08.2010 r. (I KZP 13/10)*, LEX el./2011.
10. Kąkol C., *Glosa do uchwały SN z 24.11.2010 r. (I KZP 22/10)*, LEX el./2011.

11. Kobus T., *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 26.03.2009 r. (I KZP 39/08)*, LEX el./2011.
12. Kornak M., *Glosa do uchwały SN z 30.09.2010 r. (I KZP 10/10)*, LEX el./2010.
13. Krakowiak D., *Glosa do postanowienia SN z 28.04.2016 r. (I KZP 3/16)*, LEX el./2016.
14. Kruszyński P., *Sędzia śledczy na tle modeli postępowania przygotowawczego–uwagi de lege ferenda*, [w:] *Konferencja. Nowy model postępowania przygotowawczego–sędzia śledczy*, red. P. Zieliński, Warszawa 2010, http://orka.sejm.gov.pl/WydBAS.nsf/0/4E9E85E16CECED10C1257767003F1BC8/$file/Sedzia%20sledczy_P.pdf (dostęp: 2.06.2019 r.).
15. Lach A., *Glosa do postanowienia SN z 26.03.2009 r. (I KZP 39/08)*, LEX el./2009.
16. Siwek M., *Glosa do postanowienia SA w Katowicach z 2.09.2009 r. (II AKz 590/09)*, LEX el./2011.
17. Skowron A., *Glosa do uchwały SN z 28.03.2012 r. (I KZP 26/11)*, LEX el./2012.
18. Skowron A., *Glosa do uchwały SN z 25.02.2016 r., (I KZP 20/15)*, LEX el./2016.
19. Stefański R.A., *Kodeks postępowania karnego. Komentarz do przepisów o postępowaniu przygotowawczym*, LEX el./2003.
20. Steinborn S., *Uzupełniająca opinia prawna z 5.12.2012 r. do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Druk sejmowy nr 604)*, http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk7.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=604 (dostęp: 2.06.2019 r.).
21. Świecki D., *Model postępowania przygotowawczego i sądowego. Opinia*, „Biuletyn Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego" 2010 r., nr 1.
22. Tomasz P., *Glosa do uchwały SN z 30.09.2010 r. (I KZP 10/10)*, LEX el./2014.
23. *Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z 10.01.2013 r. do Poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych. Druk sejmowy numer 945 z 12.07.2012 r.* (Sejm VII kadencji), http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/6E5CB0C3B1664910C1257AFA0041E4D5/%24File/945-003.pdf (dostęp: 2.06.2019 r.).
24. *Opinia Krajowej Rady Prokuratury z 14.02.2013 r. do Poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych. Druk sejmowy numer 945 z 12.07.2012 r.* (Sejm VII kadencji), http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/1BFA7BAD9F57ACD6C1257B1A0042DAA3/%24File/945-004.pdf (dostęp: 2.06.2019 r.).
25. *Opinia Krajowej Rady Prokuratury z 24.05.2013 r. – druk sejmowy nr 1439 z 7.03.2013 r.*, http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/03081219B25AB561C1257B880033CF04/%24File/1439.pdf (dostęp: 2.06.2019 r.).
26. *Opinia Prokuratora Generalnego z 24.05.2013 r. – druk sejmowy nr 1439 z 7.03.2013 r.*, http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/03081219B25AB561C1257B880033CF04/%24File/1439.pdf (dostęp: 2.06.2019 r.).
27. *Opinia Sądu Najwyższego z 16.01.2017 r. do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego. Druk sejmowy nr 1166 z 25.11.2016 r.*, http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/01B5348FF1223835C12580AE004EDA93/%24File/1166-001.pdf (dostęp: 2.06.2019 r.).

28. *Opinia Pierwszego Zastępcy Prokuratora Generalnego Prokuratora Krajowego z 6.02.2017 r. do poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego. Druk sejmowy nr 1166 z 25.11.2016 r.*, http://orka.sejm.gov.pl/Druki8ka.nsf/0/FA6CDE204946EC91C12580C10057F3DB/%24File/1166-002.pdf (dostęp: 2.06.2019 r.).

ORZECZENIA TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO I ETPCz

1. Wyrok TK z 1.06.1999 r., SK 20/98, OTK 5/1999 poz. 93.
2. Wyrok TK z 16.11.1999 r., SK 11/99, OTK ZU 7/A/1999 poz. 158.
3. Wyrok TK z 2.04.2001 r., SK 10/00, OTK ZU 3/A/2001 poz. 52.
4. Wyrok TK z 12.03.2002 r., P 9/01, OTK ZU 2/A/2002 poz. 14.
5. Wyrok TK z 12.06.2002 r., P 13/01, OTK ZU 4/A/2002 poz. 42.
6. Wyrok TK z 11.06.2002 r., SK 5/02, OTK ZU 4/A/2002 poz. 4.
7. Wyrok TK z 3.07.2002 r., SK 31/01, OTK ZU 4/A/2002 poz. 49.
8. Wyrok TK z 11.03.2003 r., SK 8/02, OTK ZU 3/A/2003 poz. 20.
9. Wyrok TK z 12.05.2003 r., SK 38/02, OTK ZU 5/A/2003, poz. 38.
10. Wyrok TK z 13.01.2004 r., SK 10/03, OTK ZU 1/A/2004 poz. 2.
11. Wyrok TK z 17.02.2004 r., SK 39/02, OTK ZU 2/A/2004 poz. 7.
12. Wyrok TK z 6.09.2004 r., SK 10/04, OTK ZU 8/A/2004 poz. 70.
13. Wyrok TK z 6.12.2004 r., SK 29/04, OTK ZU 11/A/2004 poz. 114.
14. Wyrok TK z 14.03.2005 r., K 35/04, OTK 3/A/2005 poz. 23.
15. Wyrok TK z 10.07.2007 r., SK 50/06, OTK ZU 7/A/2007 poz. 75.
16. Wyrok TK z 1.04.2008 r., SK 77/06, OTK ZU 3/A/2008 poz. 39.
17. Wyrok TK z 3.07.2008 r., K 38/07, OTK ZU 6/A/2008 poz. 102.
18. Wyrok TK z 31.03.2009 r., SK 19/08, OTK ZU 3/A/2009 poz. 29.
19. Wyrok TK z 13.07.2009 r., SK 46/08, OTK ZU 7/A/2009 poz. 109.
20. Wyrok TK z 10.03.2010 r., U 5/07, OTK ZU 3/A/2010 poz. 20.
21. Wyrok TK z 14.10.2010 r., K 17/07, OTK ZU 8/A/2010 poz. 75.
22. Wyrok TK z 17.05.2012 r., K 10/11, OTK ZU 5/A/2012 poz. 51.
23. Wyrok TK z 26.03.2013 r., K 11/12, OTK ZU 3/A/2013 poz. 28.
24. Wyrok TK z 14.04.2013 r., P 27/12, OTK ZU 4A/2013 poz. 41.
25. Wyrok TK z 8.10.2013 r., K 30/11, OTK ZU 7/A/2013 poz. 98.
26. Wyrok TK z 26.11.2013 r., SK 33/12, OTK ZU 8A/2013 poz. 124.
27. Wyrok TK z 21.01.2014 r., SK 5/12, OTK ZU 1/A/2014 poz. 2.
28. Wyrok TK z 25.03.2014 r., SK 25/13, OTZ ZU 3A/2014 poz. 33.
29. Wyrok TK z 24.02.2015 r., K 34/12, OTK ZU 2A/2015 poz. 17.
30. Wyrok TK z 27.10.2015 r., K 5/14, OTK ZU 9/A/2015 poz. 150.
31. Wyrok TK z 11.10.2016 r., SK 28/15, OTK ZU A/2016 poz. 79.
32. Wyrok TK z 14.12.2017 r., K 17/14, OTK ZU A/2018 poz. 4.
33. Postanowienie TK z 13.01.2005 r., Ts 147/04, OTK ZU 6/B/2005 poz. 228
34. Postanowienie TK z 9.11.2009 r., S 7/09, OTK ZU 10/A/2009 poz. 154.
35. Postanowienie TK z 11.02.2014 r., S 2/14, OTK 2/A/2014 poz. 19.
36. Postanowienie TK z 28.04.2015 r., SK 58/13, OTK 4/A/2015 poz. 57.

37. Postanowienie TK z 3.11.2015 r., Ts 344/14, OTK ZU 6/B/2015 poz. 648.
38. Wyrok ETPCz z 20.09.2018 r. w sprawach 30491/17 i 31083/17 *Solska i Rybicka przeciwko Polsce*.

ORZECZENIA SĄDU NAJWYŻSZEGO

1. Uchwała SN z 4.02.1991 r., WZP 1/91, OSNKW 1-2/1992 poz. 10.
2. Uchwała SN z 12.08.1996 r., I KZP 14/96, OSNKW 11-12/1996 poz. 78.
3. Uchwała SN–Izba Karna z 23.02.1999 r., I KZP 35/98, OSNKW 3-4/1999 poz. 13.
4. Uchwała SN–Izba Karna z 9.10.2000 r., I KZP 4/00, OSNKW 9-10/2000 poz. 77.
5. Uchwała SN z 24.08.2001 r., I KZP 12/01, OSNKW 9-10/2001 poz. 73.
6. Uchwała SN z 26.09.2002 r., I KZP 23/02, OSNKW 11-12/2002 poz. 58.
7. Uchwała SN z 21.10.2003 r., I KZP 31/03, OSNKW 11-12/2003 poz. 95.
8. Uchwała SN z 26.11.2003 r., I KZP 30/03, OSNKW 11-12/2003 poz. 97.
9. Uchwała SN z 20.01.2005 r., I KZP 29/04, OSNKW 1/2005 poz. 3.
10. Uchwała SN z 20.12.2006 r., I KZP 29/06, OSNKW 1/2007 poz. 1.
11. Uchwała SN z 27.02.2007 r., I KZP 37/06, OSNKW 3/2007 poz. 22.
12. Uchwała SN z 30.09.2010 r., I KZP 10/10, OSNKW 10/2010 poz. 84.
13. Uchwała SN z 24.11.2010 r., I KZP 22/10, OSNKW 12/2010 poz. 104.
14. Uchwała 7 sędziów SN z 27.01.2011 r., I KZP 23/10, OSNKW 1/2011 poz. 1.
15. Uchwała SN z 28.03.2012 r., I KZP 26/11, OSNKW 4/2012 poz. 36.
16. Uchwała SN z 23.05.2012 r., III CZP 9/12, OSNC 2012/11 poz. 128.
17. Uchwała SN z 26.06.2014 r., I KZP 8/14, OSNKW 10/2014 poz. 74.
18. Uchwała SN z 30.09.2014 r., I KZP 18/14, OSNKW 12/2014 poz. 86.
19. Uchwała 7 sędziów SN z 25.02.2016 r., I KZP 20/15, OSNKW 3/2016 poz. 19.
20. Uchwała SN z 30.03.2016 r., I KZP 21/15, OSNKW 5/2016 poz. 28.
21. Uchwała 7 sędziów SN z 29.11.2016 r., I KZP 6/16, OSNKW 1/2017 poz. 1.
22. Wyrok SN z 26.09.2008 r., III KK 98/08, LEX nr 458851.
23. Wyrok SN z 3.10.2013 r., II KK 117/13, LEX nr 1383271.
24. Wyrok SN z 16.01.2014 r., V KK 370/13, OSNKW 5/2014 poz. 42.
25. Wyrok SN z 25.09.2014 r., III KZ 45/14, LEX nr 1551521.
26. Postanowienie 7 sędziów SN z 20.02.1937 r., III K 1745/36, LEX nr 363645.
27. Postanowienie SN z 24.03.1938 r., II K 2484/37, LEX nr 356307.
28. Postanowienie SN z 27.08.1984 r., Rw 503/84, OSNKW 3-4/1985 poz. 30.
29. Postanowienie SN z 22.06.1999 r., I KZP 20/99, OSNKW 7-8/1999 poz. 43.
30. Postanowienie SN z 1.06.2000 r., II KZ 59/00, OSNKW 5-6/2000 poz. 50.
31. Postanowienie SN z 18.07.2000 r., IV KZ 63/00, OSNKW 7-8/2000 poz. 70.
32. Postanowienie SN z 24.01.2001 r., I KZP 46/00, LEX nr 550515.
33. Postanowienie SN z 8.12.2003 r., V KK 259/03, LEX nr 82452.
34. Postanowienie SN z 21.05.2004 r., I KZP 2/04, OSNwSK 1/2004 poz. 922.
35. Postanowienie SN z 22.07.2004 r., WZ 49/04, OSNKW 10/2004 poz. 93.
36. Postanowienie SN z 7.09.2004 r., WZ 53/04, OSNKW 1/2004 poz. 1511.
37. Postanowienie SN z 20.04.2005 r., I KZP 9/05, OSNKW 4/2005 poz. 41.
38. Postanowienie SN z 10.05.2005 r., II KK 531/04, OSNKW 10/2005 poz. 95.
39. Postanowienie SN z 18.05.2005 r., II KK 116/05, LEX nr 199825.

40. Postanowienie SN z 19.05.2005 r., WZ 44/05, LEX nr 222995.
41. Postanowienie SN z 21.09.2005 r., I KZP 26/05, OSNKW 10/2005 poz. 93.
42. Postanowienie SN z 25.01.2006 r., V KZ 59/05, LEX nr 175533.
43. Postanowienie SN z 12.04.2006 r., IV KK 100/06, OSNKW 7-8/2006 poz. 71.
44. Postanowienie SN z 15.11.2006 r., II KK 178/06, LEX nr 324225.
45. Postanowienie SN z 20.09.2007 r., I KZP 25/07, LEX nr 311147.
46. Postanowienie SN z 28.04.2008 r., I KZP 5/08, OSNKW 6/2008 poz. 41.
47. Postanowienie SN z 23.09.2008 r., I KZP 16/08, OSNKW 10/2008 poz. 78.
48. Postanowienie SN z 6.10.2008 r., IV KK 111/08, LEX nr 531347.
49. Postanowienie SN z 11.12.2008 r. WZ 68/08, LEX nr 549390.
50. Postanowienie SN z 2.06.2009 r., WZ 29/09, Prok. i Pr. Orzecz. 11-12/2009 poz. 14.
51. Postanowienie SN z 3.09.2009 r., V KO 60/09, LEX nr 608793.
52. Postanowienie SN z 5.09.2009 r., V KO 50/09, LEX nr 608783.
53. Postanowienie SN z 28.10.2009 r., I KZP 23/09, LEX nr 522860.
54. Postanowienie SN z 19.01.2010 r., I KZP 32/09, OSNKW 3/2014 poz. 24.
55. Postanowienie SN z 4.08.2010 r., III KK 53/10, LEX nr 603782.
56. Postanowienie SN z 26.08.2010 r., I KZP 13/10, OSNKW 9/2010 poz. 79.
57. Postanowienie SN z 10.02.2011 r., WZ 5/11, OSNKW 3/2011 poz. 29.
58. Postanowienie SN z 21.07.2011 r., III KO 45/11, LEX nr 860624.
59. Postanowienie SN z 21.07.2011 r., I KZP 7/11, OSNKW 8/2011 poz. 67.
60. Postanowienie SN z 26.10.2011 r., I KZP 11/11, OSNKW 10/2011 poz. 89.
61. Postanowienie SN z 29.08.2012 r., II KO 42/12, LEX nr 1220829.
62. Postanowienie SN z 23.10.2012 r., III KK 2/12, OSNKW 2/2013 poz. 16.
63. Postanowienie SN z 29.10.2012 r., I KZP 14/12, OSNKW 12/2012 poz. 125.
64. Postanowienie SN z 18.12.2013 r., I KZP 21/13, OSNKW 2/2014 poz. 12.
65. Postanowienie SN z 18.12.2013 r., I KZP 22/13, OSNKW 2/2014 poz. 13.
66. Postanowienie SN z 7.05.2014 r., IV KK 364/13, OSNKW 12/2014 poz. 88.
67. Postanowienie SN z 30.09.2014 r., I KZP 17/14, OSNKW12/2014 poz. 87.
68. Postanowienie SN z 29.01.2015 r., I KZP 25/14, OSNKW 5/2015 poz. 38.
69. Postanowienie SN z 26.02.2015 r., III KZ 8/15, LEX nr 1646393.
70. Postanowienie 7 sędziów SN z 25.02.2016 r., I KZP 18/15, OSNKW 4/2016 poz. 24.
71. Postanowienie SN z 28.04.2016 r., I KZP 3/16, OSNKW 6/2016 poz. 37.
72. Postanowienie SN z 29.11.2016 r., I KZP 7/16, OSNKW 12/2016 poz. 83.
73. Postanowienie SN z 26.01.2017 r., V KK 63/16, LEX nr 2195675.
74. Postanowienie SN z 4.04.2017 r., IV KK 414/16, LEX nr 2297398.
75. Postanowienie SN z 21.04.2017 r., VI KZ 3/17, LEX nr 2273877.
76. Postanowienie SN z 26.04.2017 r., I KZP 19/16, OSNKW 7/2017 poz. 39.
77. Postanowienie SN z 18.07.2017 r., KSP 6/17, LEX nr 2332326.
78. Postanowienie SN z 7.02.2018 r., III KO 126/17, LEX nr 2440450.
79. Postanowienie SN z 25.07.2018 r., IV KO 53/18, LEX nr 2526770.
80. Postanowienie SN z 21.02.2019 r., V KK 54/19, Legalis nr 1882713.
81. Zarządzenie SN z 26.01.2012 r., III KZ 93/11, LEX 1129054.

ORZECZENIA SĄDÓW POWSZECHNYCH

1. Wyrok SA w Katowicach z 28.04.2011 r., II AKa 87/11, LEX nr 1001375.
2. Wyrok SA we Wrocławiu z 31.01.2012 r., II AKa 402/11, LEX nr 1109535.
3. Wyrok SA w Gdańsku z 17.12.2013 r., II AKa 361/13, LEX 1433771.
4. Wyrok SA w Katowicach z 7.08.2014 r., II AKa 246/14, Prok. i Pr. Orzecz. 5/2015 poz. 35.
5. Wyrok SA w Gdańsku z 29.10.2014 r., II AKa 358/14, LEX nr 1713034.
6. Wyrok SA w Białymstoku z 11.02.2015 r., II AKa 242/14, LEX 1665071.
7. Wyrok SA w Szczecinie z 12.03.2015 r., II AKa 21/15, LEX nr 1999330.
8. Wyrok SA w Białymstoku z 3.04.2017 r., II AKa 182/16, LEX nr 2307608.
9. Postanowienie SA w Krakowie z 29.01.1992 r., II AKz 19/92, LEX nr 27656.
10. Postanowienie SA w Katowicach z 10.03.1993 r., II AKz 40/93, LEX nr 21184.
11. Postanowienie SA w Warszawie z 10.02.1994 r., II AKz 64/94, LEX nr 26471.
12. Postanowienie SA w Warszawie z 5.12.1995 r., II AKz 1149/95, LEX nr 23624.
13. Postanowienie SA w Krakowie z 21.06.2000 r., II AKz[1] 219/00, KZS 6/2000 poz. 17.
14. Postanowienie SA w Krakowie z 28.09.2000 r., II AKz 199/00, KZS 10/2000 poz. 38.
15. Postanowienie SA w Katowicach z 17.01.2001 r., II AKz 23/01, Prok. i Pr. Orzecz. 12/2001 poz. 20.
16. Postanowienie SA w Katowicach z 28.02.2001 r., II AKz 173/01, Prok. i Pr. Orzecz. 12/2001 poz. 21.
17. Postanowienie SA we Wrocławiu z 15.03.2001 r., II AKz 112/01, LEX nr 47651.
18. Postanowienie SA w Krakowie z 18.04.2001 r., II AKz[1] 118/00, KZS 6/2001 poz. 36.
19. Postanowienie SA w Krakowie z 3.07.2002 r., II AKz 245/02, KZS 7-8/2002 poz. 48.
20. Postanowienie SA w Krakowie z 24.07.2002 r., II AKz[1] 316/02, KZS 7-8/2002 poz. 49.
21. Postanowienie SA we Wrocławiu z 8.07.2004 r., II AKz 237/04, LEX nr 133202.
22. Postanowienie SA w Katowicach z 27.07.2005 r., II AKz 479/05, KZS 12/2005 poz. 58.
23. Postanowienie SA w Katowicach z 14.06.2006 r., II AKz 361/06, KZS 11/2006 poz. 73 i 74.
24. Postanowienie SA we Wrocławiu z 11.05.2007 r., II AKz 223/07, LEX nr 271925.
25. Postanowienie SA we Wrocławiu z 2.08.2007 r., II AKz 391/07, LEX nr 301491.
26. Postanowienie SA w Lublinie z 26.09.2007 r., II AKo 253/07, LEX nr 357183.
27. Postanowienie SA w Warszawie z 16.10.2007 r., II AKz 606/07, KZS 3/2008 poz. 55.
28. Postanowienie SA w Lublinie z 21.05.2008 r., II AKz 214/08, LEX nr 454027.
29. Postanowienie SA w Katowicach z 5.09.2008 r., II AKz 661/08, LEX nr 477730.
30. Postanowienie SA we Wrocławiu z 1.04.2009 r., II AKz 145/09, LEX nr 499989.
31. Postanowienie SA w Katowicach z 2.09.2009 r., II AKz 590/09, LEX nr 519635.
32. Postanowienie SA w Katowicach z 18.08.2010 r., II AKz 265/10, Legalis nr 284897.
33. Postanowienie SA w Łodzi z 30.03.2011 r., II AKo 46/11, OSAŁ 2/2011 poz. 22.
34. Postanowienie SA w Łodzi z 20.07.2011 r., II AKz 380/11, OSAŁ 4/2011 poz. 44.

35. Postanowienie SA w Katowicach z 4.09.2013 r., II AKz 513/13, LEX 142321.
36. Postanowienie SA w Katowicach 23.10.2013 r., II AKz 621/13, LEX nr 1422293.
37. Postanowienie SA w Krakowie z 16.01.2014 r., II AKz 8/04, KZS 1/2014 poz. 72.
38. Postanowienie SA w Krakowie z 9.06.2015 r., II AKz 186/15, LEX nr 1918883.
39. Postanowienie SA w Katowicach z 26.11.2015 r., II AKa 456/15, LEX nr 1950304.
40. Postanowienie SA w Katowicach z 5.01.2016 r., II AKz 717/15, LEX nr 2023131.
41. Postanowienie SA w Gdańsku z 20.07.2016 r., II AKz 465/16, KSAG 4/2016.
42. Postanowienie SA w Krakowie z 12.10.2016 r., II AKz 348/16, LEX nr 2144757.
43. Postanowienie SA w Szczecinie z 19.10.2016 r., II AKz 476/16, LEX nr 2195636.
44. Postanowienie SA w Katowicach z 28.01.2017 r., II AKz 42/17, LEX nr 2309510.
45. Postanowienie SA w Katowicach z 17.05.2017 r., II AKa 181/16, LEX nr 2333142.
46. Postanowienie SA w Katowicach z 6.09.2017 r., II AKz 586/17, LEX nr 2440809.
47. Postanowienie SO w Tarnowie z 18.10.2011 r., II Kz 186/11, LEX nr 1713612.
48. Postanowienie SO we Wrocławiu z 5.04.2013 r., III Kp 353/13, LEX 1882336.
49. Postanowienie SO w Elblągu z 10.04.2013 r., II Kp 23/13, LEX 1856157.
50. Postanowienie SO w Jeleniej Górze z 12.03.2015 r., III Kp 28/15, LEX 1832857.
51. Postanowienie SO w Łodzi z 7.09.2016 r., V Kz 644/16, LEX nr 2146643.
52. Postanowienie SO w Łodzi z 15.09.2017 r., V Kz 687/17, LEX nr 2370542.
53. Postanowienie SR w Dzierżoniowie z 1.04.2016 r., II Kp 12/16, LEX 2022979.

WYKAZ AKTÓW PRAWNYCH

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2.04.1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).
2. Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4.11.1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 ze zm.).
3. Międzynarodowy Pakt Praw Obywatelskich i Politycznych z dnia 19.12.1966 r. (Dz.U. z 1977 r. Nr 38, poz. 167).
4. Konwencja o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej, sporządzona w Brukseli dnia 29.05.2000 r., oraz Protokół do Konwencji o pomocy prawnej w sprawach karnych pomiędzy państwami członkowskimi Unii Europejskiej z dnia 29.05.2000 r., sporządzony w Luksemburgu dnia 16.10.2001 r. (Dz.U. z 2007 r. Nr 135, poz. 950).
5. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C z 2007 r. Nr 303 ze zm.).
6. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/64/UE z dnia 20.10.2010 r. w sprawie prawa do tłumaczenia ustnego i tłumaczenia pisemnego w postępowaniu karnym (Dz.Urz. UE L z 2010 r. Nr 280, s. 1).
7. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/99/UE z dnia 13.12.2011 r. w sprawie europejskiego nakazu ochrony (Dz.Urz. UE L z 2011 r. Nr 338, s. 2).
8. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/13/UE z dnia 22.05.2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz.Urz. UE L z 2012 r. Nr 142, s. 1).
9. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/29/UE z dnia 25.10.2012 r. ustanawiająca normy minimalne w zakresie praw, wsparcia i ochrony ofiar

przestępstw oraz zastępująca decyzję ramową Rady 2001/220/WSiSW (Dz.Urz. UE L z 2012 r. Nr 315, s. 57).

10. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/48/UE z dnia 22.10.2013 r. w sprawie prawa dostępu do adwokata w postępowaniu karnym i w postępowaniu dotyczącym europejskiego nakazu aresztowania oraz w sprawie prawa do poinformowania osoby trzeciej o pozbawieniu wolności i prawa do porozumiewania się z osobami trzecimi i organami konsularnymi w czasie pozbawienia wolności (Dz.Urz. UE L z 2013 r. Nr 294, s. 1).
11. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/42/UE z dnia 3.04.2014 r. w sprawie zabezpieczenia i konfiskaty narzędzi służących do popełnienia przestępstwa i korzyści pochodzących z przestępstwa w Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE L z 2014 r. Nr 127, s. 39).
12. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19.03.1928 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. RP z 1928 r. Nr 33, poz. 313).
13. Dekret z dnia 16.11.1945 r. o postępowaniu doraźnym (t.j. Dz.U. z 1949 r. Nr 33, poz. 244 ze zm.).
14. Dekret z dnia 13.06.1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy Państwa (Dz.U. Nr 30, poz. 192).
15. Ustawa z dnia 27.04.1949 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. Nr 32, poz. 238).
16. Ustawa z dnia 20.07.1950 r. o zmianie przepisów postępowania karnego (Dz.U. Nr 38, poz. 348 ze zm.).
17. Ustawa z dnia 14.06.1960 r. Kodeks postepowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2096 ze zm.).
18. Ustawa z dnia 25.02.1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 682 ze zm.).
19. Ustawa z dnia 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm.).
20. Ustawa z dnia 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm.).
21. Ustawa z dnia 19.04.1969 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1969 r. Nr 13, poz. 96 ze zm.).
22. Ustawa z dnia 23.06.1973 r. o opłatach w sprawach karnych (t.j. Dz.U. z 1983 r. Nr 49, poz. 223 ze zm.).
23. Ustawa z dnia 26.01.1984 r. Prawo prasowe (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1914).
24. Ustawa z dnia 14.03.1985 r. o Państwowej Inspekcji Sanitarnej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 59 ze zm.).
25. Ustawa z dnia 20.06.1985 r. o prokuraturze (t.j. Dz.U. z 2008 r. Nr 7, poz. 39 ze zm.).
26. Ustawa z dnia 6.04.1990 r. o Policji (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 161 ze zm.).
27. Ustawa z dnia 12.10.1990 r. o Straży Granicznej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 147 ze zm.).
28. Ustawa z dnia 28.09.1991 r. o lasach (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2129 ze zm.).
29. Ustawa z dnia 29.09.1994 r. o rachunkowości (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 351).
30. Ustawa z dnia 6.06.1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1600 ze zm.).
31. Ustawa z dnia 6.06.1997 r. Kodeks postępowania karnego (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.).

32. Ustawa z dnia 6.06.1997 r. Kodeks karny wykonawczy (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 676 ze zm.).
33. Ustawa z dnia 25.06.1997 r. o świadku koronnym (t.j. Dz.U. z 2016 r., poz. 1197).
34. Ustawa z dnia 21.08.1997 r. o ochronie zwierząt (t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 122).
35. Ustawa z dnia 21.08.1997 r. Prawo o ustroju sądów wojskowych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1921 ze zm.).
36. Ustawa z dnia 29.08.1997 r. Prawo bankowe (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1876 ze zm.).
37. Ustawa z dnia 29.08.1997 r. Ordynacja podatkowa (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 900 ze zm.).
38. Ustawa z dnia 18.12.1998 r. o Instytucie Pamięci Narodowej – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2032 ze zm.).
39. Ustawa z dnia 10.09.1999 r. Kodeks karny skarbowy (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1958 ze zm.).
40. Ustawa z dnia 7.10.1999 r. o języku polskim (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 931 ze zm.).
41. Ustawa z dnia 15.12.2000 r. o Inspekcji Handlowej (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1930 ze zm.).
42. Ustawa z dnia 27.07.2001 r. Prawo o ustroju sądów powszechnych (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 52 ze zm.).
43. Ustawa z dnia 24.08.2001 r. – Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1120 ze zm.).
44. Ustawa z dnia 24.05.2002 r. o Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego oraz Agencji Wywiadu (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2387 ze zm.).
45. Ustawa z dnia 5.07.2002 r. o ochronie niektórych usług świadczonych drogą elektroniczną opartych lub polegających na dostępie warunkowym (t.j. Dz.U. z 2015 r. poz. 1341).
46. Ustawa z dnia 30.08.2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1302 ze zm.).
47. Ustawa z dnia 10.01.2003 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Przepisy wprowadzające Kodeks postępowania karnego, ustawy o świadku koronnym oraz ustawy o ochronie informacji niejawnych (Dz.U. Nr 17, poz. 155 z późn. zm.).
48. Ustawa z dnia 7.07.2005 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 169, poz. 1416).
49. Ustawa z dnia 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 852).
50. Ustawa z dnia 9.06.2006 r. o Centralnym Biurze Antykorupcyjnym (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2104 ze zm.).
51. Ustawa z dnia 13.07.2006 r. o dokumentach paszportowych (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 1919 ze zm.).
52. Ustawa z dnia 16.11.2006 r. o opłacie skarbowej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1000).
53. Ustawa z dnia 29.03.2007 r. o zmianie ustawy o prokuraturze, ustawy – Kodeks postępowania karnego i innych ustaw (Dz.U. Nr 64, poz. 432).
54. Ustawa z dnia 9.10.2009 r. o zmianie ustawy o prokuraturze oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 178, poz. 1375 ze zm.).
55. Ustawa z dnia 5.11.2009 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks wykonawczy, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 206, poz. 1589).

56. Ustawa z dnia 20.01.2011 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. Nr 48, poz. 246).
57. Ustawa z dnia 22.03.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. poz. 480).
58. Ustawa z dnia 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1247).
59. Ustawa z dnia 28.11.2014 r. o ochronie i pomocy dla pokrzywdzonego i świadka (Dz.U. z 2015 r. poz. 21).
60. Ustawa z dnia 20.02.2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 396).
61. Ustawa z dnia 6.12.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2014 r. poz. 85).
62. Ustawa z dnia 28.01.2016 r. Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o prokuraturze (Dz.U. poz. 178 ze zm.).
63. Ustawa z dnia 28.01.2016 r. Prawo o prokuraturze (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 740).
64. Ustawa z dnia 11.03.2016 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 437 ze zm.).
65. Ustawa z dnia 23.03.2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 768).
66. Ustawa z dnia 8.12.2017 r. o Sądzie Najwyższym (Dz.U. poz. 5).
67. Ustawa z dnia 14.12.2018 r. o zmianie ustawy o Policji oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2399).
68. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24.03.2010 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (t.j. Dz.U. z 2014 r. poz. 144).
69. Rozporządzenie Ministra Obrony Narodowej z dnia 9.05.2014 r. w sprawie określenia siedzib i obszarów właściwości sądów wojskowych (Dz.U. poz. 662).
70. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 11.09.2014 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (Dz.U. z 2014 r. poz. 1218).
71. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 3.06.2015 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach zatrzymanego w postępowaniu karnym (Dz.U. poz. 835).
72. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 22.09.2015 r. w sprawie organów uprawnionych obok Policji do prowadzenia dochodzeń oraz organów uprawnionych do wnoszenia i popierania oskarżenia przed sądem pierwszej instancji w sprawach, w których prowadzono dochodzenie, jak również zakresu spraw zleconych tym organom (t.j. Dz.U. 2018 r. poz. 522 ze zm.).
73. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19.02.2016 r. w sprawie utworzenia Wydziałów Zamiejscowych Departamentu do Spraw Przestępczości Zorganizowanej i Korupcji Prokuratury Krajowej, prokuratur regionalnych, okręgowych i rejonowych oraz ustalenia ich siedzib i obszarów właściwości (t.j. Dz.U. 2018 r. poz. 1435 ze zm.).
74. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7.04.2016 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania powszechnych jednostek organizacyjnych prokuratury (t.j. Dz.U. z 2017 r. poz. 1206 ze zm.).

75. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13.04.2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach podejrzanego w postępowaniu karnym (Dz.U. poz. 512).
76. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 13.04.2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach tymczasowo aresztowanego w postępowaniu karnym (Dz.U. poz. 513).
77. Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 13.04.2016 r. w sprawie określenia wzoru pouczenia o uprawnieniach i obowiązkach pokrzywdzonego w postępowaniu karnym (Dz.U. poz. 514).
78. Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 28.12.2018 r. w sprawie ustalenia siedzib i obszarów właściwości sądów apelacyjnych, sądów okręgowych i sądów rejonowych oraz zakresu rozpoznawanych przez nie spraw (Dz.U. poz. 2548 ze zm.).
79. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 19.06.2019 r. w sprawie organizacji i zakresu działania sekretariatów sądowych oraz innych działów administracji sądowej (Dz.Urz. MS z 2019 r. poz. 138).

WYKAZ PROJEKTÓW ZMIAN K.P.K. I INNYCH USTAW

1. Druk sejmowy nr 1113 z 2.11.2006 r. – projekt ustawy o zmianie ustawy o prokuraturze oraz niektórych innych ustaw wraz z projektami aktów wykonawczych, www.sejm.gov.pl (Sejm V kadencji).
2. Druk sejmowy nr 1394 z 21.11.2008 r. – projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks postępowania karnego, ustawy – Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw, www.sejm.gov.pl (Sejm VI kadencji).
3. Druk sejmowy nr 604 z 10.05.2012 r. – projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, www.sejm.gov.pl (Sejm VI kadencji).
4. Druk sejmowy nr 945 z 12.07.2012 r. – projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, www.sejm.gov.pl (Sejm VII kadencji).
5. Druk sejmowy nr 1439 z 7.03.2013 r. – projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, www.sejm.gov.pl (Sejm VII kadencji).
6. Druk sejmowy nr 2540 z 12.06.2014 r. – projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, www.sejm.gov.pl (Sejm VII kadencji).
7. Druk sejmowy nr 1166 z 25.11.2016 r. – poselski projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego, www.sejm.gov.pl (Sejm VIII kadencji).
8. Druk sejmowy nr 1186 z 28.12.2016 r. – projekt ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z projektem aktu wykonawczego, www.sejm.gov.pl (Sejm VIII kadencji).
9. Druk sejmowy nr 3251 z 21.02.2019 r. – projekt ustawy – o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw, www.sejm.gov.pl (Sejm VIII kadencji).
10. Druk sejmowy nr 3318 z 7.03.2019 r. – projekt ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania karnego, www.sejm.gov.pl (Sejm VIII kadencji).
11. Druk sejmowy nr 3295 z 19.03.2019 r. – projekt ustawy – o zmianie ustawy – Kodeks rodzinny i opiekuńczy oraz ustawy Kodeks postępowania cywilnego, www.sejm.gov.pl (Sejm VIII kadencji).

WYKAZ UCHWAŁ ORGANÓW SAMORZĄDÓW ZAWODOWYCH

1. Zbiór Zasad Etyki Adwokackiej i Godności Zawodu – uchwała Naczelnej Rady Adwokackiej z 10.10.1998 r. nr 2/XVIII/98 - tekst jednolity ogłoszony na podstawie uchwały nr 52/2011 Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 19.11.2011 r.
2. Kodeks Etyki Radcy Prawnego – załącznik do uchwały nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22.11.2014 r.